

MUSEVM
BRITAN
NICVM

AD ILLVSTRISS.

ALBERICVM
CIBO MALA-
SPINAM,

MASSÆ ET CARRA-
riæ Principem.

X ijs artibus, quæ meritò Li-
berales appellantur, excellere
duas in primis, Litterarum
scienciam, & rei militaris
præstantiam, in omni etate
omnium consensu iudicatum
est: utra verò ex his ipsis illustrior, & tra magis
expetenda sit, & quæ situm aliquando est à ma-
gnis viris, & minime tamen adhuc planè vide-
tur explicata deliberatio. Nam ut otium, &
pax sine quibus litteræ non consistunt, armiscō-
parentur: tamen nec ipsa feliciter satis arma
tractantur, nisi adsint illa, quæ magna ex
parte à litteris petuntur, consilium, ordo, pru-
dentia, animi præterea ita ratione temperata
magnitudo, ut, sicubi periculum occurrat, metus

A y

pariter

PRÆFATIO.

pariter ac temeritas absint. Itaque constat, quæ nationes bellica gloria claruerunt, in iisdem viguisse studia doctrinæ, ut in Græcia, quæ Persarum innumerabiles exercitus non modo sustinuit, verum etiam fregit, atque prostegavit; ipsa verò numquam vinci, nisi à se ipsa potuit. domesticis enim & diuisa discordijs, & infirmata bellis non tam Philippi. Macedonum Regis, virtute, quàm proprijs percussa viribus, assellaque corruit; Romana verò gente, quæ fuit vlla unquam gens, aut belligerendi scientia, ac fortitudine præstantior, aut ijs præcipuè luteris, quæ rudes animos humanitate informant, exculta diligentius? hinc illa manus ducum excellentium, quæ Romani terminos imperij quàm longissime protulit, Catones, Aemiliani, Sulle, Luculli, Cæsares, quos historiæ mirabiliter laudant, nec tamen ita, ut eorū merita laudes vllæ satis adæquare videantur. Atque, Macedonum tot victoriæ, tot militaria decora unde fluxerint, si quis interroget, quid respondebimus? hoc primum, ut opinor, ab Alexandro duce: is enim Asiam perdomuit vniuersam, & ad intimos etiam Oceani recessus penetrasse fertur: deinde illud, à phalange quæ fuit acies in exercitu firmissima, quod utrumque si spectetur, ac perpendatur accurate, non exiguā fortasse bellicæ laudis

P R A E F A T I O.

dis partem litteræ sibi vindicant. Nam Alex-
andrum à primis annis disciplina erudit Aristoteles, & ad eam tum animi, tum ingenij præ-
stantiam, qua postea res illas, omnium opinio-
ne maiores, & aggressus est, & cōfecit, præceptis
philosophiæ pulcherrimis extulit. Pbalangem
verò, cuiusq; artem struende ab uno primum
Homeri poetæ versu manasse, doctissimi homi-
nes memoriæ prodiderunt. Ergo vicissim & à
litteris adiuvantur arma, & ab armis litteræ
sustinentur. quod si, ubi quæsitum armis impe-
rium est, ibi artes illæ vigerent, quæ litterarum
usut cognoscuntur: conservarentur facile studia
civium, ac populorum: & in communi omnium
concordia, nullus unquam externis viribus ad
labefactandam publicam rem locus esse posset.
quod contrà & in Græcia, & apud Romanos,
& ubiis gentium accidisse, atque accidere quo-
tidie videmus. Neq; solum in una ciuitate, aut
in una etiam gente multos, sed vix in singulis
familys singulos, qui utraq; laudem adama-
uerint, & in utraque pariter excelluerint, re-
perire difficillimum est. unum quidem non ma-
do nostra tempestate, sed multorum seculorum
memoria historiæ celebrant, quem verò phœnis
ecce inter omnes Europe universa Principe
licet appellare, Laurentium Medicen, proavum

P R Æ F A T I O.

tuum: cuius, nescio, plûsne virtus in bellis, an in pace sapientia, ac moderatio enituerit. Nam rem Florentinam, sæpe aduersa fortuna nutantē, confirmavit, interdum malis propè extinctam unus ipse non modò restituit, verum etiam vehementer auxit. tranquillis verò rebus, ornavit patriam, munivit legibus optimis, atque institutis: iustitiam præter ceteros, ac temperantiam publicè, priuatimque coluit: liberalitate, si quis unquam, delectatus est: cuius fama longinquas regiones peruagata, barbaras etiam gentes, & religione diuersas, illi conciliauit, multosque aliqua modò virtute, nobiliue arte insignes in urbem Florentiam perduxit. Et, ut alia vel in patriâ, vel in singulos non vulgaria merita omitantur, quis miseram Græciam, suis sedibus Ottomanorum iniuria pulsam, supplicem, atque egentem hospitio excepit, benignitate subleuauit, perpetuo studio fouit, ac tutatus est? unus eam laudem sibi vindicat, unus in Italia Græcas literas, & præclara doctrinarum studia Laurentius Medices excitauit: cùm & ipse pro ea, qua excelluit, eruditione acerrimus esset ingeniorum aestimator, & naturæ quodam impulsu ad beneficentiam magnopere propendret: ut mirandum minimè videatur, si, tanto patre genitus, domestico tam illustri exemplo cōmotus,

PRÆFATIO.

Leo x. Pont. Max. omnes liberales disciplinas
 præmijs extulit atque ornavit amplissimis, effe-
 citque ut aliquando Romam in urbe Roma li-
 ceret agnoscere. In tua verò paterna gente Ci-
 bo, & in materna Malaspina, mirabilis omni-
 um virtutum in omni ætate fuit exercitatio.
 Et, ne illa nimis vetera ex annualibus fide dignis
 repetamus, iam inde ab eo tempore, cum Græ-
 corum Imperatorum ætate, opidum Pera, quod
 proxime Byzantium situm est, Genuenses obti-
 nebant, quo tempore summus honoribus, & co-
 pijs maiores tuos floruisse constat: aut, cum Mu-
 cius ille Cibo, planè alter Mucius in tutela pa-
 triæ salute, triremibus privato sumptu compa-
 ratis atque instructis, Pisanos, Genuensium re-
 bus acriter infesos, in Sardinia profligavit: sex-
 centa præterea in Genuensium Rempub. meri-
 ta, in qua etiam Gulielmus Cibo Crucc rubra,
 publico insigni, virtutis ergo decoratus est: hæc
 ut omittam, & illa, quæ tuorum nostrorum
 memoria gesta sunt, attingam: Aranus, Aaron
 in historijs nominatus, equestri dignitate orna-
 tus, Romani Senatoris titulo insignis, antiqua
 ille quidem suæ gentis nobilitate clarus, multo
 tamen suis laudibus illustrior, qui nihil unquã
 in vita non egregium, non amplum, non inge-
 nuo nobilique viro dignum aut cogitavit, aut

A iij.

fecit

PRÆFATIO.

fecit, is, qua tempestate Renatus Andegauensis
 Alphonso Neapolitanorum Regi bellum intulit,
 in eo bella, quæcunque à summo duce munera
 postulantur, ea fortissimè præstitit, usque eò, v.
 Renatus, Neapoli positus, eū pro rege, iure sum-
 mo, ac potestate amplissima constituerit, quo in
 imperio ita se gessit abstinenter, ita iustitiam et
 complexus, ut, cum ad Alphonsum rursus victo-
 ria inclinasset, afflictis Renati partibus, excep-
 tus ab illo sit honorificè in primis, ac splendide:
 quemque apud Renatum antea, eundem apud
 eum, quem sæpe armis leserat, sæpe in discrim-
 en vitæ adduxerat, & dignitatis & gratiæ
 locum obtinuerit. Ex hac tantarum virtutum
 præstantia filius eius, ad optimam naturam op-
 tima voluntate adiuncta, documenta sumpsit
 ad vitam laudabiliter instituendam, & ijs ar-
 tibus excolendam, quibus postea maximā adeptus
 & virtutis, & probitatis opinionem, Pon-
 tificis, approbante Deo, fauentibus, atque incum-
 bentibus hominibus, creatus est. Nec se postea, ut
 multi, sui dissimilem præbuit: sed, quantū an-
 tea contenderat, ut in studio virtutis omnes
 anteiret, tantum, ut se ipse in omni laude vin-
 ceret, & studuit, & consecutus est. Itaque quem
 admodum ei non modò ad obtinendam Cardi-
 nalis dignitatem, verum etiam ad Pontificatū,
 antiqua

PRÆFATIO.

antiqua maiorum existimatio, & clariss. patris
 memoria quasi viam ex aliqua parte munit,
 aditumque patefecit, sic patris deinde tui fratrem,
 multis illum quidem animi bonis ornatum, mul-
 to tamen facilius a Cardinalatu egregia Pon-
 tificatus Innocentij fama perduxit. Hæc est in
 tua gente, magne Princeps. non opum, ac diui-
 tiarum, quibus etiam minimè digni sæpè afflu-
 unt, sed virtutis & gloriæ, perpetua multorum
 sæculorum serie quasi per manus tradita, &
 ad te ipsum usque conservata hereditas. Nec ve-
 rò paternum tibi quidem genus prædicandum,
 maternum autem dissimulandum videtur.
 Vtroque licet, si vetera spectas, æquè glorieris.
 Nam Malaspinarum nobilitas simul & anti-
 quitas Etrusci poetæ doctissimi, ac sapientiss. mi
 Dantis testimonio cognoscitur: nobilitas in eo,
 quòd illam Italie partem, quæ hodie Luneiana
 communi vocabulo nuncupatur, Malaspinis
 olim uniuersam paruisse tradit: antiquitas au-
 tem, quòd cum ipse annis ante nos ducentis
 quinquaginta floruerit, Corradum tamen Ma-
 laspinam non ut ætati sue proximum, sed ut
 multis ante sæculis natum, honorificè appellat.
 Vides, a quibus viris originem ducas, Alberice
 clariss. me. Neque verò vides tu quidem, sed non
 imitaris, aut imitaris quidem, sed non asseque-

A V.

rū.

P R Æ F A T I O.

*ris. versantur enim in animo tuo cogitationes
 egregie: inde emergunt præclara facta, tuis
 maioribus, teque ipso digna. &, quamquam tibi
 maximè propositum est militare decus, unde
 primùm tue gentis nobilitas fluxit: magnita-
 men facis earum doctrinarum studia, quæ si ab-
 sint ab hominum vita, simul absit omnis huma-
 nitas, neque satis diu, quæ mærces virtutis est,
 rectè factorum memoria conseruetur, faues in-
 genijs, ut audio: nihil deesse litteratis homini-
 bus, nullum commodum, nullum ornamentum,
 pateris: cupis virorum illustrium res gestas æ-
 ternis mandari monumentis litterarum. &
 vidi iam de Laurentij Medices vita libros tres,
 à Nicolao Crotto luculenter conscriptos: qui
 cùm superioribus diebus Vcnetias venisset, mi-
 ra quadam de animi, ingenij, consilij tui præ-
 stantia, de studio erga nobiles disciplinas, præte-
 rea de humunitate, ac morum elegantia prædi-
 cabat, quæ cùm in te ipso bona sint, longè p'uris
 intelligentium iudicio, quàm ea, quæ petuntur
 extrinsecus, æstimantur. nam argenti, atq; au-
 ri magnam vim possidere, imperare populis, opi-
 da tenere munitissima, clarum esse a maiori-
 bus, omnes penè Italiae Principes, summos etiã
 Reges necessitudine attingere, magna quidem
 hæc sunt, nec tibi communia cum multis, eius-
 modi*

PRÆFATIO.

modi tamen, ut inter fortune munera res-
 rantur, quæ seis etiam ad tui dissimilimos per-
 uenire: vitam autem sic instituere, ut omnia
 consilia, omnes actiones ratio moderetur, vir-
 tutem in se ipso expetere, in alijs diligere, ac or-
 nare, velle inter homines eminere beneficentia
 potius, quàm potestate: hæc quia partim seque-
 ris, partim adeptus iam es, idcirco te verè diui-
 tem, qui æterna bona tibi compares, verè nobi-
 lem, qui nobilitatem à te ipso haurias, existima-
 mus. Atque etiam illa ipsa, quæ dixi à fortuna
 pendere, quia cum virtute coniungis, firmiter
 sunt: quandoquidem neque tuas vrbes, tuam-
 que ditionem mœnia potius, & aggeres, & flu-
 mina, quàm populorum benevolentia tuebitur:
 neque facilius ulla re, quàm rectè factis, beneuo-
 lentia comparatur. Quæ sit autem eorum, qui
 propè adsunt, qui te quotidie intuentur, ad te
 diligendum propensio, nos, qui longinqui sumus,
 ex nostro in te singulari studio facile iudica-
 mus. nam me quidem, iam aliquot abhinc annis,
 ea, quæ de te adolescentulo, rerum laudabilium
 infinita cupiditas, & magnarum indoles vir-
 tutum ferebatur, in tui amorem atque obser-
 uantiam cœpit allicere: postea, tuis laudibus cū
 ætate auctis, incensus ita sum, ut statuerim, ti-
 bi quidè primum, deinde etiā alijs, ant meū in
 te

PRÆFATIO.

te celebrando ingenium, aut certè voluntatem aliquando ostendere. Quare, cum hæc iam increbuerit consuetudo, ut de quibus optimè sentimus, ijs dicata esse, & eorum nomine insigniri nostra scripta cupiamus: mitterendum putavi ad te, dum aliquid interim fortasse præstantius adornatur, volumen Epistolarum, & Præfationū mearum: quas ego nequaquam elere animi induxissē, nisi me suadentis, atque etiā petentis Venetæ nobilitatis mouisset auctoritas. Quibus enim pro summis erga me meritis omnia debere mihi videor, ijs cur aliquid à me negari equum putem? cur non obsequar amplissimis viris, non credam sapientiss. non gratificer amicissimu? Tuo verò nomini liber inscriptus ut exiret, fecerunt illa superiora: quæ ne te offendant, (quandoquidē sunt à me, non ut gratiam tuā ficta laudatione colligerem, sed ut omnibus mei erga te studiū causam verissimā exponerē, commemorat) cupio impetrare à modestia tua, & debeo scilicet, cum etiā in ijs non tam ad laudandū, quàm ad cohortandum nonnulla pertineant: & currentibus ad metam, atq; etiā appropinquantibus, minimè molestas esse cohortantium voces, minimè plausum displicere constat. Venetys.

CLIO LIX.

EPISTOLARVM
PAVLI MANVCII
LIBER PRIMVS.

RAINVTIO FARNESIO
CARDINALI CREATO.

Romam,

I

VIA virtus est ipsa per se amabilis; & quia nobilitati honor & obseruatis debetur; amaurte iā inde à tua pueritia, studio vir tutis incensum; & colui, clarissimo genere orrum, Pauli III Pontificis nepotem iam tum equidem vidi, prädixique malis qui futurus esses: & nunc, opinionem, auguriumq; de te meum exitu comprobante, vtrique uostrum gratulor, tibi, cui tribuuntur ea, que semper illustris fuerunt, nunc eo magis, quod à Paulo III Pontifice tribuuntur, mihi, qui de tua futura dignitate, fretus indole, moribus, ingenio tuo, adulescens verè coniecerim. Cardinalis es. optabile, & honorificum: sed est in isto honore pondus, & labor: cadunt in eam, quam nunc sustines, personæ virtutes omnes, atque ita cadunt, vt, si absint, is, qui honor est, honor esse desinat, vel sit etiam summa deformitas. Curæ autem, & cogitationes illæ sunt præclaræ, illæ, Rainuti, te dignæ, æternæque eum gloria coniunctæ, pietatem præcipuè colere, excubare animo pro salute, ac dignitate ecclesiæ: beneficentiam sine spe præmiorum exercere: nihil
omni.

omnino facere, nihil cogitare, in quo sta tim decus non eluceat: nam, vbi paullo videtur obscurius, ibi satis constat turpitudinem inesse. quæ profecto tibi in mentem venire, atque ob oculos assidue versari, cum in aui tui summam gloriam intueris, necesse est. & omnino datum hoc vestro generi diuinitus videtur, vobis nascentibus heroum numerus vt augeatur, & quasi maius lumen de sublimi quadam specula errantibus honestis disciplinis viam, & hospitium ostendat: ergo alter alteri exemplo estis ad bene agendum: vobiscum simul & oriuntur virtutes, & cum ætate crescunt; donec vitæ munere perfunctos educant ex hac rerum humanarum tæterrima caligine, & in illa sempiterna luce collocatos, cum illo bonis omnibus circumfluente cælestium animorum cœtu coniungant. Aut igitur mihi nullus tui cohortandi relictus est locus, aut hic tantum, vt velis esse tui quam simillimus; quodque tuo generi, tuo nomini, tibi met ipsi, tuisque debes institutis, id cumulatè persoluendum existimes. Vnum exoptandum, vt, qui tibi istam mentem cum ista auctoritate dedit, (dedit autem omnium auctor laudandarum rerum, & creator Deus) idem velit vtriusque rei fructum esse maxime diuturnum, & æquare tuz vitæ spatium cum ijs bonis, quæ in te summa contulit. profecto tales gubernatores, tam peritos, tam vigilantes, Christiana religio si numquam non haberet; numquam illæ exorirentur dissidentium opinionum horribiles procellæ: quæ iactare multis abhinc annis Petri nauem ceperunt, neque dum consistere patiuntur. quo quidem libet ominari te idem planè, quod cupio; futurum, vt optimis artibus, quamdiu vixeris, præsidio sis, & ornamento; viuas autem, quamdiu vel temperantia duce, vel naturæ lege licet. Vale Venetijs.

ALFON-

EPIST. LIB. I

ALFONSO CARAFÆ CARDI-
NALI CREATO. *Romæ.* 3

Solent esse, quæ minus expectantur, lætiora. nihil tamen ista, quæ te auctum nuper accepimus, dignitate neque magis expectatum apud eos, qui tua studia, tuos ad virtutem præclaros impetus nouerant, neque iucundius, aut lætitiæ maioris vîquam fuit. nemo enim dubitat, quin cum qui te nunc ornat, honorem ornaturus aliquando sis, eximia tua gloria bono publico coniuncta. quò te hortari res ipsa non patitur, nam, si attendes diligenter, & considerare cum animo tuo, adhibita in consilium ratione, volueris, primùm illud, quis te Cardinalem creauit; deinde, quæ Cardinalis partes, quam graues, & laboriosæ, quam eadem honorificæ ac splendida sint; postremò quibus temporibus hæc tibi sit imposita persona, quàm alienis à virtute, quàm turpi omnibus in locis omnium penè scelestorum labe sædatis: profecto ipse te, nullo cuiusquæ hortatu, à te ipso de tua laude admonitus, excitabis ad excellentem omniium artium honestarum cupiditatem: quæque his atribus aduersantur, abijcies, atque contemnes, neque solum eo viro, quæ in posterum præstare debes, qualémque te fore omnes auguramur, verùm indigna prorsus homine iudicabis. Vixisti semper antea laudabiliter: fuit in puero pudor: est in adolescente probitas, est perfecta penè ratio, & expetendarum vitandarumque rerum scientia: desiderari videbatur, in qua te ostenderes, occasio. delata diuinitus est omnium maxima singulari consilio summi Pontificis Paulli 1. v. qui cum sit patruus parentis tui; cum te ab iuente ætate non mediocriter dilexerit; cum omnes suos incredibili quadam completi caritate consueuerit: tamen in te honestando alia quedam

secu-

secutus est: dedit honorē non propinquitati, a tua
 familia, sed tibi ipsi, qui familiae nomen studeas il-
 lustrare & quo modo principia se dant, studium cō-
 probabit euētus. En habes Alfonso cāpum, in quo
 tua virtus, parata vigilijs, bene agēdi consuetudine
 iam confirmata, excurrat. hæc est illa, ad quam te
 exercebas, quō tuæ spectabant curæ, tuo ingenio,
 tuis optimis cogitationibus, ac studijs dignissima
 provincia. ostēde, quæ tuæ sit nō modō voluntatis,
 verū etiā indultitiæ præstātia; & prome ex animo
 tuo illa præclara, quæ ut antiquum gentis tuæ de-
 cus, ac domesticam præsentē virtutem referres, à
 puēritia collegisti. Non est, mihi crede, labor ei,
 qui bene sentiat, bene facere. quod enim positum
 est in nobis ipsis, non aliunde pender, non extrin-
 secus assumitur; in eo, quid obstat, quo minus vo-
 luntatē res ipsa contequatur? Iam, ipsa virtus inui-
 tat, ipsa allicit, atque afficit sui studiosos omni vo-
 luptate omnibusq; præmijs. nec dubito, quin excel-
 lens animi tui vis omnes difficultates, omnia supe-
 rer humana. Quare gratulor equidē tibi tua causā,
 de isto quo te excolit Paulli Pontificis diuina sapi-
 entia, honoris altissimō gradu: sed me mouet ali-
 quāto magis publica res: quam tu, traditā tibi si-
 mul cum ista dignitate, atq; cōmendatā, sepe, ac
 nunc quidem maxime, talium virorum ope indigē-
 tem tueberis non omni vitæ; presidiumq; erit inte-
 ritum aduersus iniustitiā impietatēque firmissi-
 mum. Quæ si tibi magna vidētur, atque gloriosa;
 debes animum sic instituere, ac moderari, nihil ve
 ad te ipsam referas nihil ipse tibi arroges, aut à te
 ipso expectes. manasse à Deo cuncta puta, qui pe-
 renis æternūsq; bonorum omnium est fons. nos enim
 ut nos nihil sumus; aliquid autē, atq; adeo plurimū,
 ut à Deo, & per Deū, esse possumus. Vale, Venetijs.

STEPH. A.

EPIST. LIB. I.
STEPHANO SAULIO

Decentianum.

Magnum est hoc, Sauli clarissime, humanitatis & amoris in me tui argumentum, quod cum in istis locis nunc sis, ubi multam diei partem cū singulari viro, Cardinali Polo, grauiissimis, sanctissimisque sermonibus traducas; non modò tamen de me cogitas, quo ego vno contentus esse poteram, verum etiam id ipsum mihi declarandum literis existimes. at quibus litteris? scriptis mehercule, quod ad verba attinet, elegantissime: quod ad sententias, prudentissime: vt ijs legendis non magis amarem amorem tuum, qui te ad scribendum impulerit, quàm eloquentiam suspicerem: qua effeceras, vt illa ipsa, quæ scriberes, cū ornatiora essent, amabiliora quoque viderentur. Quare, cū tibi ago gratias, vt debeo, immortales, quod ita animatus in me sis: tum verò etiam atque etiam te rogo, in quo me ambitio quædam mouet, vt id, quod facis, perpetuò facias: quanti enim putas ad meam laudē interest, cum hoc percrebescit, me à Stephano Saulio diligi: cuius est familia perillustis: qui suæ ipsæ familiæ clarum lumen est: quem præ clari illi viri, eius consuetudine, & conuietio magnoperè delectati coluerunt, Flaminius, Bonamicus, Iulius, Camillus, Longolius. Hæc ego, Sauli, cum aliquot abhinc annis cogitarem semper quidem, vt à te diligerer, optaui: vt verò etiam laudarer, optare, fortasse potuī, sperare, cū ipse me nossem, certè non debui, at tu in hac parte mecum sanè perliberaliter egisti. scripsisti in hac Romanæ linguæ facultate, non, mihi neminem præstare, sed id, quod ego cum legerem, erubui, neminem esse, cui non ipse antecellam. equidem vt, quod res est, aperiam, fateor à prima pueritia ita me in literis esse versatum, vt vnā

B

maximè

PAULI MANVTII

maximè spectarem eloquentiam, vnam colerem, vnam admirarer. atque hoc me studio satis mea sponte flagrantem, acrius inflammabant ij, qui tum homines viuabant, Bembus, Sadoletus, Bonamicus: quorum nomina per orbè terrarum celebrata sermonibus, & scriptis exstingui nulla vetustate posse intelligebam. Polus hic noster, qui nunc in omni laude, omniq; virtute tantus est, luis me scriptis capiebat atque afficiebat maximè. ego tum, vt erat ætas mea, præter verborum, & nonnullarum sententiarum ornamenta, nihil agnoscebam. purè, & eleganter scribere putabam esse id, quod vnum si affligerer, excellerem. sed Rhambertus meus, qui ex Gasparis Contareni, præstantissimi viri, consuetudine prudentiam hauserat, prælara quædam notabat in Polo; meque paullo ætate inferiorem, ex vulgata venalium inagiltorum disciplina rudem, atq; impositum, erudiebat, & cõformabat exemplo. tum quidem, quantum proficerem, non me pœnerebat: & ex ijs, quæ feceram, fundamentis aliquid eiusmodi, quales ego vellem, excitari aliquando posse videbatur. sed in rebus humanis, quis est, cui nihil vnquam secus accidat? cum in eloquentiæ studio multus essem, nec satis valetudini parcerem, incidi in morbū, qui cum esset per se grauis, tum eo factus est periculosior, quod, vsu mihi librorum à medicis interdicto, magna sanè est animi mei affectio. atque ægritudo consecuta. post biennium deniq; valetudine recuperata, cum præteriti temporis iacturam facite diligentia vellè, ad pristina redeuntè ex ceperunt domesticæ controuersia: quas neque sedare minimo negotio, neque negligere sine graui mearū fortunarū exitio licebat. his quoq; me difficultatibus aliquādo is, cui omnia debeo, eripuit Deus. Lugem iam, quasi diu per tenebras errassem, videbar adspicere;

EPIST. LIB. I.

adspicere: & quanquam, multorum annorum amisso fructu, erat sanè cur ingemiscerem, vitamque mihi haud satis iucundam putarem; tamè, otij spe recreatus, facile impetrabam à me ipso, vt ex animo meo superiorum molestiarum, atq; in commodorum memoriam obliuione delerem. Vigebat item, vt antea, pristina illa cura: nec erat quidquam in meis consilijs antiquius, quàm vt abditas atque implicatas in mente cogitationes non modò aperire, atq; explicare verbis, verum etiam exornare, quasiq; pigmentis & coloribus illustrare possem. res erat nec exigui temporis & maximi laboris. tempus non, quantum rei magnitudo ferret, superebat; cum ex vetere patris instituto in hoc imprimendorum librorum munere, & restituendæ antiquitatis cura distinerer. laborem autem, vel si abundarem tempore, perspetta valetudinis meæ ratio recusabat. vtrumque tamen cum voluntas vinceret; quoridieque aliquot horas, occupationibus ereptas, stylo darem: ecce me nescio quis, homo certè satis fortuna felix, præmijs commotum, & blanditijs captum, atque irretitum, Romam abduxit. vbi cum aliquot menses non in ijs, quæ semper amaueram, literarum studijs, sed inani officiorum genere consumpsissem; & ille, quem secutus eram, montes aureos pollicitus vix minima præstaret; collegi ipse me si neque solùm studiorum meorum, quæ intermiseram potius, quàm dimiseram, verùm etiam rei familiaris, cui nisi consulerem, ipsa quoque iacere studia necesse erat, habendam mihi rationem duxi. quo consilio in patriam reuersus, retuli me omnino ad veteres meas tum legendi, tum scribendi exercitationes: sed tum in domestica re constituenda, tum emendandis antiquorum libris districtus, postea verò etiam erudienda duodecim nobilium adolescentium

Academia per triennium occupatus . quantulū ha-
buerim excolendæ facultatem eloquentiæ , quan-
tūq; in tantis temporum angustijs per eam , quam
ingressus eram , Latine scribendi viam procedere
potuerim , facile , vt opinor , est existimare . Nosti tu ,
Sauli , cuius acies ingenij etiam ea , quæ occultissima
sunt , assequitur , primū cuius prudentiæ sit , quale
illud est , quod in imitatione sit optimū , dijudica-
re ; deinde , cuius industriæ , quod optimū iudica-
mus , id re ipsa consequi . quod vtrumque cū sit
difficillimum ; id quod , vt vides , ætate nostra opti-
morum scriptorum pænuria declarat : cū tamen ,
qui hoc in genere elaborant , plurimi sint , satis equi-
dē mirari nō possum , cur tu me in epistola tua sum-
mum feceris in eloquentia , dederisque id , quod e-
go si accipiam , mei sanē dissimillimus , hoc est im-
pudens planē sim , nam , vt cætera , quæ dixi esse ad
studium huiusce landis necessaria , mihi nō defue-
rint , quæ vtinam mediocritia fuissent : temporis qui-
dem , vt paullo antè exposui , multo minus habui ,
quàm res tanta postulabat . fatum in hoc singulare
meum est , vt ocio numquam abundem . abundem
autem ? vtinam nō semper indigerem maximè .
nunc ad occupationem etiam accessit sollicitudo ;
quam mihi ex immaturo Cardinalis Masæi , diuini
hominis , interitu exortam , vtinam aliquando dies
extinguat : ratio quidem hoc nondum potuit . ille
mea studia fouebat vix ; ille mihi orij spem dede-
rat : & fecisset , quis enim ad benignitatem propen-
sior ille me , vbi opus esset , auctoritate ornabat ,
consilio monebat , re fustentabat . quid plura ; in illo
mihi erāt omnia , & cum illo mihi omnia perierunt .
quare non tam mihi cogitandum est , vt opus vni-
uersum de Romanis antiquitatibus , quod tu dilau-
da illo auctore institutum , possim absolvere , quān

ut partem aliquam, iam confectam, liceat perpolire. quod ipsum, si mihi nunc per meas occupationes liceret, hic tamen, qui me vexat, dolor certè non concederet. ac mehercule hæc ipsa, quæ tu nunc legis, irrigavi lacrumis. cum scriberem: nec putavi fore, cum tot curis distinerer, ut possem scribere: sed magna vis amoris est, magna obseruantia erga te meæ. ea fecit, ut hoc officium rebus omnibus anteferrem. Aduentus tui iam aliquam nobis expectationem amicorum sermo commouerat. eam tu quod litteris confirmes, valde lætor. cupio enim tuam tum humanitatem, tum prudentiam, quarum altera tibi ab hominibus amorem, altera etiam honorem conciliat, in consuetudine & sermonibus re gustare. me autem quod huius concilij præcipuam tibi ais esse causam, facillè patior mihi hoc à te, viro grauissimo, persuaderi, amoq; mirabiliter animum, atque amorem istum tuum, cui respondere officijs est difficile est, perpetuo tamen studio, & singulari quodam obseruantia genere, ut spero, tibi satisficiam. Vale. Venetijs.

E I D E M

Decentiano Genquam videnturi.

4

Esti multarum rerum curis atque oneribus ita premor, optime Sauti, ut respirare vix possim: tamen, ut litteris tuis, amantissimè scriptis, aliquid responderem, abiici omnia, & officium, quod tibi à me debetur, habui antiquissimum. Video te miro quodam veteris eloquentia amore, ac studio teneri. significat hoc studia tua, declarant scripta, sermones ubique non obscurè testantur. ne tu rem pulcherrimam diligis: cuius me quoque forma cepit adolescentem: & de voluntate illa, vel cupiditate

tate potius, tātum abest, vt dies aliquid detraxerit
 vt cum ætate simul amor creuerit. quare, cum tibi,
 ego tam multis in rebus concedam; patere, obse-
 cro te, in hac me vna riuale esse tuum, nec tibi vel
 tantillum omnino velle concedere. sentimus enim
 idem, quod tu, nihil esse speciosius eloquentia, nihil
 præstantius: quam, vt ipse nosti, amarunt ætate no-
 stra, atque appetiere quam plurimi; potiri autem, vt
 mihi quidē videtur, adhuc nemo potuit. quis enim
 Latinæ orationis laudē non magnopere diligendā
 dixit? quis porro rationem, & quasi viam, qua perue-
 nire ad eam liceat, nobis indicauit? nam, qui se ita
 exercent, vt ex veterum scriptis & membra, & inte-
 grum quandoq; cōprehensionis corpus sua in scrip-
 ta transferant: non equidem eos reprehendo; siqui-
 dem perfecti similitudinem quandā sequuntur; sed,
 quia perfectum ipsum non attingunt, in magna lau-
 de non posuerim. Obsecro te, Sauli, qui iudicio ex-
 cellis. quid tibi de Christophoro Longolio videtur?
 equidem, si quādo, quid de scriptis illius existimem,
 interrogor, ita soleo respondere, exilem esse in sen-
 tentijs, non luculentum in verbis; vt tamen de eo, si
 vitæ contrigisset vsura diuturnior, bene censēā spe-
 randū fuisse. sed, vt nunc est, mea quidem sententia,
 nullus est. quid enim affert exquisitum, quid singula-
 re, quid non vulgatum, non ex quotidiana consue-
 tudine, vsuq; sumptum? At scribit interdum & de re-
 bus familiaribus, & ad familiares. Quid tum? quasi
 non vel in obscuro argumento possit ingenij lumen
 elucere. Nam, quod in eo verborum circuitus sæpe à
 Cicerone totus est: si consulto fecit, quod inde lau-
 dem speraret, iudicium requiro. etenim, aliena quæ
 sunt, ad nos translata stultē iactamus: vt neminē lau-
 dare solemus, quia pulcher, quod accipitur à natu-
 ra; at quia temperatus, quia iustus, quæ posita sunt
 in

in nobis ipsis. *sin*, quod potius existimo, inops à Latina lingua explicare animi sensa aliter non potuit; necessitatem excuso: nec tamen, quod faciebat, diutius eum puto facturum fuisse. qui enim in illo otio Patauino nihil ageret aliud, quàm vt se tum eloquentiæ copijs, quæ philosophiam ornant, tum earum artium instrumento, sine quibus muta silet eloquentia, locupletaret; vtriusq; studio facultatis consecutus esset, vt suis quasi opibus abundans, de alieno quotidie parcius assumeret. cuius autem generis ea, quæ moriens reliquit, scripta sunt; abesse eum iudico ab ea specie, quæ est in scribendo optima, longissimè. quæ de re cum aliquot abhinc annis in conuentu amicorum sermo esset ortus, memini dissentire à me amicum hominem, & eruditum: qui Ciceronis in libris diu, multumq; volutatus, tamen Longolium suspicit. aurea videlicet cum assidue traheret, ærea non internoscit. itaq; , paucis post illum sermonem diebus interiectis, cum epistolam ad me misisset, in quâ ita scripsit, nihil sibi tam accidisse mirandum, quàm quòd à me audisset, cum dicerem, mihi Longoliana scripta non admodum probari: nihil rescripsi, quòd homini quinquagenario insitam opinionem non speraui me posse euellere. & sunt omnino quædam res, quas vbi sensu & iudicio ipsi non percipimus, atque assequimur, nulla satis oratio probabit; vt cum Anaxagora, niuè atram iudicante, frustra de albedine disputares. Improbas igitur, inquires, si ab antiquitate scribentes mutuemur? Ego verò, si aptè fiat, etiam summè probo. sed hoc ipsum Aptè, quàm difficile sit, ex eo licet cogitare, quòd Latinâ linguam continet vniuersam: vniuersa enim sub imitatione cadit. imitandi autè ratio, quia & multiplex est, & admodum recondita; primùm de ea præcipere sigillatim, infinitæ doctrinæ est; deinde, quæ præcipiantur cognoscere

noscere, & perfectè exsequi, non mediocri ingenij. Cumque id, quod enitet in oratione, aut in re videatur esse, aut in verbis: ego olim rem significatam simul cum verbis significantibus sumebam; eaque meis scriptis cum inferuissem, tum optimum illud, quod quæritur imitando, planè arbitrabar me esse consecutum. postea cæpit mihi meum consilium displicere: cogitavi, quoniam id esset memoriæ magis, quàm ingenij; quod ego efficerem, præstare multos posse; quod autem multi possent, egregium non esse. Tum iniui rationem haud paullo difficiliorem, quam cum paucissimis mihi esse communem intelligebam. exquisitas sententias, de Cicerone exceptas, aut de Terentio, tacitus in animo versabam, eas ornabam verbis quàm poteram lectissimis, ut, quasi vestitu orationis mutato, cum eadem essent, aliæ tamen viderentur. Erat non dissimilis in verborum figuris commentatio. si quas notaueram illustriores, ad alias sententias ita traducebam, ut interdum eandem locutionem in res prope innumerabiles accommodans, quasi ex vna cerâ plures imagines, nec tamen eiusdem generis, effingerem. In hac exercitatione quantum esset, utinam aut maturè cognouissem, aut serò cognitum, auideque arreptum vis occupationum non extorsisset. equidem, si quis me neget in scribendo quidquam esse non pugnabo: sed si quid sum, ab hac vga esse contendam. Tibi gratulator, Sauli, qui & vis, quod sentis esse præclarum; & quod vis, nihil impedit, quo minus præstare possis. otij enim tantum habes, quantum styli exercitatio postulat. abundas, ut animi, sic fortunæ bonis: in quibus ipsis (Zenonis pace dixerim) non minima, his præsertim temporibus, ad virtutem vis est. ingenio verò ita flores, ut tuam maximè consuetudinem prop-

prop
præ
ea,
liqua
meo
spero
in fun
dij
ante
firma
spect
me L
atqu
Becc
te,
Mas
mod
fixis
bene
am,
prim
dum
exci
eluc
tuos
ad h
quan
liuio
stra
ra. V

M
dita
unt
pris

propterea expecterint ij qui ipsi ingenij gloria
præter ceteros excellere putabantur. atque utinam
ea, quæ litteris mandasti de homine Christiano, a-
liquando emittas; ut opinionem ac sermones de te
meos res ipsa confirmet. quod breui futurum facile
spero. recipis enim te nunc in villulas tuas, hoc est
in summum otium: ubi cum nullam tibi horam à stu-
dijs vacuam abire patiaris; (sic enim & à multis
antea cognoueram, & postea Coccius noster con-
firmavit) expolitionem intra paucos menses ex-
spectamus operum tuorum. quæ de re ut interdum
me Decij nostri litteris certiore fieri velis, etiam
atque etiam rogo. Pontificis legatus, Ludouicus
Beccatellus, homo antiquæ probitatis, humanita-
te, ac doctrina præstans, post obitum Cardinalis
Mafæi ita me complexus est, ut omnem in meis cõ-
modis atque ornamentis curam & cogitationem
fixisse videatur. cui non tam à me gratiæ sunt ha-
bendæ, quod agit ipse quam um potest, ac plus eti-
am, quam potest, quam, quod alios etiam, magnos &
principes viros, ad me augendum, atque honestan-
dum suo exemplo, atque auctoritate vehementer
excitat. qui cum multi sint, tua tamen inter omnes
eluceat liberalitas; qui, re vix audita, amore in me
tuo, studio erga litteras incitatus, tantum tua sponte
ad hanc p̃uinciam conferre velle pollicitus es,
quantum ex animo meo nulla vmquam delebit ob-
liuio. Vale, tuamque valetudinem, cum tua, tum no-
stra etiam, qui à te pendemus, causa diligenter cu-
ra. Venetijs.

EIDEM, *Genum.*

5

Magnum mihi solatium attulit epistola tua, iucun-
ditatem dicere non possum: quam tempora eripi-
unt, sic, ut me tristitiæ totum p̃nè tradiderim. Ac
primum, obijisse audio fratrem meum Bononiam;

cum

cum valeret optimè, repentino morbo oppressum fratrem cum dico, me alterum iure naturæ dico. verum addo illud. obierit, si vera narrantur, frater is, qui bonitate præstabat, valebat ingenio, excellebat industria, factus ad omnia maximè omnium videbatur. itaq; obruor dolore: nec, puto, emergā, nisi aut, illi melius esse, cognouero, aut, si naturæ satisfecit, opem tulerit ipsa dies, quæ valet ad omnia plurimū, animi verò morbis plus etiam interdum, quàm ratio, medetur. Ad hanc ægritudinem accedunt domesticæ, meaq; propria. vxor, cuius præcipuè studio res familiaris, ac domus tota nititur, quæ me multis molestijs, multarumq; rerum & curarum onere lenabat, quæ meam valetudinem præsentī semper officio tuebatur, ipsa nunc iacet, periculi non expers, affectis diuturno morbo viribus, ego vexor accerbissimè anniuersarijs oculorum doloribus: quos sanare, cum iam penè tentata sint omnia, humanæ artis esse non puto. remedia sunt ab vno illo, qui malis cunctis medetur, cælesti medico expetenda, is mihi optimam, vt spero, valetudinē aliquando restituet; si hoc minus, nuniat me saltem ea virtute, qua res aduersæ faciliè perferuntur. ita salus ex morbo nascetur, non hæc, qua corpus viget, quam ego adhuc omni remediorum genere frustra quæsiui, quæ cum ipso corpore paucorum annorum spatio penitus exstinguetur, sed illa multo præstantior, qua nostræ mentes, cum sese ab hac terrestri labe seiunxerint, & cum purissimo illo cælestium animorum cœtu consociauerint: perpetuo fruuntur. interim, tot in me concurrentibus malis, agrè impetum sustineo, planeq; quoniam homo sum, debilitor aduersis. Hic tu me vocas ad scribendum, & hortaris, vt ea tradam litteris, quæ assiduo Latine linguæ vsu, & diuturna tibi videor exercitatione consecutus. Vis
me

me scilicet
tiam d
otij, m
tibi im
quos t
cilli, ex
natus,
nemo
quis n
vel ex
Sauli
omniū
sunt a
sunt, c
diutu
numq;
vel m
res d
lem.
nem
ris m
um a
ditos
ceris
stans
cum
disp
ber
nim
gre
ten
hon
nor
ap
cul

me scilicet, optime Sauli, eam viam, quæ ad eloquentiam ducit, aperire; spissum opus, ac difficile, multo otij, tranquillæ mentis, non nostræ fortunæ, cuius tibi imaginem ostendi, neq; nostrorum nervorum, quos tu putas esse satis firmos; ego, quàm sint imbecilli, experior sæpe, ac sentio. At erunt præclari conatus, etiam si non succedat. Si ita est, hac laude nemo excluditur, potest aggredi, qui vult. velle autem quis nõ debet, si quidem egregia cupientem, aliqua vel ex hoc ipso gloria cõsequetur. te, si quemquam, Sauli doctissime, te, inquam, ipsum decet maximè omnium id suscipere, quod mihi imponis. quæ enim sunt ad hoc munus necessaria, quorum alijs alia desunt, ea in te vno abundant omnia; ingenium, vsus diuturnus, doctrina, iudicium, quidam opes, & fortuna numquid huc pertinent? illæ verò, mea sententia, vel maximè. cursum enim ingeniorum retardat, vires debilitat, ac frangit inopia. an tu putas Aristotelem, & Platonem, illa Græciæ lumina, an Ciceronem nostrum, an Plinium tam multa potuisse litteris mandare, nisi summum illis otium rerum omnium affluentia peperisset? domi alebant seruos eruditos: contubernales habebant, eximijs præmijs accersitos ex vltimis terris, rhetores, historicos, præstantis ingenij, singularis doctrinæ philosophos. cum his se quotidie exercebant, commentabantur, disputabant. horum omnium opera, quatenus liberet, utebantur. at ego sumptum vnius pueri, minima mercede conducti, quo in scribendo vtor, ægrè sustineo. Et in his angustijs, in hac mea tam tenui valetudine, tam aduersa fortuna, quia rudes homines, veteris eloquentiæ cupidos, meis scriptis non erudio, nec in rectâ Latinè scribendi viâ induco appellas me quasi malû debitorem, atq; etiam aculas verbis tu quidem humanissimis, & alieno, ut

videris nomine, re tamen ipsa grauitas, & ego interpretor, tuo iudicio: quod vereor in primis, facioq; sicuti debeo, plurimi. veruntamē videre te puto, quam facultatē res desideret. quid autē pręstari à me possit, nemo omnium, qui viuunt, me ipso melius intelligit. quare noli mihi languorē, aut desidīā obijcere; quę abesse procul à me, qui antea & meę vitę cursum inspicier, atque examinabit, facile cognoscet. satis habeas, si nemo istā in te culpā conferat. qui cum ingenio pręstes, etatē omne in Latina lingua contriueris; ex quo factum est, vt eā perfectē calleas, id quod tuorum scriptorum subtilitas, & elegātia declarat; cū valetudinē non desideres, otio pene diffusas: addo etiā illud: cū optimē tibi cum fortuna conueniat; quę tibi de suis bonis tantum elargita est, vt erogare quātamuis pecuniā in homines doctos eorumq; studia nullo tuo incommodo possis: hæc cū in te sint omnia, eaq; vt ego arbitror, summa, non minima quidē certē: absines tamen ab hoc munere, & hortaris alios nulla tibi re pręterquā uoluntate, & studio, conferendos. Quis non miretur sicire fontes? sitiunt enim certē, cū tu petis à me tanquā ex arido solo, quod in te ipso vberimum esse constat; & cū ad nostrā potiùs inopiam confugere, quā tuis copijs uti vis. Hoc loco mihi venit in mentem, tuam, quoque causam, non modò meam, meditati, quod tu fortasse respondeas. Distingues illa superiora: negabis in te vno esse omnia, quę dixi esse de Latina lingua scribentibus necessaria. de fortuna concedes: pater enim: etiam, opinor, de valetudine, de otio: ingenij laudem & doctrinā, quę tua modestia est, abs te reijcies: fortasse etiam, quę tui est in me animi propensio, quę humanitas, ad me transfe-

res

res. Nolim equidem tecum, Sauli, ne in tua quidem laude contendere: verum, quod tu mihi de te ipso non credes, credēt alij verumque fatebuntur, adducti in hāc sententiam, ac planē confirmati, non tam auctoritate mea, quam tamen, in his præsertim elegantioribus litteris, in quibus iam tot annos verior, non esse nullam intelligo, quā tuo ipsius testimonio, quod habet ponderis apud bonos ac sapientes viros in omni re plurimum. te inquam ipso teste locupletē, cui fides habenda videatur, probabo tuam virtutem. Oblitus ne es, aut oblitum me putas illius temporis, cum tu librum tuum de homine Christiano mihi ostendisti bone Deus, quā in illo multa præclara, cuius industriæ, cuius prudentiæ, quā a te grauer, quā copiose, quā splendide tractata. neque verò ego vnus illum librum, videre alij, vidit, qui vir, & quantus, Reginaldus Polus Cardinalis, qui potest esse instar omnium, quem tu profecto iudicem in re tua numquam recusabis, hunc ego audiui, audiuerē multi, de tuo interdum libro loquentem, ornabat laudibus. (& est homo, vt scis, natura simplex, rectus, cuius ab intimo sensu numquam ne minimum quidem aut vultus, aut oratio discrepet) quid plura? conferendum cum antiquitate iudicabat. Quamobrem redeo illuc, & concludo paucis. Magni facis eloquentiam. cupis eam cognoscei, cupis amari, & colli. egregia cupiditas, & nobili sanē viro digna, verū, vt tibi satis facias, & inuenias exitum studij tui, elige de duobus vtrum vis. aut ipse, qui potes, ostende nobis latine linguæ pulchritudinē, ac præstantiā: doce nos, doce posteros, quæ sit eius adipiscendæ & perfruendæ ratio ineunda: aut si quos existimas hoc præstare posse, excita eos liberalitate, soue tuis copijs: noli pati, animum eorum hæc

hac & illa cura distrahi; sit intentus, & fixus hoc vno in studio; neq; abducatur eum ab opere pulcherimo, ac nobilissimo, humillimæ interdū rei, turpis & sordida procuratio. ita cōsequēris facile, quod vis; optimisq; studijs & posteritati magna tua cum laude consules. Illa, quæ scribis de leguleijs quibusdā, in meum librum de Romanis legibus, detrahendi studio, iucurrentibus, legi nullo cum stomacho: nec sum miratus, à barbaris hominibus, sordido quodā litterarum genere assuetis, elegantioris doctrinæ scientiæ, & quasi lauitiæ quandā studiorum contemni. Non placet istis meus liber: magnis videlicet viris, quorum fama ædium illarum, in quibus ipsi habitant, limina nondum est egressa. at placet Vincentio Portulacæ, cuius est in vrbe Brixia insignis auctoritas, illustre per Italiā nomen; placet Antonio Augustino, Marco Antonio Natta, Lelio Taurello, Vido Pancirollo, iuris vtriusque scientia claris: quorum nomina, scriptis egregijs testata virtus, atque expressa, cum aternitate coniungit. hos ego meorum laborum, & vigiliarum laudatores cum audio, viros graues, & certos, omnimq; nobilissimos, vculas rauæ plebeculæ cōtemno; quidq; leues, & obscuro homines de me sciant, aut loquātur, non esse mihi valde laborādum existimo. te quoq; sperabam in meis præsidijs esse, & si qui vrgerent grauius, obsistere, impetumq; inuidiæ, & maleuolentiæ tuæ auctoritate, ac testimonio frangi. quod si facis; fructum fero meæ singularis in te obseruatiq; & habeo tibi, quā debeo, gratiā: sin minus, hoc tamen nomine tibi debeo, quod meos obtretratores flocci facis, vsq; eō, vt indignos, quibus respōdeatur, existimes. Vale. Venetijs.

VIDO FABRO. Palanum.

6
Nescio

Nescio, utrum fortunę succenseam, cuius culpa factum sit, ut ego tuas litteras duobus fere mensibus post eam diem quo tu scripseras, acceperim; an eidem gratias habeam, quod mihi, arculam quandam scriptorum meorum euoluenti, planęq; aliud agenti, de improviso illas obtulerit. gratias habebō potius, quod eodē tempore simul cum iniurię beneficium accepi; & iniurię beneficium præferri, æquum est. sed, quoniam vereor, ne tarditatem in scribendo meā durius acceperis; hunc tu mihi scrupulum, Vide, si ex animo euelleres, faceres humane, nec tamen iniquę: cū hoc ipsum, quod cōmissum à me est, primum ex aliena culpa pendeat, deinde nunc quidem etiam corrigatur. Venio ad tuas litteras: quibus mihi gratius nihil potuit accidere; dicerę iucundius, nisi clausula illa de Bunello meo planē omnem iucunditatem eriperet. nam sic fac existimes, ex illius viri interitu tantum me cepisse dolorem, quantū fortasse dies exhaurire nulla poterit. Vixerat mecum Venetijs per quadriennium: cū ego in illo probitatem morum, virtutēq; diligerem; ille in me propensionē, credo, quandā ad litteras non improbareret. Intercessēre etiam inter nos officia quādā, sed à me lenia, nec satis digna, quę memoria tenerentur: quę tamen ille, ut erat gratus, non meminisse solū, sed prædicare etiā solebat. ego ab illo maximum habebam beneficium, quod me, cum Philelphis & Campanis nescio quibus (ut alijs parcam) miserē errantem, in hanc re-ctē scribendi viā primus induxerat. Videbatur quibusdā natura seuerior; sed erat lenissimus erga sui similes, hoc est erga bonos viros; ubi vitium nolset, censor acerrimus. Distinguere homines nō fortuna sed moribus solebat. Loqui ad voluntatē neq; ipse poterat, neq; ferre, qui ad istā artē eruditus esset:

totus

notus erat apertus & simplex. Satis scio fuisse, qui
 illum deprauatæ religionis nomine in crimen vo-
 cauerint, quorum vitam si cum Bunelli vita com-
 parares, Socratem diceres iniquorum conspira-
 tione circumuentum. Coluit omnes virtutes &
 philosopho dignas, & homine Christiano, sed con-
 tinentiam præter ceteras. hac verò illa triumphauit
 maximè, & triumphauit adolescens, cum cæ-
 teros voluptas capit, quo mirandum est minus, si
 tantus postea vir ex tanto adolescente factus est.
 nam extremam vitæ partem, quàm, ut in fabula a-
 Æum, decet esse perfectissimam, heroicam audio
 fuisse, & planè diuinam. Quare incumbamus ô Vi-
 de, & hanc operam Bunello nostro nauemus, ut il-
 lius nomen, immortalitate dignissimum, extingui
 mortali cum corpore non sinamus. quod equidem
 enitar, & hominis mihi amicissimi, summi viri me-
 moria (si modò is ego sum qui tantum præstare
 possim) profectò ab interitu vindicabo. Video te
 in tuis litteris idem velle, nec dubito, quin possis.
 nam & Bunellum amas mortuum: & vales plu-
 rimum ingenio, quod etiam pietas excirabit, cuius
 officij societas eo gratior utrique nostrum esse
 debet: quòd eum apud alios laudabilis maximè
 erit, illustri exemplo gratiæ referendæ: tum ad
 animos nostros amore coniungendos, æternæque
 necessitudine conglutinandos, plus valere nihil
 potest. Reliqua erant in epistola tuâ magnifica que-
 dam & eleganter scripta de laudibus parentis mei,
 quæ verissima fateor: quzdam etiam de me ipso,
 quæ non agnosco. nam etsi tibi nobilissimo adole-
 scent, multis non solum fortunæ, sed etiam naturæ
 doctriinæque bonis ornato, & quod caput est, virtu-
 ris amanti, placere maximè velim: tamè quia nemo
 adhuc à me hoc impetrauit, ut ea mihi addiscerem:
 quæ

quæ mea
 mihi pot
 lum esse
 ne non
 labiles
 laborau
 alterum
 quos di
 mero, o
 nelli pr
 Vale. V

Poss
 te ob
 lentia
 scribe
 ne ou
 tem
 quar
 absor
 prim
 eas
 etia
 scis
 nati
 nec
 exh
 con
 tun
 mil
 mu
 dic
 res
 me
 ali

quæ mea non essent, patere, obsecro te, de me ipso mihi potius me credere, quàm tibi. quod si, cupi- dum esse laudis, laudem esse vis, isto me licet nomi- ne non contemnas: quod ea, quæ habent ij, qui lau- dabiles ducuntur, ego, eadem vt haberem, semper laboravi, sed scis, velle & perficere, non idem esse, alterum contingit multis, alterum duntaxat ijs, quos dii diligere putantur. quorum ego te in nu- mero, optime Vide, præstanti natura præditum, Bu- nelli præceptis informatum, confido facile futurum. Vale, Ven.

MARCELLO CERVINO

Cardinali, Roman.

Posteaquam Roma discessi, etsi tum mea vetus in te observantia, tum tua in me perpetua benevo- lentia postulare videbatur, vt ad te quam sapissimè scriberem: tamen id non feci, propterea, quod om- ne otium, atque omnem etiam mentis tranquillita- tem molestæ in primis ademerunt occupationes quarum me, cum primum huc reuerti, tantus æstus absorbuit, vt longo interuallo vix emersem. nam primum domesticas res ita malè affectas offendi, vt eas seruare multi temporis, non exigui laboris, etiam alicuius artis esset. deinde, cum illa, quam scis in meis epistolis nutu tantùm appellari, inimica natio virtutis, ac diligentiz, quæ etiam patri meo, viro optimo, (& adde, si quid vis) negotium exhibuit, ad me vexandum, atque opprimendum conspirasset: durius habui negotium, vt meas for- tunas in tuto collocarem. sed me, qui antea præsto mihi semper affuit laboranti, idem in hoc potissi- mum discrimine egentem opis & consilij, nec me- diocriter de toto rerum mearum statu sollicitum respexit ac liberauit Deus. Itaque omni planè molestia perfunctus esse mihi videor. quid quæris? aliqua etiam officij specie ab iisdem observamur;

ac se satis aptè simulationis, vt opinor, artificio
tuentur, accipere tamen quod datur, quocumque
animo detur, infcitiz non est, nec hodierni mores,
& ratio temporum secus postulat. Cætera sunt in
meis rebus, non planè cuiusmodi nos optaba-
mus, sed cuiusmodi tamen multi non sperarunt
quibus hæc, quæ nunc agimus, amplissima viden-
tur esse, cum nos præ ijs, quæ, nisi quis casus no-
stris consilijs occurrerit, agere aliquando cogita-
mus, tenuissima iudicemus. quam quidem ad rem,
quod tu omnia, quæ in te sunt, liberalissimè pol-
liceris: quodque Alexandrum etiam Farnesium
& præstantem omni virtute Cardinalem, in ean-
dem rationem propensum esse affirmas: equidem
de te sic existimo, & multas esse res, in quibus in-
uari à te pro tua summa, tum dignitate, tum et-
iam fortuna possim: & in ijs rebus nunquam om-
ninò mihi tuam esse humanitatem defuturam.
Farnesium autem, diuinum adolescentem natum
ad liberalitatem, & ad gloriam, non miror eo esse
erga virtutem animo, quo quia semper fuit auius
eius, idcirco ad eum gradum qui est in terris sum-
mus, & augustissimus, dijs hominibusque volen-
tibus adscendit, ac sanè ille cum domestico exem-
plo, tum multorum etiam magis, egregia ipsius na-
tura ad immortalitatis laudem excitatus, sæpè ali-
as, quanti bonas artes faceret, ostendit, sed prox-
ime vel in primis, cum Hyeronymum Ferrarium, in-
uenem rarissimæ virtutis, sanè quam pro eius meri-
tis ornavit, atque auxit, in quo cum apud vnum po-
uisse beneficium videatur, à multis tamen grati-
am inluit: nam, cum vos, tales viri, patrocini-
um litterarum suscipitis: quicumque bonis artibus de-
lectantur, animo recreati, veniunt in spem aliquan-
do, fore, vt, post diuturnos labores, & molestia-
rum quasi tempestates, in quietis & ouij portum
obis

vobis adspirantibus, deferantur: quos si in cursu studiorum instituto vestra benignitatis aura deficiat, hærebunt, neque iam poterunt, quo intendebant, sine ope auxilioque vestro peruenire. verum huiusmodi dubitationem vestra iam consuetudo sustulit. magna enim optima voluntatis documenta sapissimè dedistis, maiora etiam dare cogitatis: cum quidem, ut Antonius Bladus ad me detulit, pulcherrimam rem, & vobis dignissimam aggregasti, omnes libros Græcè scriptos, qui nunc in bibliotheca Palatina conditi asservantur, prælo subiicere cogitatis: ut multiplicatis exemplaribus, per orbem terrarum, in usum omnium gentium omniumque seculorum, diuisulentur; cui se muneri Bladus à te esse præpositum aiebat: itaque venisse ad nos, ut & eos typos, quibus atramento illitis charta imprimitur, constandos curaret; & si qua præterea sunt ad opus necessaria, maturaret. sanè sum lætatus plurimum, hominèmq; sua sponte diligentissimum, tamen cohortari non desino, ut in ea re, quæ ad commodum studioforum, maximè verò ad tuam ut ego sentio, gloriam spectat, operæ ne parcat: ei que dixi, ut ad omnia me & fratribus uteretur. neque minus prolixè, quæ verbis pollicitus sum, ubi ille petierit, re præstabo. nam & hominem diligo, & verò tua voluntas maximi est apud me ponderis. In Romulo quidem tuo, quem initio sum complexus ut fratrem tuum, deinde amare cepi ut te fratre dignum. nihil prætermitto, quod aut in officio cohortandi, aut etiam in studio iuvandi positum sit. sed ille, cui notissima sunt occupationes meæ, pudore, credo, facit, ut rarius ad me scribat: cum mihi vel in maximis negotiis ei vacare, non modò non molestū, sed etiā gratissimum sit, quod tu, si videbitur, ad illum scribes; simulque litteris admonebis, ut, quo consilio

Parauim est profectus, id studio & diligentia consequatur. neque tamen hoc dico, quod eum adhuc quidem lapsum esse putem: de quo etiam ea, quæ volumus, & videmus, & audimus: sed quod, infirmitatem eius ætatis cùm recorder, interdum veretur, vt possit consistere, Vale. Venetijs.

BERNARDINO MAFFEO

Episcopo creato, Romæ.

Vbi te audiui Episcopum esse creatum, lætatus sum non tam ob ipsam rem, quæ sanè est perhonorifica, propterea quod Episcopatus & sacerdotium est & maximum sacerdotium: quam quia de te ipso cogitans intelligebam te eum esse, cui ad istam honestandam dignitatem summa facultas in optima voluntate non deesset. Tibi erunt, quæ multis solent esse laboriosa, virtus, & vigilância, ex tua vetere consuetudine facillima, non enim honorem, quasi legem bonitatis, ad quam te fingeres accepisti: sed ad honorem bonus accessisti, multis antea, magnisque rebus Paulo iij, probatus: cui Pontifici omnium sapientissimo, & optimo: qui non probat nisi sui similes. Gratulor igitur tibi, non vt gratulantur ij qui fere, quibus fructibus auctus sis, vnum cogitant, cætera magnoperè non spectant, sed vt ij, quibus dignitas, & religio prima sunt: quæ tu coles maxime, & eris in Christi militia antesignanus. grauem sane personam Episcopi sustinetis. Vestrum est, errantes animos in viam reducere, & reduciis vos quidem præceptis diuinæ doctrinæ tradendis: sed magna vis est in exemplo, cùm ea quæ traditis, ipsi vita & moribus exprimitis. quod tu præstabis vtrūque omnium maxime: qui & habes non doctrinam modo, verum etiam eloquentiam. quarum altera imperitos erudias, altera languentes excites: & viuus, vt homo satis extra culpā, quod memini me multis ablinere

ab hinc annis in tua prima adolescentia mirantur:
 cum ea in te laudarem, quæ tamen imitari vix po-
 teram. quod fecisti adolescens, cum tua te singula-
 ris, optimæque natura ad deus inuaret, & quasi
 manu prehensum duceret: nunc, ætate confirmata,
 cum ad voluntatem accesserit ratio, dubitem quin
 idem multò sis alacrius constantiusque facturus:
 dubitet, qui te ignorat: mihi, cui tua studia, tui sen-
 sus ex nostra familiaritate notissimi sunt, dubitare
 non licet. Quare, ut ad prima redeam, non eo so-
 lum nomine tibi gratulor, quod Episcopus es, in
 summa dignitate constitutus: quod tibi scis esse
 commune cum multis, sed quod is es, qui cum ista
 dignitate virtutem æquare possis. quod quia vides,
 quam non multi potuerint, eò magis tu, qui potes,
 hoc ipsum, quod potes, acceptum Deo referre
 debes, tantumque munus in te collatum, illud qui-
 dem plurimi facere, sed, quoniam est proprij erga
 te amoris argumentum, muneris causam multo
 quam ipsum munus, pluris æstimare. Vale. Venerijs,
 Kalend. Maij. MDXLVII.

GABRIEL CATJANO

Brixiam.

Epistolas à te habeo duas, vtramque scriptam
 elegantissimè, sed illam pleniorè, quam XI. Ka-
 lend. Sept. dederas: nam hæc recentior, cui Nona-
 rum Oct. dies erat adscripta, argumentum habuit
 serè nullum, venio igitur ad priorem, in qua cætera
 iucundissima, illud permolestum, quod te minus
 commode significas valere: scribis enim, valdè te
 ob aduersam valetudinem vereri, ne non illud,
 quod instituisti, absoluerè ac perpolire tibi liceat.
 Mi Catiane, excita prudentiam tuam: & occurre
 morbi principijs: ne ille, grauior deinde factus,
 & te, & amicos tuos, qui te agrotante, valere non

possunt, diutius vexat. Hoc loco mihi veniunt in mentem, quæ tu me olim, minus recte cum haberem, prudentissime & amantissime monuisti. illa, illa ipse tibi nunc in memoriam redige: & quæ tunc partes erant, eas nunc fac esse meas. Tu mihi non ex Hippocrate, aut Galeno, sed ex veterum philosophorum libris ea remedia, quibus ad salutem meam præstantius esse nihil potuit, attulisti: ego nunc idem in te facio, tuamque tibi medicinam restituo, vis, quæ meum morbum te medente, sanarunt, ea tu ipse in morbo prætermittere non vis, opinor. non enim id te dignum est: qui ea sæpe legisti, vnde homines aliis cauere cum discant, sibi eos non cauere turpe est. quare adhibe eam, quam ad omnes res soles, ad te curandum diligentiam. & quod oneris suscepisse rescribis, id si grauius videtur, quàm vt perferre possis, depone prius, quàm opprimare. magnus est, quod moliris, & magni non solum ingenij, quo tu non eges, sed etiam orij: quo nisi abundas, quo modo te speras, ea quæ in Iure civili dispersa sunt, quæ scis esse minime pauca, primum posse cogere, deinde coactis ita disponere, vt ex certis generibus totum ius civile cognoscatur: atque ego tamen sic existimo, si quis est qui hoc præstare possit, aut eum te esse, aut omnino neminem: sed, quoniam res & fortunæ tuæ, quemadmodum tu quidem affirmas, ita ferunt, vt in forum tibi necessarium sit eundem: quæ ratio, si modò & tibi & populo placere velis, multi temporis exercitationem desiderat: hæc autem quæ à te est iuris civilis instituta digestio, eiusmodi est, vt nihil operosius existimeretur, vereor. ne duarum rerum difficillimarum tractatione distractus, vtramque dum vis, neutram assequare. quamobrem quid suscipias, cui consilij est: ego monendi partes, quæ sunt prudentiæ, non assumo: neque enim plus vlla in re

me existimo videre, quàm tu vides: id, quod est benevolentia meæ, faciam ut magnopere te non solum horter, verum etiam rogem, valetudini tuæ minus, quàm gloriæ ne seruias: quæ quidem nobis, quæ te summe diligimus, tantæ curæ est, ut plurimas nostræ salutis partes in tua salute positas existimemus. De Alciati libro, valde te amo: sed eum hoc quidem tempore, cur mittas, non est: sunt quædam, quæ magis vrgent. Quæ scis à nobis anno proximo superiore instituta, iam pene absoluiamus. Domestica fere sunt ut volumus: fratres valent optime, ego sicut soleo, hoc est, etsi non optime, sic tamen, ut studijs nostris frui liceat, quod si perpetuò detur, equidem hac mea tenuitate contentus ero: illam firmitatem, illa athletarum latera non appeto: neque mihi vnquam de natura queri veniet in mentem, quæ me corpusculo finxerit imbecillo, gratias agam potius, quod effecerit, ut omnibus pene horis, aduersus valetudinis metu, spectanda mihi ratio sit, & continentiam, quæ virtus est, aut certe ad virtutem ducit, cogar amplecti. Amamur à multis: si modò ex vultu, & verbis amor intelligitur: colimur etiam à nonnullis, qui falsa de nobis opinione adducti, nostram consuetudinem, quasi docti hominis, videntur expetere. quibus ego si me patefecero, facile hunc errorem eripiam. & puto faciam, ne totos dies saluatoribus tribuam. Vale Venetijs.

FRANCISCO LUISINO

Patauim:

Si nescis, Luifine, quantum ego amori nostro tribuam, cognosce ex hoc, quod & superioribus mensibus licere mihi per eum putavi ad tuas literas, humanissime scriptas, nihil respondere: & nunc eodem fretus, etiam male respondeo. Non est hoc, inquis, officium colere. Quasi iam probaueris,

quia non coluerim, idèd me turpem esse. non p-
 cet ita duris legibus amicitiam adstringi, vt nu-
 quam relaxentur. summam diligentiam maximis in
 rebus, si ab amico requiris, iure facis: sed si etiam
 in minimis, non æquus es. est enim profectò qua-
 dam suauitas in negligentia quam qui ex amicitia
 tollit, horridior est, quàm vt urbani mores fere
 possint. quare, si amabilis esse vis, (quanquàm quis
 te vno amabilior est) veruntamen, si id tibi propo-
 situm est, vt omnibus in rebus æquè amabilis, æque
 iucundus sis: permitte mihi, vt liceat aliquando te-
 cum esse negligenti. Nam quod ad tuas literas at-
 tinet, ita iudico, scriptas esse non solum eleganter,
 in quo tamen non minima laus est, sed etià sapien-
 ter, quod quia solet ab ætate tua longius abesse, nō
 solum laude, sed etià admiratione dignum est. vixit
 hoc in plerisq; adolescentibus, atq; etiam in robu-
 stioribus quibusdam fama celebratis animaduerto,
 vt inania colligant, & eloquentiam, non, vt veteres
 illi, in sententijs, & verbis à communi consuetudine
 alienis, sed in quibusdam vulgaribus, ac penè pue-
 rilibus ineptijs constituant. Quocirca non ego te,
 Luifine, hortabor, vt ex ista imperite scribentium
 turba te eximas: sed gratulabor potius, quod ita
 effecisti, vt hortationi locum non reliqueris. hoc
 cum adolescens adhuc, & penè imberbis, nondum
 ea prudentia, quæ extrinsecus assumitur, propter æ-
 tatem copiosè instructus, naturali quadā ingenij fa-
 cultate, & assidua Ciceronis lectione sis consecu-
 rus: cū illa accesserint Aristotelica, in quibus nunc
 totus es, vsumque rerum, qui in adolescentem non
 cadit, perculleris, qualem te virum futurum pute-
 mus: non sum natura blandus: neque soleo cuius-
 quam auribus inservire: potius offendit quosdam
 libertas mea. itaque quod dicturus sum gratiæ
 causa dictum ne putato. si quando accidit, vt in-
 terroger

terroger de ijs, qui antiquam illam perfectè scribendi laudem posse nobis videantur iam pene amissam restituere: soleo te duobus præstantissimis adolescentibus, meis familiarissimis, Calino & Amaltheo, tertium inferere. Calinum puto, non nosti: qui clarissimum iuuenem, Aloysium Cornelium, singularis viri, Ioannis Cornelij filium, in Cyprum insulam secutus, tertium iam anni m abest. sed mihi hoc velim credas affirmanti: ea bona, quæ magister tuus Aristoteles laudabilia esse dicit, omnia ferè in illo adolescente aut esse iam, aut breui, vt ego auguror, futura. De Amaltheo autem quid sentiam, non expectas, opinor, vt significem, neque vt ego tibi eum quasi latentem indicem, quem in illultri quadam speculâ virtus constituit. quare cõ- iunge te cum his, & eloquentiam tres optimi adolescentes, & tate ferè pares, concordî studio, sicuti puloherrimam virginem, diligite: quod si me etiam socium recipitis, & rivalem in hoc amore fertis, erit præclara consensio, & Latinæ linguæ formam, quam superioribus temporibus turpi barbarie vitiatam, nunc agnoscere vix possumus, posthac, vt opinio mea fert, intactam, illibatamque tuebimur. Vale. Venetijs.

PAULO CONTARENO

Venetijs.

Cùm Venetijs proximè discessi, vt in hanc solitudinem ex ista frequentia me conferrem, magna sanè leticia perfruebar: & quod adea, quæ homini charissima sunt in vitâ, vxorem ac liberos meos redibam: & quod mihi, otium ad studia, amenitatem ad valetudinem querenti, hunc esse præter ceteros locum expetendum atque adaman- dum intelligebam. sed, vt in rebus humanis nihil est

est simplex. in summa voluptate molestia tamen hoc erat, quod ita fortuna tulisset, ut, quo tempore tibi per anniuersarias Patauini gymnasij serias Venetijs esse, & commorari liceret, tum ego à te disungerer, magnamque manendi cupiditatem maxima discedendi necessitas vinceret. nec verò mihi dubium est, quin cum meo sensu tuus quoque sensus congruar, & quæ me cura torquet, eadem te pungat, vinci enim in officio, atque amore, quàm sit turpe, si te non mea vox aliquando docuisset, ipsi te libri, vnde hauris illa præclara, quibus ad laudem informamur, penitus eruderent. quòd si vt vnà sumus, quod & tu, vt opinor, sperabas, & ego certe cupiebam, per intervalla locorum non licet: at, quod proximum est, vt vnà esse videamur, non video cur præstare litteris & consequi non liceat. nam si propterea, simul esse, iucundum est, quia mutuo sermone fruimur: in litteris non ego quidem tuam vocem audio, neque tu meam: sed, quæ voci subest res, eam nihil minus, quàm vnà cum sumus percipimus, hoc etiam maiore cum fructu, quod aliquanto scribimus accuratius quàm loquimur. quare velim ad scribendum te des: &, cum me tuæ consuetudinis vsura, ob ingenij tui suauitatem, & sermonis elegantiam mirificè capiat: hæc, quæ in te amo, quæ nunc abesse doleo, fac, si me diligis, ne omninò desiderem. debes hoc mea causa non nolle, tua verò maxime cupere. nam cum te aliquot abhinc annis in rectam illam antiquæ eloquentiæ viam dederis, patris tui viri optimi, ac sapientissimi vocibus, consilijsque commotus, patrui verò clarissimi ac præstantissimi ciuis exemplo incitatus. turpe tibi est, in mediocri laude consistere, & ad summam peruenire, sine stylo assiduæque exercitatione non licet. quid enim ille

noster,

noſter, cuius tu libros nunquam de manibus de-
ponis, quid aiebaſi timere ſe niſi frequenter decla-
marer, ne quod adeptus erat in arte oratoriz fa-
cultaris, exareſceret. Attende mi Paule, & tuam
cauſſam, à qua mea diſiuncta non eſt, ſi placer,
mecum conſidera. Ille ſibi homo Romanus, lati-
nz orationis inopiam metuebat, cùm tamen om-
nibus in hoc genere diuitijs abundaret: nos qui-
bus latina lingua peregrina eſt, qui in optima ſcri-
bendi aut dicendi ratione rudes, & infantes pene
ſumus, de ſumma eloquentia ſine ſummo ſtudio
cogitabimus? & vnam omnium difficillimam rem,
eandemque omnium glorioſiſſimam, ludibundi
conſequemur? Vides ne ipſum, qui quid ſim, ego
quidem non ſtatuo, ſed ſunt, quibus non eſſe ni-
hil videar, nullum pene diem intermittere, quin
aliquid Latine ſcribam: cùm tamen ex quo la-
pidem hunc voluo, annus iam vigefimus abierit.
Eſt adoleſcens in veſtra nobilitate, tibi non igno-
tus, mihi admodum familiaris: quem excellenti
prædium ingenio, gloriæ cupiditate ſagrantem,
niſi à Romanæ eloquentiæ laude ad huius mater-
næ linguæ ſtudio ſalfa quædam opinio tradu-
xiſſet: erat, cur de illo ſperare ea, quæ ſumma ſunt,
tantam enim operam in ſcribendo ponit, quam
tu videlicet in legendo, ſed neque illi in ſummi in-
duſtria iudicij ſatis eſt, qui de latine linguæ da-
tate non optime ſentire videatur. neque tibi igno-
ſime iudicanti, ad id ipſam, quod probas, obreſciſ-
ſum, ſuppetit induſtria. quare vellem, vt & tinen-
in diligencia, & ille te imitaretur in ſententiâ illum
vtrumque ſi contingeret: nã ego veſtræ vta. quod
laudi præclare conſultum putarem. Sed illi riſque
conſilio viderit. idcirco enim ſe non exiſte de ſuo
rare. quia, quos ſequatur, auctores habet eimã et-
qui, quod optimum eſſe dicunt, in eo ſaos viros,
cile om-

nibus hominibus antecessunt. Te verò, qui mecum
in ijsdem adibus per triennium fere vixisti: quí,
quidquid es, de meorum consiliorum præcepto-
rumque fonte fluxisti: cuius à laude mea iam
quodam modo pendet: te, inquam, mi Paule,
quantum in me erit, errare non patiar: réque co-
actus amore, & officijs tuis hortari nunquam de-
sinam, vt in veram ac sinceram eloquentiæ for-
mam, cuius ego tibi excellentem pulchritudinem,
duorum veterum oratorum exemplo, sæpè de-
monstravi, tuæ mentis oculos acriter intendas,
eamque tibi à me veris, vt arbitror, lineis designa-
tam, tualiquando tuis scriptis, quasi coloribus co-
neris exprimere graue, inquires, onus imponis, &
difficilem mihi laborem mandas. Fateor ita esse:
addo etiam illud, non esse nobis optandum, vt a-
liter sit. nam, cum omnium hominum in appeten-
da laude par propè voluntas, similisque sensus sit:
quod omnes appetunt, id si esset eiusmodi, vt con-
sequi multi possent, quanti, obsecro, æstimares?
opinor, minimi: copiam enim vilitas, & vilita-
tem sequitur contemptus. quare non tibi est do-
lendum quod de sudoribus manat gloria, lata-
re potiùs, quod, cum eam omnes amabilem esse,
valdeque expetendam sentiant, pleròsque tamen
laboris magnitudo terret, & æmulandi studium rei
difficultas imminuit. Est autem tibi ad hanc lau-
dem, quò te voco, aditus eo facilior, atque aper-
tior, quòd, quæ duo sunt ad comparandam elo-
quentiam instrumenta maximè necessaria, in-
genium, & memoria, vtrumque sic tenes, vt in
altero excellas, in altera ijs, qui excellere putan-
tur, non admodum concedas. hæc tu bona si lan-
guere sinis, gratiam naturæ non optimam refers:
quæ non in te benigna fuit, vt suum beneficium
negligeres, sed vt ad decus, ad dignitatem, ad im-
morta-

mortalem æternamque laudem conferres. Neque
verò is ego sum, qui te velim eloquentiam à phi-
losophia seiungere, totosque dies in hoc vno ex-
poliendæ orationis studio consumere. erras si
ita sentire putas. ego philosophiam diuinum quid-
dam esse dico, indicem veritatis, magistram vitæ,
omnium vñtutum, omniumque laudandarum ar-
tium parentem, sed idem, ita statuo, si qui opti-
mè sciat, non optimè loquatur, plerumque fieri,
vt id ipsum, quod sciat, nescire videatur: & vt in
coniuiis non parum interest, qua epulæ ratione
condiantur: sic in sermonibus, aut scriptis mag-
ni refert, quibus animi cogitata verbis enuntien-
tur. quod si cui ita stupidus, aut ita deprauatus est
sensus, vt ornate, & bene structæ orationis sua-
uitatem, & tanquam harmoniam auribus non per-
cipiat; hunc tu, si sapias, neque consules in re
tua: quia, rectè qui non intelligit, is vt rectè
iudicet, sperare non licet: neque ipsum monebis,
quia, quibus defunt principia naturæ, ijs inutilem
artem esse constat. tu, si me audies, musarum vo-
cem ab rusticano sono distingues: & vt inanem
multorum loquacitatem oderis, sic elinguem
quotundam sapientiam non amabis. qua in senten-
tia video fuisse, quos viros? Platonem & Xeno-
phontem: quibus ego plus crederem solis, aut
significantiibus, quam omnibus, qui nunc ubi-
que sunt, philosophis cum iureiurando confir-
mantibus. nonne vides magnum verumque &
excellentem in philosophia fuisse, verumque ta-
men in hac, quam homines inepti reprehendunt,
exornandæ orationis facultate ita præstitisse, vt
eorum scripta cum legimus, nihil omnino purius,
nihil elegantius, nihil illustrius fieri posse iudice-
mus: à qua laude plurimam abfuisse, nisi tempo-
ris induritiæ; multum in eloquentiæ studio collo-

caſſent, neque verò eloquentiæ ſtudiſſent, niſi ea decoris ornamentique plurimum ad philoſophiam accedere, tanquam ad formoſam virginem à corporis cultu iudicaſſent. Hoſ igitur ego te imitari malo, quorū nomina adhuc vigent, cum ipſi duobus abhinc annorum millibus obierint, quā iſtos, ſi qui ſunt, qui te inſirmiſſimis rationibus à pulcherrimo conſilio conantur abducere. Perge, vt facis, in diſciplina philoſophiæ in qua Patuij artiſtice habes exitium M. Antonijum Geruiam: eloquentiam verò, cuius, vt opinor, in via me ducem non contemnīs, ne dimitte. vtrumque enim & debes, ſi tibi magna propoſita ſunt: & potes, ſi quod me ſæpe dixiſſe memini, dici horas apte, & cum ratione diſtribues. Vale, & patrem tuum, & patrum quos ego plurimi ſane facio, & commu-
nes amicos meo nomine ſaluta, Ex plebe ſacij.

CHRISTOPHERO MADRUV

rio Cardinali Mediolanum.

Audio te de nobis & loqui, & ſentire perhonorifice præclarum hoc eſt, laudari à Principe viro, & ab eo Principe, qui cum fortuna virtutem ita cōiunxerit, vt in vtraque pariter emineat. atque ego te ſemper antea, cum nunquā eſſem allocutus, nunquā vidifſem, tamen vehementer colui. monebar tuis præſantiſſimis actionibus, hominum, quæ conſtanti ſermone, omnia de te ſumma prædicantium, neque verò, ſi quis in te laudaret opes, aut nobilitatem, aut dignitatem, admirabar. communia multorum hæc ſunt, optabilia potiùs, quā laudabilia, ſed illa, quæ tua propria ſunt, cum audirem, vnum eſſe Chriſtopherum Madrutium, qui virtutem ipſe coleret ſtudio ſingulari, in alijs ornaret præmijs ampliſſimis, omneſque liberales diſciplinas

ciplinas (fato quodam, temporum dicam, an hominum iniurijs exulantes) exciperet, amplecteretur, foueret: qui denique solidam gloriam spectaret, inania, quæ multi sequuntur, contemneret, hæc ego cum audirem, incitabar studio meo singularis erga te obseruantia declaranda. sed obstrepere literis inanibus tali viro, præclaras Italix vrbes, multorumque populorum fortunas non potestate magis, quam iusticia tuenti, hominis esse vel inepti nimis, vel impudenter ambiciosi existimabam: nunc autem cum ad me sermones tui, mea cum laude habiti, referantur, occasionem cupidè complector, quam mihi tua liberalitas offert, tibi que gratias quas possum quidem, ago, habeo autem certè maximas atque immortales, tum quod ornes me testimonio iudicij tui, quod apud omnes valere plurimè intelligo: tum verò, quòd isto officio, ista tam præstanti humanitate quasi fores mihi aperueris ad amicitiam tuam, qua quidem ego me, si minus alia re licebit, perpetuo certe, ac singulari erga te studio, assiduæque tuarum virtutum prædicatione dignum præstabo. quod cum antea fecerim, iudicio meo commotus, faciam tamen in posterum alacrius ac diligentius, tua humanitate incitatus: quam semper eandem in me futuram, non magis constantis ratio, quam naturæ tuæ benignitas, mihi persuadet. Vale Venetijs.

ROMULO GERVINIO

Patavinum.

Quod tu persæpe queri solitus es, id mihi nunc accidit, vt epistolæ prorsus careant argumentis sed ego tamen non committam quod tu soles, vt argumenti me inopia deterreat à scribendo. quin vide, quam diuersa ratio sit, tu, cum sententiã nõ habes, valde tibi ais laboriosum esse epistolâ texere: ego

nunquam facilius soleo scribere, quam cum nihil habeo, quod scribam. At inanes huiusmodi litteræ sint, necesse est. Primum hoc non semper. quandoque enim accidit, vt nihil dicentes, aliquid tamen dicamus, & vt in fidibus est quædam manus aberratio sine arte, in qua tamen ipsa ars sit: sic in epistolis argumentum quandoque est sine argumento, itaque, non semper inanes huiusmodi litteræ: siquidē in ijs solet aliquid nonnunquā existere, quod pondus habeat. sed fac inanes esse: quid refert? non hoc spectamus, id sequimur, vt exercitatione duce, eò perueniamus aliquando, vbi sita laus videatur eloquentiæ. quod si nobis tantum in hoc proficere non licet: vt veteribus illis, quorum est purissima oratio, similes esse possimus: at tentemus tamen, si possumus nostris, qui inquinatè loquuntur, dissimiles esse, quod vt opinor, & multum, & sæpè scribendo consequemur. At noli putare, temper in eo nobis esse elaborandum, vt philosophemur in epistolis. graues sententiæ probantur: fateor, sed nunquid hoc vno Latina lingua continetur? quidem Cicero noster paulo minus interdum delectat, de iocis cum agit, quàm de turpi & honesto cum disputat, vtrobiq; enim sunt ornamenta: & vtrumq; sæpè necessarium est. itaque ad vtrumque me doretque vt idem facias, etiam atque etiam hortor, cumque res non erit, de qua scribas: tum ta, si me audis, vel leuissima quæque ex omni parte, ex omni genere arripies, & ijs pro argumento vttere, hoc autem quatenus agas, aut cum quibus agas, tibi non præscribo: cuius tanta prudentia est, quantam ætas ista, qua nunc es, capere vix potest. Summa fit, vt & cum argumento & sine argumento sæpius me scribas. Vale. Romæ,

FRANCISCO GONZA.

ga Ferrariam.

Odi penè meos oculos: etsi oculi sint, id est, omnium rerum charissimi: sed odi certè peius, quàm antea, hunc morbum, quo mihi nunc tuus adspexus, tuus complexus eripitur. aduolare enim ad te, si valerem: nihil me morarerur: nihil esset tanti. an cum tu, magni principis filius, familia natus Italicarum omnium nobilissima, nec iam à maioribus tantum, sed à te ipso clarus, Mantua me, humilis hominem loci, nondum de facie notum, literis humanissimis tua sponte salutandum putaueris: ego, cum Patauij, hoc est, prope in conspectu meo Icis, non accurram ad te? facerem: sed soluta voluneas non est: impeditur enim valetudine. solatio ramen hoc, in magno dolore sustentor, quòd futurum breui non despero, vt conualecam. concurrunt simul anni tempus, assidua medicorum, cura, mea summa continentia. hæc si proficiunt, adibo ad te, nulla interposita mora. opto enim, quæ inter nos mutuo literarum officio conglutinata amicitia est, eam paulo arctius mutuis sermonibus, mutua consuetudine adstringi, sin hærebit morbus: obsecro te, largire hoc vel meæ in te obseruantia, vel humanitati tuæ, vt omnino tuis literis ne caream: quas ego meis quam potero creberrimis dabo operam, vt eliciam. Mitto ad te librum meum de Romanis legibus, proximè rogatum multorum editum. cupio, legas, cum hoc tamen, si vacat. nam, auocari te à studijs grauioribus mea causa, nolo. cupio etiam, cum legeris, probari tuo iudicio nostram industriam. sed hoc me cupere, rogare ne puta. volo tibi esse liberam in vtramque partem iudicandi facultatem. nihil mihi tribue: em: sam pende suo merito, ac fiatue de tuo sensu. nec

D

enim

enim is ego sum, qui plus amicitie dari postulem, quam veritati: nec tu is es, qui si postulem, facile concedas. Pergam ad reliqua, hæc si tibi, tuique similibus non improbari cognouero. Vale. Posseuino salutem, rarissimo iuueni, cuius heri epistolæ respondi. Venetijs.

ANTONIO POSSEVINO

Ferrariam.

Gratus & iucundus admodum amor is, qui te in eam mentem impulit, ut officij gratia ad me scriberes. quid enim aliud existimem? cum argumentum res quidem ipsa tibi nullum daret. ingenium verò mirificè tuum amaui, amplexatusque quantum licuit, animo sum, quod raptim, & ut ad hominem familiarem, familiariter cum scriberes, epistolam tamen confeceris elegantissimam, distinctam luminibus eloquentia, in qua nō fucatus, sed verus ac tanquam naturalis Romana linguæ color eniteat. Maestè Posseuini, fratre iam maior, iuvene eximio: vrge totus in studio litterarum. vides, quæ te manēt præmia, gloriam habes proximam, eamque penè manibus attingis. paululum si te incitaueris, apprehendis. non mehercule, quia nolis, dico: sed, ut intelligas quantum cupiam, propterea dicendum putauit, faueo enim omnibus, qui rectè sentiunt, recteque faciunt: in te verò mea præcipua & est voluntas, & esse debet. scis quantum abhinc annū Romæ cum te frater tuus adolescentulum adduxit ad me, quibus verbis commendauerit, amicitia iunxerit, & veluti in clientelam tradiderit. ex eo tēpore, quoties adiisti ad me, quos tecum habuerim sermones, quam studiosè, quam amanter ad illa præclara, quæ frater tuus amabat, sum cohortatus, potes recordari. dixi sapē non esse tibi de fortunæ bonis

bonis cogitandum, quæ vel improbi malis auibus
quærentur, vel bonis viris rectè quæsitæ facillè casus
eriperet. ostendi, verè & esse, & appellari diuitem
posse, qui liberalium doctrinarum scientiam possi-
deret. non neglexisti: contulisti cogitationes om-
nes tuas ad studium verè laudis: & in eo nunc apud
Franciscum Gonzagâ, nobilissimum ac virtutis a-
more incensum adolescentem, ita versaris, ut pro-
pmodum videaris excellere. Quare gratulor e-
quidem fratris tui manibus, quos latari arbitror
tummopere, quia talis es, & quia fore tantus vide-
ris, quanta potest esse virtus, maximo ingenio, acer-
rime voluntate, summo studio comparata. Nec ve-
rò, quod epistola tua significat, mea tibi sunt aut
ad ullam fortunæ accessionem, aut ad dignitatem
studia expectanda. à te ipso, mihi crede, omnia
proficiscuntur, virtutem si habes, nihil desiderat: ea
pro te prensabit: ea tibi omnes honores, omnes
quas petieris, opes impetrabit. ô præclaram vitæ
ducem, te felicem, Possuini, qui cum hac viuis, &
viuendum statuis: me miserum, qui, cum idem sen-
tiam, cogor tamen eam à me disungere, vicius
grauitate morbi, & ijs curis, quæ inuitum aliò tra-
ducunt, quòd si me Deus aliquando respexerit, ac-
quiescam in ijs studijs, quæ sola sunt ad naturam
meam, sola tranquillitatem animis afferunt, homi-
nemque paulatim ab homine separant, & quantum
licet, cum Deo coniungunt. Vale. Venetijs:

HIERONYMO LIPPO-
mano Venetias,

Breuis epistola tua, sed habet multa suauia. pri-
mùm significas amorem in me tuum quo quid grati-
us? nã, amari à nobili adolescènte, propinquitatibus,

amicitijs, opibus florentissimo, optabile est: ab eo
 verò adoleſcente, cuius ad animi bona comparan-
 da mens omnis, & cogitatio dirigatur: qui scienti-
 am literarum ita exepat, vt inani tamen ambicio-
 ne prorsus vacet, nihil ad se ipsum, ad summum
 Deum omnia referat: hoc verò eiusmodi est, quod
 qui assequitur, triumphat. itaq; ego vehementer mi-
 hi gratulor de amicitia tua: quam cupio esse per-
 petuam: & vt sis, omni equidem studio, omni que
 erga te obseruâtia laborabo. Quod verò ais nescio
 quid de beneficio in te meo: mi Hieronyme, noli
 tantum largiri modestiæ tuæ, vt vocabulis parum
 propriis, nec satis cum re congruētibus vtare. quod
 enim tu beneficium appellas, ego verius officium, &
 officium eiusmodi, quod prætermitti à me sine graui
 culpa vix posset. rogabas, vt consulerem studijs tu-
 is: imperasti facile. & curavi libentissimè. quod e-
 nim tribuere vni tibi videbar, id nō tam tibi tribu-
 eham, quàm litteris, quàm virtuti, quàm consuetu-
 dini, & naturæ meæ. amplector tamen istam huma-
 nitatem, quæ tibi non modò beneuolentiam concili-
 at, verum etiam laudem parit. nam vt extenuare,
 ac dissimulare, quæ acceperis, beneficia, ieiuni ani-
 mi est, & perangulli, ac sordidi: sic ea verbis augere,
 palam; profiteri, excelsi, atq; ampla spectantis ho-
 minis est, & ad liberalitatem, id est ad decus, & ad
 gloriam nati coniunge, quæ so, istam mentem, atque
 istam sententiam cum doctrina, & cum ijs studijs,
 ad quæ te vocat illustre domesticum exemplum Ve-
 ronensis Episcopi, patru tui: quem vides auersum
 penitus à studijs rerum humanarum eaq; contēnen-
 tem, quæ ceteri admirantur, totum esse in vna vir-
 tute defixum. & diuinā consuetudinem, quatenus
 homini liceat, imitari. itaq; nunc eius sapientissimis
 consilij, ac sanctissimis institutis, eximiâque do-
 ctrina magna ex parte, Romana picitur Ecclesia.
 hunc

hunc tu ducem si sequeris, & in eius vestigio pedes
pones: non errabis in hoc dubio vitæ cursu, non
laberis in lubrica iuventutis via. quod te facere iam
lætor, facturum etiam multo in posterum diligen-
tius confido. atque ego, quando mihi licere apud
te tantum vis, languere te præclaris in studiis non
patiar. hortabor litteris, dum abero, præsens ser-
monibus excitabo. nunc me cupidum urbis, tuique
maximè, ac paucorum tui similibus, tenet tamen in
his locis vxoris meæ morbus: de qua iactor variè,
tanquam fluctibus, modò spe, modò metu. in vna
tantum cogitatione videtur animus consistere, &
quietem aliquà capere, cum quasi secum loquitur,
& commemorat ipse sibi necessitatem illam rebus
omnibus impendentē, vt animata intendant, creatæ
dissoluantur. At est dolendum, si quem viribus, æ-
ratēque florentem immatura mors oppressit. Ita,
si mortem in malis, vitam, felicitatis loco statuas:
quod qui existimat, refellitur ex emolis. quàm multis
enim diu viuere, miserrimum fuit? Hæc quàm
diu cogito, videor acquiescere, satisque leuiter in-
commodi mei grauitatem sustineo, sed certè nimis
acerbè fortuna mecum egit, quæ me de me ipso, vt
scis, ac de mea valetudine sollicitum, alienis etiam
malis implicue-rit. Benacum petere statueram. non
licuit, neque forsitan licebit. Asulæ quidem, oppi-
do satis eleganti, vbi magnam pueritiæ meæ par-
tem traduxeram, omnes mihi iucunditates, omnia
gaudia tum in fratris conuictu, tum in veterū ami-
corum consuetudine fixeram. cecidit contrà frater
enim ægrotauit diu, neque dum firmus est: amicis
autem qui possum frui, cum vxorem, multorum
dierum morbo conflictatam, nunc sincerta vitæ sœ-
animam trahentem, in oculis habeam & de me ipso,
ac de meo reditu, noli expectare dum scribam, vi-
des alienis miserijs esse miserum: meam non esse

liberam, aut solutam voluntatem, intelligis: nisi si meos deferere, id est, ab omni prorsus humanitate velim desciscere. quod profectò nunquam committam. quod si nostrorum animorum sensus, & nostra consilia Deo patent, vt certè patent: amat, opinor, pietatem meam, eaque non dubito, quin mihi vel opem ab eo celeriter impetret, vel hoc saltem, vt, quidquid euenerit, moderatè feram. profectò enim ex vno illo fonte omnis nostra fortitudo manat, omnisque sapientia. alioqui faciliè frangimur, & faciliè aberramus: à verò, insidiosis voluptatum illecebris abducti, & rerum mutabilium fallacissima specie decepti, quæ tu, ac multo plura, cum audieris sæpè de patruo tuo, qui cum ab ineunte pueritia in iisdem ædibus, atque in eodem penè cubiculo vixisti: si quid huius generis mihi nunc, multis difficultatibus ac molestijs circumuento, litteris imperties: habeo à te munus altissimum meo tempore dignum amicitia nostra, dignum verò maxime ea persona, quam tu sustines: qui te sacris addixisti, semper vt bene ageres, aut benè cogitares. Vale: & ad Episcopum Veronæ designatum, quem vidi nunquam, de fama tamen cognitum studiosè colo, obsecro te cum scribes, meo nomine salutem plurimam. Asulæ.

EIDEM, *Venetiæ.*

Nunquam putavi fore, vt iniuriam acciperem in beneficio, præsertim à te, cuius in fronte, oculis, vultu habitare videtur humanitas, benignè mecum, & liberaliter agere, quod est proprium familiaritatis, & liberaliter agere, quod est proprium familiaritatis, magnoperè te decuit: idque adeò postulabat amicitia nostra: callidè verò agere, & fida veritatis imagine fucum facere, neque te dignum fuit, ad præclara laudandarum rerum studia ex nobilissima familia

familia nato, neque verò me, tui studiosissimo de tua bonitate, tuisque moribus egregiè non modò sentiente, verum etiam prædicante! astutiæ præstantibus viris nunquam placuere, apertam, simplicem, rectam in omni vita consuetudinem sequuntur, quo ego te in numero quia credidi esse, & quia ut esses, curare non mediocriter debuisti: ideo sum in fraudem facillimè inductus, & illo tuo figmento, quo nihil vnquam gustavi suavius, abstinui perinuitus: meæ tamen inscitiz eò me pudet minus, quia sequitur amorum crudelitas, & ita vitium laude corrigitur, noli igitur me, quasi rudem quendam, & prorsus earum epularum, quæ nouo quodam artificio condiuntur, imperitum cõtemnere. pœnarum satis in ipsa re tuli. quam reieci quasi noxiam, cum esset eius generis, ut me docuit heri vesperti Sebastianus noster, vnde simul possem & alimentum capere, valetudini meæ vehementer aptum, & palatum oblectare, quantum antea fortasse nunquam. restitue nobis tuam fidem. liceat mihi meum errorem tuo beneficio corrigere. magna res non est: magnoperè tamen sum commotus, vel inscitia mea, vel malitia tua, quæ vicit omninò, vel sefellit potius opinionem meam. id si molestè fers, non longè abest mei leniendi facultas: si modò animum tuum induxeris, ut id quod potes, etiam velis, quod si secus acciderit: prædicor tibi, culpam exiguam grauiter lues: neque te meillris placentulis, quibus me munerari solitus es, absoluiam: sed ea pœna condemnabo, cuius etiam nomen cum audieris, extimesces. interim sustineo me, neque dum muto iudicium de te meum, quia te spero rationem vtriusque nostrum habere velle. Cupio tecum coram iocari, & simul adspicere illo tuo iucundissimo frui. Vale. è cubiculo meo, ante lucem.

EJDEM, *Rom. m.*

CVM in magnis molestijs hæc vna me res de-
 lectare non mediocriter soleat, quod amicitias à
 me diligenter coli, nec vnquam officium contem-
 ni, ipse mihi sa n conscius: legi perinuitus eam par-
 tem literarum tuarum, in qua me, vt inmemorem
 promissi appellas, atque etiam; vt oblitum huma-
 nitatis, leniter accusas. Ego tuæ familiæ nobilita-
 tem, egregiâq; tuorum maiorum decora, pro eo ac
 debui. semper suspexi: te vero ipsum, præditum
 ijs bonis, quæ nobilitatem omnem vincunt, amavi
 prorsus, à quo die mihi conitatus es, amore singu-
 lari. hanc immutari in me voluntatem, ita etiam si
 te mihi casus aliquis immutet, neque consuetudo
 mea, neque natura pateretur, quod equidem antea
 tibi certum esse, atque exploratum arbitrabar, nunc
 quando subdubitare te video, significandum puta-
 ui: ne posthac vnquam suspiciones istiusmodi, pla-
 nè meo erga te studio, & mehercule etiam tua bo-
 nitate indigna; mearum epistolatum afferat infre-
 quentia. quanquàm, si tuum orium cum meis occu-
 pationibus conferatur, non intelligo, cur ego tuam
 in scribendo valdè laudare diligentiam, tu meam
 reprehendere negligentiam debeas. satis, nisi fal-
 lor, statum rerum tuarum habeo cognitum: tu me
 scilicet videris ignorare: nam, si nosset & exigeres
 tamen id, quod præstare vix possum, esses iniquior.
 At erat an iris nostri, lenire literis dolorem tuum
 in obitu patris, summi viri. sic ita: veruntamen abs
 te postulabat idem amor, ne, officium à me: illud
 sine causa prætermitti, animam induceres. Pri-
 mum ego te, per aliquot annos domestica sanctis-
 simi hominis disciplina institutum, putabam hu-
 mana omnia contemnere, mortem verò, quæ sem-
 piternæ vitæ initium est, etiam in bonis ducere.

Quodd

Quodd si frangimur humanis, aut commouemur sal-
tem: certè enim à stipite, à saxo, à ferrea materia
longè distat hominis natura: quis tamen ab afflicto
solatium expectat? aut quis me minus tranquilla
experitur omnia: quæ si tibi nota sint: profecto me
liberes ab omni culpa, & cupias renocare que-
rant tuam. Neque vero, si vigeat animus, & perfe-
rat aduersa: ita valemus ingenio, vt consolandi
partes, quæ doctrinæ plurimum, & sapientiæ postu-
lant, audeamus assumere. non hæc in nobis facultas
est, quæram eam aliunde licet: si modò, vt significas,
quod mihi tamen haud omninò persuades, in te ip-
so non est, qui & acuere mentem liberalibus studi-
is, & augere prudentiam vsu rerum. ac præstantium
virorum sermone potuisti. quæ si absint, vt abesse à
me magna ex parte fateor: tamen ille ipse, qui tibi
luctus causam attulit, idem à luctu te remouet ex-
emplo vitæ suæ, cuius abesse nullam partem à con-
stantia, & à virtute reperies. Hunc igitur tibi vnum
ante oculos cōstitue: finge ad eius imaginem quid-
quid agis: noli oculos ad vulgi deprauatam consue-
tudinem flectere, ita consules egregiè rationibus
tuis: & illud rectè instituendæ vitæ consilium, quod
à me requiris, nusquam esse præstantius, quam in
te ipso, cognosces. Vale.

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER SECVNDVS.

*Francisco Vargæ Caroli V. Imperatoris, &
Philippi eius filij Hispaniarum Regis, Ora-
tori Venetias.*

FFICII mei sepè me
admonet officiorum tu-
orum recordatio. Offi-
cium autem, quod ab-
sens absenti præstare
possum, litteræ sunt: quas
misisses ad te iam an-
tea, nisi huc aduenientē
graues admodū, & per-
acerbæ curæ statim ex-
cepissent; quas enim res

scis esse nobis in vita omnium charissimas, omnium-
que primas, in ijs me grauitèr exercere fortuna
cæpit, vxore, liberis, fratre, vno penè tempore in
morbum coniectis: ne mihi quidem bellè satis est;
animo enim affectus, valere corpore qui possum;
veruntamen, quia mihi hærent in mente consilia
tua, fero hæc vt humana diuina spe, in qua tu soles
omnia ponere, confirmatus, quod nisi hunc in por-
tum, te ducem secutus, confugissem, facile me tor-
malorum subita tempestas obruisset. En, quàm
sit incertus nostrorum cōsiliorum euentus, & quàm
ea, quæ nobis ipsi ad voluntatem fingimus, contrà
cadant. Petiui has regiones, non sine sumptu, non
sine labore, spe ductus valetudinis recuperandæ:
reliqui

reliqui urbem pulcherrimam, mea negotia, tuam consuetudinem, in qua mihi ornamenti statuo plurimum. hæc bona, tantum abest, ut alijs bonis compensata sint, ut etiam multa successerint, quæ si ad sensum referantur, mala verè possum appellare. sed, cum me sensus quandoque mouear, ratione tamen vtor sæpius. hæc ostendit, nihil esse malum, nisi quod nostra culpa contingat: ancipitem esse in rebus humanis rationem iudicandi: nihil enim semper idem esse: quin quæ nobis aduersa, exitiosa, prorsus misera videantur, ea sæpè ita conuerti, ut ex ijs ipsis multæ commoditates emanent: contra, quæ speciem habeant felicitatis, inde fluere quæ acerbissima sunt, exilium, paupertatem, ignominiam, quæ ego cum cogito, reficior paululum, & excito me, quatenus licet, ad eam virtutem, quæ in aduersis rebus elucet: de qua cum multi sint à philosophis tradita, vnus tamen eam suo exemplo præclare docuit nostræ salutis auctor Iesus Christus: quo magistro, quæ sit vera fortitudo, discimus, omniumq; laudandarum artium absolutam ac verè salutarem doctrinam consequimur. Atque ego te, Franciscæ Vargæ, quod hoc studij genus omnibus & studijs, & scientijs anteponas, longè quidem hoc nomine pluris facio, quàm quod negotia Cæsaris Imperatoris ex omnium sæculorum memoria præstantissimi, & Philippi Regis, omnium Regum maximi, apud Veneratam Rempub. orator administres. ista enim dignitate alij quoque nobiles viri claruerunt: pietate verò in Deum, & sanctitate vitæ, parem fortasse aliquem, superiorem certè habes neminem. Itaque postquam à te discessi, vix credas quàm sæpè meus ad te animus, tuorum sermonum desiderio recurrat. Equidem, vel si mihi cætera hic omnia secundissima fluere, quæ exuperior, ut dixi, satis aduersa: iniucundè tamen viverem, quia procul à te

absūm, cuius ex humanitate, sermonibus, consilijs
mirificos eapiebam fructus, & documenta ad vitam
rectè traducendam vtilissima. Quare iam me mi-
nus quàm antea delectat, ac penè displicere totum
cepit consilium illud meum de lacu Benaco inco-
lendo. tua me singularis doctrina, tua probitas, tua
benignitas ad vrhem reuocat. Benacum, per anni
tempus cum licebit, æstate scilicet ineunte, (nam
hieme regionem illam procellis, & ventorum vi
totam audio agitari) si valetudo ita postulabit, inui-
sam. interea meam imbecillitatem ratione victus,
& abstinencia tuebor. ac fortasse fiet, quoniam à
Deo cuncta pendent, vt Venetijs, intra meos parie-
tes, in oculis, & adspectu meorum, commodissimo
vitæ genere ita conualecam, ne qua volvea me cœ-
li mutandi necessitas extrudat. quod si assequar, ha-
bebis me, si me tantum ab humanitate tua sperare
vis, quod profectò vis, familiarem, ac penè contu-
bernalem: & hac equidem spe iam nunc mirificè
sustentor. Vale. Venetijs.

HIERONYMO FALETO HER-
culus Ferrariensium ducis, Oratori,
Venetijs.

Quod heri iniecasti in sermone, hæret in animo,
& quò diligentius rem perpendo, eò magis omnia
mea consilia, omnes cogitationes ad nouam socie-
tatem, quæcunque ea sit, conuerto. Vexor enim &
deludor indignè ab hominè teterissimo, omnium-
que impurissimo: cui non satis est auertere com-
munem rem: sed me prorsus ita despicit, vt nec dig-
num ducat, ad quem adeat accersitus. equidem
nihil mihi a discisco, nihil arrego insolenter: nihil
mihi habeo. neque à fortuna, neque à me ipso, quo
nimium extollar: verumtamen limina mearū ædium
seru

reruntur quotidie pedibus virorum clarissimorum,
ad me confluentium. tu ipse, tu, inquam, Falete, &
maximi Ducis orator, & maximus ipse vir, quem
grauissima dislinent negotia, qui scribis historiam,
qui legum scientiam veterum & recentium scriptis
luculentissimis explicas, venire tamen ad me, quæ
tua est humanitas, sapè solitus es, horâsque mul-
tas suavissimo sermone consumere. Malum est in-
quies, ab homine nequissimo contemni. Malum: sed
peius etiam, expilari. quòd nisi tua prudentia me-
dicinam huic malo affert, perijt fructus omnis tuæ
liberalitatis. clauam enim citius de manu Herculis
possim extorquere, quàm ab isto iuuenum. aut i-
gitur ea mihi conseruetur utilitas, quam tuo bene-
ficio speraueram: aut qui nos vult perditos, perda-
tur ipse nobiscum, & societas communi pernici-
tie dissoluatur. verùm, cùm in tuum ingenium, tuam
auctoritatē, & singularem in me beneuolentiam in-
tueor, traducor facîle ad optimam spem: tranqui-
lla omnia, commoda, copiosa mihi ipse polliceor.
tu restitues vnus afflictam rem: & istum postremi or-
dinis hominem, omnibus inquinatum vitijs, indig-
num prorsus non modò amicitia nostra, sed con-
gressu etiam, ac sermone extrudemus, vt versetur
posthac, & viuat cum sui similibus in sordida nequi-
tie, seiunctus à nobis, qui humanitatem colimus, &
virtutem omni lucro anteponimus. Interim lege,
quam sapè iam efflagitasti, partem libri nostri de
quatuor Rebus. quam cupio à te probari. otium si
habuero, quale vt aliquando consequar, operam
dabo, in Bellombrato tuo, si alibi non licebit, totum
volumen absoluam. Vale. Ex ædibus nostris.

Ex libro de quatuor rebus pub.

Ex ijs, quæ suprà sunt commemorata, duæ vi-
den-

dentur propositi nobis argumenti partes absolute. patere enim satis arbitramur, non modò quibus vitij duæ maximæ, ac firmissimæ ciuitates, primùm Sparta, deinde Carthago, labefactatæ corruerint: verùm etiam, quibus illa vitia remedijs vel sanari penitus, vel ita saltem corrigi potuerint, ne Reipub. salutem in discrimen adducerent. Nunc vrbs Romæ quæstio succedit, qui erat tertius in diuisione locus, postremæ narrationi, conclusio futura nostri muneris, omniumque nobilissima, & eadem difficillima tractatio, Venetię nostræ referantur.

Ac de Roma quæ nullo magis vitio, nullo grauius vnquam morbo, quàm imperij magnitudine laborauit, primum illud occurrit, nulla omninò in ciuitate post homines natos, aut virtutes, & honestas actiones aliquando floruisse magis, aut equè malas artes, & exitiosa publicis rebus consilia valuisse. Primis reip. temporibus, cum nulli tum de plebe magistratus creabantur, summa senatus potestas, summa fuit auctoritas, vtraque cum per aliquot annos viguisset, inclinare tum primum cœpit, cum tribuni pleb. creati sunt, creatos autem culpa senatus, historiæ declarant. nam, si prima repetere, & quæ cuique rei causa sit, placet animo perquirere: tribunitiam potestatem, quæ deinde senatus opes fregit, ac debilitauit maximè, ipsius vitio senatus Romæ constitutam, facile constabit. Quid igitur? an tu, dicet aliquis, senatum reprehendis, quia tribunos ple. creati passus sit, cum plebs eum magistratum non iam vocibus posceret, sed armis extorqueret? an amplissimum ordinem, quia permiserit, quod recusari sine Reip. præsentis iâ periculo non poterat, imprudentiæ condemnas? Ego quidè minimè: habeo enim rationem necessitatis, cui parere, sapientis semper est habitum. Secesserat
armata

armata multitudo in Sacrum montem: flagrabat ira, & odio in ordinem nobilium: avaritiam, superbiam, crudelitatem senatus accusabat: se bella gerere, vrbes capere, pro patria sanguinem effundere, mortem obire clamabat: pro his meritis inopiam, & iniurias pati senatum, commodis frui, senatû honoribus abundare: plebem seruire, quæ, vt ceteri liberi essent, quotidie sua corpora hostium telis obijceret. quem non mouerent huiusmodi querelæ: quem non terrent, cum ij, qui hæc querebantur, alij pila, alij gladios manibus tenerent: recte fecit senatus, tribunitiam potestatem, à plebe flagitatum, concessit, non libenter sed vt imperum sedaret, maiore temporis, quàm suæ voluntatis ratione duxit. hæc, hæc, vt dixi, recte, nec sine summo consilio: sapiens enim cum necessitate non pugnat: at illud neq; recte, neq; prudenter, quod, vt in eam necessitatem res deduceretur, siue negligetia, siue superbia commisit, occurri principijs oportuit, & nascentem pestem extingui. nam, cum omnes ciuitates, quæ suo milite bella gerunt, quotidianis propè seditionibus fluctuare necesse sit: quo malo & veterum memoria, & nostra ætate florentissimas ciuitates occidisse constat, summæ difficultatis, ac diuinæ cuiusdam sapientiæ videtur esse, ita rem moderari, vt consistat: neque permittere, vt multitudini, quæ satis ipsa per se leuis est, vlla paulò iustior ad motum accedat occasio. Erant in plebe Romana quamplurimi: quibus ære alieno obstrictis, vnde soluerent, non erat. hi cum ad tribunal consulam, qui tum, nondum creatis prætoribus, de creditis pecunijs ius dicebant, à senatoribus vocantur. egestatem excusantes, & domesticas miseriis ad eliciendam misericordiam commemorantes, tamen non audiebantur. magistratus necendum sceneratori debitorem tradebat. vt quameunque creditor vellet seruire: em, seruiret. iniqua, &

homine prorsus indigna siue consuetudo fuit, siue
lex. Tu nihil libertatem lege eripias, cum libertatis
causa leges constituentur; an ego ullam legem po-
torem, ea lege ducam, qua Deus, ut homo liberum
animal esset, ac ceteris animantibus imperaret, æ-
terno iure sanxisset pecuniam auferre: non relinquis,
vnde viam, vnde liberos aliam: fero. relinque li-
bertatem, ut mercenario saltem opere ipse mihi, &
esurienti familiæ victum quæram. Cum his acerbè
magistratus aiebat, acerbius etiam sœneratores.
qui ciues Romanos, nexu vinctos, grauissimo ser-
uili opere fatigabant, & nexorum in terga flagellis,
ac verberibus sæpè sauebant. Hic senatus miseria
ciuibz consulere, causam libertatis suscipere &
potuit, & debuit: nexos è vinculis eximere, huma-
nitatis fuit: diem soluendi laxiorem egentibus sta-
tuere, æquitatis: vsuris modum facere, iustitiæ. hæc
& facienda fuerunt. & ut fierent, cum à patribus
plebs, atque à consulibus frustra petisset: ad ex-
tremum, ut homines desperatio præcipites agit, ar-
mata multitudo in Sacrum montem, tria millia ab
vrbe passuum, secessit, tum, ut plebeiorum animi,
stimulis iracundiæ perciti, continerentur: senatus,
periculo territus, de creando plebeio magistratu,
quia res aliter conuenire non poterat, assensit. ita-
que tribuni ple. primum quinque, deinde decem,
creati sunt. ab hac radice ortum quidquid inter ci-
ues discordiæ, quidquid seditionis, quidquid bel-
lorum fuit. per annos quingentos, id est, vsque ad
exitum Resp. tribuni pleb. contra nobilium poten-
tiam seditionis concionibus vociferari, plebem ad
nouum commodi spem, ad noua incitare consilia nun-
quam destiterunt, specie libertatem tuebantur, re
vera senatum oppugnabant. primò magistratus,
deinde & sacerdotia plebi communicata, ad extre-
mum is, qui solet, exitus consecutus est. nam plebs,
vbi,

vbi, quod paucorum erat, ad se trahsulit, rursus id ipsum, quod multitudinis est, in vnum coufert. facit hoc inscitia, facit inopia, facit ea, quæ in magno numero semper existit, voluntatum & opinionum dissimilitudo. ita popularis ac ministratio, quæ maximè libertatis imaginem præ se fert, occultè tamen, si spectemus exitum, tyrannis est. quoniam ex ea ferè semper exoritur tyrānus, sicuti de inde ex tyranno status optimatū generatur. Huius mutationis exemplum satis illustre Roma est. primò, regum summa potestas fuit: deinde senatus, hoc est optimatum, maior, quàm populi: tum populi maior, quàm senatus: postremò rursus vnus maxima, & singularis, populus enim C. Cæsarem extraordinarijs imperijs auxit, eòque extulit, vnde, cum se monarchiæ proximū esse homo acutus intelligeret, priuatam conditionem despexit, altiusq; maluit, vt humani mos ingenij fert, ascendere, quàm ad inferiora quæ reliquerat, descendere. Neque verò me fugit id, quod à doctissimis viris memoriæ proditum est, firmissimas illius reip. vires esse, & quæ non faciliè ab externis viribus debilitentur, cuius non simplex, neque vnus generis administratio est: sed ita mixta, ita temperata, vt in triplici forma vnum consilium, vnam quasi mentem significet. neque ego tum in ciuitate præclare agi negauerim, cum & vnus, & pauci, & multi maximas res gerunt; nec tamen aut vnus, aut pauci, aut multi præcipuè dominantur, verum, vt harum trium partium in suo quæque munere modum seruet, & ea, quam habet, potestate numquam abutatur, ego quidem hoc fieri posse non arbitror. sunt enim hi tres ordines admodum dissimiles: & inter dissimilia perpetuus æquabilitati locus esse non potest. nam, quemadmodū in musicis, quo plu-

res chordæ percutiuntur, eo suauior conceptus efficitur; quia varius ille multarum fidium numerus, in quo summa discordia est, arte conciliatus, & ad concordiam perductus, incredibili quadam ineditate aures, animumque permulcet; sed hæc tamen iucunditas ideo brevis est, quia de multis fidibus aliqua statim remittitur, & discrepare sic multorum ordinum administratio videtur illa quidem esse omnium optima: quia, quo longius ab vnius imperio disceditur, eo propius ad libertatem acceditur: sed quia multis idem sentire difficile est, facile dissoluitur. quid autem ex dissolutione existat multarum ciuitatum miserrimus exitus declarat. quare, cum sit necesse, vt de tribus potestatibus, quæ pares sint, aliqua aliquando se efferat, & reliquis duabus insultet: antè providendum est, vt ea, vnde magis hoc imminet periculi, quæque ad temeritatem procliuior est, inferiorem locum obtineat, & reliquas duas neque dignitate, neque viribus adæquet. quæ verò de tribus ea sit, quæ facilius insaniat, & cum insanierit, cohiberi non possit, hic sine dubio populus est, qui vt inferiorem in ciuitate conditionē æquo animo ferat, ita fiet si cum eo semper iustè, nunquam superbe, inter dum etiam liberaliter senatus agat: cum populus, nihil appetet, nihil molietur: nouos magistratus, nouas leges, noua imperia non desiderabit. libera seruitute libenter seruiet: putabit enim se non hominibus seruire, sed legibus, hæc si homo, senatus initio cauisset: quique furentis multitudinis impetus, quæque vis esset, maturè cogitasset: non, vt cum seruis agi solet, ita cum ciuibz agi passus esset: nec si liberos homines uentisset; viuras, hoc est inopie causam, minuisset: ipsam autē inopiam publica benignitate subleuasset. quæ
quia

quia nō fecit, idcirco illa, quæ dixi, consecuta sunt: ex desperatione secessio, ex secessione tribunatus, ex tribunatu ordinum contentio, ex contentione libertatis interitus. Primis temporibus omnia potuit senatus: medijs multa senatus, multa populus; extremis omnia populus. itaque & primis temporibus, & medijs florentissima resp. fuit, extremis facillè concedit. nullum enim ius, nullam potestatem à senatu tribunorum temeritas non abstulit. Erarij dominus per multa sæcula senatus fuerat; antiqua tamen iura tribunus pl. P. Clodius neglexit, lege lata, qua Pisoni & Gabinio Coss. simul cum prouincijs pecuniam quantā voluit, de publico dedit. Senatus lege Sempronia consulares prouincias proconsulibus decernebat. decretas tamen idem Clodius abstulit; Vatinij scilicet tribunus pl. improbitatem imitatus: qui anno proximo, C. Cæsari Galliam Cisalpinam cum Illyrico, inuito senatu, sua lege dederat. Legati etiam ex auctoritate senatus deligebantur. Vatinius immutauit, & ipse sibi sua lege legationem detulit. Ipsa comitia quodam modo senatus in potestate fuerant quia magistratum non gerebat is, qui ceperat, nisi patres auctores essent. hoc quoque amissum, nec fieri iam solere, Cicero significat in oratione pro Plancio. Triumphum à senatu petere imperatores è prouincia, redeuntes diu consueuerant. inuentus est, qui, cum senatus triumphum negasset, ad populum, confugerit, & populo iubente, triumpharit. Qui poterat ea resp. consistere, & ad interitum non ruere, in qua, quod senatus improbat, populus iubebat; quod decernebat senatus, infirmabat populus; ius enim intercedendi tribuni pl. habebant: quo iure, ne senatus consulta fierent impediiebant. ac impedire iussa populi, si senatus vel-

let non erat, vt tutò posset. ilicò enim, incitandus tribunis, erumpebat seditio, ilico vis, ilicò cedens, cuius periculi metu sæpe senatus iniquissima tulit, nam vt omittam alia, quæ sunt huius generis sexcenta, regna ipsa sine senatus consulto barbaris hominibus ex tribunorù pleb. libidine esse donata scriptum est. quæ licentia cùm retineri non posset, eò progressa demum est, vt omnia perdiderit. nec dissimilis erit euentus, quacumq; in ciuitate pares cum senatu vires populus habebit: non quòd, vbi æqualitas est, ibi rectè non sit: sed quòd, vbi ad æqualitatem populus peruenit, diuturnam esse non patitur. Quare, cùm ex duorum ordinum æqualitate statim oriatur inæqualitas; æqualitati perniciosè tutam inæqualitatem antepono, & eum ordinè præesse rebus malo, qui potestate minus abutitur, quàm eum, cuius potestatem summa statim licentia, summa temeritas consequitur.

MARIO NIZOLIO,

Parmam.

Epistola tua, mi Nizoli. vt amici hominis, ac vehementer amandi, summa me voluptate affecit, ac meam vehementer incendit cupiditatem Parmam adeundi: non quòd vrbs, aut vrbs ornamenta, me moueant: (alij hæc mirantur, apud me vulgaria sunt) sed aucto incredibiliter patronum veterem meum, meum dico; immodè verò litterarum ac studioforum omnium, ipsùmque litteris excellentem, Alexandrum Farnesium Cardinalem salutare: què cognoui Romæ, & colui puerum adolescens, eximia iam tum indole præditum, & earum laudum principijs, quas deinde auctus ætate simul & iudicio perfecit, magna omuium expectatione florentem. quo quidem tempore vehementer vrbs ipsa

exci-

excitauit me, atque acuit in studio liberalium disciplinarum, ad spectu ipso antiquitatis, & multiplici ac varia hominum eruditorum scientia: sed ut ingenuè verèque fatear, propriè me expoliuit aula Farnesij moribus, ac litteris; cùm uiuerem coniunctissimè ac familiarissimè cùm duobus præstantissimis viris, Marcello Ceruino, & Bernardino Masæo: quorum alterum Pontificem maximum, alterum Cardinalem, vtrumque immortalitate dignissimum, aduersa bonis artibus iniqua mors eripuit. Quare, quod me Parmam vocas, & multis verbis inuitas amantissimè, non me litteræ tuæ sopitum excitarunt, sed currentem potius ut aiunt, incitarunt. quod vtinam cum voluntate cetera congruerent: iam iamque vobiscum essem: sed vides anni tempus: vides itinerum difficultatem: scis, quàm imbecillo sim corpore, quàm tenui, & ad incommoda, iniuriæque cæli perferendas parum aperto. timeo etiam à militibus; à quibus otium non est: excurrere enim dicuntur, & prædas facere. non igitur veniam, cùm a vobis vnus dici vix absim interuallo? veniam, opinor; quæque aduersantur, & impediunt, contemnam omnia. volo omnino meis oculis, Farnesio videndo satisfacere volo hanc à me ipso gratiam inire, & salutationis officio expetito sanè ac debito, perfungi. Te verò, optime, ac doctissime Mari, cuius consuetudine & sermone careo multis abhinc annis, quem mihi tamen ex animo numquam eripuit neque tempus, neque longinquitas, quo studio complectar? quantam hauriam, cùm præsens præsentem alloquar, voluptatem? dilexi equidem, à quo primùm die te cognoui, tuos mores, tuam naturæ comitatem, ac suauitatem: doctrinam verò, ingenium, industriam suspexi semper, extuli-

que laudibus ad cælum: nec iniuria. nam si, Roma-
na linguæ studiū colere & illustrare, laus est: quis
hoc te vno aut curauit studiosius ætate nostra, aut
cumulatiùs præstitit: ego ipse, quæ tu esse aliquid vis
in hac latinè scribendi facultate, in quo vereor
ne te fallat amor: nam iudicium in dubium vocare
non debeo: sed, si quid sum, magna ex parte de tuo
fonte fluxi. thesauros enim Ciceronis omnes, in il-
lo præclaro tuarum obseruationum libro cōgestos,
reperi; & vsus sum facilè: quos colligere dispersos
immenso laboris fuisset, ac temporis. Laudas igitur
beneficium tuum, cū me laudas, & quodam mo-
do præmia capis meritorum tuorum. De loco in
oratione pro Sextio, disputas eruditè: nec à iudi-
tio tuo mea discrepat opinio. quiddā tamen su-
perest, quod me leuiter pungat. qua de re cū eri-
mus inter nos collocuti; vel ego tuam sententiā, vt
verā, vel tu meā sequeris gratiæ saltē causa. Vale,
& Farnesio Cardinali, simulq; Antonio Mirandulæ,
Episcopo, vni omnium doctissimo, atq; humanissi-
mo, meis verbis salutem plurimam dicito. Asulæ.

SILVIO ANTONIANO.

Ferrariam,

4

Acute admodum, mi Silui, nec minus amanter
scribis. ego autem in amore facilè possum tibi res-
pondere, planèq; respondeo: ingenij signa, prædico
tibi, ne prorsus vlla meis in litteris aspectato, non
soleo fere studiosius epistolas elaborare: primum,
quia, si quid scribitur ad familiares, planè familia-
riter agendum puto: odi illa nimis ambitiosa, con-
frusta verbis, & sententijs exquisitis: deinde, quia
ne si velim quidem in epistolis agere accuratiùs,
relinquitur vt possim. vrgeor quotidianis amico-
rum salutationibus: negotijs, & rei domesticæ cura
pauca

pene opprimor: oculorum verò valetudine sic interdum vexor, vt nullam patrem capiam quietis. quare malè merearis de amico tuo, si velis ei, tam valde occupato, tam grauitè affecto, diligentix onus imponere. imitetur epistola sermonem, excurret liberè nullis adstricta legibus, & suauem quandam, perfectà non indignam amicitia, negligentiam prae se ferat. alioqui officium scribendi, saepe inter absentes necessarium, gratum quidem semper, iniucundum & graue nimis accurata reddet industria. Quod me ornas laudibus: non efficis, vt ipse mihi placeam, aut assumam plus quàm soleo: id assequeris, vt me tibi deuincias magis, cuius ex amore fluere ista video, nimis in me honorifica, praeclara, singularia: quae optauì equidem semper, adeptum me numquam putaui. sed videlicet, assingere veritati, vobis poetis religio non est; idque facitis libenter; ne còsuetudine intermissa, quodam modo vestra iura minuantur. me tamen, si poeticè scribis, artificium tuum; sin, vt scribis, ita sentis, error etiam delectat. haec enim me tibi commendat opinio, & amorem augeat necesse est: fortis etiam, vt spero, fructum pariet. nam meis laudibus, tuo commoti testimonio, cùm te excellere ingenio, florere magnorum Principum gratia constet, non pauci fortasse assentientur. quod vtinam, id quod in meis consilijs erat summum, Ferrariae mihi viuere per valetudinem licuisset. nam ego te, singulari virtute aulescentem, ita meis studijs, & officijs essem complexus, vt nemini prorsus tuorum familiarium, ne Riccio quidem ipsi, apud quem filij locum obtines, in te amando concederem. Quid inquires, si te, depulso morbo, confirmares? Vtinam id aliquando eueniat; sed id quidè sperare iam vix audeo. iaceo enim

nunc, & languco nallerrimè: nec mihi cali mutatio profuit: nec nouis remedijs locus est; quæ iam omnia frustra consumpsi: vno tamen bono mea mala compensantur, quod etsi vires corporis magna ex parte, ingenium tamen, qualecunque est, vis morbi minimè debilitauit, aut fregit. itaq; singulis noctibus aliquid scribo, aut legenti puero aures præbeo. sic assequar fortasse, vt, qui me non vident, carentem publica, & communi luce, viuere tamen intelligant, atque ita viuere, ne quando cum alijs planè totis extinguar. Tu fruiere, optime Silui, ista valetudine, & isto otio: cùm illa tibi naturæ munere satis firma contigerit, hoc habeas tui principis liberalitate vberimum. Vale. Venetijs.

BARTHOLOMÆO RICCIO.

Ferrariam.

Vera narras, optime Ricci, atque ita narras, vt in magna tuarum litterarum prudentia facilè tamen amor interluceat, Mihi, vt scribis, condiciones hoc biennio delatæ sunt multe, omnes cum emolumento, nulla sine dignitate. fecit tamen siue valetudo mea, siue voluntas, seu sati potius, quæ in rebus humanis dominatur, occulta quædam vis, vt omnes reiecerim. hanc postremam, delatam à summo Cardinali, Hippolyto Estensi, vnā auidè sum complexus, vnā omnibus anteposui: nec est in meis consilijs quidquam antiquius, quàm vt in illius aula, eximij Principis, ac viri præstantissimi, conuenerem. itaque, quod hortaris, vt ad vos quamprimum me conferam; non eliceis vt cupiam, qui cupiditate iam ardeam, dolorem potius auges; cùm intelligam, quòd maximè volo, id me consequi, hoc quidè tempore, minimè posse. nam, vt omittā, quod hæc me frigoris acerrima vis & intemperies cali

semel

semel aut iterum cubiculo egressum pessimè accepit, & in eadem claustra, in easdem, vbi multis iam mensibus iacui, tenebras retrusit: præterea pietas me retinet. Fratres habet vxor mea duos: quos ego ambos vnice diligo: contraq; ipsi mihi singularem non modo benevolentiam, verum etiam obseruantiam præstant. probi sunt adolescētes, ingenio, modestia, virtute etiam ornati; vna re minus laudandi, quod inter ipsos parum conuenit. orta est inter eos post obitum patris de hereditate dissensio: inde lis, inde odium, quod nisi ego me interponerem, nisi vtrumq; preñarem, rogaremq; per parentis manes, per solitudinem matris, per exultationem familiaris: confisterentur assidue turpibus iudicijs, graui iactura famæ, magno rei familiaris detrimento. hoc ego dum versor in negotio; dum in eo studium, operamq; pono, vt vxoris meæ fratribus consulam: putem mihi esse verendum, ne quis me sana præditus mente, reprehendat non puto. non igitur hoc, te iudice, pertimescam. hem, Ricci, qui sacris in literis non ambitione, vt multi, sed ita versatus es, vt scientiam, è libris petitam, vita exprimeres; quæ sunt illa præclara, quæ nos ille bonarum actionum magister optimus edocuit: non hæc sunt, egentibus subuenire, errantes in viam, dissidentes ad concordiam reuocare? ama igitur me de hoc officio. non postulo, vt laudes. iam enim didici, vel etate doctus, vel morbo admonitus, rectè factorum fructum à Deo potius, quàm ab hominum iudicijs, expectare, omnemque laudem non in honore verborum, sed in ipsa re, atque in vna virtute constituere. Vides iam duas esse commorationis meæ causas, vtramq; satis grauem. accedit tertia, ne ipsa quidem leuis, vt imprimam librum meum de legibus Romanis; quem poscentibus multis debere iam diutius vix

possum. eoque magis in hanc voluntatem incubui, quod inscriptus emittetur Hippolyto Cardinali. Tu, mi Ricci, fac tibi ita persuadeas, amabiliorem mihi Ferrariam fore tua causa. tuis enim sermonibus, tua humanitate, tuo lepore frui, interrumpamque multorum annorum consuetudinem licebit aliquando refarcire. quod ut sit maximè diuturnum, opto vehementer, & ut tu amantissimè auguraris, etiam spero. Vale. Venetijs. 1556.

ANTONIO AUGUSTINO,

Roman.

6

ACCEPI tuum Varronem, missum ab Octauio nostro, delatum à Leuino. quid queris? te dignus est. quod si operam eandem polueris in Felto; plurimum tibi Romanae litterae debebunt. aggredere. quid enim tibi non succedat? qui, (ut omittam illa, quae pleno iam theatro spectata sunt, ingenium, in licium, doctrinam) quantus quantus es, totus labor, totus industria es. ac mehercule non solum còmunis nomine, sed proprias etiam tibi ego agam, atque habebo gratias, nam, quem in eo libro emendando laborem suscipere cogitaueram, quem fortasse, & alijs pressus oneribus, & natura, ac valetudine imbecillus, non ferrem, eo me leuabis. Vale. Venetijs. Egregio iuriconsulto, Pyrrho Tarro, uereri mihi necessitudine coniuncto, salutem plurimam. M. D. LIIII.

E I D E M, *Roman.*

7

Ego verò & scripsi iam, nisi me fallit memoria satis apertè: & nunc, quando tibi ita placet, iterabo eadem libentissimè. Lapides, aut nummos, si quos habes, in quibus mentio fiat legum Romanarum,

rum; eos si nobis impertieris, habebo gratias, tuumque etiam beneficium ipsa fortasse, me narrante, posteritas audiet, tabulas videor mihi legisse Romæ nesciò quas: sed neque tum descripsi; qui magni non facerem ea, quæ nunc quidem tanti puto, nihil ut potius mihi sit: neq; verò, quæ in loco, aut apud quem eas legerim, satis nunc in memoriam reuocare possum. quare ad te confugio, vniuersæ arcæ antiquitatis, arcæ tamen eiusmodi, quæ pateat amicis tuis, hoc est bonis viris. quo me in numero quia esse vis, triumpho. Alexander autē tuus facile nostrum artificio vincet. tu enim excellis: ac nos quid sumus? aliquid fortasse, si cum alijs: nihil cerre, si tecum Augustine comparemur. Plura nec possum, quòd eram occupatus: quāquam hoc quidem quotidianum est: nec debeo hac in re, quā tibi non solum amicitia nostra, verum etiam litteræ ipsæ, quibus tibi scio nihil esse carius, etiam me tacente, magnopere commendant. Vale, & Siluestri Al obrantinum, virum excellentem, meum peruerterem amicum, nisi graue est, saluta meis verbis plurimum. Venetijs.

E I D E M. Romam.

8

N I S I quis casus meis consilij occurrat, editionem cogitabam eius libri, quem de legibus Romanis quinquennio antè à me conscriptum, debere diutius multis flagitantibus non possum. ad hunc librum quantum ex antiquis lapidibus accedere possit ornamenti, præclare intelligo. porro, tu is es, qui hoc in usu, atque hoc in genere scientiæ, tum quia Romæ viuis, tum quòd in studijs totus hæres, penè solus excellas. quamquā hoc in tuis laudibus minimum est: alia sunt in te, quæ ego non desino prædicare, haud sanè paulo præstātiora, quæ nō est hic commemorandi locus, ac ne significandi quidem;

ne

ne tu me nimium esse blandum, &, quasi tuæ diffidentem humanitati, ad hoc artificium confugisse existimes: peto igitur à te, atque etiam rogo (quamquam hoc verbum amicitia nostra, tuâq; maxime bonitas respuere videtur) si quid habes, quod ad leges Romanas pertineat, è libris excerptum, & veterum lapidum, aut etiam nummorum obseruatione collectum, id mihi vt impertias, bene mereberis de litteris, vel potius bene de te meritis gratiam referes: quandoquidem earum ope, ac merito tantus es: bene etiam de me ipso; cuius laudi, pro nostra necessitudine, meoque erga te studio singulari, debes velle cōsulere. quāquā hoc ego certè nō admodum specto: ambitionem enim panē habeo in extremis: prima mihi est, omniumque rerum antiquissima publica studiosorum hominum vtilitas: quod mei labores intenduntur, mea, quæcumque est, dirigitur industria. excute, si me amas, atque euolue funditus illa tua scrinia, in quibus conditi rerum antiquarum thesauri asseruantur, nemo enim, si possessio litterarum diuitiæ sunt; quod homines elegantiori iudicio, sanâq; præditi mente opinantur; nemo, inquam, optime Augustine, te ditior est. nec verò de tuis copijs mihi cum imminues, si, quod futurū speramus, inopiæ nostræ subueneris, qui si etiam nobiscum plurima cōmunicares, multo id tamen, quod dares, minus esset, quàm quantum tibi, libris assidue tractandis, quotidie quæritur, verū modeste tecum agimus: petimus, à te minima de maximis: itaque facillè impetrabimus. Vale, Venerijs,

E I D E M,
LEGATO PONTIFICIO.
Viennam.

QVIA

QVIA mihi honore tuo nihil est antiquius; prop-
terea non mediocrem cepi lætiam: tibi que sum
absenti gratulatus, quo primum tempore de lega-
tione tibi delata ad Romanorum Regem, tum ex a-
micorum litteris, tum ex multorum sermonibus co-
gnoui. illud, ut verè dicam, molestiæ non nihil ad-
ipsi sit, quod veritus sum, ne nostræ literæ, quibus,
in vrbe dum viuis, tua studia splendorem, & utilita-
tem addunt, te discedente, & in Austriam vsq;, ad
longè diuersum vitæ genus translato, iacturæ pluri-
mum facerët. quod si, secus esse, significaueris: (iam
enim versaris in ipsa re, quæque tua futura sit in v-
niuerso fere munere occupatio, vsus te monere, &
erudire facile potest) cumulabis mea gaudia, & ha-
bebo gratiam ijs, quibus honestare tuam virtutem
his honoris insignibus, nullo nostro, hoc est artium,
doctrinarumque liberalium, detrimento, curæ fuit.
Ac primum illud, pro meo incredibili erga anti-
quitatem studio, etiam atque etiam à te petam, vel
potius, quando pollicitus iam es, à te exigam, ut Fe-
stum Pompeium tua emendatione perpolias, atq;
illustres; aut, si habes ita emendatum, ut tibi, ac erri-
mi, ac severissimi iudicij viro, satisfaciat, edendum
omnino cures, neq; deberi nobis eam utilitatem di-
utius patiære, quam, cum in illo verè aureo libro di-
spersam videamus, colligere tamen vix possumus,
vel planè nullo modo possumus, locorum, ut scis, pe-
nè innumerabilium difficili scientia impediri. bene
collocabitur industria tua: & hunc sibi comitem
adiungi, ne solus eat per ora virum. Varro tuus æ-
quo animo patietur. rogandus non es in tua laude,
communi præsertim studiosorum commodo con-
iuncta: ut, si de illa non laboras, hoc saltem com-
mouere te debeat. quod vtinam aut mihi cum hac
mente pars aliqua doctrinæ tuæ, aut tibi mea mens
& pla;

& planè incredibilis ad communicandam virtutem animi propètio, cum ista tam exquisita, tamq; multiplici omnium pænè litterarum scientia contigisset. nã ego, quo t ad me attinet, multa non sinerem ignorari, quã scire præclarum est, quãque in tenebris, nisi tu eruas, perpetuò iacebunt. nec tamen persuadere mihi possum, te velle nobis tam iniquū esse, vt tantam doctrinã, si quid tibi accidat humanitus, (homines enim sumus: nec ego mihi, nec tu tibi de vitæ diuturnitate præstare quidquam possumus) extingui tecum velis. Quid ea, quã charitis iam, & voluminibus explicasti? cur diutius præmis, optime Augustines? cur ex ingenij tui fontibus expleri nostram sitim non vis? sed opinor, aliquando facies: & faueo libenter meæ spei, paullo minùs, quàm tuæ gloriæ, cui scio me optimè consulere, cum hæc ad te scribo. De me si quæris; vexamur oculorum aniuersario morbo: nec tamen labori parcimus; scribimus aliquid quotidie, aut legenti puero operam damus: aliquo forlasse valetudinis damno: sed nihil est tantū, vt à litterarum suauissima consuetudine seiungar. Onuphrius Panuinius, ille antiquitatis heluo, spectatæ iuuenis industriæ, & ingenio, vt probitate, præstans, hic est, eritque, vt video, in aliquot menses, imprimit suos Fastos cum commentarijs; & interim adornat alia, sæpe litigat obscuris de rebus cum Sigonio nostro, sed vtriusq; bonitas, mutuus amor, excellens ad cognoscendam veritatem iudicium, facit, vt inter eos faciliè conueniat. Sigonium de facie non nosti: eius tamen scripta, non dubito, quin legeris. ea doctrinam, & ingenium declarant: humanitatis, & studij erga te, tuique similes testis ego sum: quem debes ipsum suo merito, præterea tuæ præconem eruditionis, diligere. Vale. Venetijs.

E I D E M

EIDEM, *Romæ.*

10

VBI te ad urbem rediisse cognoui, vehementer sanè, pro meo erga bonas litteras perpetuo ac singulari studio, sum lætatus. te enim absente silere mihi prorsus Romanæ musæ videbantur. Scripserā ad te superioribus diebus; eāque litteras ad aulam noui Imperatoris miseram; quas acceperis, nec ne, cupio scire, appellabam te; quod iam promiseras, de Festo cum tuis correctionibus diuulgando. de quo nunc eo magis vrgeo, quia, nisi fallor, spatij plus habebis, aggressus ne sis, & quousq; opus perduxeris, ac de perpolitioe quid speres, si ad me scripseris, gratissimū facies. simul illud, siquid quod ad ius Latij pertineat, aut obseruasti scriptum a veteribus, aut ingenio tuo, quo vales plurimum, consecutus es. Nam Latinos reliquis omnibus socijs antecellere satis constat: quo autem iure, quibus honoribus & commodis, adhuc quæro. & vt nonnulli ex Liuij, alij ex iure ciui i, quæ rem aperire videantur, in medium afferant, nihil tamen intelligo esse ita firmum vt in eo possit cogitatio consistere. quod tu fortasse præstabis. Vale. Venetijs.

BENEDICTO - RHAMBERTO,

rusticani.

11

SVADERAM, vt exires; quod ægotans, quantum esset in cæli mutatione, cognouissem: nunc idē angor, te profecto; neque me congressus, neque sermo cuiusquam iuuat: solus, vt in litore, oberro. qui etiam, etsi scio quā sis prudens, & in omni re moderatus; tamen, vt est amor sollicitus, offensiones in te omnes timeo. commune omnium est, vt ruste, veluti quandam viuendi licentiam nati, liberius agamus,

agamus. amabo te, mi Rhamberte, noli istam cōsuetudinem imitari; serua tuam veterem continentiam. & quoniam mihi, vt sæpe tecum locutus sum, aduersus non dissimilem destillationem præsens auxilium fuit exercitatio: te quoq; ipsum, nisi fallor, hoc vno maximè senties alleuari; si modò hoc tenebis, vt meridianum in sole mē te committam. multo verò minùs in ventum, qui sit inclinatam sunt auræ quædam leues, quarum modò non hominum generi noxius. lis: & ego, has sæpe vltro secutus in me vires earū quasi flabris exberbe, audi me, hoc verissimè mē nisi iucundè viuas, si vis te tibi hilaritatem oportet, & ex arqua tristitum cogitationum refesse præstantissimam medicinam esse medicinam, me quidem, si bus eodem morbo laborantem quare te rogo, vt pro eo, quanti tiq; etiam nō apud te sumus, quæ salute posita est, des operam, vt vana noua ratione cures, & aliquando ista dicorum malā in crucem iubeas abire: quæ macis non solum diuersis, sed etiam contrarietegrum iam annum lacerant, dum latentem in obscuro veritatem tuo periculo quærunt. Vale. Venetijs, 1564. Mense Septembris,

MARIO CORRADO

Brundisium.

12

Debeo tibi, mi Corrade, tot iam nominibus, prorsus vt non videam, qui soluendo esse possim. Scripsisti ad me sæpe: tantum nescunt alia: humanissimè, elegantissimè: laudes in me contulisti eas, quas si agno-

EPIST. LIB. II.

69

agnoscam, ipse me nimium videar amare. tibi tamen habeo gratias de ista tam liberali, tamq; erga me proluxa voluntate; eamq;e, si gratus, id est, si vir bonus esse volo, vt certè volo, puto mihi esse inter summa beneficia collocandam. itaque, cum te numquam viderim, fero tamen in oculis: &, quamquam habeas, qui te talem diligant; quos necesse esse quamplurimos; ego tamen primas in amoribus appetos; secundis non libenter acquiesco. Non blandus esse, nec auribus dare, quod ne veritati. quare velim mihi credas affirmem me tibi Latina in oratione antequam ferre admodum paucos. hoc ego ita iudicium in dubium reuocare mihi iam in epistolis tuis tantum in hoc tuis. vnum doleo, tuam istam latere extremo Italiz angulo, neque in hac tibi fructum caperes eam laudem, quæ iudicio, ac testimonio præstantium. Quod si te cohortando possem adducere, oratione cogitare; aggrederer, & in hanc totus incumberem: verum neque mihi de rerum tuarum constat; & si cohortatione moveri potes, ipsa te res, nequaquam tibi, vt opinor, obscura, vel me tacente debet incitare. Quod scire vis de meis antiquitatibus, hæc sunt. Liber nunc imprimitur de legibus: quem, cum erit absolutus, curabo ad te perferendum. Edidi iam commentarium in orationem pro Sextio, & proximis diebus in epistolas ad Brutum, & ad Quintum fratrem: quem tibi nunc vtrumque mitto. maiora vellem, & fortasse possem, verum infirmitas corporis facit, vt labore debiliter; lippitudo autem, ne legere diutius liceat, aut scribere. magnam etiam mihi temporis partem eripiunt salutationes amicorum, magnam

agamus. amabo te, mi Rhamberte, noli istam cōsuetudinem imitari; serua tuam veterem continentiam. & quoniam mihi, vt sepe tecum locutus sum, aduersus non dissimilem destillationem præsens auxilium fuit exercitatio: te quoq; ipsum, nisi fallor, hoc vno maximè senties alleuari; si modò hoc tenebis, vt meridianum in solem ne te committas: multo verò minùs in ventum, qui sit inclementior. nam sunt auræ quædam leues, quarum spiritus non modò non hominum generi noxijs, sed etiam vitalis: & ego, has sepe vltro secutus, sensi languentes in me vires earū quasi flabris excitari. Sed, o Rhamberte, audi me, hoc verissimè monentem. nihil agis, nisi iucundè viuas, si vis te tibi restituere: des te ad hilaritatem oportet, & ex animo tuo dispellas, si qua tristitium cogitationum residet nubecula. Hanc esse præstantissimam medicinam, vel potius vnā esse medicinam, me quidem, superioribus temporibus eodem morbo laborantem, docuit euentus, quare te rogo, vt pro eo, quanti ipse tibi es; quantūque etiam nos apud te sumus, quorum salus in tua salute posita est, des operam, vt veterem morbum noua ratione cures, & aliquando istam turbam medicorum malā in crucem iubeas abire: qui tē pharmacis non solū diuersis, sed etiam contrarijs integrum iam annum lacerant, dum latentem in obscuro veritatem tuo periculo quærunt. Vale. Venetijs, 1564. Mense Septembris.

MARIO CORRADO

Brundisium.

12

Debeo tibi, mi Corrade, tot iam nominibus, prorsus vt non videam, qui soluendo esse possim. scripsisti ad me sepe. tantum ne sunt alia: humanissimè, elegantissimè: laudes in me contulisti eas, quas si agno-

agnoscam, ipse me nimium videar amare. tibi tam-
men habeo gratias de ista tam liberali, tamq; erga
me proluxa voluntate; eamque, si gratus, id est, si
vir bonus esse volo, ut certe volo, puto mihi esse in-
ter summa beneficia collocandam. itaque, cum te
numquam viderim, fero tamen in oculis: &, quam-
quam habeas, qui te talem diligant; quos necesse
est esse quamplurimos; ego tamen primas in amo-
re partes appetos, secundis non libenter acquiesco.
non soleo blandus esse, nec auribus dare, quod ne-
gari possit veritati. quare velim mihi credas affir-
manti, neminem me tibi Latina in oratione ante-
ponere, conferre admodum paucos. hoc ego ita iu-
dico: nec tu meum iudicium in dubium reuocare
debes: cum mihi iam in epistolis tuis tantum in hoc
genere tribueris. vnum doleo, tuam istam latere
virtutem in extremo Italix angulo, neque in hac
luce versari, vbi fructum caperes eam laudem, quæ
tibi debetur, iudicio, ac testimonio præstantium
virorum. quod si te cohortando possem adducere,
ut de migratione cogitare; aggrederer, & in hanc
rationem totus incumberem: verum neque mihi de
statu rerum tuarum constat; & si cohortatione mo-
ueri potes, ipsa te res, nequaquam tibi, ut opinor,
obscura, vel me tacente debet incitare. Quod sci-
re vis de meis antiquitatibus, hæc sunt. Liber nunc
imprimitur de legibus: quem, cum erit absolutus,
curabo ad te perferendum. Edidi iam commenta-
rium in orationem pro Sextio, & proximis diebus
in epistolas ad Brutum, & ad Quintum fratrem:
quem tibi nunc utrumque mitto. maiora vellem, &
fortasse possem, verum infirmitas corporis facit, ut
labore debiliter; lippitudo autem, ne legere diu-
tius liceat, aut scribere. magnam etiam mihi tem-
poris partem eripiunt salutationes amicorum, ma-
gnam

gnam domestica negotia : sexcenta præterea , quæ me à studijs auellunt , sed feramus humana sunt , nec præcipuè nostra , sed communia cum multis . Tu me velim , ames , & , si par pari referre vis , amore non vulgari . Vale . Venetijs .

FABIO STELLÆ.

Brixiam.

13

CVM tu ad me , Fabi , quem de facie nondum nosti , adductus humanitate , epistolâ miseris tam elegantem , distinctam notis non amoris minùs , quàm ingenij : ferreus sim , nisi te , patre inque tuum sic amem , vt amare solemus ea , quæ nobis in vitâ prima sunt . sed quid , si me ipsum etiam vestra causa plus amem ? quid enim ? cum ego me à parente tuo , magni nominis viro , summis virtutibus ornato , diligere videam , à te verò etiam laudari , excellentis ingenij adolescente , optimè ad virtutem animato ; non ipse mihi pluris simi non gaudeam haberi à vobis , qualis esse semper volui , & , vt essem , laboravi ; sed voluntati exitum respondisse nunquam duxi . Equidem , cum natura sum , tum valetudine & morbo subtristis ; nec ad hilaritatem faciliè traducor : tuæ tamen litteræ , patrisque tui vix credas , quid animo meo iucunditatis instillarint , qua voluptate , qua lætitia perfuderint . itaque officij vestri memoria sustentor : eaque sic fruor , vt beneficijs omnibus anteponam . quod vtinam adire ad vos , ac studio vestro satisfacere liceret . nihil esset optatius ; & esset iter Pastorio comite iucundius , verum nescio quo fato contigit , vt quo primùm huc die perueni , cum tota parè familia cœperim agrotare , vxor quidem grauissimè , nec dum valet : ego satis leuiter ; sic tamen , vt iaceam . corpori enim imbecillo quauis incommoditas vix ferenda . quamobrem ,

affectus

affectus morbo, à viribus infirmus, equo me non
auderem committere, vel placidissimè incedenti.
lecticam, inquis mittemus. hac equidem veherem
commodius: sed, mi Fabi, hoc genere deliciarum
mei ordinis homines uti non solent: ad fortunatos
pertinet. itaque differam per aliquot dies, quoad
vires colligam, id est, quoad equo, aut etiam rheda
liceat uti. equos quidem hic, quales infirmitas no-
stri corporis requirit, id est, qui alterno gressu cru-
ra molliter explicent, quos gradarios antiquitas ap-
pellabat, facile possum inuenire: sed insolentiam
huius cali non nihil metuo: rheda autem, vereor,
ne succussula dat. omnia tamen, ut video, modera-
bitur humanitas vestra. Vale, & patri tuo, præ-
stanti viro, multam salutem meis verbis. Asula.

E I D E M, Brixiam.

14

AGNOSCO tuis in litteris & patris tui, sum-
mi viri, singularem humanitatem, & Pastorij no-
stri, hominis integerrimi, nec eloquentia minus,
quàm doctrina, præstantis, egregiam disciplinam. &
cùm ego te propter illos diligam: (est enim, ut scis,
vterq; mei, & ego item viriusq; amantissimus) tum
verò ad meam in illos benevolentiam, quæ summa
est, non nihil tamen tua causa videtur accedere.
Pater, atq; elucet in epistola tua pudor ille, inge-
nuo dignus adolescente, qui maximè cõmendat æ-
tatem: pater etiam, quo sit pudor amabilior, plusq;
sibi gratiæ conciliat, ingenuum, quæ perspexeram
equidè in te, ac laudaueram, quo tempore diuersa-
tus Brixia sum in ædibus vestris, exceptusq; & cul-
tus à parentibus tuis omni genere officij: sed nihil
præstantius, nihil admirabilius, quàm laudis in a-
dolescente perpetuitas. primum enim lubrica ipsa

etas est; nec reperitur facillè, qui consistat: deinde, tenduntur sæpe bonis, quibus capiantur, insidiæ: & multa sunt ad deprauandum parata, improborum consilia, æ qualium exempla, voluptatum illecebræ. hæ sunt illæ Syrtis, quibus incerto cursu nauigantes absorbentur: hæc illa saxa, quò salutis cum aperto discrimine impingitur. nec verò, poetas, cum & hac, & huius generis alia cecinerunt, simpliciter locutos, velim existimes. videntur similitudine rerum, quæ subiectæ sensibus sunt, vt animos erudiant, moribusque nostris, ac famæ consulant. Itaque sapientem appellarunt eum, qui maris pericula, voragine, & scopulos, & dubijs agitata ventis loca vitauisset, atque illa perdendorum hominum auida monstra, virginum facie simulata, prædulciq; cantu blandientia, contempsisset. Quæ sunt omnes, mihi crede, imagines humanæ vitæ: qua nullum est mare difficilius, & in qua, nisi rationis quasi gubernaculo regamur, quàm facillè fluctuemus, quàmque multa, & quàm graua rei familiaris, existimationis, ac vitæ naufragia contingant, si te propter ætatem nondum vtus docuit, disce à libris, vel disce à parente tuo, spectata sapientiæ viro: qui se ex hac tēpestate tanquam in portum recepit sacrarum litterarum; quodq; habet à foro, quod à publicis muneribus orti, totum id in theologia libentissimè consumit, quem tu imitaris, vt audio, si minùs in studio doctrinæ, at in voluntate, in moribus, vitæq; instituto, contemnere te aiunt, quæ ceteris ab adolescentibus cum voluptate sunt, abhorrere à lusu, venatione, cursu, alea: leuia ducere hæc, inania, indecora, tuptia. dedidit esse litteris, vel quibus ad humanitatem informamur, vel quibus ad excellentem liberalium disciplinarum cognitionem aditus aperitur: maxime verò solitum ea meditari, & curare

curare diligenter, quibus æternæ vitæ salus comparatur. diuina sunt hæc munera, mi Fabi, non a nobis profecta, aut elaborata, nec omnibus impertita. tibi contigit, vt ita sentires, & ita velles: habe gratiam Deo, qui te tantis in tenebris, atque erroribus præcipuo quodam lumine illustrauerit. alijs non idem contigit: mirari noli, neque causam quære. abdita sunt, nec humanis comprehensibilia mentibus arcana cæli. stet illud modò, nihil vsquam fieri, nihil euenire aut insciente, aut nolente Deo: quæque ille vult, & quæ permittit, ea nequaquam reuocare ad nostrum iudicium debemus, neque rectène fiant, an secus, interpretari. Et omnino velim te, cùm de diuinis rebus cogitas, minuere opinionem scientiæ, demittere animum, ac mentem, vnamque putare certissimam doctrinam, pietatem in Deum, aut beneuolentiam, & studium erga illos, qui nobis à Deo commendantur. Quæ non dubito quin sæpe ita cogites, vt credas; nec te ita puto credere, vt re ipsa non præstes: cùm te omnes ita viuere confirmet, vt à tuis moribus procul absit arrogantia. Verantamen, si tibi laudò id, quod amas, & quod amandum existimas, non à te gratiam in eos: non hæc tibi, licet parum necessaria, iucunda tamen commemoratio est. Sequitur illud: Ipse mihi satisfacio, nam, quæ laudatio videtur, eadem, si attendis cohortandi etiam vim habet. quo genere, pro mea in te beneuolentia, magnopere delector. Atque etiam in huiusmodi sermones ego soleo libenter ingredi: quia, si nihil aliud, ipse mihi fructum fero, dum ea tracto, quibus amore summi boni, studioque incendor. Te autem, cum hæc legis, letari oportet vel tua causa, qui tuum intelligas iudicium nostra sententia comprobari; vel mea; quem sentire tecum videas, & iisdem gradibus parare adscensum ad ea, quæ

quanta sint, ex eo conijcitur, quòd ipsa tantum spes tranquillitatem parit animis nostris, eosque non à malis modò, sed à malorum quoque metu vindicat. Mañe igitur ista voluntate, & isto sensu maturè vidisti, quis esset reñtus ad gloriam cursus. sequere iudicium tuum. nec tamen contemnes nos, si quando hortamur: & ipse nos vicissim, vbi languemus, hortare. sic erit mutua gratia, sic amabimus etiam magis inter nos, mutuo beneficio prouocati. Vale. Venerijs. 1558.

JOANNI BAPTISTAE PASTORIO.

Eriziam.

15

Ego verò te, mi Pastori, tua causa dilexi semper. habes enim, quæ tibi amorem concilient, doctrinam, & humanitatem, munera, quæ mittis, me tibi obstringunt magis, beneuolentiam in te meam augere non possunt. quæ enim à virtute profecta sit, non his tamquam adminiculis nititur, sed consistit ipsa perse; eòque iam processit, vt ad summum peruenisse videatur. presta te mihi, obsecro, qualem adhuc cognoui, amantem mei, & in amicitia constantem. munus hoc erit omnium munerum prastantissimum. quod ego, qui sim mei erga te animi ipse mihi conscius, quasi debitum exspecto. Vale: Asule.

VINCENTIO STELLAE.

Briziam.

16

Superioribus diebus, quo magis incitabar cupiditate veniendi ad te, visitandaque vrbs, vt audio, pulcherrima, qui esse n litteris & tuis, & filij tui, id est vtriusque tui, amantissimè incitatus: eò me reuocabat magis pudor meus: neque tam, quid tua permitteret humanitas, quam, quatenus mihi per
mo-

modestiam meam progredi liceret, cogitabam. ac
 saepe mecum sic : An tu ad hominem, quem num-
 quam allocutus ? quem ne vidisti quidem ? adde-
 quem virum, quàm nobilem, quàm grauem, quàm
 districtum magnis rebus ? ego autem quis infirmus
 natura semper, nunc etiam valetudine impeditus,
 exquisita quadam ratione, & cura tuendus. Con-
 tendebam equidem cum animò meo: nec vici faci-
 le: sed vici tamen aliquando, & decreui omnino ad
 vos primo quoque tempore ire conferre. vereor e-
 nim, dum valetudinis commodum exspecto, & id a-
 go, ut, quas morbus ademit, vires colligam, in hie-
 mem ne incidam, id est in imbres, & frigora: quorum
 altero viæ corrumpuntur : alterum scis esse *λειτουργία*
χρεῖται πολλὰ μὲν τα τοῦ. nam illud, in quo tibi fortas-
 se, vel domesticis tuis, incommodare mea moliti-
 es, & paullo fastidiosior in visu consuetudo potest,
 id non specto. aut nim exiguum quiddam erit, &
 feretur facile: aut, si magnum, illustrabit benignita-
 tem tuam. Statutum igitur de re: nec est, cur sen-
 tentiam mutem: videndum de ratione itineris:
 quam tu ad meam voluntatem, meumque consili-
 um, quæ tua est humanitas, totam reijcis. ego au-
 tem nihil puto commodius, nihil optius ad virium
 infirmitatem sustentandam, quàm lecticula gestari:
 sed habet species illa, quod ad Fabium tuum
 scripseram, quiddam nimis honorificum: nec e-
 go is sum, qui, quod superat fortunam meam, co-
 libenter utar. verùm ignoscetur valetudini: quam
 satis infirmam, atque imbecillam, concussus &
 vexatio facile frangerent. rheda quidem, qua
 mearum bene perita curationum ancilla cum fi-
 liola & puero vehatur, opus est. hæc si habebo,
 vel potius cum habebo; (vis enim me à tua libe-
 ralitate omnia exspectare) dabo me statim in viam

& ea quidem spe, vt aliquem è cæli mutatione fructum capiam, maximum quidem ex tua humanitate, quam cantari ab omnibus audio. Vale. Asulæ.

E I D E M, *Bruxiam.*

Quod veritus sum, fieri video, vt imbris madefcat humus, & puluis in lutum coacta vias inpediat, ac turpi fœdet adpectu. frigoris etiam acres morsus hoc triduo sentire cœpimus. quæ cùm sint iter habentibus incommoda; tum verò, maiora vt timeantur, hiemis propinquititas facit: vt mihi vel maturrè, nulla interposita mora, veniendum ad vos, vel totum consilium necessariò abijciendum intelligam. febricula omnino tentatur quotidiana: sed, opinor, decedet, cùm primum ex hoc me domestico mœrore ereptum statuam in tuis ædibus, id est in aliqua, vt spero, iucunditate, atque lætitia. iniurias autem cæli, lætica circummuniti, possumus contemnere. quamobrem, quod tuo commodo fiat, dabis negotium tuis, vt Saturni die aut, qui sequetur, proximo, vehicula perducant. Læticario mandetur, atque etiam aurigæ rhedam moderanti, ne quid appropere, nisi me iubente; & omnino rationem itineris ad meam voluntatem accommodent. hoc tu, scio, Stella, vel me non scribente, mandasses. nihil enim te præterit, ob eximiam prudentiam: nihil porrò non vis amicorum tuorum causa, ob humanitatem prudentiæ parem. Vale. Asulæ.

Ego verò, comprimi à te mea causa librum tuum, minimè volo. quin, si ad me refers, vt edas quam primum, suadeo: rogo etiam pro eo, quantus est amor in me tuus: quem non esse mediocre, tuæ litteræ significant. an ego ita sim bonis artibus infensus, vt industriæ tuæ impedimenta opponam, & ex-

cellentis ingenij fructus, cum bene matris sint, con-
di potius, ac domesticos intra parietes asseruari,
quàm in publicum asferri, & communicari cum om-
nibus velim: illa de tuis hortis, & nostris fontibus, e-
leganter à te, nec sine sale, prolata sunt. verùm
agam tecum perliberaliter, atque hanc partem
libenter dissimulabo, tibi quæ totam largiar. in reli-
quis etiam habebō rationem amicitia: nostræ, nu-
per institutæ, maiorem tamen fortasse veritatis.
Tua scripta, proximè edita, doctrinam habent, &
accuratam antiquitatis obseruationem. itaque vi-
gebunt omnibus, & laudabuntur. quòd si quid est,
quod desiderari possit: primùm id leue est; deinde,
ut scis, non imminuit, sed augeat natus in formoso
corpore pulchritudinem Vale. Venetijs.

EIDEM,

19

Noli officium litterarum à me requirere: num-
quam scripsisti, quin rescripserim. quòd si contrà,
quàm res est, videtur; alieno vitio fit; à me quidem
prorsus abest culpa. De horologio quod iterum iam
scribis, vincit pudorem meum humanitas tua. iam e-
nim statueram oneris tibi nihil imponere, publica
explanandi iuris cura occupato, quotidie aliquid
scribenti, vnde ad nos utilitas, ad te ipsum gloria
permanet: negotium amico dederam: & ille cura-
turum promiserat: nec tamen biennio fidem soluit.
quare accipio libenter, quod das, tu mihi, quod tuo
commodo fiat, horologium Augustæ elaboratum;
ego tibi, quantam scripseris, pecuniam statim cura-
bo, quale velim, iam antea significavi, factum ele-
ganter, artificio non vulgari. Audieram, quæ du-
euntur egregia, minoris triginta scutatis emi non
solere. Hoc quidem esset nimium: nec rei familiaris
ratio ferret; cui consulere, quia copiosa non est, vi-
deor debere, porro genus hoc ornamentorum ita
solco

soleo cupere, vt non insaniam: cupio autem valetu-
dinis, non libidinis causa. cum enim me satis tri-
stem natura finxerit, accersenda extrinsecus in-
cunditas est, quam à me ipso petere non possum; e-
oque magis, quòd plurimus in cubiculo sum, affe-
ctus iam quadriennio per totam hiemem oculorum
morbo, molesto tamen potius, quàm acerbo. nolim
igitur impensam esse supra decem scutatos, aut om-
nino quindecim, eamq; ita fieri, si horologium pro-
betur oculis eruditis. itaque vide, cui negotium
mandes. nam neque omnes intelligunt: & alij alia
probantur. ego formam, & artificium, non materi-
am, cupio emere. De tuis Instit. egi diligenter; hor-
tatus sum, lucri maximi spe proposita, vbi ad preti-
um ventum est, audire se negarunt. itaque tibi au-
ctor sum, cum ijs transigas, quos faciles iam habu-
isti, & in tuo merito satis, vt audio, liberales. Vale.
Venetijs.

Volsingum VVerter, cum aliquot abhinc annis
Patau; adolescens daret operam Bonamico, dilexi
multis nominibus plurimū. nam, vt omittam, quod
& in adpectu species quædam index nobilitatis, &
in sermone, atq; in moribus probitas elucebat; in-
census litterarum studio colebat me, atque obser-
uabat diligentissimè; sic, vt in magna frequentia a-
micorum nemo tamen mihi esset illo carior, nemo
iucundior. tueor illum amorem, &, quòd ad viuam,
tuebor, ei que absenti memoriam, beneuolentiam-
que, quam debeo, fratribus præsentibus officia, quæ
potero, accuratè præstabo, hoc cum mea sponte fa-
cturus essem, quantum, optime * mihi accessisse vo-
luntatis existimas, quod eos tu, vir inter maximos
summus, & in exercenda virtute semper occupatus
com-

commendandos mihi tuis litteris putasti? nam, si quis est, qui de tuo ingenio, de doctrina, in primisque de eloquentia bene & sentiat, & loquatur. is ergo sum; planeque meos eò sensus libenter conferam, ut, qui tibi cari sunt, eosdem ego quoque diligam. Quare, si vis, da mihi ornandos, atque amandos, qui ad nos veniunt, amicos tuos, officijs eos, si poteris; sin minus, studio certè, & humanitate complectar. ac ne dubita futurum, ut, quo tu sis apud me pondere, cum intellexerint, gratias tibi, quòd eos tua commendatione sis prosecutus, diligenter agant. Audio te quiddam pangere in Rhetoricos Aristotelis libros: quod, quale exspecto, auguror futurum, præclarum scilicet, ac te dignum. vrge igitur, ut & communi utilitati, & tuæ gloriæ consulas. Vale.

EIDEM, *

21

Nos hic, optime* (ordior à te tristis; quando late non suppetunt) annum habemus pestilentem; & pulcherrimam ciuitatem quotidianus deformat adspectus mortuorum. furere iam cœpit morbus & insultat in omnes palam, sine discrimine, qui antea replebat sensim, & latenter, nec fere quemquam, nisi obscuri loci, infimæque sortis, attingebat. quare diuina sunt imploranda remedia: humana quam iaceant, sæpe docuit euentus. Vobis rectè istic esse audio, perpetuoque sit opto; tum ab huiusmodi morbo, qui non modò priuatas domos exhaurit, verum etiam vrbes deuastat, tum à cunctis discordijs, ac bellis, & intestinis, & externis. Te verò florere omni laude, valere auctoritate, valere gratia, esse vnum, ad quem omnes confluant consilij auxilijque causa: nisi plurimum later, malè sentiam de virtute, vnde tibi ista fluxerunt; malè etiam de me ipso; quia tuam vitæ rationem probaui quidem semper, secutus

secutus autem sum, quatenus licuit: licuit enim eentē multo minùs quàm volebam. vnum si addis. vt ingenium tuum, quo nullum vidi præstantius, languere non sinas, & otij tui rationem constare velis, hoc est, vt aggrediaris ad scribendum illa præclara, quæ te audio tuis familiaribus esse pollicitum; aut, si iam habes instituta, per polias, nobiscumque & cum posteritate communices: ne tu, * omnium fortunam vincis, & solidam planè possides felicitatem. Equidem, quod ad me attinet, idem conor pro mea virili parte: & hæreo. quoad possum, in scribendo: sed mea ratio quàm non sit eadem, quæ tua, cognosce. Valetudine sum ea, quæ facillè in morbos incurrat, imbecilla prorsus, & incommoda: itaque sæpe in cursu institutorum meorum, cum progredi maximè vellem, consistere sum coactus. Accedunt, quæ temporis haud exiguum partem auferunt, salutationes multæ multorum: in quibus videtur esse honor: & est omnino quædam species: sed valeat ambitio: odi omnia, quæ detrimentum studijs afferunt. Quid dolestica non enim tantum à me pendent ij qui meos intra parietes viuunt, vxor, liberi, familia: sed fratres quoque suas in me vno rationes habent sitas: vterque meis consilijs, alter etiam meis opibus, quantulacumque sunt, nititur, ac sustentatur. Vides rerum mearum imaginem, vt in tabula depictam: nec tamen obrui me sino fluctibus molestiarum: sed enitor sæpe, & consequor interdum, vt ex omnibus curis, atque occupationibus emergam, meque saltem per aliquot horas in portum recipiam litterarum. quo si frui diutius liceret, in cælo essem: quia non licet, hortor te, cui otij satis est, ingenij verò, scientiæ, iudicij multo plus, quàm mihi, vt hæc omnia studiosorum ad vtilitatem conferas. quod si facies; gloriosum tibi erit ex ipsa re, quem video præstare

stare posse maximas ceteris non modò re, verùm etiam exemplo fructuosum. fortasse enim, te praeunte, alij, quoquo modo poterunt, inuitati laude subsequenter. Ego meas Antiquitates, etsi, vt ille ait, spissum opus est, aliquando tamen, vt spero, per texam, Vale. Venetijs.

Grata mihi tuae litterae, gratissimus verò qui te ad scribendum animus impulit. atque ego te antea diligebam; quòd ingressum esse minimè vulgarem in viam litterarum, longeque per eam processisse, intelligerem: sed auxit amorem in te meum hæc, à me nunc minùs expectata eoq; iucundior, voluntatis erga me tuae minimè dubia significatio. soleo enim amare in hominibus humanitatem haud paullo plus mehercule, quàm doctrinam. ac doleo factum esse antea, casu dicam, an voluntate tuas vt oriatur inter nos quibusdam ex opinionibus dissensio: ijs tamen de rebus, quæ si dilucidè pateant, quod accidere potest vtroque nostrum disputante, studiosis fortasse non nihil in eo consulatur. id quod est in meis consilijs, & fuit semper antiquissimum. Nam quòd mea quædam improbas: si rectè sentis, habeo gratiam: errare possum; & corrigi volo, sin, vbi de meo sensu iudicas, tua te fallit opinio: ego tamen, quæ à studio veritatis culpa manat, libenter ad laudem conuerto. itaque quod ad hanc partem spectat, nemo audiet me querentem: excusabo te potius, atque etiam, quoad licebit, ornabo. Quod autem, quæ meis in scriptis non improbas, ea dissimulas, & in tuos commentarios meo nomine prætermisso, quasi noua transfers: miratus sum, & requisui paullisper in eo modestiam tuam. agam enim tecum liberè, sicuti natura mea postulat, & inter bonos

nos viros æquum est. Illa de iudicijs extraordinarijs, quæ te scribis edidisse, si dederis operam, vt ad me perferantur, etsi ea discrepare significas à sententia mea, gratissima tamen erunt, & gaudeo te tam esse diligentē in meis scriptis peruolutandis, & occasionem mei admonendi, & corrigendi tam libenter querere. sic enim intelligam; vbi corrigendi sinem feceris, nimirum, quæ supererunt, à te omnia probari. vnum peto. sit condicio par: des mihi, vt idem liceat per te, quod licere tibi, per me volo. si quid ego de tuis itidem non probauero, noli grauius commoueri. iudicemus pariter, ego de te, tu de me vtram in partem libet: amemus tamen inter nos, vt boni viri solent; & si quid fortasse de iudicio, nihil tamen de beneuolentia detrahat. Libros quos petis, habeo nullos, Cicerone excepto. nec eius generis, nunc quidem, tibi quidquam polliceor, quæ verò ipse composuerim, paucis mensibus adhibebis, si valebo, commentarium in epistolas ad Quintum fratrem, & librum de legibus Romanis: qui est antiquitatum mearum sextus. De Sextiana oratione, si scriptam contuleris cum impressa, quæque loca varia sunt miseris, amabo te idque vt facias, rogo. Vale. Venetijs.

HIERONYMO FVRNARIINO.

Rauennam.

23

Vides me tibi satisfacere; & quod olim petieras, id nunc, tuæ memoriam voluntatis, re præstare non enim, vt solebam, plebeio sermone tecum ago; sed eo, quem in quadam epistola patricium appellasti; qui quam tibi sit in delicijs, quantumque in eo studij posueris, & industriz, facile ex ea ipsa epistola potui conijcere. verum, quod ad me attinet, non ego meas litteras eius esse generis intelligo, vt ab homine

homine patricio scriptæ videantur esse. quid enim habent, ut ita dicam, nobilitatis, quid splendoris aut in sententijs, aut in verbis conor equidem; & huius me cupiditas laudis multos iam annos incitat: sed moratur rei difficultas, occupatio domestica, valetudinis infirmitas: scribo tamen assidue, quantum licet, & quoquo modo licet. animos videlicet mihi facit, quod inter nos dictum sit, multorum inscitia: cum quibus interdum me confero non sine voluptate; sicuti contra, cum in antiquitatem ipsam intueor, contemno me, planèque ipse mihi displicco. vera enim illa fuit, suisque absoluta numeris eloquentia: nostra infantia est, mi Furnarine; nos balbi, nos elingues panè sumus in Latina lingua. Sed quid ago? dum tecum suauissimè loquor, nulla certa re proposita; paginam, verbis vndique sua sponte confluentibus, impleui, erit igitur, quod initio scribere statueram, idem clausula mearum litterarum. Mitto ad te munusculum tenue, amoris tamen significationem in te mei, commentarios, à me nuper editos, in epistolas ad Brutum, & Quintum fratrem: quos, cupio, diligenter legas. id si assequor à te, & à tui similibus: honestabor, & gratia meis laboribus optima referetur. Vale. Venetijs.

LÆVINO TORRENTIO.

Leodium.

24

Mirabar, cum in tuis verbis tanta sit humanitas, quæ tuo me herculè etiam elucet in vultu, cur debe-ri mihi tam diu paterè tuas litteras; quas, ubi Leodium peruenisses, missurum statim pollicitus eras, hanc admirationem, in qua molestiæ quiddam inerat, sustulit prorsus epistola tua, scripta sanè elegantissimè: in qua causam tui silentij confers in peregrinatione, & negotia. quod si iam in otio cõsedisti,

exerce

exerce ingenium tuum præclaris in studijs, non
 vt amicus tuus, qui nihil vnquam parit, cùm tamen
 parturiat semper; sed vt edas aliquid, quo tuum no-
 men, æterna cum laude coniunctum, ab hominum
 obliuione, omniq̃ue prorsus interitu vindices. Leo-
 diensem Episcopum, de quo multi multa narrant,
 omnia præclara, summoq̃ue digna principe, si quid
 habeo artis, aut facultatis, ornabo laudibus: sin,
 quod suspiciã, præstare nõ licebit; amabit ille tamẽ,
 vt opinor, voluntatẽ. tu me interim de meliore, vtil-
 le inquit, nota commendabis; eiusq̃ue in me bene-
 uolentiam, si qua est, ea, qua apud illum vales, gratia
 fouebis. Vale, nosq̃ue sæpe litteris, si otium est, salu-
 ta. Venetijs.

SEBASTIANO LEONI CORDV.

BENSI. *Romam.*

35

Soles in nostris sermonibus, humanissime Leo,
 quod mihi maximum est argumentum amoris tui,
 monere me, atque etiam rogare, vt pro tenuitate
 valetudinis meæ litteris vtar moderatiùs; & in stu-
 dio virtutis, quod difficillimum est, temperantiam
 adhibeam: amabiliter tu quidem, & officiosè admo-
 dum: sed, hoc mihi persuadere si vis, priùs illud per-
 suadeas oportet, non magnopere esse de gloria la-
 borandum: inanes esse nostras cogitationes: stulta
 consilia, quæ ad eam dirigantur. ad quam causam
 non tu quidem vnquam tantam afferes eloquenti-
 am, vt in re tam præstanti mihi quidem probes mo-
 dum esse seruandum. quamquam, quod ad rem at-
 tinet, tu quoque mecum sentis, vel potius ego te-
 cum. in litteris affirmas esse viuendum, & optandum
 in primis scientiæ cognitionem; sed cum eo tamen,
 vt salutis ratio habeatur, obsecro te, mi Leo, quid tu
 existimas de ijs, qui diuicias immoderatè appetunt?

num

num errare videntur? certe. at ipsi aliter putant, itaque persequuntur institutum. quid de ijs, qui honores sitiunt? non dubito, quin hos quoque sentias peccare. & peccant sanè. timida est enim ambitio, ideòque misera: neque tamen pauci sunt, quos inficit hæc labes. ego & cum his intelligo inerrare, & præterea cum multis: sed diuersa ratio est. illi eas res plus æquo appetunt, quas consecuti, meliores numquam, deteriores etiam plerumq; efficiuntur: ego in earum artium indagatione sum nimius, (sic enim ipse existimas) quarum cognitio euellit ex animis vitia, inserit virtutes. itaque vides errorem aliorum cum turpitudine esse coniunctū, meum non modò non turpem, verū etiā laudabilē. At morbis sæpe tentamur. Primū, hoc quidem non est præter naturam: ars enim præstare non potest, vt rectè semper valeamus: nam si posset, ij, qui scientiam medicinæ tenent, ipsi numquam ægrotarent. deinde, est præclarum in maximis laborare: & quacumque re virtutem emas, paruo emas. non posse autem nos ad ea, quæ summa sunt, sine sudore peruenire, indicat illud, quòd poëtæ nō Herculi quidem, Iouē nato, nisi maximis exantlatis laboribus, cælum dederunt. Te ipsum rogo, qui me mones; quem ego studia doctrinæ video numquam intermittere. vllam ne voluptatem ea cum voluptate putas esse comparandam, qua legentes, aut scribentes afficimur? potest esse tanta suauitas qua non maior ea sit, quæ perfundit animos nostros, earum rerum intelligentia fruentes, quæ sunt ad bene beatèque viuendum necessaria? Quod si quis doctrinam contemnit; haud scio, quid iste curet, negligit animum; quo nihil potest esse præstantius: se ipse ignorat; quo nihil turpius: corpori seruit, ignauic deditus, quod est illi

commune cum belluis, quibus id præcipuum, vt alantur, ventrique indulgeant, à natura tributum. itaq; sequar meum institutum, neque te, mi Leo, neq; alios audiam, studiosissimè monentes: quorū equidem amo voluntatem, iudicium tamen cogor paullulum requirere, & vt ipse quoque erga vos amici partes, vestro exemplo, suscipiā, finite meam vocem in aures vestras insinere, quæ vobis artium studia optimarum assidue cantat; quæ vestra vobis bona cōmemorat, eaq; vt agnoscatis, & quantum licet, exerceatis, hortatur. cui si parebitis; fructū capietis; eum, quem ipsi mihi, cū meam reprehenditis in colenda virtute constantiam, studetis eripere. Vale. Ex ædibus nostris.

MARCO ANTONIO LOMBAR-
DINO *Patavium.* 26

SCIS, optime Lombardine, benignitatem à philosophis, magis etiam à Christianis hominibus laudari: rectè id quidem: nihil enim est, quod hominem æquè cum Deo coniungat, sed illa cautio requiritur, vt adsit cum voluntate prudentia, thesauros plerumque videas in aliquè conferri abijs qui dominantur. quære causam: laudabilem nullam reperiēs, quis igitur beneficium illud prædicabit, in quo neque meritum accipientis, neque iudicium dantis agnoscitur? Equidem pro magnis opibus existimo hesternam illam animi tui significationem. quod enim ad me munus misisti, tum est ipsum per se gratum, quia pertinet ad ea commoda, sine quibus, imbecilli valetudine qui sunt, ægrè sustentantur: tum verò multo gratius, quia iudicij tui laude commendatur. nisi enim tibi mea vitæ ratio, nisi ea, in quibus assidue verfor, studia probarentur: me tu certè, qui probitatem colis,

collis, qui doctrina ingenioque excellis, beneficio non afficerer. quando igitur ex ista tua in me liberali voluntate, quid de meis moribus, quid de litteris sentias, facile possum conijcere: contemno Principum diuitias, beatus esse possum in tua beneuolentia: unde honor, & decus, vnde præclara virtutis argumenta, unde etiam commoda manabunt. quare cōserua mihi, si vis me felicem esse, tuum amorem quem certè intelligas mihi deberi, si tibi, mea quæ sint argate studia, liceat intueri. Illa verò, quæ à tua benignitate proficiuntur, persuade tibi, hoc potissimum nomine, quia sunt amoris argumenta, mihi esse carissima: neque ego te vnumquam ex beneficio, sed beneficium semper ex te ipso pendam. Librum de Magistratibus, quæ petieras, habeo equidem absolutum, nondum tamen edendum: itaq; comprimetur, vsque dum accuratè perpoliam. prociuium degustabis: quod ad te cum hac nocturna epistola statui mittere. Vale. Hæc edibus nostris, ante lucem.

PROEMIUM LIBRI

de Magistratibus Roman.

26

QVOD in primata domo paterfamilias, idè in ciuitate præstat lex. ille præcipit filiis, quid agant, & qua ratione agant: hæc iura ciuibz inadat, & ad pietatē, ad rectū spe præmiorū inuitat; à delicto, proposita pœna, deterrēt. quæadmodū autē rei primatæ nō hoc vno cōsultum, si sit qui imperet: verū illud præterea requiritur, vt imperanti domestici omnes pareant: sic in ciuitate, nisi legē aliquis tueatur & vte ciues, quasi parenti optimo filij, audieres sint, potestate imperioq; perficiat: nō est in ipsa lege fidij satis optimiq; ac laudabiliter viuēdi præscripta norma negligitur. quo fit vt tam legi necessarius videatur es-

esse magistratus, quàm lex ipsa ciuitati. Ac mihi, hoc de genere consideranti, longè videtur optabilius esse, vt iniquæ legi præsit optimus magistratus, quàm vt improbus æquissimæ, si summam potestatem cum optima mente coniungas: vir bonus in iure dicendo, præter æquabilitatē & iusticiam, nihil spectabit: si quid erit in lege viciosum, pro sua sapientia corrigit: si quid ambiguum in eam partem interpretabitur, quæ ad pietatem, ad communem ciuium vtilitatem, ad reip. salutem propensior esse videatur: si autem, qui non optimè sunt à mente constituti, ijs potestatem addas, & voluntatem viribus confirmes; legis vocem magistratus non exaudiet, quid maiores voluerint, scænerint, seruarint, non attendet; ad suum arbitrium, suamque libidinem omnia reuocabit. quod cum faciet; reip. quæ tota à iure, & æquitate pendet, non solum facta, sed multo etiam magis exemplo nocebit. nam, quia præeuntem sequi non difficile est: propterea, qui imitentur, quàm qui inueniant, plures non modò in rep. administranda, verùm etiam in omni arte reperias. malè C. Cæsar: qui libertate vi, & armis oppressa, ea, quæ omnium erant, possedit vnus: sed longè improbior, ac nequior L. Sulla. qui, vt auderet sperare Cæsar ea, quæ consecutus est, exemplo suo perfecit, quòd si, qui legibus præfuerunt, tales fuissent, quales eos, qui leges ipsas condiderant, fuisse legimus; stetisset in suo gradu resp. quæque artes in ciuitate libertatem auxerant, eadem facillè conseruassent. verùm, in hominibus, non in legibus, vitiū fuit. primi omnium duo fratres è Sempronio familia, Tiberius & Caius Gracchi, malo publico eloquentes, & ingeniosi ferere inter ciues discordias cøperunt, infirmæque plebis animos nouorum commodorum

tum in spem turbulentis concionibus excitare. qui
etsi decreto senatus iusta vi oppressi, debitas eo-
rum audaciæ pœnas exsoluerunt: tamen exitiosæ
consuetudinis initium attulit ille dies, qui civili
sanguine gladios primus infecit. quod enim non
modo iustum, sed nec vsitatum antea fuerat, id
postea ne nouum videretur, effectum est. itaque,
cùm aliquot post annis P. Sulpitius primùm, vt vi-
sus est, non pessime animatus; deinde, siue ambi-
tione inductus, siue iracundia concitatus, ab op-
timâ caussa descuiisset, eadêmque fere, quæ duo
Gracchi, in tribunatu pl. aut certè nō dissimilia mo-
liretur: faciliè ad vim & ad cædes prolapsa res est:
neque prius arma quicuerunt, quàm ciuium mag-
na parte trucidata, aut eiecta, vnius libido antiquis
legibus par, atque etiam superior esse cœpit. quod
neque tunc, neque postea contigisset; si, quàm sa-
pientes in scribendis legibus maiores fuerant, tam
in creandis magistratibus cauti posteri fuissent.
nam, etsi non rectè geritur publica res, nisi præstan-
tibus viris, acrique ac magno animo præditis com-
mittatur: tamen periculosa in primis hæc est, & lu-
brica sanè deliberatio: propterea quòd non lan-
guentibus in animis, sed in erectis mentibus, ac
maximis ingenijs dominandi cupiditas exoritur.
honorum spe, fateor, ad labores, ad industriam, ad
subeunda etiam pericula homines excitantur: sed
in libera ciuitate est, quatenus cuique credatur; &
in danda potestate, si modus retinebitur, modus i-
tem in gerenda seruabitur. legitimis enim potesta-
tibus, & moderatis imperijs alitur libertas: neque
faciliè quisquam vult, quod se posse desperat: &
qui tantum potest, quantum si consequatur, ceteri
nihil possent, hic si malus est potestate fix deterio-
r; sin ita moribus exploratis, vt antea nihil

neque fecerit indignum bono viro, neque voluerit
interdum tamen, vt humana mutantur, à rectis co-
gitantibus ad iniquas libidines traducitur, & pec-
cat eo ipso, quia peccare permittitur, vt possit.
Quocirca patriam meam singulari sapientia insti-
tutam, ac diuino quodam consilio temperatam li-
cet existimare: in qua neque magistratus ijdem cō-
tinuantur, quod est seruandæ ac diutissime retinen-
dæ reip. vinculum: firmissimum: neque cuiquam tā-
tum vni committitur, vt extraordinario iure ela-
tus, libertati, communique otio moliri periculum
possit. qua moderatione factum est, vt post annos
1524. (tot enim ab vrbe condita numeratur) non
modò resp. sit, verum etiam ita sit, vt omnibus re-
bus publicis, quæ nunc sunt, magnitudine opum: ijs
autè, quæ fuerunt, imperij diuturnitate antecellat.
quæ quib. institutis ac magistratibus vsa, ab humi-
li, tenuique principio ad tantam dignitatem, atq;
amplitudinem peruenerit: neque est hic narrandi
locus, & hoc argumentum viri sapientissimi ita nō
modò copiose, verum etiam peritè ornatèque tra-
ctarunt, vt, si quid velis adiungere, idem sit, ac si in
Apellis aliqua perfectissima imagine, putà in Ve-
nere illa Coa, elabores. Nobis Romana ciuitas
proposita est. quæ quàm multas habuerit partes ad
imitandum præclaras, ex eo patet, quòd ita bel-
lo ac pace viguit, vt illius vim & potentiam omnes
reges populique extimesceret, æquitatem & absti-
nentiā subiectæ vrbes nationesque diligerent.
Formam senatus, quòd in ea publicum consilium
fuit: ordinem comitorum, iura legum tribus libris
exposuimus: Nunc de magistratibus eorumque
potestate disputabimus: tum, quia locus ipse ad-
monet, (hoc enim legibus adiunctum, & tanquā
aduezum videtur) tum etiam, quia Ciceronem,
cui

cui video in ijs libris, quos de legibus conscripsit
hunc ipsum ordinē placuisse, libenter imitamur.

CÆSARI FERRANTIO.

Patavinum.

27

Ego verò istum erga me animum, istam, quæ
significatur in epistola tua, benevolentiam am-
plector libentissimè, & amo prorsus amore singu-
lari. nam, ut omitam, quod ita postulat humani-
tas: tui te præterea mores, tua modestia, & ma-
ior iam ætate virtus egregiè cōmendat, quæ cum
ipsa me mouent: tum verò in affinem tuum, Epis-
copum Sueffanum, studium eiusmodi meum est
multis abhinc annis ex incredibili eius humani-
tate: doctrinæque susceptum, ut eos etiam, qui mo-
dò aliqua illum necessitudine attingunt, quosque
ille caros habet, complectatur. quo tu in numero
ut esses, affinitate primum; id est naturæ quodam
quasi munere, tibi contigerat: postea verò cum
natura voluntatem, & cum voluntate studia con-
iunxisti, excolendis artibus ijs vnde fluxit honor,
ac dignitas affinis tui, & vnde eadem ad te mana-
bunt, si te illi, immò verò si te ipse tibi quam si-
millimum præbueris. quis enim tantos processus
tam adolescens in philosophia fecit, quantas illa
tua iu aula perillustri Cardinalis Estensis celebra-
tissima disputatio, multis præsentibus, ostendit? Qua
tamen de laude ita te sentire volo, ut maximam
esse putes, si cum ætate tua conferatur: sin res ip-
sa spectetur, longè statuas maiore esse posse, quod-
que viz confeceris, id quidem esse multum, nec
tamen tantum, quantum adhuc spaciij superfit. sed
mihi crede, omnis in eo tuorum studiorum sita per-
fectio est, si quemadmodum nunc id cogitas, & id
opinor, agis vnum; ut intelligas, humanæ res quanti

alijs aliz præstent, ita, quantum infra diuinas
 humanæ prorsus cunctæ sint, aliquando simul co-
 gitabis. nã tu, Cæsar, site ad hanc, quam ignorari
 a plerisque video, præclaram disciplinam contule-
 ris, magistros habebis haud paullo meliores, quàm
 quibus nunc vteris, aut etiam per omnem vitã vti
 potes. exstat sanctissimorum virorum multis libris
 expressa doctrina, qua instruimus, & erudimus ad
 æternæ vitæ salutem. habes præterea domesticum
 exemplum affinis tui summi viri: cuius in vitam si
 inspexeris: excitaberis ad omnem laudem: coles
 autem præcipuè veritatem: quam ille tuetur a-
 cerrimè, habuitque semper antiquissimam. neq;
 verò impedio, quo minùs, vt cernisti, Marco Anto-
 nio Genuæ, & si cui præterea velis, operã des: elo-
 quentiam quoque si adiunxeris, vt res graues & ob-
 scuras ornatè ac splendide tractare possis, minime
 improbabo: sed illa præstantiora sunt, quò te hor-
 tor, vt aliquam omnino transferas industriæ tuæ
 partem. De libris ad te missis, habeo gratiam hu-
 manissimo, & in primis erudito iuueni, Sebastiano
 Leoni, vtriusq; nostrum æquè familiari: qui mihi
 hanc instituende tecum amicitie occasionem ob-
 tulit: quam auidè arripui. iam enim incenderat me
 studio tui, cùm de ingenio, de studijs, denique de
 tua ad optimas res propensa voluntate multa præ-
 dicasset. quòd si quid acciderit, in quo tibi opera
 mea vsui possit esse. id si ipse intelligere potuero
 measponte suscipiam: sin secus, à te admonitus
 efficiam, vt esse tuam apud me plurimi voluntatem
 intelligas. Vale. Venetijs.

VIDE L O L G I O

Licentiam.

PAVLLo antè dederã ad te litteras: quas con-
 iectura

ieſtura dierum, putabam tibi iam eſſe redditas: hæc nunc alteræ conſequentur. Scripſi, te abſente me ceſſare in litteris, & omnino tuam operam, tuamque illam meis rebus officioſiſſimam ſedulitatem vehementer requirere; ſed meum conſilium eſſe, te iſtinc ne prius commoueres, quàm ego alicubi conſediſſem. id ego volebam ſcilicet inuitus, qui te ſocium & adminiſtrum meorum ſtudiorum ſummè deſidero: ſed volebam tamen tui commodi cauſa: primum, quòd hanc equitandi iactationem, quæ me quidem delectat, tibi, uti cupido ſuſpicabar non placere: deinde, quòd, ſi accidieſſet, ut iſtas regiones peteremus, quod poſt balnea facturi videbamur; ſintelligebam fore, ut adire commodius ad me poſſes interuallo minore, nunc audi, cur ſententiam mutauerim. Cardinali noſtro, cui nimium ſæpe calculus moleſtus eſt, multis iam remedijs fruſtra tentatis, accedere nunc ad aquas Lucenſes valetudinis cauſa deliberatum eſt, noſque, ut ſciſ, idem cogitamus. ijs aquis qui uti volunt, id maximè ſpectant, ut ſicco tempore utantur. hæc eſt quaſi methodus quædam, quam ſeruantibus ſalubres dicuntur eſſe: permixta cum imbris putreſcunt. graui periculo bibentiũ. nos porro, ô Lolgi, qui didicimus à philoſophis, bonam valetudinem expetere, ſapientis eſſe; valde in hac quidem parte ſapimus. & ut optimè valeamus, accuratè, quæcumque vires tuentur, aut augèt, perſequimur; quæ poſſe videntur infirmare, ac minuire, declinamus. itaque ad balneorum medicinam prius non accedemus, quàm id & tutò, & ſalutariter fieri poſſe intelligamus. nunc quidem alienum tempus eſt. vides, quæ pluuiæ, quàm pænè hiemales dies. hæc dum ita ſe habent, nos opportunitatè exſpectantes, in his opidis, & villulis iucundè ſatis oberrabimus, quod quoniam quàm diuturnum ſit futurum,

turum, diuinare difficile est, & ego, dum te careo, multis commoditatibus vnà careo; tuque, vt ternis iam litteris significare videris, non abes à me sine molestia: mea causa, rogo, tua hortor, vt quamquam nondum confedimus, maturè tamen, nisi quid grauius impedit, reuertas. & vt scias, quo me loco conuenire possis, Pisis ad idus Iunias, & vltra, vt opinor, aliquanto, sed ad idus Iunias certè commorabimur. Vale. Pisis.

HANNIBALI CARO.

Rauennam.

39

FOROLIVIENSIBVS malè sit, qui te longius à me abstrahunt. sed istorum motus præfati prudentia sedabit, tuque, vt scribis, Rauennam breui recurres. ibi velim ne quid causæ sit, quo minùs ad me quamprimum. ego volebam ad te, sed impediunt multa, maxime Ciceronis editio; cuius tempus aduentat, vel potius iam adest. itaque occupationum onere valde premor. sed mihi nulla res esse potest tanti, vt ab hoc scribendi officio diuellar. Nunc est, quod à te velim. Qui tibi has litteras attulit, est & mihi, & fratribus meis valde familiaris. eius opera multis, in rebus vti sumus egregiè fideli. cum Rauennam venturus esset, quiddam vt exigeret, quod ibi habet in nominibus, petijt à me, vt, se tibi commendarem. dixi, cum causam optimam haberet, commendatione cum non egere; tamen me esse facturum. Si quid me amas, Care, vel potius quantum me amas, tantum hunc hominem adiua. his temporibus, cum fides vbique sit angustior, vereor, qui debent, ne non facillè dissoluant, si res in iudicium venerit, noli pati, virum bonum, amicum meum, exauriri longi temporis impensa beneficium non conferes in iugratum. memorem enim

enim cognoui . sed tu cum ne spectes : me vide,
qui à te peto. mihi enim gratius facere nihil po-
tes, nam, etsi, quod ad nos attinet, ipsi quidem in-
ter nos magis, quàm amamus, amare non possu-
mus: tamen valde laboro, in quo me ambitio quz-
dam mouet, vt homines nostram coniunctionem,
tuamque in me beneuolentiam perspiciant : qua-
rum alteram vitæ æqualem fore, alteram eiismo-
di iam esse confido, vt nihil addi posse videatur.

Vale. Venetijs.

VIRVM te duco, qui compedes illos frange-
re, & aliquando te in libertatem vindicare potue-
ris. id quod ego, qui neruos ingenij tui bene co-
gnitos habere, prorsus ita fore sperabam . vt au-
tem etiam cum Guidiccione, id est, cum homine
doctissimo, & ad tuam naturam aptissimo, tibi viue-
re liceret; hoc verò ne optare quidem vnquam
sum ausus, quod quando accidit; beneuolentiæ in
te meæ est, gratulari, quòd euenerit; prudentiæ au-
tem tuæ, non committere, vt frustra euenisse vide-
atur. Herum habes, Care: herum autem dico? cu-
jus ea suauitas est, is in te amor, vt potius æqua-
lis, potius germani fratris loco tibi sit: sed, quoquo
nomine appelletur, eum certe habes, qualem vis.
Quare, quod mihi, aliorum arbitratu cum viuebas,
promittere solitus eras; id ego nunc, quando tui
juris es, non à te petam, sed exigam, vt operas Mu-
sis, iam diu à te, non sanè tua culpa, tamen præter-
missas, eo, quicum es, permittente, atq; etià cohor-
tante, reddas, sed ita procul dubio te esse facturum,
vel potius iam facere existimo. itaque hoc ne mo-
uendus quidē es; illud autem etiam rogandus, vt ad
nos

nos quam primum venias; vt possim vrbauitatis tue sales ex intervallo regultare. pedibus, puto fore commodius: nam mari præ frigore obtorpueris. ô dulce congressum! in quem ego, vix credas, quàm multa reseruem, quæ, litteris commissa, eandem suauitatē non habent. Vale.

E I D E M, *Rauennam.*

31

FESTIVVM Molsæ nostri poema libenter legi, explanationem verò tuam libentissimè: & sum admiratus acumen ingenij tui summo iudicio coniunctum: quorum alterutrum non ita multis contingit, vtrumq; verò paucissimis. Quod scire vis, quid alij sentiant; idem, quod ego, nihil esse in illo genere perfectius, quo magis te hortor, vt hanc facultatem ad grauiora studia transferas, & aliquando te, ab istis occupationibus vindicatum, in litteras totum abdas. quod si maturè feceris; cerno iam animo, quantæ tibi hoc consilium laudi, quantæ nobis, qui te amamus, lætitiæ sit futurum. memini, quid tu mihi te facturum esse dixeris: neque te arbitror oblitū, quid ego tibi in eam sententiam responderim. Mi Care, induc animum, nullos præstantiores esse fructus, quàm qui è virtute colliguntur. & cum hoc feceris, quod & facis, & fecisti semper, tum illud tecū existimato, ac pro certo habeto, incredibilem esse expectationem, quam de te apud homines concitasti: quam si sustinere, ac tueri vis; contende, dum integrum est, omni studio, vt ex hoc vitæ genere, in quod olim te non tuum iudicium, sed vis quædam temporum, tanquam in aliquod pistrinum, detruxit, quamprimum te eripias. quod quia tibi deliberatum esse, mihi sæpe ostendisti; non ero longior in te cohortando; tantum hæc attingi amore impulsus; vt in-

intelligeres, in summis meis occupationibus, me tamen de tua laude cogitare. De Ardinghelo nescio quid atrocius est allatum: quod ego sanè quàm pro eo ac debui molestè tuli. hominem enim eruditum, & cum tibi amicissimum, tum à nobis, ut visus est, non alienum cognoui. velim, tu id ad me planiùs quid fuerit, & vnde fuerit, perscribas. Vale.

EIDEM, *Ravennam.*

32

LITTERIS tuis, quas tu idibus Quintæ dederas, ego nonis accepi: rescripseram, quo modo mihi tunc occupatissimo licuit. postea, cum eas per otium in manus sumplissem, accuratiusque perlegerè; sensi me quasdam partes, quibus nunc ex intervallo respondeo, imprudentem omisisse. quod etiam si ita non fuisset; ego tamen aliquam scribendi sententiam alicunde arripuissem: non solum, ut quasi tecum loquerer; quo nihil facio libentiùs; sed etiam ut tuas elicerem, quarum sermo & purus in primis est, atque ornatus, & humanitatis, ac benevolentie notis maximè insignis. vel quas mense proximo dedisti, quàm amabiles, quanti consilij, quàm multi officij; quod munus, quæ partes in ijs à te sunt hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi prætermisisti quàm accuratè, quàm distinctè, quàm perite tuam de meis typis sententiam explicastis quibus quidem typis, spero fore, ut emendatissimis vtar, quando ad te & ad Thomam nostrum missi sunt: quorum alterum in labore patientissimum, alterum in iudicio elegantissimum cognoui. Quod autem ita scribis, homines hoc animo esse, ut nihil à me nisi perfectum, absolutumque expectent; facis tu quidem officiosè, & peramanter, qui ad me excitandum aliorum quoque opiniones, & iudicia colligau

gas: sed hoc ipsum genus, quod perpoliri à me vis, vt perficiatur, in te est. Quare quoniam ita casus tui, vt vnus fere hoc tempore tantum mea causa posses, quantum ego tua semper volui: etsi mei comodi, atque etiam honoris ratio postulare videtur, vt in rogando pluribus verbis utar, tamen id non faciam, ne maiorem desiderij mei, quam humanitatis tuæ, rationem videar habuisse. De artifice autem confirmando, quoniam in hoc vides esse omnia, & me longinquum nihil posse intelligas, omnem eam tu suscipias oportet: qui vt idem nobis sit, qui antea fuit. facile cum prudentia, tum commoditas illa tua præstabit. quamquam non dubito, quin ipse per se, vel sine vilo artificio tuo, ad id, quod reliquum est, persequendum ita, vt volumus, animatus sit, profecto enim constantiæ rationem sibi habendam ducet. sed tamen, quoniam gloriæ magis studio, quam emolumentum cupiditate, incensus, ad opus est aggressus; subijcies tu quoque identidem in sermone quasi igniculos, vt vehementius inflammetur. Ficus tuas quod ais te in apertum referre velle, vt aliquando venales, circumferantur, quæ quotidie ab omnibus, te insciente, degustantur: ego verò, vt id facias, magnopere suadeo. Quod autem meorum typorum expectationem nimis longam esse dicis; mihi quoque ita videtur. idq; cum mea causa, tum tua non mediocriter doleo. Figurarum opus, quod te hortante sum exorsus, texitur illud quidem diligenter: sed vereor ne plus oneris susceperimus, quam quantum nostra imbecillitas sustinere possit. quod si ita erit; accurre, vt parte aliqua nobis detracta, & in te translata, releuemur. Sed, amabo, quid sibi vult, quod in tuarum litterarum clausula posuisti si quæ essent inter nos ad significandum notæ, quiddam occultius fuisse scripturum.

pturum. equidem, etsi, quale sit, videor mihi iam intelligere; tu tamen ut apertius declares, valde velim. De mandatis meis, ea, quod tuo comodo fieri possit; si exhauries; per mihi gratum, perque iucundum fuerit; sed illud primo quoque tempore, de quo se Martellus tuus curaturum recepit: qui si sicut promissis, reliqua ego à te exigo: sin autem, quod pollicitus fuerat, nondum exsoluit; eum tu litteris appella. nam de ceteris non ita valde vigeo: ages cum licebit, vel dicam etiam, cum libebit. in hoc autem nisi mihi quamprimum satisfacis; prædico tibi, flagitatorem habebis acrem, & molestum. Vale, & amicis communibus salutē a me plurimam, Venetijs.

OCTAVIANO MAGIO,

Romam.

33

PROFECTO nihil tam accidit contra voluntatem, quod aliqua demum incunditas non temperet. sic sunt humana. angebar animi, (quid enim dissimulem?) tuis factum occupationibus, ne te complecterer discedentem: nunc idem gaudeo, euenisse quod nolebam: quando tu arrepta inde tui purgandi occasione, litteras ad me misisti, officio primum refertas, & humanitate singulari, deinde Latine loquentes egregiè, sic, ut eius urbis, in quam te cum Aloysio Mocenico, præstanti viro, Venetæ Reip. legato, contulisti, veterem eloquentiam redolere videantur. Quare cum animo sum lætatur erga me tuo, sicutque voluntatis ad me amandū propensæ grauissima significatio: tum verò ex ista, quam adolescens admodū consecutus es, Latine lingue facultate, istoque, quo te video florere, ingenio, tantum accessit ad lætitiā, quantum ne conabor quidem
verbis

verbis explicare, sensu ipso vix, atque mente comprehendo. Atque equidem tibi eo etiam gratulabor magis, si tua bona noueris, id est, si &, quæ habes iam, studio tuebaris, & quæ ostenduntur, ac deferruntur à fortuna magni facies; quantumq; in te erit, numquam dimittes: non enim, mihi credas, tanti esse tibi Roma debet, quia Roma est, quæ præstantes olim viros tulit, imperij terminos cum Oceano coniunxit; quanti ob vnius hominis consuetudinē, cuius est humanitas doctrinæ par, doctrina verò, quæ potest esse maxima, is est Octavius meus; qui urbem, à qua ceteri honestantur, sua ipse virtute nobilitat. Hunc tu virum nactus, cole, si sapis; & pete tuam gloriam ex illius consilijs; vtere, quantum licet; & vt liceat plurimum, exopta. ipse te, si vacabit, numquam à suo congressu, numquam à sermone excludet. commendaticijs ad eum literis minime opus est; nec fert hominis humanitas: & tu illi, quod epistola tua significat, satis iam notus, fortasse etiam familiaris. Quod reliquum est, non te fugit illud Magistratus virum indicat. itidem hæc legatio, qui sis, qui futurus aliquando, patefaciet. quam obrem incumbe ad laudem: amplectere virtutem: illa reiice, quæ bonis artibus, ac moribus aduersantur: quæ te sæpe in ista ætate, tuorum commodorum, tuarq; tanquam hostes gloriæ, circumuenient, nec facile, nisi prudentiam summā adhibueris, depellantur. Vale, & salutem dic meo nomine exquisitæ eloquentiæ viro, Iulio Poggiano, cuius tibi amicitiam, & consuetudinē valde gratulor. Venetijs.

EPISTO.

EPISTOLARVM
PAVLLI MANVTII
LIBER TERTIVS.

HIPPOLYTO ESTENSI
CARDINALI,

Ferrariam.

1

ALDE me leuauit, in hac mea satis grauitè affecta ualitudine, oratoris ueltri, Hieronymi Faleti, uiri præstantis, oratio: qui cùm sermonem mihi, Ferrariæ tecum habitum, exposuisset, multaquæ, ut solet, de ingenio tuo singulari, de summa grauitate, ac sapientia, nonnulla etiam de tua nequaquam à me, ut audieram, aliena uoluntate, narraſſet; capì latitiã, quantam aliquis ex inſperata, exoptataquæ re capere maximam poſſit; me aſque ſtatim eſſe patres duxi, ut ad te ſcriberem, agere inque gratias, quòd in eo loco, unde me depellere fortuna conaretur, tua me retineret humanitas. quo ſanè mihi nihil opratius, nihil hoc tempore, cùm inſirmus langueo, ad animum meum ſuſtentandum opportunius potuit accidere. atque equidem ita ſtatuo, actum eſſe mecum miſerè prorsus, atque inſelicitè, quòd meam ad te ueniendi cupiditatē incredibilē peſtilen-

H

ua

tia primum, deinde morbus impedierit; & in eo magnum studia mea, measque res adiisse damnum: quibus à te, pro tuo instituto, veterique consuetudine, consultum iri optime, pro certo existimabam. quod quando ita accidit; & quando me à tuo conuictu non mea voluntas, non iudicium, aut vlla mentis inconstantia, sed corporis imbecillitas, atque hæc anniuersarij, ac penè jam perpetui morbi vis importuna seiungit; peto à te, Princeps humanissime, id saltem, quod in tua, non in fortunæ manu situm est, tribuas, & largiari, vt beneuolentia mihi tua, & quæ fuit antea, & quæ si ad te iuisssem, futura erat, eadem conseruetur. hoc si assequor; beatus hac vna re sum; cetera paruipendo. ea porro mihi vt conseruetur, ita postulo, si me, qualis in aula tua fuisssem, talem esse absentem intellexeris, id est, obseruantem tui, tuæque in laude omni studio & cogitatione defixum. Quod si quibusdam litteris animus à me tuus est offensus; quod in ijs dicar minus fortasse, quàm decuit, de te, aut de tuis modestè locutus; quod certè secus est: sed si me tunc à mea consuetudine impetus quidam abduxisset iracundiæ: nosti pro tua sapientia ingenium humanum. magna vis doloris est: impellimur sæpe longius, quàm ratio concedat; & facta quæ sunt, paullo pòst infecta frustra cupimus, te tamen ita decet ignoscere dolori meo, si ex iusta, vt ego arbitror, causa susceptus est: sin aliter tibi videtur, ignoscere tamen debes, vt eluceat magis in culpa humanitas; quæ si omni digna Principe virtus est, te videtur Principe dignissima, quem ad omnem laudem natura genuit, disciplina erudit, multorum annorum consuetudo assuescit.

Vale. Venetijs.

FRANCISCO MOLINO.

Patauium.

QVOD meas epistolas descripseris, valde te amo. & custodiri à te malo, quàm ad me mitti, Quod autem, non esse tibi scriptionem illam infructuosam, significas, prorsus nō abnuo: verumtamen, quod tibi hoc in genere multo & plura, & meliora domi quotidie nascantur, hoc equidem nomine haud paullo magis tibi gratulor. quam tu, si sapias, agnosce & opta diurnam occasionem. viuis cum excellēte viro, adolescens, præstanti ingenio, optima valetudine: viuis Patauij; id est, in vrbe scietiarū laude celeberrima: quo, tanquam ad mercatum, virtutis cupiditate ita omnes confluunt, vt inanes redire turpissimum ducant. Plura non debeo. noui enim, ad quem: & hæc ipsa minimè necessaria videbam: sed obsequendum amoris fuit in te meo: qui me tacitus, vt tecum de tua laude loquerer, hortabatur. Patri verò tuo, & optimè de me merito, & ijs virtutibus, quæ nobilem virum decent, in primis ornato, quid est, quod à me deberi non intelligam? Exstabit igitur in te, si qua re potero, studium meum: illum autē colam sensibus intimis in omni vita studiosissimè. Vale, & vt Mureti contubernio, ac disciplina dignū te præstes, quanti tuam laudem facis, quæ mihi maxime curæ est, tantum enitere. Venetijs.

MARCO ANTONIO

MURETO

Patauium.

BEASTI me tuo iudicio: si modò plus est à te veritati, quàm amicitiz, tributum. quod ego, qui fauco meæ laudi, facilè mihi patiar persuaderi. sed, amabo te, vis ne mihi legem illam diutius deberis

H a

nescis,

nescis, quàm sim studiosus huius generis monumen-
 rorum? describe aliquando: aut, si, statem in media
 via describere, minus bonestum videtur, nec pu-
 dor tuus fortasse fert; da negotium homini dili-
 genti; quando Achilles noster vel negat, vel certè
 prorsus agit eo modo, vt negare videatur. salutabis
 tamen eum meis verbis: cui certè fortunam opto,
 qualem si magister eius haberet, omnia bona, me-
 renti pessimè, contingerent. Siquid peperit inge-
 nium tuum, dignum parè dixi utroque nostrum,
 sed si quid te ipso dignum; mitte: vt constes hu-
 manitati tuæ, atque etiam constantiæ. es enim pol-
 licitus. Quid Molinus meus, flos omnium lepòrum,
 omniumque virtutum? vt valet? iube eum saluere
 quàm potes humanissimè. Charta me deserit, vt
 vides, tecum suauissimè loquentem. Vale.

EIDEM, Patavium.

4

VNAM tragediam duobus ipsis diebus, cum
 assiduè scripserim, absoluerè non potui. meorum
 oculorum, vt video, res non est, ac ne digitorum
 quidem, quid? ego habeo tuos articulos huius, quan-
 tum interest! reliqua igitur ad te reijcio, vinctes
 me faciliè celeritate; æquabis in diligentia, si vo-
 lueris, finge, operam te dare, cum describes, ho-
 mini litterarum & prorsus ignaro, & prorsus cu-
 pido. finge, amico singulari: quem explere offi-
 cii, s' liceat, optabile sit. quamquam hoc non fin-
 ges, nam, cum à domesticis discessi, nihil habeo te
 catus, verumtamen, hæc si tibi proposueris; de quo
 rogandus non es; monere tantum volui; nihil quid-
 quam omittes in describendo; habes, quam ego
 in me lesidero, mentis constantiam, pectoris fir-
 mitatem, hæc mihi morbi diuturnitas eripuit:
 que

quæ video esse in te, vtinamque diu videam, ἵνα
 αἶμα. habes oculos in legendo, manum in scriben-
 do exercitatum: vacui verò temporis quantum vis:
 & vis in rebus meis plurimum; qui te sæpe dixeris,
 professusque sis ad meum arbitrium tua studia con-
 ferre: nam, quod ad gymnasij curam attinet;
 nec dies instat publici muneris, & si instaret, opera
 hæc bidui tota est, bidui inquam, tibi nihilo longi-
 or: mea verò & diurni temporis, & laboris esset
 non ferendi. ad hæc si accesserit voluntas, quæ mihi
 non venit in dubium, & inductio illa animi, quæ
 magnas res faciliè conficit: negotium habeo abso-
 lutum. serua, mi Murete, quod in te est, amicum tu-
 um integellum: parce valetudinis nostram imbecil-
 litatem, tuorum officiorum ope sustenta. scis, ἡμῶν
 βλῆπτος, quo amore, quo consilio, quo etiam præ-
 sidio fortunæ tuæ nitantur. & πρὸς ἡμῶν ζῶντες: nostri re-
 liqua. Hæc aliena manu scripsi, cum paullulum lan-
 guerem. tota enim fere nocte, nescio quo casu, som-
 num oculis non vidi meis, aut vidi tristium imagi-
 num turba permixtum. Tuum Euripidem remitto, v-
 naque meum; quem cupio similem esse tui. Ex ædi-
 bus nostris.

EIDEM, Patavium.

5

MONSTRUM simile, Muretus non responderet: im-
 memor ne nostris nefas credere: & hanc suspicio-
 nem longè animus respuit. at occupatus & hoc for-
 tasse: verum vlla ne cursum amoris interrumpit oc-
 cupatio? mitto iocum. Mi Murete, garrat sæpe a-
 mor: at tu siles: cum tamen, ut opinor, ita me ames,
 ut fortasse nemo magis: quod certè facis mutuo.
 quòd si, quia legem illam describere per tua nego-
 tia non licet, ideo non scribis: rogo te, abijce istam

curam.abrogentur potius omnes leges,quàm tuarum litterarum fructu diutiùs caream. nec tamen, detrahi multum de otio tuo mea causa, volo. scio, tēpus quàm vriliter ponas. Illa satis erunt: Mi Manuti, valemus, & valere te, valde cupimus. tui & dñi sunt in manibus. cum Molino tuo, cum Sofiano saepe sum: planè viuo. Hac sententia, sed alijs verbis, id est elegantissimis, quibus ipse abundas, si scripseris: satis planè cupiditati meæ, (quid enim dicam voluntatis) satis etiam officio tuo feceris. Video te expectare aliquid de meo discessu. dies appropinquat, vel potius iam adest. iam, vt ille ait, sarcinulae collectae sunt omnes: nec fere, quod agam, superest. itaque nonis Septem. cogitamus. Cum illo, qui mihi numquam placuit, impuro homine, si quid aduersus me, suscipe, vt ego in tuis iniurijs soleo, & sustine prelia. nervos enim habes. ille, nostram vicem, vliscetur tua malefacta. nam inuidia rum-pitur: & habet, quod intimis eum sensibus dies noctesque excruciet. nos laudabilia cogitemus, & ad praeclara illa studia incumbamus: de illo ne meminerimus quidem, qui bonos omnes, hoc est, sui dissimiles, odit iniquissimè. Vale, & amicis nostris (sunt enim ferè communes) plurimam salutem. Vener-tijs.

SCRIPTIS litteris, & iam obsignatis, hesternae tux sunt allatae, Graecè loquentes non minùs argutè, quàm eleganter. quì possum paria paribus: si pergis, clamabo me circumueniri. mehercule non tam aquis vlli fontes, quàm ingenium tuum scatet Graecis & sententijs, & dictis, macte: extra iocum, amo te quotidie magis, quia tu scilicet ad perfectam virtutē quotidie accedis propius. Sed pauca de re: Vides ne, quàm facile tum abrogentur leges: Vbi sunt, qui tribuniciam potestatem accusanti illa qui-dem,

dem, cum bona mente coniuncta, salutaris. Sed hæc ne nimium curemus, utere fortuna tua. ego alias regiones specto, inuitus nostri dissidij causa: sed coniungemur animis, corporibus disiuncti. id est maximum, in maximo dolore, solatium. De Philopono, quia comes futurus est itineris mei, velim in eas rationem, si eum hic reliquisti, ut ad me quamprimum. colligo omnia, ne quid me moretur in discessu non enim id agitur vnum, ut voluntati meæ, sed illud simul, ut fidei satisfiat.

EIDEM, Patavium. 6

Tu vide, cui committas, ego enim binas tantum accepi, prioribus respondi nudius tertius, meamque tibi de Bononiensi re non modò sententiam, verum etiam voluntatem ostendi. his alteris, quæ mihi redditæ sunt heri vespere, si rem specto, rescribere nihil est necesse: sunt enim eiusdem argumenti: sin tuam voluntatem, quæ quanta sit, ex tuis litteris apparet: sunt eadem iteranda sic igitur faciam. Affirmo tibi, Sigonium nostrum, si Bononiam ierit, præsensque contenderit, certum futurum. habet auctoritatem, ex huius loci dignitate partam, mire suis amplificatam scriptis, præsertim his postremis, insigni doctrina, iudicio, ingenio, diligentia refertis. studia Bononiensium civium facile cogitet, ciuitas enim est ad humanitatem nulla propensior. Accedit, quod aut petet solus, aut cum ijs, quos neque nominis fama, neque verò, ut à nonnullis accepi, litterarum scientia magnopere commendat. Bargeus enim, ἐχὼ τοῦ χαράσσειν, condicionem illam certe non spectat. qui enim Pisis dominetur, & sua virtute, quam nouimus excellentem, & Principis gratia, cuius in ditione natus est; quo consilio ad res novas animum adiiciat? Ergo, si Bononiæ Sigonius;

vides, quid sequatur. dijs hominibusque approbans
 tibus in eius locum ascendes. quo mihi nihil esset
 optatius. nam speciem habet Bononiensis condicio
 maiorem, ut in Gymnasio Italiae celeberrimo: emolu-
 menti certe haud paullo plus hic video futurum,
 atque etiam de dignitate videro. tractantur omni-
 no litterę splendidius in publicis gymnasijs: & do-
 cetur de loco superiore virtus maiore cum gloria:
 sed clarissimum Venetiarum nomen quasi lumini-
 bus obstruit Italicarum omnium ciuitatum; & hic
 ortum decus facile manat, ac diffunditur per om-
 nes gentes. propter huius urbis communionem &
 quasi societatem cum orbe terrarum vniuerso. Hic
 venit in mentem: cur tu igitur migras? alia ratio est,
 ego urbem linquo, non cum vrbe emolumentum.
 quin hoc augeo vehementer. illam prorsus amitte-
 re non videor, quia Romam specto. Habes meam
 sententiam: quod quidem ad te attinet. De Sigonio
 autem, quia nihil est tam amplum, quod eius virtus
 non æquet, meam, ut opinor, diuinationem exitus
 non fallit nisi si quid attulerit casus; qualia fert ho-
 minum vita. De Molini nostri valetudine, cum re-
 scribes, adde verbum, si me amas. Vale. Venetijs,
 nonis Sept. quo me die discedere cogitantem no-
 ua res detinuit.

EIDEM, *Patavium.*

7

QV IN homini non timendum cum te, tam va-
 lidum: istis lateribus, ista ætate, nihil tale meren-
 tem animus reliquerit. valde me percussisti tam
 graui nuncio, eoque magis, quod ignorare te caus-
 sam scribis, nam tuendi tui quam rationem inibis, si
 te morbus inuasit imprudentem? tuam continentia
 narras, equidem ita credo. vnde igitur fluxit vi-
 tium?

tum: parte tibi in studijs, mi Murete, pro eo quanti ipse tibi es: aut, si te ipse non diligis, quem omnes pænè diligunt, pro eo quanti ipse apud te sum: quem tu nisi magni facis, egregium simulandi tenes artificium. nescis modum esse retinendum in omni re: nescis, virtutem nimis appetere, virtutem non esse: agè igitur: iam te respice, si minùs antea: tibi consule, & eam quære gloriam, quæ te viuentem oblectet, non quæ discedentem è vita prosequatur. ita diu iucundè viuam, ut acerbè nunc uiuo, quia sollicitus de te sum, medicos habes doctrina singulari, quorum consilio uti possis: cælo uteris clementissimo: in rebus tuis nihil, opinor, est incommodè. genus enim vitæ non honestum minùs, quàm utile delegisti. etsi te scio de re & lucro minimùm laborasse, illa verò habuisse prima, quæ nec mihi postrema umquam fuerunt, decus, & amicitias nobilium virorum. Hæc cum ita sunt: modò paullo minùs mentem, & paullo magis corpus exerceas, rectissimè tibi erit: nosque, tui peramantes, afficies maxima lætitia, quod auguror futurum: & ut meam spem, quantum in te est, exitu confirmes. te ipsum tua, nec minùs mea, causa rogo. Kalendis Aprilis, omnino te, sin id minùs, Catullum tuum exspecto. diem vnum prorogari, è re mea non est. Vale.

EIDEM, *Patauium.*

8

PLANE non assequeris, ut video, quorsum illa de Momo scripta sint à me. non enim id spectauimus, ut remorarer industriam, sed ut acuerem potius, atque incitarem. tu autem ita commotus es, ita mecum vehementer, ac pænè iracundè agis in epistola tua, ut vix tibi temperes, ac ne satis quidem, cum velles, temperare potueris, quin aculeos etiam

in me nonnullos emitteres. deinde quasi blanditijs
in extremo, verbis vtens amantissimis, arque hono-
rificentissimis: cùm ea mihi tribuis, quæ si respue-
rem, ipse me non amarem. tanti enim mihi sum,
quanti ab ijs, quibus ego plurimum tribuo, fieri me
sentio. Ac putabam, mi Murete, meos tibi sensus be-
ne cognitos omnes esse: quòd si paullulum à mente
quandoque aberraret oratio, non esse facturum, vt
eò mea verba detorqueres, quòd neque meum iudi-
cium, neque nostra iam panè fraterna necessitudo
ferret, quod quando secus video contingere; aberit
posthac à meis litteris omnis ironia, aberit iocatio,
quidquid denique eius esse generis intelligam, vt in
vtramque partem flecti possit. de illo ne meminero
quidem, si potero: hominem enim contemno: silen-
tium quidem, quod potero, ipse mihi imponam. De
Plauto, videor tibi scilicet, quod aiunt, in alienam
messem, sic enim illud interpretor, *A me, vt scis effla-
gitabatur*. Tu verò, me perlubente, rem, suscipies: si
modò, quod contra mihi videbare, animum indux-
isti, vt efflagitantibus breui satisfacias. verùm, si
præclaros de Finibus commentarios ad exitum iam
perductos, paucorum dierum studio perpolire non
vis, & magno litterarum damno pateris iacere: qui
sperem te aut velle hoc tempore noui aliquid or-
diri, aut si ordiaris, posse pertexere? magni negotij
est, quantum otij res exigat, tuis occupationibus e-
ripere: non minoris, à te ipso, vt velis, impetrare, fa-
cio tamen æquissimo animo, vt in te reijciam, ac
transferam hoc, quidquid oneris, aut laudis est. con-
sulatur modò publicæ utilitati. id, non modò à te,
quem fero in oculis, sed si vel ab ijs, quos & de fa-
cie, & de nomine prorsus ignoro, præstabitur, æquè
lætabor. Quare non solum per me licet, verùm eti-
am, si pateris, precibus tecum ago, vt ad emendan-
das,

das, illustrandasque Plautinas comedias tuam excellentem industriam conferas. vereor tamen, ne, quod summè cupio, id frustra rogem, atque exspectem. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patavium.

9

REM tenes, optimè tres poetæ coniungentur, ille M. ANTONII MURETI COMMENTARIO ILLUSTRATUS: reliqui duo, si rem suscipis; quod ita liberaliter, ac benignè polliceris, ut à me non minorem verbis, quàm re gratiam inear, AB EODEM EMENDATI. quòd si, ut significas, ad emendationes aliqua præterea fiet accessio: nã ego tunc, verè mutuam inter nos esse benevolentiam, intelligam, ac velle te mecum officijs certare: in quo antea (dicendum est enim) potuit esse illustrior amor tuus. Confugies videlicet ad occupationes: ego ad illud: Nulla potest esse occupatio tanta, quæ amoris, & officij cursum debeat interrumpere. me ipso quemquam ne tu magis impeditum à negotijs, distractum à curis vñquam nostis quis tamen amicorum (amicorum autem & immò verò etiam alienorum) negotia curat libentius: tua sane causa nostis etiam partem cogitando sæpe consumpsi, cùm tamen corpusculi tenuitas maximè quietem postularet. Sarcies igitur, si quid omisum: vel, si nihil, auge superiora: quod certè potes, & si meum in te animum spectas, etiam debes. Vale.

EIDEM, Patavium.

10

REMITTO scholia, ut habeas corrigendi facultatem

tatem, quanquam est, cur addas potius, quam mites. quid enim? totus ne quartus liber ita mendosus aut obscurus est, nihil ut assequare, nihil scriptione dignum excogites? mihi non probabis, nec omnino cuiquam, tuum in Catullum præstantem commentarium qui legerit, confice igitur, quantum quidem per te licet, licet autem tibi, quod, ut ego sentio, quam paucissimis. nos opus nostrum intermisimus tua causa, tuum ipse opus nostra causa ut vrgeas, atque absoluas. nec dubito, quin, si adniti volueris, & quasi cum ipsa re contendere, quod ego interdum soleo; magna ex parte præstes id, quod præter opinionem meam, ut aliquid *ix τῶν ἀδυνάτων*, abieceris. De rebus tuis, quæ mihi mehercule magnæ curæ sunt, concilium dies afferet: animus certe meus fluctuat: ita multa in utramque partem occurrunt. placet constantia; ita, sed si cum utilitate coniungatur, utilitatem porro non lucro magis, quam dignitate, metiamur. quod tu quoque videris significare in illo loco, vellem hic paullo *ἐν μὲν τοῖς* vivere liceret. Verumtamen mi Murete, si quid agimus minus interdum splendide, contra quam nos præclara liberalium disciplinarum studia docent, excusamur temporum iniquitate, & multorum exemplo; qui cum affluant ijs rebus, quæ sæpè à nobis, fortunæ potius culpa, quam nostra, desiderantur, quotidie tamen aliquid ultra appetunt: quam meus magister Egnatius, si audires verba, summā stulticiam: si vitæ rationem spectares, planè singularem sapientiam iudicabat. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patavium.

II

QVINCTILIS Kalendæ, quem tibi ego diem
definie-

definieram, præteriêre iam, vt vides. itaque, si quam ex meis litteris de perpoliendo Catullo tuo curam susceperas, ea te libero, temporis enim coactus angustijs, mandavi meis, vt alia quædam prælo subijcerent. mensum, quod ad me attinet, vel integrum, eoq̃ue amplius, licet interponas. interim ad Terentium omnem tuam industriam, suadeo, conseras. noui omnino te laudis in studio numquam languentem: sed in hoc libro, qui maximè omnium versatur inter manus, ipse te debes inuitare, & eo magis, quod erit, qui editum statim arripiat, syllabatimque omnia dimetiatur. admodum enim seuerè, ac studiosè iudicat aliena; sua verò premit, exire non patitur, diu licet euigilata, acerbus etiam in se ipsum, minimeq̃ue indulgens. Ego accingor ad Plautum. nec desperarem aliquid à me, si manùs ingenio, saltem diligentia, possit præstari: sed interpellant salutatores à mane ad vespèram; honesti illi quidem, cupidi virtutis, officio, & amore erga me, vt videntur, incensi, tamen interpellant. scis illa Ciceronis nostri, ad Sebos, Arrijque aduētum ingemiscantis. Hui, vnum ne ego Sebosum, vnum habeo Arrium: videlicet: sexcentos: quibus, velim nolim, horæ dandæ sunt omnes. ex quo quantum molestiæ, quantum hauriam acerbitalis, ipse, qui meam consuetudinem, ac meos planè sensus tenes, facile potes conijcere. nam rem familiarem, etsi minimè abundo, iacere tamen æquo animo patior: studia verò mea negligere nullo modo possum. De tuo aduentu spem nonnullam inieceras: eam rursus extenuant postremæ tuæ litteræ. ego illud scilicet primùm, vt habeas rationem valetudinis; secundo loco, quod tuo commodo fieri possit, vt te nobis restituas, exopto. Quid Molinus noster, quid agit? quid autem ego hoc quero? nimirum ille totos dies tecum, id est

est in virtute totus est; nec tuam complexus doctrinam dimittit, iudicio adductus suo, meo consilio confirmatus. Vale. Hæc antelucem, cubans in lectulo, amanuensi meo, & iam meorum studiorum socio, dictavi, nobili adolescenti Cyprio, Herculi Podocathoro; qui cras Patauium cogitat, teque meo nomine salutabit. illa superiora familiari meo, Sebastiano Leoni, qui se forte obrulerat, dictaneam inambulans, quod eram paullo crudior: nec fore mea manulibenter uti soleo.

E IDEM, Patauium.

13

¶ QVI mihi tuas attulit litteras, ei ego meam omnem operam, si qua in re vellet uti, atque omnino quidquid valeo, tua causa detuli. vitus est meam amicitiam plurimi facere, & à me, præter eam, nihil expectere. quod illi facillimum fuit impetrare, nam cum omnibus natura pateo: tum verò, qui à te diliguntur, amore meo numquam excludentur. Catulli quod apud te reliquum est, biduo si miseris, satis opportune facies. deinde mihi orna duos comites eius, utrumque dignum, ubi nervulos ingenij tui contendas: etiam illud mihi tribuis petenti: quod ante omnia, & vnum fortasse, spectare te puto. cras, ad summum perendie tria Catulli folia mittam. Filio- lum meum Hieronymum, nondum quinquennem, Aldo parem ingenio, valitudine firmiorem, mandare Epidaurum ad hominem eruditum, meiq; peramantem, Paullum Bosium, cogitabam. ibi moribus, & primis litteris imbuetur. nam ego me ad hæc humilia demittere nullo modo possum. Quid præterea? nihil se licet: immò aliquid scribe, amabo te, mi Murete, ut instituisti, quam sepi sume. me hercule,

è summis, atque assiduis non modo negotijs, verum etiam animi curis, tantum in tuarum epistolarum elegantia, & suauitate conquiesco. atque etiam, dum ipse ad te scribo, quia te mihi presentem statuo, mutuumque inter nos sermonem fingo, incredibili voluptate perfundor. Vale Venetijs. Hercules meus, quia festus hodiernus dies est, abest. ideo hæc mea manu, decies interpellatus, exaravi.

EIDEM, Patavium.

13

A I S NEſ Iannottus ita suafit vix adducor vt credam. tibi tamen cur non credam ſ ego mehercule, quod Iannottus probare videtur, id non ſolum probo, verum etiam mirifice cupio, quid enim mihi ſuauius tua conſuetudine? qua nihil iucundius. tuo vero ſermone quid vtilius? qui ſolet eſſe tum eruditus, ingenijque notis adſperſus, tum etiam beneuolentia reſertus in me ſingulari. At, Ferrarienſem condicionem vt acciperes, auctor fui. Id quidem (tu ſcis: facile enim potuiſti conijcere) valde contra meam voluntatem: ſ cui nihil poteſt eſſe moleſtius, quam à te diuelli. Sed quid ſ an ego paterer tuam fidem in dubium vocari? quā maxime probitatis ntitur opinio. Dixeras de Turulone, præſtanti viro, non ſolum animi, verum etiam fortunæ bonis ornatō: cuius mihi fuit, item vſ eſſe debet, auctoritas grauiffima: nec auſus ſum repugnare: dedi manus, concludi. quodd ſi Iannottus, quem notū rerum agēdarum vſu peritiſſimum, antiqui hominem officiij, pollicetur ſe ſe impetraturum: ſuſcipio, quod abieceram, conſilium; nec iam amplius, ſed hic, hic nimirum φιλοſοφικῶς, idque nobiſcum, ſumma cum animi voluptate clamo, Ergo, quod iam in

institueram, obseruabo omnia, omni enitar studio, omnibus inferuiam. volo te bene sperare, me agente, bonis fauentibus, inuidis & obrectatoribus imbecillis. Molino, parum abest, quin vehementer inuideam, quidnis artem memoriz tenenti. verumtamen impendit amor, à quo abesse solet inuidia: etiam ea spes, quòd ille, quo eum bono alienus homo impertiuir, cui suo, homini amantissimo, fortasse etiam bene merito, certè numquam denegabit. esset enim sui dissimilimus, id est humanitatis expers, si recusat: allegabo ad illum, quem quem putasti te scilicet, cui debet omnia: si modò in virtute omnia posita sunt, quam ille discit te magi' tro. *XXI* ouy tndò *XXII* *XXIII*, quid non impetremus? Vale.

EIDEM, Patauium.

14

PROFECTO nihil est vberius amore in me tuo: nec amorì cedit ingenium: itaque mea causa & vis omnia, & idem facillè præstas, quod cum ita sit; nimis tamen facerem impudenter, atque adeo neque ipse te amarem, nec amore tuo dignus essem, si plus tibi oneris imponerem, quam occupationes patiantur tuæ. Scholijs, quæ polliceris, contentus eris; quandoquidem video te commentariolo non vacare. tu modò, qui Catullum expolieris da operam, ut in Tibullo, & Propertio, qui locum illi proximum in elegancia verborum, atque in sententiarum concinnitate obtinent, quamlimillimum tui te prabeas: ita tres pulcherrimi poetae, & sine dubio inter Latinos in illo festiuo genere principes, veterem suum splendorem, ereptum vetustate, atque hominum inscitia tuo maximè studio recuperabunt. ego autem ipse mihi gratulabor, & quodam modo gratias habebo, quia te ad hanc industriam excitauerim

rim, nec desinam eadem ratione de litteris; quando per humanitatem tuam licet, bene mereri: cum eo tamen, ut tibi, homini occupatissimo, studiorum utilitatem, id est tuam laudem, verecunde commendem. Molino meo salutem, & simul age gratias de scriptis meis: Vale.

EIDEM, Patavium.

15

BINIS iam litteris de Martello: nec tamen à te verbum valde te distentū esse oportet, qui tam longis diebus, tam ponē tuas aedes habitantem alloqui non possis. at quia de re: primum mea, deinde ea, qua non ultra sex aut septem verba sermonem continnare sit necesse. quare, si te nimis vrsi, velim ignoscas: tum, si per tuas occupationes licet, frustra ne vrserim, efficias. quid? Molino nostro negotium dederis: non recusabit, nostra utriusque causa. in quo data opera est, ut omnino responsum ab illo aliquod exprimatur. nam ex hominis diuturno silentio adductus sum in suspitionem, ne parum sincere mecum agat, & exactū neget, quod iam in vsum suum erogauerit. quod equidem cupio esse falsum, & me de amico pervertere scelestē suspicari. Nunc audi, quod tua magis interest. quamquam nihil ad te pertinet, quod me quoque ipsum non attingat: nec te puto aliter esso animatum erga me, veruntamen audi, quod certē non expectas. Quānam ei deberi à te putes evangelia, qui librum inueniret antiquum, & illam aperuerit latebrā, ubi, Caluier, illud sit aliquando deprehensū: quidē in cessi omnibus laticijs, ut ait ille sedabuntur enim illæ turbæ, & cōprimetur quidquid erat sermonis aduersus te dissipatum. quod e-

go & tua, & eorū quos dilexi semper, causa vehementer cupio. verum primū quidque explicemus, nunc Tibullus instat, denuo praeło subiectus. is, & qui sequitur, Propertius, absoluendi tibi sunt, deinde ad Terentium accingere. interim da operams vt Bembi libro vti possis: cuius ope quin maculas eluas bene multas, & suos versibus numeros, aliena culpa perturbatos, restituas, etsi non dubito, tamen hortor vt adhibeas diligentiam. cupio enim de te omnes bene sentire: cupio cōprimi os paullo liberius loquentium; qui non modò te, verū me quoque videntur ignorare; non sine causa ea, quę soleo, de tuo ingenio, ac iudicio, prędicantem. Vale. Venetijs.

E IDEM, Patavium.

16

PAVLLVLVM nunc quidē ego exorior. postea quā mihi amanuensis meus, quem abduxerant aliena consilia, optans optanti restitutus est: cuius opera, & officio meis oculis, vel planē totius corporis valetudini consulitur egregiē. iam mē labefactabat, iam mutare cogebat labor: stomachūque deijcere quotidiani vel operis, vel officij scriptio necessaria corperat, & is, quem Bononia expectabam, differebat aduentum, vsq; eò, vt, venturus esset, necne, valde iam suspicarer atq; subdissiderem. qui si venerit, erit omnino aliquid; sed vt arbitror, nihil ad Herculem: quē scis meam non modò orthographiam, totāque interpungēdi, & distinguendirationem tenere, verū ita manum quoque, cū velit, imitari, vt te ipsam, peritissimumitterarum mearum cognitorem, aliquādo fecellerit. Scribe, inquis, vbi tantum necesse est

ita scribes raró. Non ita est: possem studia mea
 quæque habeo instituta, quæ multa sunt, abicere,
 litteris verò salutantium amicorum, aut aliquid à
 me postulantium quaternis in die minimum, sæpe
 octonis, & denis, non respondere qui possum? ut
 omnino aut amittenda valetudo, aut humanitas
 deferenda videatur. Quare locum habes gratu-
 landi, debes enim meis perinde commodis gaudere,
 ac tuis, magis etiam fortasse; quòd ego minus,
 quàm tu, possum incommoda sustinere. De Tibul-
 lo, cessator esse noli, etiam si tibi ego cessandi
 facultatem prolixè detulerim. est enim, ut scripsi
 antea, vnius præli opera, ne tibi crebra appellati-
 one molesti essemus, intermissa. Verum istos ego
 quotidie poetas, quos in manibus habes, amo ve-
 hementius. causam quæris? quia tuas, amantissi-
 mè ac disertissime loquentes, eliciunt epistolas;
 quarum non modò suauitate, verum etiam fructu
 aliquo, occasione sublata, carerem. quod cum ita
 sit; cupio tamen, atque etiam, si pateris, rogo, ra-
 tionem habeas rerum mearum: quibus quo lon-
 gior, eo grauius procrastinatio damnum infer-
 ret. Vale. Ante solis ortum, albescente die
 Venetijs,

EIDEM. *Patavinis.*

17.

Tu vide, cui credideris. nam ad me nulla dum
 perlata sunt Catulli folia. quæ si periire: damnum
 factum est eo plus, quòd nec ad illa, quæ sunt apud
 te, licet transilire. quandoquidem ordo foliorum non
 seruatur: nec pagina paginæ, nec versus versui re-
 spondet. itaque magnà vtriusque nostrum causâ
 sustineo molestiâ; vereorq; ne, quod aliena culpa,

contractum est, nimis ego id grauer luam. tot enim typographiæ ratio mutetur necesse est, nisi hæc, quæ ne funditus interierint, magnopere timeo, hodie folia recuperantur. quod utinam ex hac difficultate, in quam aliena vel socordia, vel perfidia coniectus sum, tuæ me litteræ eripiant: quas ad meas hesternas cras expecto, & ad has omnino perendie. Vale. Venetijs.

EIDEM. Patavium.

18

SEDATA iam tempestas omnis est, & nauigamus in portu. reddita n. ibi sunt hac ipsa hora, quæ tu tribus antè diebus miseris, quinque Catulli folia, delata prius ad eum, qui libros in Asulana tractat officina: hodie tantum, ut ipse assueerat, an, ut ex litteris tuis oportuit, nudius tertius, diuinare non possum. hoc certè video: per communes tabellarios non esse missa: quorū fides in reddendo desiderari non solet. sed profecto fortuita multa, quibus perturbari, & fluctuare vitā hominum, necesse est: quæ cauere consilio, aut ratione si liceat; bene cum multis ageretur. penderet enim à prudentia felicitas. nunc æque omnibus occurrunt incommoda: vsque quaque casus, & fortuna dominantur. De filiolo meo: amabo te, quem admodum animo, sic lingua faueas, priuū amotis nostri, deinde ominis etiam causis. auferet ille quidem omnem iucunditatem, & planè diuellat à meo, sed hoc tamen autorepono, nisi fallor, salutis consilium: & ut ei consulatur animum vinco: Quod iterum iam ad me Molini manu, gratulor, præne etiam subinvideo, meus enim à me, nec, ut puto, rediturus, Tito discessit: quo consilio, de ipso cognosce.

cognosces. cum ad me retulisset: neq; suasi, neque dissuasi. ne dissentirem in hoc ab ipso patre, in illo autem à me ipso. suasi etiam potius. contra voluntatem, inquis, & iudicium? sic sum. auertere a me volui, quæ poterat exoriri, suspicionem utilitatis, & commodi mei. Clausula sit, quod initium epistolæ fuit. Restitutus mihi videor, inuentis Catulli folijs. tu quoque redi ad tuam tranquillitatē, nec institutum omitte. Vale.

QVID tunc putas hoc in genere acutissimum: tuit, cum ipse quoque mihi planè ita persuaderem: nunc nihil minus. nam hoc toto biennio prorsus nihil vidi: &, ut omittam cetera, meum illud tantarum vigiliarum munus, non tibi venit in mentem, quàm misere perieris itaque, qui mihi ipse tam malè consuluerim, inuitus adducor ut alteri consilium dem. vides iacere bonas artes; illas sordere, quæ præclara ducebantur. cuius maxime vitij culpam sustinet eorum iuscitia, qui putant scilicet in opibus esse omnia, & fortunæ pedisequæ esse virtutem: stultè: nam illi & viuentes audiunt pessime, verissimi sique maledictis proscinduntur, & ubi è vita discesserint, æterno silentio damnati, apud omnem posteritatem ignorabuntur. nos autem nunc quidem fruimur suauissima omnium, & iucundissima voluptate, quæ manat ex honestis cogitationibus, ac studijs: nec erit, opinor, villa, quæ nostræ vitæ cursum definiat, dies non in omni ætate decus, ac dignitatem pariet ea, quæ nunc auri, argenti que vis, suis cuique aliquando, pro animi, ingenii que præstantia, persoluetur honos.

interim viuamus nobis, ac litteris, seiuncti ab ijs,
 quos nunc appello, id est ab ipsa planè barbarie;
 ne quam ex eorum conuictu labè contrahamus,
 Munusculum tuum non video cui deferas, inania
 tibi nostra, mihi nec peregrina solida vidètur: si
 quidem ipse, quod iam significauì, diu peregrinatus
 oleū & operā Nobilitatē, & virtutē si quæris est
 Bononiæ Camillus Paleottus, Mediolani Bartholo-
 mazus Capra, duo quauis laude, vt ego sentio,
 excellentes viri. Capram numquam vidi, sed bo-
 minum sermone, tanti facio, quanti si ille sciat stu-
 dio me, non dubito, quin mediocri complectatur,
 & in amicitiam planè intimam recipiat. Palæotto,
 quæ est hominis humanitas; vsus sum, quàm diu
 Bononiæ fui, familiarissimè. omnes in eo discipline
 sunt nobili viro dignæ: morum autem elegantia
 comitate, officio summus est, hi sunt nobis ornā-
 di, & diligendi. Crassos quosdam, ac Midas num-
 quam omnino nostra meliores laudatione facie-
 mus. quin ita desipiunt, ita ipsi se ignorant, & ig-
 norari ab omnibus putant, vt in sinu sibi gratulètur;
 quasi sint quos esse fingimus; cùm, nos ea ipsa, quæ
 desideramus in illis, ad cohortandum, non ad lau-
 dandū colligamus. Habes meā sententiā, quos vites
 quos deligas, nominare præterea multos possē: sed
 incerta ratio est: & illi duo excellunt. Occurrit illud,
 ad ignotos nō facillima *carthago*: alijs, fateor: re-
 quidem ab hac difficultate vindicat vbertas ingenij
 tui. Alterum est ambitionis, aut etiam leuitatis
 cauenda suspicio. Locus omnino aliquis calumnie
 dabitur: sed omnia ne curandas nimis misera con-
 dicio, valeant iniqui: rectè sentientes probabunt;
 nec nos ij sumus, qui à multitudinis deprauato iu-
 dicio pendere debeamus. Vale.

EIDEM

EIDEM, Patavium.

10

M I N I verò, ita viam, etiam atque etiam probatur. & cum in quouis genere magnus omnino sis, in hoc maxime videris excellere. plane (ut o-mittam reliqua) ingenij tui quasi quandam summam admiratus. ita concinne, ita apte, facili quodam sententiarum nexu, rem ducis, donec ad ipsum peruenias: in quo te, ubi scis hærere multos, citra omnem adulandi suspensionem, summa explicas cû dignitate. Gratulor tibi de ista facultate, & eo magis, quòd, si locis impertitur gloria, nouum decus accedet ad Italiam nostram: in qua sedem, auctore atque auspice me vno, ita locasti, ut cogitare nihil prorsus de migratione videaris. neq. verò secus debes. valde enim ad litterarum elegantiam, planèque ad omnem humanitatem tibi profuit hoc cælum, è quo iam per quadriennium spiritum hauris. itaque noster eris perpetuo: mi Murete, si gratus esse vis: quo l. profecto vis: soles enim hanc virtutem præter ceteros efferre. Tibulli principium mitte, ut cum epistola coniungatur. Scholia, non dubito te operam daturum, ut tua videantur, id est lita luminibus ingenij, & quantum res patitur erudita, Vale. Venetiis.

EIDEM. Patavium.

21

GRÆCO stypos, meumq; de Syriano edendo consilium probari tibi non mediocriter, significas. sic putaram: & in utroque nunc mea tum opinio, tum voluntas, te approbante, qui mihi multorum instar es, magis magisque confirmatur. De Catulli

clausula, parum commodè: sed nihil, Mureto petente, recusandum. Video te Propertium negligere, cum ego me illis verbis, quæ sunt in prima Catulli pagina, quasi prædibus obstrinxi, **AB EODEM CORRECTI, SCHOLIIS QVÆ ILLUSTRATI.** itaque nec integrum iam est: & si sit, cur te poetam elegantem maximèque omnium Latinorū fabellarū varietate, hoc est verè poeticā eruditione florētē, abijcias? etiam illud: oblitus ne es, ci te commentarium publicè esse pollicitum? scholia saltem, si commentatio non vacas: & utrumque Torquato: aut, si vni utrumque non vis, Propertium cui videbitur: inops enim ab amicis non es: sed malim utrumque Torquato: qui nobilitatem à patre, virtutem habere à seipso. Dices, tibi otium deesse. si hoc impediti faciam, ut abundes. inibo enim rationem eiusmodi, ut operæ meæ, quarum tibi molesta nunc celebritas est, gradu testudineo pergere videantur. Germano tuo cupio mehercule satisfacere: sed aduersantur multa, maximè peregrinitas, haud satis apta nostris moribus, & ignoratio sermonis Italici, meum tamen illi studium nullo loco deerit, si monuerit: sin ipse aliquid videro, in quo liceat eius rationibus consulere, aggrediar, & quantum in me erit, perficiam. Vole. Venetijs.

EIDEM, Patanum.

VEREMENTER mihi arrisere tua scholia, sic inquam, ut fere se commentario equare videantur, perges igitur, dijs bene iuvantibus. Cupio tuum Pliniū: quem dare poteris amanuensi meo: cui redditū patruus, nuper è Cypro aductus, multis à me

me verbis impetrauit. Exspecto reliqua; quod tuo tamen commodò fieri possit. nam, ut tuis consuleretur studiis, & commodis; cessare de duobus praelis vnum maluimus, quam te nimis vrgeri. attamen rogo, des operam, ne longius ducatur. Vale.

E I D E M, *Patavium.*

23

O mi Murete, quot me premunt onera! quibus angor curis? accedit imbecillitas valetudinis, quãdo equidem operam, ut omnino tuear, ac sustentem: sed vacillare interdum necesse est: ita muka incurrunr in nos: quæ nec vitare licet; nec sumus ad sustinendum pares. tu me, tuus amor, tua virtus multum leuat. quod spero perpetuum, nec, ut ait noster constantiæ causa, sed voluntatis, ac iudicij. Ineratis cur numeras Mæror, & Flammæ? quorum alterum vetustas vniuersa, alterum consuetudo probat. etiam, Secula, tum scribebant. nam Varro in Etymologijs Varro non videtur: itaque & à Quintiliano meritò ridetur. Exspecto Tibulli folia, quæ super sunt, & scholia. Vale.

E I D E M, *Patavium.*

24

MOLINO dixeram, quæ tibi si narrauit, iteranda non sunt: sin omisit, committenda litteris non videntur. nec tamen te diuius celabo; interim hoc vnum; quo fortasse contentus eris: ad alios potius quam ad te, pertinere, nec vllam omnino tuæ dignitatis, & existimationis partem attingere. Hic sermo increbuit, ex quadam tua, ut audio, ad Lambinum epistola, captum tibi iam esse de Ferrariensi conditione consilium. quod si ita est, magnopere gaudeo, ac tibi Deum ea, quæ cogitas, vehementer

cupio fortunare. fin autem hæc inania sunt, ætè-
merè iactata: æquè lætor, tequè hortor, pro mea in
te benevolentia singulari, vt habeas rationem in
primis non modò tranquillitatis, verùm etiam cõ-
stantiæ tuæ, velisq; Parauinam commoratione esse
quàm longissimam. ego tamen, quidquid egeris,
meam non modò voluntatem, verùm etiam sen-
tentiã cum tua coniungam: sed vereor, quod minimè
velim, ne quis, in te non rectè animatus, sermonis
materiam nactus, leuitatem obijciat. iam enim
quiddam iã audiui. In Tibulli quartum, aueo scire,
cũ nihil volueris. nam posse te, certum est. nos o-
pus intermisimus, donec à te plurima colligantur.
scis consuetudinem præli. vrgebit te quo te in pòrte
minùs expectabis, & opprimit nec opinantem.
quare cum otio nostro tuum negotium metiri non
debes, sed, cùm iacere nos videmur, ipse nihilo
minùs ad industriam excitari. Amicus ille tuus, cu-
ius ingenium, vt in adolescente, laudabamus, de-
tulit quædam ad *: quæ si ille vera putasset, incen-
deretur aduersus me, & institutam amicitiam, quam
spero fore diuturnam, abrumperet. te vnum testor,
quid ego de illius doctrina, atque ingenio & senti-
am, & sæpe prædicarim. ille tamen simiolus longè
aliter; vel quòd est, vt multi, insensus Italico no-
mini; vel quòd natura improbus, qui fingat ea de
me, quæ repugnant penitus iudicio meo. atque e-
tiam naturæ; cumquæ ornatus à me sit, detrachere
tamen de mea laude conetur. nec tamen est nihil,
quod ad te ipsam pertineat. quæ, quia sunt in-
iusta, contemnes; vt ego, quæ sunt falsa. Vale.
Venetijs.

EJDEM, Patavinum.

29

¶ Vnde, multis mihi declaratam argumen-
tis,

vis tuam prudentiam valde probavi; tum verò, lectis tuis literis, laudavi te, ut hominem consilio præditum excellenti, atque etiam, ut virum bonum, qui nihil antefert honesto; suæque maximè fidei, vel cum rei familiaris ingenti iactura, sibi esse habendam rationem existimat. Optima tibi deferabatur, admodumque honorifica conditio, auidè à multis, & ambitiosè petita. nihil occurrebat contrà, quin accipienda videretur. tu tamen reijcis: & facis, meo iudicio, sapienter: primum, quia tueris officium, qui Cardinali Estensi iam promiseris: deinde, quia nec sic quidem tuam utilitatem deferis. quis enim illo ad liberalitatem propensior quis paratior a fortunæ bonis. habes igitur, in eodem cum voluntatè rem. nec tu is es, in quem aliquid indignè conferetur. atque etiam, quo maior, ac præstantior adesse, ac se tibi offerre videtur occasio, cum summo Principi, singulari viro, tuam opetam dices; eo tuam acues, atque excita-bis industriam diligentius: ut ipse te vincas. & benevolentiam Cardinalis eximij omni tibi ratione concilies. in qua una si tuæ vitæ quasi tabernaculum constitues, & ita perpetuò senties: o te felicem, Murete, nec iam amplius à Fortuna pendentem, quæ tui similes sæpe iactat arbitrio suo. Nunc ego quidem à te fructus tuorum studiorum vberissimos, de quibus me sæpe, prædicantem audiêre multi, non solum expectabo, verum etiam exigam. quamquam tu mea certè monita non expectabis. novi enim tuos sensus hac in re cum meis optimè congruentes, ut enim denique esse vitam ducas, quæ vivitur in studijs, cetera inania. speciosa multa, plerumque tamen falsa, Interim frueretecum ipse. & (quod aiunt) in sinu gaude tanta felicitatis expectatione. quam æqualem video

fore vitæ tuæ, ipso viuente, qui te expectat: quem debes, vel si tibi Crassi opes ostendantur, vnum sequi, & vnum ornare tuis studijs, vel potius ex ipso tui ornandi, atque illustrandi capere argumentum, Vale. Venetijs.

EIDEM, Patanum.

16

LABORABAM vehementer de amico nostro: nunc animum meum constituit, aliquo interdum, vt verè dicam, meru singuantem, epistola tua. atque ad metum accedebat indignatio. quid virtutine deerit ornamentum? aut etiam locus, vbi consistat? tanta ne est temporum iniquitas, & hominū in suis bonis ignoratio? hæc ego quandoque mecum: nunc vacuus cura iam sum, & ex eo, quod significas, vt in exoptata fortuna triumpho. velim igitur ei meo nomine gratuleris. Tuos versus, tua fretus humanitate, iam proniseram. eos expectabo, minima, si fieri potest, interposita mora. nec tu velim me diuturna expectatione ducas. Illa ad illos, qui te nunquā amarunt, quos malè scis audire suo merito, cur non transferas ad alios? equidem suadeo. quod si tenerem *ὑποβασίς*, facilè dicerem, ad quem, me à lusibus, *ἢ, ὅτ' οὐκ ἔστιν ἄλλ' ἢ ἀποτρίβει* planè reuocat non solum natura mea, sed ætas etiam, senectuti propior, quàm adolescentiæ, itaque, si quid ad me scribes, remoue, amabo te, omnia, quæ tamen dilexisse Plato videtur *ἀφ' ὧν ἡ ψυχὴ* Intellegis, opinor, quid significem: & quod significo, petere me, vel eupere etiam, si me putas ingenium tuum nosce, existimabis. De beneuolentia tua, etsi nunquam dubitavi, ex te tamen ipso ea, quæ opto, libentissimè audio. quāquam ad studium in te meum
nihil

nihil studij tui addit commemoratio. non enim te amare cœpi, vr ipse me amares, sed quòd amabile ipsū esse duxi multis nominibus, quæ tibi ipsi ne exponam, non modò meus, verū etiam tuus pudor impedit. Iactura te mouet rei familiaris in discessu repentino. noli laborare: lucrū erit in damno, si spectes eum, qui te excipiet præstantem virū, erga tui similes optimè animatū, cuius egregiam voluntatē non dissimilis fortuna comitatur. sarciet igitur ille, si quid ob subitam migrationem damni facies; & vt spero, tuum te consiliū quotidie magis oblectabit. Polam video te abiicisse, & lator mehercule tua causa, verumtamen, si quando opus erit, secessum illum non contemnes: vt habeas tu quoque, exemplo Africani, & Lælij, tuum Lucrinum cuius in litore, neglectis regum thesauris omni prorsus ambitione solutus, aut conchas legere, aut fluctus numerare possis; eoq; latius, si me tibi tantæ comitem voluptatis Deus obtulerit. Verū hæc, vt quidē nostræ nunc vtriusq; res habent, inania: quæ tamen, si perfectè saperemus: omnium fortasse prima. Sed vides me tecum garrire scaptum voluptate sermonis, dum te quasi præsentem alloquor & vtor manu eius adolescentis, quem iure Latij donatum, Cretensisibus ademptum, affirmo tibi dignū aliquando fore nostro contubernio. quod quidē studiose agit, tuo maximè exemplo incitatus. etsi non te nostra domus, sed tua te industria, tuum nobilitauit ingenium. Libri aliquādo exierūt, quos ad te mitto, iuuenis optimi, & insigniter eruditi, Onuphrij Panuini non dubito, cūm legeris, quin meū de illius præstanti virtute testimoniū cōfirmes, habet alia in manibus, vnde fructū studiosi capere vel maximū possint, quæ vt edat maturius, otium illi exoptare qui resū nobiliū sciētia appetūt, oēs debent. Vale. Venerijs.

E I D E M.

Vix credas, quàm non faciliè mea manu litteras conficiam, & quàm faciliè, cum vtor amanuensis, fluat oratio. itaque scripsi ad Seuerum laboriosè, quod inambulans, vt antea solebam, minimo negotio didicissem. discessus ille meus, magnorum index maiorum, vt ab amicis tunc falsa coniectura ductis, putabatur; familiares meos, quorum vti opera cõsueueram, Podocatharum, Fasinarum, postremò etiam Nicolaum Cretensem mihi ademit, filium habeo, sed puerum adhuc, & imbecillo corpore, & occupatum satis domestica cura. itaque posthac, nisi quid occurrat grauius, sper quam rarò, & quàm breuissimè scribam, venio ad litteras tuas. Reuersus è Foro Iulij, quò exieram nõ tam negotij, quàm valetudinis causa, reperi librum tuum variarum lectionum, quem apud Sixtum Medicem, communem amicum, excellentem virum, reliqueras. noli expectare iudicium meum. malo enim te ab alijs, quid de tuis studijs, quid de ingenio existimem, quàm à me ipso, cognoscere. vnum tamen illud non minùs verè, quàm libenter dicam, nihil me adhuc in hoc genere legisse ornatius, nihil eruditius. Quòd autem quibusdam in locis, & à me dissentis, & egregijs idem laudibus me ad cælum tollis: non magis amorem in me tuum, quàm doctrinam amo. ago etiam gratias, quòd publicam vtilitatem rebus omnibus anteponas: quam ego antea consuetudinem, acceptam à patre, seruaui mea sponte, & seruabo posthac, tuo inuitatus exemplo, diligentius. De nummis, cum lubebis, atque adeo vt lubebit. vrgeri enim eum, quicum tibi vsus intercedat, ne si quidem ipse velis, faciliè permitterem. Dionysius paulo

paullo seriùs, quàm putaueram, absoluetur. moram iniecit commissi inter operas rixa, absente me. neque tamen hac satis leui, sed alijs adductis causis, quæ ponderis longè plus habebant, penè totum consilium abieceram. nunc, te hortante, ac momente etiam vt celeriter, quid agams quid autem, nisi quod ipse cupis? quod certè in ea causa cupis. vrgebo igitur pro virili, nec impensæ parceretur, aut labori. De Gallorum Rege, dolui sane grauiter dolorem vestrum; sed humana quæ sunt, humaniter ferendi, nec vobis doctrinæ remedia, nec ea, quæ suntuntur à rerum vsu, deesse possunt: & tu mihi miranda narraſti de Cardinalis pietate in Deum: quo ille se vósque omnes præsidio aduersus iniquitatem fortunæ præclare tuebatur. Vale. Venetijs.

IOANNI BAPTISTÆ
RHAMNVSIO
XVIRVM CONSILII A SECRETIS
Venetias. 28

Cum à nobilibus viris, in hæc loca vel animi, vel negotij causa confluentibus. dignitatem illam quæ maxima est in nostra ciuitate, vt arcanis præſſes præstantissimi X virum Consilij, summo omnium consensu tibi esse delatam accepissem; magnopere sum lætatus, tum pro ea, quæ olim inter te ac parentem meum mutua semper fuit beneuolentia, tum pro mea in te vetere obseruantia, orta primum à meo de tuis virtutibus iudicio, deinde à te multis, ac varijs, vt tempora tulerunt, erga me, meosque officijs vehementer aucta. atque ego meam tibi penè incredibilem lætitiā, ex honore tuo susceptā, statim literis, declarassem

nisi, autumnno iam exeunte, breui futurum sperassem
ut, in urbem reuersus, præsens præsenti gratularem,
neque solam ex oratione, sed ex vultu, & oculis,
qui sunt indices animi, de meo in te studio, intimo-
que sensu iudicares. hac ego me non multorum die-
rum expectatione cum sustinere in, ecce tibi ami-
corum litteræ, ecce nuncij, proximis comitijs to-
lisse te fructum antea vitæ omnis, tot peregrina-
tionum, quas in Galliam, ad Helucios, Romam, eti-
am ad hostes armis infectos reip. causa suscepisti,
tot consiliorum quæ à te, fluxerunt ad augendam,
quantum in te fuit, patriæ dignitatem. cum enim
longo post intervallo in eum locum redijsses, vnde
magistratuum designatorum nomina recitarent,
consurrexit senatus vniuersus, ex tuo conspectu mi-
rifica voluptate perfusus, quæ tum animorum om-
nium perspicua significatio ita te commouit, ut illi-
co magna vis lacrumarum exciderit, intuenti bene-
volentiam tuorum ciuium, quos in omni ætate di-
lexeras, quibus iam inde à prima adolescentia, pa-
rentis tui, summi viri, exemplo, omnibus officijs in-
seruieras, nulla tibi, præterquam amoris, præmiorum
spe proposita. Fuit igitur eo die mutuum, & æquale
gaudium, senatus: primum, ubi tuam sibi vocem cla-
ram pariter, & suauem, in pronunciandis magistra-
tibus vidit esse restitutam, quam post obitum magni
Cancellarij Francisci nimium sæpe desiderauerat;
deinde tum, cum illa tibi cum incredibili gaudio,
ac penè cum clamoribus vniuersa consurrexio,
quid de te tui ciues existimarent, quo te studio, quæ
caritate complecterentur, ostendit. Enimvero læ-
tari te puto, quod quidem iure facis, summo digni-
tatis gradu, quò te tua virtus extulit, ut arcana illa
tractare, quæ ad reip. salutem, & huius magnitudi-
nem imperij pertineant. verum hoc sæpe vidimus
alijs

alijs quoque contingere, optimè scilicet de patria meritis: nec enim honor in quemquam, qui sese magnis in rebus non sæpe probauerit, confertur: studia verò tanta, testimonium tam illustre, consensum eiusmodi quando vlla omnino in re, vel in quemquam omnino hominem vidimus, aut audi- uimus: itaque cum ad meam precem læticiam ni- hil addi posse existimassem, nunc tamen accessio- nem haud mediocrem noui gaudij factam esse con- fiteor: vt eam testari litteris, ac tibi, quoquo mo- do licet, indicare sim coactus. video enim te vno die, atque vna planè hora mercedem cepisse non modò meritorum tuorum, quorum habes testem v- niuersam ciuitatem, verum etiam perpetuæ tuæ modestiæ, cum amore, ac iudicio patriæ conten- tus, nulla vnquam commoda, nullum honorem ti- bi esse petendum statueris; vt admiratio simul & dolor propinquos, ac familiares tuos fere omnes afficeret, quòd ista dignitate, quæ tibi nunc in- credibili omnium studio delata est, ornari antea noluisses, quorum te denique, ac simul omnium ciuium, voluntas, atque cohortatio vicit, & ad ho- norem exoptatus, atque accersitus accessisti, nulla vsus precesatione, nullis precibus, tua virtute com- mendatus, quæ tibi omnia omnium suffragia faciliè impetrauit, quando igitur, honore accipiendo, pa- triæ satisfecisti; dabis eidem optanti, atque pe- tenti, vt ad tuendam ac sustentandam senectutem tuam quidquid curæ, quidquid potes industriæ conferas: vt & tum irasci illius in te studio, & illa tuo excellenti consilio, tua rerum omnium publi- carum scientia frui quàm diutissimè possit. idem te priuatim rogant necessarii tui; propriè verò filius adolescens, in quo videtur tua virtus efflorescere, tua iam probitas, tuæ ad optimas res propensio

voluntatis agnoscitur. Ego autem, cum nemini in te amando, colendoque concedam, ijsdem vtor precibus, ne tuam ætatem, confectam iam annis, & laboribus pro rep. susceptis, rebus agendis nimiam vexes. vercor enim, (vt omittam publici muneris curam) ne plus officij amicorum causa, quam sustinere fortasse possis, tua tibi imponat humanitas. quod si desidiam odisti: &, quæ alijs quies videtur, laborumque, ac molestiarum quæ portus expetitur, eam tu ignauiam appellas, nec homini quidquam vitandum magis existimas: habes in quo te exerceas: duo superiunt, aliquot iam annis instituta, de itinerum & nauigationum diuturno ac perdifficili cursu præclara volumina: quæ si ad primum, quod omnes libenter, nec sine tua summa laude, legunt, aliquando adiunxeris: egregiam, & maioribus no. ris, multisque ante sæculis reconditam doctrinam, præclaris imaginibus expressam, orbi terrarum patefacies, tuoque nomini gloriam paries haud paullo maiorem, quam quæ tibi à cunctis honoibus & magistratibus, vel magnificentissime gestis, manare vniquam possit: eoque magis in hoc studium debes incumbere, quod omnem amœnitatem, quæ solet ad scribendum inuitare, tua tibi Rhamnusia villa abunde suppeditat, itaque frueris eodem tempore Mar- tianæ Musis, delitijs, ac amoribus tuis: & nobis, posterisque, maxime verò Paulo consules filio tuo: cuius omnes egregiam indolem amamus, & exor- entem virtutem admiramur: quem à te, nisi graue sit, etiam atque etiam meo nomine cupio salutari. Vale. Ex plebe Sacci, pridie idus Oct.

MANTONIO NATTAE.

Mantuan.

29

GRAVI ac diuturna oculorum valetudine impeditus, feci tamen, ut litteris tuis humanissime atque elegantissime scriptis, quam primum responderem. Ego te, Natta, ex illo tuo præclaro libro, quem de Pulchro inscripisti, tampridem cepi colere. mea tibi voluntas non patuit: ceteris, quid de te sentirem, sæpe in sermonibus declataui. Nec verò mirari satis possum, qui potueris tantos processus in philosophia facere, homo versatus, assidueque occupatus in tractando iure civili, in quo ipso te excellere, & audio de multis, & res indicat: quandoquidem certatim viri Principes te accersunt, summisque muneribus præficiunt. Equidem, ut benevolentiam tibi meam præsens præsentî patefaciam, cupio Mantuam excurrere: sed me deterres valetudinis infirmitas. tamen si affirmabat is, qui mihi tuam epistolam reddidit, posse me à meis liberibus Mantuam usque non incommode navigare, itaque audebo fortasse. igniculum enim desiderij, vix iam fero: & si quid est in itinere difficultatis, homini præsertim imbecillo, vincet amor in te meus. De tuo libro, quid iam expectas ut rescribam? videtur me in ære tuo totum esse: impera mihi quod vis & utere me, quantum vis: subibo omnia, & perferā tuam causam. Meū librū de legibus ad te mitto. iisdem typis, si tibi placuerit, utemur in tuo libro. sumptus omnino maior erit, quam si lixtera minor esset: verū hoc tui consilij, ac voluntatis est. statue arbitratus tuo: perpende magnitudinem libri: deinde significā, quid velis. mitto etiam aliud characteris genus, ut ælectrum deligas. utrumque enim in solij.

K 2

quod.

quod aiunt, formam aprè conuenit, tamen si dignitas maior est in maiore. De ratione sumptus, si numerum paginarum tui libri significaueris, & simul versuum in vnaquaque pagina, & litterarum in quolibet versu; facile summa fiet, & ad te scribetur. Num quid præterea? hoc. de meo libro quid sentias, cupio significes. vix enim credas, quàm à iudicio tuo pendeam. Vale.

EIDEM, Mantuam.

30

PRAECLARE Hæstorille apud Neuium, Laudari abs te pater cupio, laudato viro. possum ego nunc idem vsurpare. Video me laudari, à quo viros à M. Antonio Natta, in quo sunt ingenij, sunt animi ac virtutis ornamenta plurima. ego porro aliquid fortasse, si cum alijs conferar, videri possim: cum verò ad te vnum cogitationem conuerto, vix credas, quàm mihi ipse displiceam. Quare permitte mihi, vt eas laudes, quas in me contulisti, reiiciam; aut ipse maiores in te transferam. nam mihi, vtrumque nostrum æquo lance pendere, magni negotij non est, vt vt est, amo voluntatem tuam. ea mihi est, eritque semper, vt debet antiquissima. De aduentu meo muto consilium in horas singulas. tu me allicis, vel attrahis, potius, reuocat, & retinet valetudo, cum ad te specto, nauim conscendo, vehor, appello Mantuam, tecum sum, sic est amor, & illæ, quæ fluunt ex amore, voluntates. rursus, cum ad me conuerto, & meam imbecillitatem intueor; qua macie sim, quam tenui cure, quàm natura mollis, & procliuis ad morbos: relague scò paululum, & quasi nauim incitatem leuiter inhibeo. vides adhuc, & sentis fortasse, tentari corpora frigore, leui quidem, sed tentari tamen: vides perflari cælum ventis

ventis; rationem esse temporis prorsus incertam, & inconstantem. quæ firmiores non timent; ego valetudinarius nisi timeam, parum videar me nosse, parum vitæ consulere. quod nec humanitatis est, nec facis pium; cum nos iusserit ille summus imperator quasi suos milites in hac statione, donec ipse reuocauerit, permanere. Calores, ut spero, quæ mea solet esse anniuersaria medicina, me mihi restituent. itaque Iunio ineunte, aut eo certè mense, te, ut spero, complectar. sin videbo sine meo periculo fieri non posse, ut in viam me dem, docebo te litteris quid consilij ceperim. Tuum librum tractabo quæ licebit diligentia, animo certè erga te singulari. Vale: Venetijs.

EIDEM, Mantuam.

31

AD EONEM erravi, & lapsus sum in subducenda ratione, ut de folijs quinquaginta coniecero, quæ nunc octuaginta fore video: pudet indiligentiæ meæ. verum, ut ut est, commodo meo rem suscipere non possum, nec audeo recusare; ne mea fides in dubium apud te veniat. itaque peto à te, ut cum tua ratione meam quoque ducas, nec exigas à me plus, quàm res & fortunæ meæ patiantur. Nam, quod ais, redituram ad me pecuniam cum fenore, libro vendito: videlicet communi quadam, non propria me regula metiris. non enim ego, ut alij, qui libros imprimunt, habeo statim certos homines, qui eos diuendant, & longinquas in vrbes, regionesque disseminent, venditur hic statim à meis omnes ita paruo pretio, ut lucri quidem minimum, sed minimo simul labore minima molestia fiat. Meum ergo librum itidem, inquis, vendes. De doctrina libri tui, de elegantia possum ego facillè iudicare: de vendi-

tione quis præstari an nescis, libros Latinos, optimos veteres, ita nunciacere, ut præne sordium in genere putentur; vix iam Ciceronem ipsum, Cæsarem, Sallustium legi, à multis etiam ne legi quidem, planèque contemni: quare noli mirari me tam esse diligentem in ijs rebus, quas me docuit usus præne quotidianus, & in quibus non licet esse sine magna mercede negligenti. De tempore quod ærges: facultatem imprimendi non concedunt, libro non inspecto. atque utinam, inspecto, concedant. quòd si dixi eos me faciles habere: non significavi, posse me, libris non lectis, impetrare ius imprimendi, sed consequi, statim ut legantur: quod ita multis non contingit. sæpe enim vidi nonnullorum scripta, apud eos, quorum potestatis hæc tota ratio est, per multos menses custodia, neque legi, neque reddi. Mittas igitur librum oportet vniuersum: mecum autem amicè ages, pro ea, quã tu doces quotidie præclaris exemplis, æquitare: ita, si erravi, non luam grauius, quàm debeo: sin error à me non est, à te verò aucti libri magnitudo tota pender; ius tuebere pro tuo instituto, & amico simul consules. Vale.

EIDEM Manutium.

339

UT concludam paucis; quãdo nec mihi ad scribendum, nec tibi ad legendum otij satis est; si librum miseris, imprimetur. nolo enim meam apud te fidem in dubium vocari: nihil est tanti. de tempore, incertum est. pender, ut sæpe iam scripsi, hæc tota res ab aliena voluntate crediderim tamẽ intra mensem confici & expediri rem posse, tum studio nostro, tum intercedentibus amicis, nobilibus viris, & gratia florentibus. libro non inspecto, facultas

tas imprimendi numquam dabitur. scio nullā in eo labem esse, quæ legentium animos possit inficere: noui tuos sensus, mores, probitatē. quæ ego pluris etiā in te æstimo, quā eā doctrinā, quæ parē fortasse aliquē, superiorē certē habes neminem. verūm mos est gerendus cōsuetudini, cōmunis hæc est, non tua præcipua condicio. Ad me autē quod attinet, voluntati tuæ, in qua vim esse cupiditatis intelligo, nulla interiecta mora satisfiet. Vale Venetijs.

*EIDEM Mantuam.

39

HODIE, tribus medicis adhibitis, accuratē disputatū est de meo exeundi consilio. rem probant, sed illud addunt, totam ætatem dandā esse otio, iucunditati, exercitationibus modicis; nec redeundum in urbem ante mensem Octobrem. itaque vehementer animi pendeo: nec, quid consilij capiam, satis habeo exploratum. in hac dubitatione venit in mentē de tuo libro: quem, si exeo, video, fore, vt serius fortasse, quā tua voluntas ferret, imprimatur. quare monendū te litteris existimaui, vt aut statim eum mitteres, aut imprimendi consilium differres. Ego hic vel tua vnus causa cōmorabor, dū liber absoluat. quod si statuis de subita impressione; qua velis forma, quo charactere, quo numero, significa. Suaderem omnino, vt aliorum opera, me absente, vtereris: sed timeo mendas, & sordes; quibus inquinari, & corrumpi tua scripta per operarum incuriam, nolim: quod tu iam sensisti in libro de Pulchro; qui tractari non potui indecentius. His litteris cupio à te primo quoque tempore responderi: vt, quod ad me ipsum attinet, certi aliquid possim statuere, meam enim voluntatem ad tuam accommodabo. Vale

K 4

EIDEM

LITTERIS tuis perlectis, aggressus sum legere tuum libellum: légeram iam antea Venetijs, allatum ad me à Carretto tuo. mirificè semper placuit. genus enim scribendi non minus elegans, quàm eruditum, complexus es. Quod ad typos attinet, video paullulum detritos esse vetustate: itaque specie illa, quam recentes habere solent, prorsus carent. & compactum nimis atramentum videtur: ex quo sit obscurum quiddam, quod legentium oculos offendet. Menda quædam deprehendi nimis fœda, nec eiusmodi, vt dissimulari possint. cuius incommodi causam puto tibi non latere. sæpe enim hic, dum imprimitur, vel emendationi nemo præest, vel præesse solet homo mercenarius, & parû litteris instructus, & is, cui pecunia, quàm fama, sit antiquior. nos tamen, & quia de existimatione laboramus, & quòd te, nimîû diligimus ob tuâ probitatē, nimiumq; colimus ob eruditionem, enitemur, & contendemus quantum feret acies oculorum nostrorum, vt satis in hoc genere fiat tuæ voluntati. ad quam tu me diligentiam tacitè vocas in tuis litteris. laudas enim, & Aldi filium agnoscere te dicis. quàm sunt hæc acta, quàm me pungunt, atque excitant ad omnem laudem, non modo hanc propriam typographiæ, quæ iam in nostra familia inueterauit, & quasi debita, postulat. Sed heus: adhuc ne tibi meus liber est in manibus? atqui abiectum iam à te, & latere in angulis, obductum puluere, existimabam. nec tu is es cui bonas horas malè liceat perdere, homo assiduus curis, maximisque negotijs distractus. itaque peto à te, hoc mihi des, ne tuum otium à summis rebus

bus ad meas ineptias conferas. satis iam obseruan-
tia in te meæ satis humanitati tuæ dedisti. hoc si
plus cupiam, non agam satis modestè: nec te nosse,
nec me ipse videar. Verbum optabam in epistola
tua de Carretti valetudine, optimi viri, ut visus sum
conijcere, tui certè studiosissimi nam affectum pes-
simè, ac panè desperatum dixeras, cum essem Man-
tuz. Mecum actum est in hac peregrinatione pror-
sus infelicitè, incidit in morbos tota panè domus:
sed vxor cum periculo vitæ integrum iam mensem
miserrimè iacuit: nec dum video quid sperem, cum
iactetur acerbissima febre, nec habeat spatium vl-
lum sese colligendi. ego, cum non optimè valuerim
corpore, neque nunc valeam, quo fuerim animo,
quo nunc sim, vel me tacente, potes existimare. for-
titudinem laudo: sed eam in me ipso nunc requiro.
vincor enim aduersis, nec possum planè, quod tu po-
tes, à philosophia illa vera, quam Aristoteles igno-
rauit, præsidium petere. Sed longius progredior,
tuas litteras exspecto. solatium fortasse aliquod in
malis afferent. Vale. Atulæ.

EIDEM, Mantuam.

35

M A V M in reditu consilium hoc fuit, ut Mantuz
conscenderem, id quæ maximè tui salutandi causa;
tum, ut, quod antea de tuo libro imprimendo inter
nos conuenerat, id comprobaremus. non licuit ob
viarum difficultatem, & frigora. scis enim, quàm te-
nui cure sim, quàm imbecillo corpore. Caneti igitur,
& meo, & meorum consilio, tranquilla tempe-
state, conscendi: Mantuamque præteruectus, vigin-
ti, opinor, milliariorum intervallo, Clodiam triduo
incolumis appuli. hic me amici, & propinqui lætitiæ
incredibili exceperunt, qui de reditu meo, sentiente
iam

iam hieme panè desperassent. negotia nunc reperimus: quæ cum neque pauca sint, neque ponderis exigui, nullum tamen habeo prius, nullum antiquius eo; quod ad te pertinet. vide igitur, ipse quid statuas. nam, si perstas in sententia; mittendus liber est ante medium Ianuarium: quo spatium habeamus eos alloquendi, ac rogandi, quorum iniussu nemo imprimit impune. vrget etiam Philippi Regis orator de libro edendo, quem ei misit, homo, vt aiunt, Græcè Latineque bene, sciens, arcanorum ipsius Regis particeps, Gonzalus Perez: cui roganti per litteras, vt omnino suus liber meis typis exeat impressus, & in eo sitam ac locatam suæ laudis aliquam partem existimanti, deesse non possum, pollicitusque sum, & per solam fidem. sed cupio tuum librum anteire, si tu vis. sin commodius videtur, in aliud tempus differrè; quamprimum litteris significæ. ego id vnum speo, tibi vt satisfaciam. Vale.

EIDEM, *Manuum.*

36

NON DVM redditus liber est: nec mea tamen in ea re diligentia defuit, deuorandum est hoc vtrique nostrum, quidquid est molestiæ. nam me quoque mora longior incipit ita grauitè afficere, vix vt feram: sero tamen, quia Natura negotium est. alioqui hastas me hercule, vt ille inquit, abijcerem. sed obduremus paucos præterea dies. si res ducetur, librum repetam, & cum pecunia tibi remittam. Ama me; & tibi persuade, te mihi esse in animo assiduum in oculis, in ore. Vale.

EIDEM, *Mantum.*

37

NE QVÆ nihil respondebo, neque tamen id, quod
re

tu exoptas vehementer, ego autem sic, ut tecum in cupiditate contendam. Librum habet in manibus homo eruditus egregiè sacris litteris, & philosophiæ scientia excellens, Sixtus Medicus: cuius omnia iudicio, propter doctrinam; fidei verò, ob integritatem, rectè committantur. is legit accurate, perscrutatur omnia: examinat, & pendit acerrimè. nihil adhuc, ut sæpe iam mihi significauit, alienum à recta sententia deprehendit; tuamque mirè laudat perpetuam tam longo in opere eloquentiam, singularem doctrinæ coniunctam. is, quid tuo de libro sentiat, suo testimonio ac iureiurando cum ostenderit, aggrediemur: quod abesse iam longè vix potest. Te interim rogo, optime Natta, ne quid alienæ culpæ in me transferas, nec me curare parum grauius existimes ea, quæ ad te pertinent: quibus afficior in vtramque partem, non equidem æquè ac tu, sed, vno te excepto, grauius certè, quàm ceteri. Vale. Veneris.

EIDEM, Mantuam.

38

ALIQUANDO is, qui tuum librum accuratè legit, absoluit epistolam eam, qua tuis litteris respondet. de re tu iudicabis: de homine, sic habeto, virum esse bonum, præstanti humanitate, singulari doctrina, præconem verò laudum tuarum. quare est sanè, cur ei gratias agas, quòd te ornet efferaque laudibus: quod à me iam, qui te vnicè diligo, tuo nomine factum est, quamprimum autem cupio à te responderi; ut, si quis rem inet scrupulus, auferatur, & exeat tuus liber bono publico, tua non mediocris gloria: quod vtrumque fore confido. Bonamini neq; dum venit, nec, venturus ne sit, aut quando sit,

ex eius ad me scriptis proximè litteris licet conijcere tu cognosces: eique ad me fasciculum dabis epistolarum mearum quas tamen, tu quoque, opinor mecum sentis, comprimendas potius, quàm diuulgandas: sed efflagitantibus, præsertim amicis, negari iam diutius non possunt. Vale.

E I D E M, *Mantuan.*

39

PLVRIBVS tecum verbis agere non licet: ita multis distrahor curis. vnum hoc. is, qui tuum librum legit, idem tuis litteris, disertissimè scriptis, respondebit, quod vt celerrimè faciat, operam do, quantum in me est. tuam causam certè, vt mihi videtur, præclare tueris: & quantum tibi ex optima mente tantum ex ingenio, & doctrina laudis accedit. Vale Venetijs.

E I D E M, *Mantuan.*

40

PLACERE tibi argumentum de republica, & eius libri partem, epistolis meis insertam, abs te, tali viro, tantopere laudari, vehementer gaudeo. tua vero cohortatio, vt absoluiam institutum, animos illa quidem addit: sed, ô mi Natta, si vides quibus premimur & curis, & laboribus, fortasse, si modò vis me viuere, aliter sentis. incitatur voluntate, consilijs, & hortatib. amicorum, gloriæ nonnulla cupiditate: nec omnino diffidimus ingenio; verum illa, qua tu excellis, quæ in tuis & dictis & factis elucet prudentia, dissuadet. me natura pertenui finxit corpore: studiorum accessit non mediocris labor: ex quo imbecillitas, & morbi. quid res domesticas quæ, quo est angustior, eo tuenda diligentius est. quid typographias quam ita mihi tractandam intelligo, non vt omnia ad utilitatem, sicut multi, sed pleraque ad meam

meam existimationem referam, ac dignitatem, quo
proposito nihil est operæ, nihil studij recusandum;
ac sæpè, vt ait poeta ille tuus, sudamus, & algemus.
Amicis etiam vel salutantibus horæ dandæ sunt,
vel aliquid petentibus officia tribuenda. qui si ex-
cludantur, aut reijciantur; sanè consuletur otio
meo, rebus meis, valetudini meæ; sed vbi humani-
tatis quæ quàm sit hominis propria, nomen ipsum
indicat. Iacent igitur inchoata, planè rudia, temerè
vel dissipata, vel confusa, mea scripta; quæ nonnun-
quam, sicuti mater languentem filium, cum dolore
tacitus adspicio; opem ferre, quam videntur postu-
lare, non queo. Quare, si quid apud te hominis tui
amantissimi salus est, non debes me ad descriptionem
vocare, tot assidue, tam varijs, tanti momenti occu-
pationibus distentum. adiua me potius consilio, si
potes: aut minue molestiam consolando: opta sal-
tem, (& hoc ipsum significa) vt hæc nunc sustineo,
perferam; & is, quem volumus, principis exitus re-
spondeat, id quod, nisi fauente, qui fons est omnium
bonorum, Deo, sperare non licet. Consultationes
tuas, si quæ nondum editæ sunt, mirè aucto legere.
nam, cum in ijs, quæ iam sunt editæ, præstare te om-
nibus, qui memoria nostra ius ciuile litteris man-
darunt; cum scientia rei, tum sermonis elegantia,
mihi persuadeam. intelligo posthac tua scripta lon-
gè fore meliora. non ago tecum blandè: metior ve-
ritatem ipsa re, & vt sentio, planè loquor. valde, mi
Natta, hoc biennio in Latina lingua profecisti:
quotidie quæ, vt ex epistolis tuis facile conijcio, ad
veterem illam eloquentiam propius accedis: ita-
que videre mihi videor, ac prorsus video, quan-
tus in iure ciuili explicando, si studium adhibue-
ris, esse possis: quod vt facias, auctor tibi ma-
gnopere; si modò tu in tua laude quæquam præ-
ter

ter te ipsum, auctorem, hortatorémque expectas.
Vale.

EIDEM, Mantuan.

41

LITERÆ tuæ, quas idem binas tabellarius
attulit; facile tuam edendi libri, quem efflagitari
iam à multis audio, non mediocrem cupiditatem
declarant. nec me tamen studio tibi concedere ve-
jim existimes. nam & *supra* ~~seu~~ quandam com-
munitiam in sensibus meis virtus tua: & res ipsa, de
qua tantopere laboras, commendationem ha-
bet à se ipsa, nec tuum officium apud me, aut om-
nino apud quemquam bona mente præditum, de-
siderat. Vnde igitur, inquires, tot dierum pro-
latio? Equidem culpa vaco: nec in officio præ-
stando Sixti nobis humanitas defuit: sed ab eius
voluntate pendemus, cui tota demandata facultas
est. is cum Sixti primum, deinde etiam nostro se ac-
quiescere testimonio confirmasset, Sixtum etiam,
ut optimè de Christiana doctrina sentientem, sa-
crarumque litterarum disciplina perfectum, laudi-
bus extulisset; illud adiunxit; sibi tamen esse con-
cedendum, cui ratio temporum paullo seueriorem
quàm ipsius voluntas ferret, personam imponeret,
ut librum leuiter attingeret, quod esse per pauco-
rum dierum negotium pollicebatur. negandum non
fuit. egimus etiam gratias, quòd ita blandè peteret,
ut suam obliuisci potestatem, humanitatis causa,
videretur. Nunc tibi, mi Natta, deuoranda est hæc
non multorum, ut spero, dierum mora. vides, homi-
num recentiorum libri, quicunque de sacris re-
bus loquantur, quàm diligenti hodie trutina per-
pendantur: vides quàm multi, nullo personarum dis-
crimine, in iudicium vocentur, quàm pauci mox e-
labantur.

labantur. tolle; obsecro te, festinationem in re tanta: & habe rationem temporis. & utriusque nostrum otio, (nam mea quoque res agitur) breui interposita mora, consule. Nam, quod inieciisti de tua laude, opinor ut quasi dormientem excitarer, id mihi nonam diligentiam non attulit, potius admirationem quandam. cur ea quæ ad tuum decus pertinent, curari à me frigide suspiceris. Etiam appellas me ob testimonia epistolarum mearum. quasi verò ego te diligam constantiæ causâ, non iudicii. quòd si te non esse dissimilem tui putaueris; cuius etiam probitatem, doctrinam, eloquentiam assidua studia vehementer augent. me quoque, qui aliquando in te fui, eundem fore semper, hoc est, amore incensum, atque cupidissimum gloriæ, debebis existimare. Commentarios meos quòd euoluis libenter amicè facis. si verò etiam, ut scribis, aliquid ad tuam utilitatem excerpis; magni facio industriam meam: quam tu, vir ingenio & eruditione summus, modò non improbares, satis habebam: fructum ut ex ea caperes, vix unquam speravi. Itaque scribam posthac paullo fidentius, iudicio tuo confirmatus: & auctoritatè tuam, si quis contrà senserit, pro sexcentis rationibus opponà. Litteris tuis caue pures non esse à me responsum, quia neglexerim: obstitit occupatio quæ diem quandoque totum eripit à mane ad vesperam. quod etiam si non scriberem, tamen opinari, tuæ prudentiæ, & humanitatis esset. Vale.

EIDEM, Mantuan.

43

Ad oculorum dolores, quos diuturna consuetudine satis iam modicè fero, accessit molesta febri-
cula: periculi tamè expers, ut medicus affirmat. itaq;
conue-

cogor breui respondere litteris tuis, elegantissimè & humanissimè scriptis. Liber statim traditus est viro optimo, atque eruditissimo, communi amico, Sixto Medicis, licet occupationibus distriktus, ramen & mea & tua causa pollicitus est, operam se daturum diligenter vt eam partem, quam tu addidisti ac mutasti, quamcunq; legat. quod cum fecerit; rursus ex eius testimonio ius erit imperandum libri diuulgandi. Scis enim quàm seuera hodie sit librorum omnium examinatio; quàm sint, vbi quid scribimus, ambigua cauenda: ne qua omnino secus interpretandi, trahendique in deteriorem partem occasio præbeatur. Sixtus me diligit, meaque causa valde cupit: de te autem honorificè & senit, & loquitur. itaque, quod ad ipsum attinet, nauigamus in portu. Academia tuum officium amplectitur, ac laudat; sua verò à te, singulari viro, probari & magni fieri instituta, mirabiliter gaudet. Plura volebam, ductus suauitate sermonis cuius imaginem habet epistola: sed interdictum est, non modò ne quid scribam mea manu, verùm etiam ne multa, nisi necessariò, dicam, Vale.

EIDEM, Mantuum.

43

HABEO, quod petieram, sedasti animum meum consolatione, concilio iuisti. nihil sapientius, nihil humanius epistola tua. & cum multa sunt à te grauissime, atque ingeniosissime commemorata: tum verò mirificè sum exemplo tuo commotus, quem statuo imitari, quantum in me est, licet meæ probè quidem conscius infirmitatis: cui si Deus aderit, quod equidem spero, vincemus humana omnia & triumphabimus in aduersis. Adferet ad te tabellarius cum his litteris indicem, quem petis,

petis, missum ab Academia, tui studiosissima. tradidi enim legendam epistolam tuam: nec improbauit quisquam. quid? nemo non extulit amplissimis laudibus. ego autem & qua sim ex eorum iudicio affectus letitia, & quid ipse de tuis exilimē scriptis, quia te puto illud, vel me tacente, pro amore nostro suspicari, hoc autem ex meis superioribus literis cognouisse: non exponam hic pluribus verbis. tantum agam gratias de ista tam in me propensa voluntate, excellentique industria: quarum altera longitudo litterarum tuarum, altera elegancia declarat. Vale.

E I D E M. Mantuan.

44

B I D V V M hic futurus sum: nec enim diutius licet per valetudinem: nec venissem leuibus causis. Liber tuus propediem praelo committetur, & diligenter emendabitur. Angor equidem, quod abesse cogar. quod accidit profecto non minus contra voluntatem quam prater opinionem: sed hæc in manu nostra non sunt. ducimur enim, vel trahimur potius, fatorum vi. itaque humana omnia ferenda. quamquam non hæc tibi, quem religio probum, doctrina prudentem facit, sed mihi ipsi, ab iis presidijs, quæ te manunt, parum instructo, tanquam intuscano. De rebus meis, de valetudine, de studijs, exigit omnino amicitia nostra, vt aliquid significem: sed neque nunc satis orij suppetit: neque, vt verè dicam, libenter scribo, quæ tu non libenter legas. meliora tamen omnia paucis diebus fore videbantur: itaque vberiores à me literas expectato. Hæc dictaui properè, multis districtus negotijs, animo curis impedito. Vale.

L

E I D E M.

EIDEM, Mantuam.

45

LEG 1, quas remisisti, epistolas meas, & cor-
 rexi leuiter, vt homini licet occupato. de editio-
 ne, quod hortaris, vt omnes potius, quā, vt ego sta-
 tueram, vnā, aut alteram : ita faciam ; non spe
 laudis, (scriptæ sunt enim, quod res ipsa indicat,
 indiligenter, ac raptim) sed quia notā esse æquis
 & iniquis nostram amicitiam volo: quæ me ornat
 iudicij tui testimonio: cū tam in ad iudiciū sin-
 gularis accedat humanitas, Vale. Venetijs.

EPISTOLARVM
 PAVLLI MANVTII
 LIBER QVARTVS.

ILLVSTRI COMITI,
 MICHAELI TYRRIANO,
 CENETENSI EPISCOPO
Cenotam.

NGRE animi, nec fieri quid-
 quam posse me vno miseriùs opina-
 bar: ira multa hoc anno præter ex-
 pectationem, prorsus aduersa meis
 rationibus, obtigerant: frarris pri-
 mum amantissimi, deinde filioli sua-
 vissimi, interitus, vxoris morbus, inualetudo mea,
 rei familiaris incommoda. quam facile, nullo præ-
 se strepitu, rerū mearū cōuersus orbis est, de fra-
 tre,

tre, & filio iam fero moderatius, vel quòd, ut so-
let, medetur dies: vel quia, quod æterna lege De-
us constituit, id abrogare velle, non solum iniulti-
tia, verum etiam imprudentiæ videtur esse. vxor
conualuit: ego satis firmus. domestica verò dam-
na, quæ scirei vix vñquam arbitrabar posse, faci-
lè compensat amor in me tuus: cuius mihi recor-
datio molestias omnes diluit; quandoquidem vis
me ad omnes casus (recordor enim tua verba) sub-
sidium in tua benignitate maximum consistere. ita-
que leuatus à te grauissimis curis, premi iam one-
re officij me sentio: in quo sustinendo viribus e-
nicar cunctis & animi, & iugenij, tantumne? immò
etiam ijs, quas beneuolentia erga te nostra, & sin-
gularis addet obseruantia. quid porro tam diffici-
le, aut tam amplū est, quod incitata studio volūtas
nō assequatur verumtamē in hac re scio esse haud
paullo difficilius mihi satisfacere, quā tibi. te e-
nim nihil in conferendo beneficio spectare præter
ipsam virtutem, quæ suis gaudet ac fruitur bonis,
nihil extrinsecus assumit, satis mihi multo antea
persuasum est. præterea nulla re indigere, non
gloria, qua iam pridem abundas, non diuitijs,
quas & possides iam, & contemnis. Ego verò
qui & ante annos sex, quo te primū die sum
allocutus, eo ipso die benignitatis tuæ præstanti-
tiam non vulgari munere sum expertus: & nunc
ab eadem benignitate multo etiam maiora, te
iubente, cogor expectare: prorsus anceps cura
distrabor, qui neque gratiam tibi vñquam refer-
re, neque nuda voluntate contentus esse pos-
sum. Succurrunt enim multa, quæ libenter co-
gitem: primū, humanitas tua, qua me semper
cōplexus es; deinde liberalitas, qua subleuasti: po-
stremo consolatio illa, Christianæ pietatis, & spie-

tiq̃ plenissima, qua me quidem proximo Quintill
mense, cū ad te honoris causa Cenetam access-
sissem, affligitū erexisti. atque hæc quibus meis
ergate officijs & nullis omnino, salutatione excep-
ta, quæ ipsa mihi tum vtilis ex prudentia, atque e-
ruditione tua, tum etiam ex dignitate perhono-
rifica fuit. Quæ cum omnia colligo: eximiam i-
stam, planèque diuinam beneficentiā, insitam tibi,
vel potius ingeneratam a natura, auctam doctri-
na, vsu confirmatam, atque perfectam, satis ad-
mirari non possum. Et simul ad quosdam, opibus
affluentes, multis imperantes nationibus, cogita-
tionem conuertens, doleo vicem bonarum artium,
quæ deserantur ab ijs, quorum patrociniis si vi-
terentur, fructum retribuerent eum, qui est omni-
bus imperijs anteponendus. quid enim est immor-
talitate præstantius? quis autem eam, nisi bene-
ficio litterarum, consequitur laterent in tenebris,
obruiti vetustate, Cæsares, Alexandri, planè om-
nis antiquitas, nisi rerum præclarissimè gestarum,
quas cū audimus, imitandi cupiditate accendi-
mur, testem haberemus historiam. Quo magis tibi
gratulor, antistes, & idem princeps egregie, qui
hanc veræ laudis penè vacuum hodie possessionē
tam libenter occupas: veterēque maiorum tuo-
rum de omnibus bene merendi consuetudinem,
nulla prorsus tuarum fortunarum ratione habita,
constantissime retineas. Quod verò istam virtutem
multis prætereā virtutibus, vsu rerum maximarum,
prudentia, doctrina, eloquentia, maxime verò hu-
manitate cumulas, atque exornas: idcirco & antea
Romæ, atque in tuis legationibus, Ecclesiæ causa
susceptis, magnificentissime gestis, & nunc in vrbe
tua, quam diuino simul, & humano iure temperas.
concurfus ad te quotidie sunt optimorum virorū,
&

& eorum maxime, qui aut ipsi ingenio litterisque præstant, aut saltem de ingeniorum, litterarumque præstantia iudicare possunt. in quo sæpe fortunam accuso, quæ mihi facultatem veniendi ad te, quod eram hac æstate pollicitus, & cupio vehementer, adhuc quidem eripiat. quod cum licebit, accurram. quid enim ista amœnitate iucundius, isto cælo salubrius? quid porro ad beate viuendum deesse potest ei qui tecum uiuat? cuius in ædibus primum oritur ex tua disciplina virtus, deinde excipit virtutem liberalitas. Hoc igitur, cum per negotia licebit: & utinam mature liceat. interim memoria tui fruar; teque, licet hoc terrarum spatio disunctum, colam te præsentem, nec ullum erga te, quod ab homine tui studiosissimo possit expectari, aut officij genus, aut studij prætermittam. Vale. Venetijs.

ANTONIO VERANTIO,
EPISCOPO AGRIENSI.

Cum*, tui studiosissimus, præclaræ non solum indolis sed iam etiam virtutis adolescens, proximè reuersus è Pannonia, tuo me nomine salutasset; atque hoc officium ijs verbis, quæ facile tuum de me iudicium declarabant, subsequutus esset: cepi sanè voluptatem incredibilem, nec mediocres habui gratias Deo Opt. Max. cui soleo, si quid optabile contigit, acceptum referre, & à quo, si quid contrà, sperare meliora. nec verò tua mihi quidquā amicitia vel ad meam laudem illustrius, vel omnino amplius possum existimare; cuius audio fortunam à multis ita laudari, atque extolli, ut nemo tamen sit, quin fortunæ virtutem anteponat. atque ego te cum ante aliquot annos, commotus famam laudum tuarum, diligere, & obseruare cœpissetm

pissem; animùmque in eū probare tibi litteris vehementer vellem: pudor venit, non omnino fortasse improbandus, meque ab hoc detertere consilio, & quasi reprehendere natura mea maximè semper est visa. quid? tu ne talem virum, grauissimarū rerū onera sustinentem, deditum studijs præstantissimarū artium, inani scriptorum genere appelles? reuocabat ratio, & habendam mihi tum dignitatis tuæ, tum modestiæ meæ rationem intelligebam. Sed profecto à rectis mentibus non ambitione, sed officio incensis, diuina numquam benignitas abest. qualem enim ego certè vix vquam sperare ausus essem, ea mihi nunc à te ipso oblata facultas est: cui de mittendo ad me emblemate, elegantissimè, & in quo summam laudem statuo, admodum piè conscripto, venerit in mentem. quo sum dupliciter affectus officio: lætitia primum ex ipsa re: debet enim iucunda vehementer esse amoris, ac iudicii, à tali præsertim viro profecta, significatio, deinde molestia quadam, quod qui humanitate vinci non facile patiar, nunc quidem à te captus, atque oppressus, tantum in hac virtute, qua nulla magis hominem decet, tibi concedam necesse est, quantum in alijs, quibus te Deus ornauit, & industria tua, minimè paucis: quarum fama non Germaniæ, aut Pannoniæ, continentium regionum, ambitu terminatur, sed Europam, quanta est, ac, pænè terrarū orbem iam peruolitat vniuersum. veruntamen, si tibi, magnis locorum spatijs disuncto, singularem animi mei ad te amandum, colendumque propensionem ostendere minùs possum: apud eos saltem, qui meam vocem audiunt, meisque sæpe sermonibus intersunt, tuam doctrinam, eloquentiam, in primis verò puram ab omni labe religionem assidue prædicando

cando, profecto ipse mihi aliqua ex parte satisfaci-
am. Nec tamen ita sterilem cognouimus industri-
am nostram, licet mihi laudem ingenij nullam ad-
scisco, quin ea fructū aliquem, qui ad tuum decus
pertineat, nec sine tua gloria peruulgetur, aliquā-
do ferre possit. quod aggrediar ita libenter, & ita
studiosè curabo, vt euentus futuri lætitiā auidè
præripiam: deque eo, quod nondum præstiti, iā
nunc, perinde ac si præliterim, ipse mihi gratul-
ler. & huius quidem veluti prædem promissi, meæ
testem voluntatis, hanc ad te mittendam epistolam
putavi. Vale. Venetijs.

ANDREÆ ZEBRIDOVIO

Episcopo Cracouensi.

3

V I D E, quæ sit vis etiam apud alienos ignotof-
que homines veræ solidæque virtutis. Aliquot
abhinc annis, cum egregios viros, qui te non de
facie solum, verum etiam è sermone assiduæque
consuetudine optimè nouerant, omnia de te sum-
ma prædicantes audirem, studio tui sum incen-
sus incredibili. nec meam deinde obseruantia-
m dies extinxit, aut imminuit, sed auxit poti-
us, ad summumque perduxit, atque equidem
nihil habui antiquius, nihil expectaui magis, aut
obseruaui diligentius, quam vt hæc ad te aman-
dum, colendumque animi mei propensio aliquo
tibi non vulgari pateret officio; sed meam expe-
ctationem fefellit euentus, nec vlla vmq̃uā satis
opportuna voluntati respondit occasio. nunc i-
gitur, quod mihi à fortuna denegatur, statui à
me ipso impetrare. Præclarum aliquid præstare,
dignum videlicet ea, quam tu sustines, persona, di-
gnum

gnū tua virtute, cupiebā: nō licuit: at, quod licet, demus operā, vt id consequamur. licet enim certē studij erga te mei significationem quandam, non expressam omnino sed quasi leuiter adumbratam, ostendere, & ē quereu etiam, quandoque exculp- tum placet, non modō ex eboro, simulacrum. Effi- giem domi habeo parentis mei quem tibi vnum, cum familiari olim tuo, & in ore, & in amore esse, homo insigni eruditione, moribusque sanctissimis, Andreas Patricius non semel affirmauit. eius ex- emplar venienti ad te Patrici dedit. Putabis igitur, cū patrem meum quasi præsensem adspicies, agere tecum, vt aditus mihi, & quasi fores aperi- antur ad amicitiam tuam: quod si assequor; additū ad fortunas mea ornamentū, commodique pluri- mum existimabo. quid enim speciosius, quid ad laudem præstantius, omninōue vtilius, quā prin- cipum, hoc est, tui similium virorum, frui beneuo- lentia: atque hoc video totum esse positum in hu- manitate tua, quam Patricius ferebat in cælum. nam ego quidem, nullis planē meritis, animo ta- men adhuc te colui: sed, vt spero, merita quoque accedent. conferam enim ingenium ad tuam lau- dem: & apparebit in tuo nomine, approbante Deo, quo nihil abnuente perficitur, opus aliquod indu- striz nostræ, eiusmodi fortasse, (certe hoc enite- mur) quod posteritas haud omnino cōtemnat. Vale: Venetijs,

PETRO MISCOVIO SARMATÆ

rum Regis Consiliario.

4

Amo valde probitatem, & secundum eam, elo- quentiam, non quæ verba tantum colligit, & in a- ni vocum sonitu auribus oblescit, sed quæ maxime rem

rem continet, seque ipsa non minus gravitate sententiarum, quam elegantia verborum & splendore commendat. hæc te audio simul expetere, Petre Miscoi: expetere autem immò iam esse consecutus. quibus ornamentis magnum te esse, atque illustrem apud homines verè sapientes existima: sic inquam, ut illa quæ plerique, quasi sola bona, specie decepti, admirantur, quæ ipsa quoque in te non mediocria sunt, opes, auctoritas, amicitia clarorum virorum, addo etiam gratiam apud regem omnium potentissimum, nullo pacto conferenda videantur. nam hæc licet aliquando virtutem consequantur, ut in te ipso contigit. minimè tamen ipsa virtutem indicant: neque semper ad laudabilia studia, tanquam ad causas euenta, referuntur. Qui vero pietatem, qui iustitiam colit, qui & ingenio valet, & quæ valet, ad res egregias, maximeque ad instructam præclaris doctrinis eloquentiam totus incumbit: hunc verè se ipsum, quod esse difficillimum cõstat, ac sua bona nosse, hunc optimè exercere instrumenta illa, quibus homines brutis animantibus præstant, mentem, atque rationem: hunc denique gloria dignum immortalì, dignum qui feratur in oculis, ornatur laudibus, nemo omnium hominum, nisi qui hominis nomine indignus haberi velit, unquam negabit. quod ego cum à prima pueritia, domesticò patris instituto, natura etià quasi suadente, sensissem, confirmatus postea manopere sum clarorum virorum exemplo: nec venit unquam in mentem, quòd ita senserim, pœnitere: lætatus etiam valde sum, ac lætor equidem nunc eo magis, quòd accedit ad meam sententiam iudicium tuum. in iisdem enim studiis elaboras: eadem tibi artes curæ sunt: quæq; hinc emanant laudes, eas esse veras laudes, & earum ita semper florere gloriam existimas,

vt nunquam exarescat. idem putamus, & idem vterque sequimur, optime Miscouin sed tua clarior indutritia hominis in excelso dignitatis gradu constituti, fortasse etiam felicior, quia secunda ingenium fortuna excitat, aduersa debilitat. quàm multa enim nobis obstant: quàm saepe recta mens, optimorum consiliorum in cursu impedita, cogitur consistere: tibi verò, qui propensam vehementer ad laudabilitatem quæque voluntatem in te laudant, iidem fluere ex voluntate omnia confirmant, nullam aduersari, nullam pugnare tecum ex ijs rebus, quæ sunt inimicæ virtuti. versari te assiduum in aula Regis, ipsi Regi carum, summis & infimis iucundum, apud exterarum gentes illustrem, ac perhonoratum. quæ tibi esse perpetua, maximeque propria, non solum cupio, communi studiorum causa, quorum decus tua dignitas auget, sed facile etiam adducor, vt sperem. Quidquid enim es, à te ipso es, & ideo tantus, quia talis: nec tu desines vnquam esse, qui fuisti: nec ea, quæ virtus constituit, casus euertet. tantum igitur, quod & facis, & facere minimo negotio potes, retine consuetudinem tuam: intueri te ipsum: vitam antea tam imitare. sic augebis quotidie tua merita; & idem quotidie meritum præmia tuorum lumes à te ipso, eritque virtuti merces virtutis usus. quo nihil esse iucundius, profectio iam sensisti: nihil autem ad memoriam perpetuitatem vtilius, docemur exemplis eorum, de quibus post tot secula litteræ loquuntur. Et quoniam sequitur, atque comitatur, vt umbra corpus, gloria virtutem, nec te latet, præceptis imbutum antiquæ doctrinæ, improbari eos ab excellentibus in philosophia viris, qui, præter sua commoda, nihil spectent, seque sibi tantum ipsis esse natos arbitrentur: non dubito, quin statuas, quantumcumque vel habes iam facultatis ad bene meren-

merendum, vel in omni tua vita præclara tibi animi
tui bona pepererint, non ad rei domesticæ fructum,
aut ad angustæ benignitatis vsum illud esse reuo-
candum, sed esse totum ad alienas utilitates, maxi-
meque ad artium liberalium ornamenta quàm læ-
tissimè porrigendum, atque explicandum. quod si
fiat, simul illud fieri necesse est, vt, quamplurimis
in tua laude consentientibus, par beneficentiæ ce-
lebritas nominis, & fama consequatur. Atque ego
te ita sentire, proque tuis opibus iam præstare,
non inani aliqua coniectura dūctus existimo, aut
ideo ad te scribo, vt in tuam gratiam blanda orati-
onis artificio mihi liceat irrepere: sed credidi ho-
minum honestissimorum ac prudentissimorū, istinc
ad nos vel studiorum causa, vel cognoscendæ Ita-
liæ studio commeantium, testimonijs; maximè ve-
rò familiari meo, nihil temerè affirmanti, Andrææ
Patricio: cuius eo pluris iudicium facio, quod e-
gregiam eius doctrinam, id quod perquam rarò
contigit, adæquat integritas. Addebat etiam, quo-
sum vnicè delectatus, quòdque mihi, vt verè dicam,
huius epistolæ causam attulit, studiosum te esse
scriptorum meorum, & mihi aliquid, atque adeo
tantum tribuere in latina lingua, quantum optavi
equidem semper, assecutum me esse nunquam du-
xi. nunc, si tu, ista vir auctoritate, isto pondere, ita de
me sentis; in dubium panè reuoco iudicium me-
um; nec me prorsus audeo contemnere, ne à te
dissentiam; enitarq; multo etiam, quàm antea, di-
ligentiùs, vt accedā proxime, si vlla ratione pote-
ro, quò tu me peruenisse iam existimas; vt aliquando
veritati iure des, quod fortasse nunc humanitati
magna ex parte largiris. fateor enim, iudicij de me
tui famā mihi esse periucūdā; quid oneris tamē ea-
dem imponat, quoq; redigat necessitatis, intelligo.
latere

160 PAVLLI MANVTII

la. ere nullo modo potest, quem clari viri testimonium indicat: nec me iam ad vigilantiam, omnium scientiarum parentem, laudis cupiditas magis, quam infamiae metus impellit, quae licet perdifficilis, admodumque dura videatur esse conditio, tamen, quia gratus, hoc est vir bonus, esse volo, amplector libenter officium tuum, ab excelsio quodam animo, liberalique profectum, quod si compensare meis officijs non potero, memoria tuebor, & prosequar etiam laudibus, quam diu vita fruam: ut ex optima saltem voluntate, qua boni & sapientes viri metiri beneficia consueuerunt, aliquam tibi relatum esse gratiam existimes. Vale.

10. VINCENTIO PINELLO.

Pataunum.

5

MAGNA fuit, atque etiam nunc inter homines est de genere vitae controuersia: cum alios ita doctrinarum cognitio delectet, ut ab agendis rebus abhorreant; alij, non sibi tantum, verum & amicis, & patriae, planeque omnibus hominibus, homines esse natos, existiment, ex quo sequitur, ut scientiarum studijs vsum rerum anteponant. hoc discrimen, in quo valde pro sensu partium dubia veritas fluctuat, tu quidem, quod ad te attinet, optime Pinelle, optimisque & eruditis viris merito carissime, egregia quadam, vulgò non satis cognita ratione sustulisti, simul enim vtrumque studium complexus es, tum earum disciplinarum, quibus exculta mens vberitimos in omni fortuna ferre fructus solet, tum iuris ciuilis, quod alienos ad vsus maxime porrigitur. ardua res, & operosa: quod exemplorum declarat inopia: sed ingenio tuo nihil difficile: &, ut se praebent initia, futurum nemo dubitat, ut instituta per-

perficias, consilijſque tuis breui respondeat euen-
tus. in philosophia quidem processus tuos admira-
mur: qui tanti sunt, vt euolare potius, quàm excur-
tere videaris, quamquam cur miremur? ingenio si
quis valet, in studio ferè languet. qui vtrumq; con-
iunxit, optimam quandoque disciplinam, & rectam
studiorum viam ignorat. fac in vno tamen hæc in-
esse omnia; quid assequetur aduersate fortuna, sub-
sidij destitutus ijs, quæ cum adsunt, fertur animus
proclui cursu ad egregias res, sin absint, hæret in
salebra, nec facile progreditur. Quæ igitur singula
tanti sunt, quemuis vt possint à sperata litterarum
gloria penitus auertere; hæc tibi cum suppetant v-
niuersa, iure istam, quam alij vix tuenrur, Spartam
quotidie magis illustras; neque tam nobis hoc, æ-
qualibus tuis quod sis virtute maior, quàm illud, si
te ipso minor esses, admirandum videretur. In phi-
losophia quidem cum operam studiosè des M. An-
tonio Genuæ, cui veterum doctrinarum arcana pa-
tent, quo nemo peritior Aristotelis interpres, ne-
mo vir melior vsquam viuit; nihil mediocre neque
nos à te expectamus. neque tu præstas. quo nomine
tibi gratulor plurimum, & eo magis, quod illius viri
voce publicè cum multis, consuetudine, ac sermo-
nibus, quæ humanitas eius atque amor in te est,
priuatim & propriè frueris. hauries enim ex eodem
fonte non ea solum, quæ vel olim in Lyceo, vel etiã
in Academia disputabantur, sed id, quod longè præ-
stantius est, Christianam pietatem, à qua manat v-
na, & in qua item vna philosophia perficitur. Ha-
bes igitur, diuinitus oblatam, virtutis adipiscendæ
facultatem: quam te video arctè esse complexum,
nec vereor vt dimittas, qui te ita flagrare cupidita-
te cognouerim, vt reuocandum potius à nimia con-
tentione, valetudini vix ferenda, quàm acuendum,
& in-

& incitandam intelligam. Nam, quod ad ius civile pertinet, vt tu philosophiam, id est totum, scientia comprehenderis, quid in parte cognoscenda superesse negotij putas? minimum, si sapientes viros, & in ijs eum, quem ego omnibus iudicij laude antepono, doctorem tuum Genuam audies. quamquam sermo tuus, habitus interdum præsente me, cum eruditis hominibus, tractasse te iam satis diligenter ea quæ excellent in vniuerso iure civili, id est, veterum iurisperitorum præcepta, declarabat: vt vel eadem facile possis, quodcumque libuerit, recognoscere: vel, si qua restant, quasi racemos aliquos, confecta vindemia colligere. non enim te arbitror studiorum tuorum elegantiam ineptissimis planeque barbaris quorundam scriptis inquinare velle: quæ cum immensa sint, pleraque tamen inania laboris & molestiæ plurimum; vtilitatis, & oblectamenti minimū habent. Interim, vt facis, Græca cum Latinis, & eloquentiam cum philosophia coniunge: vt, politiciæ doctrinæ copijs instructus, remissiora etiam studia colentibus aliquando satisfacias. non enim viuimus omnes in Atticis gymnasijs: nec vbiq; de rerum causis quæstio est: & quibus contemplatio naturæ vehementer placet, iisdem tamen animi causa tanquam in hortos. Musarum diuertere non iniucundū est. qua de re quia nonnumquam inter nos locuti sumus, & vt spero, breui colloquemur, nihil addam; te præsertim, quod facile intellexerim, meam sententiam comprobante. cuius consilij, non dubito, quin maiorem quotidie voluptatem capias. Ego hic, genere vitæ molestissimo, quas Patruij vtiliter facis, iucundè quidem certè, in libris, & in tuis tuorumque familiarium sermonibus traducebam, horas perdo. itaque, cum primum domesticas tricas, quibus teneor inuitus, expe-

expediero, aduolabo istuc, sitiens vestrae consuetudinis; qua si frui perpetuo liceat, beatissime viuerem. Interim amorem mihi tuum, cuius equidem memoria valde recreor, cupio conserues, & si tua patitur humanitas: etiam rogo. Vale, & * familiarum tuum, cuius doctrinam, & ingenium in Lucretiana interpretatione mirum in modum probo, saluta meis verbis. Venetijs.

VIDEO PANCIROLO.

Patauium.

6

CUM alia me in ista vrbe, quam tu præter ceteros tua virtute nobilitas, & ornatisimorum iuuenum cœtu frequentas, oblectare vehementer soleant: tum nihil est, aut esse omnino potest, * quotidiana consuetudine, iucundius: non solum, quia probitate, modestia, morum elegantia, omnibus denique animi bonis excellit: sed etiam, quia paucorum annorum studio, præstantia videlicet ingenij, quam ego semper amaui, consecutus est, ut exquisitam, ac variam sermo illius eruditionem præ se ferat: scripta verò ad Ciceronianam eloquentiam sic accedant; ut cum ijs, qui suum nomen hac laude celebrarunt, qui pauci admodum sunt, conferri iure possit, æqualibus verò cunctis facile antecellat. Hunc ego tibi iuuenem, quem olim mihi adolescentulum vir omni laude summus, Reginaldus Polus Cardinalis, magnarum virtutum indole commotus, accuratissime commendauit, etsi necesse non arbitror, commendo tamen eo studio, quod quia verbis exprimere mihi non licet, tu quoque, tantum esse, velim existimes, ut exprimi nullo modo possit. is cum antea philosophiam, præsertim quæ de

Græcis

Græcis fontibus hauritur, & humanioris doctrinæ studia diligenter, eximiaque cum laude coluit; tum hoc tempore in cognoscendo iure ciuili totus est. qua illum cupiditate quotidie magis incendit admiratio tuæ virtutis, quam in omni ferè sermone ad cælum ferri, exterisque etiam gentibus, licet illustrem satis, elegantissimis declarat epistolis. pertinet igitur ad humanitatem tuam, qui te tam valde amet, tantique faciat. eum redamare, eique reconditos illos, omnium purissimos, tuæ scientiæ fontes aperire: pertinet etiam ad fidem, qui se totum in tuam disciplinam tradiderit, opibus eum impartire ingenij tui, quas ille, Regum opibus, & sua sponte, & meo iudicio, cui tribuere aliquid videtur, præstantiores existimat. Hac ad impetrandum magna sunt, præsertim apud optimum virum, quam in tuis laudibus præcipuam agnoscimus. verum accedit amor in te meus, qui fraternam necessitudinem æquat. is te rogat, is prestat, quàm studiosè, quàm blandè potest, pro * meo. vt eum, quem ego merito eius in oculis fero, tu, quem amicitia nostræ denegare nihil decet, quando nec studio tuo quidquam abnueret voluntas mea, omni benignitate complectaris, planeque in clientelam tuam, atque adeo in finum æque ac filium meum, æque ac me ipsum recipias. Quod si feceris, obstringes tibi non vulgari beneficio iuuenem, summo loco natum, dignum maioribus suis, qui Pannoniam, vt ego auguror, sua virtute aliquando Italiam faciet; a me verò gratiam inibis eam, quæ, si quid accedere ad meam in te beneuolentiam potest, quod equidem vix arbitror, id ipsam vnâ possit adiungere. Vale. Veneris.

*, Patauium.

*, *Patavinum:*

7

O Dulcem reditum, ô amandas litteras, quæ mihi id significant, quod, non modò spe, sed nec suspitione attigeram. sed, quando te ipsum, mi *, videre, quando licebit amplecti & oculos mehercule tuos, dum hæc ad te scribo, intueor, indices probi animi tui, indices humanitatis. hoc mihi spectrum fingit amor: (quid enim aliud?) & hæc me cogitatio iucunditate perfundit incredibili. quid putas cum erimus vnâ, dabiturque, vt ille inquit, Veras audire, ac reddere voces: nemo vnquam perinde latatus est inuento thesauro, vt ego, te reuerso, videor enim amissum recuperasse: & planè amiseram. nam, etsi reliqueras hic memoriam tuæ suauitatis, tuique ingenij: tamen, quod attinet ad adspectum, ad consuetudinem, ac sermonem, quibus nobis, tui amantissimis, nihil potest esse optatius, totus abieras. ac verebar, ne, vel precibus tuorum victus, vel honorum cupiditate illectus, totum te dederes aulicis muneribus, multa nobis, fortasse etiam litteris, salute dicta. nunc, te tuus bonus, tuus, inquam, mihi crede, bonus genius reduxit, sicuti malus abduxerat. quid enim sumus, nisi ad sit humanitas, & litteræ: quæ peruntur in otio tranquilla mente. otij autem vbi plus, quàm in isto secessu Patavino: nemo quemquam interpellat nolentem: inuitant ad virtutem, si minùs voce, exemplo certè quamplurimi: patet aditus ad doctores in omni liberalium disciplinarum genere præstantes: quid præterea? cæli mira clementia: rerum, quibus alimur, suauitas incredibilis, & copia. Hæc tibi, optime *, iure prima sunt. iure tot montes superasti, tot flumina transieisti, vt hæc dimissa statim repeteres.

M.

viues

viues tibi, solutus ab omni cura: viues Deo, contemptis diuitijs, abiecta illa gloria, quam falsa prorsus, & inanis honorum species ostentat. quod nisi Deo viueres, nec tibi certè posses viuere. in illo enim vno vera, ac solida virtus: hæc, quam quærimus in libris, aut discimus ab hominibus, vmbra est. quocirca hortor equidem te, vt libros euoluas accuratè, vt magistris assiduè operam des: sed minimum in vtriusque pone, nisi tua studia diuino cum amore coniungas. Atque hæc me scribentem magnopere delectant, tibi non puto fore legenti necessaria; scribo tamen, & quia te mirificè diligo, cupioque esse, qualem pater filium; & quia commemoratione ipsa rei omnium optimæ, ac præclarissimæ, afficior sic, vt nullam ex vlllo sermone, aut ex vlla cogitatione maiorem hauriam voluptatem. nec tu debes officium meum aspernari, aut in deteriorem partem trahere, si tibi, etiam rectissimè viuenti, (sic enim existimo, planeque mihi persuasi) constantiam laudo. lubrica est enim adolescentiæ viâ: labuntur multi, cum aliquantum iam processerint: cursum verò conficit is, qui nititur optimis cogitationibus, ducemque sequitur eum, qui nunquam errat, communem humani generis parentem; qui tibi omnia bona pollicetur, & dabit, quæ nec ab imperatore tuo sperare, nec ab vlllo Rege licet. De Episcopo Agriensi, agnosco tuam in me beneuolentiam, cui de emblemate gratias agam. Mariani Lezentij, iuuenis ornauissimi, & Andreæ Patricij, contubernalis tui, talem in me animum amplector: quos cupio à te meo nomine salutari, itemque Polonos ceteros familiares tuos, quorum nobilitas, & vt audio, virtus, Patavinum gymnasium illustrat. Vale, & quando nos adspectu tuo prius, minue saltem litteris, non hac recentiore,

Italica

Italica, sed illa vetere, omnium elegantissima, Romana lingua scriptis, desiderium nostrum.

EJDEM, Patavium.

3

OPTIME *, quid tibi obsecro, in mentem venit nostrane imagine tuum putas cubiculum ornari posse? pudet me studij tui: & erubui, mihi crede, cum hanc partem legerem litterarum tuarum, nec tamen, quia tuam facile cupiditatem intelligo, deesse tibi possum: & cæpta res est, & agitur, ut video, satis diligenter: quæ cum erit absoluta, mitteretur ilicò ad te. ac vellem, posset artifex eodem penicillo animum in te meum vnà cum vultu exprimere: non dubitarem, quin hanc tu multo magis imaginem diligeres. non necesse est, inquires, libenter credo: & quòd ita sit, acceptum refero tuæ humanitati; quæ mihi à te impetrat id, quod meritis, aut officijs consequi nondum potui. His diebus facultatem ad te scribendi permolestæ occupationes eripuerunt. ignosce: & puta nunquam abduci meam ab officio voluntatem, licet opera non exster. Heri adiit ad me contubernalis tuus Stanislaus Fogeluetrius Cracoviensis, probum adolescentem, præditum litteris, & tua planè consuetudine dignum è sermone iudicavi, amanter illum excepi, ut natura mea fert; iucundè non potui, quia valetudo non concedit. cuius benevolentiam si, te, ut arbitror, conciliante, sum adeptus: peto à te, mihi ut eam conserues: & omnino, quicumque à te diliguntur, eosdem mihi cupio mutua benevolentia cōiungi. Epistolam ad Episcopum Agriensem, quando interdiu otij nihil superpetit, dictavi ante lucem amanuensi meo eam ad te mitto. Signum tuum,

M 2

cum

cum legeris, imprime. De gentilibus tuis, negotium dedi, & curabitur diligenter. Vale.

E I D E M, Patanum.

9

V I D E O te in iungendis amicitijs præclarum artificem esse: verum caue, ne quid alterutra de parte promittas, quod præstari vix possit: aut, si promittes, ipse ne spondeas, ne quando præter opinionem cogaris dependere. de me ipso loquor: quem tu si putas esse, qui non sum; quod ad me attinet, facile patior: fruatur hoc amicitia nostra privilegio, ut inter nos omnia liceant: sed vereor, ne tua apud alios prædicatio plus nobis imponat oneris, quam sustinere possimus. Patricio tuo scripsi, multis districtus negotijs: & eram animo conturbator, accepro nuncio de fratris mei summa corporis, aliqua etiam mentis inualetudine. Gentiles tui latent adhuc: eruentur aliquando, si qui sunt: curat enim homo tum mei cupidus; tum ad hoc diligentia genus vehementer aptus. De libris putabam è silentio meo te conijcere, nihil esse: sed, quando appellas crebro, scies nondum neq; ad Iunctas, neq; ad alium quemquam peruenisse. tu vide, cui rem commiseris; & vige litereis, ut sine moia mittantur. Imago coloratur, designatione iam perfecta veritatem, nisi fallor, egregie simulatam dices. Vale.

E I D E M, Patanum.

10

A M O te, quod verecunde petis; sed istam post hac verecundiam abi ce, obsecro, si quid aliquando mecum ages. nescis, apud me quo loco sis, aut quo ego apud te esse cupiam: quod si nescis, aut etiam si dubitas: iniuriam facis utrique nostrum. Scripsi

Scripti ad Sophianum, libenter equidem tua causa: sed inuitus, ea gratia, quod laborantem, ut audio, graui morbo, vexari tuo studio nollem. Equidem discretior, cum ita affectum audio probum iuuenem, mihi amicissimum, Græcarum litterarum scientia sine dubio singularem: sed, quia te fero in oculis, idque sanè tuo merito, litteras ad eum conscripsi: quas in hunc fasciculum coniectas cum legeris, si reddendas non putabis, conscindes. Ego nunc, si quid de me scire vis, iaceo, corpore satis afflicto ob capitis grauedinem. sed erectus animo propter spem, atque adeo expectationem vitæ latioris, iam enim didici contemnere, quæ amabam antea: qua te quoque in sententia cupio esse. Saluta meo nomine contubernales, & amicos tuos, Vale.

EIDEM, Patavium.

11

RESPONDEO serius litteris tuis, impeditus febricula, robustioribus haud valde metuenda; sed in hac nostra corporis imbecillitate, etiam ea, quæ mediocria sunt, non mediocriter timenda. Locum videbis in epistola ad Patricium, ubi ea, quæ mones, interposui de quo quid sentias, aucto scire. Gratiarum tibi agerem de ista voluntate; sed hoc planè respuit amicitia nostra; nec tuum erga me officium assequi vnquam possit oratio mea. meriti enim loco semper apud me fuit bene merendi cupiditas, etiam si res, quod sæpe solet accidere, nulla consequatur. Vale.

EIDEM, Patavium.

12

QUI D tibi ego prestare possum de ijs, qui for-

IM 3

tasse

casse nulli sunt: quæsitum est per diligentem: nec tamen ullum omnino diligentia fructum tulit. fingere tibi eos ex argilla possumus, animare non possumus, quod si liceret, fieret, atque adeo factum iam esset. nec enim mediocre tuum esse studium intelligo: & ego, ut fatear quod res est, diligo istam in te bonitatem, qui de gentilibus tuis, nulla tuorum commodorum spe proposita, humanitatem modo quandam securus, tantopere labores, certè, qui honoribus, aut diuitijs, aut opinione virtutis emineant, nulli reperiuntur. quòd si quos obscura condicio, aut fortuna tegit humilitas, de ijs quærendum ne sit, videris: me si consulis, omittes. De pictura, lentum negotium: sed illud te non præterit, pictoribus, atque poetis. Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas. ita facile mentiuntur verbis, ut coloribus fallere consueverunt. hic, qui rem suscepit, diu me promissis duxit, varias necando causas, ut ei culpam largirer ignauiæ. nunc imbres accusat, quòd recentes colores minimè patiantur exsiccari. hoc puto verum, illa non puto: concedo tamen, ut eo utar facili & impetrem, quæ duo simul à nobis exoptantur, festinationem cum diligentia. Vale. Venetijs.

Æ IDEM, Patanum.

13

ITA mihi optata contingant, ut commentario tuo nihil unquam legi eruditius, nihil sanctius, aut ad retinendum catholicæ religionis cultum accommodatius. itaque, cum in ortu solis legere cœpissem, absolui facili ante horam prandij, opera numquam intermissa. valde enim delectabar ordine, valde etiam genere orationis tuæ. res verò ipsa ita me affecit, ut quasi semina quædam veræ pietatis, quæ fructum profectò non mediocrem aliquando

do ferent, in animo meo reliquisse videatur quod quanti esse apud me putas; quanti mehercule immensam auri vim non aestimo, quid enim cum æterna salute conferatur; quod si meis apud te precibus locum aliquem reliquit humanitas tua: rogo te etiam atque etiam, ut hoc genere scriptorum, quo quidem ad studium summi boni, perpetuæque felicitatis mirificè excitor, impertiri me quàm sapissimè velis. quod si feteris; addictum me tibi multis nominibus obstringes eo beneficio, cuius delere memoriam obliuio nulla possit. Quod me reuocas ad consuetudinem tuam: stimulum scilicet currentis: sed, mihi crede, non planè totus abs te discessi; neque te mihi prorsus eripiunt, aut eripient vñquam locorum interualla. absens tecum sum, tacitus loquor, & loquentem audio. sic lenitur imagine pericunda desiderium nostrum. quod cum ita sit; opera tamen studiosè dabitur, maturè ut excurram quò ire necesse est, si meam fidem tueri volo, & quò tamen, quia disjungor à te, minimè libenter eo. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patavium.

14

CUM de tua valetudine sollicitus essem, curam auxit filioli morbus, quo etiam nunc laborat, nec satis explorata salute. me quoque leuiter febricula tentauit, qua triduo sum, sine medicorum interuentu, temperata dumtaxat victus ratione, liberatus. Nunc expediendis negotijs operam do, ut, si amicus noster, bonarum artium patronus, summum illum dignitatis apicem attigerit, quamprimum possimus accurrere. sæpe enim & litteris, & præsentis sermone cupere se consultum rationibus meis, amantissimè declarauit, mihi autem omnia sunt in eo,

vt otio litterato frui liceat, nulla rerum domestica-
rum cura interpellante. quod si assequimur, valeat
ambitio; viuemus nobis, & Musis, & eo quidem a-
nimo, vt omnia referamus ad Deum, à quo vno feli-
citas vera pendet: quod idem tibi videri, ex tuis lit-
teris faciliè conijcio. Miro teneor desiderio venien-
di ad te: sed hanc facultatem multa eripiunt: præ-
sertim æger filius, quem tibi, & pro nostra amicitia,
& pro noua coniunctione, esse carissimum, planè
mihi persuadeo. te quidem à morbo confirmatum si
audiero, æquiore animo domestica patiar incômo-
da. itaque dabis hoc amoni nostro, quem tua virtus
peperit, alit humanitas, atque auget, vt nostra eti-
am causa tuam valetudinem studiosissimè cures.
Vale. Venetijs.

EIDEM, *Passatum.*

15

SILENTII mei causam ex ijs litteris quas
heri ad te scripsi, quas hodie manè puto tibi esse
redditas, iam cognouisti. quod nisi ita declarassem:
tamen mihi dubium non est, quin tu pro singulari
tua sapientia & humanitate de mea meorumque
valetudine conijceres. quid enim aliud, me à scri-
bendo abduceret? quo equidem nihil facio liben-
tius: idque tibi, si præsentem fortasse non potui, ab-
senti certè probabo. Tuum aduentum auidè exspe-
cto: cuius mihi significatio tû eo nomine gratissima
quia te videbo, tum eo gratior fuit, quod optimè te
valere, etsi tu de eo nihil significes, faciliè tamen
possum intelligere. quod si ita est, opto perpetuum
esse: & quod opto, id etiam vt sperem, facit conti-
nentia tua, quam ego in victu (planè loquer, vt sen-
tio) valde sum admiratus, & conor etiam imitari.
Rerum Romanarum, Pontifice mortuo, conuersus
orbis

orbis est. itaque, qui discesserant, omnes ad urbem redeunt. pecuniæ pro Mecenate illo, ut assertur ad nos, libentius, quam pro ceteris, deponuntur: & ad eum denique, fore suspicor, ut omnium Cardinalium voluntates inclinent. vir optimus est, egregiè litteris excultus, ingenio miti, &, quod caput est, cum factiones duæ dicantur esse; æquus in utramque. primum contenderetur acerrimè. quid mirum neque enim ut ait poeta ille summus inter nostros, leuia, aut ludicra petuntur præmia. & scis, omnes homines, quod maximè cupiunt, idem faciliè adduci ut maximè sperent. ergo multis quasi aleam iacere, & fortunam placebit experiri. quid euenturum sit, & quid magis expediat, vni Deo patet, certè, nisi firmitioribus, quam antea, prædijis muniamur; prauarum opinionum incursum vinea Domini dissipabitur. quod te quoque & suspicari, quia prudentia excellis, & metuere vehementer, quia pietatem diligis, aliquando in nostris sermonibus cognoui. Vale. Venetijs.

EIDEM. Patavium,

16

CUM de tuo reditu ex tuis, amicorumque litteris cognouissem; per fusus voluptate sum prorsus incredibili, subuerebar enim, ne te patria tua, experta iam in magnis rebus & animi, & ingenij tui præstantiam, abesse diutius minimè pateretur. etiam illud occurrebat, ne te iam satietas Italiæ cepisset. multa cogitabam, ut amor est, quæ cupiebam esse falsa, & fuisse valde nunciator. capio tamen hanc in iucunditare molestiam, quod ad te quamprimum accurrere non licet. nam, ut omittam de vxore, cui deesse non possum ægrotanti, confirmare studeo res domesticas, quæ vacillant satis absente me. cum enim

enim referre me totum ad litteras, quarum est mihi consuetudo iucundissima, planè deliberatum superius hæc, quæ ad alendam familiam pertinent, ita constituam necesse est, ne quando me, quod antea sæpe contigit, de medio studiorum, cursu reuocare possint, iam ego in meis consilijs optime, * ambitionem cæpi excludere, video res humanas sursum deorsum ferri, numquam consistere: celeriter omnia fluere, & exstingui, præter bonam famam, ad quam omnes peruenire cupiunt, sed ignoracione viarum plerique aberrant. non enim in opibus, aut magistratibus, regumve aulis verum decus habitat. petendum aliunde est, à rectis cogitationibus, honestis laboribus, studio, & exercitatione virtutis. hæc mihi in animo sunt: quæ si colam arbitrari meo, multa consequar. primum ab ijs negotijs, quæ mihi negotium facessunt, vacabo prorsus: deinde, (ne me putes desidiz causa otium cogitare) scribam aliquid quotidie; quo nihil soleo, vbi curarum expertus animus est, facere libentius: denique, etiam posteris fructum fortasse aliquem pariet indulgentia nostra. Quid relinques, dicit aliquis, liberis tuis? Non exiguum patrimonium, imitationem mei, & aliquam, vt spero, virtutis hereditatem, eadem scilicet, quæ reliquit mihi pater meus. Non abundabunt. Nec id postulo; nec illi, si sapient, postulabunt, modica poscit, vt honestè, id est feliciter viuatur, hominis natura: reliqua sunt instrumenta nequitiz. Cupio tibi, mi *, qui ætatem tuam prudentia anteis, probari meum sensum. cupio meum iudicium tua sententia confirmari. quamquam quid expecto? Index animi sermo est. porro in sermonibus quotidianis quid tu habes in ore, quid extollis, præter studia doctrinæ? quæ te video; cum tecum loquor, vel cum tua scripta lego, tractasse diligenter.

verum

verumtamen hoc ipsum, quod habeo satis exploratum, mecum te sentire, si significabis, pergratum erit. Ego, nisi occupationibus premerer assiduus, quas animo potius, quam corporis viribus sustineo, explerem te crebritate litterarum. Verum ne sic quidem, pro tuis in me officijs patiar in hoc genere prorsus abs te requiri studium meum. Vale. Veneris.

EIDEM, Patavium.

17

VORIS CVM vt agatur, scire cupio, Patavij commorantibus: nos hic languemus, afflicti caloribus perpetuis, quibus quidem grauioribus non memini. vxor mea nondum ex puerperio conualuit: infans bellissimè habet, & incipit iam blandientibus arridere. quid quæris? admodum scitus est: quodque amare solemus in pueris, hilaritatis habet multum. De tuo aduentu, suadeo consilium mutes, neque te istinc, furente Canicula, æstu non ferendo, commoueas. faceres enim valetudinis incommodum: ac, si valetudo, studia tamen tua non ferrent. verum hoc prudentiæ tuæ totum sit; in qua tibi neminem antepono, ego, pro mea in te singulari beneuolentia, non modo quid vellem, verum etiam quid sentirem, testatum esse volui. Aristotelem cum Cicerone mitto, vtrumque satis aptè compactos ab artifice perito. video, quid agas. inanem eloquentiam contemnis; & indiseratam philosophiam non amas: vtramque vis coniungere, vt misceas, quod ait poeta Venusimas, vile dulci. quo minus me, eadem cogitantem, & recessum otij causa quærentem, reprehendere debebis. Vale. Veneris.

EIDEM,

VALDE probō industriam tuam, quam ad ornandum commentario aureolum Demetrii libellū ~~et tūc ipsius~~ contulisti: sed, antequam institutum absoluas, fore arbitror ut exeat is, quem Petrus Bargaus, qui Pisanum gymnasium politioris doctrinæ professione illustrat, ante aliquot menses, ut audio, confecit. itaque malim ad Diodorum Latinitate donandum operam, studiumque tuum conuertas: ne, quod aiunt, actum agas. nam Bargus, quem tu fortasse non nosti, nec ingenio, nec doctrina, nec eloquentia quisquam præstat: quodque paucis admodum contigit, tum oratoria, tum poetica laude pariter excellit. absit igitur omnis æmulatio ab ijs, quos ego vnicè diligo, & à quibus item diligi me sentio. Calores hic nihil remittunt: feruent omnia. quod nisi terræ, iam perusta, vberimis imbribus citò madefiant; caritas multarum rerum. & morborum vis ineunte autumno videtur impendere. Ego, ut anni tempus est, non incommodè valeo: negotia curo; otium, & studia cogito. Kalendarium Romanum vetus, cum opinione mea de ratione veterum dierum, & necessaria litterarum interpretatione, sæpè iam à te rogatum, quia nec ipse habebam, nec reperire facillimum fuit, mitto serius, acceptum à familiari meo, viro probō, & erudito, Raphaelē Cyllenio. describes, & remittes: quoniam, quæ sunt olim impressa cum Sigonij fastis, nullum ex ijs iam pridem venale superest. in hoc autem, ut aliquid à me præcipuum haberes, itidem ut ego te præcipuè diligo, quædam videbis immutata, nec opinor, improbabis. Vale, Venerij.

Kalenda-

Kalendarium, de quo in superiore epistola mentionem fecimus, cum in Orthographiæ libro Aldi filij impressum legatur, visum fuit hoc in loco omittere: eoique, qui id legere volent, ad Orthographiam reijcere.

ANDREAE PATRICIO

Patavium.

19

N.Æ turationem tui iudicandi per commodam inijsisti, ego enim, non cuiates homines sint, quibusve terris ac regionibus profecti, sed quibus moribus, quo ingenio, qua doctrina præditi, soleo quærere: & ut olim Hannibal, qui hostem feriret, Carthaginensem sibi fore dicebat, sic ego totum in vna virtute constituo. Epistola tua ita loquitur, ut nullam in te patiatur aut humanitatis, aut doctrinæ partem desiderari. itaque ne te posthac Sarmatam potius, quam Romanum, dixeris. tametsi Sarmatia iam ita feritatem, si qua olim fuit, & quæcunque fuit, abiecit, ut ex transalpinis nationibus nulla nunc neque ad litteras, neque ad benignitatem, mutuaque officia dicatur esse propensior. Italia verò nostra, in qua vigeant olim artes bonæ, in qua summis ornata præmijs eloquentia primas aliquando partes obtinuit, ita veterem illam quasi formam videtur amisisse, vix iam ut agnoscat. simulacrum duntaxat aliquod in libris relictum est; cuius excellentem pulchritudinem animo intuentes admiramur, & studemus imitari: præsentem effigiem oculis frustra quærimus. Tu autem, doctissime Patrici, si qui nunc antiqua Italia digni reperiuntur, qui quam pauci sint, quaque id accadat culpa, non dubito quin intelligas, his te ut adiungeres, præstantiumque virorum numerum augeres. planè mihi, cum tua scripta lego.

& cum eos, qui tecum viuunt, de te loquentes audio, videris esse consecutus. quo nomine tibi gratulor plurimum, & patriæ tuæ, in quam referes gloriam, omnibus thesauris, omnibusque omnium regum triumphis præferendam. Ego autem, cuius amicitiam in tuis litteris blanda quadam mearum laudum commemoratione videris aucupari, cum tua merita, quæ ego sentio esse maxima, modeste nimis dissimulas, & extenuas, mea verò nimis liberaliter amplificas, atque extollis, nisi te tam nostri amantem redamem, nisi multis ornatum virtutibus omni studio colam, quis me sit inhumanior quis iudicij magis, aut etiam rationis expertus? equidem, quid de te sentiam, quantique apud me sis, officijs conabor ostendere: sin, vt mea tenuitas est, hoc præstare non potero; tu tamen, vt spero, de mea voluntate tibi persuadebis id, quod cupere videris, te mihi esse, ac temper fore carissimum. in quo profecto, nisi ego meam in amicitijs diligentissimè tuendis consuetudinem dediscam, tua te numquam falleropinio. Vale.

E I D E M, *Patavium.*

30

O præclaram *Oratorum*: nec verò tuam humilem, aut obscuram orationem, sed erectam pijs affectibus, mirificeque sententijs, ac verbis illustratam! nunc demum te, Patrici, verè eum, qui vocaris, agnosco, hoc est, à plebe seiunctum, quæ libenter oculos ad terrena demittit, nihil altum, nihil homine dignum suspicit. nam certè reliqua studia opinione potius, quam re, nituntur, speciem quandam inanem, solidi nihil habent: hæc verò, quæ te video arctè esse complexum, nec, puto, vmquam dimittes, æternam non modò famam, sed salutem quoque pariant.

riunt. Agnosco, in tuis institutis præclaram consuetudinem, egregiaque studia, numquam satis laudati, Cracouiensis Episcopi, Andrea Zebridouij; cuius ex perpetuo multorum annorum conuictu, quotidianis sermonibus, consilijs, probitate, doctrina, quasi diuinis legibus, formasti animum tuum, atque excitasti ad excellentem rerum æternarum cupiditatem, vt faciliè constet cum tua re ad verum decus natura duceret, doctissimi tamen ac sanctissimi viri exemplo vehementer esse incitatum. Equidem, vt tibi vehementer gratulor, cuius omnis in amore Dei defixa cogitatio sita, cum in eos intueor, qui, falsa rerum imagine decepti, toto peiore contendunt ad ea comparanda, quæ sæpe molesta possidentibus, interdum etiam perniciofa sunt; misereor, & ingemisco. Quod vtinam industriam, aliquando meam, & si quod in me est, ingenium simili in argumento liceat exercere. nam nunc quidem voluntas, optima spectans, & in quam debet, partem propensa, multis tamen impedita rebus languet. sed speremus. sic enim nihil difficile, si consenserit Deus; vt nihil faciliè, si abnuerit. is porro, cum abesse putatur longius, & destituisse nos in medijs calamitatibus, tum adest proximus inscientibus, & ereptos ex miserrimo statu collocat in solio regum. Hæc ego sæpe tecum solatiij causa, quo sæpe indigeo: & capio voluptatem, quod epistolæ quasi allocutio tulit, vt eadem tecum. Remitto orationem. lege amicis tuis, & quam potes multis communica; vt rectè sentientes confirmentur; si qui autem ab optima causa descuerunt, ad sanitatem traducantur. Vale, * contubernalem tuum, summi adolescentem ingenij, nico nomine saluere iubeas.

* *Paschium.*

*, *Patauium.*

AM O veritatem, deinde me ipsum, illam specta-
re ante omnia soleo; mihi autem libenter quidem,
quatenus tamen liceat, indulgere, itaque nec acci-
pere debeo, quas in me laudes contulisti, nec, ut in-
genue confitear, rejicere plane possum, nam bonis
viris, artiumque liberalium scientia claris, equidem
placere velim, cum eo tamen, ut nolim quemquam
nimis esse in mea laude liberalem. tu autem in tuis
litteris ea mihi tribuis, quæ non modo, si agnoscam,
sed propemodum, si optem, mode sit parum agere
mihi videar. At Muretus ita sentit, Utinam quidem
sed officium, potius, quam sententiam, esse putat.
quis enim me minus ignorat? qui, quam diu Vene-
tijs fuit vel mecum habitauerit, vel mea consuetu-
dine frequenter admodum sit usus, nec is est, quem
iudicium fallat, præsertim in litteris, quas tractat af-
fidue, nouit egregie: verum ei facile persuadet hu-
manitas, ut iudicium amicitie largiatur, sed, siue te
Mureti oratio, tam honorificam de me opinionem
ut susceperes, adduxit; siue mihi hoc abs te, ut tu
scribis, mea studia, ut ego sentio, tua bonitas impe-
trat: persuade tibi, non exiguum me statuere orna-
mentum in amicitia tua: cum & ipse possideas illas
virtutes, quarum fama benevolentiam conciliat,
nomenque nostrum, ab interitu vindicatum, cum æ-
ternitate coniungit; & principum virorum, doctri-
naque præstantium, floreas amicitia; quodque me
non leuiter mouet, in Gulielmi Budæi, eruditissimi
hominis, ac de litteris optime meriti, contubernio
per aliquot annos vixeris, ac vellem mihi parem vo-
luntati suppetere facultatem: fructum ferres haud
mediocrem studij erga me tui, obseruantie verò in
te

re meę, quam tua virtus peperit, satis esset illu-
stris, ac minimè dubia significatio. quod ipsum ta-
men, ut ut est, fortasse consequar. nam & studio ma-
tar: & ad perficiendi spem plurimum quidem, vel-
le optima, solet asserre. Vale.

DIONYSIO LAMBINO.

Patauium.

22

NEQUE negare audeo tibi, homini eruditissi-
mo, cuius ego plurimè semper amicitiam feci; ne-
que, si pollicear præstare possim id, quod à me pe-
tis: premor enim domesticis oneribus, & typogra-
phiæ cura, sic mehercule, vix ut sustineam. vacua
tantum ab opere mihi relinquuntur horæ vespertinæ
sed eo tempore, tum defatigatus laboribus, ac
fractus: quietem quædò necessariam: tum vgrò
succedit oculorum dolor, &que ita gravis, non mo-
dò ut legere, aut commentari, sed nec domesticos
audire sine magna molestia possim. ita nobis tra-
ducitur dies, atque adeo noctis maior pænè pars.
non enim prius hac levamur capitis grauedine,
quàm sol, medio iam Antipodum orbe decurso, in-
cipit ad nos recurrere: & in ortu suo demum va-
letudinem mihi, alacritatemque restituit. quod si
respirare aliquando licebit; aures tibi meæ pate-
bunt, non in horas modò, sed integros etiam dies.
quid enim mihi iucundius, quid etiam utilius, quàm
tecum de litteris agere, tuæq; maximè tractare
scripta, de quibus quid existimem, Muretus no-
ster, testis est: nam, cum ad me, octauo, opinor,
adhuc anno, in Iudeæ suburbano habitantem, ig-
notum antea de facie, volutario adductus officio,
adiisses: humanitatē simul & doctrinā tuā eadē ho-
ra peripexi. tūc ego te cœpi & diligere & prædica-

re: nec desinam virumque facere, quam diuturna mihi dabitur vsura vitæ: quandoquidem nec tu defines esse tui similis, id est, cum optimus vir, officioque excellens, tum verò tantus in virtute, quantum cum egregia natura singularis industria potuit efficere. Interim peto à te, meis vt occupationibus ignoscas & voluntatem in te propensam, licet absiteres, tamen ames. Vale.

*

Palatinum.

23

NIHIL mihi promea in te benevolentia, meoque de te iudicio, potuit accedere, quod minùs vellem, aut quod minùs opinarer, quàm id, quod proximis diebus audiui: cum dicerit nescio quis, non te perinde, vt solebas in optimarum artium cupiditate versari, sed languere quotidie magis: adeoque præclara illa principia, quæ, me quidem saepe, & multum cohorrante, ac monente, posueras, esse labefacta, nihil vt a te eximium, nihil quod vulgare non sit, expectari posse videatur. equidem neque plane credidi, quod à tua consuetudine ita valde dissentiret: neque tamen planè non esse credendum id existimavi: quod vt accidere possit, cum in ætatem tuam intueor, verisimile mihi sit, quòd si, contra quàm ego cupio, factum est, vt paululum te à virtute disiunxeris, & in dubia, ac perdifficili iuuentutis via quiddam offenderis: agnosce tuam culpam, & corrige, dum licet. non enim, quæ dies confirmavit, facilè mutantur. En habes, quæ tuo exciret ad virtutem exemplo, æqualem tuum, exquisiti adolescentem ingenij Antonium Lauretanum: quem debet, cum nobilitate pares, nec naturæ fortunæque boni: dissimiles admodum sitis æquare eriam,

am, aut imitari saltem, in studijs artium optimarū. Sin autem est, ut volumus, & ista, quæ de te rumor dissipat, inania sunt: noli laborare, quid alij loquantur: cogita, quod ipse facias: & à te ipso pende. magna solet esse iucunditas, quæ manat ex optima conscientia. hac tu fruiere, & perge, ut cepisti, in studijs liberalium disciplinarum: quarum est cum possessio vitæ æqualis, tum fructus eiusmodi, ut etiam ad potteros pertineat. Vale.

ROMULO CERVINO.

Patauium.

24

ITA N' ego tibi ex animo effluxi, ut vnam tribus mensibus epistolam ad me dederis: occupatus inquis, sum. quo in genere? nempe in litteris. num igitur tibi à litteris animus videris abducere, cum epistolam texis: mihi quidem numquam minus. quin hoc ipsum, quod ego nunc in te desidero, si contemnis; id est si ita legis, ut numquā scribere animus inducas: litteræ iacebunt. quod, si me à principio rectissimè monentem audire voluisses; tæque, si non quotidie, saltem alteris diebus scriptioni dedisses: Dij immortales, quos tu nunc fructus ederes, quàm præstantes, quàm vberes, quàm & te ipso dignos, & fratre tuo, in omni genere laudis excellētissimo! nunc, quos progressus hac in re fecisti, non ego quidem illos, quasi tardioris ingenij, reprehendo, neque reprehendere quisquam potest: sed tamen illud, quod ego à te olim expectavi maius aliquanto fuit, quàm hoc, quod tu nunc præstas. Neque verò id, quod te iam pridem sumus hortati, & quod breui esse peruenturū credidimus, eiusmodi est, ut facili quavis posse consequi videatur: sed cogita, præclarū fere nihil esse, quod idē

N 2

difficile

difficile non sit: & tamen difficultates omnes ea,
 quæ in præstantibus ingenijs faciliè existit, gloria
 cupiditas vincit. cuius rei noli exempla petere ab
 antiquitate: aspice fratrem tuum; qui, vt Antima-
 cho poetæ Plato, sic tibi omnium instar esse potest.
 numquid igitur illum existimas tantos labores aut
 suscepturum fuisse, aut cum suscepisset, ferre potu-
 isse, nisi veræ laudis eum spes aliqua idèdem
 quasi alleuasset? quam quidem spem dum sequitur,
 vides quò peruenierit. gradum tenet dignitatis, qui
 est à summo proximus: & de summo quid homi-
 nes augurentur, intelligis. Perge, mi Romule, iisdè
 itineribus ad decus. magna sunt bene agentibus
 præmia constituta. quam tu facultatè quando ha-
 bes maximam, noli contemnere; ne paullo post,
 amissam, frustra queratis. hæc enim, quæ nunc ha-
 bemus, quis scit, quàm diu simus habituri? vides,
 vt auolent horæ, quæque nobis commoda præter-
 labentes auferant. Itaque opportunitates, dum ad-
 sunt, ita debemus amplecti, quasi non eadem sem-
 per affuturæ sint. qua in sententia te quoque ex-
 istimo esse, cupio quidem certè; vt cum expecta-
 tioni de te cencitatur, tum fratris tui, summi viri,
 laudibus aliquando respondeas. quod faciliè con-
 sequeris, si te ipse colliges, & quo consilio Parauis
 accesseris, quam urbem scis habitam semper esse
 doctrinæ domicilium, assiduè cogitabis. &, quam-
 quam non dubito, quin memoria bona sis: tamen,
 quoniam hæc posterior epistola tua, quæ ad me xv.
 Kal. misisti, cui ego x i v. respondi, non tam est lu-
 culenter scripta, quam vellem; potius multo mi-
 nus quàm vellem; vereor, ne tibi illa, quæ ego te-
 cum olim de Latinæ linguæ obseruatione sum lo-
 cutus, quæque ipse mihi te esse facturum pollici-
 tus es, penitus exciderint: quæ si putas è re tua esse,

ut a me iterentur; excurre ad nos, & hoc quidem animo, ut, quam diu Venetijs futurus es, (cupio autem, ut diutissime velis) apud me diuerferis. Ac noli vereri, ne ego te Patauium crudiores remittam. non ita de nostris hospitibus malè meremur. Cœnz erunt, quæ te lauritia delectare, non quæ copia possint offendere, quæ quidem in primis sermone bono, & perfamiliari condientur: quod tu quanti facias, ignoro: ego quidem huic iucunditati nullam antepono. Vale.

VINCENTIO GILIANO

Venetias.

39

QVAM multa non modò contra voluntatem, verùm etiam præter opinionè homini contingunt, numquam putavi fore, ut humanitatem tuam requirerem. adeo mihi & multa, & perillustria studijs erga me tui dederas argumenta: nunc, alijs me quotidie salutantibus, aut certè consulatorijs in meo casu, opemque pollicentes, litteras mittentibus, ipse tamen neque scribis quidquam, neque mecum habendi sermonis facultatem quæris. quod viris nobilissimis concessi, tibi, pro multis ingenij tui suauitatibus, proque nostra non nuper instituta, sed iam inueterata necessitudine, numquam denegassem. Optavi, inquires, sed optanti pudor obstitit. Agnosco modestiam tuam, nec mediocriter probò: verumtamen decet aliqua ortam à virtute amicitiam confidentia, Erant autem, cur me conuentum cuperes, causæ minimè vulgares: primum Iasonis mei de Nores, viri omnium, quos ego in vita nouerim, optimi, atque humanissimi, reditus in hanc urbem: deinde Dauilæ nostri, quæ ego quanti faciã, & tu, & omnes pænè iam norunt,

N 3

egrotat

agroratio: quæ tûm hesterno die cognouerim: cæpio tamen certius abs te aliquid significari. variè enim afficior, & amicissimi hominis aduentu: cuius in consuetudine plurimam mihi statuo iucunditatem: & eius viri morbo, cui debere omnia videor, quia, quod in ipso fuit, operam dedit, vt me sibi non exiguo propinquitatis vinculo in perpetuum obstringeret. neque enim, licet mutuam vtriusque voluntatem frustrata fortuna sit, iccirco tantam in me beneuolentiæ significationem parui pendendam existimo. animus mihi pro re erit: meque ille sui memorem beneficij (sic enim appellare, debeo) aliquando sentiet. Hæc sunt, mi Giliane, cur te velim. accedit illud. Affines suos Cardinales Carpenfis, qui de studijs meis non pessimè existimat, cupit elegantibus litteris expoliri. optima conditio, nec minùs honorifica. itaque statim de te cogitauit: quem ex cultum liberali doctrina, moribus emendatis, comem, & facilem iu conuictu cognoui. nec tamen audeo sperare. vrbs enim Venetæ tranquillitatem nimis amas, & otio libenter fruëris erudito, sed, si à te non impetro; odorare saltem, & indaga, si quem eo loco dignum alicunde licet eruere. inibitur à Cardinali gratia nò vulgaris: de quo tibi hoc affirmo, patronum esse bonarum artium his perditis temporibus propè singularem: qui si, vt augurantur plurimi, ad illa summa peruenerit, redibunt, mihi crede, aurea tempora, & debita litteris aliquando præmia persoluentur. Vale.

FRANCISCO MORANDO.

Veronam.

26

ITA valeam, itaque tecum vinam, quod vtrumque

que pariter exopto, ut cydonite tua nihil adhuc gustavi suavius: versibus autem, quos vnâ misisti, nihil vmquam legi purius: nihil ornatius. quare gratiam habeo tibi quidem, ut de deo, maximâ, aliquam tamen etiam imperito artifice superioris anni, cuius culpam, de qua tecum eram questus, Lucrèce non mediocri tua cōpensauit humanitas. quod si artifex idem est, euenadmodum verba tua significant: non ab eius ingenio, sed ab amore in me tuo nouum genus artificij, noua fluxit industria. itaque magnam ad officia erga me tua quotidie fieri accessionem intelligo, ex quo voluptatem equidem capio tantam, quantam eius, qui doctrina, ingenio, omni denique laude libero homine digna excellat, perspecta beneuolentia asserre maximam potest: verumtamen, quia me prorsus omnis in summa remunerandi voluntate facultas deficit, angor nonnumquam intimis sensibus, & inuicunde uiuō. sed neque futurum despero, ut, quo in te sum animo, te ipsa aliquando perspicias: Se, si parum optatis meis, ut sere consueui, fortuna responderit, memoria saltem, perpetuōque erga te studio, non officijs modō erga me tuis, sed virtutibus etiam eximjis debito, cumulātē mihi satisfaciam. De tua valetudine, quæ mihi perinde ac mea curæ est, à patre tuo, prudenti viro, quæ cupiebam, fere cognoui: de studijs ex te ipso, id est ex litteris tuis, quarum elegantia mirifice delector, aliquid cupio scire. Orationem in funere habitam doctissimi: ac nobilissimi hominis Ludouici Negrolæ, cuius obitu non mediocriter dolui, audio laudari. sunt etiam, qui tuam existiment. quod libenter credo: sic enim faueo tuæ gloriæ, ut fratribus fortasse tuis præterea quidem concedā meminī. Vale.

LAEVINO TORRENTIO.

Leodium,

27

PUTO tibi molestum iam esse silentium meum:
 at mihi silentij causa longè molestior. nam toto
 fere biennio neque corpori valetudo, nec animo
 quies contigit. ita, qui absentes amicos litteris sal-
 tem colere consueui. iucundissimam mihi consue-
 tudinē intermittere, & in officij cursu languere sum
 coactus. quòd si secus existimas, nec tibi mea fide
 facit affirmatio: testes habeo studij erga te mei
 non equidem valde locupletes, sed eos tamen qui-
 bus tu libenter credas, probos viros, communes a-
 micos: à quibus & quaesitum est aliquando, me mā-
 dante, d. tuo statu; & cum id, quod auebam max-
 imè, cognouissem, esse te in oculis Leodiensi E-
 piscopo optimo, eidemque Principi eximio, auctum
 esse commodis, ornatū dignitate: factum est quod
 ignorare te arbitror, ut leuationem malorum me-
 orum in tuis bonis aliquam inuenerim. Atque e-
 quidem reuocare me ad institutum meum, & ali-
 quid ad te scribere cogitabam, cum tuæ me litteræ
 oppresserunt, quibus commendas mihi modestissi-
 mos, & summæ spei adolescentes, Ioannis Cauchi
 filios, doctissimi & ingeniosissimi hominis, ut equi-
 dem sentio. tuo primū testimonio, deinde scrip-
 tis illius; quæ qui legerit, nullius præterea testi-
 monium requirat. quo libentius operam meam fi-
 liis eius & pollicitus sum, & detuli, qui cum ad me
 adeunt, te simul intutor, & impellor magis ad om-
 nem humanitatem memoria tui. nec potest esse
 quidquam iucundius: quàm ut eorum studijs cō-
 modisque seruiam: & si præstabo aliquid, ita læ-
 tabor, quasi beneficiū acceperim in officio meo.

Erat

Erat in ijsdem litteris tacita quædam admonitio promissorum meorum: quæ si non persolue; mihi crede, tanti viri virtute, tanti Principis dignitate deterreor. nam, vt egregium aliquid moliamur, consequi tamen neque per ingenij nostri tenuitatem, neque per fortunam licet, hanc excusationem probari à te cupio; nec omnino despero: sin vrgere pergis, auctore te aggrediar, vtcunque cadat. potest enim fieri, vt, quemadmodum multa, contrà quàm speramus, item hoc fortasse, contrà quàm timemus, eueniat. quòd si quid offenderimus; primùm, illud fore non dubito, tua nos vt subleuet auctoritas; deinde te ipso culpæ socio feram leuius. hæc mihi cautio placet, vtinam tibi; sed, si mihi in amore respondet, tibi quoque: de quo tuas litteras expecto. Vale. Venetijs.

LAVRENTIO GAMBARAE.

Patavium.

28

BASILII Zanciri, poetæ summi, hominisque non vulgariter eruditi, miserabilis & indignissimus interitus hilaritatem mihi prorsus omnem eripuit. quem enim donare summis præmijs ob excellentem virtutem; decorare honoribus ob singularem integritatem, atque innocentiam æquum fuit: cum tam ignominiosè vexatum, tam acerbè, tam crudeliter extinctum, quis non ferat iniquissimè? equidem, vt audiui, etiam dolore tuo vehementer dolui. nam & vixistis vnà semper coniunctissimè, alter alteri egregie carus: & fuit vterque vestrum ad poeticam facultatem natura propensus, ac mire factus, ingenio verò ita pares, vt, cum nemo tam bonus poeta sit, quin vobis primas in componendis versibus partes tribuat, quam confessionem etiam ab inuitis exprimit.

mit poematum comparatio, vter tamen vtri prefferret;
nondum satis iudicare quisquam possit. magnam
igitur, planeque fraternam inter vos tum ingenio-
rum similitudo, tum studiorum communio beneuo-
lentiam excitarat: nec dubito, quin te, licet huma-
næ conditionis minimè rudem, obitus eius valde
perturbarit, animumque tuum ita deiecerit, vt ex-
tollī fortasse ad æquitatem neque celeriter, neque
facile possit. quo grauius morte illius afficior: &
vt omni mente peruestigem, nullam tamen inire
doloris alleuandi rationem queo. vnica, opinor, illa
consolatio superest, quam tibi quoque fore gratissi-
mam scio, vt, si conuictu perpetuo priuamur, tamen
inter nos ita crebro colloquamur, vt hanc maioris
acerbitatem, qua pariter affligimur, quotidianæ co-
suetudinis mutuaque beneuolentiæ suauitate le-
niamus, quod vt quam maturimè consequamur, tu
pro tua, ego pro mea parte diligenter operam da-
bo. Vale. Venetijs.

NICOLAO NATHANAËLO.

Venetias.

29

PERCVIERAT me graniter acerbis ille nun-
cius de nauis piratis abducta, qua vehabatur in
Cretam exquisita, multorumque nummorum bibli-
otheca parentis tui. cum ex eo casu iacturæ pluri-
mum tulisse res & fortunas vestras intelligerem.
nunc me prorsus ab eo dolore, quem mihi vestra
calamitas attulerat, ad lætitiā incredibilem re-
uocarunt litteræ tuæ. scribis enim erudiendi curam
adolescentis nobilissimi, Aloysij Mocenici, tibi esse
demandatam in quo sanè, pro ea qua te sum com-
plexus beneuolentia, multis nominibus tibi gratu-
lor: primam, quod cum, qui faciliè possit illustrare
disci,

disciplinam tuam, excellentis ingenij adolescentē,
 mirifica, vt audio, virtutis indole præditum, sapien-
 tiore etiā, quā ætas ferat, nactus sis: deinde, quod
 ab eius patre, Leonardo Mocenico, Equite clarissi-
 mo, quo nullum in hac vrbe vel prudentiæ, vel libe-
 ralitatis, vel omnium denique virtutum, quæ nobi-
 lem virum deceant; exemplum habemus illustrius,
 fructum diligentia tuæ minimè vulgarem potes ex-
 spectare: postremò, quod in ea domo viues, in qua
 omnia, vetere maiorum norma, ad honestum, & ad
 dignitatem referuntur, quod præstantes & vsu ma-
 gnarum rerum, & doctrina viri quotidie confluunt,
 vnde prudentiam, vnde optimè viuendi rationem
 petes. Persequi omnia, quæ tibi diuina benignitas
 obtulit, difficile est: sed mihi crede, quem tua cau-
 sa velle, tuisque fauere commodis non ignoras, ni-
 hil isto munere, ne fingi quidem à te potuit aut for-
 tunis tuis vtilius, aut studijs accommodatius. itaq; si
 me audies, omnia, quæ frustra sæpe experuntur, bo-
 na, in vna Leonardi Mocenici beneuolentia consti-
 tues: cuius tibi comparanda caue tempus amittas:
 confer huc omnē industriā, vt eius filiū, tuæ diligen-
 tiæ commissum, in quo pater tali filio iure fixit om-
 nes curas, ita instituas, atq; excolas; vt eam laudē,
 ad quā natus præcipuè videtur, adiuvante illius in-
 geniū studio tuo, breui consequatur. habet autem
 hoc virtus, vt, à quibus illā accepimus, eos in omni
 vita diligere cogamur: & est optandū, vt ab ijs ma-
 ximè diligamur, qui non opibus modò valeant, sed
 ad benignitatē etiā natura propendeant. quæ si in
 vlla ciuitate, profectò in hac nostra, & si in vlla fa-
 milia, in ea potissimū, & in eo viro, cui tuam in re
 præclara operam addixisti, summa cognoscitur. Vi-
 de igitur, quid susceperis, cuius familiæ gloriæ ser-
 uas, quid fides, quid existimatio tua, quid honor
 etiam

etiam meus quodammodo postuler: qui tibi sapē,
nec tamen gratiæ causa, sed adductus iudicio, testi-
monium imperitui probitatis, & scientiæ non modò
Græcæ, verum etiam Latinæ linguæ: quarum alterā
magistro patre tuo, Ioanne Nathanaelo, sacrarum
litterarum peritia, vitæ quæ innocentia cum antiqua
illa Græcia, quam nunquam fama deferet, confe-
rendo, alterā nōnihil ē sermonibus fortasse nostris,
ē studio quidem tuo, tuisq; vigilijs maximè cogno-
uisti. Hæc si tibi omnia, vt spero, ante oculos pones;
vinces te ipsum in diligentia; operamque dabis, vt
in familia nobilissima, cuius patrociniū nullum cer-
tius ad eas temporum procellas, quæ humanæ vitæ
impendent, perfugium reperies, egregium virtutis
& industriæ tuæ monumentum relinquo. Vale.

*, *Patavium.*

30

FALSVS hic etiam de Rainutij Farnesij Cardi-
nalis obitu dissipatus rumor erat: quo sum grauissi-
mè commotus. nam in illo viro, qui se iam inde à
puero ad exemplum aui sui, Pavlli i. x. Pontificis
omnium sapientissimi, totum finxit, non abumbrata,
vt in multis, sed expressa signa virtutis elucet: &
nunc, vt audio, suas omnes in Christianæ pietatis
cultu, cognitiones, curasque defixit. quo mihi erat,
bonisq; omnibus acerbior illa fama, quæ, multorum
sermone, de immaturo, & inopinato illius interitu
percrebuerat. angebar etiam fratris ejus, eximij vi-
ri, Alexandri Cardinalis nomine: cui multis iam an-
nis eam viam ingressus, quæ ducit ad verum decus,
artiumque optimarum studia suis opibus hac ætate
præter ceteros fouenti, tantum eripi præsidium, tan-
tum auferri domesticæ laudis, magnopere dolen-
dum videbatur. Gratulor igitur, illo incolumi, libe-
ralibus

salibus disciplinis; gratulor omnibus, qui virtutem, & probitatem prima ducunt; præcipue vero tibi, quem & Alexandri Farnesij Cardinalis valde studiosum, & erga sui similes, hoc est erga eos, quibus illa, unde manat honestum, sola placent, præclare animatum cognoui. refrixit iam, vel plane extinctus euauit peruulgatus ille ramor; uiuit, & valet cui lacrimas tanquam mortuo dedimus; quem, si fieri posset, immortalem esse omnes cuperent. Te, quoque bene firmum esse, & ex illo valetudinis incommodo emeruisse, represso iam sanguine, qui tibi ex oculo dextro multus effluerat, mirabiliter gaudeo, de quo mihi cum narraret familiaris tuus, prima statim audirione sum percussus: postea, cum id reliqua persequeretur, animum recepi, & ab omni metu, curaque respiravi. huius morbi causam non dubito quin medici, quos habes istic scientia instructissimos, usu peritissimos, in studia conferant. quod si ita est, remoue, obsecro te, libros omnes ab oculis tuis. nam, donec eos videris, certo scio, quod mihi sæpe contigit agrotanti, temperare tibi non poteris, Vale.

E I D E M, Patavium.

31

NARRO tibi: iam non amo verecundiam, cum enim mihi potius nihil esse; quam ut filium meum (libet enim de mare ominari) ad sacram baptismatis aquam susciperes: tamen, dum obsequor pudori meo, nec te talem virum, maximarum rerum occupatione dissentum, appellare audeo, commissi imprudens, ut officij laudem ipse præriperes. in quo sane & peccasse me, & luere merito peccati poenā confiteor. quid enim mihi non permisit, quid iam elargita non est humanitas tua? quam a me alijs prædi-

prædicatam ignorare ipse fortasse tibi sum visus, valde tamen recreor significatione amoris tui: & nostram amicitiam, quam studiorum similitudo peperit, hoc etiam affinitatis quasi vinculo adstringi, vehementer lator. nam & res ipsa eiusmodi est, ut benevolentiam utrimque augeat: & mihi ad hominum opiniones, accidere speciosius, aut honorificentius nihil potest. totus igitur in ære tuo sum. ita de me meritis es, ita quotidie mereris quod si tibi pateret animus meus: profectò non locari pessimè tuam gratiam intelligeres: quam si nò possumus remunerando, (nec enim aut fortuna tua patitur, aut voluntas expectat) prædicando saltem illustrabimus. mihi certe ipsa memoria, perpetuoque erga te studio satisfaciàm. De reditu meo verbum scilicet expectas: iam discedo: itaque per aliquot dies litteræ cessabunt. Amanuensum tuum amo plurimùm. videor enim mihi agnouisse manum optimi, atque honestissimi adolescentis, Francisci Secundi. cui de tua consuetudine etiam atque etiam gratulor. nã inuidia locum amor non reliquit. Vale. Venetijs,

* *Erratum.*

32

Et me laudas in Epistola tua, nec mediocriter quidem; & meam amicitiam, quæ tua humanitas est, valde videris expectare. Ego autem, etsi me delectat, ut ait ille, laudari à laudato viro, tamen ea, quæ mihi tribuis, cum esse verissima cupiam, non agnosco. dilexite quidem adolescens veterem eloquentiam: nec voluntatem atas, studium occupatio, sæpe etiam valetudo inuit. sed, excellere in re omnium, ut ego sentio, præstantissima: cuius negotij sit, cuius ingenij, non modo experiens ipse intellego, verùm etiam ex inani multorum industria cõjicio, non

non enim, qui seuerior in me ipso sim, nec mihi am-
cior, quàm veritati, alijs blandiri gratiæ causa de-
beo. vnum hoc in nobis fortasse iure laudes: si modò
laude dignum est: equidem, quasi aliquid sit, interdū
mihi gratulor, quòd, & quales olim fuerint ij, quos in
oratione Latina cupimus imitari, quibus ingenijs,
quò doctrina, quæ etiam exercitatione præditi, &
quis ego sim, vel potiùs, qui hodie simus omnes,
facile possum existimare. Quocirca, si vetera spe-
ctas, mutes licet sententiam de me tuam, floruit an-
tiquitas eloquentiæ gloria: nos iacemus. sin hæc re-
centia tibi proponis: non omnino me, quantum in
hoc studio profecerim, pænitebit, nec tamen tibi
assentiar, vt me omnibus Latinè scribendi facultate
conscitear antecellere. possum aliquid, vel etiam
multa in alijs desiderare, neminem in hoc genere
laudis eximium ducere: (est enim hæc fortasse
non ingeniorum culpa, sed temporum) non ideo
tamen sequitur, vt insolenter attripiam, & induam
ipse, quæ alijs tanquam spolia detraxerim. vt in mu-
sicijs, artem ipsam exercere, non facillimum est: ar-
tificem autem peritum ab inscio distinguere, racito
aurium sensu plerique omnes solent: item ego:
quam legendis assiduè, ac perattentè hominum e-
loquentissimorum libris conceptam in animo rectè
scribendi formam intueor, eam exprimere, & as-
sequi scribendo nunc quidem nullo modo possum,
ac vereor etiam, vt vñquam possim: verum enim-
vero, quod a sapientibus viris proditum legimus,
numquam malè ponitur industria præstantibus in
rebus. laudatur enim vel sine re voluntas. quæ e-
go interdum spe incitor ad studia. & si nihil aliud, tu
me certe, optime, atq; eruditissime, hoc ipso, quòd
tantopere laudas, ad laudem vehementer impelle-
res, magni enim facere videris Romani sermonis

ele-

elegantiam: & quod tibi leue non est, eximiarum at-
 tium scientia instructissimo, id à me nequaquam esse
 contemnendum intelligo. Accedit illud, quòd epi-
 stola tua ita loquitur ornatè, vt à rhetore, non à me-
 dico, quem te esse proferis, & quem præstas egre-
 giè, scripta videatur. quod indicat ingenij, qui præ-
 stantiâ. cum enim, vt audio, philosophiam sis vni-
 uersam animo complexus; præcipuè verò medicinâ
 tractes, & ita tractes, vt cum paucissimis excellas;
 valde sum miratus, vnde istâ Latinâ orationis tã
 concinnâ, tam vberè, tam illustren facultatè sis con-
 secutus. Quare, quo tu nomine subuereri visus es, ne
 ego tuam ad me amandû valde propensam volun-
 tatem parû libenter exciperem; cum eloquentiam
 tuâ verbis dissimules, re ipsa ostendas; eo ipso no-
 mine sic incensus tui studio sum, vt ad meâ institu-
 endæ tecum amicitie cupiditatem accedere nihil
 possit. Quod autè negas esse quidquâ ad amorem,
 conciliandum amore ipso efficacious: ita tecû sentio,
 si virtus cum amore coniungatur: sin eum, qui di-
 ligat, nihil, præter nudâ voluntatè, cõmendat, non
 probitas morû, non doctrina, non ars aliqua libera-
 lior: valde video, sed istuc quid è tua minimè refert.
 quis enim te vel non amantè amare nolit, què esse
 tam amabilem, litteris, humanitate, integritate, sen-
 tiat: sed videlicet Socraticè mecum agis: ironia te
 delectat: cum in eo ipso, quod tibi detrahis, tu te
 rescellat oratio. Ego tuum erga me animum pari a-
 nimo complector, & foueo officijs, quantum in me
 erit: neq; me patiar, cum reliqua apud te omnia su-
 periora esse concedam, etiam humanitate vinci.
 Vale, & Ioanni Baptista Pigna, homini in primis e-
 rudito, & ingenioso, cuius de imitatione poetica e-
 gregios libros auidè expecto, salutem meis verbis.
 Venetijs.

MARIO

MARIO CORRADO.

Brundisium.

33

MULTIS iam mensibus nihil ad te litterarum dedi, nec mihi tamen venit in mentem subuereri, ne quam tibi nostra indignam amicitia suspicionem silentij mei diuturnitas attulerit. mihi quidem nihil scito esse iucundius epistolis tuis: quas cum lego, delector mirifice amore in me tuo, delector etiam ingenio, & scribendi elegantia, in qua tibi non loquor ~~ut~~ ^{ut} paucissimos comparo, antepono neminem. atque equidem, si per vtriusque fortunam liceret, nihil malim, quam assidue tecum esse, totosque dies in tuo sermone consumere, quod tamen quin aliquando sit futurum, cum in tuas litteras intueor, imaginem animi tui nonnullam ostendentes, prorsus non despero. Ego satis diu feriatuſ a studijs sum, inuitus: sed quis necessitati non pareatſ nam, quæ me causæ non modò libros, sed patriam quoque relinquere coegerunt; aut habes fortasse iam cognitum, litteris edoctus familiarium tuorum, qui ad te interdum ad me officij causa solent; aut, si ignoras, quid ego tibi exponam; cui si quid a me accidat iniucundum, dupliciter angar, incommodo meo, molestia tuaſ Nunc id commentor, ut certam aliquando rationem ineam otij constituendi, & viam humaniter: quod te quoque video cogitare, & si volueris, assequere. Bouios fratres, tua prædicatione commotus, amo vehementer, & obferuo. qui si mihi, ut significas, aliquid tribuunt: est, quod gaudeam, placere me præstantibus viris, quorum in iudicio, & benevolentia, ornamentis, & commodi mihi statuo plurimum. tu velim, quod ad amorem, studiumque attiner, de me illis omnia

O

pro

promittas: ego, quæ promiseris, præstabo. frustum
etiam fortasse aliquem degustabunt studiorum no-
strorum. liceat modò esse otiosis; id quod agimus, &
futurum speramus, Vale.

PETRO CELSO.

Vicetiam.

34

VNA, eademq; manus vulnus, opèq; tulit. pla-
nè enim mihi videor, quod de Achillis hasta in Te-
lephi vulnere traditum est à poetis, idem ad tuas
epistolas posse convertere. atticeras me grauiter,
nunc idè recreas, & abstergis omnem molestim in-
cundissimis litteris, in quibus cluget humanitas tua,
quæ obscurauerat paululum animi tui subita com-
motio, in digna certè meis in te neq; paucis, neque
vulgaribus officijs, quorum testes apud me custodi-
untur litteræ tuæ, itaq; rediisse te ad eam comita-
tè, quæ cum tua natura, & cum ijs studijs, in quibus
rotos dies eximia cū laude versaris, magnopere cō-
gruit, ita lator, vt nihil vnquā senserim hac volup-
tate iucundius. quòd si tibi meum ingenium aliquot
mensū consuetudine satis exploratū non est; non
dubito, quin absens intelligas, & eo cernas illustrius
quo longiora nos terrarū interualla disjurgent. nō
enim in te fortunā diligo, quā soleo contēnere, sed
quia fortunā tua virtute superas: cōtrā quā multū;
quorū oculos auri, argentiq; splēdor ita præstingit,
vt pulchritudinē virtutis intueri nullo pacto possint.
quo equidē sensu, ac iudicio meo delector multo
magis, quā Ciceroniana illa eloquentia, quam tu
mihi, loco fortasse, obiecisti: eū tamen, tibi quoq;
eam minimè displicere, tuorū scriptorū elegantia si-
gnificet. De discessu tuo, quamquam ad tuam volū-
tatem accommodare consilia mea minimè liceat,
cupio tamen mihi tempus definiri. Vale.

IOAN.

IOANNI SAMBUCCO.

Patauium.

33

NON mediocre amoris argumentis, quod de filiolo gratularis, & sperare te significas, ut patri etiam orationis Latinæ facultate antecellat. quid? ergo ille tibi magnū videbitur præstare, si opinione, & fama nos antecierit eloquentiæ ego illi, qua primis hora editum in lucem vidi, bonam mentem precatus à Deo sum. hoc nobis debet esse antiquissimum, & hoc ei si contigerit, reliqua iure contemnet, aut, si voluerit, facili consequetur. mea verò studia si imitabitur, quæ certè, quod fateri sine arrogantiā possum, ad honestum referuntur: aditus ad laudē difficiles non habebit; quò mihi studiosè contendenti fortuna semper nescio quo meo fato viâ interclusit. verumtamen, mi Sambuce, cum tu, tuq; similium fruar benevolentia, quid desiderè? quid potest esse amicitia iucundius? quid etiā fructuosius? cum & amant inter se boni viri; & est inter eos quasi certamen amoris, & officij, equidem, de te quid sentiam, si ad te ipsum scriberè, certè scio, qui tuus pudor est, legeres inuitus. testem tibi do iudicij mei graue adolescentem, (& adde si quid vis: nihil enim tribues immerenti)*: quem cognoui tuis laudibus, me narrante etiam atq; etiam lacari, quòd si tenerem artem eloquentiæ, sicuti tu in epistola tua, amore potius in me, quàm iudicio, effusus exillimas: sane coloribus egregijs imaginem tuarum virtutum exprimerem: voluntatem verò illam, & præclaros conatus ad augendas fortunas nostras, de quibus postredie, quàm à vobis discessi, quid idam in sermone * significauit, mehercule sic ornarem, ut nihil esse posset illustrius, de quo quia tam amanter cogitasti,

gratias agerem; & vt perpetuò cogitares, atque ageres, cohortarer, si hoc humanitas tua, illud amicitia nostra pateretur. vt vt autem res ceciderit; (à se enim principia sunt; exitum præstare non potes) partes meæ non requirentur: prosequar enim vel beneficium laude, vel animum certè tuum memoria sempiterna. Vale. Venetijs.

EIDEM, *Pasaniũ.*

36

Ego verò, accepto nuncio de obitu filioli mei, ita sum perturbatus, vt me tamen hominem esse meminerim, & illum in hanc vitam, tanquam in hospitium, ita esse ingressum, vt, accitu summi Dei, æternum illud cæleste domicilium petiturus, aliquando discederet. quòd si me casus iste nec opinatus ita perculisset, vt omnino iacerem, excitarer tamen prudentia litterarum tuarum, in quibus de luctu minuendo disputas egregiè, tuamque declaras tum homine Christiano dignam bonitatem, tum erga me beneuolentiam singularem. verum ego, optime Sambuce, multis iam infortunijs hoc sum affectus, vt fortunam ipsam didicerim contemnere, quæ mihi, vt eripiat reliqua, nunquam adimet ea, quæ nec ipsa dedit, nec dare cuiquam potest, rectam mentè, optima studia, pietatè in Deum. Præclarè aduopinor cum filio meo, fruitur conspectu, & consuetudine cælestium animarum: non angitur curis: non spe ducitur: nihil timet aduersum at nos, qui dicimur viuere, quibus hac falsæ lucis vsura nihil est carius, quàm multa exerceat quid laboramus, quid cupimus, quod etiam si contingat, animus acquiescat: itaque verè sapientes homines, non vt diu, sed vt rectè. & cum virtute viuerent, optare soliti sunt. quod equidè conor, & vt spero, consequar. nihil enim

enim magis cogito, nihil specto, quam ut seruam
 studijs meis, & ita viuam, ut vitæ rationem Deo si-
 mul & hominibus aliquando possim reddere. Qua-
 re, cum me vocas ad scribendam, confirmantur
 consilia mea iudicio tuo. ac tu quidem in hoc of-
 ficio cohortandi facis idem, quod multi: quibus fa-
 cilè possem satisfacere, si per domestica negotia li-
 ceret sed, obsecro, nolite ex otio vestro meum spe-
 ctare, vobis enim certa, & expedita sunt omnia: mihi
 vnicum est vectigal industria mea: qua liberos ale-
 re, xueri familiam cogor. & si negligam, deseretur
 humanitas. sin, ut debeo, diligenter curem, iacere
 studia necesse est: quæ solutum curis omnibus ani-
 mum postulant. At inquires: ipsa tibi studia fructum
 ferent. Cane alijs cantilenam istam, mores, ac tem-
 pora ignorantibus: mihi non persuadebis experto.
 vetus illa Principum virorum benignitas exaruit,
 inania plerique sequuntur, nihil solidum amant, ni-
 hil magnificum, nihil illustre. Vides alios, quasi per-
 dendis tantum frugibus nati sint, immanibus epu-
 larum sumptibus opes exhaurire: alios, quasi etiam
 homines ipsos, non modò fruges, perdere pulchrum
 sit, thesauros effundere, collectos acerbissimè, in ea
 bella, quæ vastitatem agris, vrbibus incendia, hu-
 mano generi, aliena stultitia miserrimo, cladem &
 exitium importent. Musæ interim vbique locorum
 algent, neglectæ ab ijs, qui fouere eas ut maximè
 poterant, ita maximè debebant. Etiam illud indig-
 num, quòd existunt, qui specie liberalitatis glorio-
 lam aucupentur; & eam virtutem, à qua longissimè
 absunt. quasi familiarem suam, sic in ore habeant,
 ut amare videantur. Verum, hæc satis, aut etiam ni-
 pium fortasse multa. Vale. Venetijs.

GASPARI CONTARENO
CARDINALI

Roman.

37

CVM neque haberem, quod tua magnopere interesset à me scribi; & te scirem summis occupati-
onibus assidue esse districtum: tamen faciendum
mihi putavi, vt aliquid omnino ad te litterarum da-
rem, ad meum enim officium valde pertinet, te, de
nobis optimè meritum, intelligere, & quo te studio
colam, & qua tuorum in me meritorum memoriam
religione conseruem, quod, vt spero, consequar lit-
terarum bono, nam, vt remunerare vmquam possim,
sperare vix audeo: ita multa sunt, quæ ad me iuuan-
dum officia sunt à te profecta. vt enim omitram,
quàm honorificè de parente meo & loqui, & senti-
re solitus sis, càm ita dicas, tibi nullius olim iucun-
diorem consuetudinem fuisse, nullius cariorem
nunc esse memoriã: vt igitur hoc omitram, quod in
summi beneficij loco soleo ponere: quanti illud ap-
ud me debet esse ponderis, quod olim me adoles-
centem vir clarissimus, non tu quidem sopitum, sed
tardiorum fortasse, quàm oporteret, a studio
summe laudis excitasti: cuius temporis recordatio
mirificè me delectat. sic enim argumentor: te, cuius
iudicij est acerrimum, numquã me ad virtutem fu-
isse cohortaturum, si te frustra id facere existimas-
se: tantum autem virum, quantus ipse omnium con-
sensu gentium & es, & haberis, de nobis non pessi-
mè sperare, mihi peruius videtur est cogitanti; apud
alios, si qui audient, etiam honorificum. Quare
nunc quidem id, quo mihi pro tua summa humani-
tate facillimū est, ago, vt, quæ pro tot ac tantis offi-
cijs animi debeo, cum me prestare tibi persuadeã.
quod

quod si per eam viam, qua ad præstantissimarum
artium cognitionem iter est, tantum procedam,
quantum profectò, nisi me aliqua res impederit,
procedam: ne illud etiam aliquando efficiam, vt, te
de nobis esse bene meritum magnopere lateris. Te
interim si rogem, vt, quemadmodum instruxisti, me
diligas, faciam imprudenter. neque enim dubitan-
dum est, quin tu velis in eadem erga me voluntate,
cùm humanitatis, tum constantiæ causâ, permane-
re magis illud mihi est elaborandum, vt omnes res,
quæ ad te colendum pertinent, studiosè faciam:
quarum si vllam sciens prætermisero. nefariè me
peccasse confitebor. Vale. Venetijs.

BENEDICTO ACCOLTO

CARDINALIS

Ferrariam.

38

CVM primùm Venetias reuerti, etsi eram & ses-
sus aliquantum de via, & eo morbo, qui me Ferrar-
iæ satis grauitè afflixit, nondum plane leuatus: ta-
men magnitudo meæ in te obseruantia, tuæque in
me beneuolentiæ recordatio me adduxere, vt ad te
scriberem. quo genere officij quàm mihi sæpe apud
te sit vtendum, intelligo. nam cùm eo ipso die, quo
mihi aditus ad amicitiam tuam paruit, de meis
commodis. & ornamentis non cogitare solum,
sed agere etiam cœperis: omnino, si velim id,
quod maximè velle debeo, quibus me studijs a
pueritia dedidi, ijs haberi non indignus, diligenter
ineunda mihi ratio est, vt istam tuam ad me augen-
dum tam propensam voluntatem plurimi apud me
& esse, & semper fore significem id hoc tempore
nisi litteris mittendis, qua te alia consequar, non vi-

O 4

deo.

deo, facultatem maiorem si vñquam nactus ero, arctissimè complectar, neque dimittam priùs, quàm id tibi saltem aliqua ex parte persoluam, quod interea à me deberi non solum non dissimulo, sed etiam apud omnes libentissimè prædico. Quid enim mihi esse potest, non dicam honestius, sed gloriosius, quàm te, virum omni genere virtutis excellentem, summa dignitate præditum, acerrimi in cognoscendis hominibus iudicij, nullam officij genus, aut studij quod quidem ad meam siue vtilitatem, siue laudem pertineat, prætermittere? mehercule nulla res fuit, quæ nos ad probitatis, & doctrinæ opinionem commendare magis posset. itaque, quod antè faciebam domestico tantum exemplo commotus, vt per eam viam, quam mihi pater meus tritam reliquisset, expedico cursu ad summam laudem, gloriæque contenderem: id multo acrius facio nunc, iudicio de me incitatus tuo, cui vereor equidem vt respondere possim: & est sanè difficillimum; sed tamen, quoniam ita tempus omne meum traduco, vt quantum valetudinis ratio patitur, in litteris verser, & quasi diurnam sitim explere cupiens, iisdem è fontibus, vnde illa fluxerunt, quæ sunt laudum tuarum maxima, diligenter hauriam: non despero fore, vt & homines officia tua bene posita existiment, & tu, qui tibi à me fructus debentur, eos non contemnendos aliquando percipias. cuius rei maturitas dum veniat, est interea mei officij, tui memoriam summa cum beneuolentia sanctissimè, ac religiosissimè colere: tuæ verò humanitatis, eam voluntatem, quam ad me iuuandum tua sponte contulisti, perpetuò retinere. quorum alterum ego quàm potero, diligentissimè faciam: alterum tu vt facias, propter incredibilem naturæ tuæ benignitatem, ne admodum quidem es. Vale. Venetijs.

EIDEM,

EIDEM, *Ferrariam;*

39

SUMMO studio maturabam Ciceronis editio-
nem, omnino id erat causæ, cur ego rariis, quàm
debeo, ad te scriberem. sed mehercule nec res e-
rat, de qua possem scribere. de publicis enim non
licebat: de priuatis autem quid ei, quod delectare
te possit: grauib. morbis, annonæ, & bello, vniuer-
sa ferè ciuitas affecta contabescit. in his malis pa-
cem omnes, tamquam vnicum remedium, expete-
bant: quæ si daretur, amissas vires recuperare diffi-
cile non erat. Arbitrabar, cum Ciceronis epistolas
emissem, fore, ut Ferrariam possem excurrere. id
ego, primùm, honoris causa ut te viderem, optabam:
deinde, ut tuis doctissimis sermonibus fruerer, quan-
tum per humanitatem tuamliceret, per quam certè
licuisset plurimùm. noui enim, quæ tua sit cum faci-
litas, tum in me beneuolentia. sed nostræ volunta-
tes, ut nauigandi cursus, quandoque commutentur,
necesse est, nisi fortunarum nostrarum fieri naufra-
gium velimus. itaque, ut exirem, meas res cum vidi
non ferre, mutauit rationem: & quamquam etiam
occupatus, tamen feci, ut hanc epistolam mitte-
rem, quæ te, meam vicem, quasi saluaret. ea ne hoc
officium loco non præstaret, ad Octauium nostrum,
in litteris, quas ad ipsum dedi, alligatam misi, qui ti-
bi redderet, cum vacuus esses. quod ille, qui & com-
modissimus, & prudentissimus est, non vereor quin
effecerit. De meis rebus si quid audire vis: ut in ad-
uersis, pessimè non habent: haberent optimè, si pie-
tas esset in ijs, in quibus maxima, si quid merita va-
lent, esse debebat. Vale. Venetija.

EIDEM,

SUMMA tua facit humanitas, ut etsi me argumentum deficiat, litteras tamen ad te mittere ne dubitem. non enim vereor, ex ne tibi molestæ sint. quin ita te interpretaturum confido, ut hoc meum studium exillimes esse non obscurum signum pietatis in te meæ. cui quidem pietati, quod vix fieri posse credebam, magna sanè accessio facta est lectione tuarum litterarum. nam, cum antea pro tuis maximis & singularibus erga me studiis effecisses, ut plus, quam tibi, deberem nemini: nunc propemodum es consecutus, ut ipsi tibi plus quam debeo, debere non possim, quanti enim illud, quo epistolam clausisti, apud me esse putasti te non dubitare, quia ego, omnesque mei, quanti amorem in te meum, atque doctrinam facias, aliquando sumus intellecturi. ego verò iam intelligo: neque quisquam est meorum, qui aliter sentiat. sed de amore quod scribis, verè tu quidem facis: est enim is certè summa cum observantia singularis. de doctrina verò, neque prorsus assentior, ne me ipse, qua in re minimè debeo, nimium videar amare: neque valde repugno, ne, quod est in me honorificum, stultè reiiciam. ut ut tamè est: siue tu amoris, & humanitatis abundantia, quod interdum adducor ut credam: siue iudicio, quod mihi persuaderi libenter patior; siue utraque re permotus tantum mihi tribuisti, quantum ego postulare sine rubore non ausim: maximas tibi gratias habeam, necesse est: quod ad eius ipsius, quam in me esse dicis, doctrinæ studium, quod antea naturæ inclinatione propendebam, vehementer me impulisti. ita enim usu ferè venire solet, ut, quæ laudes à tui similibus, id est ab ijs, qui ipsi in laude

viuant, proficiscuntur, ex nos, vel si sumus hebetiores, in prima acuant, & quasi necessitate quandam imponant, vt quales esse dicimur, tales aliquando studeamus esse. quod ego, quantum possum, do operam vt consequar. a quo studio cur me vlla res debeat abducere, non video: cum tu istis opibus, ista amplitudine vir, litterato otio nihil anteponas, temporibus enim turbulentissimis, dum plerique fere, ambitionum fluctibus iactati optare magis, quam sperare, tranquillitatem animi possunt: securus in portu te oblectas, vniuscuique iucundissimè in tuis perennibus optimarum artium studijs: in quibus toto dies ita ponis, quasi tibi ex res, quibus abundas, & quarum spe tu alios excitare ad laudem potes, præmio sint futura. Quod cum ita sit: & cum ego hoc animo sim, vt antiquius tuo commodo nihil habeam: noli credere, me, cum ad te scribo, raturum litterarum expectatione id facere: quæ etiam me inere dibiliter delectant, textæ verbis elegantissimis, plenissimæque amoris, & suauitatis: tamen ego te mea causa à grauissimis studijs ad nugas auocari nolo, satis me habere abs te putabo, si & meas tibi esse redditas, & tibi, vt cupimus, esse intellexero. vtrumque Octavius noster, quod & tui studiosissimus est, & nostri amantissimus, cum libenter, tum diligenter efficiet. Vale. Venetijs.

JACOBO GRIFOLO.

Roman.

41

Quoniam tu, homo occupatus, prior ad me litteras misisti: hoc sanè es assecutus, vt officij plus apud te residere confitear: illud assequi nequaquam potuisti, vt amoris plus, quam in me est, in te esse concedam. atq; ego ne in officio quidem passus essem,

vt

vr anteuerteres, nisi me scribere cupientem non occupatio mea, quæ tamen summa est, sed cura tuorum mandatorum impedisset. Scis, antè quàm discederes, quæ de re sermonem inter nos habuimus cum tu, ut eam susciperem, à me petens, ostendisti, quantum & fidei, & diligentia tribueres meæ. in quo ego, opinionem tuam ne fallerem, operam dabam. itaque, te profecto, cum intelligerem quantum damni fecissem, adempta mihi tuæ consuetudinis usura: cumque id omnino litteris mittendis resarcire vellem: tamen, diem è die expectans, ut aliquid ad te de tuo negotio, cuiusmodi tu velles, possem scribere, in maximo desiderio me sustinebam, nunc, quoniam eius rei ne vestigium quidem apparet in epistola tua; siue quòd, à quo tempore discastisti, ut illud consilium abijceres, rationes tuæ tulerunt: siue quòd, eodem animo cum esses, committere tamen litteris nihil voluisti, quod elatum nocere tibi posset: puto me non incommode esse facturum, si, quam tu rem in tuis litteris intactam omisisti, ego item in meis silentio prætermittam. Quod scire vis, rerum mearum status hoc tempore qui sit: ne te multis morer, is est, quem reliquisti, paullo etiam melior quàm reliquisti. nam & domestica quædam sanauimus: & eum, de cuius acerbitate queri solebam, ita facilitate quadam nostra, atque obsequio mitigauimus, ut penè dulcis esse videatur. De Ciceronis editione, hoc de me spondeas, atque etiam in te recipias licet, ut, diligentia, confirmes, me non esse usurum multo minore, quàm qui in hoc genere laudantur. hætenus confido fore ut præstem, & præstabo certè, nihil ultra. mihi enim tantum non arrego, neque arrogare debeo, ut, quemadmodum scribis, eas sordes, quibus veterum scripta sunt fordæta, putem omnes eluere me posse, magni id esset ingenij,

ingenij, magni iudicij: quibus ego rebus & indigeo, & si abundem, sine libris tamen antiquis nihil audiam. qui mihi sunt omnino multi, sed neque quot vellem, neque cuiusmodi. coniecturæ autem, intellexi, & didici, quàm sæpe sint fallaces. neque bonos libros vlla magis labe inquinavit. quibus nunc in veterem splendorem, atque integritatem restituendis, plurimum mihi est negotij, & erit, ut puto, post me nullis: ut inde laudis materies deesse nunquam possit. Te rogo, ut antiquiorem librum sicubi istuc esse rescueris, si prece ipse, aut pretio non potes, aliorum auferas gratia. Litteras autem, quàm valde me amas, tam sæpe mittes. nam & otij puto te habere, quantum velis: & argumentum Romæ viuenti deesse non potest. mihi utrumque minus est. magnis enim distractus occupationibus, temporis ad scribendum non habeo satis, argumentum autem vnde sumam, cum omnium, qui hic sumus, ea ratio sit, ut, rerum nouarum si quid alicunde ad nos affluxit, de eo nec scribere, nec loqui sine graui periculo possimus. Relinquitur, ut priuatis de rebus possim scribere. sed hoc quoque genus veror ne me deficiat. rarò enim solet accidere, quod scripture dignum sit. Quapropter, quoties ita eueniet, ut à negotijs liceat discedere: properabo statim ad epistolas. quod eo libentiùs faciam, si tu mihi sententiam scribendi aliquam dabis: sin minus, inanes tamen potiùs, quàm nullas, mittam. Val. Venetijs.

HANNIBALI CRUCEIO.

Mediolanum.

42

AMORIS in Octavianum Ferrarium mei causæ

11.11.11

sunt veteres sanè multæ, eæque non leues, sed recens hæc est grauissima, quod eius opera video factū esse, vt tu me amares, quod ego, nō possum satis explicare, quanti faciam, certè optatius nihil, ac ne vilius quidem potuit accidere. nam me molestæ quædam cogitationes exercebant, eæ fecerant, vt subtristis essem. hoc malum Ferrarij literæ sanarunt. eas enim legens, cū venissem ad eum locum, vbi ille, quā tu me diligas, quamque diligere me cupias, diligenter & officiosè narrat: sensi mihi quiddam instillari, quo planè sum exhilaratus, adeo tui similitum amicitijs augeri gratum est. in qua commoditate incommodum tamen illud inest, quod mihi valde sentio esse laborandum, vt beneuolentiæ, & opinione de me tua non indignum præstem, quod vtinam possim efficere: conabor certè: ac ne despero quidem fore, vt efficiam. modò, quod tu iudicium de me habes, id eiusmodi ne sit, vt ego ei respondere nullo pacto possim. nam mihi interdum venit in mentem vereri, ne tu me, Ferrarij prædicatione commotus, eum existimes esse, qui non sum. mendax, mi Crucei, amor est: nosque sapissime ita solet afficere, vt in sermone, prout amicorum è re est, & affingere falsa, & detrahere vera, religio non sit. quare Ferrarium, cū de me loquitur, non est quod audias amore victus, cui repugnare iudicio non vult, eæ dicit, quæ fortasse non sentit. At idem, de tua virtute multa in suis literis. habes igitur, dices, ei fidem, cui haberi à me non vis? habeo, & quidem maximam. mittit enim ingenij tui monumenta quæ mihi de tuis laudibus, vt ille scribit, ita esse probant. Memorem igitur inter eæ me velim existimes humanitatis tuæ, gratum cognosces, cū fecitas erit. ac video me tua causâ non eas res præstare posse, quas vellem: sed quas possum

sum, ita volo, ut omnes, sine vlla exceptione, libenter ad te deferam. licet ijs arbitrato utaris, atque etiam abutaris tuo. Vale. Venetijs.

ANTONIO MERLO.

Uenetiam.

43

Ego quoque quiddam inaudieram superioribus diebus, sed contempsi, nunc me mouet, quod audies. Artibus effectum nescio quorum, (de Petro nostro certè vix opinor: vix, autem prorsus non opinor) ut hic rumor serpat longius. primum hæc vulgò iactata: ferebam: post etiam ad Cardinalis aures peruenerunt: quod mihi accidit molestissimum: nec dubito, quin is iam non idem sit. quod si ille eadem cum Episcopo, cuius ingenium præclare noui, communicauerit: actum est. Me quidem & illa angit cura, quod vereor ne fama diffluat & Perusina condicio, satis opima, satis honorifica, fortasse in dubium vocetur. Cornelius rem curat diligenter, ut video, fide certè, & amore singulari. In hac sum sententia: si spes non dubia, ut vrgeamus: sin, desistamus ab incepto: ne cupiditatem nostram sine fructu, fortasse etiã cū aliqua mercede, prodamus. Mitto ad te Gratij poema de Venatione, paullo durius, nec omnino cum Petri Bargæi carmine conferendum, qui hoc argumentum sex libris non minus eleganter, quam copiosè, persecutus est. Vale. Venetijs.

MICHAEL SOPHIANO.

Parauum.

44

Si nostræ necessitudinis initia repetas: nemo opinor, istuc est, qui mihi vetustate præterit. sin apud te

te vetustas pondus non habet. ipsam per se benevolentiam pendis; ne sic quidem iure mihi quamquam antepones. Ego te primum, cum abesses, memoria colui diligentissimè, tuumque nomen crebris usurpatum sermonibus ornaui laudibus, quantum in me fuit. deinde, cum de auunculo tuo, viro optimo, tuique amantissimo, miserrimam in servitutem a Barbaris gentibus abrepto, cognouissem, ingemui sæpe tua causa, quem, orbatum domestico præsidio, maximas in difficultates immerentè fortuna conieceret. Postremò, cum Patavium te aliquando retulisses, valetudine ita perditâ, ut humana vix ope restitui posse videretur: quàm id molestè quàm acerbè tulerim, testes sunt communes amici, quibus & periculum tuum, & eodem tempore dolorem meum doleri fuisse certò scio. Veni Patavium aliquanto post: vidi te, quem optabam potius quàm sperabam, habitu corporis non illo quidem optimo, eo tamen, qui vitæ spem minimè dubiam afferret. deinde quotidie meliora. accedente ad remedia medicorum temperantia tua: quam ita laudant omnes, ut in studijs tamen paullulū eam desiderent. quo de genere præcipere quidquam difficile est, præsertim mihi, qui cum ab eadem culpa longè non absum, tum etiam, nisi priores tibi partes in prudentia concedam, ignorare scilicet videar utrumque nostrum. verumtamen, cum te penitus philosophiz dedideris, ut eius præsidio fortunæ tela depelleres: debes eam sequi ducem in actionibus tuis, quod si feceris: extrema vitabis, & omnem in mediolaudem constitues. At mediocritatem mens in suo munere non amat: progreditur enim medicando, &, quo longiùs, eo iucundiùs. Verè: sed immoderatis rebus natura frangitur: &, quamquam corpori mens dignitate præstet, utriusque tamen inco-

incolumitas ab utriusque pendet officio. ut herus imperat seruis, nec tamen eos negligit, sed consulit, quatenus liceat, commodis eorum: idque facit etiam sua causa: tam diu enim herus est, quam diu habet quibus imperet: sic mēs rationem corporis habeat aliquam, oportet. nam, si negligat eam sedem, in qua summus opifex illam constituit: primum faciet iniuste, deinde, corporis compagine, qua ipsa includitur, breui dissoluta, usum tractanda querendaque virtutis amittet. quod cum accurate vitandum omnibus est, ijs maxime, quorum & infirma valetudo quietem quaerit, & ita viget industria, ut mediocri etiam labore non mediocre ipsi gloriam, ceteris utilitatem asferre possit. Cui porro ignota est vel ingenij tui, vel memoriae praestantia quibus, non modo ut emineres in Graecae lingua, id quod omnes fatentur, sed ut, quacumque re proposita, peritissime disputes, facile consecutus es, itaque iure expetitur a nobilissimis viris amicitia, & consuetudo tua: iure te diligunt a claudant quicumque in Patauino gymnasio doctrinis liberalibus excellunt. quorum tu virtute frueris, & illi vicissim tua, si valebis, & ut valeas, in te ipso magna ex parte situm iudicamus. obsequere igitur in tua salute multorum studiis: parce valetudini satis imbecillae, & quod libenter facis, da operam simul ut diutissime facias, ita gloriam tuam, laetitiam nostram, dignitatem etiam litterarum augebis: quibus ornamenti plurimum est tuis aliquando scriptis, si valueris, accedet. Vale, Venetijs.

JO. BAPTISTAE PIGNAE.

Ferrariam.

45

ALONSO Duce creato, gratulatus Ferrariae

P

sum:

sum: quæ tum ex noui Principis eximia virtute fructus capiet egregios, tum ipsa quoque ad omnem virtutem, eius, à quo regitur, exemplum secuta, diligentius incumbet. mores enim ciuitatis ex Principis moribus effinguntur, & vt ait Plato: QVAM apud eos, qui dominantur, studia vigent, eadem reliqui cives amplectuntur, & colunt. Ergo florebunt in vestra ciuitate liberales disciplinae, ac debita iampridem ingenuis artibus præmia persoluentur, quod equidem tua potissimum causa, doctissime Pigna, magnopere gaudeo. nec enim dubitat quisquam, aut dubitari omnino potest, quin, quantum ingenio, eruditione, iudicio, quantum etiam consilio vales, tantundem apud sapientissimum, optimumque Principem & auctoritate valeas, & gratia. quod si, quam adhuc in cognoscenda, eandem posthac in ornanda virtute industriam locabis: quis te vno felicior, quis omni laude prestantior? quod vt facias, ne monendus quidem es. nec enim te dissimilem esse tui vel naturæ tuæ, vel consuetudini, vel studiis patiantur. hoc igitur tecum agendum non est, illa me potius, vt verè dicam, & simul omnes qui te diligunt, cura sollicitat, ne te nobis eripiant prorsus aulica negotia, sic, vt, ijs disciplinis, quarum vsus æternum decus parit, salute dicta, iacere patiaris ea, quæ multis antè mensibus instituta si quando perficias, maiorem in modum & posteris, & gloriæ tuæ seruias. quàm multos enim egisse mecum diligenter existimas, vt horrarer te ad absoluentam poeticæ imitationis artem, aut, si absolutam habes, continuò diuulgandam: quibus vt aliquando satisfacias, etsi languere te in tua laude opinor, tamen peto abs te, quantum humanitas tua permittit. nec tamen, etiam si tua res non ageretur, amicitiam nostram, quam ego sanctissimè semper

per colui, nihil à te impetraturam considerem. equidem nihil ei denegarem: idque te, quod tamè secundissimis rebus, ac sine molestia tua fiat, cupio experiri. Ego me ad litteras: à quibus inuitus discesseram, reuocare cœpi, adeptus vsùm oculorum, què antea desperabam: diuina primùm ope, in qua statuere omnia consueui, deinde Gabrielis Falloppij scientia singulari, cui viro, quanti hanc lucis suram, id est quanti vitam facio, quanti etiam præclara litterarum studia mihi sunt, quibus vix ipsa vita pluris est, vni planè totum acceptum refero. siquidem eius doctrina, humanitas, exquisita cura pristinam mihi valetudinem, omnino profligatam, ac perditam, conspectum liberorum meorum, amicorum colloquia, librorum suauitatem restituit: vt si quem ab optimis artibus industria nostra fructum feret, ei gratiæ debeantur, cuius ope, ac studio factum est, vt intermissam diuturno, ac perdifficili morbo posteritatis adiuuandæ consuetudinem aliquando repeterem. Tu mihi de tuo statu, maximè que de Alfonsi Ducis conatibus egregijs ad honestandam virtutem, de quibus fama iam percrebuit, si quid significaueris: argumentum erit amoris in me tui, quo lætari vehemèter soleo. Vale. Venetijs.

JOANNI SAMBVCO.

Patavium.

46

QVOD fratrem tuum Georgium Bona, florenti adhuc ætate extinctum, immoderate luges: ignosco mærori tuo, nec tamen laudem tribuo, dolere enim fratris interitu, & eius fratris, quo nemo amabilius, nemo fuerit virtute præstansior, hominis est: modum autè dolori nullum constituere, numquam

P 2

lacru-

lacrumis sustinere, numquam ex animo maestitiam
pellere, Sambuci non est. Perijt frater: iure com-
mouēris: agrē enim deuellimur à naturā coniun-
ctis: quod ego quoque sum expertus. Perijt is qui
familiam vestrā, qui patriam, qui prouinciam v-
niuersā ornare vehementer suis laudibus, & il-
lustrare poterat. hoc quidem expectandum ab e-
ius virtute fuit: sed magnam habet Fortuna vim
ea sēpe, nobis ad eximiam laudem contendenti-
bus, transuersa incurrit, sēpe nostra studia debili-
tat, sēpe moratur industriam. quo de genere quid
ego te doceam, doctissimum virum, cui propē infi-
nitam exemplorum vim vel Græca monumēta, vel
etiam Latina suppeditant: florem igitur virtutis
amemus: erepto ante maturitatem fructu, quando
hoc singulare non est, sed commune cum multis,
modicē seramus. Quid, si ne dolendum quid ē est
omitto enim historias, ad philosophiam te voco.
Quid igitur illa præcipit? si quid casus afferat, le-
niter accipiendum: nec enim, vt aliter accidat, in
nobis est: si quid culpa contractum, angī æquum
esse: certē enim, qui ad præclarē agendum nati si-
mus, ideōque mente, & ratione, præter ceteros
ānimantes, instructi, tantis bonis abuti, & quasi à
natura desciscere turpissimū est. An tu igitur, mori
quasi aliquid turpe, reprehendes? quod si non tur-
pe, nec dolendum. nisi si quis ita vixerit, vt nihil
vnquam homine dignum præstiterit. quod abest
longissimē à fratre tuo: qui probitate, ingenio,
studijs artium optimarum, prudentia etiam ado-
lescens ita excelluit, vt eum Pannonia penē cun-
cta viuētem vnice dilexerit. mortuum laudibus,
& memoria prosequatur. Quæ cum tibi veniunt in
mentē, iniquus profecto nimis in te ipsum es, nisi
luctum minuis, & ex animo dolorē penitus euellis.

Quin

Quin te decuit maximè, qui totos dies ponas in ijs libris, unde vitæ moderatio, unde animi tranquillitas petitur, ad propinquos, ad amicos in Pannoniam eiusmodi litteras mittere, in quibus illi sitam esse non minimam sui doloris medicinam intelli-gerent. nam vir eximius, Nicolaus Olahus, Archi-episcopus Strigonienſis, qui Georgium, & quia ſore ſua natus erat, & quod in eo ſumma virtus enituit, in oculis geſtabat, non dubito quin tanti vulneris remedia ſumat à ſe ipſo: quem non modò ætas, & uſus maximarum rerum erudierit, verum etiam prudentia quædam naturalis, quæ planè vincit omnem artem, numquam à conſtantia diſcedere patiatur. Nec tamen vereor, ut, qui mihi pau- cis antè menſibus in filioli mei obitu conſolatione adhibueris, idem tibi in tuo caſu mederi aliquan- do non facile poſſis. quod ſi facies: fructus appa- rebit ſtudioſum tuorum, & Georgij fratrem agno- ſcemus, cuius ingenium, ac mirificam prudentiam oratio illa, luculenter in primis à te ſcripta, decla- rat. Vale. Venetijs.

* *Patauium.*

47

PERCVSSISTI me de Mariano Lezentio: quid aiſ: optimus adoleſcens, maiorum nobilitate, ſua virtute clarus, omnibus animi, corporis, fortunæ bonis ornatus: ereptus repente nobis eſt ò miſeram humanæ vitæ condicionem, quid ames, cum omnia fluere, ac labi, nihil intra orbem Lunæ firmum eſſe, nihil idem à mane ad vesperam, quo- tidie cernas? quæ te arbitrabar antea cognouiſſe in ſermonibus Reginaldi Poli Cardinales, & Alo- yſij Prioli, quibus probiores, aut ſapientiores vi- ros non modò noſtra, ſed nec ſuperior ætas tulit:

nunc, quando te biduum scribis lacrimando contumplisse, profecto tibi exciderunt illa præclara de contemptu mortis, quibus in illo diuino contubernio, in illo plane celestium animorum cœtu aures tuæ sapissine personabant. Quod si, quid doleas, cogitabis, aut quid dolendo proficias: non dubito quin istum luctum abstergas, & Lezenzio nostro etiam gratuleris, quod, inspecto Hierosolymæ summi Dei monumento, quò illum, dissuadentibus amicis, pietas, & religio duxerat, statim ad eiusdem Dei conspectum, præditus optima mente, purus ab omni labe, in cælum euolarit. quod qui optant, sapientes: qui adipiscuntur, felices iure ducuntur. Hæc tibi à me pauca pro nostra necessitudine consolationis loco dicta si attendes, vim habere maximam senties, & eam dolori tuo medicinam, quam dies aliquando afferet, ratione representabis. quod cum omnes deceat, tum verò ab excultis doctrina viris, quem te ad numerum aggregamus, præcipue postulatur. Vale. Venetijs.

LAVRENTIO GAMBARÆ.

Ciliverge.

48

CILIVERGE numquam videram, amabam tamen, amœnitate sua iucundissimum, domino honestissimum, Lanterio Appiano, præstanti viro nō humauitate minùs, quàm eloquentia: nunc & elegantiam villæ, vt in tabula pictam, in tuis versibus vidi, & mehercule non mediocri eius visendæ, atque etiam tecum fruendæ studio sum incensus. quod si quando contigerit, digito cælum attingam, quid enim isto otio beatius? quæ species vrbs, quæ dignitas cum ista rusticatione, cum ista surgentium virgultorum syluula conferri possit? equidem, cum
te mihi

te mihi ante oculos pono, modò inter angustis distincta semitis fructeta decliui colle spatiantem, modò arborum proceritatem, atque ordinem in viridario mirantem, eadem penè voluptate absens tecum fruor. coniungit enim animos nostros mutua beneuolentia; nec est aut tibi quidquam sine me, aut mihi sine te iucundum. gratulor tamen tibi potius, quàm mihi, & istos Ciliuergenses dies ita multorum annorum instar esse puto, si modò nec otiosus in otio, nec in solitudine solus es. id autem qua ratione consequi possis, opinor, me tacente intelligis. Patauij dum eras, habebas in manibus egregium illud poema de nouis insulis à Columbo inuentis: cuius ego cùm exordium, multis presentibus, legissem, admirarus grauitatem, & elegantiam carminis, exclamaui, Cedite Romani. in quo, adhuc, qui à me dissentiret, inueni neminem. quo magis te hortor, quamquam, ut spero, currentem, ut appropere, habeasque ratione non expectationis modò nostræ, verum etiam gloriæ tuæ, cuius habes à natura præclarum seminarium; quod etiam studio excolis, ingenium tuum. Vrge igitur, nec institutum dimitte: quòdque adhuc humanissimè fecisti, in eo perge, ut nostrum tuū absentis desiderium litteris aliquando lenias. Vale. Patauij.

LAZARO BONAMICO.

Patauum.

49

Ego verò & audiui de tuo casu, & tuam vicem mirificè neque minùs publicam dolui: veritus enim sum, ne tecù simul litteræ concidissent. nunc, quādo te iam ambulare scribis, ita tamē, ut scipione
P 4 vtaris;

vtaris; gaudeo, eoque magis, quòd in ista ætate morbi diuturnitatem pertinueram. sed, quia non planè animum meum libertas à cura, cum pristinas vires nondum recuperaueris, rogoete, Bonamice, quanti optima studia facis, quæ tibi facienda sunt plurimi; quandoquidem ab ijs tuæ laudes emanarunt; tantum adhibe in te curando diligentiam, vides enim, neminem fere esse, qui, si quid tibi acciderit humanitus, rudem barbariem à Latinæ linguæ finibus arcere possit. Plautum à me emendatum, quem à me petis, dabo operam vt cum his ad te litteris mittam: sed, vt cum in multiplici meorum librorum congerie statim reperiā, sperare vix audeo. Ego, vt scis, hanc satis grauem prouinciam suscepi. tenui conditione, inquires. fateor; sed ne tua quidem, si tuarum virtutum merita spectentur, satis optima: quid agas: his temporibus angustè virtus habitat. bene tamen de suis ciuibz mereri, præclarum est. Vale, Venetijs.

GVLIELMO PACCIO.

Patauium.

50

SILENTII mei, quo tecum diu satis vsus sum, non exponam hic tibi causam pluribus verbis: ne si id faciam, videar & tibi ipsi, qui nihil adhuc ad me scripsisti, eam lem quasi legem imponere. itaq; hanc partem prætermittam: in qua si peccatum est, vtriusque certè est. ego autem spero me posthac & beneuolentiam tibi meam, & diligentiam hoc genere officij probaturum; modò nec litteras elegantiores, quales videlicet Patauij, à summis ingenijs elaborate, tibi ostenduntur, à me expectes. ita scribam, non modò vt quod in mentem, sed planè quidquid in buccā venerit, in epistolam conijciā.
non

non enim is sum, qui vnum quodque verbum ad trutinam, vt dicitur, reuocare vel soleam, vel possim. aliorum ista superstitio sit, mea quidem nō erit, præsertim in epistolis: quæ si, vt ait ille, nihil habent simile neque iudicio, neque concioni; quid refert, vtrum dichoræo conclusus, an aliter, verborum ambitus insitatis Splendidior, inquirunt, nec paulo aptior ad mouendum, si numerosius desinat, oratio videtur. Rectè nec ego secus existimo. verum, quem tu tanti facis, eum ego magistrum sequor. quid igitur ille? EPISTOLAE NOSTRAE DEBENT INTERDUM ALVCINARI. nempe, quod ijs negligentia quædam, cum ad familiares scribitur, etiam ornamento sit. Ita igitur tecum agam, vt si essemus, vnà: &, quemadmodum præsentibus quacunq; de re sermones familiariter serere solemus, sic in scribendo, nulla certa proposita sententia, libertatem illam, & quasi negligentiam imitabor. quod si reprehenderis, tacitum non feres. præstat enim malè scribere, quàm omnino, quod à te fieri video, nihil scribere: cùm hoc voluntatis fortasse vitium sit, illud ingenij, quod ipsi nobis fingere non possumus. Vale. Venetijs. 1533. pridie id. Iun. qui mihi primus dies est anni 21.

PAVLO MAGNULO.

Patavium.

31

Cum me vides præter institutum meum litteras ad te non tam sæpe, quàm solebam, mittere; mirum, etiam me tacente, quàm sim occupatus; intelligis. Ternas te dedisse scribis. omnes accepi: nihil amabilius: his autem recentioribus etiam nihil elegantius. sic enim censeo, rectè eum, & Latinè scribere, non qui pauca multis; sed qui multa pau-

cis. quo ego in genere aliquando posse cupio, tu
 vt video, iam potes. tribus enim versiculis quid non
 complecteris? tuam narras in scribendo diligentiam,
 meam obiurgas negligentiam: de meorum librorum
 instauratione rectè me admones, de tuorū
 venditione apertè. denique otiosi nihil est: sententia
 numero propè, quorū verba: vt mihi, quemadmodum
 promiseras, argumentum satis superque dederis.
 Sed meæ cessationis causam, vt dixi, conijcis
 ipse per te. libros autem meos, propè adest, cum
 editurus sum: de tuis egi diligenter, & ago. si
 quæris; quid profecerim: nihil adhuc: sed spem non
 abieci. quamquam incredibile est, quàm difficile
 sit ab istis pecuniam exprimere. quem euentum res
 habitura sit, ignoro: à me nihil omittitur, quò
 minùs & ex sententia conficiatur, & quàm citissimè.
 Vale Venerijs.

EIDEM, *Patavium.*

53

PYRÆSTI fore, vt ego te abeuntem litteris
 prosequereri non tu id quidem vnquam. conueni-
 rat enim, vt argumentum à te expectarem. argumē-
 tum igitur potest expectare meus in te amor? quo
 nihil vberius nec est, nec vnquam fuit. itaque sta-
 tim, vbi tu profectus es, cum me repentina quæ-
 dam voluntas excitasset, arripui calamum, neque
 sum veritus, vt me scribentem sententia deficeret.
 hui, quàm multa iam nunc mihi veniunt in men-
 tem! sunt, quæ possim scribere, leuitas amatoris.
 quorsum, inquis? mecum habebō: neque tibi, ne-
 que cuiquam edam. volo enim parcere amicitia,
 qua mihi sunt coniuncti, qui tam suauiter, vt ipsi
 putant, viuunt; vt ego sentio, delirant. sunt item
maximas quædam, & militaria munera populo
 data,

data, taurorum venationes, saltatorum lusus, personatorum ineptiæ. quid quærisi sexcenta: quæ mihi, & beneuolentia nostra suppeditat, & familiaritas permittit vt scribam. quia tamen vt leuiora sunt, omitto, ne grauem philosophiam offendam. Porro, de meis rebus quod expectes, nihil est. mutationem nullâ fecerunt à discessu tuo. De te, quæ scire velim, hæc sunt, quo modo te redeuntem amici illi tui libri scilicet, acceperint, num eo ipso die ad eorum consuetudinem te dederis; an potius, dum hæc bacchationes deferuescant, in hortis cum Epicuro, quàm in gymnasio cum Aristotele, velis viuere. Et, cum hæc scripseris, adde verbum, si me amas, de pugiunculo illo tuo: quo ego te impeditum, & alligatum ense cùm vidi discedere, non tenui risum. ac volui pungere te dicto; sed veritus sum, ne tu rustice me gladio. Epistolam habes iocationis plenam: qua te esse delectatum cognouero, si miseris ipse plenior. Vale,

E I D E M, Patavium.

NON facile dixerim, plus ne voluptatis, an doloris ex Epistola tua susceperim. est enim mihi gratissimum, cùm & me à te amari, & te amore in te meo delectari perspicio, ex quo sit, vt litteras tuas, beneuolentiæ plenissimas, & officij, iucundissimè legam. Cùm verò te vel angustius video, vel aliquid triste cogitare; sic afficior, vt acerbissime viuam, sed vtiā, quanti ego consilium tuum semper feci, tanti item ipse meum fecisses. profectò in has molestias, in quibus hodie versaris, non incidisses. At, inquires, illa perpeti malum erat. Malum, nisi istos ferre, longe peius sit, quorum quidem iniu-

iniurias tum ex eorum, qui istinc veniunt, sermonibus, tum ex litteris tuis facile cognoui. Quæ quo magis intolerabilia sunt, eo clarius tuæ prudentiæ lumen ostendas oportet: neque committas, ut inuidorum, maleuolorumque peruersitas plus apud te, quam existimationis tuæ ratio, valuisse videatur. Quamquam ego, cum hæc scribebam, satis intelligebam, quis ad quem: sed amorem meum, qui tibi præsentem perspectissimus fuisset, etiam apud absentem, quoquo modo licuit testatum esse cupiebam. Atque hoc loco mihi veniunt in mentem, quæ tibi proficiscenti futura prædixerim. quæ ego, non aliquam somniorum imaginem, aut alitis cantum secutus, augurabar: sed, quod istiusmodi hominum naturæ plus etiam, quam vellem, exploratæ mihi erant; idcirco, ne illa acciderent, quæ nunc euenisse audio, timebam. Sed uteris, ut spero, fortitudine animi tui: & quæ iniqui ad ignominiam tuam comminiscuntur, ita feres, ut non solum in vetere optimorum studiorum cursu, fractus animo, ne consistas, sed vehementius etiam veræ gloriæ cupiditate incitatus, propositum tibi decus assequare. Me in omni fortuna tui amantissimum, tuæque laudis fautorem, atque adeo, quantum in me erit, amplificatorem habebis. Vale. Venetijs.

SEBASTIANO LEONI
CORDVBENSI.

Romam.

54

ROMÆ te nunc esse, in ea vrbe, vbi multorum amorem, ac studium tua tibi iam antea virtus peperit, tantum abest, ut doleam, ut etiam summè gratuler. nec enim dubito, quin sedem studijs tuis non modò commodam, verum etiam honorificam, adniten-

nitentibus amicis tuis, facillimè consequaris. Me quoque, ut ille inquit, mirum desiderium tenet vrbis: verùm aduersantur multa. quæ si Deus aliquando sustulerit, accurram statim ad vos, ea spe, ut in vestra benevolentia, in consuetudine, ac sermone conquiescam. Saluta interim amicos, Octauium nostrum, Sirlætum, Gyllium, Phaerum. nam Episcopum Allifanum abesse audio. Nicolaus Nathanaelus, egregie moratus adolescens, magnos in Latinis litteris processus à discessu tuo fecit: cum mihi per se charus est, tum eo magis, quòd de te sæpe loquitur amantissimè, tuamq; erga se, patremq; suum, insigni probitate, atque doctrina virum, perpetuam benignitatem sic in ore habet, ut eius memoriam nunquam sinat intermitti. Vale. Venetijs.

SILVESTRO ALDO.

BRANDINO.

55

IN ijs litteris, quas ad Angulum nostrum xvj. Kal. Sext. dedisti, valde mihi scripta vrbane visa est illa pars, in qua nescio quid de me per iocum, sed cum quadam tamen amoris nota significasti. gaudeo, me tibi vsque eò esse familiarem, ut etiam facetijs lacesas: quo in genere si perges, gratiam referemus: ne tu homo ingeniosus nos tardiores impune commoueris. mihi cum amico tuo rectè conuenit. doctum hominem cognoui, bonum virum esse audio. hæc cum sunt in hominibus transalpinis, amorem conciliant: quanto magis in nostris? At in litteris aliquando dissensus. ego verò non nihil etiam à parente meo: neque tamen parentis manibus eam, quam debeo, pietatem minus præsto. opinionum enim dissimilitudo tantum abest à similitudine, ut sapissime, non modò qui sententia discrepant.

in amore consentiant; sed etiam, qui similitudinem exercent, iudicio congruant. Quare amoue istam ex animo tuo suspicionem, meque cum illo ita crede esse reconciliatum, vt posthac ab eo, etiã si dissentientiendi causa sit, dissentire tamen nolim. Hic, vt in tantis caloribus, non iniucunde viuimus: vrbis mirifica elegantia: cali summa salubritas: si quando æstus maior est, quàm vt ferre possimus, confugimus ad aquas: innixi vrbibus inflatis, remoto loco, nos inter nos ludibundi flumina perambulamus, quid queris? si te haberemus, ad summam voluptatem nihil deerat. sed animus tamen meus, quem tu, credo, cantionibus quibusdam tibi addixisti, peruolat magna spatia terrarum, & te insciente, saepe tecum est. itaque non ego prorsus te careo: nam si minus sermone, ad spectu certè tuo fruor, dum de te cogito. quòd si aliquando contigerit, vt etiam sermone possim: ne ego colloctionu nostrarum fructum, interuallo temporis amissum, ita reperam, vt ne studijs quidem parcam tuis. in quibus audio te post nostrum discessum magna quædam effecisse Caput etiam illud litterarum tuarum Cardinalis Accolus mihi ostendit: in quo ita scriptum est, paginas te circiter octingentas iam impleuisse commentationibus ijs, quas in Pandectarum libros texis, puto magni laboris esse, magnæque difficultatis: sed, si considerabis, quæ tibi præmia propofita sint; vinctes omnia. petis immortalitatẽ; quam multi sequuntur; tu iam panẽ manibus apprehensam tenes. Vale.

EPISTO.

EPISTOLARVM
PAVLLI MANVTII
LIBER QVINTVS.

Scriptit hanc, liberalium disci-
plinarum nomine,

P I O I I I I . P O N T I F I C E
C R E A T O .

VM tibi, Pontifex optime, ad
istam dignitatem nuper diuinitus
elato, qua sublimius aut præstan-
tius inter homines nihil est, mor-
tales quamplurimi, alij absentes
litteris & nuncijs, alij coràm vul-
tu & verbis gratulentur: non du-
bitamus, quin nos quoque, altrices tuas, in maxi-
mo gratulantium numero ad tuos sanctissimos pe-
des officiosè proiectas, excipias; & eo benigni-
ùs, quòd alij, quia peruenisti ad eum finem, in-
fra quem ceteri fines sunt, gratulantur; nos autem,
quia scilicet, vt peruenire posses, ipsa perfecimus.
Non est ad gloriam lata quædam, & communis
via. perangusta fuit semita, paucorumque notata
vestigijs, qua ierunt & heroes illi veteres, in Chri-
stiana militia fortissimi viri; & maximè qui-
dem omnium, patrum nostrorum memoria, Pius
ille Pontifex, cuius tu nomen, in eadem sede
merito

meritò collocatus, & cum nomine virtutem refert, in istam olim semitam, ferentem ad æternum decus, nos te puerum adhuc, sed puerum præclara cupientem, manu prehensum duximus: ne ve quis te error auertere, ne qua morari posset offensio, cupidè procedenti quasi lumen prætulimus. confectum iam iter est: ultra, quò progrediaris, non habes. inter te, & opificem æternum, cuius ministræ nos sumus, nulla iam interiacent humana. quare, quoniam eò te perduximus, quò sine nobis peruenire felicitatis non est, & quando de longa via ita fessas esse intelligis, vt consistere vix possimus; redde præmium bene merentibus; & permitte nobis, vt in tua beneficentia nixæ conquiescamus. nã, si tibi Deus Optim. Maxim. hoc elargitus est, vt in omni tua vita, præter rectum & honestum, nihil spectares: quis te laudabiliter antea cogitasse probauerit, nisi nunc, cum est ad voluntatem adiuncta facultas, id ipsum, quod cogitasti, re perficias si te ambitio delectaret, proponeremus illa inania, quibus ij, qui ex hominum sermonibus pendunt, excitari solent: fore, si nos iacentes crexeris, vt orbem terrarum tui nominis fama peruagetur: vt oratorum & poetarum de te prædicantium vocibus aures tuæ personent: denique, vt imaginem tuarum virtutum, æternis excellentium virorum scriptis expressam, ipsa posteritas intuens, cupiat imitari. speciosa ista videntur: & sunt omnino: sed à splendore tamen veræ laudis absunt. nam, rectè facere, non ex ijs, quæ consequuntur, sed ipsum per se sapientibus viris amabile videtur. qui cum innocenter sancteque viuunt; minimè illi quidem de præmijs cogitant; ne probitas mercenaria videatur: aut, si cogitant, non ad hæc humana, quæ sunt locorum & temporum angustis sanè terminis

cir-

circumscrip̃ta, oculus demittunt; sed ad illa diuina suspicientes, beatam immortalemque vitam & expetunt vnā, & vnā expetendam esse persuasum habent. hoc tu semper institutum probasti: probauit Paulus ille 111, omnium seculorum memoria celebrandus: qui de humano genere vel hoc potissimum nomine optimè meritus existimatur, quia in suo Pontificatu effecit, vt tu Pontifex esse posses: probarunt, hodieque probant sodales olim aliquot tui: quorum alij, non vt vulgò vocantur, mortui, sed, vt sapientes propriè loquuntur, mortali vita liberati, nunc incolæ cali, Deoque fruētes, non tam quia te Pontificem intuentur, gaudent, quàm quia facturum ea prospiciunt, quæ sunt optimo Pontifice dignissima: alij verò, nondum sanè ab hac terrestri materia discreti, aut simplicem naturam assecuti, sed ita tamen in terris commorantes, vt bonitate simplices animos; referant, non dubitamus, quin tibi nostram causam vnanimes commendent; & eo studiosius, quòd, & ipsi alumni nostri cum sint, officio non solum laudabili, verum etiam debito fungentur. satis iam exagitata, satis inopiam & solitudinem passa, ab omnibus fere Principibus neglecta, supplices ad te confugimus: quid petentes? honestum otium: à quo petentes? à Pio Pontifice. Pius ne ille noster, cuius animum ac mentem saluberrimis præceptis ad omnem laudem conformauimus, atque effinximus; cui comites in omni ætate atque in omni fortuna non solum iucundæ, sed etiam perhonorificæ fuimus; qui vt hoc tempore plus, quàm omnes homines, prodesse nobis vnus possit, id ipsum à nobis habet, is ne nos, aliquam tanti beneficij gratiam reposcentes, ab sese reijciet? non hoc illius naturà, non doctrina, non consuetudo seret. Sine

sanè

Q

sanè mutabiles eorum animi, neque satis in colenda virtute sibi consent: sit enim sæpe, vt voluntates simul cum fortuna commutentur: in te, Pontifex optime, non cadit huius inconstantia suspicio: tua est bene agendi perpetuitas: nihil in vita tua vari-um, nihil flexibile, nihil mistum cognouimus: semper idem tibi, semper directum quiddam placuit, & simplex. non te rerum humanarum ficta & fucata forma, non illa, quibus plerique falluntur, insidiosæ voluptatum illecebræ ceperunt. non tu in tabula picta, inani colorum specie captus, oculis immobilibus hæsisisti. non sericam vestem, non argenteæ vas, non aurata testæ paullo cupidius adspexisti. denique; ne singula persequamur: cum plerique hominum siue gratia, siue metu ab officio deducantur: numquam te vel ita græcia deleniuit, vel ita metus deterruit, vt pietatem religionemque desereres. quid mirum? virtutum radices non ita leuiter bonorum in animis inhaerent, vt eas euellere aut commodi spes, aut periculi dubitatio possit. quare tuæ consuetudinis & constantia memores non petimus à te; vt aliquid agas nostra causa, quod cum egeris, non consentire cum tuis superioribus factis videatur: sed id petimus; quod à te non modo ipsares, sed etiam consuetudo tua postulat; vt in vetere illo tuarum actionum laudabili cursu pergas. quod cum facies, (facturum enim, quia te nouimus, non dubitamus) complecteris nos eodem studio, quo ipsæ te aluimus; & in eum locum restitues, vnde nos aduersaria nostræ inscitia simul & auaritia, comites perpetua, detruserunt. Vale.

CAMILLO

CAMILLO PALAEOTTO,

Bononiensi.

2

EPISTOLA tua, suauiter, & amanter in primis, eademque elegantissimè conscripta, memoriam mihi nostræ consuetudinis, tuæque virtutis, & humanitatis, vehementer auxit. non enim dicam, renouauit. qui te mihi, & ea, quibus omnibus caruses, ex animo nunquam excidisse, verè possim affirmare. sic enim velim existimes, nihil vnquam, à quo primum die mihi cognitus es, aut cogitasse me iucundius, aut curasse diligentius, quàm vt me tui cupidissimum, tuorumque officiorum, si non referenda, quod opinor fieri vix posse, habenda tamen gratia memorem, atque gratum agnosceres. quod si sum assecutus, mirificè lætor: sin minus, delector tamen studio meo, & ipsa etiam voluntate mihi, vti tibi quoque, satisfacio. Equidem, cum illa, quæ te video animaduertisse, ad Muretum scripsi, notum ei esse volui iudicium de te meum: ipse verò vt ea aliquando legeres, vel vt omnino quisquam, fore non putauit. Postea, cum à nonnullis, bonas videlicet horas malè collocantibus, describi epistolas meas audirem; veritus, ne quando mendosius etiam impressa, quàm a me scripta, vel negligentia culpa, vel fortasse etiam improbitatis, (latè enim patet hec vitium) ederentur: collegi quas potui; emisi, non quas probaui maxime, (nam huius generis inopia certè me ab omni prorsus edendi consilio reuocasset,) sed quas improbaui minimè. ex eo numero fuit ea, quæ de te loquor, vel potius balbutit epistola. nam ea, quæ tibi vel natura tribuit, vel adsciuit industria, vix aut mihi liceat, aut ijs etiam, qui plurimum eloquentia

Q 2

valeno

valent, non modo litteris familiariter scriptis, sed nec elaborata oratione complecti. Quare non ego, mihi vt agas gratias, exspecto, quòd te tamquam pictor bonus illustrauerim; sed potiùs, quòd quasi decolorauerim, vt ignoscas, rogo. quod quidem, si te probè noui, impetrabo facilè, vel à sapientia tua, vel ab humanitate: quarum altera facit, vt ab vna totus virtute pendeas, de sermonibus hominum non labores; altera, vt nihil vnquam à te non modò amici, & familiares, sed nec alieni frustra petant. Amoris in me tui, licet minimè necessaria, periucunda tamen commemoratio fuit, cui quidem amori, vel si absint officia, deberem plurimum: quid putas, cum & accesserint iam merita non vulgaria, quæ nulla mihi ex animo dies euelleret, & ea tamen alijs cumulare ita studeas, vt in beneficio dando beneficium videaris accipere? Vel hoc ipsum, quod me tam crebrò, tam diligenter, tam amanter Bononiam inuiras, quantam habet significationem beneuolentiæ tuæ: quæ si mihi omnia commoda omniâque ornamenta, nihil tamen afferet, mihi crede, se ipsa carius, nihil, quo gaudeam, ac triumphem magis. Ad te verò, quem videre ita cupio, vt cupiditate etiam tua vehementius incendar, noli dubitare, quin aduolè, cum primùm per anni tempus, & vt spero, per valetudinem licebit. nam frigore vires imminutas temporis vernus, & calidioris adspèctus restituet. Interim, si quid scire vis de rationibus meis, eo loco sunt, vt mihi, in summa animi æquitate, abesse potius multa quam deesse videantur. Vigemus amicis: quo nihil optabilius, excepta sapientia, & ego existimo, & tu quoque, vt video, mecum sentis. Oculis, quibus agrè diu fuit, nunc quidem vt orotimè, viribus autem corporis non pessimè. reliqua

in congressum nostrum referuabo. Vale, & propinquo tuo Francisco Bononietto salutem à me plurimam. Venetijs.

OCTAVIANO FERRARIO.

Mediolanum.

3

AMOR inter nos mutuus, mea quæ de tua virtute opinio facit, ut mihi nihil esse committendum putem, quod à tuis consilijs abhorreat. itaque, licet dolorem meum, ex interitu filij susceptum, valde iam & ratio ipsa, & communis conditionis recordatio leuaret; vix tamen credas, quantum profecerint litteræ tuæ. An ego te non audiam, cum ad animi vocem æquitatem te inquam, cuius mihi grata semper voluntas, grauis auctoritas & fuit, & esse debet: quem dilexi vnicè à prima adolescentia, quem respondere in amore, ac studio facillè perspexi. quod utinam, quàm diu sciuncti fuimus, vna viuere licuisset: essem omnino tua consuetudine melior, & doctior; tu autem ex officijs meis fortasse aliquam, ex benevolentia certè in te mea non dubito, quin maximam voluptatem, lætitiâ quæ cepisses. quod quando non contigit; vsus essem, pro mea quidem parte, litterarum bono; nisi me non tam occupatio mea, quàm tuæ valetudinis infirmitas, cui laborem imponi mea causa nolui, à scribendo retardasset. nunc, si est, ut optimè valeas; quod ut credam, adducor non solum crebritate, verum etiam subtilitate, atque elegantia epistolarum tuarum; gaudeo: quod quæ habes ex animi tui sententia, id ut perenne, proprium quæ sit, vehementer cupio. litteris, ut amissi temporis vsura sarcitur, colloquemur interdum, nec deerit argumentum, si tibi placuerit idem, quod mihi, *συμφιλογισιν*

Q3

de

de studijs nostris, quibus vberius nihil est. A quo et quidem (vt à priuatis ad publica diuertam) quando *κατατιπ* tuus eiusmodi est, vt ab recentiorum philosophorum inquinato sermone longissimè distet, auctor tibi sum, vt in scribendo totus hæreas. nimirum diu comprimis ea, quæ selecta habes, quæ scio quàm sint præclara, in omni genere doctrinæ. ede, & auge utilitatem nostram cum gloria tua. nam hic liber, qui propediem exibat, de disciplinæ encyclo, studia multorum accendat, quibus à te satisfieri æquum est, quàm verò in eius libri editione diligentiam exigis, ea præstabitur, quatenus licebit, totum enim in vno me positum non esse, aut iam scis, aut mihi velim credas affirmanti. Vale. Venetijs.

LAEVINO TORRENTIO.

Leodium.

4

SANE permolestum mihi, pro mea summa erga te beneuolentia, contigit, quod tuorum comitum, vt ais, importunitate factum sit, vt veniendi ad nos susceptum antea consilium deposueris. nihil enim potest esse iucundius, quàm tui suauitatem sermonis, tuamque mirificam tum humanitatem, tum etiam doctrinam ex interuallo regustare. sed huius incommodi molestiam fere absterfit omnem scripta peramanter, atque adeo pereleganter epistola tua, quam mihi heri reddidit familiaris meus, idemque tui studiosissimus, planè iuuenis eruditus, Andreas Syluius. Oda verò in Pium Pontificem, quam epistola adiunxeras, ita mihi placuit, nihil vt vinquam legerim libentius; æquè libenter pauca, omnino, mihi Lauine, cum ad omnem excellentiam, tum verò ad hoc scriptorum genus ingenio te natura finxit aptissimo, itaque noscè tua bona, poeticamque facultatem,

tatem, si tuae gloriae consultum vis, ne dimitte. Carissimum quo die primum vidi, ut ederetur, optavi. idque planè Cauchis adolescentibus, consilio tuo commotis, & communium studiorum, & sanè ipsorum etiam causa gaudeo. aliquid enim ad eos ex paterna laude redundabit, & aperietur fortasse, aditus ad gratiam principis viri, misso, ut mos est, libro cum eorum epistola, putabam fore, ut Romae liber ederet. si Venetijs malunt; nostra, quaecunque est, industria non deerit: qua condicione, & quo tempore, scripsi ad optimum virum, Octavianum Pantagathum. De Censorino & Prudentio mox videbimus: non enim tam facile, quod praestare non possim, soleo promittere, quam, cum promisi, diligenter praestare. premor autem oneribus multis, quae sustinere eogor in aliquot menses: abjicere si velim, nec honor meus, nec res domestica patietur. Quod reliquum est, amorem in me tuum cupio conseruere: quo herit humanitatis. ego, quod erit officij, te colam diligentissime, de qua ingenio tuo, de doctrina, de probitate quid sentiam, ut ipse aliquando intelligas, quod hic, mihi crede, iam intelligunt multi, operam dabo. Vale, & Cauchos fratres, moribus, ac litteris ornatos, meo nomine saluere plurimum iube. Venetijs.

PETRO MISCOPIO.

3

Quod à me postulari videbatur, ut tibi, de studiis meis non pessimè existimanti, (sic enim audiebam) per litteras gratias agerem; in eo dedi operam, ne desiderari posset officium meum, atque equidem restiti non nihil à principio cupiditati meae veritus, ne pudentis hominis non esset, ista dignitate ista virtute viri, cui nullum à publico munere tempus

Q4

vacet.

vacet, appellare litteris: sed meam cunctationem viri optimi, atque eruditissimi, Andreae patricij, omnia de humanitate tua pollicentis, discussit oratio. Scripsi igitur ad te, non, ut tibi rescribendi onus imponerem, sed, ut, quoad possem, testificarer obseruantiam meam. quod si sum affecutus, & si tu quanti faciam iudicium de me tuum, intelligis: ita lator, quasi bona omnia contigerint, & cum hac mea voluptate vix puto voluptatem vllam posse conferri. Quod autem silentium etiam tuum excusas, & ea commemoras, quae te a scribendo antea retardarunt; hoc equidem a te numquam exspectauis; a quo libenter legi meas litteras, de quo dubitare mihi non licuit, satis superque habui: sed quod spectauimus minus, eo scilicet magis agnosco, quod stanti omnium sermone praedicatur, bene tuam. Gratulor autem, ut debeo, vehementer a febris conualuisse, qua laborantem Patricius offendit, & exitiali illa luctu esse liberatam. Occupationes tuas grauissimas esse; sed leuiore sunt, quem tu quotidie percipis, tuis debitor amplissimum. Forrò, quam sit homini multis, ac, si fieri possit, de toto hoc bene mereri, quid ego te doceam, nihil inestum pertineat, ignorantem, quem in decus natura impellit, ut omnia tamen omnes actiones ratio, & sapientia moderetur, istis curis, istis laboribus, quos esse tua laborgetem, ac materiam video, ignosce, obsecro, Mihi humanissime, si te serò admodum cupio liberari. nam, quod ad studia litterarum attinet, id est, ad eum animi cultum, unde oritur artium ingenuarum praecleara cognitio; primum, cum tu habeas iam, quae petuntur a litteris. & cum eloquentia, doctrinaque

ex superiorum temporum vigilijs excellas; non intelligo valde esse, cur labores; deinde, tantine putas librorum consuetudinem, aut vilum cum vlla doctrina commercium, quanti difficillimis temporibus, in summa bonorum, & sapientium ciuium inopia, requirenti consilium, operamque tuam patriæ subuenire? quo in munere versanti, non committam, vt longiore molestus epistola sim: & hæc ipsa, fortasse nimis multa, amori largieris in te meo: cui dum obsequor, teque alloqui præsentem videor, oblitus occupationis tuæ, memor humanitatis, prouectus imprudenter sum. Vale. Venetijs.

ANDREÆ PATRICIO. 6

non te fugit, morosos esse, qui a-
rio laborare non inficior. adpectu,
sentium amicorum carere non
igniculum desiderij ita non fero,
ingam potius, quam expectem.
vacuæ prorsus iracundia, quæ a-
amoris plenissimæ querelæ. de
quid gaudeo; vt ego quoque in
m erga me beneuolentiam, qua
agnoscerem. quod equidem læ-
bitror. quæ enim humanitas tua
abesse non vis. nec eiusmodi tuum
consilium videbatur: nec nos, qui te lon-
memoria colimus, diligimus, laudamus,
amur, quibus nullam suauitatis, ingenij
tui partem restituas. Officium autem in rescri-
bendo meum, non committam, vt desideres; nec
desiderari antea passus essem, si litteras tuas, à me
vehementer expetitas, quas misisse te significas,
accepissem. Prouocassem etiam, mihi crede, pro
meo

meo in te singulari studio, si vacassem, & si vacare te
 ab ijs negotijs existimassem, quorum onera grauif-
 sima, vigilantibus, & magna præditis virtute viris, id
 est, tui simillimis, imponi æquum est. Quod ais, om-
 nia te conferre ad dignitatem meam; dupliciter
 gaudeo, & quòd me ames, (quamquam hoc antea
 perspexeram,) & quòd id ex officijs erga me tuis
 homines intelligant, idque non mediocriter ad ex-
 istimationem meam statuo pertinere. Miscouij qui-
 dem in beneuolentia, cuius habeo testem, humani-
 tatis, elegantissimam epistolam, omnia ponere: eamque, ut vide-
 beneficio consecutus, ita triu-
 aduersi à virtutis aduersarij
 tibi autem, qui mihi ad au-
 fecisti, gratias tuo for-
 possum, & habeo sanè quod
 nullo modo possum, ac
 men humanitas tua non
 hi vniquā verba, ab int-
 ta, satisfacere: Vale.

STANISLAO

Patavi

Ma quoque torquet expecta-
 quo mihi, me quidem inuito, tamen
 dam amor fingit. nec enim adduci possum, ut obli-
 tum nostrum, aut parum in colendo officio diligen-
 tem existimem; qui & humanitate omnes vincat, &
 quaternas iam à me litteras acceperit. vtinam va-
 leat, atque illis negotiorum fluctibus vtatur secun-
 dis ventis: reliqua feremus faciliè, eademque absenti
 beneuolentia perpetuò præstabitur. Cū litteras Ita-
 licas meas ad te misi, nihil scripsi, ne tibi rescriben-
 di,

di, præsertim de re minima, onus imponerem, ac tu, gratiarum actione non contentus, etiam me laudandum putasti, & ijs quidem verbis, nihil vt esse possit illustrius. in quo probaui vehementer elegantiam ingenij tui: in iudicio, nisi me ipse diligam, considerare aliquid cogor. aliquid autem si planè hoc totum, mi Fogeluetri, humanitati tuæ tribuo: de qua tamen ipsa valde te amo: ac velim existimes, te mihi hæere in animo tum tua sanè caussa, cui neminem probitate, ingenio, studio bonarum artium antepono, tum quòd in vnâ te nonnullam Patricij, ac iam imaginem videor agnoscere. idque tibi aliando fortasse, Minerva, vt spero, non inuita pro-
Vale. Venetijs.

DIONYSIO LAMBINO.

8

existimare, mi Lambine, cum fructu con-
nis tuæ caream; quidquam mihi tuis episto-
iucundius. facit hoc sanè qui mutuus inter
mor est, ortus à meo de tuis virtutibus iudicio,
però de meis ad eandem laudem conatibus o-
ione fortasse nonnulla: sed scriptorum etiam tu-
orum subtilitate, & elegantia mirificè delector. vel
hæc, quam accepi idibus Iunij, raptim à te, vt vi-
deo, exarata epistola, quàm nullis illustrata pig-
mentis, nullo, vt tu scribis, fucò, tamen nitet!
itaque nihil vmquam legi libentius. Quæsie-
ram autem per litteras à sororis meæ filio, Iulio
Catone, ecquid parturirer ingenium tuum, non
tam, vt meæ, quæ summa est, quàm vt eorum, qui
ad me adeunt quotidie, cupiditati satisfacere.
scito enim, admirabilem hic esse quandam de stu-
dijs tuis opinionem, cum è sermonibus meis,
eximia

vacet, appellare litteris: sed meam cunctationem viri optimi, atque eruditissimi, Andreae patricij, omnia de humanitate tua pollicentis, discussit oratio. Scripsi igitur ad te, non, vt tibi rescribendi onus imponerem, sed, vt, quoad possem, testificarer obseruantiam meam. quod si sum assecutus, & si tu quanti faciam iudicium de me tuum, intelligis: ita lator, quasi bona omnia contigerint, & cum hac mea voluptate vix puto voluptatem vllam posse conferri. Quod autem silentium etiam tuum excusas, & ea commemoras, quæ te à scribendo antea retardarunt; hoc equidem à te numquã expectauis; à quo libenter legi meas litteras, de quo dubitare mihi non licuit, satis superque habui: sed quo expectauimus minus, eo scilicet magis agnosco, quæ constanti omnium sermone prædicatur, benignitatem tuam. Gratulor autem, vt debeo, vehementer, & te à febre conualuisse, qua laborantem in reditu suo Patricius offendit, & exitiali illa lue prouinciam esse liberatam. Occupationes tuas puto, & audio grauissimas esse; sed leuiiores sunt gloriæ fructu, quem tu quotidie percipis, tuis debitum virtutibus, amplissimum. Porro, quàm sit homine dignum, de multis, ac, si fieri possit, de toto hominum genere bene mereri, quid ego te doceam, nihil quod ad honestum pertineat, ignorantem, quem ita semper ad decus natura impellit, vt omnia tamen consilia, omnes actiones ratio, & sapientia moderetur? Quare, istis curis, istis laboribus, quos esse tuæ laudis segetem, ac materiam video, ignosce, obsecro, Misericordii humanissime, si te serò admodum cupio liberari. nam, quod ad studia litterarum attinet, id est, ad eum animi cultum, vnde oritur artium ingenuarum præclara cognitio; primum, cum tu habeas iam, quæ petuntur à litteris. & cum eloquentia, doctrinaque
ex

ex superiorum temporum vigilijs excellas ; non intelligo valde esse, cur labores; deinde, tantine putas librorum consuetudinem, aut vllum cum vlla doctrina commercium, quanti difficillimis temporibus, in summa bonorum, & sapientium ciuium inopia, requirenti consilium, operamque tuam patriæ subuenire ; quo in munere versanti, non committam, vt longiore molestus epistola sim : & hæc ipsa, fortasse nimis multa, amoris largieris in te meo : cui dum obsequor, teque alloqui præsentem videor, oblitus occupationis tuæ, memor humanitatis, prouectus imprudenter sum. Vale. Venetijs.

ANDRÆE PATRICIO. 6

Mi Patrici, non te fugit, morosos esse, qui amant. quo me vitio laborare non inficior. adpectu, & consuetudine præsentium amicorum carere non possum. si absunt, igniculum desiderij ita non sero, vt litteras ab ijs exigam potius, quam expectem. hinc illæ interdum, vacuæ prorsus iracundia, quæ abest à natura mea, amoris plenissimæ querelæ. de quibus audisse te aliquid gaudeo; vt ego quoque in querela tua mutuam erga me beneuolentiam, qua nihil habeo carius, agnoscerem. quod equidem lætari te quoque arbitror. quæ enim humanitas tua est, certè totus abesse non vis. nec eiusmodi tuum in discessu consilium videbatur: nec nos, qui te longinquum memoria colimus, diligimus, laudamus, digni videmur, quibus nullam suauitatis, ingenijque tui partem restituas. Officium autem in rescribendo meum, non committam, vt desideres; nec desiderari antea passus essem, si litteras tuas, à me vehementer expetitas, quas misisse te significas, accepissem. Prouocassem etiam, mihi crede, pro meo

meo in te singulari studio, si vacassem, & si vacare te ab ijs negotijs existimassem, quorum onera grauissima, vigilantibus, & magna praeclatis virtute viris, id est, tui simillimis, imponi æquum est. Quod ais, omnia te conferre ad dignitatem meam; dupliciter gaudeo, & quòd me ames, (quamquam hoc antea perspexeram,) & quòd id ex officijs erga me tuis homines intelligant: id quæ non mediocriter ad estimationem meam statuo pertinere. Miscouij quidem in beneuolentia, cuius habeo testem, refertam humanitatis, elegantissimam epistolam, scito me omnia ponere: eamque, vt videor summo hominis beneficio consecutus, ita triumpho, quasi nihil iam aduersi à virtutis aduersaria fortuna possit euenire. tibi autem, qui mihi ad amicitiam viri aditum patefecisti, gratias tuo fortasse merito pares habere possum, & habeo sanè quam maximas, referre certè nullo modo possum, ac ne agere quidem: quod tamen humanitas tua non ferret; & si ferret, quæ mihi vmquã verba, ab intimo licet artificio deprompta, satisfacerent: Vale. Venetijs.

STANISLAO FOGELVETRIO.

Patauum.

7

Mæ quoque torquet expectatio * litterarum; de quo mihi, me quidem inuito, tamen aduersa quædam amor fingit. nec enim adduci possum, vt oblitum nostri, aut parum in colendo officio diligentem existimem; qui & humanitate omnes vincat, & quæternas iam à me litteras acceperit. vtinam valeat, atque illis negotiorum fluctibus vtatur secundis ventis: reliqua feremus facilè, eademq; absenti beneuolentia perpetuò præstabitur. Cû litteras Italicæ meas ad te misi, nihil scripsi, ne tibi rescriben-

di,

di, præsertim de re minima, onus imponerem, ac tu, gratiarum actione non contentus, etiam me laudandum putasti, & ijs quidem verbis, nihil ut esse possit illustrius. in quo probavi vehementer elegantiam ingenij tui: in iudicio, nisi me ipse diligam, desiderare aliquid cogor. aliquid autem & planè hoc totum, mi Fogeluetri, humanitati tuæ tribuo: de qua tamen ipsa valde te amo: ac velim existimes, te mihi hæere in animo tum tua sanè causa, cui neminem probitate, ingenio, studio bonarum artium antepono, tum quòd in vnâ te nonnullam Patricij, ac etiam imaginem videor agnoscere. idque tibi aliquando fortasse, Minerus, ut spero, non inuita probabo. Vale. Venetijs.

DIONYSIO LAMBINO.

8

NO 11 existimare, mi Lambine, cum fructu consuetudinis tuæ caream, quidquam mihi tuis epistolis esse iucundius. facit hoc sanè qui mutuus inter nos amor est, ortus à meo de tuis virtutibus iudicio, tua verò de meis ad eandem laudem conatibus opinione fortasse nonnulla: sed scriptorum etiam tuorum subtilitate, & elegancia mirificè delector. vel hæc, quam accepi idibus Iunij, raprim à te, ut video, exarata epistola, quam nullis illustrata pigmentis, nullo, ut tu scribis, fucò, tamen nitet! itaque nihil vmquam legi libentiùs. Quæsieram autem per litteras a sororis meæ filio, Iulio Catone, ecquid parturiret ingenium tuum, non tam, ut meæ, quæ summa est, quàm ut eorum, qui ad me adeunt quotidie, cupiditati satisfacerem. scito enim, admirabilem hic esse quandam de studijs tuis opinionem, cum è sermonibus meis,
eximia

eximia ſape tua cum laude habitis, tum verò ex illa præſtanti induſtria, quam in conuertendis Ariſtotelis de morali philoſophia libris ita collocaſti, non modò vt eorum, de quibus diu bona hominum exiſtimatio fuit, errata patefaceres, ſed vt ipſe maximam & iudicij, & mihi quidem vt videtur, qui eam cum Græcis diligentiffimè contuli, eloquentiæ laudem ferres, quod à te inſtitutum retineri, & eandem operam ad reliqua conferri, ſi quis eſt, qui valde cupiat, ac te etiam tacita ſape cogitatione hortetur, is ego ſum. Publica, fateor, me mouet vtilitas, cui te video Græcæ, ac Latine lingue periculiſſimum, præterea inſtructum ijs artibus, à quibus perfectæ intelligendi, ac iudicandi ratio manat, vnum in primis poſſe conſulere: ſed mehercule etiam gloriæ tuæ pro amicitia noſtra vehementer faueo. vides enim profectò, (quid enim, quod ego videam, tu non perſpicias?) paucos omnino ex ijs, qui populari fama celebrantur, ſine exceptione poſſe laudari, & hac tanta quotidie exeuntium librorum copia impediri potius, quàm adiuuari ſtudia noſtra. quare ſuſcipe onus pro tua parte. nervos nouimus induſtriæ tuæ: quos ſi contendere volueris, nihil eſt, quod ſuſtinere, ac perferre non poſſis. Nam de Lucretio, ſuaſdeo equidem, vt abſoluas: poëta eſt egregius, vel Ciceronis noſtri teſtimonio: & in eo maximam à multis, nec à me ipſo minimam gratiam inibis: ſed voco te libentius ad illa præſtantiora: nec tu meum conſilium, atque etiam ſtudium, ſi modò tibi aut ſapere aliquid, aut velle tua cauſa videor, debes in tua laude contemnere. Si nauigatis in Galliam, quod à te ſcriptum confirmanſt multi, opto vobis facilem curſum, & ſecunda omnia: teque rogo, niſi me ineptum eſſe cenſes, & nimis imprudenter petere, vt Cardinali Turnonio, principi ſapientiſſimo, optimarum

optimarum artium patrono, me in gratiam ponas; quem hic honoris gratia salutare, cum maximè vellem, per inueterudinem numquam licuit. Sigonius plane, ut ais, vir doctissimus, addas licet humanissimus, cui tu in transuerso litterarum tuarum versiculo salutem adscripsisti. valde gaudet, amari se, ac laudari à te, de quo ipse honorificè in primis loquitur, & sentis is te resalutat amantissimè, euntique in Galliam, incolumitatem, & reditum precatur. Vale. Venetijs.

JULIO POGIANO.

Romam.

9

QVAM libenter, & quàm saepe de te cogitem, Pogiane doctissime, conscius ipse mihi sum: mea verò quæ sit, ac fuerit semper, ubi temporis ratio tulit, de tuis virtutibus oratio, cum honestos, & graues viros, ijs, quibus ipse excellis, doctrinis excultos habeam testes, non conabor tibi litteris exponere. nec tamen amor erga te meo, quem fateor impetrare à me posse omnia, tribuere quidquam in te laudando velim exstimes. tua me scripta, in quibus excellentem quandam eloquentiæ præstantiam elucere vidi, maximè verò præclara illa proillustri Rhodiorum Equitum societate ad Pontificem habita oratio, quam efferre laudibus numquam desino, in hanc sententiam facile perduxit. Accedit humanitas, probitas, opinio de me tua, nec ea significata obscure, sed æternis ingenij tui testata, atque expressa monumentis: ut, si nihil ipse, contrà quàm adhuc laboraui, memoria dignum præstem, me tamen ex testimonio tuo posteritas ignorare non possit; sin aliquid à me sum, tibi tamen debeam plurimum, cuius ad eam, quæcumque de me est, estimationem

mationem accedat auctoritas, quòd si te antea; naturali quadam animi mei propensione, & communi erga omnes, qui optimis in artibus cum laude versantur, officio, non mediocriter diligebam; nunc, propria cum addantur in me merita, nisi totus amore flagrem, ac studio tui, nisi, quam excelso in loco sitam video, illustrari etiam magis omnium præconijs tuam laudem exoptem. malam referre gratiam litteris ijs, quarum consuetudine ad humanitatem excolimur, & omnino hominem ex homine videar exuere quamquam, mi Pogiane, non ita mei dissimilis esse possum, vt agnoscam ea, qua tu in illa omnium elegantissima epistola, ad eximie tum indolis, tum etiam virtutis adolescentem Octavianum Magium proximè scripta, verbis amplissimis in me contulisti. scilicet ego in eloquentia magnus, quis, & qua in artes illa quidem, vt res indicat, omnium difficillima, ipse autem vix medioeri instructus ingenio, otio certè, sine quo ne summis quidem ingenijs valde proficitur, numquam abundans, aduersa etiam per annos multos modò valetudine, modò fortuna venatus, sed abfuerit nihil eorum, quæ laudem in aliena lingua cupientibus requiruntur: me tamen vobis, qui Romæ in ista luce, summa omnium virtutum ingeniorumque præstantia viuitis, qui pedem quotidie ponitis in vestigia clarissimorum virorum, qui spiritum ducitis è Romano illo cælo, seminibus eloquentiæ referto, anteponendum esse numquam duxi; fortasse, vt comparari aliquando possem operam dedi. sed hoc quidem nondum contigit, ac vereor, vt contingat vniquam. me enim in hoc studio, quo mirificè delectabar adolescens, rei familiaris occupatio non finit esse diligentem. ætas etiam nescio quo modo gloriæ cupiditatem, si qua fuit in nobis, videtur extinguere; qua sublata, non
minimum

minimum languescit industria. Contrà vobis, ab omni cura expeditis, tibi præsertim, non ætate minus, quàm ingenio, florenti, quotidianum esse cum libris vsuri, & cum omni liberali doctrina, non ignoro. Quanti verò illud est, quo quidem nos caremus, locorum admonitu excitari ad decus; quanti etiam illud: haurire aliquid posse omnibus horis ex mutuo sermone, præcipuè verò ex perennibus illis, vberissimisque optimarum sententiarum fontibus, Octauio Pantagatho, & Gulielmo Sirletto, familiarissimis tuis: à quibus, vt opinor, æquè diligimur; sed æquè tamen eorum doctrina frui per intervalla locorum mihi non licet, itaque tot, ac tantis, quæ superunt vobis, destitutus adiumentis, tantum abest, vt gloriosi palmam certaminis audeam sperare, vt halas etiam non inuitus abijciam; qui præsertim facillè futurum intelligam, vt ad te, quem planè in oculis sero, & à quo mutuam mihi tribui voluntatem libenter credo, primæ partes in cognitione, & vsu Romanæ linguæ omnium iudicio deferantur. Quare primum illud te rogo, ne mihi tua prædicatione, quæ tota, vt ego interpretor, ab amore profisciscitur, plus oneris imponas, quàm mea sustinere possit infirmitas; existimesque non minùs me molestè ferre, si quando mihi falsa laus affingitur, quàm nonnullos, cum vera detrahatur: deinde, si ego abs te in mea laude dissentio, ne propterea meum in tua iudicium improbes: quod, ne si quidem ipse prorsus à me dissentias, immutare, cum multis iam patefecerim, aut velim, aut possim. Vale, & Sirletto nostro, ac Pantagatho meo, vel potius utriusque nostro, dic salutem meis verbis plurimam. Veneris.

VT video, Magius, amores vtriusque nostrum, optimus adolescens, nec litteris tantum, sed humanitate etiam perpolitus, exquisitum ad conglutinandas amicitias tenet artificium. nam ille me primum, iam antea commotum ea fama, quæ de tuis laudibus percrebuerat, suo testimonio vehementer in tui benevolentiam impulit: deinde, ut integrum officij sui fructum ferret, te quoque de meo erga te studio litteris admonendum putauit. quod etsi præter opinionem meam potius, quam contravoluntatem, factum esse confiteor: tamen eo mihi nomine abs te gratias agi molestè ferrem, nisi epistola tua, distincta luminibus ingenij, index amoris in me tui, quo equidem antiquius habeo nihil, omnes animi mei partes ea voluptate perfunderet, ut molestiæ locus esse non possit. aderat, cum eam attulit Magius, legitque me concedente, semel & iterum Carolus Sigonius; qui quantum iudicio, & eloquentia valeat, neque tu, nec, ut opinor, iam ignorat quisquam. is ornavit ingenium tuum diuinis laudibus me prorsus assentiente: nam quid, Magio, dicam: qui te, qualem ipse antea in omni sermone prædicauerat, talem nobis videri, mirabiliter ob eximiam in te benevolentiam, fortasse etiam iudicij sui causa, lætabatur. Nimirum habet hoc nobilitas, ut quancumque se in partem dederit, insigne quiddam præstet. sed, quo libentius de spatio curriculoque maiorum plerique dessestunt, eo præstantiorem apud omnes homines & gloriam, & gratiam, si qui cursum tenent, assequuntur. quod tibi gaudeo contigisse: qui cum multis tum naturæ, tum fortunæ donis abundares,

dares, natus in ciuitate, orbis terrarum olim domina, nunc religionis, pietatis, iustitiæ domicilio, ortus ex ea familia, cuius nomen præclaris partum & studijs, & factis multis iam seculis per omnes gentes fama disseminauit: tamen, quasi hæc ad te non pertineant, id agis, vt vna te nobiliter virtus, & quantum honestatis à maioribus tuis accepisti, tantum ipse posteris relinquant. quod etsi difficillimum est, præsertim his temporibus, cum aduersentur multa, & vt vides, ad inania quædam, neglecta solida gloria, mores incubuerint: tamen à te, freti prudentia & ingenio tuo, freti etiam constantia, summa omnia expectamus. Quæ porro laudabilior industria, quæ cura præstantior, quàm quæ in animi cultu consumitur: cum scilicet id querimus, ne quâdo impendentem fortunæ vim, optimarum artium præsidio muniti, pertimescamus: ne iactemur huc, & illuc, vel cupiditate, vel metu: sed in tantis viris quasi tempestatibus, tranquillissimo ac iucundissimo litterarum portu perfruamur: quæ qui non videt, nec de adipiscenda virtute, quæ rationis absolutio est, assidue cogitat: ne ille eo ipso rationis munere, quo vno ceteris præstamus animantibus, indignus est. quod quidem semper sensi; licet, quò contendere non peruenirem. te & sentire idem, & posse consequi quod vis, intelligo. quòd si de præmijs cogitas; quæ proposita sint, vides, æternum decus, & bonorum amor; quem debes omnibus rebus antepone: equidem in eo summam felicitatem ab adolescentia constitui. ex quo quanti faciam amicitiam tuam, quem nemini aut probitate, aut studio liberalium doctrinarum audio concedere, facile potes intelligere: idque vt re ipsa aliquando experiaris, operam dabo. Vale & Iulium Poganum, familia-

rem tuum, præstantem omni laude virum, ac Hieronymum Lyppomanum, eximia spe summæ virtutis adolescentem, salutes, rogo, meis verbis diligenter. Venetijs.

OCTAVIANO FERRARIO

Mediolanum.

11

NOLI putare, me tantum amici tui *προδόντα* tribuisse, vt adhuc rem ducerem. nam, etsi de illius ingenio, doctrinæque semper optimè sensi, idq; primum litterarum tuarum testimonio, post etiam iudicio meo commotus: tamen de tuo libro ita iudico, nihil fieri posse non modò eruditius, in quo meam de studijs tuis opinionem æquauit industria tua, verum etiam elegantius: quod ab excellentibus in philosophia viris, qualem te iam omnes prædicant, hodie non admodum expectatur. Quid igitur obstitit, cur non aggrederer: causam si quæris; de qua te, si res pateretur, celatum vellem: puita, repentè commota, satis per se molesta, mox etiam, cum tussis accessisset periculosa, morâ iniicit: biduum iacui, medico non admissio, accurata victus ratione contentus: in qua tu quantū ponas, ignoro; ego vtilissimam experior. nunc, quæ supersunt morbi reliquæ, do operam, vt eas depellam: quod eadem, vt spero, abstinentia consequar. Filio iam, & domesticis omnibus rectè est. Liber tuus, quemadmodum ex paginis, & diebus rationem duco, video fore vt idibus Sext. aut planè absolutus ab operarijs nostris, aut inibi sit. itaque velim significes, quot ad te eius exempla, & cui dari velis, chartam probabis: habet enim amplitudinem, & elegantiam: spero, item reliqua. mitterem Io. Antonio, bibliopola vestro; sed homo est, quod inter nos

nos dictum sit, paulo ad rem attentior, quàm, vellem, nisi remittat aliquid de sua consuetudine, vix puto inter nos posse convenire. verumtamē quid ad nos & utamur alio, qui se præbeat æquiores in transigendo, deinde bonum virum in fide præstanda. quod totū prudentiæ tuæ cōmitto. Vale. Venetijs.

Ego verò nihil minùs volo, quàm, nisi vacas, à te responderi. nam, etsi mirifice delector ingenio tuo, cuius imaginem in ijs, quæ à te scribuntur, epistolis magna sæpe cum animi mei iucunditate contemplor: tamen, ne me putes in ea heresi esse, quæ ad se ipsam refert omnia, aliorum causa minimum laborat. cogito valetudinem tuam: cogito maximarum doctrinarum studia: amicis, & propinquis horæ dandæ sunt: inuicem humanitas, pietas cogit: cur ergo te ista velim deserere tam laudabilia, tamque necessaria, studium vt expleas meum, crebritate litterarum, quod expleri tamen nullo modo potest: De libro teneo iam quid velis. Typis quos probas, charta, qua vis utemur. initium fieri antè quàm redierit is, qui totam officinæ curam sustinet omnino vix potest. erat autem in Forum Iulij, sui negotij causa, profectus. eius porrò diligentia cum in charta, tum in toto hoc genere utilem, & necessariam esse, sæpe sum expertus. quo æquius hoc, quidquid spatij interponitur, uterq; nostrū ferre debet. atq; etiā, ne quid celè, paulo erā conturbatior, ægrotante filio, quem de tribus vnū habeo reliquum. O mi Ferrari, quantam tu debes philosophiæ gratiam, quæ te à tot curis ad iucundissimum vitæ genus abduxit! quamquam fortas-

se hoc melius: & in agendo positam esse virtutem; ne tui quidem Peripatetici negant. sed hæc omitto. In pecuniæ permutatione agnosco tuam in me beneuolentiam, pænè dixi liberalitatem. quod si arcæ meæ consultum æque omnes vellent; quanto mecum ageretur commodius. nunc mihi crede, secus est; nec me tamen reclamante. Vale, Cruceio, & Capræ salutem plurimam. Venetijs.

JO. ANTONIO TYRONEO.

Urbium.

13

Si quisquam est, qui ex aduersa bonorum virorum fortuna sollicitudinem capiat; eorumque mediis studeat incommodis; eum ego me esse profiteor. sed, cum ad opem ferendam nihil mihi superpetere præter voluntatem intelligo; sic afficior, ut me ipso miserius esse nihil putem. quod si antea sensi, certè id in tuo potissimum casu mihi contigisse, nisi vel meam consuetudinem ignoras, vel ignorari à me tuum ingenium, tuam probitatem putas, debes opinari. Quamquam cum recordor, & eadem sepe accidisse optimis viris, & ubique virtutem honestissimum habere domicilium; nec fieri nunquam, ut calamitas etiam gloriæ sit, nec ullum in te dedecus, aut facinus turpe confectum; cum hoc æterna naturæ lege, vnde humanæ leges, tanquam ex archetypo describuntur, sancitum esse videatur, ut vim vi liceat repellere, & sua cuique incolumitas prima sit: hæc, inquam, memoria, & cogitatione dum pertracto, id quod, quasi solatium quærens, sæpe libentèrque facio; lenitur aliquantulum doloris acerbitas, atque etiam tibi, quantum licet, in medio dolore gratulor. cui nisi loci mutatio grauis est, cetera, quæ videris amisisse, leuiter ferenda esse

esse censeo. In loco autem quid te torqueat species vrbis? at ea, quæ ad oculos pertinent, nemo vinqvam sapiens neque in malis, neque in bonis esse duxit: & ego, qui longe à sapientia disto, hæc tamen prius non amo inania, solitudine fruor, quantum possum: in hac mihi viuo, & Deo: quod vnum est beate viuere. Amicorum consuetudo: quid? absentes non diliguntur? non, si volumus & quoties volumus litterarum sermone coniungimur: equidem postea quàm discessisti, nescio quo modo crebrius etiam, quàm cùm aderas, de te solco cogitare: & mihi scito amicorum spectra, præsertim quos virtus, & integritas commendat, esse iucundissima. sin vtilitatem aliquam, tuis necessariam rationibus, cogitas? non dubito, quin istuc, quidquid iacturæ factum est, breui maioribus etiam commodis refarciatur. Nec verò, si me audies, vtilitatem vllam cum ea doctrina conferes, quam tu auges quotidie in isto otio, neminem curans, præter se ipsum: quod hic certè non contigit. magnum est, studia posse colere quæ velis, & quætum velis, tibi vni sementem iacere, tibi vni fructum colligere. at quem fructum? cui nec imber immoderatus, nec æstus, nec vllla calamitas noceat, nec suauitatem detrahat, sed augeat, quæ cetera omnia corrumpit, dies. Quodd si tibi multorum philosophorum exemplo, vitam in patria ducere, ob doctorum hominum paucitatem, non perplaceret: an dubitas quin te ista cura nos amici tui, si quid noster in te amor, si quid pietas valebit, aliquando liberemus? quod tamen eiusmodi est, vt non tam letandum videatur, cùm euenerit, quàm non dolendum, si serò, vel si etià numquam eueniat. nos enim in delectu rerum sæpe fallimur: errore mentis tamquàm salutaria, quæ noxia sunt, adsciscimus: vnus euentus

rerum prospicit, vnus igitur nostra consilia gubernet, ac moderetur Deus, cui si te totum permiseris; si minimum in te ipso, in eo posueris omnia: mihi crede, ex istis molestiarum fluctibus emerges: nihilque posthac aut mali metues, aut boni frustra cupies: multa etiam, quæ non cupies, nullis accersita laboribus, aut studijs, ad te sua sponte confluent. Ego tibi opera, cura, diligentia, quæ nunquam in me desiderabis, forrasse etiam consilio prodesse aliquid possum: Rasarius, qui publicam personam gerit, etiam auctoritate adiuuabit; quæ licet existimem, quantum valet, tantum tua causa velle; tamen, suadeo, litteris cum interdum appelles; rogesque, vt respiciat fortunas tuas, & aliquid eis, atque adeo multum cogitationis impertiat. Caluino optimo viro, mihiq; vetere beneuolentia coniunctissimo, amoris, & studij erga te sumi-ipse optimus testis: sed ætas iam obstat, quo minùs ea, quæ res postulat, obire, & exsequi possit omnia. itaque, nisi me fallit opinio, totum in Rasario est, nam ego, vt scis, vel infirmitate valetudinis, vel diuturna tam consuetudine, & voluntaria quadam desidia, loca publica non admodum frequento: quo familiaritates intermitti, & ex eo amicitias, si quæ penitus virtute non hærent, paulatim dissui necesse est, testimonium tamen iudicij de te mei nullo loco deerit. & de doctrina quidem, vt spero, fidem faciet oratio nostra: eloquentiam verò, in qua tibi quantū tribuā, cum alijs, tum omnium modestissimus, & ingeniosissimus adolescens, Franciscus Vianellus à me sæpe audijs, tua scripta facile probabunt. Vale. Venetijs.

FEDERICO GALLO. *Vrbium.* 14

ITÆVM iam te purgas quòd in discessu tuo,
mensce

mensēs fere quatuor abfuturus, ad me non adieris, quem, ut opinor, tui cupidum ac peraman-tem cognoueras. ego autem, etiamsi repentinam illam discedendi necessitatem litteris min⁹ excusasses; tamen vide, quā fauēam amicitiaē nostrā, & quā non stricto iure tecum agam; numquam mihi persuaderi passus esē, hoc abs te salutationis officium vel nostri obliuione, vel contemptu, vel vlla omnino inhumanitate tua fuisse prētermissum. quare accipio exculationē tuā: speroque, te operam daturum, ne utaris ea posthac: idque mihi scito fore iucundissimum. nam cum semper dilexerim plurimum, a quo primum die mihi cognitus est, parentem tuum; cui te cupio, & spero simillimum fore in ijs artibus, quibus honestius, aut gloriosius esse nihil potest: tum verò studia tua, ingenium, quique lumen, & ornamentum ingenij sunt, mores, ita me tibi adiunxerunt, ut omnibus te laudibus libenter cumlem, nihil de te, quod indecorum, aut turpe videatur, ne suspicari quidē velim. Equidem mirifico tenebar desiderio tui, tum ut mandata darem de quibus ageres: cum parente tuo; tum etiam, ut, quo tibi studiorum generis totā astatem in patria traducendam statueres, a te ipso cognoscerem: ut vel ex optima tuorum consiliorum ratione voluptatem caperem; vel, si quid contrā sentirem, indicarem sententiam meam. quamquam, cum domi habeas, vnde discas, & vnde praeclara quaeque sumas; neque te meis, neque cuiusquam egere praeceptis intelligo. verumtamen verus amor latere non potest, ostentat se, vbi etiam minimē opus est. Actu quidem percomodē feceris, si, quod coram non licuit, fortunae potius culpa, quā tua, id tibi agendum per litteras existimabis, ut aliquid de quotidiana tua tū lectione,

tum etiam, sine qua lectio pænè inanis est scriptio-
ne significes. non enim te puto vel desidia quid-
quam loci relinquere, vel ijs leuitatibus, in quibus
plerique adolescentes insaniunt, operam perdere,
scis, quod sapientissimi homines prodiderunt, imi-
tatricem boni voluptatem falsa specie decipere,
illecebram esse turpitudinis, escam malorum om-
nium, qua capitur ætas improvida, nec se captam
sentit, nisi cum imprudentiæ pœnas luit. atque hoc
in genere labi, & errare, cùm ceteris turpe sit, ijs
videtur esse turpissimum, quibus ad amplectendâ
honestatem præcepta non defuerunt. & præcepta
si valent, quæ tibi ego, pro meo in te singulari stu-
dio, decisse non patiar: quanto plus valere exem-
pla æquum est, præsertim quæ posita ante oculos
sunt, quæ tibi nunquam intueri non licet, quæque
familia tua quantam quotidie laudem pariant fa-
cilè potes intelligeres itaq; non à te mediocre ali-
quid, sed summa omnia expectari, nec expectari so-
lū, sed exigi etiâ quasi debita, debes cogitare. quæ si
præstas, lætitia quidē parentes tuos, quibus potissi-
mum, & patriæ natus es, afficies incredibili, te ip-
sum autem perpetuis instrues, maximisque bonis;
nec illa timebis externa, quæ casus, & fortuna in-
uehit; sed, à te ipso pēdens, nullis obiectus iniurijs,
firmissimo atque optimarum præsidio munitus, vi-
tam deges beatissimam, aternamque posteris tui
nominis memoriam relinques. Vale. Venetijs.

OCTAVIANO FERRARIO.

Mediolanum.

15

O PRAECLARAM *παλαιά Νεω!* at ego, tuarum
litterarum memoria, contuleram in eum perpetuo
quodam

quodam studio, quidquid præstare poteram officij, operæ, diligentia. nec me tamen pœnitet, eò processisse, vade nunc tu ipse pœnè reuocas. mutare autem consuetudinem, præsertim in bene merendo, vix licet: nam illa superiora, si doctrinæ non vis, in quo me fefellit opinio, humanitati certè dedimus. nunc dandum esse aliquid constantiæ, ne nostrum damnemus institutum, profectò vides. verum absit iam hoc argumentum à litteris nostris: valeant ea, quæ iucunditatem non habent, quam equidem non modo ex tuis elegantissimis epistolis, verùm etiam cum ipse ad te scribo, capere mirificam soleo, nihil est tanti, quod cum sermonibus nostris permurari debeat. Nec, de nobis ipsis quod scribamus, deesse vnquam patietur mutui amoris abundantia. De libris tuis, dedi negotium homini domestico, vt à peritis de ratione vestræ cognosceret, colque quamprimum istuc mitteret. quod ille, vt est omnibus fere iucunda negligentia, fortasse nondum fecit. vrgebo litteris, & mandato renouabo. Suilla facimina curaturum te significas: in quo amo voluntatem tuam: quod autem addis, non antè, quàm extremo mense; ne, cum recentia sint, inclusa corruptantur; consilium probò: & quoniam vestra istius generis obsonia, qui palato sapere putantur, sine exceptione laudant; nec artes quas tuas officinæ temerè dediscunt; puto fore suauissima. Sed audi, quod esse totum aliud intelliges, id est aliquanto magis ad me pertinere. κακογράμμοι sumus, & eruditate laboramus. id quidem à pueritia: sed auxit vitium assiduus litterarum vsus: quo adempto, quæ nobis, qui vulgaria contemnimus, delectatio, vel potius quæ vita superest? quare ignosce, si mihi non impero: quod ne tu quidem, opinor, facis, quæ situm inter medicos est, ecquid ad-

iumentis aquæ sulphureæ potius afferre posset, vni
sentientibus, recusavi; ne, quod aiunt, de sorte eti-
am in dubium venirem. de gutta capiti instillanda
sermo fuit. ne hoc quidem placuit; ne memoriam
periclitaret. ventum denique ad victus rationem,
præbui me facillimum, quidquid vellent, in primis
radicem probarunt, quæ Irios vocatur: quam con-
diri apud vos egregiè, ferunt. eam igitur, quod tuo
commodo fiat, velim perquiras, inuentamque, &
mediocri vasculo diligenter inclusam, cures aliqua
ratione perferedâ. quidquid erogaueris, bona fide,
cui voles, hic nune abitur. Alexandri *verum*
nondum ab eo, cui frater commodauerat, extorque-
ri potuit: nec ego vrsi vehementer, posteaquam,
non ab Aphrodisiensi, cuius in eo libro mentio fit,
sed à posteriore Alexandro scriptum cognoui quod
etiam *χαρυνθος* declarat. Vale, & Cruceio, Ca-
præque, communibus amicis, familiaribus tuis,
quos vrinam aliquando complectar, salutem pluri-
mam. Patavij.

IO. BAPT. RASARIO.

Venerias.

16

A M O te vehementer de Ferrarij epistola: quæ
mihi ita placuit, vt nihil vnquam legerim libentius.
sanè causam suam diligenter agit, & mihi quidem
egregiè probat. quamquam multis iam annis eam
imbibi animo de illius ingenio, doctrinaque opini-
onem, vt errare nihil credam, si quis multorum ra-
tionibus vnam eius auctoritatem anteponat. quam
tibi quoque sententiam probari, cum intellexerim
antea, cumque, vt verè dicam, hoc ipso nomine
plurimum accesserit ad benevolentiam in te meâr
cupio

cupio te nunc ne leuissimè quidem à te ipso dissidere; idque mihi tum facilè, pro eo iudicio, quod de tua virtute semper habui, tum etiam, pro meo erga Ferrarium singulari studio, libenter persuadeo. Sed ut redeam ad epistolam; vides, quàm eruditè, quàm ingeniose disputet: quàm tecum amicè, quàmque (ut apertus, nec vlla testæ simulationis labe suffusus eius animus est,) ingenuè & simpliciter agat. alienatæ verò à te voluntatis, cum causa nulla subsit, ne signa quidem vlla in eius litteris mihi videor agnoscere. de quo quia te nonnihil ex epistola tua sensi laborare; nec iniuria: vetus inter vos amicitia fuit, eritque, ut spero, vitæ aequalis, maximis illius in te meritis, ex tui mihi prædicatione cognitis, non vulgaribus tuis in illum officijs cultæ: purgabo te apud cum primis litteris accuratissimè. nec ab illo probata damnasce, aut omnino in dubium reuocasse, sed quæsisse nonnulla tanquam à magistro tuo, veteremque in eo consuetudinem retinuisse, si volueris, ostendam. non dubito, quin, si qua ei de tuo sensu, quod equidem vix opinor suspicio hæsit, amoneat, ac se tibi quàm primùm restituat. noui hominis lenitatem: beneuolentiam in te vidi: isque meæ in te beneuolentiæ fons, ea primùm origo fuit. nec enim, quæ de te olim ad me scripserit, possum obliuisci, nec, si possim, velim. Illud à te, mi Rasari, si quid nostra etiam causa vis, et si necesse non arbitror, tamen vehementer peto, & si pateris, rogo, non ut optimum virum, doctissimum hominem, Ferrarium, tuæ laudis auctorem, quod is tibi ad philosophiam aditus aperuit, viamque munivit, obserues, ac diligas; quod à te fieri, certo scio; sed ut in omnibus officiis, quæ ad illius non modò dignitatem, sed etiam voluntatem pertinebunt, certare mecum velis. in quo te mihi parem esse

esse percipio, vinci nunquam patiar. Vale, & Magium nostrum, singulari adolescentem ingenio, tibi pro sua doctrina, mihi pro meo in eum non medio-cri studio deditum, saluta. Patauij.

Hæc dixi tui, vt soleo, filio meo: nam, vt scriberet ipse mea manu, neque per medicum licebat, nec sanè stomachi ferebat imbecillitas.

ANTONIO ROLANDO. 17

STVDIVM tuum in exhauriendis mandatis meis, celeritas in rescribendo, quorum ego à te alterum pro nostra conjunctione expectabam, alterum autem pro tuis occupationibus postulare vix audebam, magnam habent significationem amoris in me tui: cui quidem, si paribus non licebit officijs, pari saltem vt amore respondeam, operam dabo: nec dubito, quin consequar: atque etiam, quod mihi vel iniurato velim credas, me iam esse consecutum intelligo, qui enim, tua quæ fuerint erga me officia mea quæ sint partes, ignorare possum, aut non assidue cogitare? Ego, Rolande, quo primum die, cum lectissimo adolescente, familiari tuo itemque meo, *, accessisti ad me. dilexi mores tuos, in quibus ingenui multum pudoris, qui probitatis index est, multamque prudentiam elucere vidi. paucis diebus, cum de nostris delectationibus, id est de communibus litterarum studijs, colloqueremur, probasti mihi ingenium, doctrinamque tuam, & ad meam de te opinionem, * testimonio excitatam, plurimum addidisti. postea facile inter nos exorta familiaritas: vel quod multis in rebus nostri sensus congruere viderentur, & latentis quædam naturæ vis animos vtriusque coniungerent: vel quod assiduitas tua præne quotidiana, vsusque domesticus
nihil

nihil amicitia nostrae deesse pateretur. Me deinde Venerias rationes meae, te non ita multo post Lutetiam vocarunt studia tua manet amor tamen, in me quidem is, qui fuerat praesente te, vigetque memoria tui, nec locorum, aut temporum intervallis unquam evanescet. quod nisi me tuae laudis magna quaedam cupiditas teneret; angerer, quod abes, & ut audio, abfuturus es: sed, versari te in ista eruditorum hominum celebritate, frui consuetudine, doctrinaque Hadriani Turnebi, quem iam pridem omnes cantant, ego orno, quantum possum, in sermonibus meis, nisi vehementer gaudeam; te non amem, nec quem ames ipse, quod in primis cupio, dignus sim. Quare nostra etiam causa contende, ut, quo consilio Lutetiam petivisti, id quam maxime, quamque licet celerrime consequaris. refer ad nos illa praeciosa, quorum gratia discedendum tibi a tuis, perferenda longi itineris incommoda, asperimarum alpium perpetuis obsessa niuibz iuga non sine magno periculo superanda existimasti. Quo de genere tecum agam brevibus; quia, sensus cum optime tuos habeam cognitos, non dubito, quin saepe tibi veniat in mentem, ex ista vrbe, quod, tanquam ad amplissimum artium ingenuarum mercatum, libenter omnes confluunt, inanem redire, quam non deceat. Quod si te, studio cognitionis incensum, cetera, quae istuc habes plurima, liberalium doctrinarum adiumenta deficerent: vnus tamen idem ille, quem paullo ante nominavi, qui praeter ceteros cum litteris humanitatem, Graecam Latinis, antiquae philosophiae scientiam, quod est scriptis eius facile cognouerim, cum elegantiore doctrina coniunxit, vnus, inquam, tibi imitar esse omnium Turnebus, vnus & suo te commouere exemplo, & suis adiuuare plurimum documentis.

consiliisq̃ue posset. cuius vt à latere, quoad hominis
 permittet humanitas, ne vnquam discedas, & istam
 vrgeas occasionem, diuinitus datam, adipiscendæ
 virtutis, si tu is esses, qui naturam humanam sola
 perfici virtute nescires, hortarer etiam, atque eti-
 am: idque libenter tribuerem amicitia nostræ: sed
 cauendum intelligo, ne *ἴσως* idē *Αἰνίας*; cū tu
 ibi sis, vnde ad alios præclara instituta, vnde lau-
 dabilis vitæ ratio, & sapientia fere manat omnis.
 Viam, & rationem Latine scribendi, obsecro, mi
 Rolande, cur à me petis, cū is, quo ego vno magi-
 stro sum usus, & tibi, & omnibus Cicero pateat: an
 tu me vel huius generis reconditum aliquod tene-
 re artificium putas, à quo longè absūm, vel, si tene-
 rem, posse fieri, vt ab vllō, præterquam ab hoc ipso,
 cognouerim: nec tamen, vtiliter quædam præcipi,
 & ad artem posse redigi, negabo: sed mihi ne tan-
 tum oneris imponis, cui nec a domesticis curis otij
 multum est, & id ipsum, quod est, vel amicis officij
 causa, vel valetudini necessariò tribuitur: Scripsi
 olim de meis exercitationibus nescio quid, à nobi-
 lissimo viro, bonarum artium patrono, Stephano
 Saulio rogatus: & fortasse digitum ad eum fontem
 intendi, quò si accesseris, non dicam equidem istā
 eloquentiæ sitim explebis, sed, vt arbitror, nihil inde
 non purum, nihil inquinatum hauries. exstat ea, cū
 alijs edita, epistola, si videbitur, leges: aut, si legisti,
 & quæris amplius: à me cur expectes, quem respi-
 rare negotia non sinunt, hoc quidem tempore non
 est: pete ab istis, qui vacant, optimis, & scribendi,
 & iudicandi magistris. De Laetio, &c. quod egisti,
 pergratum est; & quod acturum te ostendis, id si
 præstabis, maximam inibis à me gratiam. Turne-
 bus, vt me plurimum diligit, quod certè mutuo
 faciet, exopto: plurimum vt mihi tribuat, quod licet

teræ tuæ significant, non postulo. quid enim ego
sum? aut, si esse aliquid videor, præ illo tamen quid
sum? non enim *χάλατα χερσίν* vnquam conferam,
ne cum Homérico Glauco errem, sed *χρυσία χαλ-
κίστις* antepouam semper. Ille est cui iure omnia
tribuantur, qui iam peruenerit eò, quò nobis adspi-
rare non licet. Saluta, cum meis verbis, cum veteri-
mo amico meo spectatæ virtutis, & industriæ viro,
Carolo Stephano. Vale. Venetijs.

CAROLO SIGONIO.

Patauium.

18

EGOT diligenter, quod mandaueras. præcisè
negavit, ac visus etiam non nihil molestè ferre, sed
mihi crede, huius generis panè magistro, vestri
sensus non congruerent. nihil morosius. ò multa in
omnibus intolerabilia! quæ nobis tamen, mi Si-
goni, qui à libris nescio quid plus, quàm ceteri, sa-
pere didicimus, ferenda sunt, quamquam tibi qui-
dem, pro tua prudentia, atque etiam pro supe-
rioris vitæ perpetua consuetudine, nihil difficile.
Sed, Patauij te nunc esse, in celeberrimo Italiæ
theatro, vbi spectatur, & notatur acerrimè, quid-
quid agas, quidquid dicas, & sære mihi, nec
vnquam sine aliquo metu, in mentem venit. sic
sunt, qui amant: omnia cupiunt, omnia timent.
Vides, quo te in loco tua virtus, quanta omnium
expectatione, constituerit. nihil mediocre præ-
standum est: nec, vt cum alijs, quibus te iam do-
ctrina, industriaque antecelluisse omnes iudi-
cant, sed vt tecum ipse certes, te quæ ipsum, si li-
cet, vincas, omni quæ laudis genere cumules, ela-
borandum. quæ, cum, ad quem scribam, considero;
& cum

& cum mihi singularem tuam rectissimis in studijs cupiditatem, ac diligentiam propono, mirifice laetor: nec me tamen pœnitet hoc nostræ necessitudini tribuisse, vt ea legas à me scripta, quæ minimè necessaria duxerim. Hæsternum diem puto te mutuis cum Pace Scala sermonibus iucundissime traduxisse: quem volo à te amari plurimum: vel quòd ab illo te quoque amari plurimum sensi; vel quòd eo nihil humanius, nihil amabilius, præterea, quod te vehementer mouebit, multis nominibus ego illi in oculis sero: nec in eo riuales habeo paucos. Falloppio nostro si discessum meum excusaueris, cum vxoris morbus vrgeret; gratissimum erit, nec tamen diutius hic me commoraturum puto. tanti nihil est, vt vobis carere possim. Interim vale, & si vacat, scribe, non accuratè, sed, vt ego nunc, quidquid in buccam: ne pereat omnino fructus nostrorum sermonum: quem si litteræ restituent; paullo feram leuius absentis tui desiderium: cuius igniculum, è cubiculo meo cum discederes, sentire cœpi: nec deinde tuum spectrum discessit ab oculis meis. Venetijs.

MARCO ANTONIO

MURETO.

Romæ.

19

GAUDEO, mi Murete, quod profectò etiam me tacente existimas, te nauare operam Regibus, ingeniumq; tuum, quod ego semper vnice dilexi, extulique laudibus, à tanto Pontifice, & ab vniuerso Cardinalium Collegio vehementer probari. nam, si qui aliter sentiunt: quamquam quis est, qui aliter sentire possit? veruntamen si qui fortasse reperientur, quos liuor impediât, quo minùs rectè ac sincerè

sincerè iudicare possint ; de ijs laborandum non erit : eùm te præsertim ille noster , quem sequuntur multi, sed ille præter ceteros, qui nobis quasi *pariter* debet esse, non mediocriter ornet, atque diligat. Hæc altera tua oratio priorem illam vel æquat, vel vincit, sententiarum, verborum, ordinis præstantia. quo in officio, ac munere cupio te pergere, simul enim perges in expedita, maximeque directâ gloriæ viâ, per quam processisti iam longissimè, nemine præcurrente, me fauente plurimum. De tua in me benevolentia, eùm recordor meam, dubitare non possum. meum in te animum expertus iam es. eundem si & esse nunc, & perpetuo futurum arbitraris, non fallam opinionem tuam, nam & mea non solum consuetudo, sed etiam natura ita postulat: & tu perficis eas laudes, quarum principia me olim, expectantem id, quod præstare te nunc video, in tui amorem impulerunt. Habeo summas gratias, quas agi à te cupio, Archiepiscopo Beccatellio: cumque meo nomine, ut quàm licebit officiosè, quàmque plurimum salutes, valde rogo. *, ut scribit ad amicos, floret honoribus in patria, carus Imperatori, iucundus omnibus. nosti humanitatem, & ingenium: doctrinam auxit à discessu tuo, quantum vix credas: itaque summa omnia de illo adolescente sperare nobis licet. Duareni obitu, de quo heri primum à Germano homine, qui ex Gallia recèns venerat, accepi, danni plurimum in iure civili factum est. equidem dolui vel tua causa, quòd eum à te amari senseram. quamquam hæc, si ferret humanitas, prorsus dolenda nò essent. quid enim proficimus? angi quidem grauius, neque communis conditionis necessitas concedit, & vitæ commutatio, brevissimæ cum æterna, miserrimæ cum beatissima, valde vetant. Ego nunc, quod accep-

tum diuinæ benignitati refero, quodque tibi por-
fore iucundissimum, valetudine vtor satis cōmodi,
oculis quidem optimis, quod aliquot annis non cœ-
tigit. itaque, cū otium non ferrem, (scis enim me
quiescere non posse) commentarios in reliquas Ci-
ceronis epistolas cœpi texere: & vt initia sunt, pri-
mus industria non *exiguitas*. absolui, vt mihi quidem
videtur, maiorem partem, id est tres primos libros,
& extra ordinem, octauum. in quibus, vt dixi iam,
nisi me communis *φιλανθρία* decipit, non videtur
opera malè collocata. Habebis in clausula de Petro
Fabro, tuo dicam, an meos ita me triduo cepit, sibiq;
deuinxit ingenio, humanitate, prudentia. planè vixi
quàm diu mecum fuit: nec mediocris sum amore dē-
scendentem profecutus: nā tu, si nihil præterea mea
caussa velles, qui & vis, & egisti iam plurimum, ta-
men hoc vno munere, quod auctus per te sum tam
ornati adolescentis amicitia, meis omnibus in te
studijs, quæ tu merita vocas, optimam gratiam re-
tulisti. Vale. Venetijs.

HIPPOLYTO CAPILVPO

EPISCOPO FANENSI.

20

SANE postulabat mea peruerus in te obseruan-
tia, ex ingenij tui præclaris orta monumentis, vt a-
liquid ad te litterarum darem: sed me dignitas tua
semper, & persona deterruit, verentem, ne talem vi-
rum, tantarum rerum occupatione distentum, ina-
nibus appellare litteris, pudentis hominis non ef-
ficeret. nunc, vt verè dicam, pænè accuso modestiam
meam; quod, dum cogito ad te scribere, nec tamen
consilium explico, interea tua fecit singularis hu-
manitas, vt autem uereres, quāquā cure ego apud te,
maxima-

maximarum virtutum laude præstantem, ad quas mihi adspirare non licet, plus residere officij molestè feram, cum præsertim hoc ipsum amoris in me tui, quo equidem antiquius nihil habeo, non obscurum argumentum esse, videatur. Quocirca, ut interdum me pudet pudoris mei, quòd nihil ad te scribere sim ausus, cum tamen maximè cuperem: sic ista tuæ voluntatis erga me declaratione, istis etiam laudibus, quibus me ornat epistola tua, misicè delector, noli enim existimare, si quid unquam meis laboribus ac vigilijs non contemnendum præstiti, me fructum vllum, aut mercedem præstantiorè expectasse, quàm quæ ex tuo, cuique similium iudicio, ac testimonio percipitur. quod si assequor, triphosin, quod suspicari facilius possum, ita me laudas, ut quasi deficientem in cursu tua voce impellas, ne sic quidem vulgari me munere obstringes; cum ad cohortandum, atque incitandum, si viles, certè tua plurimum valeat auctoritas. itaque enitar, ne tu me non bonum tuarum litterarum interpretem fuisse putes. incumbam enim paullo acrius ad ea, quæ qui possidet, iure laudem fert. Tibi verò, quod ad me tam humaniter scripseris, quodque vltro ipse mihi diu exoptatum ad tuam amicitiam aditum aperueris, si, quam debeo, gratiam referre non poterò, habebò silem, ut priores officij partes re potiùs tibi, quàm studio & voluntate concedam. Vale Venetijs.

NICASIO CASLETANO. 21

QUANTVM mihi voluptatis attulerant litteræ tuæ, summæ tum humanitatis, tum etiam doctrinæ notis insignes: tantum postea doloris, ac molestiæ, crepta ob aduersam valetudinè respondendi

facultate, suscepi. non enim aut is ego sum, cui quāquam prius officio sit; aut eum te esse ex * litteris cognoui, cuius amicitia contemnenda potius, quā appetenda videatur. sed omitto * vel testimonium, quod apud me ponderis, sicuti debet, habet plurimum, vel voluntatem, cui libenter omnia tribuerē ipsa, quam ad me misisti, epistola, quid est, quod impetrare non possit? scripta primū humanissimē, cū benevolentiam in me tuam significes, meam exoptare videaris; deinde ita eleganter, ac disertē, (ne viuam, si mentior) ut ego tibi in hac eloquentiā laude comparem sanē paucissimos, anteferre debeam neminem. Quare cū istam animi tui singularē in me amando, atque etiā laudandoli-beralitatem libenter amplector: tum verō, me tibi parem in utroque voluntatem reddere, idque non tam officij tui magnitudine prouocatum, quā iudicio facere, velim existimes. Tu videris, quid de me sentias, & quo me loco reponendum statuas: non enim ita laudem aspernor, praesertim quā ab ijs, de quibus bene omnes existimant, proficiscitur, ut, quā de studijs meis opinionem suscepisti, eius deponenda, aut imminuenda, tibi auctor esse vngquam velim. Ego, quod ad me attinet, si qua tui dabitur facultas ornandi, plena manu tuas virtutes ad cælum tollā: studio quidem, & amore ne vincar, & enitar, ut soleo, diligenter, & ut spero, consequar. praesentem scilicet mutui sermonis suauitatem longinquitas auferet: litteris tamen, si valebo, quod adhuc non contigit, ne prorsus abesse videamur, operam dabo. Vale, & * nico salutem. Venetijs.

IVLIO BELLOGRADO.

Utinam.

23

AMABAM te antea, mi Iuli, quod esses eo patre natus,

natus, cuius excellentem probitatem, atque doctrinam non praesentes modò, sed longinqui etiam praedicant, ego summam in me humanitatem saepe sum expertus: nunc, ista indole, isto te ingenio praeditum esse cum intelligam, ut paternam virtutem, tanquam amplissimum patrimonium, non modò conservare, verum etiam augere possis; an dubitas, quin omnia in te studia, libentissimè conferam, quibus addam officia, cum licebit: & ut saepe liceat, exopto. Perge, adolescens egregie, mihi carissime, in isto ad laudem cursu, viam inulisti, quae te ad immortalitatem feret, directam, expeditam, à vulgi erroribus longè remotam. quo tibi nomine gratulor, mihi gaudeo plurimum, & ut perpetuò gaudeam, futurum confido. species enim virtutis eximia, quo propius eam adspexeris, eo te commovebit magis, & amorem sui mirabilem excitabit. interim contemplare actiones prudentissimi viri parentis tui ad eius te imitationem totum finge, atque conforma; ut haurias ab eo laudem tuam, quam capere vberiore ex nulla disciplina potes. Me velim existimes omnibus de te maxima polliceri, & in te amando, si patrem excipias, nemini concedere. Filius meus te sibi maioris fratris loco ducit; nec vllum tui ornandi, quantum in ipso erit, locum praetermittere. Vale.

HIERONYMO SERIPANDO

CARDINALI CREATO.

Romae.

27

A quo primùm tempore aliquid sapere, id est à vulgi opinionibus dissentire coepi, semper ita iudicavi, multo esse optabilius, multoque praestantius, consequi virtutem ipsam, quàm ornamenta virtutis.

tis. itaq; nunc, allato de tua dignitate nuncio, quem hic ingenti lætitia boni omnes exceperunt, non sanè tua causa magis, quàm antea, pro communi quidem Ecclesiæ bono, cui tantum ex honore tuo præsidij, tantum splendoris accesserit, magnopere sum lætatus. tu enim is es, cuius animus hæc humana numquam spectauerit, semper omnem spem, omnemque gloriam, ac felicitatem in vno Deo, & in illa cælesti vita, rectè, ac laudabiliter agentibus proposita, collocarit. Cui sunt occultæ mirabiles illæ tot annorum cogitationes, actiones, conciones tuæ? quæ si obscura fuissent, vno illo facto illustrarentur maximè, cùm illa Præfecturæ generalis insignia, quæ libenter omnes assument, multo ipse libentius deposuisti. Quocirca non equidem magis, quia Cardinalis nunc es, quàm quia semper ita vixisti, vt Cardinalium collegio dignissimus esses, & mihi, & omnibus lætandum intelligo. nec verò singularem, ac diuinam *Pij 4. Pontificis Max.* sapientiam admirari, & efferre laudibus vniquam destinam, qui vexatam assiduo prauarum opinionum impetu, nec mediocri periculo fluctuantem Christianæ reip. nauem, auctoritatis, & doctrinæ tuæ pondere constituendam putauerit itaque non iam illas à se prentione horribiles procellas, à quibus antea naufragium impendere videbatur, posthac timebimus. *Pio 4.* gubernante, quod vtiā diuina benignitas diuturnum esse patiatur, tua, Scripande, tuorumque similium ope, summa tranquillitate perfruemur. id & speratur, iam indicto Concilio, quod vnicui tantis malis eximia superiorum Pontificum sapientia remedium inuenit: & mihi quidem si contigerit, vt ad eam diem spiritum ducere liceat, cùm subleatas in perpetuum exitiosi dissidij causas, vnam in communi salutem voluntatem, vnum gregis vni-

vniuer
me vix
disced
is que
tari m
beneu

M
Alo
cet
tun
vt a
nor
dar
bi
sim
un
ga
u
gi
R
v
r
e

univerſi paſtorem, ac moderatorem videam; ſatis me vixiſſe arbitrabor, & planè lætus ex hac vita diſcedam. Interim fruar exſpectatione; & tibi tu- iſque virtutibus, quas omnes laudant, utinam imi- tari multi vellent, eam, quam debeo, obſervantiam, benevolentiamque præſtabo. Vale. Venetijs.

ALOYSIO ESTENSI CARDI-

NALI CREATO.

Ferrariam.

24

MYLTA, & magna Principibus viris, inter quos, Aloyſi præſtantiffime, tua præcipuè nobilitas elu- cet, ad ſtudium eximie laudis adiuumenta ſuppe- tunt: quæ ſi comitatur voluntas, excellunt facile, ſic, ut ad immortalitatis præmia, cum quibus non opes, non imperia ſapientes comparant, expedita qua- dam, & quaſi compendiarie via perveniant. Hoc ti- bi contigiffe, cum omnes antea faterentur, graviſ- ſimum acceſſit Pij 4. Pontificis Maximi testimoni- um, qui te, diu expetitum, penè recuſantem, non ro- gantem quidem certè, in ampliffimum Cardinali- um Collegium, ipſo maxime comprobante Colle- gio, ſumma bonorum lætitia, proxime cooptavit. Reſtat, quod futurum nemo dubitat, & tua ſuperior vita pollicetur, ut iſtum honorem pro tua, maio- rumque tuorum dignitate adminiſtres. quod facile conſequèris, ſi te, quidquid ſtatues, quidquid ages, Cardinaleſſe cogitabis, id eſt ex eo Ordine, unde maximi, ac præpotentis Dei Vicarij, rectores hu- mani generis, Pontifices deliguntur. Lo- cum tenes, quem ſumma dignitas illuſtrat, & in quo nullum neque diſtum, neque factum ob- ſcurum eſſe poſſit. nec tibi aut à natura quidquam,

aut à fortuna denegatum est, quo minùs amplissimo te dignum sacerdotio præbeas. operosum alijs, & perdifficile sit, ut est omnino, ac semper fuit, rectè, & laudabiliter agere: Aloysio Estensi, in tanta ingenij, animique præstantia, tam propensa ad honestum voluntate, tantis etiam opibus, quis aditum veræ laudis non patere, quis æternæ viæ gloriæ non esse facillimâ existimet? Gaude igitur tã excellenti bono; & incumbere totus in eam curam, ut antiqui familiaræ tuæ decus, per tot secula, tot Ducum, tot Regû, & Imperatorum virtute partum, non tuare solum, verùm etiam vehementer augeas. nam nunc quidem eo tantùm nomine tibi gratulamur, quòd simul cum isto honore præclaram sæpe exercendæ virtutis occasionem accepisti. cumulatibit laticia & erit aptior gratulandi locus, cum hæc honorum insignia, quæ multis oneri fuisse constat, iustitia, pietate, omnique beneficentiæ genere ita sustinebis, ut & optimi Pontificis iudicio, & bonorum expectantoni, qua nulla maior vmquam fuit, egregiè satisficias. quod euenturum breui, omnes confidunt: ego, pro meo in te singulari studio, quasiam euenerit, præsentis gaudii cupiditatis meæ fructum capio, Vale. Venetijs.

JO. BAPTISTÆ SARACIO.

Ferrariam.

25

SEMPER equidem existimaui, quod tu quoque sentis, doctissime Saraci, non minimum fortunæ præstare virtutem; in qua etiam vna satis esse ad bene beateque viuendum putarunt multi: tamen incidunt quædam tempora, eum ipsi etiam habèda fortunæ gratia videatur. quod mihi nunc gaudeo contigisse. nam cum, aliquot abhinc annis, consentiens mul-

multorum sermo, eximias ingenij tui singulares assidue prædicantium, in eam me voluntatem, ac mentem adduxisset, ut diligerem te vehementer, & colerem: casu accidit proximis diebus, ut auctoritas tua, magnis atque perpetuis erga principes tuos meritis, virtutibusque parata, expedire me hærentem, atque impeditum perdifficili negotio, posset. hoc ego fortunæ meæ non vulgare beneficium esse duco. alterum est tuæ virtutis, quod, cum tibi meam cupiditatem vir egregius, omniumque humanissimus, Paulus Sacratius ostendisset, contulisti statim ad rationes meas studia tua, spemque nostram, iam propè languentem, atque abiectam, erexisti, & confirmasti promissis primum, deinde etiam officijs tuis. quo quidem in me singulari merito, quibus tibi verbis gratias agam, planè non reperio. vincit enim, vincit prorsus, optime Saraci, ingenium meum humanitas tua. sed hoc ipso fit virtus illustrior, cum in eos beneficia conferuntur, qui satisfacere non modò ipsa re, sed ne verbis quidem villo modo possint: quod tibi persuasum esse quis dubitet, qui consuetudinem benemerendi tuam, à præstanti quadam natura ortam, liberalium doctrinarum studio mirabiliter auctam; cognouerit: verumtamen, quando mihi non simul cum facultate voluntas quoque eripitur remunerandi, nonnihil in molestia gaudeo, & fruor tacitus officij conscientia, nec tamen futurum despero, ut, quæ mihi nunc ad grati animi significationem deesse verba sentio, eadem aliquando abundant, in tua benignitate apud alios prædicanda. Interim sine me hoc impetrare ab humanitate tua, ut multo maiorem esse pures observantiam, ac benevolentiam in te meam, quàm villo umquam à me exprimi, ac declarari officio possit: quod si, ut spero, facies; mihi crede, præsentem gratiam,

tiam, quam ex primis Sacraei mei litteris absolutam
exspecto, haud paullo maiore gratia cumulaueris.
Cupio, nisi graue est, à te saluari meis verbis Io.
Baptistam Pignam, Vale. Venetijs.

PAVLLO SACRATO.

Ferriarum.

39

SOLERT interdum euentus esse gratior, quàm
caussa, interdum etiam causa, quàm euentus, me
delectauit vtrumque pariter in litteris tuis, nam, &
vt Latine ad me scriberes, homo tum domesticis
curis, tum etiam sedandis, vt audio, multorum con-
trouersijs assidue distentus, certe amor impulit, at-
que humanitas. & epistola tua ita mihi ornatè, ita
copiose omnes non modò animi, verùm etiam in-
genij tui partes expressit, vt nihil vquam legerim
libentius. Ego tibi antea, optime Sacrae, tribue-
bam sanè multa, quæ pauci consequuntur, pruden-
tiam, integritatem, doctrinam, maximè verò præ-
stantem quandà ad excolendas officijs amicitias &
voluntatis, & naturæ propensionē: istam verò orati-
onis exornandæ facultatem, quæ cùm multi temporis,
magnæ quæ videtur esse industriae, tum verò, vt
ego sentio, atque vsu etiam didici, ab intimo quo-
dam: plane quæ recondito depromitur artificio, vix
putabam tibi inter diuersa planè studia posse con-
tingere. sed videlicet me fefellit, quòd ingenium
tuum communibus metiebar exemplis: nec mihi va-
niebar in mentem, auunculi tui Cardinalis, Iacobi
Sadoleti, præceptis, & consuetudine domestica a-
ditum tibi ad omnem gloriam esse patefactum.
nam, cùm ille cunctis virtutibus, quæ laudabit po-
steritas omnis, assequetur fortasse nemo, bonorum,
ac sapientium iudicio virorum excelluerit: hac ta-
men

men in primis Latine scribendi laude ita floruit, vt
veteres illos propemodum æquauerit, nos quidem,
per eandem viam cupientes excurrere, longè reli-
querit. sed vt ex epistola tua conijcio, conseruabis
hoc quasi patrimonium, familiæ vestræ proprium; &
hæc tibi communis hereditas erit cum patrueli fra-
tre tuo, Paulo Sadolecto, quem omnes homines ad
egregia quæque natum intelligunt. Equidem in hoc
mihi ipse primùm gratulor, qui tibi harum littera-
rum, quibus nescio an quidquam non modo huma-
nius, verùm etiam ornatiùs esse possit, causam de-
derim. nam Iosephum Fasiqardum, quem ob eius
doctrinam, & mores egregios vehementer amo,
oblitum arbitror modestiæ suæ, cum de me loque-
retur, & vtrumque vestrùm in eo consensisse, vt ille,
te libenter audiente, pro veris falsa narraret, aut
certè veris plurimum assingeret; tu illi, plena ma-
nu, vt sæpe prodigus amor est, ea, quæ prorsus non
agnosco, in me conferenti, pro tuo in me studio li-
benter, & faciliè crederes, vti nam quidem, qui vo-
bis nunc esse vi deor, is aliquando esse possim: quod
quia sperare non licet, ne cur optem quidem est;
Meus in te animus (quid enim præterea pollicear?)
officio erit, mihi crede, singulari: quæque à te in
meis rebus opera, atque beneuolentia nauatur,
perpetuo quodam erga te studio ita compensabi-
tur, vt mihi nemo omnium, excepto amore dome-
stico, te vno carior, aut iucundior vniquam esse pos-
sit. Franciscus Morandus, cuius ego contubernio,
& quotidiana consuetudine mirificè delector, vir e-
gregius, nec iuris tantùm ciuilis peritia, sed poetica
etiam laude, & litterarum elegantia vehemen-
ter excellens, mutuo te diligit, &, qua ego tuis ver-
bis eum salute impertiui, eandem tibi vt eius no-
mine his litteris adscriberem, diligenter mandauit.

Tu

Tu saluere plurimum à me iubeas Io. Baptistam sacrarium, deditum semper optimis disciplinis, maximeque cupidum ornandæ virtutis, itemque *, quem vidi numquam, amo tamen sic, vt mihi te riualem esse vix patiar. Vale. Venetijs.

FRANCISCO ROBORTELLO.

Bononiam.

27

MAGNAM habeo gratiam Hieronymo Seripando, optimo Cardinali, omniumque virtutum gloria præstantissimo, quod ab aliqua nos ob imitationem virtutis exorta similitate ad summam beneuolentiam, coniunctionemque traduxerit. te quidem cum eximia doctrinæ opinione, quam apud omnes meritò consecutus es, humanitatis laudem velle coniungere, tum mea causa lator, qui tua consuetudine nimium diu molestissimè carui, meque in te perpetuæ voluntatis ipse mihi egregiè sum conscius; tum verò, quod inter te, & Sigonium meum, viros tales, & planè duo nostræ Italiae lumina, non optimè conuenire, ferendum vix erat. itaque, cum de nostra, auctoritate Seripandi, reconciliata gratia ex ipsius Sigonij litteris cognouissem; feci statim, quæ meæ partes erant, vt animo te complecterer, meque tibi, leuiter antea, nec sanè mediocri cum dolore immutatum, libentissimè totum restituerem. A te peto, non vt me mutuo diligas, quod te iam facere, perpetuoque facturum certò scio: sed vt officijs etiam ita mecum certare velis, quibus & cupidè vincam, & vincar tamen non inuitus, vt nihil omnino neque de mea in te vetere obseruantia, neque de tua in me beneuolentia detractum esse videatur. quamquam hoc, tua fretus bonitate, & sapientia, cum sperauerim antea, gunc vt planè confidam,

dam, litteræ tuæ fecerunt, ad hominem bene doctum, & utriusque nostrum amantissimum, Raphaelem Cyllenium proximè conscriptæ: quibus in litteris partim de me, quo sum mirificè lætatus, amantissimè loqueris, partim etiam typos Græcos fratris mei, nescio qua culpa amissos, benignissimè mihi polliceris, ac defers. Ego, mi Robortelle, istam vehementer amo voluntatem, quam tibi certè emetior: liberalitate verò tua etsi delector maximè, tamen, cur utar, non est; cum officinam satis ampla & pereleganti huius generis copia magnis iam sumptibus instruxerim. tibi tamen, quia de comodo meo tua sponte cogitaueris, quod sine summo erga me amore fieri protestò non potuit, æquè debeo, ac si rem omnium maximam meo perneccessario tempore detulisses. quòd si à me paria, ac multo etiam præstantiora in omnibus rebus, quas ad tuæ laudis, tuique commodi partem aliquam pertinere intelligam, studia, & officia expectabis; numquam te fallam. atque huius quidem testem promissi, & quasi loco fœderis, quod à me violari numquam patiar, hanc esse apud te epistolam volo. Camillum Palæottum, cuius excellentem humanitatem, coniunctam pari virtute, non dubito quin præclare cognitam habeas, & communem amicum, dignum Romulo parente filium, Pompilium Amasæum, rogo te, salutes meis verbis diligenter. Vale. Venetijs.

ALEXANDRO CRISPO.

28

HABET hoc virtus, ut amicitias nullo intercessore conciliet. itaque, cum de studijs tuis, & incredibili quadam ad liberales artes voluntatis propensione, ex Sebastiani Leonis, familiaris mei, litteris

ris cognouissem dilexi te statim, idque vt intelligeres, vehementer optaui. nunc, quando opinionem meam de ingenio tuo susceptam epistola tua confirmat; ego quoque aliquanto magis ad te amandum impellor. quod verò etiam in amore mihi respondetas, tuamque operam, curam, & auctoritatem nullo vnquam loco de futuram promittas: verumque facio plurimi, & esse perpetuum cupio. quod vt confidam, tua probitas facit, multorum sermonibus præcipuè verò Leonis nostri testimonio comprobata. Hic ego hortarer, pro mea in te summa beneuolentia, vt acrius te ad omnem laudis cupiditatem incitares. sed neque industria tua cuiusquam indiget præceptis: nec te res vlla magis ad gloriam accender, quam nobilitas tua, quam, non dubito, quin sæpe mente & cogitatione contempleris, tantum igitur te rogabo, vt istum teneas, quem cepisti, cursum, nec te vnquam aut voluptas, quæ adolescentibus maximè suis blanditijs, & ficta boni specie perniciosas insidias tendit, aut fucatus rerum humanarum splendor à studio virtutis, id est à vera, solidaque gloria deducat. Vale, & Leoni nostro, doctissimo atque optimo viro, dic salutem meo nomine plurimam. Venetijs.

SCRIPSIT HANC ROGATVS

à nobilissimo viro.

29

Cum in summis molestijs, quibus me sortasse immerentem fortuna vexat, quæ quidem tibi satis nota sunt, vnicum mihi solatium fuerit beneuolentia tua, quam opinabar me singulari quadam ac perpetua erga te obseruantia, & studio quodam incredibili consecutum: eo me solatio magna ex parte priuatum esse, ex eo sermone, quem habuit mecum proxime

proximè Drusus tuus, vehementer doleo. quod quidem eo patior acerbius, quia, si posset augeri amor in me tuus, augeri potius debere pro mea in te egregia voluntate, maximisque studiis, existimabam. quid enim, à quo primum tempore aditus mihi patuit ad amicitiam tuam, de te senserim, ipse mihi optimè sum conscius: quid verò prædicauerim, testes habeo, non leuissimos homines, sed præstantes viros, eosque minimè paucos, quorum auctoritas, & probata vita vel sine iureiurando facile fidem facere possit. quæ cum recordor, magnam ex officio meo voluptatem capio: propterea quòd nihil umquam mihi grati animi memoria iucundius aut est, aut vinquam erit. &, quamquam animum tuum non nihil immutatum Drusi verba significabant; cum ego perpetuitatem amoris tui expectauerim; eamque tanti fecerim, ut ex omnibus rebus humanis nihil penè pluris æstimauerim: tamen, non ut animatus nunc in me sis, sed ut antea fueris, in omni mea vita iucundissimè cogitabo; quæque in amicitia colenda à doctissimis viris constantiæ tributa laus est, eam ut omnino consequar, enitar quantum in me erit; non quòd tua virtus cuiusquam hominis laudationem, vel tua fortuna cuiusquam opes, aut merita desideret; sed profectò apud sapientissimos homines quem ego te in numerum refero, significatio bonæ voluntatis, etiam si merita non habet, pro meritis tamen est. Te verò, Principem egregium, omniumque virtutum apud omnes homines, maximeque apud omnes Principes laude florentem, præterea ista ornatum dignitate, quæ ad omnem laudem tacita quadam cohortatione videtur impellere, sigmentis commoueri hominum improbissimorum, & alienis fortasse bonis invidentium, prorsus æquum non est. Quid enim an ego tam prauus esse pessim,

ut

vt optimo viro coner vmquam in sermone detra-
heret an tam stultus, vt, qui mihi multis rebus pre-
desse, multis etiam obesse possit, cum indignissimis
lacessam iniurijs: an tam ingratus, vt, cuius erga me
summam humanitatem, ac benignitatem senserim,
de eo quidquam cogitem, aut etiam loquar iniqui-
tus? Quid honor meus? an apud me nullus est pon-
deris? ille verò mihi vel ipsa vita carior adhuc fuit,
eritque in posterum. Ita sum à puero educatus, ita
natus: ita etiam didici ab exemplis maiorum meo-
rum. an igitur honor meus tantam ferre posset in-
constantiam? ille certe cùm omnes maculas, tum
hanc, quæ turpissima est, leuitatis, & intemperantiæ,
respuat, ac reformidat. Quare, si peccarem in te,
magne Princeps, simul in me ipsum peccarem quo-
rum alterum ab officio meo, alterum à voluntate
nimis abhorreret. Quod igitur neque committere
debeo, neque possum, id mirarer equidem à te cre-
di; si planè, quæ ad me delata sunt, vera omnia pu-
tarem. sed primum haud libenter id credo, quod in-
cunditatem, ac sollicitudinem affert animo meo: de-
inde, quod indignum videtur bonitate tua, quam ego,
vt maximè omnium habeo cognitam, ita maxi-
mè omnium efferre laudibus vbique soleo: postre-
mò, quod cum ipsa veritate pugnat. Quod autem,
quiddam etiam de liberalitate mea gloriose à me
iactatum, iidem comminiscuntur: impudens me-
daciū, est, ac, ne alijs vtar argumentis, te ipso teste
falsum. nam, fuisse me tui perstudiosum, omnia tibi,
tuisque, quæ potuerim, obsequia, atque officia præ-
stitisse, verè dixeris, & multi sciunt: quo tamen ipse
nomine gloriari non soleo; contentus ipsa re sum
verum fuisse me, cui multa desunt, in te, qui cunctis
rebus abundas, liberalem, & de meis riualis panem
aridis affluxisse aliquid ad tuos vberrimos fontes,
certè

certè nemo dixerit; nec, si quis diceret, ego agnoscerem. Hoc igitur vno, quod inanissimū esse constat, reliqua, mihi obiecta refelluntur, patent insidia maleuolorum infirmatur, vt sepe solet, à se ipsa, & suo quasi gladio iugulatur improbitas. itaq; recreor paullulū in acerbissima molestia: vt etiam hoc sperē, si qua voluntatis tuæ facta mutatio sit, quod quia meritis minimè sum, ideo minimè possum credere, me tamē ab humanitate tua facile impetraturum, vt te mihi totum restituas. nec enim decet apud talem virum, tantūque Principem, natura bonum, iudicio, & consuetudine optimum, consilij & artibus locum esse hominum perditorum. quam mihi spem vt confirmet litteræ tuæ, peto à te pro meā peruetere non solum erga te, verū etiam erga tuos omnes obseruatiā idq; à te summa tua, tuq; familiæ dignitas postulat. Vale.

EPISTOLARVM

PAVLLI MANVTII

LIBER SEXTVS.

FRANCISCO RICHARDO.

TO EPISCOPO ATREBATEN. I.

VM antea tibi, ex hominis mihi amicissimi, tuiq; studiosissimi, singularis viri, Octauij Pantagathi, sermone tribuebā plurimum, ac te, nondū mihi de facie notum, colere tamen, & diligere non vulgariter ceperam: tum verò, vt legi orationem tuam, nuper habitam.

T.

bitam in Synodo Cameracensi, qua nescio an quid-
quam adhuc viderim præstantius; dici vix potest,
quantum ad meum de te iudicium, quantum etiam
ad amorem accesserit. vidi enim, vt in tabella pi-
ctam, atque expressam, ingenij, docti inæque tue
imaginem excellentem: quam intuens, amore tui
sum incensus incredibili, sic, vt ardentius esse ni-
hil possit. & quamquam assiduus distinebar curis;
feci tamen; studio scilicet impulsus, vt his tibi li-
teris aliquam voluntatis in te meæ significationem
dare. n. nam, etsi tui es, cuius virtutes, quasi ple-
no theatro spectatæ, iam ita notæ sint, vt nec au-
geri cuiusquam præconio, nec minui vituperatione
possint: me tamen ita animi tum esse velim existi-
mes, vt, cum multi certatim te ornent laudibus,
ego tamen in eo vel principatum appetam, vel su-
periores certè feram neminem. Nam, quod te de
studijs meis nō pessimè sentire, & Ioannes Richar-
dotus, præclara indole iuuenis, natus ad omnem
laudem, planèque te auunculo dignus, affirmat,
& literæ tuæ, ad illum scriptæ, significant: valde
triumpho, atque istam opinionem mihi crede, bea-
torum hominum copijs, atque opibus non compa-
ro solum, verum etiam antepono. quid enim opta-
bilius, quàm ijs placere, quorum virtus, & vita tum
principibus viris, tum etiā populo placet, vniuersos
quid autem accidere cuiquā possit illustrius, quàm
a te laudari, qui ita viuis, vt nihil agas, nihil expe-
tendum putes, nisi cum eximia laude coniunctum.
tū enim genus est institutorū tuorum, nota industria,
notæ curæ pro salute animarum vel tuenda, vel re-
cuperanda. Scimus, quos ex ingenio tuo fructus A-
trebates tui partim iam colligant, partim etiam ex-
spectent: dicerem, nobis inuidens tuis, si aut in Chri-
stianū inuidia caderet, aut ex eo genere virtus esset
quæ

quæ non longè distribui, non communicari passim facile posset. quod cum ita sit, non committam tamen, ut te horter, ut ad nos quoque tua scripta pervenire velis. quod enim publice profuturum videtur, in eo neque cuiusquam hortationi bonitas tua, neque consilio prudentia locum relinquit. labor potas, quod ea sis & voluntate, & virtute præditus, ut optime de Christiana rep. mereri, eamq; miseris temporibus labefactatam confirmare maxime possis. quo facto, inibis maximam gratiam ac omnibus bonis tibi que perennem gloriam, & ea quæ summis meritis proposita sunt, præmia consequeris. A me velim, si quid tua, tuorumve causa præstare possim; quamquam, & quam tu firmus ab omni te sis, & quam ego imbecillus, intelligo; verumtamen, si acciderit, ut vel amplitudini, gloriæque tuæ, vel eorum, qui tibi cari sunt, commodis servire possim, expectabis eadem à me, quæ soles ab ijs, quorum valde cognitam habes fidem, benevolentiam, observantiam. dabo operam, & assuequar, ut spero, ut opinioni tuæ officia mea respondeant, studium quidem, si res posceret, exstabit eiusmodi, ut nec obscurum esse, nec mediocre videri possit. Vale. Romæ, pr. id. Sept. 1565.

NICOLAO GOTIO.

Epidaurium.

2

MULTA virtus præmia, sed nulum habet se ipsa præstantius. itaque, nisi te ipsum proprus ignores, valde te latari necesse est, mi Nicolae, tum doctrina, tum etiam eloquentia tua: quarum alteram ex hominis mihi amicissimi, cuius testimonio plurimum tribuo, Pauli Bosij litteris iam pridè habeo

T 2

cognitam

cognitam, altera sese ostendit in epistola tua, si,
 vt speciem egregiam veteris Romanae linguae pro-
 pmodum in te vno mihi videar agnoscere. Quo-
 circa patriae tuae gratulor, quod a praeclaris institutis,
 opibusque florentē praecepta quadam scientiae tuae
 gloria nobilitas. Gratulor etiam mihi de amicitia
 tua: cum qua, mihi crede, neque Regum opes, ne-
 que vlla omnino fortunae bona confero. Nec verò
 Imperatores illos veteres, quorum bellica facta hi-
 storiae celebrant, tantam ē suis triumphis, atque
 ex insigni illa laurea cepisse voluptatem existimo,
 quantam haurire me sensi, cum eam partem legē-
 rem litterarum tuarum, in qua, rationem studio-
 rum probari tibi vehementer, significas. quod
 si tu aliter sensisses; mutassem institutum; meque
 ad consilium tuum, tuāque praecepta totum con-
 tulissem. Et, quoniam, quid praestare possis, video;
 cupio, te aliquid mandare litteris, quod ad poste-
 ros perueniat. Plura vellem, sed auocant negotia.
 vnum illud addam, te mihi esse in oculis, idque mo-
 merito. ferus enim, ac ferreus nimis est, qui te a-
 more singulari non amat, tot praeditum suauitatibus
 ingenij. Ego tibi a me singularem beneuolentiam,
 & perpetuam tui nominis obseruantiam pollice-
 or. Vale. 1x. id. Sext, 1561.

JO. SARIO ZAMOſCIO.

Patavinum,

3

SAEPTE mihi antea litterae Caroli Sigonij, cui
 quantum tribuā non ignoras, praeclarum & huma-
 nitatis, & ingenij, doctrinaeque tuae testimonium
 dederant: itaque te eram complexus amore non
 mediocri, sic vt fauerem tuae laudi mirabiliter, id-
 que vt ipse illustri aliquo signo intelligeres, vehemēter

menter cuperem, ut optabam, ita contigit, nam, cum tu animum induxisses valere me gratia apud Petrum Miscouium, florentem virum honoribus, opibus, omni que virtute; facile impetrauit à me Sigonius, cum tuo nomine rogaret, ut ei te commendarem litteris quam possem diligentissime. verum, ut est Miscouius in liberales doctrinas egregie animatus, & ingeniorum existimator intelligens; non dubito, quin tibi plus apud eum virtus tua, quam mea commendatio profutura sit, ut ut erit, ego mihi interim facultatem esse datam testificanda benevolentia in te mea, etiam atque etiam laetor, quod ita velim interpretaris, ut accepisse me beneficium, non dedisse existimes: quando hinc vel orta inter nos, vel certe aucta amicitia est, & mutuo iam litterarum quasi pignore confirmata, quod si ad hanc animorum consensionem, qua tamen coniungi absentes videamur, communicatio sermonis & suauitas consuetudinis posset accedere; id quod forsitan optamus pariter, sperare mihi per meas rationes, tibi per studia tua non licet: praestantes, opinor, fructus caperemus eorum studiorum communione, quae qui verè sapiunt, sola esse instar vitae putant. quamquam hanc mihi aliquantro iniquius, quam tibi, ferendam esse iacturam intellego. tu enim istic & abundas otio, cuius mihi fructus, nisi commentaret interdum aliquid antelucanis horis, planè eriperetur omnis: & cum te Sigonio nostro, humanissimo viro; non ijs modò artibus, quae specie quadam alliciunt, & defessum grauibz curis animum recreant, verum etiam ijs, unde ratio sumitur, & moderatio vitae, instructissimo, totum, ut audio, dedideris: mihi crede, non est, quod aliunde quidquam petas, aut cuiusquam praeterea viam in hoc genere vocem desideres.

deres. Quare isto bono frueretur, dum licet: in quo tamen admonitionem, & consilium meum prudentia tua non expectat, atque hoc equidem nomine tibi plurimum, ut debeo, gratulor: me verò absentem dilige; itaque statue de mea voluntate, ut multos credas usu, & familiaritate, quotidianisque officijs coniunctiores tecum esse posse, quam me; amore autem, & studio, prorsus neminem. Vale. Romæ, Kalend. Nouemb. 1561.

PETRO MJS COVJO, 4

A quo die, accitus à summo Pontifice, ad Urbem veni, otiose numquam esse mihi licuit. &, quantum diuino, eadem perpetuò erunt omnia: neque verò salutationibus quotidianis, quarum pleræque mihi quidem voluntariæ sunt, necessarias quasdam alijs ambitio facit, valde me deditum esse velim existimes. valeant, hæc, & si quid est generis eiusmodi: ego in ea cura, quam suscepi, ut emendati edantur sacri libri, mihi esse hærendum intelligo, & eo magis, quod, ad res præclaras, communemque animorum utilitatem, ita pontificis voluntas incumbit, ut excitet studia multorum, eaque intermitte, aut languescere non sinat. quæ si tibi, ut arbitror, iam nota sunt; non dubito, quin me, cessantem in officio literarum, omni vel negligentia, vel obliuionis amicitia inter nos instituta, culpa liberes, sin ex me primum hæc accipis: æquiores saltem in posterum te mihi præbere debebis, & existimare id, quod res est, me tibi ex ijs, quos in longinquis terris viuentes, similitudine mihi studiorum coniunctos, libenter cepi diligere, præcipuam vni præstare memoriam atque obseruantiam, nec mei iam in hoc officio dissimile esse posse,

posse, quando tu quoque, vt audio, quotidie tui
 similior es, id est earum virtutum laude præstan-
 tior, quarum fama tibi multos non mediocri ve-
 luntate, me verò aliquot ab hinc annis planè sin-
 gulari studio deuinxit. Ac vide, quid verus amor
 valeat. ego, cum tibi me comparare nulla re au-
 deam, ne vtrumque nostrum videar ignorare, ta-
 men, cuius in te animi sum ipse mihi conscius, in
 eo tere respondere, libenter credo. fert hoc huma-
 nitas, postulat consuetudo tua, exigit etiam ami-
 citia nostra, cuius equidem recreor memoria, ho-
 nestor etiam nomine. hac spe fretus, à te peto, vt
 Ioannem Sarium Zamoscium, qui hanc epistolam
 cum suis litteris ad te mitter, ita complectaris,
 vt meam commendationem, quod ille sibi persua-
 sit, valuisse plurimum intelligat. est in familiarissi-
 mis, atque intimis Caroli Sigonij: & excellit, ipso
 teste Sigonio, moribus, ingenio, omni denique in-
 dolo virtutis. iam, quæ mihi cum Sigonio interce-
 dat necessitudo, quanta studiorum, animorumque
 coniunctio, quam consentiamus in litteris, aut
 quam suauiter interdum dissentiamus, vt ego mihi
 illum semper anteposuerim, ille mihi semper tri-
 buerit plurimum, vtriusque scripta declarant. sus-
 cipe igitur, si quid non modò mea, verum etiam
 Sigonij causa vis & orna, quantum potes, excul-
 tum doctrinis iuuenem, præstantis animi, natum
 ad patriæ suæ decus, tui verò munificè studiosum,
 atq; peramantem. nos enim simul in illo orabis
 testimonio benevolentia tuæ, quam cognosci à
 quamplurimis, & nos aliquid apud te esse, quia ve-
 hementer hoc ad nostram laudem pertinet, prop-
 terea vehementer cupimus. Vale, & patricio meo,
 nisi graue est, salutem meis verbis plurimam, Ro-
 mæ. xlv. Kal. Octob. 1561.

JOANNI SARIO ZAMOSCIO.

Pataunum.

5

EST, cur gaudeam, capere te fructum aliquem ex ijs litteris, quas ad ornatissimam virum, Petrum Miscouium, de te scripseram. quamquam hanc ego iam læticiam animo præceperam, quippe qui & Miscouij præstantem humanitatem. cognitam haberem, & in te ipso esse multa, quæ amorem concilient, non ignorarem, quod si te nobis id est alienioribus, tua virtus ita commendat, ut cupiamus tua causa, quidquid possumus: eadem virtus omnia tibi à tuis, nulla cuiusquam commendatione, non impetret hoc te quoque existimare, cum intueor studia tua, facile mihi persuadeo: nec dubito, quin, ex quibus artibus manant hæc, quæ tibi propòsita sunt, quæque adeptus in summo splendore ac dignitate viues, ex tibi artes cariores quotidie sint, cum præsertim excellere te intelligam industria, doctrina, eloquentia, sic, ut alios tua laude commoneas, exemploque doceas, malè suis rationibus consulere, si quem à sempiternis præmijs paucorum annorum labor euertat. Patricius denuo cupit Venetijs imprimi sua Fragmenta. in ea re meam operam videtur exposcere, nec mihi voluntas deest: amo enim hominem amore non vulgari: sed, absens quid possim, non video: nec libenter suscipio, quod si parum succedat, amici animus offendatur & ego illius angar molestia. scribam tamen ad eum, cum vacabo. nam nunc occupationibus valde vrgeor. Vale. Romæ.

JOAN.

IOANNI TURRITIANO.

Sermonetam.

6

ET SI eram valde districtus earum rerum cura, quæ ad sacrorum librorum editionem pertinent: cui toto muneri, me esse à Pio 4. Pont. Max. non contemnenda conditione præpositum, credo te audisse: tamen, acceptis litteris tuis, humanissimè scriptis, & elegantissimè, vixit occupationes meas, nec à me responderi nihil est passa recordatio nostræ veteris amicitia, quam à virtute ortam eadem postea virtus aluit, atque conseruauit. Ego te, mi Turritiane, quo primùm die cognoui, dignissimum duxi, quem omnes homines in oculis ferrent: ita sum delectatus ingenio tuo, ita doctrinam, ita mores probaui. Consuetudinem tuam, atque vsum inter nos assiduum, cum vehementer expeterem, per vtriusque rationes consequi non licuit. nunc siue casus, siue nostra voluntas ita tulit, vt ego Romæ, tu Sermonetæ viueres; lætor plurimum hac locorum propinquitate, & spero futurum, vt maiores mutua beneuolentiæ fructus, si minus præsentem, litteris saltem consequamur, ego tibi omnia, quæ potero, diligenter officia præstabo, memoriam quidem, & beneuolentiam, vt debeo, singularem. De tuo statu audieram antea sæpe à Laurentio Gambara, proximis autem diebus à familiari tuo, iuvene suauissimis moribus ornato, cognoui ea, quæ mihi lætitiâ attulerunt incredibile: valere te gratia, & auctoritate apud Sermonerantum Cardinalem omni laude cumulatum, eiusque fratrem, Bonifacium, Principem, maiorum suorum virtute simillimum: in Auditoris munere nunquam te à iure, & æquitate discedere, consequi tamen hu-

T 5

mani-

manitate, & ingenij præstantia, vt summis, & infimis carus æquè incundusque sis: filiolum te habere indole optima, quem patris domestica virtus ad verum decus excitabit. Hæc de te, vt optabam, quæ spero fore perpetua. de me, præter ea, quæ ab alijs accepisti, nihil fere habeo, quod significem. valeo satis commodè: filius discit apud me diligenter: nec pœnitet, quantum proficiat. viuimus, mediocri fortuna contenti. Vale, & clarissimo Principi, cuius ego parentem, cùm viueret, aum autem pater meus omni obseruantia coluit, salutem plurimam, officiosè manum osculatus, meis vè: bis dices. Romæ, v. s. Id. Nou. M.D.L.XI.

ANDREAE SILVIO.

Venetias,

7

Vix credas, mi Silui, quàm sæpe in magnis occupationibus tangar desiderio tui. non enim tua suauitatis, non ingenij, non etiam pudoris ingenui, quo delector in primis, exemplum faciliè reperio: moueor etiam promisso illo tuo interpretationis Horatiani, de qua te absentem interdum admone-
re possum, præsentem quotidie appellarem, ac pœnè conuicio exigere. quis enim, qui de poetis modò iudicare aliquid possit, vni inter Latinos omnes Horatio, vel acumine ingenij, vel sententiarum grauitate, palmam non tribuit? quis igitur non magnopere tuarum lucubrationum cupiditate capiatur? dixeras, velle te omnia, quæ ille à Græcis plurima transtulit, vt suam poesim, tanquam auro purpuram, illustraret, diligenter colligere, oculisque omnium, vt imitandi ratio pateat, subiicere. totum opus erit egregium: sed hanc maximè partem, in qua non admodum

admodum
nes erudi
spectatio
ego apud
urbem te
aut mai
lijs in lo
virtus:
excipit
quos ef
maxim
ferre,
ducer
que e
magn
mem
curis
tare

nu
m
cu
c
H
c
e

admodum aliorum elaborauit industria, à te homines eruditi vehementer expectant, & augetur expectatio sermonibus meis. Quare velim, si quid ego apud te sum, vel potius, si tibi ipse carus es, ad urbem te conferas ineunte vere. nusquam certiora, aut maiora bonis artibus proposita sunt præmia. alijs in locis, tanquam peregrina, procul adspicitur virtus: hic statim colitur, vt domestica complexu excipitur, fouetur sinu. quis autem ipse sibi tam iniquus esse velit, vt, vbi aliquem possit, atque adeo maximum suorum laborum, & vigiliarum fructum ferre, ibi non & sedem ponere, & perpetuam vitam ducere animum inducat? Exempla ne quærassvndique enim suppetunt. Hæc tantum scripsi raptim, in magnis temporis angustijs, vt intelligeres, me esse memorè amicitiae nostræ, & cum assidujs distinear curis, de tuis tamen commodis, & ornamentis cogitare. Vale. Romæ. Id. Nou. 1561.

IOANNI BAPTISTAE

TITIO.

Florentiam.

8

CVM, quid ageres, ignorarem, nec iam, vt ingenue fatear, tui desiderium satis ferrem: quippe tua mihi suauitas, tuum ingenium, tuæ litteræ sæpe occurrunt: amore sum impulsus, vt hæc in magnis occupationibus ad te scriberem. Et, vt ordiar à rebus Romanis, id primùm cognosce, tranquilla hic esse omnia, nihil turbulenti, nihil aduersi: ciuitas quotidie magis hoc Pontifice reuiuiscit. ita non modò ipse excellit iustitia, pietate, beneficentia, verum etiam suos omnes, egregiæ illos quidem ad virtutem indolis, verum tamen suo etiam exemplo, quales esse debent, tales præstat. quod in magna potestate, rerumque copia, quàm non facile contingat, vti nam

utinam veteribustantum, non etiam recentibus
 exemplis cognitum haberemus. Multis locis ad-
 ficatur strenuè. nam Pontifex, vt præstanti animo
 est, antiquæ illius Romæ speciem eximiam, & for-
 nam cogitatione, ac mente complexus, excitari
 præclara monumenta, vias restitui veteres, nouas
 muniri, aquas etiam à longinquis fontibus impen-
 sa maxima in urbem duci iubet. quæ cum erunt ab-
 soluta, nihil ad spectu pulchrius, nihil magnificen-
 tius, aut etiam commodius esse poterit. Ego, quan-
 tum tum alijs rebus, tum officio salutandi mole-
 stissimo quotidie fere distineor, iucundè tamen sa-
 tis viuo: si modò homini, scientiæ cupido, sine li-
 brorum usu, quo careo perinustus, iucundi quid-
 quam esse potest. Præla nostra, comparatis iam fe-
 re omnibus rebus, quæ ad imprimendum perti-
 nent, propediem in officio erunt, & à Cypriani epi-
 stolis, quod felix, faustumque sit, initium fiet. De tuo
 statu expectabam omnino aliquid ex litteris tuis:
 idque postulare videbatur amicitia nostra: sed, cum
 ea spes me sefellerit, nolui committere, vt vicissim
 ipse officium meum desiderare posses. Vale, & salue
 à filio meo, cui raptim hæc manè dictaui, cum in
 Vaticanum, negotij causa, properarem. Romæ, no-
 nis Dec. M. D. LXL.

IOANNI TERRITIANO.

Sermonesam.

9

IN magna iucunditate, quam tua mihi attulit
 epistola, molestiæ non nihil, ac doloris adspersit illa
 pars, in qua, Bonifacij Caietani nomine, Principis
 egregij, cuius causa velle me omnia, atque etiam
 debere confiteor, accuratè petis, vt ad eius filium
 liberalibus excolendum disciplinis conferam stu-
 dium,

dium, &
 sape, &
 optimè
 negauit
 docere
 habere
 detur
 docer
 quia p
 muni
 mum
 quod
 mea,
 cessi
 duc
 satis
 abh
 nita
 illa
 vol
 ad
 ni
 qu
 ri
 r
 f
 e

dium, & industriam meam. quod idem antea cum & saepe, & vehementer peterent Cardinales aliquot, optimè de me meriti, inuitus equidem, tamen pernegavi: neque verò ob eam causam, quia, priuatim docere, præsertim in vrbe Roma, dignitatem non habere, arbitrantur multi: quod mihi quidem videtur secus. quod enim scire honestum est, id cur docere turpe sit, non intelligo; sed multo magis, quia publici muneris cura, libenter à me pro communi utilitate suscepta, vacui sanè temporis minimum relinquit: & id ipsum, quod relinquitur, iure quodam suo sibi postulant, atque exigunt studia mea, quamquam ab his me saepe vel salutandi necessitas, vel amicorum auellit interpellatio. ita traducuntur dies. honestè, inquires, fateor, addo etiam, satis iucundè non enim me *μισεῖς ὁ πῶτος* quendā, abhorrentem à consuetudine hominum, & humanitatis expertem, natura finxit, veruntamen, cum illa, tibi non ignota, studiorum nostrorum suauitate voluptatem nullam comparo. quod si nobilissimi adolescentis confirmandum optimis artibus ingenium susciperem; valde mihi cogitandum esset, quid patri eius, & patruo, quid etiam aui memoriz, quem colui studiosissimè; quid familiæ claritati deberem, saepe mihi occurreret mea fides, & suscepti ratio muneris, & hominum quoque opinio, cui seruiendum esse non ignoras. quæ profectò vel singula tanti sunt, vt maximam à me diligentiam flagitare videantur: cum in hac tot rerum. occupatione tanta ne mediocrem quidem præstare possim. Filius meus, cui te bene ominari gaudeo, mea voce iam, qua quotidie fere aures eius antea personabant, in discendo non vtitur. sic enim in vtraque versatur lingua, vt suo iam studio potius, quàm nostra proficiat industria. Quare velim eo

te esse loco singas, quo ego sum: &, si nec officij me putas ignarum esse; nec obstaré, quo minùs officio satisfaciam; voluntatem vides; tribuas hoc amicitia nostra, & aequitati tuae, vt causam meam apud optimum Principem diligenter agas; eique de meo sensu & studio ita fidem facias, nihil vt sibi tam esse deditum sentiat, quàm operam omnem meam, atq; curam, nec inalle me quidquam, quàm eius, cùm possim, obsequi voluntati, & cùm non possim, vehementer angere. hoc tu cura, & perface, si me graui sanè sollicitudinis onere leuatum vis. facillè, vt opinor, vel humanitas illius, vel ratio ipsa, quod cupimus, impetrabit, idque à te, ne videar humanitati tuae diffidere pluribus verbis petere non debeo. Vale.
Romæ, xv i. Kalend. Ianuar. 1561.

COLAE ANTONIO CARACCILO
MARCHIONI VICI.

Neapolim.

10

AVVM tuum, Marchionem Vici, virum omni laude cumulatam, vita excessisse, amicorum litteræ significant. quo equidem nuncio, primum vehementer sum commotus, cùm mihi veniret in mentem doloris tui, quem ex illius interitu, conspectu erepto carissimi hominis, & fructu amisso maximarum virtutum, quibus in vita excelluit, iure suscepisti: deinde, vt me collegi, occurrebant multa, quàm obrem animus meus à mœrore abductus, non mediocri solatio conquireret. Quid enim est in hac vita exoptandum? vita ipsa, dixerit aliquis. numquid præterea virtus, & bona existimatio, sine quibus ipsum viuere sapientibus iucundum non est; amplæ fortunæ, quas Peripatetici non neglexerunt; amicitia, quarum vsus in secundis rebus delectationem, in aduer-

aduersis utilitatem semper, inter cetera etiam salutem
affert. At hæc aucto tuo, diuino quodam munere, om-
nia contigerunt, qui & ad vltimam fere senectutem
vitam perduxit, & sempiternam laudem, militari
scientia, ac fortitudine partam, posteris reliquit: o-
pibus autem non abundauit solum, verum etiam
optime usus est: amicitias, & clientelas, officijs, &
liberalitate quasitas, coluit diligentissime. Quæ
cum ita sint: non tibi dolendum est eius interitum,
quem sciebas natum esse mortalem; sed letandum
potius, quod ita vixerit, ut minimum ei mors, quæ
multorum nomina cum corporibus exstinguit, adi-
mere posse videretur. viuet enim auus tuus, viuet,
inquam, in hominum memoria, quandiu probitati,
consilio, virtuti locus erit. atque ille quidem letari
vehementer solebat, cum te nepotem suum, omni
decore florentem, heredem sibi futurum cerneret,
non earum modò rerum, quæ fortunæ bona dicun-
tur, sed etiam virtutis, ac sapientię, quæ neque à
fortuna dantur, nec eripientur vquam. itaque
debes eniti, & curare, quod te iam egregie præsta-
re audio, ut eius in te virtutes agnoscantur, & quam
veræ gloriæ viam iam ingressus es, per eam celeri
cursu eodem pergas. sic enim breui ad ea, quibus
iam, bonis omnibus mirifice fauentibus, ac lætanti-
bus, appropinquas, immortalitatis præmia per-
uenies. me quidem perpetuò præconem laudum
tuarum, si quid mea vox valeret, fore pollicerer:
studio tamen & conatu, si minus re ipsa licebit, for-
tasse consequar, ut, quæ mea sit erga te obseruan-
tia, quæ de tuis virtutibus opinio, quæ tua simul
in me merita, homines intelligant. Vale. Romæ.
pridie Kal. Mart. M. D. L X I I.

IO. ANTONIO SEROXL
Neapolen.

11

ET SI non dubito, quin tu, pro tua prudentia, quibus assidue distinear curis, & quæ negotiorum onera sustineam, præclare intelligas: tamen peccasse mihi videor, nec à me ipso veniam facile impetro, qui, acceptis litteris tuis, humanitate simul, & ingenio conditis, respondendi officium ad hanc usque diem protulerim. hac enim me esse mente, velim existimes, ut nihil aut à fortuna consequi, aut ab industria possim, quod tui similium amicis anteponendum putem. itaque, nullius mihi non modo culpæ, sed nec erroris conscius, magno tamen in dolore verbor. appellasti me prior suavissimis litteris, ornasti laudibus: amoris nulla significatio est, qua vacauerit epistola tua. quibus in rebus gratiæ referendæ facultatem non habeo: studio tamen, & memoria benignitatis tuæ, partes meas facile tuebor. quamquam, quod ad laudes attinet, quas in me plena manu congessisti: vii possum constituere, laticia ne plus, an molestia mihi attulerit iudicium de me tuum. nemo fere amat, nisi de quo bene existimat: cur igitur, à quo amari vehementer cupio, ei me talem videri, qualis nunc quidem certè non sum, atque utinam aliquando esse possim, non vehementer gaudeam? rursus, cum ad me ipsum cogitationem converto, meique vires ingenij cum opinione tua confero statim illustrat veritatem ratio, erroremque mihi tuum cum pudore meo, atque etiam, ut verè dicam, non mediocri cum dolore patefacit. quamquam, cur ego errare te credam, qui studio, & doctrina iam pridem es assecutus, ut minimè omnium

io.

in hoc genere falli possis : nec seruire auribus cer-
te vis, homo ingenuis disciplinis eruditus. quid er-
go est : Socratem videlicet imitaris, & ironiate
delectat. nam, quodd tua bona minuis, nostra verò,
si qua sunt, auges; amo equidem in altero mode-
stiam tuam, in altero humanitatem : verum hoc
scito, & patere æquo animo; me de te ipso contra
te sentire, persuasum iam elegantia, & subtilitate
litterarum tuarum : quas qui legerit, quàm longè
per eloquentiæ viam processeris, intelliget. De me
autem, vtinam sententiam tuam scripta mea non
refellant : quibus vt ingenium non defuerit, quod
tu existimas, ego aliter statuo, diligentia certè, quæ
subleuare ingenium potuit, in magnis occupatio-
nibus, & valetudinis infirmitate semper defuit.
Quare omitte, quæso, ironiam istam, & æqua lan-
ce vtrumque nostrum perpende. ita fiet, vt, quæ in
me ornamenta contulisti, maximam eorum partem
in te transferas. Ego enim, si quis voluntatem, vel
si etiam industriam in me laudet, facillè patiar, ce-
tera non agnoscam. te verò, quamquam antea eru-
ditissimi, & in primis acuti iuuenis, lo. Vincentij
Pinelli testimonio magnopere credebam, tamen,
ex vna tua epistola, tanquam ab vique leonem,
planè totum cognoui : itaque, cùm tibi de ista præ-
stantis ingenij facultate, doctrinæ quæ copia pluri-
mum gratulor : tum verò, vt tua bona noris, id est,
vt aliquid litteris mandes, quod omnis posteritas
in manibus habeat, pro instituta inter nos amicitia
non hortor solum, verum etiam rogo. Quod reli-
quum est, licet inter bonos haud valde necessari-
am officij promissionem existimem, præsertim in ea
necessitudine, quam studiorum similitudo peperit
omnia tamen, quæ præstare possum, quæ summa
esse cuperem, sed ea tamen, quæcumque sunt, in

omnibus tuis rebus, minimis, maximis, æquè tibi polliceor, ac si iam pridem amare cœpissetus inter nos, hoc enim, & alijs frui priuilegijs decet eas amicitias, quæ à studio virtutis emanant. Vale. Romæ. Kalendis Mart. M. D. L X I I.

NICASIO CASLETANO.

PATAVIUM.

13

PATAVIUM teuenisse, quæ semper vrbs officina quædam est habita doctrinæ, lætor equidem communium studiorum causa plurimum, cerno enim iam animo, vbi tu philosophiam cum eloquentia coniunxeris, quantum ornamenti litteris nostris, quantum splendoris accedet: sed mecum ædum est incommodiùs, quàm, quo tempore nobis, vnus dici tantùm interuallo disjunctus, præsentis amicitia nostræ fructus nullo negotio capere licuisset, quo mihi optatius, aut iucundius esse nihil potuit, tunc abesse à te cogar, & omnem suauitatis, delectationisquæ nostræ spem in mutuo litterarum officio reponere, crede mihi, hac ego cura vehementer angor: quippe, cuius imaginem humanitatis, ingenij, eloquentiæ iam pridem vidi in epistolis tuis ac sæpe sum animo contemplatus, ea si propiùs adspicerem, quæ læticia, quæ voluptate perfunderer, valeant, si qui aut opes, aut honorum insignia, vel illustrium virorum ambiciosas salutationes tanti æstimant, vt hæc bonis, iucundis, sapientibus, id est tui quam simillimis amicis anteponant, Accedit ex occupationibus molestia, quibus impedior, quo minùs tecum per litteras quàm sæpiissime colloquar, quod ob eam quoque causam ad te scribo, ne mihi vitio veritas, neve obliuione, aut negligentia mea potius,

potius, quàm negotiorum multitudine, factum sus-
piceris, quòd paullo senùs fortasse, quàm expecta-
bas, epistolæ tuæ responderim. nulla enim re magis,
quàm deserti officij memoria, crucior, nec tamen ab
amicis plus, quàm commodum eorum, aut etiam
voluntas ferat, unquam postulo. itaque, amicum
nostrum cur excusares de infrequentia litterarum
causæ nihil fuit. quidvis enim mihi potius persua-
deri patiar, quàm ei me absenti effluxisse ex ani-
mo, quem ego præsentem quibus coluerim offi-
cijs, quæque ad eius laudem studia contulerim, op-
timus ipse testis est. At scribit perquam ratiò.
Fortasse aulicæ vitæ consuetudo ita fert. fortasse
etiam, cum velit, per negotia non licet, vel priua-
ta, vel publica: aut, si licet nostram amicitiam,
quæ satis per se firma est, non modò litteris, sed nec
vilo, prorsus officio putat esse fulciendam, quæ ego
quoque in sententia sum. & tamen ita me compa-
raui iam pridem; si quid ab amicis præter meam
expectationem omittitur; id ne accipiam duriùs,
& malim omnia mitiorem in partem interpretari,
quàm committere, vt sanctissima necessitudinum
iura suspicio, plerumque falsa, violare possit. At-
que hæc ipsa, nisi graue est, ad eum perscribas ve-
lim: & hoc addas, me, cum primùm Romam veni,
de meo statui litteras ad eum dedisse: quas a com-
munibus amicis fidei, & certo tabellario commis-
sas, perijisse non arbitror: ab eo tempore noui ni-
hil in meis rebus contigisse, nisi hoc nouum vide-
tur, mihi cum hoc cælo, cuius multi grauitatem
non ferunt, adhuc quidem optimè conuenire. quod
ei fore iucundissimum, certò scio. Tibi ad Caro-
lum Sigonium, & Michaelē Sophianum, præstan-
tes viros, mihi quæ & studijs, & amore coniungissi-
mos, cur litteris opus esse commendaticijs exi-

Et mem? quasi non eorum vterque, vt doctrina, sic etiam humanitate excellat. & profectò iam tibi ad eorum amicitiam, qua vir bonus & studiosus nemo excluditur, aditum aperuit, nullo intercessore, virtus tua, illique te cognitum diligunt, tuaque in primis consuetudine delectantur. qua ego interdum cogitatione ita fruor, vt hac etiam specie falli me sinam, quasi ipse vestris deambulationibus, & sermonibus intersim. Ego hic, nisi me noctes aliquando adiuuissent, caruissem prorsus litterulis nostris, quarum suauitate pascor. nunc, æquato iam noctibus dierum spatio, vereor, ne non otij quantum vellem relinquatur. Tu quàm libenter Patuij sis, quàmque diu te futurum putes, quo vtaris in philosophiæ doctore; (nam Genuam, omnium faciliè principem, rariore iam dentium ordine, minus explanatè loqui aiebant) hæc si ad me scripseris, & simul de singulis publicè interpretantibus quid sentias; duplicem fructum capiam, & quòd ea, quæ scire aueo, cognoscam, & quòd ex litteris tuis, in quibus vernaculum illum Romani sermonis leporem, & planè Ciceronianam elegantiam mihi videor agnoscere. Vale. Romæ. iij. id. Mart. MDLXII.

HORATIO CARDANETO.

Perusinum.

13

DE virtute rectè sentis. ea coniungit absentes, & in eos, quos numquam vidimus, amorem conciliat, quòd autem, vt me, quasi aliqua virtute præditum, diligeres, adductum te significas: amplector voluntatem tuam: de amoris causa non disputo. sic ita, vt existimas, vel potius, existimes, quòd lubet, nam ego me tibi, qui sim, numquam aperiam; ne de amore

amore in me tuo, quem video esse non vulgarem, aliquid atque adeo multum detrahatur. Ego tibi, primum quod honorificè de me sentias, deinde quod id ipsum elegantissima mihi declarandum epistola putaueris, tantum debeo, quantum intelligo, persolui à me vix posse, nam, etsi nullum à me officium, aut studium, quod ad tuam laudem, aut rem pertineat, desiderari à me patiar: tamen, quod tu me prior tua sponte ad iungendā inter nos amicitiam prouocaueris, par pari referre, vel si omnia tua causā præstem, numquam videbor. Quid, quod ista humanitas, qua me tibi deuinxisti plurimum, ingenij, eloquentiæ, doctrinæque laude cumulaturs quæ facile apparent in litteris tuis, itaque dedi statim eas legendas filio meo: ut exemplo tuo commoueretur, & quasi tua per vestigia ad eandem gloriam contenderet. Tibi autem vehementer gratulor, quod tam præclaram Latine scribendi facultatem sis adeptus, proprio tu quidem naturæ munere, verum nisi accessisset Grifoli mei; viri doctissimi, atque integerrimi, egregia disciplina, & ad disciplinam studium, & industria tua, numquam is fuisses, cui possent inuidere multi, similes esse paucissimi. Roma discessisse Io. Baptistam Titium, probum iuuenem, & in primis eruditum, antea magnopere dolebam, nunc eo minùs angor, quod vos vnà esse, & colloqui de studijs communibus, ex litteris tuis intellexi: ex quo, non dubito, quin fructus ad vtrumque ut in litteris vterque excellit, maximi perueniant. Salutem ei meo nomine, si modò adhuc istic est, dices; sin discessit, quod tua causa nolim, litteris adscribes. Vale. Romæ. 21, Kal. Quint. 1562.

CHRISTOPHORO SAXO.

Perusiam.

14

HORATIVM Cardanetum, licet ignotum mihi de facie, ramen, ob eius excellentem doctrinam, & eloquentiam, vehementer diligo. is mihi disertissima epistola non vulgarem virtutis tue significatio- nem dedit: cuius testimonio commotus, vel si tua scripta numquam legissem, nihilque ex aliorum sermone de tuis optimis institutis, ac studijs cognovissem, tamen ita statuerem, te mihi non modo amandum, verum etiam, quantum in me esset, orandum: si modò ornamenta desiderat virtus tua, quæ te ipsum iam pridem, istamque civitatem illustrat. Sed mihi crede, vberius nemo de te, aut honorificentius loquitur, nemo mihi pluris est, quàm Rhetor tuus: cuius facultate, & copia facile sum adductus, ut comparem te maximis viris, tuæque causa, quæ possum, quæque etiam non possum, cupiam. quod si credideris, iure à te fieri senties, quod nunc si facis, tua sponte, non meo merito, facis ut me diligas. & expectabis à me eadem, quæ à familiarissimis tuis: quorum, pro tua probitate, & eruditione summa, numerum audio esse quàm maximum. Tuis oculis restitui cupio, vel quod assiduus librorum usus, vel ætas iam ipsa, ad omnem corporis infinitatem proclivior, ademit. tu tamen, quando animo, ac mente vides ea, quæ simul cum oculis amitti non possunt, fruiere cogitationibus tuis, & fortæ animo teras hoc quidquid est incommodi. malum enim, aut calamitatem, quo tu vocabulo usus es numquàm vocabo id, quod à culpa sciundum esse crediderim. Vale. Romæ.

CUM tuas litteras legere cœpisssem, in quibus mihi amantissimè, quòd ad urbem migraverim, gratulararis, primùm accusavi tabellariorum incuriam, qui eas tam serò pertulissent: deinde, cùm ad clausulam legendo pervenisssem, liberaui culpa tabellarios, de re cœpi quærere, quod etiam nunc quæro, quid consilij tui fuerit: ut qui primis diebus aut etiam primis mensibus aduentus mei nullam omnino lætitiæ tuæ significationem dedisses, idem post annum denique; & eo amplius, omissum antea consilium gratulandi repetendum putaveris. neque enim hanc afferre causam potes, quòd eo tempore minùs commodè se haberent Romanæ res, nunc autem in eo statu sint, ut gratulatione dignæ videantur. nam contrà, quæ tunc tranquilla satis erant, nunc turbulenta multi putant: ego tamen, ut opto, sic etiam auguror, & spero; fretus infinita summi Dei clementia, & consilij optimis Pij 4. Pontificis, qui, publicæ quieti ut consulat, nullam ipse quietis partem capit, omnesque suas curas intento semper animo tum in Ecclesiæ dignitate, tum in communi salute desigit. At metuebas, ne celi nobis, præsertim grauioris, obesset insolentia. Esto: tamen hunc dissimulari metum decuit: & ego, amicissimo homine gratulante, bonum omen libenter accepisssem. Mores hominum fortasse, & consuetudo aulica, & hæc propè quotidiana salurandi necessitas occurrebat: me contrà otij cupidum huius ignarum ambitiosæ obseruantie, quam hic veteres incolæ humanitatem, nos inquilini fucum appellamus, vix putabas hæc probare posse, nedum imitari vellet. quod si ita est, paulisper, mihi, tuam in me

benevolentia possum requirere. partes enim vide-
ris eas abiectisse, quas tibi imposuerat, amicitia no-
stra, tuū erat, idq; ego sanē expectabā, vel praecep-
tis erudire me, ad hanc disciplinā aptis; vel, si sibi
quoq; hoc artificij genus incognitū est, hortari sal-
tem vt Romana studia ne contemnerē, habendāq;
loci, ac temporis, quod etiā sapientes probauerūt,
rationem putarem. Hæc ego, à te omissa, si essem in
exigendis officijs paullo seuerior, & si id pateretur
amor in te meus, iure forsitan expostularem. Sed
nihil est tanti: & cupio mihi persuaderi quiduis po-
tius, quàm, quo ipse animo erga te sum; eodem te
erga me non esse. ac vide, quàm non iniquē tecum
agam, atque adeo quanto æquior in te sim, quàm
in me ipsum. ego, si quid in hac scribendi tarditate
peccatum est, sæpe id vtrique nostrū pariter ad-
scribo, interdum etiam auerto à te culpam, & in me
totam trāsféro. nam, si tu hoc dixeris, non abie-
cisse te officium scribendi, sed ignoratione rerum
mearum distulisse, expectantem quotidie, vt ali-
quid de meo statu non ex humanissimi, optimique
viri, Paulli Sacraei sermone, sed ex meis litteris
cognosceres: quidquid enim scripisssem, ad id tuas
litteras accommodaturum fuisse: hoc, inquam, si
dixeris, in tuto tua causa est: neque solū excusati-
onem tuam agnoscere cogar, & probare, verū e-
tiam, quod contrā asseram ad amouendam à me
culpam, fortasse non reperiam. itaque absit omnis
querella: & si quid offensum in hoc genere à nobis
est, vicissim alter alteri largiamur. verus amor, ac
summus, quo tu me, vt opinor, ego certē complexus
te sum, numerari inter nos, aut perpendi officia
non finit. quodd si fructum requireret amicitia no-
stra, quis esset vberior conscientia mutue volunta-
tis: sed profectò non requirit, ipsaque sibi fructus
est,

est, se q
cordati
in secu
sape m
tē illi,
mulea
melior
non h
falli m
tam, v
præst
chrit
nube
tem
ta,
mus

est, seque ipsam alit, ac sustinet. atque equidem recordatione ipsa amicorum meorum ita pascor, ut in secundis rebus nihil iucundius, in aduersis hoc saepe maximum solatium inuenerim. Honores autem illi, quos tu sperari à me vis, in quo aduersantur multa, modicè me capiunt. quid enim habent, quo melior fiam? quod curandum est vnum: aut si hoc non habent, cur expetendi? cur igitur hac specie falli me patiar, aciemque mentis, homini à Deo datam, ut à malis bona distinguantur, inani splendore præstinguis illud optemus potius, ut honesti pulchritudinem, nulla interiecta rerum humanarum nube, contemplari liceat. quod si assequemur, contemnemus ea, quæ ceteri mirantur, & in priuata vita, minimo contenti, regum fortunam adæquabimur. Vale Romæ 4. Id. Octob. 1562.

MARIO NIZOLIO.

Parmam.

16

DVM aliquid ad te scribere quotidie cogito, & tamen diem è die exspecto, spe vacui temporis, non modò ut commodius, sed etiam ut vberius possem scribere: fecit, ut anteuertetet humanitas illa tua, quam ego coniunctam pari doctrina, in amore, & in ore semper habui. ac mihi quidem siue ratio ipsa, siue amor in te meus facile persuadet, ut præceptum abs te officij priorem locum, non solùm æquo animo feram, verùm etiam gaudeam. quid enim mihi aut est, aut esse consecutum intelligam? Quod autem eorum librorum, in quibus & figurarum, & argumentandi, amplificandique varia genera complecteris, quasi specimen quoddam ad me mittendum putasti: siue tu id feceris, ut obsequerere studio meo, cum id me valde cupere intelligeres; siue, ut elice-

eliceres iudicium meum, quodd me velle tua causa multum, posse aliquid fortasse, hac quidem in re, animum induxisses; vtroque nomine est sane, cur te amem, ac tibi debeam plurimum; nec deesse patier, qualecumque est, voluntati tuæ iudicium meum. Ego enim; vt verè dicam, istam excellentem ad bene de litteris merendum animi cui propensione in ita probo, vt efferam laudibus: agere autem hæc te simul omnia & implicari tot rebus eodem tempore, quas curare singulas, & conficere permagnum est, æquè probare non possum. Nec me fugit, argumentandi, amplificandique ratio, præsertim à te tradita, quem asferre fructum possim sed figurarum via, natura obscurior, præceptis ad hanc diem minùs cognita, vsu certè parum trita, poscere primo loco videtur lumen aliquod doctrinæ tuæ, vt ad exoptatam omnibus eloquentiæ laudem certum iter aliquando vnus industria patefaciat. duo reliqua mox: sunt enim præclara, planèque studio tuo digna: interim, hoc vnum si ages, primum tibi ipsi laborem valde minues; sine vlla tamè imminutione laudis tuæ; deinde cōmanis desiderij expectatione, ex inueterata iam tuæ virtutis opinione ortā, explebis aliquanto maturius. quàm multi enim sint qui hæc Latinæ orationis lumina nō sū viderint, ac ne esse quidē vlla suspicetur; quā pauci verò, qui, cū ea videant, imitandi tamen viam, & rationē ignovent; scis ipse omni ū oprime, & iudicasti iam ab illo tempore, cum te hac ipsa de re confecturū esse artē quandam, eāmq; illustraturū vnus Ciceronis exemplis professus es. nimium diu debes, mi Nizoli, quod olim petentibus à te tribus familiarissimis tuis, ruq; gloriæ cupidissimis, Petro Bunello, Paulo Magnulo, mihi tunc adolescētulo, sæpe promissisti. nec tamen vrgere te audeo

audeo, hor
vrentem,
tum: sed
ui: quo ha
veritus, n
omnia p
iam indi
cuperen
tua, & e
nos qu
tibi per
suasim
gares p
cerone
verbor
hoc q
a: nec
& qu
meri
lim &
tio, n
quo
orna
ten
eius
dur
qu
fui
se
te
tu
c
c
r

audivi
in re,
cur
esse
cium
len-
pro-
ere
bus
ce-
ce
io,
ty
d
t,
-
-
audeo, hominem ætate infirmum, oculis non bene
utentem, publico etiam docendi munere distric-
tum: sed meam sententiam de re dicendam puta-
ui: quo habui rationem in primis valetudinis tuæ,
veritus, ne, cum multa senex admodum susceperis,
omnia perferre vix possis: de tempore autem, etsi
iam indicaui non tam, quid ego, quàm quid omnes
cuperent, tamen ipse moderaberis ex prudentia
tua, & eo quidē animo, ut, in magna expectatione,
nos quoque de tuo cōmodo vehementer laborare,
tibi persuadeas. Equidem, si me audis, etiam illud
suaserim, ne ad figuras oratorum similia aggre-
gares poetarū loca. quorsum enim? cum ab vno Ci-
cerone omnis vbertas, & quasi silva tum rerum, tum
verborum sumi possit, quod si poetis prodesse vis:
hoc quoque separatim fiat: bene locabitur industri-
a: nec ego aspernor ea studia, quæ colui adolescēs,
& quorum ope fateor me ad aliquam oratorij nu-
meri scientiam facili peruenisse, nunc elabores ve-
lim & hanc vnam, & simplicem, omnium, ut ego sen-
tio, maximam, ac difficillimam eloquentiæ partem.
quo in genere, siue tu verborum, siue sententiarum
ornamenta quæras, nō video, cur vno Cicerone cō-
tentus esse non possis. mihi quidem, cum immensas
eius opes intentis oculis contemplor, egere inter-
dum ipsa pænē Græcia videtur: certè de nostris,
qui ad eandem laudem adspirare potuerit, neque
fuisse antea, neque fore quenquā puto. Dixi, quid
sentirem, ingenuè pro mea consuetudine, liben-
ter pro amore in te veterrimo, atque verissimo.
tu quid statuas, utrum instituta commutes, an ut
cepisti pergas, pro tua singulari sapientia iudi-
cabis. Commentarios meos in Epistolas Cicero-
nis, quæ Familiæres vocantur, cum à te expectari
videto, augeri mihi animos ad scribendum sentior:
&

& quamquam tu non inſeſ: admoneri tamen videor, vt abſoluam. ſed hoc nec ſine otio fieri poteſt: & Romæ otium optare, eius eſt, qui Romam ipſam ignoret, aut, qui, quod accidat vniuerſis, in eo ſibi præcipuam condicionem ſperare ſolus audeat. Sed quia cēſſamus inuiti; & quia, quod fuit in opere difficilius, id tranſactum iam eſt: enitemur, vt reliqua diu non deſiderentur; anguſtiæ temporis obſtabunt: at detrahare aliquid ſomno, & conferre ad elucubrandum licebit. turpe enim nobis eſt qui verſamur in artium nobiliſſimarum ſtudijs, antelucana vinci leuiorum opificum induſtria; præſentim cum illi nihil, præter ea, quæ corpori ſeruiunt, & vtuſtate corrumpuntur, nos animi fructum cum nominis immortalitate quæramus. Vale. Romæ. 4. Kal. Decemb. 1562.

ANDRÆE GOSTINIO.

Cracouiam.

17

RECTE conieciſti, obrui me planè negotiorum fluctibus. nam, qui antea, cum eſſem Venetijs, vel iſſimi ordinis hominibus reſpondere ad me ſcribentibus conſueſſem; ſcilicet Andræe Goſtinio, doctiſſimo, & eloquentiſſimo viro, ſumma apud principes auctoritate, & gratia humaniſſimè ſcribeuri, nihil reſcriberem. tum verò me hominem non eſſe, minimeque dignum ijs litteris putarem, quibus ab in-
eunte ætate ita meum ſtudium dedi, nihil vt antiquius habuerim, nihil omnino duxerim præſtantius. Feci tamen in ſummis occupationibus, vt orationem tuam legerem: de qua ſic ſtatuo, ſcriptam eſſe grauiter, & ornate, ſic, vt ex iſta prouincia, quæ nunc egregijs floret ingenijs, tibi comparem paucos, antepoſitam neminem. quo ſanè nomine vehementer tibi

tibi gratulor, & liberalibus disciplinis, quibus ab ista eloquentia quantum ornamenti, possit accedere, mente iam prospicio. Perge, mi Gostini, per eam viam, quæ te ad immortalem gloriam ducit, nihil optabilius sapienti, quàm ea querere quæ vulgus contemnit, eos vitæ terminos quos natura præscripsit, virtute proferre, quod tu potes, & velle debes, & vt velis, ego te, amicitie causa nuper inter nos institutæ, non solum moneo, verum etiam rogo. De migratione nostra video te ex aliorum litteris cognouisse, nunc ex meis hoc scito amplius, cum hic honestissimorum hominum & beneuolentia, & consuetudine fruatur, nec mihi quidquam in mentem venerit optare, ac petere, quod à summo Pontifice Pio xv. non facile sim consecutus, angere me tamen, quod studiis nostris, quorum quæ sit suauitas, ipse optimè nosti, ita diuellat, vt ex ijs, quæ pro communi utilitate non pauca eram exorsus, pertexere nihil liceat, quam iacturam, fortasse re minimam, tamen, vt ad iuuandas bonas artes animi mei propensio est, fero molestissimè. Quo circa tibi iam tuique similibus, qui mihi veluntare pares, doctrina, & otio præstant, cogor tradere vigiliam meam; idque facio libentissimè, qui publici commodi rationem ipsam per se, non cum mea laude coniunctam, plurimi semper fecerim. Ego tibi, si quod operæ nauare possum, id totum polliceor, ac defero. seruam libentissimè, quantum in me erit, voluntati commodisque tuis. Vale, & Petrum Miscoium, Andréam Patricium, singulares viros, quibus fortasse excidimus, intermisso litterarum officio, rogo te, meis verbis diligenter saluta. Romæ.

FRANCISCO MORANDO.

Veronam.

18

Ex omnibus officijs, quæ in me plurima contulisti,

listi, quæ cogitare sæpe soleo, nullum mihi scilicet
pluris esse, quàm, quod operâ dederis, ut Iulij Iusti,
Comitij omni laude cumulari, amicitiam cõsequere-
rer, nam, et si ante a testimonio adductus tuo, præsta-
re cum litteris, ingenio, humanitate existimabam:
tamen vicit opinionem meam illius epistola, sãd
ita luculẽter scripta, ut ad antiquorum eloquentiã
proximè accedat. non loquor ad gratiam: neque id
amicitia nostra, nec natura mea patitur. huic viro,
si cum generis nobilitate spectatur virtus, quamquã
nihil est ipsa virtute nobilius, qui præferri possit, ne-
minem video, itaq; illum in oculis fero, ornare eni-
am laudibus cogito, & meam obseruantiam, si fieri
poterit, apud posteros testatam relinquere. an, si
sponderis ei de me, quæcumque ab homine cõ-
iunctissimo expectari solent, gratissimum feceris.
Nangerius, cõtrouersia quadam impeditus, tibi, ut
arbitror, non ignota, suam professionẽ distulit inui-
rus. nunc nihil obstat, præter anni tempus, quo mi-
nùs in viam se det, quantum diuino, si Pontifex Bo-
noniam se cõferet, de quo rumor parè, rancus fa-
ctus est, itineris comitem se præbebit; sin minùs,
circiter Kalẽdas Martias, remissione frigoris, disce-
det. Orationem tuam licere tibi diutius, quàm vo-
lueras, limare, ac perpolire, non molestè fero, at ob-
trectatio laudem minuet: quasi præstare idem, si
temporis ad scribendum tantundẽ daretur, quibus
posset, tu hoc suspicaris: ego secus. nam boni, & rec-
tè intelligentes, ipsam rem æquissimis animis æsti-
mabunt; improbi, & imperiti quid sentiant. laborã-
dum non est, alioqui negotium nobis numquã de-
erit. De rebus meis, hoc vnum, quo latari possis, ac-
cipe: frui me multorum beneuolentia: cetera satis
frigent. causam conferamus in tẽpora: nam ab ho-
minibus libenter culpam auerto, Pontificis quidem præ-

præstant
dirahunt
etiam
nihil cu
tractat
non me
Kal. Fe

Pa
veriq
genic
se no
dissin
grita
nes a
dica
ti, tẽ
mon
per
eo
lan
ran
ce
qu
gy
ro
li
q
d
h
c
t
t

præstantem animum ita variè, itaque graves distrahunt curæ, ut ignorare multa cogatur, multa etiam delegare alijs, qui præter suum negotium nihil curant. Valec filius, & res Romanas cupidè tractat, quibus libellum suum de Orthographia non mediocriter locupletavit. Vale. Romæ. x 11. Kal. Febr. M D Lxiii.

IVLIO IVSTO:

Veronam.

19

FRANCISCUS Morandus, vir sanè ita probus, verique cultor, ut neminem umquam fallat, ita ingenio, doctrina, prudentiaque excellens, ut falli ipse non possit, multa mihi Venetijs, cum una iucundissimè viueremus, de tua singulari scientia, integritate, suauitate morum, & eximia quadam ad omnes artes, nobili viro dignas, propensione sæpe prædicare solitus est. credebam facillè tali viro affirmati, teque amabam vehementer, eius testimonio permotus; sed quanto eadem vidi illustrius, atque apertius in litteris tuis, quas ad me quo longiores, eo gratiores proximè misisti; itaque ad priorem illam voluntatem, quam in te antea tantam contuleram, ut ad eam accedere nihil posse videretur, accessio tamen eiusmodi facta est, ut eorum studijs, qui te & summa, & peruetere necessitudine attingunt; facillè se æquauerit amor meus. nec verò me afficiunt illa, quæ multis prima sunt, familiaris dignitas, amplæ clientelæ, & earum rerum quas fortuna suppeditat, copia; neque omnino hoc de genere nunc disputo. optent, si qui hæc non habent; & qui habent, honestè fruantur. sed, esse quædam haud paullo præstantiora, quæ neque extrinsecus affluant, & semel adscita numquam remoueantur, quis, nisi sanæ mentis expertus, dubitauerim.

vnuquamque tu, cum illa quoque possideres, a maioribus parata, a prestante viro parente tuo acta, ita tibi acquirenda existimasti, quasi hæc sola tui iuris, verèque tua propria futura essent; reliqua ad te parum, aut etiam nihil attinerent, macte ista sapientia, istaque virtute, qui enim subducta rectè viuendi ratione, corpori se minimum, animo debere plurimum sentiti qui ita factus, itaque institutus est vt imperet ijs rebus, quibus alij seruiunt; voluptatem nullam amet, ab honesto, seiunctam; ipsamque honesti speciem ita contempletur, vt in ea totus hæreat: is vitæ fructum capit, is honorum vocabula contemnit, quique verus honor sit, & vnde manet, quidque vera nobilitas à fucata distet, solus intelligit. Hæc te olim videre, ac sentire adolescentem, cum tibi ipse dux esses in rebus egregijs ita strenuus, itaque certus, vt nec ætas illa, quam plurimos in optimo cursu remorari solita, languidiorem faceret, nec æqualium error à proposita gloria desisteret, iure mirabantur multi: nunc isto ductum sensu, ista incitatum voluntate, mirabiliter adiuuante natura, fortuna nunquam aduersante, cuius etiam comoda, quibus ad nequitiam abutuntur multi, ad virtutis vsum conuertisti, peruenisse ad eam laudem, quod adipirare paucissimus licet, cur miremur incendi potius imitandi cupiditate, & commoueri exemplo debemus. equidem à qua hora legi epistolam tuam, qua nescio an quidquam grauius, aut elegantius adhuc viderim, tantum abest, vt assentatus mihi sim ob eas laudes, quas in me pleno modio contulisti, vt etiam, si quam antea de me ipso opinionem susceperam, quæ sine perexigua fuit, planè omnem deposuerim. quod si, te ipsum nosse, tanti semper fuit, vt inter saluberrima, humanæque vitæ necessaria præcepta hoc præcipuè veteres il-

li Apollinis oraculo tribuerent; quantum a te habeo beneficium, quas tibi debeo gratias, quod, ut ipse me penitus inspicerem, ac mihi posthac essem notus, effecistis: neque hoc simplex lucrum est, quod, reuocata ad veritatem ratione cepi me minus diligere sed accedit illud quod acquisisti industriam meam, ut conformarem me, quatenus liceret, ad iudicium tuum, & quibus me laudibus ornandis putasti, ijs aliqua saltem ex parte respondere possem. quamquam, si tu me quem ames, dignum iam existimas: cuius premij spe euigilem, aut quid laborem amplius vberimum cepi fructum studiorum meorum: nulla mihi merces amicitia tua praestantior, nulla carior esse potest; in ea tantum pono quanti virtutem aestimo, quam certe omnibus rebus antepono. Congressum nostrum ita exopro, ut tibi non concedam: nec tamen sperare audeo futurum. ut vnà esse possimus: nisi si, qualia sepe multa contingunt eiusmodi aliquid praeter spem dies afferat, praesertim publicis rebus ita fluctuantibus, ut mutari multa possint; vtinam iactura leui: quod equidem spero: verumtamen, si qua res orbem committeret rationum mearum: lenietur in commodi spe consuetudinis tuae: Morandi quidē nostri, hominis humanissimi, atque doctissimi, conuictu domestico, quotidianisque sermonibus non dubito quin perfruar. Vale. Romae, x 1 1, Kal. Febr. 1563.

MARIO CORRADO.

Brundisium.

20.

Si mihi omnia planè hic essent secundissima: quod vtinam aliquando contingat; adhuc quidem aduersi nihil est quod ad rem domesticam & me-

X

am.

am meorumque valetudinem pertinet: aliquis tamen in summo gaudio dolori locus esset, quod nec ipse ad te, ut interdum Venerijs solebam, prae occupatione quidquam possum scribere, & simul fructu careo litterarum tuarum suauissimo: quo nihil ferre molestius possum, captus elegantia sermonis tui, eaque maximi erga me amoris significatione, quae licet minimè necessaria sit, si quando tamen in litteris elucet, amanti nihil gratius, nihil iucundius est, quamquam hoc ipso nomine, quod ad me tam raro scribis, cur ego te, mi Mari, non amem magis etiam, quam soleo; si modo id fieri possit agnosco enim modestiam tuam: agnosco humanitatem. numquam tu hoc officium, quo absentes colloquimur, & cogitatione saltem coniungimur, quo quidem utrique nostrum nihil optabilius existimo; intermissum esse patereris, nisi veritus essem, ne mihi diligentia tua, curis assiduus desseto, rescribendi onus imponeret, quod si ita est, cessare tamen te, qui vacas, prorsus nolim. mihi verò hoc iuris non arrogo, ne numquam rescribam: sed hoc te permittente, sumo, ut quod commodè meo fiat, negligentia me peccare in hoc genere non putato, quod si memoriae meae parum confides, & diu responsum tibi à me deberi non patieris, admonebis, cum videbitur, atque adeo exiges. numquam mihi in appellando, modò, ut sole, Latine appelles, molestus eris: quin etiam gratiam inibis, quod efficies, ut cum aliquo solam lucro, crebrò regustandis epistolis tuis, quas lego libentissimè. Vale.

EIDEM, Brundisium.

21

NOLI, obsecro, secus quam debes, & quàm te dignum

dignum est, aut de mea in te voluntate, aut de filij obseruantia suspicari, vnicè enim te diligimus, sic planè, vt in ijs necessarijs, quibuscum quotidie viuimus, quosque in oculis prosummis eorum meritis gestamus, Marium Corradum, quem nunquam vidimus, numerare soleamus. si dubitas, testes dabo. testes dico? cùm vnus instar omnium esse possit. nam Petrus Perpinianus, de cuius probitate, & doctrina non tu sentis melius, quàm ego, ex multis meis sermonibus, quo tu apud me locosis, quantumque tibi tribuam, optimè coniecit. de filio autem quid putas? an tenero eius animo persuaderi quidquam posse, quod à meo iudicio, meâque consuetudine abhorreat? mihi crede: cùm illum egregijs imbui studijs exopto, vt imitari cum laude possit domesticam industriam: tum hoc volo in primis, & hoc illi præcipio semper, vt amet eos tantum, qui virtute excellent, & quos amari, ac laudari à me senserit. in quo magnam capio voluptatem, quòd eum video præceptis meis locum non relinquere, & in hanc sententiam sua sponte ita propendere, quasi propriam in eo sitam esse laudem existimet. itaque sumus erga te pariter animati, nec amicitia tua quidquam carius, aut antiquius habemus: meritò id quidem: quid enim te amabilius? quis te vincit humanitate, litteris, eloquentiâs nosti verò, nisi me signa fallunt, quæ tamen obscura non sunt, quis cupidior, aut etiam studiosior? At nihil ad te litterarum per tot menses. Vis tu nos alieni peccati culpam sustinere? non arbitror te esse tam iniustum: neque hoc humanitas, & consuetudo tua fert. accusa eos, quibus id negotij dederas, vt litteras ad nos tuas perferrent quarum in desiderio diu fuimus, & mirabamur, cùm sis in scribendo minimè impiger, &

cum ad Perpinianum bene longas epistolas mitteres, nos à te, tuos veteres amicos, ne schedulam quidem, aut litteram accipere; cum præferam de Inscriptionibus antiquis à filio meo, qui M. Brutum in eo imitatur, quia, quod vult, valde vult, rogatus esses. Quare nostram causam debes æquam iudicare, & arbitrari id, quod res est, si tuas litteras, aut etiam sine litteris, inscriptiones accepissemus, numquam nos commissuros fuisse, ut officium nostrum desiderare posses. nam Palia tuus Aldi mei sitim suis promissis incendit, re nondum sedauit. Vale. Marcello, fratri tuo, salutem dices meis verbis, Romæ, xv. Kalend. Febr. 1565.

*, EPISCOPO CREATO.

22

ET s i, de futuris rebus affirmare, gravitatis, & prudentiæ non videtur; coniecturam enim sæpe fallit eventus, & obscuritatis plena sunt omnia: si quis tamen eas persequitur diuinandi vias, quæ ab excellentibus & ingenijs, & studijs, à cognita industria, à spectata virtute ducuntur; hunc ego opinionis errore numquam labi, hunc optimum esse vatem existimo. quæ me ratio monuit ante aliquot annos, ut de tua dignitate prædicerem ea, quæ partim consecuta iam sunt, partim à me expectantur, quasi longè nō absint. quid enim agebās & quo spectabāt curæ illæ tuæ, ab ipsa pænè pueritia susceptas quæ res, quæ spes tibi proposita fuit, cū Reginaldi Poli Cardinalis, innocentia & litteris eximij, contubernium, ac domesticam consuetudinem expetebas? quid, cum Luceiæ, post obitum Poli, Vicomercato, Parauij Genue, præstantibus in philosophia viris, operam dabas? quidquam

quidquamne sequere prater ea, quæ qui ad ip-
santur: omni honore digni & habentur, & sunt in
quidem te, amici tui, Patavij præclara studia ita cõ-
plexum, ut diuelli vix posses, cum & creberrimæ
propinquorum litteræ in patriam reuocarent, &
præfens frater non modò hortaretur ad reditũ, ve-
rũ precibus etiam peteret, atque obsecraret, ut
propemodũ extrusimus, inuiti omnino, quibus ca-
rendum te esset, cuius cõsuetudine nihil suavius; sed
ita duximus expedire tuæ laudi; cùm intelligere-
mus, quanto futura esset illustrior ingenij tui facul-
tas, ab otio litterarum ad res gerendas tradita,
præsertim in ista provincia, in qua tibi maiorum
tuorum virtus tritum iter ad gloriam reliquisset; is-
to Imperatore, quo nemo bonas artes excipit libe-
ralius; his etiam temporibus, cùm Christiana Resp.
domesticis hostibus vexata, ab ijs, qui eam doctri-
na, probitare, prudentia iuuare plurimũ possunt,
id est à tui similibus opem poscere videatur. Quo
circa primũ tibi gratulor ob actiones illas Tri-
dentinas, in quibus ostendisti sæpe, ut audio, pro
communi salute lumen animi, ingenique tui, num-
quam inops à consilio in ambiguis rebus, numquã
in maximis ac difficillimis à constantia relictus;
deinde verò, quod tantorum meritorum egre-
giè memor optimus & sapientissimus Imperator
non solũ Quinqueecclesiensi te ornauerit E-
piscopatu, qui summis viris deferri solitus ho-
nor est, verũ etiam ad arcanas res admissum
ijs interesse consilij voluerit, vnde manat cum
Christi gloria provinciarum salus, vnde profici-
scuntur ea, quæ multis re, exemplo omnibus ex-
pediunt, omnibus enim vtile illud est, quo Prin-
cipibus Christianis rectè imperandi ratio, & e-
mendatæ disciplinæ formula præscribitur. Atque

equidem videre iam videor, & planè coniectura
 prospicio, qualis & quantus in isto munere, bono-
 rum omnium, benèque intelligentiam sententia,
 sis futurus, tum eloquentia qua excellis, tum rati-
 one, prudentia, integritate; quæ in omnibus natu-
 ra ipsa inchoat, industria perficit in paucis. quod
 nisi ita fore considerem; & nisi tuos ad laudem im-
 perus iam inde ab eo tempore, cum te mihi quasi
 meis informandum sermonibus tradidisti, probè
 cognitos haberem. facerem id, quod tu, ut opinor,
 amor in te meo facillè concederes: hortarer te,
 & precibus etiam agerem, ijsdem scilicet, quibus
 agerem cum filio meo, si isto loco esset: ut assidue
 cogitares, quam personam: gereres, quàm grauem
 quàm illustrem, à quo impositam Principe: qui cū
 suum de te iudicium beneficio maximo declarave-
 rit, beneficium tamen ipsum significatione iudicij
 sui vehementer auxit. quid enim putas esse in re-
 bus humanis optabilius, quàm ei non displicere,
 quin nisi Deo valde placeret, valdeque carus esset,
 incursione & vi barbararum gentium vastarentur
 omnia, legibus, moribus, hominibus, viribus de-
 nique ipsis extremum impenderet exitium? Multa
 sunt opinionibus hominum excelsa, atque amplas
 quæ si quis consequi vult, curas suscipiat, labores
 perferat, de ipsa interdum vita periclitetur neces-
 se est. hæc tibi, mi *, (meum enim adhuc appello,
 nec, ut spero, ista mihi te dignitas immutauit)
 hæc, inquam, tibi cogitanda non sunt, nam quid
 tu non habes, cū hoc habes vnum, ut mors,
 ingenium, studia tua Ferdinandus Imperator pro-
 bet: hoc eiusmodi est, ut neque diu solum esse
 possit, & si omnia consequantur, omnia tamen v-
 num vincat. Quare isto bono sic frui, quasi fō-
 te & capite bonorum omnium, & quasi omnium
 maximo.

maximo. Tuos verò sensus, tuas actiones in omni
vita, non dubito, quin ad immortalis Dei gloriam
conferas. sic educatus, sic eruditus es. hanc ego
tibi laudem tribuebam adolescenti; nunc, si vere-
ar ut robustioraliter sentias, ac tui te dissimilem
præbeas, faciam imprudenter. Retine igitur insti-
tutum, & persuade alijs exemplo tuo, verum decus
in bene agendi perpetuitate positum esse; nihil o-
pes ad laudem, nihil præsturas valere: obsoles-
cere prorsus honorum insignia, nisi splendor virtu-
tis accedat. quod quia te sentire certò scio; prop-
terea tibi ex animo, verèque gratulor accessione
dignitatis tuæ; & quanquam varijs distinebar cu-
ris, feci tamen libenter, ut hanc ad te, indicem
lætitiæ meæ, te stemque voluntatis, epistolam mit-
terem. cui si responderis, iucundum tibi fuisse of-
ficium meum intelligam; sin minus, molestum ta-
men fuisse numquam putabo; & occupationibus
hoc tuis, illud amori tribuam. Vale, Roma, Kalcu-
dis. Ian. 1364.

DECIO BRANCALEONI:

Neapolim.

23

Nisi tibi nota esset occupatio mea, vereretur in
primis, ne accusares officium meum, qui litteris tu-
is, amantissimè scriptis, nihil adhuc responderim.
Ego, mi Deci, hoc mihi iuris assumo cum amicis,
ut, si quid ad eos magnopere non pertinet, à me ve-
ro non satis còmodo meo fieri potest, omittā in-
terdum, aut in aliud tēpus rejiciā. te verò cur in
meis necessarijs non numerē, vel Cambij mei testi-
monio, qui tuam in me benevolentiam prædicare
solitus est, vel affirmatione tuarum litterarū ex qui-
bus duplicem voluptatem cepi, & quòd amari

me abs te cognouerim, & quòd cum te esse quem qui non amet, hominem non esse, contenderim. Nec me putes blandiri velle. sic equidem loquor, vt sentio. Præclara virtutis fundamēta iecisti: signa video non obscura, nec dubia tum studij, tum ingenij: nec hortari magis, quàm gratulari debeo: cum tu, qua ætate multi ad inanes voluptates deflectunt, in ea solidam laudem queras, & propensum inuenta gaudere possis. Nec dubito, quin istam mentem, & aliquid ex ea tibi manat gloriæ, vel commodi, totum, quantumcunque futurum est, acceptum Deo referre velis, quod si facis; nã tu mihi multò amabilior es: tibi que ipse optimè cõsulis, cum falsam speciem felicitatis humanæ à veri boni possessione distinguis. Vale, & Cambium nostrum, iuuenem eximie humanitatis, cupidumque omnium liberalium doctrinarum, saluta meis verbis. Romæ. 8. Id. Quintæ. 1564.

EIDEM, Neapolim.

MIRAMVR vterque; tu, quòd litteris tuis non responderim; ego, quòd eo me nomine appelles, atque officium meum requiras. quid tu solus ignoras, quibus distinear curis: quantis rerum oneribus premari quàm numquam vacem: nec tamen deferere officium soleo, numquam id mea vel consuetudo, vel natura pateretur. At non rescripsi. Excusat me litterarum tuarum argumentum. petebas à me scripta mea. que corrigere cum vellem, otium numquam nactus, comprimenda potius, quàm emittenda, iudicaui: idque sum arbitratus licere mihi per humanitatem tuam. Hoc ipsum, inquit, scripsisse te vellem. Hoc ipsum te quoque suscipiam, decuit: & erat amoris; & ego id te cogitare
aut

aut ad
um, lib
dulge
fortaf
par su
cogn
quo n
stem,
rem à
vel m
desid
peter
tuas,
mus,
quos
mz. i

E
tua p
licet
esset
eos,
pret
quat
man
gno
con
Arc
set, i
est,
me.
lige

aut ad aliam saltem causam referre silentium meum, libenter mihi persuasi. in quo si tu me putas indulgere mihi plus, quàm oporteat: assentiar, cum ea fortasse conditione, ut te quoque plus à me, quàm par sit, exigere fatearis. nam in ijs, quæ tua interesse cognouero, nulla, mihi crede, impedit occupatio, quo minùs amicitia nostræ debirum officium præstem, inanes autem litteras ut mittam, vix impetarem à me ipso, si otio abundarem: quid, cum egeam vel maxime? Equidem, in te amando partes ut meæ desiderentur, nunquam committam. idemque à te peterem, nisi voluntatis in me tuæ testes epistolas tuas, Cambium autem nostrum, quem æque diligimus, quasi sponforem haberem. Aduentum tuum, de quo spem rursus iniecasti, auidè expecto. Vale. Romæ. iij. Non. Feb. 1565.

ANTONIO FERNARIO.

Neapolim,

25

Et æqua petis: & nihil est, quod ego tibi, pro tua præstanti virtute, non libenter tribuam. itaque, licet ijs distinerer curis, quibus respirandi locus non esset; potius tamen habui nihil, quàm ut adirem ad eos, qui cum Indicem correxerint, eiusdem interpretandi scientiam maximè omnium tenent. ij sunt quatuor viri, doctrina, & dignitate non vulgari, humanitate etiam tanta, quantam ego summam cognouerim. quorum vnus vetere mihi necessitudine coniunctus, eloquentia princeps, Mucius Calpurnius, Archiepiscopus Iadrensis, cum litteras tuas legisset, incendi aliqua tui cognoscendi cupiditate visus est, extulitque laudibus ingenium tuum, assentiente me. deinde, acturum se cum collegis de tua re diligenter, pollicitus, biduo post ita mihi respondit

si qui sint Astrologiæ indiciariæ libri, qui certò aliquid non affirmant eos legi tutò posse: totàmque hanc esse partem in Indice disertis verbis ita explicatam, vt nihil addendum videatur: Episcopi prouidendi, ne peccetur, facultatè esse permissam: ijs se nihil præscribere neque velle, neque posse: nec dubitandum, quin ijs, pro salute animorum, & religionis nostræ commodo, atque ornamento, egregiè administrent omnia. Hæc de negotio tuo: in quo præstiti, quæ sunt in me, diligentiam, & fidem: reliqua, pro tua prudentia, & æquitate, nisi fallor, à me non requiris. Amicitiam tuam, vt debeo, facio plurimi: idque vt intelligas, elaborabo, & fortasse perficiam. Vale. Romæ. viij. id. Quinct. 1564.

EIDEM, Neapolim.

36

OFFICIUM meum, quod ab optimo erga te animo profectum est, iucundum tibi fuisse, vehementer gaudeo. equidem vellem, quantum in me voluntatis, & studij, tantum esset auctoritatis, & gratiæ: ne tu intelligeres, quo apud me loco sis, quantumque ijs, quæ vulgò bona appellantur, antepōnam ea, quæ verè bona sunt. in quo puto non discrepare iudicium tuum à sententia mea. exulto enim virtute animo nihil inane placet; recta, & honesta, & cum ipsa virtute coniuncta, prima sunt. Quare velim ita planè existimes; patere me totum tui similibus, id est, probis, & eruditis hominibus; nihil mihi plurius esse, quàm ijs operam nauare, eorumque commodis inferuire: quod vbi contigit, ita lætor, quasi beneficium acceperim, non dederim. Tu autem, quasi magnum aliquid tua causa præstiterim, gratias mihi agis: & suauissimam epistolam condita rosa dulciorem facis: amanter tu quidem, & benigne: sed
e studio.

è studiorum similitudine, præsertim artium liberarium, quibus vterque nostrum deditus est, contractus amor munera non desiderat, seipso contentus est: nec mihi quidquam est, aut esse potest te ipso præstantius, & benivolentia tua: quam si conseruas, omni me afficis beneficiorum genere: & hoc nomine maiores tibi habeo gratias, quam si mihi Adonidis hortos donares. Ego te, ut debeo, in oculis iam fero, licet nunquam viderim. Vale. Romæ iij. Kal. Scx. 1564.

EIDEM, Neapolim..

27

MAGNI amoris indicium, quodd scribere ad me volueris, cum tamen, quod scriberes, nihil esset, argumento scilicet nunquam indiget verus amor, verè autem quis amat, nisi qui, speciem virtutis intuens, hæret in ea, vnam expetit, cetera floccifacit? hoc idem, qui sentiunt, facile coniunguntur animis, licet longissimè distent. quod, opinor, utrique nostrum contigit. nam studiorum similitudo contraxit amicitiam nostram, nec vulgarem, ut video, sed qualem sæpe multorum annorum obsequia, officiaque plurima, & familiaris consuetudo non peperit. quod tu si cogitas, ut ego non mediocri cum voluptate sæpe facio: contentum esse me, & letari vehementer voluntate, ac studio tuo, munera verò prorsus non esse necessaria existimabis. quamquam amplector equidem officium tuum, & de pastillis aromaticis ago gratias, cum præsertim stomacho languenti viles admodum experiar. quod verò de muliere dulciaria addidisti; amo diligentiam tuam; vel quodd eius excellenti opera usus es; cum vulgaris tibi confectura, qui tuus est in me amor, non satisfaceret; vel quodd ipsum mihi signi-

significandum pntaueris. Cymbæ tuæ secundos ventos exopto: & libenter spero fore, quod vehementer cupio. res tamen ipsa quæ sit, quidque sibi velit Aquilonaris illa tempestas, planè nō assequor. sum enim aliquanto hebetior, quàm tu suspicaris. De minutis auibz, risi, & consilium tuum, licet easam ignorem, tamen improbare non audeo, nimirum, cauere, sapientis est: & satis cauet, qui non temerè credit, quod Epicharmi poetæ Siculi, celebrato versiculo monemur, Vale. Romæ xij. Kalend. Feb. 1565.

NATTÆ.

38

NOTVM tibi esse arbitror statum rerum mearum: de quo tamen, & de mea valitudine, ex familiaris tui, qui has litteras perferet, cognosces. Voluntatem in te meam, atque obseruantiam, quæ antea fuit, eandem esse, ac semper futuram, tibi persuadeas, vtinam re ipsa aliquando experiaris. habet hoc virtus, vt languescere animos in amore nō sinat. te verò, quis iam ignorat, cum paucissimis in omni genere laudis esse conferendum? Perge in cursu laudabilis industriæ tuæ: quando nec otium deest, quod mihi occupationibus eripitur, & præclara habes adiumenta doctrinæ, atque ingenij, quæ tibi gloriam, nobis fructum afferent. Me verò vt ames amore illo tuo singulari, ita cupio, vt nihil magis. Hæc scripsi raptim, in summa vacui temporis inopia. Vale iij. Id. Quinæ. 1564.

PETRO MAFFÆIO.

Geniam.

39

Et otium tuum significas, quod equidem vehementer optabam: & Latine scribis, & coraliam quoque polli-

polliceris. nil profectò tuis litteris iucundius. hoc enim verbo per vxoris, & filiz valetudinem iam vtilicet. vnum requiro, quòd orij rationem prope nullam reddis. atqui me id à te, vel si taceam, expectare tamen, ne dicam exigere, poteras opinari: si modò, te à me diligi, & diligi propter studia tua, putas. Iurisconsultus ille adhuc litigat, cum damno lucrum quærens. quem diligat, ignoro: vitur quidem per paucis, & amare tenebras videtur. fortasse illi persuasum est, desiderari se posse ab oculis multorum, si rarus in publico sit. id populus curat scilicet. Hæc de illo. quod ad me attinet, non libenter: tua verò caussa scripsi non inuitus, ne prorsus amiculi desiderio tabesceres. Venio ad Antonianum, quasi à ruta ad pulegium: nihil enim hoc adolescente amabilius, siue mores, siue doctrinam spectes. Gratulatus ei sum tuo nomine de oratione, qua Cæsarem in funere laudauit. is tibi vicissim gratulatur de statu rerum tuarum: speratque fore, vt aliquando te ad nos referas benenitum, & fruaris nobiscum simul tranquillo animo, litterulis nostris, certo veltigali, tua virtute parto. quod hic, vt sunt tempora, pauci consequuntur. nihil autem miserius, homini præsertim liberaliter educato, quàm suspensas habere vinendi rationes, & aliunde pendere, dubia spe, quam sæpe fallit euentus. Tu igitur frui istò otio, & colloca in tuto fortunas tuas: quod vides facere discipulos tuos. *οἱ καὶ μαθηταὶ κριτίους διδάσκων*. Camillum Seuerinum, doctum iuuenem, & probum, rusticarum cum nobili iuvene, optimeque erga ingenuas artes animato, Io. Baptista Nigro, valde lator. non enim dubito, quin multas diei horas iucundissime traducant, animum egregijs de virtute sermonibus oblectantes, corpori tribuentes, quantum satis est.

est, vtrumque cupio, quod tuo commodo fiat, meo nomine salutari. Aldus te, vt debet, amat, salutemque tibi multam impertit. Vale. Romæ. 14. Sept. 1564.

PAVLLO SACRATO.

Fertariam.

30

MALE sentis de vtroque nostrum, cum de immutata mea erga te voluntate suspicaris. nam & me leuem, atque inconstantem, & te fingis dissimilem tui, id est eum, cuius in amore, cognita iam virtute tua, languere quisquam possit. tu de te ipso vides quid statuas, & quo modo seras iniuriam tuam: ego meâ nec dissimulare, nec ferre leuiter possum. nam cum ab incunte ætate ingenium, animumque meum ijs artibus, & studijs excoluerim, vnde præclara omnia nascuntur: scilicet egregium indultus meæ fructum ferrem, si, quod in quibusdam soleo reprehendere, quodque ipse sciens nunquam feci, in amicitia peccarem, præsertim tua, quæ non, vt multæ, casu & fortuito contracta, sed expetita à me semper, & pluris æstimata, quàm quæ vulgò maxima putantur. Obsecro te istam ne patere suspicionem in animo tuo residere: cogita, quod res est, te mihi esse in oculis: delectari me vehementer memoria officiorum tuorum, & angi nonnunquam, quòd habere magis gratiam, quàm referre possim. In pensione exacta, & pecunia permutata agnoui diligentiam tuam, vel amorem potiùs, quo tu adductus, mea negotia vel minima ita curas, quasi maxima sint, maioremque commodi mei, quàm dignitatis & personæ tuæ rationem habes. De locatione verò renouanda, totum ad te refero. mihi, quidquid egeris, non modò rarum, sed etiam gratum erit, venditio.

ditionem
fortuna
gis, quâ
nostrum
fine cul
hoc in
rari à C
finum
losoph
notissi
Je. Fi
xvj. R

E

fu
m

dirionem quidē temporibus excludi, & priuatorū
fortunas nouis uestigalibus exhauriri, non mea ma-
gis, quā vestrā, causā doleo: quamquam dolorem
nostrum leuare debet illa ratio, quōd nihil malum
sine culpa, item vt cum culpa nihil bonum. Ego me
hoc in aduersis didici sustentare solatio, quod igno-
rari à Christianis, quibus hęc sententia pręstantis-
simum in cęlo fructum promittit, cum ijs etiam phi-
losophis, qui verę felicitatis vix vmbra viderunt,
notissimum fuerit, turpe simul & exitiosum est. Va-
le. Filius te salutat, & in primis obseruat. Romę
xvj. Kal. Dec. 1564.

EPISTOLARVM

PAVLLI MANVTII

LIBER SEPTIMVS.

CAMILLO PALÆOTTO.

Bononiens.

ECTE, & amabiliter cogitas,
cum vsuram mihi sermonis tui,
tuęque suauitatis, ademptam lo-
corum interuallis, restituentem
quoquo modo litteris exiltimas.
hoc sanē non modō mea per-
uetus in te, & perpetua, & iā ad
summum perducta beneuolentia, verū etiam hu-
manitas illa tua postulat, in qua tibi conferre possū
pau-

paucissimos, neminem certè debeat antepone-
 Atque hoc loco recurrit animus ad initia nolue
 necessitudinis, repetitque secum, & magna cum vo-
 luptate contemplatur officia tua: quæ libenter
 lijs prædico, tibi non minùs libenter exponerem,
 ut hoc ipso me gratum, & memorem intelligeres, ni-
 si me reuocaret pudor tuus, & putarem confidere te
 memoriæ meæ, nec tamen expetere à me quid-
 quam præter voluntatem. Sed omitto illa vetera;
 recentem gratiam præterire non possum, quòd ho-
 mo semper districtus à publicis rebus, priuatis cu-
 am, quæ tua benignitas est, amicorum negotiis
 tum opera, tum animo distentus, epistolam tamen
 ad me miseris, & bene longam, quod ipsum amoris
 est, & omni prorsus officio, omnique lepore, & ele-
 gantia refertam. Nam, quòd me laudas: non ita
 desipio, ut velim tecum de veritate contendere, si
 te delectat hic error; fructu quamuis diu, me nec
 repugnante, nec inuito. sin errare turpe ducis, in
 eo præsertim genere, in quo te, vel si ego tecum
 sentire velim, res tamen ipsa facilè refellet: dic
 me deditum litteris, dic antiquitatis cupidum imi-
 tandæ: studium tribue: largire industriam: hæc fa-
 tebor, & agnoscam: de doctrina verò, & eloquentia,
 quam in me vtramq; plena manu congelessi, etiam
 atq; etiam vide quid sentias. quam enim rursus
 bene & emendatè scribendo consequeris, eandem
 laudem non bene de scriptis alienis iudicando ut
 amittas, committere non debes. Habuit istam glo-
 riam proxima superior ætas; cum florent illi viri,
 de quibus nulla posteritas conticescet, Bembæ, Sa-
 doleti, Poli, & horum vel æmuli, vel imitatores mul-
 ti. tunc industriam benignitas excitabat. fructus la-
 borem sequebatur: ad opes, ad honores aditus pa-
 tebat. nunc obsolescit splendor omnis Romanæ
 linguz,

linguæ, & destituta præmijs migrat ad exterarum nationum eloquentia. Hic tunc me vocas ad scribendum, & quasi iam languentem in cursu quantum potes incitas. Obsecro, quid spectemus? vides enim tempora: vides hominum ingenia, ad inuidiam prouiora, quam ad æquitatem. dignitatem verò illam, & ea commoda, quæ proposita olim erant, nihil est, quod cogitemus. Quo circa sine me cedere temporibus, & minuere laborem ætate iam ingrauescente: si non concedis, quod interdum cupimus, ut artē omnino definamus. Ac faceres tu quidem, ut ego sentio, aliquanto iustius, si ad communes amicos, Sigonium, & Amasæum, utrumque doctrina, & ingenio præstantem, cohortationem istam conuerteres, quāquam Sigonium cessare non arbitror: scribit enim non minus alacriter, quā egregiè. Amasæi autem musas, quæ so, cur pateris sileres? certè illum dixeris accuratè quædam pangere in historias Polybij. magnifica res, & gloriosa. cuius expectationem ego te auctore iam aliquam apud eruditos homines commouisti. nunc tuæ sunt partes, ut illum vrgeas, efficiasque, ut omnino opus appareat: simul enim & studiosorum utilitati, in qua pater eius, dum vixit, eximia cum laude fixit omnes curas, & gloriæ suæ vehementer consulat. Amulius Cardinalis, optimarum artium patronus parè singularis, tua sui memoria ita delectatur, ut si cetera desint argumenta, vel ex hoc vno constet, quo apud illum loco sis. itaque noli vereri, ne illi ex animo effluas. non enim is est, qui vel temerè amet, vel temerè amare desinat. noui iudiciū in deligendis hominibus: noui constantiam in tuendis. præterea fratrem tuum, Auditorem Rotæ celeberrimum, clarum præstantibus in Christianam Remp. meritis in oculis fere: de te verò perhonorificè & loquitur, & sentit. Cum Vitellio tuis verbis

de noua dignitate sum gratulatus, egit gratias, & letari officio tuo, velleque plurimum tua causa visus est. Vale, & Sigonio meo, & Amasæo tuo, vel potius vtrique nostro, salutem à me plurimam. Romæ, xij Kal. Ian. 1565.

EIDEM, Bononiam.

2

CARDINALEM habes fratrem tuum, habes igitur, cur & vehementer, & perpetuò gaudeas, diuinum enim bonum honor est, non quilibet, sedis tantum, qui vitæ innocenter actæ, qui summis in Christianam Rempub. meritis, qui relictis denique studijs, artibusque tribuitur. quod quia contigit fratri tuo; cuius animum, ab omni semper ambitione remotum, non hæc virtutis insignia, quæ ipsa per se nemo sapiens concupivit vnquam, sed ipsa virtus sua forma ad bene agendum illexit: ideo letantur omnes boni, & fructum quisque capit ex aliena dignitate: quasi ad omnes pertineat id, quod, si eisdem sensus, easdem actiones imitentur, sperare omnibus licet. quo tibi nomine haud sanè paullo plus, quam verbis assequi possum, gratulor: nec verò tibi solum, sed familiæ tuæ vniuersæ, cui proponitur egregium colendæ virtutis exemplum, sic, vt vix iam esse quisquam possit, qui non ad verum decus, atque ad omnes bene audiendi partes excitetur. Ego ipse, qui quidem in tuis esse, & numerari volo, nescio quo modo vehementius, quam antea, cupiditate solidæ laudis incendor, atque ita statuo, non satis, esse, in studijs, & in vita me similem esse meis laborandum, atque enitendum, vt ipse me vincam, & qualem esse decet eum, quem vos diligitis, & in quæ officia multa contulistis, talem aliquando me præbeam, Equidem, si voluntati par facultas esset, nostram

nam amicitiam, quæ vobis, vt ego sensi, periucunda, mihi, vt omnes intelligunt, perhonorifica semper fuit, libenter ornarem. sed enenit contrâ, vt ego orner quotidie magis iudicio de me vestro, & hac ipsa, qua vix optari maior vlla potest, recens vestræ dignitatis accessione simul accedat aliquid ad estimationem meam. caue enim exillimes, aut latari mediocriter amicos meos, aut mihi à paucis illo ipso die, quo in amplissimum ordinem frater tuus cooptatus est, gratulationem esse factam, eoq; maior & mea, & aliorum lætitia est, quod fore nemo dubitat, quin hunc honorem, qua virtute est adeptus, eadem ita gerat frater tuus, vt ex industria, doctrina probitate fructus Christiana Resp. maximos capiat, sic enim vixit ad hanc diem, & in maximis, grauissimisque rebus ita se exercuit, nihil vt illi iam placere possit, quod à communi bono discrepet, nihil tã difficile, tãve arduum occurrere, quod vel prudentia non assequatur, vel cura, studio, scientia non perficiat. Vidit igitur in hoc quoque multum, qui cetera omnia pro sua singulari sapientia prospicit egregiè, Pius iij. Pontif. Max. cum talem virum non modò non ambientem, sed nec opinantem, nò postulantem quidem certè, in Cardinalium Collegium, ipso Collegio comprobante, probis omnibus, & eruditis viris mirificè lætantibus, adsciuit. Nos autem, & quicumque bonis bene cupit, ea quæ vult, ac sentit de communi re, quæ velle & sentire omnes debemus, diuturnam expetamus, & precemur à Deo fratri tuo vitam: vt cum præstantibus viris, quos habet dignitate pares, voluntate, & studio similes, eam vniuersæ Ecclesiæ, quam tempus & necessitas flagitat, opem afferre possit. quod si acciderit; publica primum causa, deinde etiam nostra lætabimur. futurum autem, ego quidem,

permotus diuinatione quadā. non magis opto, quā
spero. Vale. Romæ, id. Mart. 1565.

IO. FRANCISCO COMME NDVNO
CARDINALI CREATO.

O DIEM præclarum, qui perpetue voluptatis,
& lætitiæ nobis initium attulit, quarto idus Martiad
illo enim te die Pontifex Max. à cunctis bonis ex-
petitum, cum excellentibus aliquot viris Cardina-
lem nominauit. Queri iam definamus, virtuti locum
non esse, quod antea multis in ore fuit, nec iniuria:
quosdam enim ad summos honorum gradus nobili-
tatis, nonnullos opes, alios alia, sola virtus pau-
cissimos extulit, deleuit hanc maculam, & veterem
illam Pontificum sanctissimorum consuetudinem,
reuerentiam à paucis, exoptatam diu, Pij Quarti nun-
quam satis laudata sapientia renouauit. Quo fa-
cto, te quidem pro tua non vulgari prudentia in-
telligere arbitror, quæ tibi partes imposita sint,
qualque res & præsens à te dignitas, & antea tua
vita postulet. ego autem hoc tibi videor affir-
mare posse, vnum sensum esse, vnamque vocem cum
tibi gratulantis vniuersæ bonorum Reip. tum ve-
rò maximas Pontifici gratias agentis, quòd tempo-
ribus difficillimis labantem Ecclesiam tali præsi-
dio fulserit, vtroque tibi istum honorem detulerit
non petenti, quem studiosè petentibus nobilissi-
mis viris denegandum iudicauit. Omnino, quod
tu scis optime omnium, nullam mercedem requirit
virtus, nec ad se ornandam assumit aliquid extrin-
secus, verum tamen, si duabus rebus, præmio, & pœ-
na, quod sapientissimi viri litteris mandarunt, salus
publica continetur; vtroque pariter est lætandum
& ea,

& ea bonis impertiri, quæ inter homines ducuntur amplissima, & ita improbitatem notari, ne quis exsultet in culpa, & impunitatem licentia consequatur. quod cum ita sit; lætari te quoque plurimum decet honore tuo, & fructum illum magni facere, quem tamen non appetisti, cum labores gravissimos pro Sedis Apostolicæ commodo susciperes, cum pericula subires, cum omnes denique curas, omnem mentem, operamque in communi salute collocares. Equidem, ubi te Cardinalem esse declaratum cognovi, exultavi gaudio, eaque persuasus voluptate sum, quam his litteris exprimere mihi non licet, tu tamen, ut opinor, cogitatione comprehendes, si quæ mea semper in te fuerit primum benevolentia, deinde etiam, ubi cœpit esse tua virtus illustrior, observantia, cum animo tuo considerare volueris, quod ut facias, etiam atque etiam à te peto. Vale. Romæ. xii. Kal. Apr. 1565.

CHRISTOPHORO RUFFO.

4

PENDEBAM animi nec satis constituere poteram, plusne voluptatis ex discessu tuo caperem, an molestiæ. voluptatem efferebat illa ratio, quod erudire artibus egregijs adolescentem illustri loco natum, quam tu curam suscepisti, primum, ut ego sentio, dignitatem habet; deinde, fructum ex eo te posse colligere intelligebam, non illum quidem tua cum industria & virtute consequendum, attamen eum, qui pro malis temporum non omnino contemnendus esse videatur. quod si otium quæris, vel ut aggrediare ad scribendum, vel ut ea, quæ iam habes instituta, per polias: isto fortasse loco nihil aptius, aut accommodatius ad tua consilia reperies, nam in vrbe Romæ, etsi nihil obstat, quo minus arbi-

tratu suo quisque viuat ; interpellatores tamen
 quandoque non desunt, honesti illi quidem, recti-
 que dediti studijs ; interpellatores tamen. Hæce-
 rant, quæ mihi de te cogitanti latitæ non parum
 afferrent. Rursus, cur non dolerem, cum hic te mul-
 ti, ipse multos diligas, carere nos tua consuetudi-
 ne, te nostratiam verò non vulgarem doctrinam,
 cui quidem ego semper, à quo primum die, tua
 scripta vidi, debitum voce mea testimonium per-
 solui, in hac luce, & celebritate versari, tibi cognita
 decoretur, quis, qui te verè atque ex animo amari
 non vehementer cupiat? Hanc mihi molestiam pro-
 pè omnem, & ancipitem sanè curam eripuit episto-
 la tua, quod enim tu studijs tuis otium exoptare vi-
 debaris, eo te istie iucundissimè perfrui, nec vrbis
 desiderio admodum laborare, faciliè coniecitraque
 vide, quàm libenter animum meum ad tuam vo-
 luntatem accommodem, idem si ad me sæpe scrip-
 seris ; quod ita expeto, si modò fieri tuo commodo
 possit: abesse te lætabor, cum ea tamen spe, ut ali-
 quando nos reuistas, tum scilicet, cum rationes tuæ
 patientur. idem sentit, idem vult Octavius noster,
 idem etiam Sirdettus Cardinalis qui viri ornamen-
 ta, & lumina nostrorum temporum : quibus te esse
 ac fore semper carissimum, non dubito, quin & tibi
 persuadeas, & id in magna tuæ felicitatis parte po-
 nas. Vale. Romæ. 4. Id. Apr. 1565.

JO. GENVÆ.

5

CONVENIT inter nos de nota scriptis meis
 apponenda, quæ moram ferre non possint: nota ve-
 rò signum omisimus. hoc igitur erit, l. Tu si mihi in
 hac describenda epistola tam celeritate satisfacere-
 ris, quàm emendatè scribendi studio, polita quæ &
 eleganti

elegant
 multum
 antur q
 meus:
 nio, sed
 haud p
 am, sole
 Ianuar

Et
 tudine
 dolore
 to libe
 gressu
 ut mi
 tu ex
 aliqua
 cum o
 stura
 ra om
 & Bo
 ment
 verum
 mum
 possi
 dem
 nus
 me a
 orun
 aust
 vt o
 tum
 quo

eleganti litterarum forma satisfacere solitus es, multum addes ad officia in me tua: quæ cum augentur quotidie, augeri tamen vix potest amor in te meus: eò iam peruenit non modò litteris, & ingenio, sed moribus etiam, & probitate tua: quæ ego haud paullo pluris, quàm omnium rerum scientiam, soleo æstimare, Vale. Ex ædibus nostris. Nonis Ianuar. 1564.

JOANNI BAPT. TITIO.

Florentiam.

6

ET 61 doleo, negotijs te nimium diu à consuetudine abduci studiorum tuorum: tamen hanc in dolore voluptatem capio, quòd tu is es, qui, adempto librorum usu, doctissimorù hominum assiduo cōgressu, & sermone familiari iacturā hanc ita sarcias, ut minorem fructū ex otio suo multi capiant, quàm tu ex negotio tuo, gratulor tamen tibi, quòd, litibus aliquando liberatus, redieris ad communes Musas: cum quibus quam iucundè viuas, de me ipso coniecturam facio. pascor enim, mihi crede, litteris: cetera omnia vel molesta, vel certè parum grata. Datus, & Bonannus, si, ut scribis, ita de me sentiunt; vehementer gaudeo, equidem utrique; non tuo solùm, verùm aliorum quoque testimonio permotus, plurimum tribuo. quod utinam officio declarare aliquo possim: in quo facultas exoptanda, quæ nunc quidem abest: animus certè numquam deerit: sin id minus licebit: tu scilicet, quæ tua est humanitas, & in me amor, cum de me ijs omnia polliceberis, tum eorum mihi benevolentiam, cuius ipse potissimum auctor fuisti, conseruabis. debes enim, & vis opinor, ut optimus artifex, perpolire opus tuum, & ad exitum perducere. A te, mi Titi, promissa non exigo; ne, quod liberalitatis est, id videar fidei velle tribuere;

eum tamen vtrique confidam pariter . hoc tantum
dicam : quod te facturum scripsisti , id si quam pri-
mam feceris , fore , vt non minus de tempore , quam
de re , tibi gratias agam . Corta tuus semel & ite-
rum ad me venit . sanè delector hominis probitate ,
moribus , doctrina , amo etiam vt amicum tuum , &
quamquam premor negotiis ; quod tu optimè scis ,
cum tamen ire ad me voluerit , numquam eum ex-
cludet occupatio mea . Filius abest , Venetias profe-
ctus ante aliquot dies , inde Asulam : quo in opido
frater meus , ab omni remotus grauiore cura , tran-
quillo animo ita sibi viuit , vt rem domesticam non
contemnat . Vale . Romæ . v . Kalend . Nouemb .
1565 .

MARIO CORRADO.

Neapolim.

7

ET SI nec magis , quam soleo , vacabam ; & ad
quotidianas occupationes accesserat cura sanè
grauis , ex interitu suscepta domestici hominis , ad
mea negotia vehementer apti : feci tamen , amore
impulsus , quo te propter ingenij , doctrinæque præ-
stantiam mirificè sum complexus , vt epistolæ tuæ
respondereim : quæ mihi voluptatem eò maiorem
attulerat , quod te Neapolim venisse , nec statim dis-
cessurum , cognoui , sæpius enim & commodiùs , vl-
trò citroque cursantibus publicis tabellarijs , tu de
meo , ego de tuo statu audiam . Videre mihi videor ,
te totum in litteris esse . cupio non inanem esse con-
iecturam . vt vt est , hoc equidem spectro delector , &
mirabiles industriæ tuæ fructus exspecto . Ad Latinā
verò linguam quod attinet , mihi crede , sine causa
laboramus , an illa tibi , tot veterum illustrata monu-
menti , tot etiam recentiorū probata testimonijs ,
vel nostro , vel cuiusquam egere patrocinio vide-
tur

tur præfio
ad repelle
sos re cidu
inscitia ne
cies , & p
cognosci
vt ille ait
tamen in
trema qu
quas vol
benter , &
errare ne
fellas lic
dem inte
candam
dos , vt i
ui . Ston
na culp
memus
ribus n
inolesti
pensat
quiris
tempo
co , Pa
tia non
bernisi
eruan
profe
nimis
thog
Id N

tur? præsidij satis, atque opum in ipsa positum est
ad repellendas istorum iniurias: quæ tamen in ip-
sos recidunt. nam ei nemo maledicit, qui seipsum
inscitæ non condemnet. quod si Latine linguæ spe-
cies, & pulchritudo, quæ vulgi oculis non patet,
cognosci ab omnibus posset; amores incredibiles,
ut ille ait, excitaret sui. me quidem sic affecit, cum
tamen integram eius formam nondum nouerim, ex-
trema quidem lineamenta vix adspexerim, ut reli-
quas voluptates contemnam, cum hac, & in hac li-
benter, & iucundè viuam. qui verò aliter sentiunt, &
errare non exilimant: sexcentis eos argumentis re-
fellas licet, parum proficies. quod ego cum iam pri-
dem intellexerim, pauca quædam scripsi, ad indi-
candam sententiam meam: nervos esse intenden-
dos, ut in arcem huius causæ inuaderem, non puta-
ui. Stomachari, mi Corrade, iam definamus in alie-
ni culpa: & gratulemur potius ipsi nobis, quod a-
memus ea, quæ præclara sunt: quæ si parantur labo-
ribus maximis; id quod à studio multos deterret;
inolestum tamen esse non debet, quod gloria com-
pensat immortalis. Fragmenta patris mei quod re-
quiris: apud me nulla sunt: furto ablata, quo ille
tempore vita excessit, creditum est. In Sex Empiri-
co, Palæmone, Aspro, & reliquis mea tibi diligen-
tia non deerit. odorabor, sicubi latent. nam in ra-
bernis non exstant: inuentos noli dubitare, quin
eruiam. quam vellem filius adesset, qui Venetias
profectus est! præstaret aliquid, opinor. hæc e-
nim studia tractat nauiter; & grammaticos, de Or-
thographia cum scriberet, euoluit omnes. Vale. 4.
Id. Nouem. 1365.

EIDEM,

SUPERIORE hebdomada pluribus verbis epistolę tuę respondi, heri alteram accepi: in qua peti a me fecerim ne inscriptionem illam, cuius exemplum ad me misisti, in quo laborem sumisisti non necessarium: id enim ex amico meo, ad quem illam, misi, cognoscere omnes possunt. Quod mihi nescio quos inuidere significas: de inuidia non laboro; si quis maledixerit, fortasse tacitum non feret. Quod autem, ne stultis hominibus gratificer, me mones, in consilio tuo benevolentiam agnosco: verumtamen, neque quos tu stultos vocēs, neque quam rem notes, assequi satis possum, nam, si quis grammaticus obtrectat, susque deque laborantibus enim inscientiæ morbo medicinam facere si coner, valde sim stultus, si possim, valde sapiens. In exemplo inscriptionis ad me misse verbum desideratur; omissum incuria describentis, nam, ubi est, VT DEBITVM ET DOMESTICAE VIRTVTI, ego scripsi, VT PIETATI DEBITVM ET DOMESTICAE VIRTVTI. Vale. Romæ. 15. Kal. Decemb. 1563.

PETRO TERPINIANO.

Lugdunum.

9

AMARAM antea non vulgariter amorem in me tuum, cum præsertim suauitates in te essent ingenij multa, rara probitas, doctrina propè singularis: nunc, quam in exhaustiōe mandato, quod humanitate tua fretus discedenti tibi dederam, curam & diligentiam adhibuisti, ea me sic affecit, vt omni re animi mei sensu complectar, omnia tibi, quasi iure opti-

optimo del
de amico n
vera sunt
ingenio, v
præclara q
optima m
quod si se
est, cum D
restituam
me erit: n
ad eius d
Quod ser
esse, & in
te tui sim
publican
quàm &
hement
puer, cui
incumb
nè is eff
respond
pferis, h
micitiæ
que iuo
proflig
profun
cultate
eat, qu
prosec
tate vi
nomi
14. Ka
Cv
offici
doctr

optimo debita, studia, & officia polliceat. quamquā de amico meo duriora significant litterę tuę quę si vera sunt: amicum iam non appello. excellat licet ingenio, valeat industria, ex antiquis monumentis præclara quęque delibauerit: hæc inania sunt, nisi optima mente, & Christiana pietate iungantur. quodd si se respexerit, si cum Ecclesia Catholica, id est, cum Deo, redierit in gratiam: tunc ego me illi restituam: tollam hominem, & ornabo, quantum in me erit: nullum ei deesse à me officium patiar, quod ad eius dignitatem, exultationemque pertineat. Quodd scribis, Lugduni meliore iam loco religionẽ esse, & in eo te operam strenuẽ nauare: non miror te tui similem esse, præsertim in communi salute: publicam verò rem quotidie melius ire, contrā quā & sperabant nefarij homines, & agebant, vehementer gaudeo. Rex autem adolescens, ac pænẽ puer, cum in Christi causam tanto animo cõperit incumbere, superare videtur ætatem virtute, & planẽ is esse, qui maiorum suorum laudibus aliquando respondeat. Posseuino meo cum salutem à me scripseris, hoc addes, memoriam illius nostrę veteris amicitię mihi periucundam sed longẽ carius, longẽque iucundius, quodd omnes ingenij sui vires ad profigandos Apostolicę Sedis hostes felicissimẽ profundat. gratulor sanẽ optimo iuveni de ista facultate: nec dubito, quin eum semper, quocumque eat, quamcumque rem aggrediatur, ope sua Deus & prosequatur, & iunet. Rouilium; præstanti humanitate virum, egregiẽ de religione sentientem, si meo nomine saluaueris, gratissimum feceris. Vale. Romę 14. Kal. Decem. 1585.

CVM epistolam complicare, venit ad me, vt solet, officij gratia communis amicus, diligẽs obseruator doctrinę tuę, Zerbinus Ritius. is rogauit, vt salutem tibi

tibi suis verbis adscriberem, quod facio libenter, quæ rogo, si tamen hoc patitur humanitas tua, vt me iuuenem, amore tuo dignum.

HORATIO CARDANETO.

Perusina.

30

QVÆRERECUM, si liceret, id est, si pateret amor in te meus, quod fructu me priuas & humanitatis, & iudicij humanitatis, quasi te amantem non redamem, quod abest longissimè à moribus, & consuetudine mea: iudicij, quod beneuolentiam meam ita petis, quasi ego, qui tu vir, quantusque sis, quæ in te suauitas, quæ doctrina, quæ virtus, quod omnes iam norunt, solus ignorem. Vbi igitur illa, quæ in me plena manu confers, quamquam id quidem amicè magis, quàm verè: verum tamen, si tu eum me putas esse, quem litteræ tuæ significant; in quo, si vis, (vide quanti te faciam) plus tibi credam, quàm mihi; cur minuis auctoritatem testimonij tui, & patè tuam sententiam in dubium reuocas, cum admonendum me censes, vt eo erga te animo sim, quo si non essem, non modò indoctum, agrestem, inhumanum, sed planè me hominem non putarem. Conor, inquis, extorquere, vt me ames. Non est, mi Cardanete, cur coneris id quod iam perfecisti: aut extorqueas, quod ego tibi mea sponte, & ita libenter quidem tribuo, vt etiam, quod amare videaris amorem meum, ipse mihi gratuler, tibi gratias agam. Quod ais, officio te esse impulsam, vt ad me scriberes, & eodem officio admonitum, vt breuiter scriberes: agnosco modestiam tuam, & probo, cum eo tamen, vt existimare te velim, vel si creberimas ad me, longissimasque miseris epistolas, & quæ mihi omnes gratas, & pericundas fore. cur enim

Scriptis

scriptistu
non desid
die multi
tarios me
pistolas
tos daren
libris, vt
stem sol
ponam
opus est
virium: &
nimo, &
eunque
Hæc ser
Romæ: 4

QV
similium
micitia
dijs, q
perpet
am fier
fructu
vulgar
quæ se
quod
ner, vt
um le
quant
que i
sim, t
Mult

scripſiſtuis non delecter, quę cū lego, antiqua non deſideroſ cū præſertim iſtam facultatem hodie multi expectant, pauci conſequantur. Commentarios meos in familiares, vt vocant, Ciceronis epiſtolas requiris: ſi eſſet otium, propediem abſolutos darem. ſed ita ſæpe, neſcio quo fato, diuellor à libris, vt interdum mihi Roma diſpliceat, & agreſtem ſolitudinem vrbane celebritati libenter antepoſnam. Illa de Imitatione ſinamus iacere. ſpiſſum opus eſt, & longi temporis, nec fortasſe poſtrarum virium: & vt verè dicam, ſperare vix ardeo, quam animo, & mente formam videre videor, eam, quęcunq; eſt, oratione, & ſtylo ſatis explicare poſſe. Hęc ſcripſi, in lectulo, cū leuiter ægrotarem. Vale. Romę. 4. Non. Ian. 1366.

JOANNI CASELIO.

Florentiam.

II

QV o maior eſt virorum præſtantium, id eſt, tui ſimilium, inopia, eo mihi carior eſt, & eſſe debet amicitia tua: quam quidem omnibus officijs, & ſtudijs, quę à ſumma proficiſci beneuolentia poſſunt, perpetuò colam. quòd vtinam per valetudinem tuam fieri licuiſſet vt Romam peruenires. maiorem fructum, quàm qui ex litteris percipitur, qui tamen vulgaris non eſt, ex familiari conſuetudine, mutuoq; ſermone, vterque noſtrum capere potuiſſet. quod quando non accidit: ego, quod ad me attinet, vt amoris mutui recordatione deſiderium meum leniarur, operam dabo: litteris autem ita vtar, quantum negotia ſinent. quo te contentum eſſe, neque in hoc genere plus exigere, quàm præſtare poſſim, tua mihi pollicetur humanitas. De philoſophia illuſtranda, præclare cogitas, verùm præclara omnia

ma quàm difficilia sint, his præsertim temporibus, non te fugit, sunt enim adhuc, qui frugibus inuenti, glande vesci malint, quibus ignosci fortasse ex aliqua parte potest, quòd eos pudeat, Quæ pueri didicere, senes perdenda fatentur, sed eorum exemplo discipi adolescentes, & inquinata doctrina infici, atque corrumpi, hoc quidem graue malum est, malum, inquam, non ferendum; idque tu iure doles, & ego sic, vt tibi non concedam. Verùm hæc Principes viderint: qui nisi peccarent in delectu, gymnasia florent, optimeq; cum literis, & bene litteratis hominibus ageretur. De studijs meis, an de negotijs, aliquid scribam negotia nihil ad te scilicet studia uero propemodùm iacent, & eo magis, quòd valeo parum commodè. Te valere, liberatū iam, vt arbitror, diuturno morbo, non mediocriter gaudeo: reuertentem in patriam amore protequor: frui optimis studijs, & cupere studiorum vberioros fructus, ita cupio, vt si communia bona essent, sic enim decet eos exilimare, quorum animos & coniunxit virtutis amor, & retinet. Vale, Romæ. 9. Id. Ian. 1566.

FERDINANDO GATVLÆ,

Neapolim.

23

SUPERIORIBVS diebus, cū tu me luculento sanè carmine salutasses, et si molestè ferebam, eripi mihi occupationibus facultatem respondendi, tamen non verebar, ne tibi de meo erga te animo secus interpretandi occasionem afferret silentium meum, odiosas enim, nec dignas bono viro suspiciones longè à se repellit exultus literis animus, & liberaliter educatus. nunc verò, cum me præceptor tuus, homo egregiè doctus, & spectatæ integritatis, Blasius Monicus, modestè ille quidem, tamen vt cupidita-

piditatem d
cij mei: nih
ijdem, qui
de tuis quid
barem omni
legantiam,
trumque, n
test: in me
quam rem
illa, que se
benter leg
à: veterib
non posse
gnitudine
delectat e
cū te an
uti te me
solū, &
quod tu
mo, pro
do ad ius
vt istam
inornata
rum, sci
quasi de
quentia
accurat
Monicu
ris. Eri
Iurisco
de res
& plan
nino a
præsta
plina,

piditatem dissimulare non posset, admonuisset officij mei: nihil habui potius quam ut hæc ad te, licet iisdem, quibus antea, curis distentus, exararem. Ac de tuis quidem versibus si quæris quid sentiam probarem omnia, si placeret argumentum, in verbis elegantiam, in sententijs gravitatem video: quod verumque, nisi qui excellat ingenio, assequi nemo potest: in me autem extollendo quid sis secutus, aut quam rem spectaueris, non video. nam nec agnosco illa, quæ scribis; & si agnoscerem, tamen haud libenter legerem: sed opinor tibi hæsisse illud, quod à veteribus proditum est: Bonum poetam esse non posse, qui non obscuris dare lucem, parvis magnitudinem sciat. quod si conaris, & si hoc te delectat exercitationis genus: non improbo; & cum te amem, facile à me impetro, ut patiar vel abuti te meo nomine ad laudem tuam. neque hoc solùm, sed illud etiam tribuo amoris in te meo, quod tu fortasse non exspectas, æquo tamen animo, pro tua bonitate, accipies; ut hortor te, quando ad ius ciuile studium, curamque tuam contulisti, ut istam artem non, ut hodie multi, nudam, & inornatam, sed, ut olim veteres illi, multiplici rerum, scientia, præcipuè verò Latinæ eloquentiæ, quasi dote instructam, & locupletatam velis, eloquentiam verò non ex vno altero. vel libro, sed ex accurata multorum lectione comparari, cum te Monicus erudierit, non dubito quin optimè noueris. Etiam illud addo, quod fortasse recentioribus Iurisperitis absurdum videtur, Græcæ linguæ, unde res petantur, sine quibus inane quiddam est, & planè, languet eloquentia, studij tui partem omnino aliquam esse dandam. quæ si omnia pauci præstant: varia excusatio est. alijs enim disciplina, alijs ingenium defuit, nonnullos etiam, cum

ad

ad summam iuris civilis gloriam adspirarent, & forsitan peruenire possent, rei domesticę difficultas præclara industria ad quæstus necessarij curam detorsit. Hæc si obstare intelligerem studio tuo: frustra cohortationem hanc susciperem, vel potius planè non susciperem. cogeret enim necessitas, quod voluntas negaret. nunc te, optimis à puero non modò litteris, verum etiam præceptis informatum, præstantem ingenio, nec fortunæ muneribus egentem, errare cum multis, & mediocri laude, angustis circumscripta finibus, contentum esse, cursum nam? Perge igitur ad gloriam recta via: obliquas vulgi semitas omitte: quæque tibi præter ceteros à Deo tributa bona possides, ijs ita vttere, vtius civile non modò perdiscas, verum etiam vehementer ornēs. quod si efficias, lætabor: sin minùs, hoc tamen tibi, non obscurum, vt opinor studij inter mei testimonium relinquam. Vale. Romæ 4. Non. Feb. 1561.

ANTONIO FURNARIO.

Neapolim.

13

Ego verò tibi non modò præsentī bono, sed futurī etiam spe valde gratulor. non enim tam ex eo, quòd abierit morbus, & quòd, vt scribis, conualescere iam incipias, quàm quòd omnino futurum confido, vt breui pristinam valetudinem planè recuperes, magnam lætitiā, voluptatemque capio. tu modò tua temperantia fac, vt perpetuo gaudeam. quod ita me cupere velim existimes, vt ex familiaribus tuis nemini concedam, ista enim doctrina cum caremus; & cum affecto corpore, simul ingenium languet; angimur qui te diligimus; & quos ex industria tua fructus ferre potest ætas nostra, eos

retar-

retardari,
interitu P
da. Str m.
coquen
depuler
gis, quòd
medicin
stare nibi
quod lon
terea tibi
pectari ce
mo delect
vulgarite
In extren
ni vitam
malo pro
vivere, e
quod eg
purpura
fortasse
mz. 8.

CA
rer ab
missur
cessu
cuius
ns ne
vita
qui te
quoru
modo

retardari, aut minuti, patimur iniquissimè. Ego ab interitu Pij Quarti valetudine vtor incommoda. Stomachus, calore destitutus, officio concoquendi malè fungitur. hoc virum si tua cetera depulerint plurimum sanè tibi debebo, & comagis, quod cetera pharmatica palato non amica, hoc medicinz genus ita suauè est, ut, vel sine morbo, gustare nihil. malim itaque speremus illud quoque, quod longè plurius est, ut stomachus fiat firmior: interea tibi ago gratias, quamquam id à te non expectari certo scio, quod me condimento gratissimo delectare volueris. quod profectò, nisi me non vulgariter amares, tibi in mentem non venisset. In extrema epistola, quod mihi Gorgiæ Leontini vitam exoptas: hoc quoque amoris signum: sed malo prosperam quam disuturnam. prosperè autem viuere, est, otio & litteris, vacuo curis animo, frui. quod ego assiduè meditor, & si quando assequar, purpuras omnes, quæque purpuratis cara sunt, te fortasse non improbante, contemnam. Vale. Romæ. 8. Id. Feb. 1566.

ANTONIO MERVLAE.

Cassian.

14

CARE putēs aut me suspicari, quod abhorret ab amicitia nostra, oblitum te esse mea, aut commissurum vnquam, ut obliuisci possis. Omnino discessu tuo nihil molestius: quis enim abesse eum, cuius neque consuetudine quidquam incundius neque sermone eruditius, nec moribus, & vita sanctius, æquo animo ferre possit? Sed rursus, qui te diligunt, qui pro tua virtute sunt plurimi, quorum tamen ego nemini concedo, cur tuo commo mereant: viuis in parte Italiæ nobilissima.

2

bonestè.

honestā satis conditione, apud illustrem virum
 humanitate, litteris, omni denique, vt audio, la-
 de perpolitum, quæ sunt eiusmodi, vt ea sequantur
 multi, assequantur admodum pauci. At vrbe Roma
 cares. Scilicet, quia Capitolium, vel Amphithe-
 atrum quotidie non adspicis, quæ tu, hic dum eras,
 fortasse ne cogitabas quidem, id laborandum cre-
 diderim. Cetera, opinor, nihil ad te. neque enim
 scire te arbitror honores aut opes: quæ qui adipis-
 cuntur, vides, à tranquilla, & beata vita quàm lon-
 gè distent, quibus fluctuent curis, quibus assidue
 miserijs vrgeantur. Reliquum est, vt te pangat
 quod nobiscum non sis. quod ita leuiter tereis, si
 cogitabis primum illud, ortam ex virtute beneuo-
 lentiam eiusdem virtutis memoria foueri, atque,
 ali, sic, vt nihil præterea desideret: deinde, mutu-
 is epistolis hoc leniri quadam ex parte disiderium
 posse: postremo, mortalem esse neminem, cui pla-
 nè secunda sint omnia. addo illud, quod solatijs ri-
 biloco debet esse, nostros sensus congruere cum
 tuis: nihil esse nobis optatius, quàm vt simul viua-
 mus: dolere, quia non liceat, eo minus tamen, quia
 futurum speramus, vt aliquando liceat, habere e-
 gregie animatum erga te Carissimè Silerum: cu-
 ius auctoritatem, pro singulari eius integritate, sa-
 pientia, doctrina, maximam esse, non ignoras. Pan-
 tagathus de te & amicissime loquitur, & præclare
 sentit, duobus illis, quos tuo nomine salutavi, Scia-
 tio, Dauanzato, qui te resalutant, scito te in ocu-
 lis esse. nam de me ipso, non faciam, vt plura ad te
 scribam, vellem ira res ferret, vt, quanti te facio,
 tantum ex officijs meis fructum capere posses. mi-
 hi crede, studijs, & rationibus tuis ita consulere-
 tur, vt ad vitam & commodè, & satis etiam cum di-
 gnitate traducendam nihil deesseret, sed vides tem-
 pora,

ora, fruamur, mi Merula, litterulis nostris, dire-
cto in Deū animo: ceteris rebus *nonnullis* *hæpetur*. Ro-
mæ nostro, nō minūs ingenio, quā nobilitate præ-
stanti, poetæ optimo, & cum veteribus conferen-
do salutem, obsecro te, meis verbis, si quando ad
illum scribes. Vale. Romæ, x i v. Kalend. Quintæ.
1566,

MARIO CORRADO,

Neapolim.

15

FACILE pōterās ē silentio nostro de tuo ne-
gotio coniecturam facere: nisi si tacere nos existi-
mas, vel quia non amemus, vel quia parui pend-
endum id credamus, de quo te vehementer labora-
re, epistolarum tuarum crebritas ostendit. in quo
video te otium nostrum scilicet ē tuo metiri. nam
Statio nostro à scriptione publicarum litterarum
respirare numquam licet, ego autem quibus rebus
vrgear, quā numquam vacem, nosce te opina-
bar ē Cinino, aut etiam ex alijs: quoniam quidem
status meæ vitæ is est, vt ignorari vix possit. Sed,
vt ad prima redeam, vereres illi grammatici non-
dum Romæ sunt: si afferentur, eos ad te mittam.
tu velim significes, vbi sis futurus. nam istic, si re-
ctè verba tua interpretor, non videris admodum li-
benter esse. Huc te vocarem, nisi multi discede-
rent. optimum tamen, qualem ætas nostra non vi-
dit, Pontificem habemus: qui si diu vixerit, quæd
à Deo precari non desinimus, spes est magna, hæc
quæ fluūt, posse contineri. Vale. Romæ, v i. Kalen-
dext. 1566.

OCTAVIO SAMMARCO

Pataunum,

16

QVOD mihi iam antea filius meus, tui a-
mantissi-

22

mantissimus, non obscure significauerat, id melius nunc ostendit illustrius epistola tua, ita te colere bonas artes, vt parentis tui, summi viri, laudibus non modò respondere, verum antecellere etiam aliquando possis. Concurrunt multa, cur hanc omnino coniecturam faciam, primùm instrumenta naturæ, ingenium, memoria, valetudo; quæ si absint, ad magnas res, magnoperèque expetendas adspirare prorsus non licet; deinde studium, exercitatio, industria; quibus ita vteris, quasi illa non habeas naturæ bona, quibus in primis abundas, & quasi a te ipso petas omnia. Arde, quod Patruus te contulisti, quam urbem? Athenas alteras: vbi cum præstantes viri multi magnarum doctrinarum scientiam profiteantur, vnum tamen in primis, quæ ego semper plurimi feci, Pancholus tibi audiendum, colendumque delegisti. cuius consilij, mihi crede maiorem in dies fructum, voluptatèmq; capies. Nam de Io. Vincentij Pinelli consuetudine nihil dico, non enim dubito, quin ipse iam perspexeris, quæ sint in illo iuvene virtutes, quæ probitas quæ eruditio, quæ humanitas, vt omni dignissimus honore sit, qui tamen ab omni honorum cupiditate, sola virtutè contentus, longissime distat. Hanc facultatem, non ego te, vt virgeas, adhortor, sed gratulor potiùs & tibi, & patri tuo, quòd ita viuas, vt omnes à te omnia summa expectent; mihi verò plurimùm gaudeo, quod, cum te ipso sit nihil amabilius, tu tamen amicitiam meam, quasi magni pretij rem, tibi expetendam putasti, quod vt facile consequeris ita velim eueniat, vt officijs te ita colere possim, vt beneuolentiæ in te meæ parem, id est maximam, vtilitatem percipias. Vale. Roma. 111. Id Sext. 1566.

FRANCISCO

FRANCISCO MANCINO.

Petrussum.

17

MIHI verò numquam venit in mentem diffidere memoriz tuæ. à quo enim diligi me, non solum cupio, verùm etiam libenter mihi persuadeo, cur ei me effluere ex animo credam quod sine summo dolore facere non possem. At scripsi ad Cardanetum. Non equidem ob eam causam ut promissi te admoneret, sed ut pecuniam à bibliopola exactam tibi numeraret. quod opinor factum. Officium litterarum, à te prætermisum, cum excusas, facis, ut officium num magis desiderem. amo enim mirabiliter ingenij tui excellentem imaginem egregie in epistolis expressam. itaque, carere me hac voluptate, non facile patior. nec tamè plus oneris tibi impono, quàm per studia tua licet, cum præsertim facere te in doctrina magnos processus intelligam, ad scribendum ita te hortor, ut à libris non auocem. quòd si vtrumque potes, ut certè potes: noui enim industriam, & facultatem tuam: oblecta nos tuis interdum litteris: & ad illa maiora simul incumbe, ut augeas domesticam rem: & dignitatem, omni re præstantiorem, consequaris. Vale, Aldus tibi salutem dicit, vehementerque tua sui memoria delectatur. Romæ, 4. Kal. Sept. 1566.

IOANNE CASELIO,

Florentiam.

18

CUM à discessu tuo nihil omnino de te, neque ex tuis, neque ex aliorum litteris, cognouissem habere te iter in patriam, facile suspicabar, nunc video,

Z. 3

et in

te in Etrusca regione confedisſe, amena illa
quidem, & ad vitandos calores, quos hic peruli-
mus grauiſſimos, admodum apta: verumtamen, id
ſi conſilio feciſti, gaudeo; ſin morbo coactus, ita
doleo, vt amicitia noſtra, & ſtudioꝝ tuorum iſta-
ſtura, poſtular. Quòd ais, cogitare te domeſticos
lars & in ea tamẽ cogitatione non nihil pungi, re-
cordatione veterum moleſtiarum: ô mi Caſeli, vl-
lum ne tu locum putas eſſe, in quo aduerſi nihil
occurrat in quo ex voluntate ſua ne omnia timi-
dia tamen, quæ tui ſimiles, id eſt, præſtanti præ-
ditos ingenio viros, ſæpe vexat, ad extremum, vt
ſcopulo fluctus, ita virtute frangitur. qua ſpe te de-
cet, vt hominem ſapientem, vindicare animum ab
omni cura, vt fructum capias excellentis doctrina-
tuz; qua niſi te ipſum inuas, cùm alijs prodeſſe
conſueueris, vix tua industria. Amicum tuum, iu-
uenem egregijs moribus ornatum, libenter cogno-
ui: longiorem cum eo ſermonem habere, per ne-
gociâ non licuit. Vale. Hæc ſcripſi raptim. Roma.
Idus Q̃rt. 1566.

Z E R B I N O R I T I O. 19

Q V A N T V M mihi filiòque meo, tui amantiſ-
ſimo, doloris, ac moleſtiæ, diſcedens reliqueras,
cum tua nobis conſuetudo admodum iucunda, in-
dustria etiam perutilis interdum eſſet: tantum ſo-
latij, & voluntatis vtrique noſtrum attulit epiſto-
la tua: quàmquàm, quod tu ſcribis, te cuiſciubus
eſſe cariſſimum, id ipſum fore putabamus. quis e-
nim ita expertus humanitatis, aut ita barbaris mo-
ribus eſſe poteſt, quem tua probitas, & virtus ad
amorem tui non alliciat? quis autem ab ijs te dili-
gi miretur, qui futurum intelligunt, vt maiores quo-
tidie

tidie fructus ex ingenio, doctrina, diligentia tua, percipiant quo tibi nomine, mi Zerbine, vehementer gratulor. nam, ut optabilius nihil est quam amari à bonis viris, præsertim in patria: sic nihil in rebus humanis præstantius, quam de patria bene mereri, & quasi parenti optimo gratiâ aliquam referre. hanc tu nactus occasionem, contemne reliqua: & hoc vnum age, in quo summa tibi & gratia, & gloria posita est. In hanc sententiam plura scriberem, nisi tuos iam sensus, & præclaram animi tui ad honesta omnia propensionem, egregiè cognitam haberem. Venio ad alteram partem, quâ nec omittere possum, nec sine gemitu, & lacrimis attingere. Decessit alienissimo tempore, cum ad eâ salutaris doctrinæ dogmata de loco superiore ostendentem, omnis omnium concursus fieret, cum hæreticæ factionis insidias patefaceret, impetum frangeret, tela ret underet, decessit, inquam, florente adhuc ætate, nimis immatura morte, summo ingenio vir, incredibili scientiæ copia, maxima iam apud omnes bene sentientes exultatione, & auctoritate, Perpinianus noster. quamquam nostra quidem hæc iactura tota, nostra calamitas est: ille cælo fruitur, & cælestium animorum conspectu, circumfluens rebus ijs, quas, inclusus adhuc mortali corpore, animo tamen sæpe foras emergente, contemplabatur. verumtamen, sublato ex oculis amico, & ex hac luce erepto, recens adhuc vulnere doleamus, necesse est, ratio fortasse medebitur aut dies: memoria quidē tanti viri mihi nulla dies adimet. Quodd hortaris, ut eadē Cōmentarios: currentem incitas: sed adhuc quædam aduersantur: quæ tamen, spero fore, ne diutius impendant. Etiam in patris Grammatica, tibi ut satisfiat operam dabo, Vale. Aldus tibi multam salutem.

Vale iterū, mi optime Zerbine, & patriz, ac Musi, trāquillo otio, viue. Romæ. 3. Non. Dec. 1566.

IAM ad te scripseram, cū ecce bellarij tuarū quæ mihi pergrata sunt: sed, mihi crede, amorem, istum in me tuum bellarijs omnibus antepono, etenim illa palātum, hic animum non vulgariter oblectat. Catechismum ad te mitto. Commentarios meos tua causa aliquanto citius emittam.

V I D O G V A L T E R I O

Narniensi.

20

ANTEA, cū tu ad me, pro nostra amicitia, de Narniensi condicione retulisses: etsi non satis consistuere poteram quid tibi agendum censerem, auctor tamen potius eram, ut urbem Romam ne relinqueres: non tam propter hæc vestigia antiquitatis, quorum ad spectum mirè fruuntur homines eruditij: quā quod esse te in oculis videbam nobilibus viris, quorum auctoritas, & gratia rationibus tuis prodesse vehementer posset. nunc autem, cū te istic admodum libenter esse, florere ciuium optimorum beneuolentia, excellentibus ingenio discipulis abundare significes; non tu quidem efficis adhuc, ut, abesse te gaudeam; assequeris tamen illud, ut aliquanto minus doleam. quod si alteris litteris, id quod equidem tua causa in primis opto, eadē confirmaueris: prorsus à dolore ad lætitiā transferar; &, cū ex tuis commodis voluptatem maximā capiam, tum istam valde amabo ciuitatem, quæ te tam honorificè acceperit, quæ tuā industriam, virtutem, probitatem liberalissimè complectatur. cuius amoris, & officij, certò scio, te non esse cōmissurum, ut eam umquā peniteat, non enim aut in tua disciplina mendæ, aut in vita labæ.

aut

aut in moribus agreste quidquam, vel inhumanum, vnquam videbit. quæ quo sunt, hac ætate, in ijs, qui iuuentutem egregijs litteris excolendam, ac moderandam suscipiunt, rariora: eò plus honoris, vtilitatisque tam præclara virtus postulat. quamquam tu quidem, si præstantiam animi tui bene cognitam habeo, mercedem meritorum tuorum maiorem nullam statues, quam eorum, quibus cum viuis, beneuolentiam: & illud tamen credes, eum, qui diligatur, necesse esse, vt rebus omnibus abundet, quæ nõ modò ad fructum domesticum, & ad subsidia vitæ necessaria, sed ad speciem quoque, ac dignitatem, pertineant. Intende igitur omnes nervos, vt ijs, qui te amant, amabiliorem te quotidie præbeas; & quã Spartam nactus es, eam non modò tueare, verùm etiam cum primis ornes. Quod vt scriberem, amor, impulit, non quia te, iam pridem ad omnem laudem patris exemplo, atque doctrina, institutum, consuetudine postea confirmatum, vel mea cohortatione, vel cuiusquam egere præceptis existimem. Vale. Romæ. vij. Id. Decemb. 1566.

M V C I O C A L I N O

EPISCOPO INTERAMNÆ.

Interamnæ.

31

ARCHIEPISCOPVM præstare Episcopo dignitate, nemo nescit: bonis tamen viris, cum te, omissis Iadransi Archiepiscopatu, Episcopum Interamnæ esse factum auditum esset, visa res est in primis gratulatione digna. nam, quod ad dignitatem attinet, Italiam cum Illyrico conferentes, nihil imminutũ putabamus: quod ad commoda, additum aliquid potius, quam detractum. Iam illud, licere tibi interdum ad Urbem, nobis ad te, cum velimus.

excurrere, quanti æstimandum: nam neq; te amicis
tuis prorsus carere, tua suauitas patitur; neq; nobis
quidquam molestius, quàm adspèctus & sermonis
tui situm diutius ferre. Quocirca ego quidem statim,
audita re, lætatus animo sum: litteris gratulari cùm
maximè vellem, negotijs tamen impeditus, officij
veteri nostræ necessitudini debitum prætermisi. in
quo me tamen, cùm meæ conscientie erga te perpetuæ
obseruantie, tum tuæ memor humanitatis, facillè
culpa libero, atq; etiam (vide, quid mihi de tua be-
nignitate pollicear) sperare audeo futurum, vt, qui
à me diliguntur, eos amicitia tua ne excludas. neq;
tamen hoc in multis ambiciosè petam, tantum de-
ligam, quos tibi non tam mea commendatio, quàm
ipsorum optima studia, conciliare possint. in his ex-
cellit in primis, iuuenis bene moratus, ijs perpolitus
litteris, quæ nos à pueritia delectarunt, Iulius Iaco-
bonius viuit coniunctissimè cum filio meo, vt serè
ætate, & studiorum similitudine, iunguntur: me ve-
rò, quod multis in rebus intellexerim, sicut alterum
parentem, obseruat, & diligit. itaq; videor illi debe-
re omnia, quæ possum: nec sanè ulli eius vel adiu-
uandi, vel ornandi, locum prætermitto: sed ex omni-
bus officijs nullum ei video gratius, aut iucundius
præstari à me posse, quàm si per me consequatur, vt
aditum ad te habeat, à te cognoscatur, numeretur
in tuis. quod etsi non dubito, quin facillè impetrem:
noui enim tuam *φιλαδελφίαν*: noui etiam, quo ipse
loco apud te sim; tamen ita peto, quasi agatur exi-
stimatio mea. sic enim statuo, cùm te tua virtus, nul-
lo fortunæ præsidio, in ista dignitate collocarit,
valde ad existimationem meam pertinere, hoc si
pererebescat, me abs te tantum amari, quantum &
optavi semper, & mihi persuasi. Vale. Romæ, Id.
Dec. 1566.

AN-

ANTONIO FURNARIO.

Neapolim.

33

ITA mihi, quæ opto, contingant, ut de tua valetudine valde sum sollicitus: nec leuabitur dolor meus, nisi cum te non solum periculo, sed prorsus omni molestia liberatum cognouero. quod utinam breui fiat. cur autem id futurum non sperem, cum te, diffidentem humanis remedijs, ad pias preces videam esse conuersum? me quidem ex aduersis rebus hæc una sapersatio, iam omni spe destitutum, eripuit. De fortuneis meis detraxit aliquid superior annus, hic fortasse damnum sarciet. sin aliter eueniet, æquo tamen animo feremus, minuentem sensum doloris consuetudine, & cupiditatem ætate. De munusculo qui tibi venit in mentem ægrotantis magni hoc amoris signum. itaque sic tibi ago gratias, tanquam de re amplissima: quandoquidem nihil mihi pluris est, quam amari à te, quem præter ceteros amabilem virtus facit. Stomacho certè meo, quod antea scripseram, nihil gratius hoc genere medicamenti. Vale. Romæ. Kalend. Februar. 1567.

CAMILLO PALÆOTTO.

Bononiæ.

23

A quo primùm die, Palæotte optime, mihi cognitus es, duxi te semper in eorum numero, qui nostra hac ætate antiquæ virtutis imaginem referunt, esse reponendum. nam & bonos & præstantes viros amas, omnique studio complecteris, & ipse, quæ artes amorem conciliant, ijs ita excellis, ut vicissim te omnes amant, nec minorem ex ingenio,

ingenio, doctrinaque tua, quàm ex humanitate, & liberalitate fructum capiant. equidem in meis seculis rebus id maxime numero, quod olim tua mihi benignitas aditum aperuerit ad amicitiam tuam: illud dolere saepe cogor, quod ita fortuna tulerit, ut disiuncti viveremus, & eriperetur utrique nostrum suauitas illa, quæ sine dubio, cum vnà sumus, longe maior est, quàm cum aut ego tuas, aut ipse meas epistolas legis, adde, quod tibi perquam raro scribendi occasio, mihi ne facultas quidem datur. ita, qui est in litteris fructus, eo etiam propè caremus, quo tamen in genere tuam diligentiam, vel humanitatem potius incredibilem agnosco: qui nullum huius officij locum prætermittis: ut proximè, cum de Amulij Cardinalis incolumitate cognouisses, fecisti peramanter, quod & mihi, qui illum virum in oculis fero, vnumque præcipuè colo, per litteras gratulandum, & significandam existimasti letitiam tuam. Sed ego vicissim tibi, & bonis omnibus, eo conseruato, cui præter cetera virtus placet, vehementer gratulor nam, si quid illi nunc humanitas accidisset: suo fortasse tempore, cum nec ætati parum, & gloriæ plurimum vixerit. nostro certè, & vniuersæ bonorum Reip. alienissimo decessisset. Vides profectò, nec dubito, quin idem sentire videas excellenti virtute, ac sapientia Cardinalem, fratrem tuum, pares esse Amulio nostro dignitate non paucos, opibus etiam, & ijs rebus, quas elargiri fortuna solet, superiores multos: at illa si perpendimus, quæ sunt animi ingenijque bona, id est, quæ verè bona sunt, doctrinam studio, prudentiam vsu rerum maximarum partam, præterea benignitatem, probitatem, religionem; quàm non multi sint, quos ei conferre possimus, opinor, intelligis. iure igitur, illo grauius & grotante, ita mærebamus, quasi cum illius salute

salute no
& nunc,
tum bon
bicaban
congru
tatis ep
amore
anam
ita sol
us, &
non p
teris
tua la
scribo
ceres
exp
tuam
quã
ope
nec
vt
per
qu
pl
fal
M

salute nostra salus in discrimen adducta videretur:
 & nunc, eodem incolumi, tum sua quisque causa,
 tum bono publico omnes lætamur. In quo non du-
 bitabam equidem, quin tuus sensus cum meo sensu
 congrueret: verum tamen egregiæ testem volun-
 tatis epistolam tuam legi per libenter. vidi enim
 amorem in me tuum, & studium simul erga Christi-
 anam temp. propè singulare. nam de Amulij morbo
 ita sollicitus eras, vt eodem tempore & dolor me-
 us, & publica iactura tibi ante oculos esset. itaque
 non putavi committendum, vt ipsum celarem de li-
 teris tuis. ostendi: legit iucundissimè: nec tacuit de
 tua laude; mihiq; , vt salutem tibi ejus verbis ad-
 scriberem, ac sua tibi studia prorsus omnia polli-
 cerer, ita mandauit, vt vultu & verbis planè animû
 exprimeret. Ego de te, quæ soleo, summam esse
 tuam in illam obseruantiam: optatius tibi nihil esse,
 quàm vt, si quid ejus causa præstare possis, vtatur
 opera, curaque tua. addidi quæ iam de verustate
 necessitudinis nostræ, de tuis etiam in me officijs:
 vt sciret, cum tu de meis commodis maximè sem-
 per laboraueris, cupere me non mediocriter, vt, à
 quibus ipse diligor, ijdem te pari benevolentia cõ-
 plectantur. Vale, & Cardinali optimo, fratri tuo,
 salutem dic meo nomine plurimam. Rom. vij. Id.
 Mart. 1567.

IOANNI CASELIO.

Florentiam.

22

OMNINO erat laus epistola mea: quam vt ac-
 ciperet, nunquam ad me redijt is, qui tuas litteras
 attulerat: verum tamen eam ad te mittendam putavi
 ne tibi in aliquam fortasse neglecti officij suspicio-
 nem veniret. ejus exemplum hoc est.

Epistola,

Epistola, de qua hic mentio fit, legitur
sexta ante hanc,

QVOD me amicis crebrò auges, præsertim ho-
minibus virtute præditis; perbenignè facis, utinam
præstare aliquid vel tua, vel eorum causa possim.
vos enim, quæ vestra bonitas & humanitas est, amo-
no fortasse contenti estis: ego, qui meus erga libe-
ralium doctrinarum studiosos amor est, nisi animum
officijs probeant, contentus esse vix possum. Vale.
Romæ, xvj. Kal. Apr. 1567.

PETRO PERTINIANO.

Lugdunum,

25

CVR ego tibi excussem silentium meum? Odi illa
vulgaria: nec tuis es, qui vel amicis duriores te
præbeas, vel, quibus ego negotijs, quantam & quam
assidue à me operam exigētibus, distinear, ignores.
ac si velis amabiliter, & verè cogitare, ita credes,
nulla me magis affici voluptate, quam cum tuas epi-
stolas lego: rursus, si quis est, qui ab officio discedat
inuitus, cum esse me, quare, ut ego tibi ingenio, eru-
ditione, industria comparare me non ausimur, qui-
bus maxime rebus amicitia colitur, humanitate, of-
ficio, obseruantia neque te mihi, neque quemquam
antepono hoc te cupio credere. quod si impetro,
simul illud impetro, ut omni me cum præteriti, rum
futuri temporis culpa, si fortasse rariùs ad te scrip-
sero, planè liberes. quamquam nunc quidem, tuis ut
rescriberem litteris, abiici omnia, victus beneficio
tuo. beneficium enim certè, non mediocre nescio
quod, sed quantum esse potest maximum, à te habeo
quod mihi amicum dederis Iacobum Rodericum
Fal-

Falconium, prudentissimi & optimi viri filiū, ipsum
ijs litteris ac moribus ornatum, vt cū me vel ne-
gotia, vel ipsa iam ætas ab amicorum consuetudine
remoueat, hoc tamen iuuenē quotidie fere vt ar-
cundissimē, ac sæpe de te sermo, illo libenter præ-
clara tua facinora pro Christi gloria narrante, me
libentius audiente. certamus enim, vt video, amore
erga te, sic, vt alter ab altero vinci interdum gau-
deat, interdum ægrè ferat. ita non planè nobis to-
tus abes, quod enim oculis eripitur, assequimur a-
nimo, memoria, mentione tui, tuarumque virtutum
quàm creberrima, tu contrà, si parè gratiam referre
vis, alterum Falconium reperi: si modò similē pro-
bitare, ingenio, obseruantia in vtrūque nostrū
reperies. Sed opto te felicem esse, & similem repe-
rire. vt, de nobis cogitantes nonnunquam, & col-
loquentes, officium amicitiæ debitum persoluatis.
De tragœdia, mirè famè lætatus, præsertim agente
Falconio. De animi tui constantia, tibi gratulor,
Deo gratias ago, à quo ista manant. tibi enim certè
& fortissimo cultque, nisi diuina vis affuisset, præsen-
ti discrimine, in tanta gladiatorum licentia, animus
concidisset. * bonam mentem opto. cuius enim in-
genium, & doctrinam amo, de eo si quid afferetur
durius, eum dolore audiam. Sed, quid est, quod etiā
de Turhebo, tali viro, vti nam falso rumore, dissipa-
tur, auersum à salute perisse? & magnum malum,
nec re magis, quàm exemplo. nam plebs imperita,
licentiæ cupida, si peccat; minùs mirum; doctos vi-
ros, rectis antea sensibus euntes, offendere, & labi,
matura iam ætate, quis non ingemiscat? Filius te sa-
lutat. tu meis verbis eruditum in primis, & probum
adolescētem, Iosephum Scaligerū, si est Lutetia,
salutes velim. Vale. Romæ.

EPISTOLARVM
PAVLLI MANVTII
LIBER OCTAVVS.

PIO IV. PONTIFICI

Maximo.

VIDE antea de litteris, ac bonis
artibus existimaueris, Pie IV.
Pontifex Max. quam semper fa-
eris, hodieque sis ad eas ex-
candas, ornandasque præclarè
animatus: & omne iampridem
norunt, & ego superiore anno
sum expertus; cum eome consilio Romam euo-
casti, ut sacros præcipuè libros, ab hæreticorum ne-
faria peste vindictatos, ederem quàm liceret emen-
datissimè, & in hac elegantioris olim doctrina pa-
rente, atque altice, nunc diuinorum institutorum
custode, ac præside Vrbe, perpetuum meæ vitæ do-
micilium collocarem. cum ista mente, istaq; ad be-
ne agendum propensione summam potestatem ob-
iunxit Deus, non solum ut impendentes Reipob.
Christianæ calamitates auerteres; quod a te cura-
ri egregiè, atque effici omnes fatentur: verùm eti-
am ut à publicæ cura oculos interdum conuerteres,
ad priuatorum incommoda, ea quæ cùm videres, o-
pem afferres non pro cuiusque libidine, sed pro iu-
dicio, ac sapientia tua hæc me cogitatio, diu verè-
tem, ne appellare litteris Maximum Christi Vicari-
um, excubantem animo semper pro Christianæ
Reip. salute, impudentiæ posset adscribi, ab an-
cipiti consilio ad certam sententiàm reuocauit, effe-
citque ut ea scribere audeam, quæ ne coràm agere
maio.

maiestate tua primùm, deinde etiam pudore quodū
meo sum deterritus. Totum hoc imprimendi mu-
nus, quod mihi à te mandatum pro mea fide curo,
duas habet partes, publicam vnam, quæ ad com-
munem animorum vtilitatem pertinet, vt è sacris
libris maculæ omnes eluantur; alteram priuatam,
vt ea mihi interim suppetant, quæ si absint, me-
cum, & cum meis agatur incommodiùs. Quod ad
priorem attinet, facerem arroganter, si tibi tantam
rem, qua nescio an vlla magis hoc quidem tempo-
re omnibus expediat, studeam commendare: cum
quatuor spectatæ virtutis & innocentie Cardina-
lium, quos huic negotio præfeciisti, singularis pru-
dencia nihil deesse patiatur. quare hanc partem, cui
nondum tua liberalitas defuit, nec, vt spero, vnquā
deerit, omitto non inuitus: de me ipso, siquidem
tua permittat humanitas, (quid autem ea non per-
mittat) attingam pauca. Ego, cum ad Urbem veni;
licet à Pio iiii rectè & laudabiliter viuendo sperari
posse omnia intelligerem; tamen afferri me cupi-
ditate non sum passus: nec situi honores: nec auri,
argentiq; splendore sum captus: id scilicet vnum
spectavi maximè, vt beneuolentia tua, in qua pono
omnia, perpetuò fruerer. ea quæ me, quantum con-
sequi studio, quantum industria liceret, non indignū
præberem, domesticis rebus, quas negligere pro-
sus, qui pater est, non potest, amare nimium, qui se
Christianum esse meminit, non debet, satis consul-
tum putabam honorario illo annuo, quod à tua be-
nignitate impetraueram: nec dubitare tamen po-
teram, si quid præterea meæ rationes exigerent,
quin id haurire possem ex eodē fonte, ad quem adi-
tus ambiciosè petentibus vix pateret vnquā, mode-
rata cupientibus præcludi nunquam soleret. sic an-
nus abiit: nec mihi nouā interea cupiditatem dies

attulit; quæ etiam admonet, quo propius ad huius peregrinationis, quæ vocatur vita, finem accedimus, cominus de viatico laborandum. itaque mutatum nihil est in consilijs meis; animus, quos antea sibi fines præscripserat, ijsdem se continet, vltra nihil appetit: sed corporis alia quædam ratio est: ætiam ingrauescens quasi extra ordinem multa desiderat. multa etiam, præsertim in laboribus, ac studijs, valetudo requirit imbecillior: quæ si negligat, ingrâte mihi videar agere cum Deo, à quo acceptum vitæ munus magni facere, ac tueri diligenter debemus. quid caritas liberorum meorum, quibus in me vno sunt omnia? ea me appellat, nec patitur obliuisci, quid naturæ debeam, & mihi me ipsam eo nomine commendat, quod in mea salute maiori salus, fortunæque nituntur. Quæ cum ita sint; & cum his causis, quas commemoravi, magnopere confidam; tamen ita statuo, maiorem commodi mei spem in tua præstanti bonitate mihi esse reponendam. quare nihil definio, neque mihi certum beneficii nomen peto: quod qui faciunt, ignorant scilicet à quo petant, & in angustum reuocant, quæ latissime patet, benignitatem tuam. ego rationes meas Principi maximo, & ad beneficentiam nato, commendare me intelligo. nihil me postulare præcipui decet. vnum illud indicare satis est, fulciri oportere subsidio aliquo fortunas meas: quod ipsum tamen voluntari, arbitrioque tuo totum permittatur. mihi quidem, si quid à tua liberalitate proficiatur, quidquid sit, æquè gratum futurum est. ac si me omni beneficiorum genere cumulasses.

CAROLO BORROMÆO.

Cardinali.

NON patitur aut benignitas, aut consuetudo tua.

vt

vt appellandus à me sis de eo, quod semel & iterum humanissimè promissisti; & ego is sum, qui, quod semel petij, licet ad constituendas fortunas meas valde pertineat, impetrare cupiam, non exprimere. verumtamen non sum veritus, ne tibi molestiam afferret iterata petitio, hominis præsertim studiosissimi, & de tua laude, quantū imbecillitas mea præstare possit, assiduè cogitantis. Optabile est, vt, qui optima cupiunt, iidem vel omnia possint, vel apud eos, qui possunt auctoritate & gratia plurimum valeant. tibi vtrumque contigisse, non stulti homines arbitrantur. nam & natura propensus es ad ea, quæ præclara sunt; & hæc ipsa propensio, singulari ingenio, & virtute coniuncta, ita tibi amorem conciliauit sapientissimi Pontificis auunculi tui, vt cum omni te munere dignum ducat, iun verò libenter, & assilata iam te grauissimorum negotiorum parte, releuetur. amplectere igitur pro tua summa prudentia, vel retine potius, quam amplexus iam es, occasionem diuinitus datam. eripuit iam benemerendi consuetudinem temporis iniquitas, eam si restituis, quod facere cœpisti, & facies: ijsdem, quibus maiores tui gradibus in cælum adscendes, relicta familiæ tuæ gloria, quam nulla dies exstinguat. Ego autem, si per te consequor, id quod in tua manu situm est, vt Romæ libèrè viam: vix enim libenter, vbi parū commodè, quisquam viuit: dabo operam, & fortasse efficiam, ne sit obscurum beneficium tuū: memoria quidem, & voluntate, si re ipsa minus potero ingrati animi culpam vitabo. Vale. Romæ. iiii. Kalend. Nouemb.

SCRIPSIT HANC A

Principe rogatus.

HONESTA res, iucunda quæ in primis, Nuptiæ
Δ α α

putantur.

putantur nec immeritò. nihil enim ad generis humani perpetuitatem Natura magis postulat, quàm vt feminis iungantur mares : nec ea coniunctione quidquam non modò commodius verùm etià decius esse potest. habere secundis rebus mulierem lætitiæ sociam, lætitiâ auget: aduersis pariter impotentem, solarij genus est. iam, quæ ad cultum ad victum, vitamque pertinent, ea cum vxor ministrat, aut curat, quantam iucunditatem habet? Reges equidem ipsos non arbitror è suis regnis tantam voluptatem capere, quantam fidelis coniugij consuetudo, & conuictus affert. Quæ tibi, optime *, ex tuis veteribus nuptijs probè cognita cum essent, propterea factum opinor, vt secundas appetieris, & eandem omnino suauitatem regustare volueris. Hoc tuum consilium, pro suo quisque sensu, variè homines interpretantur. lætari multos video, vt in re optima; quosdam admirari, vt parum expectata; dolere nonnullos, vt aduersa, mihi. in hac opinionum, & sententiarum varietate, animus vehementer in dubio est. lætitiâ à me poscere videtur amor in te meus, ortus ex memoria præceptorum tuorum, quibus me puerum ad omnem vere laudis cupiditatem excitasti: sed idem amor ante oculos ea proponit, quæ cum cogito, tantum abest, vt lætari possim, vt dolore etiam afficiar: neque id tuæ magis causa, quàm publica. nam, etsi, quod tibi placuit, idem vt perpetuò placeat, atque expediat, vehementer opto: tamen, cum ætatem tuam considero, quæ iam ad senectutem vergit, interdum vereri cogor, ne aliter eueniat. sua cuique ætati studia Natura tribuit. quæ iuuentus amat, respuit senectus. contrâ, senectutem oblectant, quæ fastidit iuuentus. tu tamen, homo iam fere sexagenarius, adultus iam panè filio, nouum coniugium probasti: quòque;

magi

magis miremur, non æqualem, aut ætate proximā, verum adolescentulam duxisti: vtrum voluptatis, an procreationis causa, præter te nemo nouit, voluptatis quidem suspicione, pro mea in te beneuolentia, libenter te libero: sed, alij, quorum iudicium amor non impedit, de ista re quid sentiant, ipse videris. At procreatio liberorum optanda. Quis hoc improbat? aut quis aliter sentit? verumtamen temporibus multa distinguuntur: nec idem semper omnibus licet, nec eadem semper omnes decet. Quo de genere si pluribus tecum agam, & illud vsurpem, quod Apollini tribuit antiquitas, Cognosce ipsum; ignorare videar vtrumq; nostrum, & quod, aiunt, Sus Mineruā erudire velle. tu enim is es, qui hæc ipsa mihi olim puero carabas: quæ mihi nunc insita penitus in animo hærent, nec euelli vnumquam sinam, tum quia præclara, tum quod à te tradita, quem vnicè diligo. Recognosce igitur doctrinam tuam: & cum illa, quæ tractandis veterum monumentis obseruasti, in memoriam redegeris, tum cogita, quàm iure mirentur nonnulli, aut etiam doceant, te talem virum, ista ætate, ista existimatione, viuo & incolumi optimæ spei filio, cum ipse te adspicere, cum valetudini tuæ parcere, cum iuuentutem ab immoderata libidine tuis monitis reuocare ad continentiam deberes, tum puellæ amore captum, eius complexum & consuetudinem sic optasse, non modò, vt hominum de te opinionem, aut filij cominoda parui faceres, verum vt ipse vitæ tuæ nouo genere periculum strueres. quis enim nescit, quod veteres quidam Philosophi memoriam prodiderunt, Veneris usum prodesse nunquam, obesse autem sepius. Quod si quis in dubium vocet; id negari certe non potest, Senescen-
tibus, deficiente natura, nulla re, magis, quàm co-

cubitu vires minui. quod à te ignorari, qui tam multa nosti, turpe est, aut, si non tu quidem hoc ignoras, sed rationem libido vicit, quis te audiat, ita excusantem hoc quidem est augere culpam, non minuire. Atque hæc, tua causa, nos anguit quid publica tanto magis, quanto æquius est, de multis, quam de paucis, laborare: nam, cum tuo iudicio, tuæque scientia, in omni causarum genere vteremur, eam tuæ lucubrationes, ciuileius, eximiatua cum laude, illustrarent; cum omnes lites, ac contentiones, æquitate, & sapientia tua dirimeres: optandum erat, ut huius boni, quo nullum in Ciuitate præstantius, diuturna admodum vltura frueremur. nunc à te noua coniugis illecebris irretito, non modò lucubrationem vllam homines non expectant, sed veretur etiam, ne maiorem dici partem, nedum nocturnas horas, doinefficis oblectationibus tribuas. interim præclare illæ frigeant actiones tuæ, minus libenter audies disceptantes: non tam attentè, quæ dijudicanda erunt, considerabis: non facile quemquam admittes: non sæpe prodibis in publicum: non, ut antea, tui copiam facies: denique, cum antea ita viueres, ut Reip. natus viderere, nunc te, ad priuata studia conuersum negligere communia, nemo est, qui æquo animo ferre possit. quæ si alios cura tangit: quæ me affici molestia, quo angere dolore par est? non enim is ego sum, qui meas partes aut ignorem aut negligam meum est, Ciuium otio, saluti, tranquillitati que, consulere: meum, præstare, aut conari saltem, ut quos potestati, fideique meæ Deus commisit, æquo iure omnes regantur, nullius iniuria pateant, nihil, contra leges, agant, nihil, præter leges, timeant. Huius præclari muneris cum ego te, pro tua præstanti, mihi iam pridem cognita, virtute, ministrum, participemque, delegissem, gratu-

gratulabar, & mihi, & ciuibus meis, non mediocriter: mihi, quòd magna laboris parte me leuaret industria tua; Ciuibus, quòd omnes, te iudice, libenter vterentur, optimè de tua, non solum doctrina, verum etiam probitate, sentientes. nunc, si officia, studiaque illa intermittis; si languidius ea curas, quæ ad Populi fortunas pertinent, quæque ego, curari à te diligentissimè, & voluissimis, & putauis; vereor, ne quotidie vocus exaudias hominum, te accusantium, quòd à pristina causa descueris, & à virilibus institutis ad molliorem quandam, inanemque voluptatem, deflexeris. Erunt etiam fortasse nonnulli, qui me, non adductum iudicio sed amore lapsum, tantas res tuæ fidei, constantiæque, non satis prudenter commisisse dicant. quibus ego quid respondeam, quoniam ipse non satis dispicio, tu, qui vides acutiùs, doce me. equidem nihil malo, quàm, & te tuiquam similimum esse, & me mei iudicii numquam penitere. quod si secus euenerit; errasse me, cum aliquo existimationis meæ damno, facile patiar; tuo cum dedecore, feram iniquissimè, addito præsertim meorum Ciuium dolore, qui te in oculis iure ferunt, nec ad spectu carere tuo possunt, nec sermone, & consilio privari. Quæ propterea ad te scribo, ut intelligas, quantam animo curam sustineam, quanta tua res agatur; & ideo operam des, & ut me sollicitudine, & te infamiæ periculo, aut certè hominum sermone, liberes. Scribo autem seriùs, quia pendebam animi, nec satis, quo tecum vterer officij genere, constabat. gratularer; at contra sentiebam. dolerem; at malè ominari visus essem, in ea præsertim re, in qua tibi, vel si damnum aliquod res publica faciat, secunda tamen omnia sic exopto, ut in hoc studio fore tecum certem, alioquin

quidem omnes facillè vincam. Vale, & ita fructu
domesticis bonis, vt publica ne negligas. quæ de
re non mea quidem vlla suspicio, sed vereri me
nonnumquam cogit dubitatio multorum: quam
cupio falsam, & inanem esse.

PAVLO STEMPOVIO:

Neapolim,

ET SI iam litteras tuas, à Gorscio remissas,
acceperam: tamen hunc ex earum tarditate cepi
fructum, quòd tu, dum te ita purgas, quasi eam
ad officium tuum pertineat, & longiorem scribis
epistolam, & in eo me tibi haud mediocriter ob-
stringis, significatione quadã amoris, & iudicij de
me tui. Ego, Stempoui, cùm omnes homines, ab
ineunte adulescentia, in quibus aliqua virtutis e-
lucere signa perspicerem, colui, quantum in me
fuit: tum verò nationis vestræ probitatem, mode-
stiam, & propensa in primis ad liberales doctrinas
ingenia, mirificè semper diléxi. itaque, cùm ad me
tuos de Rep. libros Gorscius attulisset, petiissetq;
tuo nomine, si quando vacarem, vt eos legerem,
lectis, exponerem, quid sentirem: facillè impetra-
uit; non modo, quia facultatem ineunda: à Polonijs
gratiæ non libenter amitto; sed etiam, quia mul-
torum sermone cognita mihi virtus, & humanitas
tua ita me incenderat, vt vehementer expeterem
amicitiã tuam. peropportunè igitur accidit, quod
ego minimè cogitabam, vt scripta tua ad me mitter-
eres: sed valde contra meam voluptatẽ quòd
ea tam citò repetieris. opes enim ingenij, doctri-
næque tuæ, quibus frui diu volebam, quasi præte-
riens adspexi. intellexi tamen id, quod Gorscio sig-
nificavi, peruoluisse te, nequaquã remisso animo,
omnes

omnes omnium libros, egregia quæque, tum vere-
ris, tum recentis historiæ delibasse; nec eo conten-
tum, addidisse rebus ordinem: ornamentis Latinæ
linguæ, quantum argumenti ratio ferret, usum esse.
nunc, si auges, ut scribis, industriam tuam; & id co-
gitas, ut, cum opus absolueris, ac perpolieris, iterum
ad me mittas: gaudeo, & fruor animo, spe futuræ
voluptatis, quam legendo antea degustavi, nunc
haurire, si per te licuerit, vberiore cupio. Nam,
corrigendi partes, quas mihi videris imponere, si
accipiam, faciam impudenter: quid enim in tuis
scriptis eiusmodi est, quod æquus iudex damnare
possit? sin autem reculem, culpam inhumanitatis ex-
timeſco: & vereor, ne tu me, cui minimè omnium
displicere velim, rusticum quendam esse hominem,
agrettemque, suspiceris. hoc igitur arbitratu tuo: e-
go, quod in me est, desiderari abs te non patiar of-
ficium meum. Vale. Romæ, 19. Kal. Quintæ.
1567.

PERGRATVS mihi fuit aduentus Perſei; tum,
quod ipsum diligo, amici mei filium, ingenio, & mo-
ribus ornatum; tum, quod benevolentiam in me
tuam humanissimo sermone exposuit. agerem gra-
tias, id si benignitas tua pateretur, & nisi referre
mallet studio, officio, obseruantia: quod ut asse-
quar, operam dabo.

EIDEM, Neapolim.

5

BELLARIA, de quibus antea scripseras, heri
vesperi, per familiarem suum, ad me misit, egregiæ
vir humanitatis, amicus meus, Georgius Ticinius.
sanè nihil gratius, hoc præsertim æstu: sed, quæſo,
curtam multa? sunt enim vascula viginti quatuor
na tuæ. aut 6. si noſſes imbecillitatem stomachi
mei,

mei, per totam aetatem, satis esse duxisses, appeto igitur coniunctam amore liberalitatem. ille enim, ut mitteres, admonuit: hæc, ne pauca mitteres, in quo illud te cupio credere; quamquã hæc finis uisissima, me tamen frui libentius memoria tui, letarique potius, quod me dignum putaueris, quam tu muneribus afficeres, quam si me omnium munerum copia cumulasses. quare peto à te, mihi ut conserues amorem tuum; à meque expectes ea, quæ qui vehementer amat, præstare consuevit, Vale. Romæ, 11. Kal. Quintæ, 1567.

VINCENTIO MACARIO.

Scylaceum.

LITTERIS tuis, humanissimè, & ornatissimè scriptis, nec respondere multum possum, cum distringar negotijs; nec nihil debeo, cum, in officio non respondere, turpe sit. Scylacæi te sustinere munus erudiendæ iuuentutis, valde lætor, amo enim Gerondæ mei patriam, cuius mihi memoriam nulla dies ex animo delebit: qui si viueret, non dubito, quin mecum esset; iisdemque studijs, eodem vitæ genere, frueremur. Franciscum, fratrem tuum, nobis memorem esse, gratum in primis est. equidem & illum, & te simul, ita diligo, cum utrumque excellere litteris, ac moribus, intelligam, ut, si quid aut honoris, aut commodi vestri gratia præstare possim, in eo curam omnem, operam, industriam, collocare cupiam. Quod ad mutatam scribendi rationem attinet, hunc tibi scrupulum Filij mei liber eximet, quæ de Orthographia scriptum, edidit anno superiore. Vale. Hæc scripsi raptim, animo alia cogitare: quod velim ignoscas. Romæ, 18. Kal. Quintæ, 1567.

JO. FRANCISCO CREMONÆ.

Ferrariam.

7

ANTEA sollicitus eram, facta rei familiaris iactura; quod acciderat, quorundam hominum, incuria, dicam, an socordia; nunc autem, quod amissa recuperaverim, lætor equidem, sed ita, ut dolere simul cogar, quod amicis meis aliena culpa molestia tantum attulerit. te enim, vir optime, atque doctissime, quamquam ignotum mihi de facie, tamen amicum, appellare non dubitem, nam, cur aut cum non amem; aut ab eo me amari non putem, cui cum Paulo Sacrato, omnibus mihi officijs coniunctissimo, summam intercedere necessitudinem intelligo? Quod si studiorum ac morum similitudo amicitiam contrahit: cur non animis coniugamur, quamquam locorum intervallis disiuncti? Iam illud, quod tu, fraterque tuus Alfonso, virtute tibi, & probitate simillimus, operam dedistis, idque auctoritate, studio, diligentia consecuti estis, ut mea domestica suppellex, ad alienas manus per errorem transducta, ab iniusto possessore vindicaretur, cum eiusmodi est, ut vestram erga me voluntatem & singularem quandam ad bene merendum propensionem ostendat; tum ita me afficit, itaque utriusque obstringit, ut omnia me debere vestra causa existimem. utinam ea fortuna essem, ut æquare animum officijs possem, profectò vel humanitate vestra, vel amore meo, nihil esset illustrius. sed, quia tam infirmum, aut tam humilem esse neminem constat, qui, si ad aliquam rem studia sua conferat, non aliquid, atque adeo multum præstet: fore non despero, ut merita meritis aliquando compensentur, &, quantum vos in mea re ad exitum perducenda laborastis, tantum

tantum me, de gratia referenda, cogitasse omnes
intelligent. sin voluntati facultas defuerit, peto à
vobis, vt me tamen frui finatis amore vestro: quo
mihi carius, aut antiquius, esse nihil potest. Vale. &
Alfonso fratri salutem à me plurimam. Romæ. 4.
Kal. Quinti. 1567.

CLAVDIO STRAMBONIO.

Camertinum.

DELECTOR, non parum memoria nostri ten-
sed, eam ijs declarari epistolis, quibus nihil suauius
esse possit, id verò est, quod maximopere gaudere
quamquam, veri potius, tibi, an Falconio nostro, iu-
ueni humanissimo, atque doctissimo, de hoc officio
gratias agam, interdum subdubito. ille enim, vt elo-
quentia valer, penè mihi persuasit, sua cohortatio-
ne te esse adductum, vt scriberes. quod ei si crede-
rem, susceptam à me opinionem humanitatis, & a-
moris in me tui, cogerer deponere. Quid igitur fa-
ciam? quod Academici solent: assensum sustinebor
ne, si Falconio non credam, eius fidem, cui multum
tribuo, in dubium reuocem; si credam detraxisse a-
liquid videar de benevolentia erga me tua; quo
mihi molestius esse nihil possit. Quod si te impedi-
unt negotia: hoc ipsum scriberes, ego enim ab ami-
cis non plus exigo, quam prastare possint. neque ta-
men amicitias metiri soleo crebritate litterarum.
fidem, & officium, semel expertus, eadem, si res po-
stulauerit, exspecto; sin aliter euenerit, leui culpa
non condemno; & facio perinuitus, vt amari me
non putem. Quare tuis occupationibus ignosco,
quod, à discessu tuo, rarius ad me scripseris: ita quo-
que, velim, habeas rationem negotij mei; quo sic
virgeor, vt respirandi facultas non detur. Vale. Ro-
mæ. 4. Kalend. Sext. 1567.

MARIO

MARIO CORRADO.

Salernum.

9

ET SI mihi tuis litteris nihil solet esse iucundius, quas tamen pridie. Id. Sept. ad me misisti, legi penituitus. sic enim ad me scribis, quasi de mea erga te beneuolentia dubites. Ego, mi Mari, à quo primum tempore certam vitæ meæ rationem institui, semper id spectavi maximè, ut, quos semel diligere cepissem, eos non solum sponte nulla re offenderem, verum etiam, accepta interdum iniuria, maioribus complecterer officiis. hoc institutum cum mihi ad hanc diem placuerit; fore non opinor, ut posthac umquam displiceat. quod si tu secus existimas; & si me vulgari quadam regula metiris; vel quia sensus meos, cum longè à me vixeris, ignoras; vel quia, nonnullorum hominum perfidiam expectas, de reliquis idem facile suspicaris libenter. quidem tibi istum, si possem, errorem eniperem: sin id mihi per te minus liceat, me tamen in te amando fides, & constantia mea delectabit, vberemque factis ex ipsa conscientia fructum capiam. Tuæ pariter in amicitia quæ sint, ego tibi, excellentis ingenij, ac doctrinæ viro, non præscribam: tantum illud dicam, quò tu nunc mecum genere litterarum usus es, id mihi parum ad conciliandos animos aptum videri. aut enim hæc aliqua in me culpa, & etiam tu notas, ac reprehendis, quod quæle sit, non equidem intelligo; nec verò possum intelligere, eum nihil sit: aut culpam tu autem in me quides, & coram tamen aliqua ducis ad suspicandum. certe enim suspicari te nescio quid; verba illa tua significant. Ego à te solum amari cupio: orrore, & obsecro, nihil aliud aut vulgare de me existimare. possum à meo-

cum

cum haftenus verè, & amanter. Quidt an ego aliquid commifi, vt de mea in te voluntate fecus indicare poffes; aut ego te vmquam accusari, quafi minus verè, aut minus amanter mecum egeris? Nafi, quia litteris tuis, homo sexcentis curis implicatus, non illico responderim; propterea vel me tibi credis immutatum, vel id agis, vt ego te mihi futurum putem. Ego autem, fi effem ad mutationem, vel naturam, vel confuetudinem, procliuor; tamen ita de studijs tuis, ita de ingenio, & eruditione, ita de moribus, & integritate lentio, vt, nifi mihi sincerè indicandi facultatem casus aliquis adimat, immutari tibi nullo modo poffim. At creberrimè tuae litterae, meae rariores. Diuerfa ratio est: nec, fi tu id facis, quod fi omitteres, fortasse peccares; & quia non committis, agnoscò, & amo vehementer amorem in me tuum; ideo fequitur, vt, quia non ego idem facio, & istam officij partem, diutius negotijs, praetermittito, languere me iure putes in studio tui, & in amore illo, quem cum pepereris tua virtus, noli dubitare, quin eadem alat, atque conseruet. Familiari te tuos, cum ad me venerunt, & quoties venerunt, accepi, quantum in me fuit, humaniffimè: neminem excludit, aut excludet vmquam occupatio mea: vix enim credas, quàm de te libenter aut loquar, aut audiam. Quare, quod ais, ne cui posthac, qui sine tuis litteris ad me adeat, velim credere: id equidem scripfiſſe te nolle. cur enim, si quis ex petiti tamiciam meam, & eam se conſequi faciliùs putat, si te ornet laudibus, tēſue ſibi, in optima ſtudioſum via, ducem fuiſſe dicat; quod video multos, cum quadam ambitione, praedicare: cur, inquam, hac me voluptate priuſ, vt tibi non credam, qui narrat ea, quae libenter a uidiſſis Patere igitur, amicos tuos, cum iſdem amici mei eſſe volunt, adire ad me arbitramur ſuo,

bo, & qu
mihi tamen
commendat

FR A

VIRI
ſtatus iſſe
rioſti po
taſſes, u
laude a
ab amb
quod a
laudat
iſſe arti
que re
Ampl
tiam,
etiam
ſtato
opti
nam
ſlar
vide
quo
par
que
re
ſu
ſte
m
m

ho, & quamquam testimonio careant literarum,
nihil tamen, ipsa tantum tui nominis appellatione,
commendari. Vale. Rom, 10. Kal. Octob. 1567.

FRANCISCO PLANTEDIO.

Neapolim.

10

Vere dicam, Plantedi: magnopere sum delectatus ijs laudibus, quibus me, cum de Ludouici Anostri poemate meam sententiam exquirere cogitasses, ornandum existimasti: neque verò, quod ipsa laude admodum capiar: me enim quotidie magis ab ambitione, cum ratio, tum iam ætas remouet, sed quod amoris in me tui, vt ego interpretor, index laudatio est. amari autem ab eo viro, qui excellat ijs artibus, quas in omni ætate diligenter colui, quæque rebus omnibus antecellunt, cur non gaudeam? Amplector igitur istam voluntatem, & habeo gratiam, non modò, quòd, ita de me sentias, verum etiam, quòd eos, qui contrà sentiant. Obterratatores, & Inuidos, voces: cum quibustamen, optime Plantedi, pugnare te, mea causa, nolum. nam, si laudem quæram, tu mihi multorum vnus instar sis, cuius doctrinam, & eloquentiam in scriptis, video; probitatem, & mores de multis audio. Sin, quod verum est, ipsa me sola virtus afficit, cetera parui pendo: sinamus, placere sibi vnumquemque, & in sua sententia triumphare; nos institutum retineamus, & in hoc siue, vt isti volunt, errore, siue, vt ego iam pridem statui, veritatis amore ac studio pergamus. Epistola tua, & versus redolere mihi pariter antiquitatem videntur, quo tibi nomine vehementer gratulor. quibus enim contingat,

vt in vtraque facultate, excellent, paucissimos in
 omni aetate fuisse non ignoras. De Ariosti poemat
 hic quoque sunt qui disputent, in vtramque partem,
 cum alij suū iudicium ad Aristotelis præcepta re-
 ferant; à quibus quem discedere intelligunt, cum
 statim è poetarum numero extrahendum censent;
 alij verò, siue res, siue verba spectentur, Ariosto ti-
 tum tribuant, non modò vt eum ad ceteros poe-
 tas aggregent; verùm etiam cum illis poetarum
 principibus conferendum statuunt. Mihi non tan-
 tum orij suppetit, vel vt hoc totum, quidquid est,
 considerem, vel vt meam sententiam litteris ex-
 ponam. Vale. Romæ, Nonis Sept. 1567.

ANTONIO MERULAE

Casertam.

NIHIL mihi gratius, aut incundius ijs verbis
 accidere potuit, quos à Bernardino Rota, prastan-
 te viro, de me conscriptos, ad me antea misisti, quo
 sane munere ne viderer indignus, cupiū statim pa-
 ria paribus, & vt assequeretur, elaborauis sed, cum
 non procederet, indignatibus Musis, quasi eas pet-
 tot annos, conuersus ad illa studia, neglexissem, di-
 stuli rem, consiliū non abiici, non enim fore des-
 perabam, vt aliquid aliquando, tamquam è quæ-
 cu, exculperem, quod summus poeta cum videret,
 si nūquid ingenium probaret, id quod equidem spe-
 rare numquā ausim, animum saltem; referendæ gra-
 tiæ cupidū, diligenter. Sed ecce tibi ista, difficulta-
 tibus ita multis implicata, Breuiarij muratio, nihil
 vt laboriosius, aut molestius, vñquam senserim.
 necdum tamen eò loci res est, vt ea quæ susci-
 pant, recedisse videam. quo maiore verfor in soli-
 tudine, non solum, quia carco litterulis nostris in
 quibus

quibus antea vivebam, sed etiam, quia, seiuñctus ab amicis, vereor interdum, ne quis, me arum ignarus occupationum, exuisse me puter veterem humanitatem, & officij curam, quæ mihi olim prima fuit, penitus abiicisse. Quare, te rogo, pro eo, quantum me amas, & quantum te amari a me scis, des operam, ne quid Rota de me suspicetur durius. nosti meos mores: nosti animum: quem si alia fortasse labe inficit, certè, ad amicorum obseruantiam, & ad tuendam officij religionem, quod attinet, purus est. De tuo statu, cum nihil scripseris arbitror esse, vt volumus. Vale, & Rotæ salutem. Romæ, Kal. Nouemb, 1567.

JACOBO FALCONIO.

Bononiæ.

15

OMNE credulum, qui te iturum in Hispaniam putauerim: quòd cum tu affirmare non desineres, Maximus tamen noster perpetuò negabat, nimirum ille adolescens quiddam occultius, quod ego hebetior non videram, assequebatur ingenio. nec me tamen hoc tecum queri putes: quin potius errore meo delector, & me delusum esse, gaudeo, nam, si tam longè discessisses; primum veritus essem, ne fertius ad nos, deinde etiam, ne cū illo Hispaniensi fastu, oblitus humanitatis tuæ, redires nunc, mutato consilio. cum Bononiæ confederis nò dubito, quin te ciuitas omnium humanissima, qualem dimisimus, talem nobis, ac melioribus etiam, si fieri possit, & litteris. & moribus ex cultum, remittat. De Sigonij consuetudine, valde tibi gratulor. cole istum virum, Falconi, quem habemus in Italia, non solum doctrina verum etiam probitate panè singularem. Vale, & Jacobo Bon-

B b

compagno

compagno salutem à me plurimam. Romæ. vi. Id.
Nouemb. 1567.

JO. BAPTISTAE ARVCIO.

Neapolim.

13

ET bene te sentire de studijs meis, deque laboribus illis, quos iam à prima adolescentia, patris adductus exemplo, ad restituendam antiquitatem contuli, & me etiam diligi à te, video. quòd cum vtrumque mihi gratissimum esse, tum à me tibi patrem in vtroque gratiam referri, velim existimes. nam, cum epistolam tuam legissem; valere te ingenio, præstare litteris, facile iudicavi; & ad iudicium accessit benevolentia, nec ea vulgaris, sed quantam virtus, & studiorum similitudo dignit. quare, persuasum hoc tibi, planeque exploratum esse cupio, quæcunque à vetere necessitudine expectari officia solent, ea tibi à me, si qua tui dabitur facultas ornandi, præsto semper futura. De Aristoteli, & contentio non placet, antiqua me delectant, eaque tracto, utinam tam feliciter, quàm laboriosè, si quis in eo suam industriam locat, ut ipse excellat, consilium probo, aliena qui tantum iudicat, cum ego, vel si rectè iudicet, non libenter tamen imitabor. Vale. Romæ. v. Id. Nouemb. 1567.

ANTONIO FERNARIO.

Neapolim.

14

UTRUMQUE lator, & fortunis tuis aliquid esse adlitum, & amorì erga me plurimum. ac multum contra, vel dignitate, vel commodis aucti, concitant veteres amicos, & officio multam salutem dicunt.

dicunt. quod hic nos experimur quotidie. Quod me annuo munere afficis: agnosco humanitatem tuam. quod verò, id te tribuere virtuti meæ dicis: maiore etiam me ornas munere. noli autem arbitrari, tam desipere me, vt disputare tecum velim & querere, verè ne sentias, an secus. facio non inuitus, vt iudicium tuum cum mea laude coniunctum tuear, ac probem. De anno, quem Scalarem vocant, ne tanti Firmicus, & qui cum eo sentiunt, apud te sit, vt animi tranquillitatem amittas, quæ enim impendent, si sunt eiusmodi, vt vitari prudentia possint: spero fore, nihil vt te lædant, sin ea fixa sunt: præripere molestiam, & angere frustra, certè non oportet. Ego valetudine vtor satis commoda, re familiari, si spectentur labores mei, parum copiosa, si ratio temporum, satis ampla. Vale. Romæ. xv i. Kal. Febr. 1569

NICASIO CASLETANO

Pataunum.

15

OPTABAM. vt emergeres ex eo vitæ genere, quod neque studijs, neque fortunis tuis aptum videbam: angebar tamen, eripi nobis fructum suauitatis, & doctrinæ tuæ, hac præsertim proborum, atque eruditorum hominum, id est tui similitudinem, caritate. nunc ex tuis litteris cum intelligā, ordiri te nouum quoddam vitæ genus: medicorum antiquorum libros euoluere cœpisse, ne post hac, inani spe ductus, aliunde pendeas; frui non modò familiaritate, sed conuictu etiam, ac domo præstantissimi iuuenis, Io. Vincentij Pioelli: abstergo prorsus illam ex animo molestiam, quā discessus mihi tuus reliquerat, teque istic esse, vbi otio, libris, doctoribus abundes, & eam, quæ maximè ingenium

PAVLLI MANVTII

378

ingenium adiuvat, quam pænè hic amiseras, animi tranquillitatem non desideres, vehemèter gaudeo. De epigrammate, Sámarcus agit gratias ut referat, non expecto. cupedias tamen si habebis, ita non contemnám, ut vos omnes amem. quid enim quisque præstiterit, non ignoro. Vale x Pinello, Sammarco, Andreæ Siluio, qui me olim diligere videbatur, multam salutem, Romæ. pridie Kalen. Febr. 1568.

CHRISTOPHORO BARONI
LOBCOVICZIO.

16

NIMIVM agis mecum liberaliter, cum tu mihi, principis viri filius, homini priuatæ fortuna, nullo meo prouocatus officio, tuam benevolentiam sponte defers. quod ego beneficium tantitacio, nihil ut anteponam. cum enim ita vitam instituerim; ut virorum nobilium amicitias expeterem: tum eam nobilitatem præcipuè colui; quæ licet aliquid extrinseus assumat, maximè tamen à se ipsa pender, ac præsentis virtute decoratur. quam tibi placere sententiam video, & dare operam, ut, quod maximè probas, id maximè consequaris. itaque sic velim tibi persuadeas, nihil omnino mihi vel carius esse posse, vel iucundius amicitia tua: nò eo solò nomine, quòd illustri sis admodum loco natus, quòd patrem habeas, qui Bohemiæ cum summa potestate præsit, qui omni honore, omnique laude floreat: sed multo magis, quòd & audio, & ex tuis litteris conijcio, defixum te esse in præstantibus curis, & ea quærere, vnde verum decus, vera nobilitas emanat. ita fiet, ut, quantum ad splendorem domesticum sua virtute addidit pater tuus, tantum ipse ad paternum decus, voluntate nunc simillimus, virtute aliquando

aliquando præstantior, adiungas. Incumbe igitur, clarissime adolescens, (iam enim, ne abste in amore vincar, laborare me æquum est de gloria tua) incumbere, obsecro, & huc omnes nervos, omnem industriam confer, ut ornamenta referas in patriam, quæ tua propria sint, quæque tibi nulla vniquæ fortunæ vis, nulla mutatio temporum auferre possit. Quæ cohortatio nec longior esse debet, cum te tua sponte propensum satis esse ad omnem laudem intelligam; nec omittenda tamen fuit cum hoc apud te vellem relinquere, quando aliud præstare mea causa vix possum, testimonium amoris, & observantiæ erga te meæ. Vale. Romæ. 1 v. Non. Febr. 1568.

PETRO MISCOVIO.

17

Ex ijs rebus, quarum memoria delector, nulla magis recreor, quam conscientia observantiæ erga te meæ, & opinione amoris in me tui, inde fit, ut & optem tibi secundissima omnia, & cum optata contingunt, vehementer gaudeam. quamquam quis non gaudeat, cum debita virtuti præmia tribuantur: cum excellit honore, auctoritate, opibus, qui excellit ingenio, industria, probitate, iraque, cum tibi Episcopatum Plocensem esse demandatum cognovissem; gratulatus sum tibi, primum pro amicitia nostra, meoque in te studio singulari: deinde bonis artibus, quibus ex tua dignitate tantum ornamenti, tantum splendoris accessit. Hoc exemplo, quis fore iam dubitet, quin omnes non modo in Polonia tua, verum in longinquis etiam nationibus, quod tuorum meritorum fama pervenerit, ad excellentem veræ gloriæ cupiditatem excitentur? equidem, cum audio, quæ partim ab alijs, partim

à probo & prudente viro, tuarum laudum præcon-
ne, Metello Venturello assidue narrantur, ita com-
moueor, non equidem vt adspirem, quò peruenire
non licet: (non enim me tibi vlla re confero) ve-
rùm vt in præstantibus doctrinarum studijs, vnde
fluxit amplitudo tua, languere nullo modo possim,
atque etiam adducor in illam spem, fore profuturum,
vt excellentibus ingenijs, quibus abundat in pri-
mis patria tua, auctoritas, gratia, opesque tuæ pa-
teant, sic vt ad magnas res, magnopereque expe-
tendas, tuo potissimum patrocínio nitantur. ita
nascetur ex virtute virtus, & propagabûtur illa qui-
bus à turpi otio ad laudabilem industriam, ab in-
iuria ad æquitatem, à feritate & dilidio, ad socie-
tatem, & cõuiuium humana vita cõuertitur. cuius
tanti boni vt auctor esse velis; iam enim posse
te, satis constat; ne rogandus quidem es. cùm hoc
à te tua dignitas, & antea tua vitæ ratio quasi suo
iure postulet. Vale. Romæ. Id. Febr. 1568.

FEDERICO VIVALDO.

Neapolum.

18

MAGNUM humanitatis, magnum amoris ar-
gumenmtum, non solum ad me scribere, quem nũ-
quam, vt opinor, de facie noueris, verùm etiam,
quæ tuasunt, omnia mihi perliberaliter offerre, ac
polliceri, Ego, mi Vinalde, voluntate sum contẽ-
tus: cetera non desidero. amari enim cupio: pro-
desse verò amicis malo, quàm debere. itaque, li-
cet amicitia nunc primum inter nos exoritur, ta-
men sic velim existimes, quæ res ad existimatio-
nem, aut ad commodum tuum pertinebunt, in iis
rebus me esse operam daturum, vt familiaribus
tuis vetustate quidẽ, & opibus, officio tamen con-
cedam

cedam nemini. nam, si amantem non redamare, turpe est: multo magis eum, qui ingenio, doctrina, multis denique, ut audio, suauitatibus ingenij ita floret ut eius amicitiam, qui rectè sapiat, in rebus valde, expetendis numerandam putet. Quod ob eam causam scribo, ut intelligas: cum tibi me gratias agere, tum gratulari mihi plurimum de beneuolentia tua: de qua, si umquam commiserò, ut aliquid mea culpa detrahatur, hominem me non putabo. Vale. Romæ. xv. Kal. Mart. 1568

PAULO Lupo. 19

ET SI cum tuum erga me non mediocre studium facile mihi antea cognitum, atque perispectum, rum mea in te singularis beneuolentia postulare videbatur, ut uisarem te quam creberrimè, tertiam iam mensam difficili morbo laborantem: tamen id non feci, non equidem obliuione tui, què fero in oculis ob egregios mores, optimamque indolem; sed partim valetudine, qua, propter nimis longam verni temporis intemperiem, incommodiore adhuc utor; partim etiam occupatione molestissima, qua ita distineor, ut pedem ex ædibus efferre perquam rarò liceat. Quod reliquum fuit, quotiescumque vidi (vidi autem fere quotidie) familiarem tuum, mei studiosissimum, præbui inuenem, & eruditum, Iulium Iacobonium; cuius tu consuetudini, atque consilijs, quidquid aut in litteris, aut in moribus ad hanc diem profecisti, acceptum referre solitus es; quam sæpe de tuo statu quæsierim, quam sollicitus de tua salute fuerim, optimus ipse testis est. quod utinam, quantum doloris ex tuo periculo suscepi, tantum opis ad te subleuandum afferre potuissè: nunc tu nunc, planè integer,

& saluus, nullam pristina valetudinis partem desiderans, nobiscum esses, vt interdum solebas, nō. que tuo lepore, tua venustate, tu nostra consuetudine, nostra etiam, si qua est, hialritate fruereris, quod tamen breui futurum ita spero, vt valde tibi primum, deinde etiam nobis gratuler. non enim dubito, quin statim repetas ea studia, quæ non vulgari, cum laude tractabas; quæque te (libet enim augurari, quod opto) ad summas opes, summamque dignitatem, fauente præsertim, atque adiuuante, patrono omnium bonorum artium, omni virtute prædico, Cardinali Alciato, aliquantulo extollent. nihil est enim, vt exemplis & antiquis & recentibus erudimur, quod hominum studia ad utilitates nostras magis alliciat; quàm virtus: nihil magis, & humana nobis omnia subiicit, & aditum ad cælia patefacit. Quare, cum tibi nec instrumenta naturæ desint, quorum expertes multi, optima voluntate, studio flagranti, nihil tamen vel mediocri laude dignum præstare potuerunt; neque verò ex ijs rebus vllam requiras, quæ si absint, præclaræ sæpe cursus impeditur industria: debes animum in spem optimam erigere, omnique cura ad recuperandam valetudinem incumbere. medicos habes, qui locum in ciuitate principem obtinent: mater affideri egrotos; curat, exsequitur omnia: amicorum nec salutationes, nec officia desunt: hæc speramus fore salutaria: sed mihi crede, medicina præstantior in te ipso, id est in constantia, prudentia, temperantia tua, reposita est. Consule igitur, quantum potes, & saluti, & gloriæ, & parentis etiam vitæ: quam filij iacentis aspectus exanimat: amicis, verò tuis, mærore adempto, veterē iucunditatem aliquando restitue. Quod si, expertus omnia remedia, placere Deo senseris, vt hæc humana relinquas; quæ

quæ quæ
sæpe ex
tatem, a
errorib
poris in
cepi, it
ni cog
vexari
gerit, v
dum te
crimin
illa bo
bimur
beatz
xij K

N
bulq
crec
viro
res
offi
ata
le
tur
qu
de
ge
ca
of
le
ra

quæ quàm caduca sint, quàm nunquam firma, quàm sæpe exitiosa, profectò vides: agnosce tuam felicitatem, ad eamque propera lætissimo animo, relictis erroribus, quibus ij. qui hac diutius compage corporis includuntur, falsa rerum inanum specie decepti, ita sæpe implicantur, ut nunquam ad veri boni cognitionem perveniant. nos quidem, qui, te isto vexari morbo patimur iniquissimè, iidem, si contingerit, ut in ista ætate, istis moribus, ista mente, nondum terrena contagione depravatus, aut mortiferi criminis labe pollutus, hanc miserriam vitã cum illa bonis omnibus circumfluente permutes; lætabimur & exitu optato molestiarum tuarum, & initio beatæ vitæ, ad quã adspirare paucissimis licet. Vale
xij. Kal. Maij. 1568.

AVGVSTINO ANGELELLO.

Fabrianum.

20

Nisi tibi, quæ nunc meæ vitæ ratio sit, quibusque curis & negotijs distinear, satis cognitum crederem, sane afficerer magna molestia, quod tibi viro optimo, atq; in primis erudito, præterea, quod res ipsa declarat, mei amantissimo, deesse videretur officium meum. sed profectò, si me putas ab iucente ætate ijs artibus, ac studijs, non mediocriter esse delectatum, quibus ad humanitatem animus excolitur: æquiores te mihi esse oportet, nec suspicari, quia rariùs ad te scribam, non ideo me tibi, quas debeo, gratias, habere, nec diligere & amplecti diligentiam, industriamque tuam, quam quotidie locas in antiquitate colligenda: cuius ego maiorem officij partem libenter acceptam refero benevolentia erga me tua. Ne tamen superuacaneã operam suscipias, cum præsertim otio non abundes: hoc

Bb 5

velim

velim scias, omnes me cū veteres, tum etiā proximē Auximi effossas inscriptiones, in quibus haec quoque duæ sunt, quas ad me misisti, ante duos menses accepisse à Io. Francisco Gallo, ciue Auximate: & quod tu scripsisti, F. P. OLLVCILLE, I. I. POLLVC. quod tu, TVRCIVS C. F. ILLE TVRCIVS C. F. S. quod Sergiæ tribus nomen fortasse fuit, nam & infra video, C. F. SER. nisi si SER. N. id est Seruij nepos, legendum. quod vt diligenter inspicias, mihi que significes, valde rogo, Filius abest, Venetias anno superiore cum matre negotij causa profectus. Vale. Romæ. Nonis April. M D LII.

IACOBO FALCONIO.

Pisæ.

21

ET SI tuis litteris magnopere delector, in quibus & amorem erga me singularem, & ingenij tui præstantiam facile perspicio: & tamen, vt hoc nostræ necessitudinis officium persoluas, auocari à studijs tuis, aut etiā ab amicorum sermonibus minime velim. scis meam consuetudinem. neminem diligo, quem non probem; quem porro cupi diligere, tantum abest, vt exigam ab eo plus, quam præstare possit, vt etiā, si quid peccauerit, remittam. quis enim est, qui leges amicitie perpetuè seruet, quamquam te quidem ab hoc numero non minùs verè, quàm libenter, segrego. noui tuam constantiam, noui curam, atque industriam, in quacumque re amor eluceat. quæ quo rariora sunt, eo magis hic te desidero: nec desiderium ferrem, nisi cogitarem, eo te consilio discessisse, vt auctus virtute ad nos redeas. quod vt assequaris, ita cupio, vt parenti tuo concedam, præterea nemini. Ioannem Ricci-

um

um Politian
qui aliquand
rentis tui, v
ui, studioru
vt me dilig
beneuolen
bis meo n
summit,
nam; &
maxima s
Kale d.

IO.

Vix
ones à
legant
ampli
Altim
comp
rum
um,
ipsum
est h
Non
id e
rib
qu
de
ra
n
v
f

um Politianum, illustri iam virtute adolescentem, qui aliquando mecum in tuis ædibus, inuitatu parentis tui, viri optimi, cœnatus est, audio Pisas brevis, studiorum causa, venturum, eum velim roges, ut me diligat, quando ego singulari sum in illum benevolentia, sic, ut te æmulum vix patiar. Salutabis meo nomine exquisitæ doctrinæ virum, poetam summum, Petrum Angelium Bargæum, qui Latinam & Græcam linguam istic publico munere maxima sua cum laude proficitur. Vale. Romæ. x. Kale d. Iun. 1568.

10. ANTONIO VULPIO. 23

Vix credas, quàm me delectauerint inscriptiones à te missæ: non solum, quia disertæ, ac perelegantes. verùm etiam, quia gratiæ incundæ ab amplissimo viro, singulari virtute ornato, Thoma Altimaro, oblata occasione auidissimè sum complexus. nam, quod inde natum est argumentum epistolæ tuæ, ita scriptæ, ut summum ingenium, summum etiam erga me amorem ostendat: hoc ipsum apud me quanti esse putas? equidem, si quæ est huius vitæ felicitas, maiorem eius partem in hominum eruditione, & probitate excellentium, id est tui similium, amicitia constituo. Quare cum tibi maximas agnoscere gratias, quod ad me scripseris, quodque mihi haud paullo plus, quàm agnoscere debeam, tribuere videaris: quippe cum ea referas ad iudicium meum, quorum ego res, si arbitrij mei res esset, Aristarchum libenter itaturerem: tum verò sic velim existimes, si quis est, qui tuæ laudi faueat, qui tuam præstantem doctrinam in ore habeat, qui denique tua causa summa omnia & cupiat, & curet, cum esse me, daturumque operam, ut

animum

animum aliquando res ipsa declaret. De inscriptionibus indicaui Sanctæ Seuerinæ Archiepiscopo, quas probarem maximè: nullam tamen, vt verè dicam, improbare audeo; cùm aliquid in vnaquaq; videam excellere Vale, & Altimaro salutem à me plarimam. Romæ. Kal. Iun. 1568.

VINCENTIO RICCIO

A S P E.

23

MITTO quæ petis omnia, præter vnâ Petrar-
chæ paginam: quam ego, primùm à pueris nostris,
deinde à me ipso diligentissimè quæsitam. ne inter
fragmenta quidem reperire potui. Atticanis episto-
lis etsi adhuc mihi opus erat, tamen, quando ita vis,
& ego tibi tua petenti neque negare possum, neque
volo, remitto tibi eas per eundem tabellarium, qui
has litteras ad te perferet. Mihi quidem animus
iste tuus gratissimus semper erit. veruntamen, mi
Vincenti, si curabis, vt mihi de eodem volumine in
aliquot dies commodare possis, impones operi præ-
claro velut artifex egregius vltimam manum. nam
ego non nisi libros quinque cum meo libro contu-
leram, reliquam partem vt absoluerè aliquando pos-
sim, non petam à te pluribus verbis, ne videar be-
nevolentia tuæ diffidere. Vides cupiditatem no-
stram. Tu statues in hac re, quod sit ex fide tua
primùm, deinde etiam ex voluntate mea. Ego te, &
Peregrinum nostrum, & Hieronymum etiam in o-
culis fero. Venetijs vij. Kalend. Iun.

EIDEM,

24

HENDRICAS YLLABVM carmen, quo nos tam
amicè salutasti, multis causis legi perlibenter. pri-
mum,

mum, quod tuum erat; deinde, quod elegans, & ornatum; postremo, quod in illo mihi significabas memoriam tuam nostræ necessitudinis, & benevolentiae. itaque non possum non tibi vehementer gratulari, mihi quæ plurimum gaudere, tibi, qui tam egregie bonis in litteris proficeres; mihi qui talem, ac tam amabilem nactus sim amicum. Deus igitur faxit, ut in hac animorum coniunctione ad extremum usque vitæ cursum perseveremus, & quæ summi amoris uterque fundamenta iecimus, ea non solum confirmemus, verum etiam augeamus. sic enim habeto, qui propter egregias animi, ingenij quæ tui suavitates vehementer te diligant; esse quam plurimos; qui mihi sint in te amando pares, esse vel paucos, vel fortasse neminem. Sed hæc satis. Illud curabis, ut erudito iuveni, Cornelio Diuo, salutem meis verbis annuncies plurimam. Bene vale 1531: pridie non. Sext.

E I D E M,

25

V I D E, quanti mihi sis, quantum quæ te diligam: ubi primum ex balneis reuertri, è vestigio ad scribendum conuolaui, quod ideo ad te scribo, quia nō eius generis meæ litteræ sunt, ut ex illis aliquid possis cognoscere, quod aut nostra intersit, aut te scire necesse sit. vnum est illud, quod velim te intelligere, nobis Dei beneficio pristinam salutem si non penitus, certè magna ex parte restitutam. De meis studiis, propter diuturnam valetudinis infirmitatem, propè iam actum videtur, ego tamen, ut spero, quidquid omissum est temporis, breui resarciam. Tu quid pepereris, quid parias, vehementer scire cupio. non enim is es, qui patiaris tuum ingenium longo otio torpescere. id quæ cum præstas, non modo tibi vtilitatem cum laude quæris, sed etiam
cuis

tuis omnibus & amicis & propinquis, læticiam atque gaudium affers. Bene vale, 1531. xv. Kalend. Septemb.

E I D E M.

LEGI tuas litteras, perbreues quidem illas, sed tamen valde mihi gratas. Lætari, quòd conualuerim; ego contrà, quòd te repercrim tam bellè valentem. De Cornelio quod scribis. non legi semel, sed bis & sapius. habeo enim illum conuenire tu, si libebit, eris mihi comes in homine visendo 1531. xij. Kellend. Septemb.

E I D E M.

37

MVLTI, & ijs quidem maximis argumentis declaras mihi in dies tuum erga me amorem non confirmari solum, sed etiam augeri vehementer. Quòd enim tam ex animo delectaris nostra consuetudine, quòd tam frequenter nos visis, quòd tam crebrò litteras mittis, cui dubium esse possit, hoc ex nimia quadam in me beneuolentia proficisci? Quare ferreus omnino sim, & humanitatis penitus expers, nisi te valde amem, & obseruem; qui nos, nullo nostro erga te merito, & ames, & beneficijs ita tibi obstringas, vt, vnde pares referamus gratias, nullus iam relinquatur locus. Grata igitur tua littera, eoque magis, quòd intellexi te Patavium cogitare; vnde sperem te pro singulari tua prudentia, & in bonas artes propensione, amplissimam & famam, & celebritatem nominis ad tuos relaturum. Quòd autem ad Græcas litteras animum appuleris, hoc tuum consilium & probo vehementer, & felicitè Deum Opt. Max. fortunare

fortunare volo. crede enim mihi, nihil poteras præclarius cogitare, quàm cum Latinis Græca coniungere. Sed, quoniam nostram epistolam, si longior existisset, futuram tibi gratiorem significas: sic habeto, mi Vincenti, nos prolixius ad te non scribere, quòd neque prolixiores epistolas, quibus confirmetur, amicitia nostra videtur desiderare, neque mehercule valde est, quod scribam, quod aut nostra intersit, aut te scire oporteat. Nisi fortasse velis me scribere, in Italiam Gallos aduentare, & Venetijs visum esse cometam Sextili mense, & similia, quæ minimè te fugiunt. Quòd si viderim te longitudine capi, dummodò tibi satisfaciam, inanes potius, quàm nullas, ad te litteras dabo. Vale pridie Idus Septemb. 1531.

E I D E M. 28

E t litteras, & libellum accepi, de quibus tibi gratias ago. neque verò mihi erat ignota diligentia tua, quam antea nobis, cum Venetijs viueres, id est cum in humaniora studia mecum incumberes, multis quidem argumentis declaraueras. Peregrinus, & ceteri communes amici salutabuntur à me diligenter, vbi primùm eos offendam. Tu fac existimes, nihil esse, quod ab homine amicissimo proficisci possit, quod ego non velim te à nobis expectare. fecit humanitas tua, quam mihi Patauij tam egregiè significasti, vt ad antiquum amorem erga te mentem addiderim etiam cumulum quendam benevolentiae propè singularem. amavi enim semper, & amo voluntatem hominum, quæ mihi rerum omnium antiquissima est. itaque, contubernalibus tuis, & lectissimis viris, Augustino, Bartholomæo, & Iohanni cum salutem dixeris, addes etiam, omne meum

meum studium, & officium ijs paratum esse, ac semper fore. quod vt aliquando tu cum illis experiant, dabo operam, quantum erit in me situm. Paulus Papiensis per me vobis omnibus salutem adscribi voluit, seque constanter asserit perpetuò comitari vestra deum Num in primis fore. Si Bonamicus redierit, si mihi significabis, gratissimum feceris. Vale. Venetijs. Idib. Sept. 1571.

EIDEM,

29

POSTQUAM mihi renunciatum est, te Patavinum, adipiscenda philosophiæ gratia, concessisse, plurimum sanè voluptatis animo cepi, & hoc tuum consilium etiam atque etiam tacitus mecum ipse laudavi. facit enim amor erga te meus, vt existimè, quidquid tibi conducatur, id mihi etiam expedire. atque tu, cum in tanta hominum luce, in tanta doctissimorum virorum frequentia viuas, non dubito, quin bonarum omnium disciplinarum, & laudatarum artium cognitionem breui sis consecuturus: noui ego ingenium tuum: noui impetus ad laudem: itaque non adhortabor te ad eas artes, quibus ab ipsa pueritia deditus semper maximè fuisti. quid sit antè acta ætate tua dignum, qui te mores, quod institutum vitæ deceat, tu videbis. Ego illud tantùm tibi ante oculos ponam, vt cogites, in ea te vrbe nunc agere, quæ liberalium omnium doctrinarum hodie veluti domicilium habeatur, & à qua inanè quemquam redire, turpissimum sit. atque hoc satis esse arbitror ad excitandum te ad honestas disciplinas. quamquam ne hoc quidem ideo tibi propono, quòd voluntati, aut prudentiæ tuæ diffidam, sed vt potius amor erga te meo, qui me ad scribendum impulit, satisfaciam. quod tu cum legeris, eo velim

velim accipias animo, quo nos & cogitauimus, & scripsimus. Cornelium Diuum, Peregrinum Benzonum, Nicolaum Sonicam, & Hieronymum Riccium Muranensem, communes amicos, meo nomine si salutabis, erit mihi vehementer gratum. Tu fac valeas, & me, vt instituisti, diligas. 1531.

EPISTOLARVM
PAVLLI MANVTII
LIBER NONVS.

NICOLAO CAETANO.
CARDINALI.

I

Go verò fratris tui, Principis optimi, filios, praestanti ingenio adolescentes, & libenter sum complexus; & p̄specta singulari probitate, atque ad bonas artes propensione, quotidie magis vtrunque diligo. Sed, ve illorum pr̄clara ad virtutem indole, pro mea erga, familiam vestram peruetere, perpetuaque obseruātia, vehementer lætor: sic, ad excolenda eorum ingenia quod attinet, nec mihi vacui temporis esse quantum res exigit, nec facultatem, quæ voluntatē æquare possit, non mediocriter angor. quanquam illis, vt video, quæ aliunde petuntur, intra domesticos parietes abundē omnia suppetunt. vt enim reli-

Cc

qua

qua omittam cum in tuam vitā intuentur, cum res
mores, tua instituta, tua studia, contemplantur, nil
lam præterea disciplinam, nullius vocem, aut præ-
cepta desiderant, veruntamen, si quando acciderit,
vt ab ijs occupationibus, quarum concursu præ
obruor, respirare liceat, deesse vestræ cupiditatib
patiar industriam meam, quod vt enitar, hortantur
quidē multa, nihil tamen magis, quā epistola tua,
quæ me cum sermonis elegantia, tum significatio-
ne amoris, & iudicij de me tui sic affecit, vt nihil
vnuquam senserim iucundius. Vale. x. Kal. Apr. 1559.

PAVLLO MANVTIO

S. P. D.

3

SUPERIORIBVS proximis diebus sumpsi
mihi quiddam non alienum, vt arbitror, ab officio
meo, neque tibi aduersum, cum optimo animo tuq;
amantissimo, quæ te ratio impulisset, vt de optimo
Imperatore Maximiliano, Domino meo, verè recte-
que cogitata, & ad Sambucum nostrum perscripta,
ex libro epostolarum tuarum tolleres, & bene culta
euerteres, exquirere non dubitavi. Magnum enim
atque graue aliquid fuisse, quod te ipsum quasi, ad
cuius laudes amplificandas illa, quæ diuulgaueris,
pertinebant, inuenterit, statuebam, & quin hoc
cum iniuria, quæ capiti Reipub. Christianæ fieret,
coniunctum esset, dubitare non poteram. Itaque
cum te, propter excellentem omnium liberalium
doctrinarum cognitionem, animo meo egregiè ca-
rum habeam, & tibi aliquid à maleuolis instillatum,
quo minus in recta sententia maneres, putem, eri-
gere te, atque confirmare rursus meis litteris vo-
lu. Spero autem, ac potius confido, te pro singu-
lari tua humanitate & probitate in optimam hoc
accep-

accepturum partem, ac maiorem mihi, cui Cæsar intimè est notus, fidem habiturum, quàm hominibus Imperatoris opt. & inuictiss. tuisque laudibus inimicis, meque dubitatione, & cura, quam ista mutatione, cuius nulla verà ratio excogitari potest, nobis iniecit, leuaturum. Id vt facias, & hanc meam curiositatem (licet hoc nomen in vitio ponatur) ab omni maleuolentia disunctissimam, ac potius cum summa erga te beneuolentia, fideque, quam integritatem Cæsareæ Maiestati quoad vixero præstabo, coniunctam esse tibi persuadeas, in maiorem modum peto. Bene vale. Viennæ. ex aula Cæsareæ. ix. Kalend. Iunij. 1569.

Ioannes Crato à Crastheim,

S. Cæs. Maiest. Conf. & Medicus
intimus.

IOANNI CRATONI.

Viennam.

3

Si quis est, vir præstantissime, qui constantia delectetur; & quam semel consilij viam ac rationem est ingressus, in ea libenter pergat, is ego sum, & esse me non mediocriter gaudeo. sed, vt te non fugit, singulari doctrina ac sapientia virum, in hominū voluntatibus nihil esse perpetuum necesse est: nec videtur in aliquam culpam incidere, aut malè de seipso consulere, si quis ita vitam instituit, vt eius consilia ratio temporum moderetur, ac regat. Ego olim in illa mea ad Sambucum epistola, quid cogitarem, declarandum putavi nam, etsi de studijs meis humiliter admodum sentirem, nec satis fore sperarem, vt ex ingenio meo quidquā deponerem, quod si ad Maximilianum, Regem tunc Romanorum inclytum, nunc Imperatorem, mitteretur, aditum

C c 2

mihi

mihi ad eius beneuolentiam patefaceret: i suauitate
 meo amicorum, assiduisque sermonibus, in eam me-
 tem impellebar, ut maximo Principi, erga liberales
 omnes disciplinas egregie animato, notam esse ca-
 perem industriam meam. nunc mutata mea ratio
 est. Romam euocatus à Pontifice, sic impediior ne-
 gotijs, sic à studijs auellor, ut, quæ de litteris no-
 stris opinio fuit, si modò vlla vnquam fuit, ea nihil
 dignum, in summa temporis inopia, præstari à me
 posse confidam. porro, quod pollicebar, cum posse
 perfici sperabam, id spe sublata, cur pollicear, non
 video, nisi si, quod à mea non solum natura, verum
 etiam consuetudine, semper abfuit, eos imitari ve-
 lim, qui maiorem ex inani quadam ostentatione,
 quam ex ipa veritate, voluptatem capiunt. Nam
 quod vereri te ostendis, ne maleuolorum opera &
 artificio factum sit, ut à pristinâ sententia discede-
 rem: patere, obsecro, persuaderi tibi, primum, id
 quod res est, mutationem fecisse me voluntatis,
 non iudicij: deinde, illa ipsa mutatione voluntatis,
 quam nulla temeritas attulit, sed ab inuito necessi-
 tas expressit, nihil animo meo molestius, nihil acer-
 bius accidere potuisse. quid enim? an ego vel ita
 hebeti sum ingenio, ut, quibus virtutibus tanta Ma-
 iestas ornata sit, non intelligam; vel ita improbo, ut,
 quæ laudes tantis virtutibus debeantur, non confi-
 rear? istam calumniam, opinor, neq; qui studia mea,
 neq; qui mores nouerit, in me conferet. In quo ta-
 men, ut ingenuè fatear, est quod me mordeat. qui
 enim alios, homo minime fallax, ex ingenio meo
 antea metuebat, nunc demum quasi admonitus offi-
 cio literarum tuarum, incipio suspicari, posse aliquem
 quod à me ratione, ut arbitror, optima, factum est,
 id, aut ignorance consilij mei, aut suæ fortasse na-
 turæ vizio, deteriorem in partē interpretari, neque

huic

huic malo quæ mederi ratio queat, dispicio: nec possum, in optima animi conscientia non aliquam tamen ex aliena suspitione molestiam trahere. Tibi quidem, Crato optime, cum & me verbis exquisitis in epistola tua elegantissima, ac planè omnium, quas adhuc legerim, prudentissima, laudaueris, & ea simul scripseris, quæ profectò, nisi me valde diligeres, & nisi de mea existimatione ac laude laborares, tibi numquam in mentem venire potuissent, quas gratias debeam, facile video; quas agere possum, non reperio. quod tamen in me est, ut meritum tuum perpetua memoria colam, & singulari tempus amore complectar, quod virtuti quoque tuæ, omnibus notissimæ, libenter tribuo, id si omittam, nefario me scelere deinctum putabo. Vale. Romæ. Idibus Sept. 1369.

EIDEM, *Viennam.*

4

ET serius, quàm tu fortasse expectabas, & brevius omnino, quàm uterque nostrum veller, ad te scribo. id accidit valetudinis incommodo, non obliuione tui, ad quem quotidie mentem refero, & ea sanè voluptate, qua maior esse nulla possit. quòd si corporibus animi mederentur: facile sanaret hanc morbum, quo quintum iam mensem laboro, iucundissima recordatio humanitatis, & benevolentie erga me tuæ. alleuari tamen videor, dum de te cogito, tecumque quasi loquor. calores expecto, valetudini meæ semper utiles. nam hiems, & veris inconstantia, cum hiemali propè frigore, malè me vehementer habuit. Si valebo, expecta epistolam bene longam. interim ama me, ut facis. Vale. Romæ. Kal. Maij. 1570.

Cc 3

LABO-

LABORABAM eodem, quo antea, morbo, & quidem aliquanto etiam grauius. ita Dei voluntas fert. nec satis constat inter medicos, qui sit exis- futurus: meus animus, vt ingenuè tibi fatear, aber- rat à bona spe, quippe ætate ingrauescente, valem- dine perimbecilla, morbo plurimorum mensium. Te rogo pro nostra necessitudine, si quid mihi accide- rit humanitatis, filium meum Aldum, qui viuit Vene- tijs, tuis officijs, tuaque humanitate complectaris. Ego si diutius vita fruar, nullum, mihi crede, erga te amicissimi atque obseruantissimi hominis officium prætermittam. Hæc quoque aliena manu: nam meæ vim penitus omnem ademit morbus. vide, qui- sim, mi Crato. Vale, & posthac Venetias, quo me breui conferre cogito, ad oratorem vestrum litte- ras mitte, is mihi eas reddendas curabit. & quam- quam fieri potest, vt inde me Paranium, valetudinis curandæ gratia, conferam; tamen discedens man- dabo meis, vt literas mihi tuas eò mittant.

EIDEM, *Piemam.*

NUNC demum exoriri mihi videor, & quasi post- multam noctem lucem adipisci, reuersus post annos decem in patriam ab vrbe Roma, vnde me, labo- rem nullum pro publica re, communiq; commo- do recusantem, grauis morbus ac diuturnus extru- sit. Gratulantur amici, amplexantur, lætitiâ ocu- lis, vultu, sermone declarant. Hoc mihi iucundissi- mum est: sed, in hac iucunditate, angor sæpe intimis sensibus, dum recordeor, quid iacture, quamdiu Ro- mæ vixi, studia mea fecerint: de quibus, quamquam intelligo non eum esse me, qui magna præstare pos- sim, verumtamen minima fortasse non erat expe- ctatio.

Ratio. Ire, inquires, non oportuit. Certè si diuinare licuisset. verùm si res adhuc integra ponatur, eundi consilium qui reprehendat, fortasse nemo sit. Laborabam domesticis incommodis, fratrum meorum culpa: nec spes erat emergendi, nisi noua consilia caperentur. Vocabar à Pontifice Max. quo nihil videri poterat honorificentius: fructum autem quis non exspectaret? Cohortabantur amplissimi viri, quorum erga me singularem beneuolentiam multis rebus antea perspexeram. Ista denique, copiosa, ampla ab omnibus omnia promittebantur. quid agerem? credidi & speravi: ut fere sumus omnes homines hoc ingenio, ut ea, quæ cupimus, libenter quoque speremus. quamquam hoc leuius, quòd spem fefellerit euentus: non tam enim abundare, quàm non egere, gratum est: illud perquam graue, quòd perpeti sæpe multa sum coactus, in lecora prorsus, indignaque studijs nostris, ætate nostra, existimatione antè parta. In quo tamen occurrit ea consolatio, quòd in illo vitæ durissimo genere, multa ferendo, multa simul didici, quæ profectò me numquam neque libri, neque vlla doctrina, neque dies ipsa docere potuisset. Nunc singulari diuino munere patriam adepti, redibimus ad illa præclara studia, vnde discedere non oportuit; omniq; prorsus cura vacui, nullo cuiusquam imperio, exclusis etiam, si licebit, interpellatoribus; si non licebit, rure abditi, salubrialiquo, & amœno loco, fruemur, liberimo otio, litterulis nostris; operamq; dabimus, quantum in nobis erit, ut, quod amissum est antea temporis, non id quidem totum, (quod enim fieri potest?) nonnulla tamen ex parte sarciat, & aliquem adhuc ex industria nostra fructum posteritas capiat. Valetudine modò vtamur, comoda,

qua nunc omnino caremus, erepta laboribus illis, nimirumque curis, quæ nimum omnino graues, nimum diuturnæ fuerunt. Febris discessit post nouem tandem menses: sed inedia, morbo, maiore, ad horribilem propè maciem redacti sumus: quodque miserius etiam est, aluum purgare, nisi accedant extrinsecus adiumenta, numquam licet. Huic ariditati asinum lac prodesse in primis posse, neque huic remedio vllum præstare, inter omnes medicos conuenit. In cibo sicca omnia damnant, humida probant, præsertim quæ facilia sint ad concoquendum. Pono magnam spem in eorum consilijs, maiorem tamen in animi tranquillitate, in adpectu meorum, in cæli patrij salubritate. denique ad omnipotentem Deum omnia refero. quidquid acciderit, eius voluntati libenter acquiescam. Hæc de statu nostro: vtinam quotidie latiora: quod futurum spero, & sanè tua quoque causa cupio. necesse est enim, quem valde ames, (sic enim mihi iam persuasi) de eo valde te sollicitum esse. Ad illam superiorem epistolam, Romæ scriptam pluribus verbis, exspecto, quid respondeas. Vale Venetijs, 10. Kal. Nou. 1570.

BOTVITO NERICIO.

Senas.

VLLIM, vt, quàm libenter eos homines complector, quorum in sermone & in moribus aliqua signa virtutis, & integritatis elucent, tam sæpe accideret, vt eos colere officijs, ornare verbis aliquadem vel tueri, vel augere facultate possem. profectò animus meus, cui multis rebus fortuna defuit, & tibi, & alijs tui similibus longè pateret illustrius: hanc tu fortasse voluntatem meam, nullo quidem adhuc insigni merito declaratam, spectas; cum mihi gratias agis, quòd te, cum Romæ esses, humaniter acceperim, & in summa mea occupatione, numquam

quam tamen aditu, numquam sermone excluderim: quæ tu pro tua bonitate magni beneficij loco ducis: ego, si quis ea præstet, non tam laudandum, quam, si omitrat, vituperandum puto. Quod verò de scriptis meis ita sentis, ut ea cum vehementer ipse probes, tum à tua sententia non discrepare commune iudicium dicas: istam quidem opinionem tanti æstimo, quanti æstimari debet ea laus, quam, eruditorum ac sapientium virorum consensu & approbatione nixam, invidia aut malevolentia labefactare non queat. verum tamen, qui me probè norim, vereri sæpe cogor, ne te quidem amor, multos fortasse fallat auctoritas tua: ac, si me audies, cui debes in ea re, quæ ad me ipsum pertinet, obsequi non inuitus, parumper moderabere posthac iudicium de me tuum: ne, dum existimationi meæ nimium studes, tuam in discrimen adducas. Sunt enim quædam pestes hominum, quibus aliena laus ita molesta est, ut, quidquid alijs addatur, sibi detractum putent; & omnem detrahendi obrectandi ve locum sic arripiant, ut ex aliena ignominia sibi laudem quærere videantur. De mutatione illa, quam feci in epistola ad Sambucum, & prudenter, & amanter iudicas, scripsi, cum impedimento nihil fore videbatur, quo minùs id, quod cogitabam, ad exitum perducerem: induxi, cum propter assidua negotia studijs meis ita distunderem, quasi nihil ne mediocriter quidem eruditjs auribus, non modò Imperatore Maximiliano dignum, asferre iam possent. utriusq; consilij causam ad Cratonem perscripsi. spero fore, ut meum factum, de quo parum æquis animis nonnullos iudicare, litteræ quæ significant, vir optimus & prudentissimus non improbet, quod si evenierit, tanti hominis auctoritate sustentatus, non equidem dicam, quid alij sentiant, non laborabo, sed certè multo miùs: cum præsertim te quoque, florentem

rentem ingenij, probitatis, doctrinae fama, cuius
eius testimonio mihi non defuturum intelligen. Va
lc. Romæ. x. i. x. Kalend. Octobr. 1369.

AUGUSTINO ANGELELLO.

Fabrianum.

7

Nec filius adest, profectus Venetias cum matre
ante aliquot dies: nec mihi à grauioribus curis, ran-
tum spatij relinquitur, ut binis tuis litteris pluribus
verbis respondere possim, hoc tantum habeto, de-
lectari me vehementer diligentia tua, qua te uti vi-
deo tum in describenda, tum in mittenda ad nos
antiquitate, gratias agerem, si hoc vno contentus
officio essem, aut hoc à te crederem expectari. In
Orthographia libro, cum rursus edetur, aut in eo,
qui apparatus, veterum Inscriptionum, carere te
tua laude non patiar, ita nostra consuetudo ferrita
postulat & amor in nos tuus. Reliqua, cum vacabi-
mus, si modò id assequemur umquam: quod sane
non tam nostra, quam aliorum causa cupimus. Va-
lc. Romæ. 7. Id. Maij. 1367.

EIDEM *Fabrianum.*

8

De inscriptionibus ad me missis, noli expecta-
re dum tibi gratias agam. nam neque id patitur
amicitia nostra; & officium tuum, sæpius iteratum,
gratiarum actionem requirere iam non videtur.
Quod ad meos Commentarios attinet, velim hanc
moram æquo animò feras. quotidie enim aliquid
additur, aut mutatur, ita, si quam facis in tempore
iacturam, eam tibi resarciam, equidem istam amo-
cupiditatem scriptorum meorum: in qua te socios
habere multos intelligo, utinam orium contingat,

72

vt eam explorare aliquando possim. Vale. Romæ. iij.
Non. Sept. 1567.

EIDEM, Fabrianum.

9

PVRO te ab Onuphrio Gilio, tui amantissimo, certiore non semel esse factū inualetudinis meæ: qua nonum iam mensem ita laboro, vt neque ratione victus, neque vllō remedij genere adhuc quidē alleuari potuerim. itaque miserē iaceo, ipe iam destitutus omni, præter eam, quam in cæli mutatione multi ponendam arbitrantur. quorum ego libenter accedo sententiæ. exire propter nimios calores nondum licuit. Sed ego exeundi consilium ita cepti, vt urbem planè relinquam, & ad patrios lares, & dulcia incunabula remigrem. in quo Pontifex, vt est insigni præditus humanitate facilem, per benignumque se præbuit. Si quæris, lætior, an tristior discedam: non facile dixerim. ita multa occurrunt, quæ animum ac voluntatem huc illuc distrahant. propensior tamen in hanc partem sum, vt post annos decem, ætate ingrauescente, urgente præsertim difficili morbo, ad patriæ complexum recurram: cuius aspectus, non dubito, quin mihi amissam molestissimis curis hilaritatem restituat. quam si quis afflictæ valetudini haud paullo magis, quàm orientalia quæuis pharmaca, prodesse dixerit, opinor non errabit. Eamus igitur dijs bene iuantibus, & redeamus aliquādo ad illa studia, vnde discedere pisculum fuit. quo vtinam per valetudinem liceat, nam per negotia certè licebit. ita res meas constitui: ita, quæ dissipata erant in domesticis rationibus, collegi, atque contraxi: ita denique, quod accipi quasi dictum arroganter nolim

huma-

humana omnia propemodum cœpi contemnere. De discessu igitur fixum consilium est: de die nondum statui: sed, vt hiemales imbres, tempestatêsq̃ vitentur, ante Kal. Oct. cogitamus. Onuphrius hic remanet, meo sanè cum dolore: non solum enim eius opera utebar in studijs, verùm etiam conuiuũ, sermone, probitare, ingenio ita fruebar, vt hanc iacturam sarcire me posse vix vñquam putem. non deerunt omnino, quibus utar: sed, præter operam, alia desidero. hoc adolescente nihil aptius ad namram meam. Te, mi Augustine, quamquam longè disjunctus, tamen prorsus nõ carebo. quę enim tua est humanitas, qui tuus in me amor, scribes interdum ad me. ego autem, licet orium & litteras, si valebo, ita amplecti cogitem, vt diuelli me non facillè patiar, tamen à te viro optimo, nostri, quod facillè perspexerim, cupidissimo, atque amantissimo, non committam, vt in hoc genere prorsus requiri possit officium meum. Vale. Kal. Sept. M D LXX.

HERCVLI CIOFANO.

Sulmonem.

10

NON possum non amare vehementer industriam tuam, qua te vti video in emendando gentili tuo, poeta summo, perge, vt cœpisti: nam & glorię tuę consules, & alios ad eandem laudem, exutabis. Victor ad Æmonios, magis arridet, quàm, Victor Iolciscos: accedente præsertim antiqui libri testimonio. Regius autem, inania captans, veritatem quærebat in tenebris. Tu longè certiora sequeris: itaque tibi libenter assentior. Vale. Romę, x i i i Kalend. April. M D LXX.

EIDEM. Sulmonem.

11

INSCRIPTIONES illę nihil habent quod ob-

oblationem aut doctrinam legentibus afferre possit. quòd si similes occurrerint, inanem laborem suscipere te nolo. De Ouidij loco, ad tuam sententiam opinionem meam adscribas, licet. Regius ille saepe alucinatus, tu si perges ut cepisti, poetam ingeniosum, ciuem tuum, à mendarum labe, non mediocri tua cum laude, vindicabis. Vale. Romæ. Pridie Kal. Sext. M D L X I X.

M. ANTONIO CIOFANO.

Sulmonem.

12

EXCVSARUM tibi tarditatem litterarum mearum, nisi Hercules frater tuus, quæ meæ vitæ ratio sit, quàm assiduis, quàm varijs impedita negotijs, optimus testis esset, atque ego illi, cum me rogaret, ut aliquid tibi rescriberem, deesse mihi dixeram non modò orium, sed etiam argumentum. nam de paracleto, sanè mirabar non probari tibi sententiam parentis mei, præsertim quæ rationibus optimis niteretur. cetera verò in tuis litteris erant eiusmodi, ut à te non negotij, sed animi causa scripta viderentur. quòd si mihi hæc imposita condicio sit, ut eorum omnium, qui quotidie non modò ex Italia uniuersa, verum ex transpalinis quoque gentibus ad me scribunt, rescribere litteris necesse sit, iniquè mecum agatur & prorsus inhumanè. cuius enim otij est, cuius etiam ingenij, tot epistolis posse respondere Latino præsertim sermone, in quo mihi, propter eam, quam nonnulli de scriptis meis opinionem habent, non licet esse negligentis. At officij prætermissi grauem esse culpam dices. Si simplex officium agitur, iure dices; sin eueniat, ut concurrant officia duo; certè, posse alterum omitti sine culpa, & minori maius anteponi, aut fateberis, aut in grauem ipse culpam incidēs. magnam enim, nisi dis-

distinguantur officia, rerum omnium humanarum
 perturbationem sequi necesse est. Simili, vt opinor,
 in loco mea caussa versatur. Cùm enim sacris li-
 bris, qui ad Christianę Reip. salutem pertinent,
 & corrigendis, & edendis, cùm salutationi viro-
 rum honestissimorum, qui frequentant ædes me-
 as, cùm etiam studijs nostris, vel vt institu-
 ta absoluaui, vel vt absoluta perpoliaui, danda
 opera est; scilicet eius temporis, atque eius o-
 perę partem, rebus grauissimis detrahā, ad ina-
 nes epistolas transferam. inanes apello, quia video
 multos, cùm scribendi causam aut perquam leuē,
 aut etiam nullam habeant, ideo tamen scribere, vt
 meas litteras eliciant, quod nisi statim assequun-
 tur, indignantur, & maiorem suę voluntatis, quā
 occupationis meę, rationem habent. Ab horum
 numero libenter te, mi Ciosane, seiungam, non
 enim dubito, quin me diligas, vel tua sponte, prop-
 ter communia studia, vel imitatione iuuenis opti-
 mi, atque eruditi, Hercules fratris tui, à quibus au-
 tem diligi me puto, de ijs vt bene sentiam, nō ægrē à
 me solco impetrare: atque vñam, quam propenso
 erga vtrumque vestrum animo sum, tam facili vobis
 animum insigni aliquo merito probare possum,
 quod equidem enitar: & si contigerit, vehementer
 latabor: sin minus, vos tamen amplecti voluntatem
 meam, eaque contentos esse, & humanum in pri-
 mis, & æquum est. Vale. Rom. x. i. Kal. Dec.
 M D LIX.

IOANNI CASELIO.

Florentiam.

13

AQVE, vt video, latabur, tu mea erga te, ego
 tua in me beneuolentia. quæ si orta est ab opinio-
 ne virtutis, vt certè est; non dubito, quin perpe-
 tua

tua sit, tu enim, quas artes à puero colere cœpisti, in ijs quotidie magis vt excellas, operam dabis: ego te, inani fortasse conatu, (nam aduersantur multa) studio tamen, & voluntate, quantum licebit, imitabor. Nericium tuum quis non amet? mihi crede, tuarum litterarum testimonio, aut commendatione non eget. me quidem ita sibi deuinxit officio suo, non modò vt omnia, quæ possum, sed etiam quæ non possum, eius causa cupiam. iam de eius ingenio, doctrina, eloquentia quid ego tibi, cui notior est, quàm mihi prædicabo igitur alijs; vel quòd amor impellit, vel quòd, ornari virtutem, nostræ consuetudinis est. Vale, mi Caseli, nòsque, vt facis, a. ma. Romæ. 12. Kal. Oct. 1569.

FRANCISCO PLANTEDIO.

Manfredoniam.

14

Et seriùs, quàm tu exspectabas, & breuiùs fortasse, quàm vterque nostrum vellet, respòdeo litteris tuis. quamquam, cum tibi nota esset occupatio mea, erat humanitatis & prudentiæ tuæ, silentium meum in bonam partem accipere, & amici hominis commodo consultù velle: cum præsertim, iudicium meù de tuis versibus cur expetas, causa nulla sit. tu enim hoc in genere ita es versatus, vt excellas: ego saluere Mulas iussi ante aliquot annos, nec poetas iam conor attingere: aut, si interdum, vt oblectem me potius, quàm vt imiter. quòd si tu meum iudicium anteponis tuo, quod ego ne comparo quidem: errare te faciliè patiar, nequè committam, vt meam frustra sententiam exquiras. Mihi quidem ea, quæ scripsisti ad Rotam vatem ætatis nostræ celeberrimum, valde probantur. habent leporem, nec tamen grauitatè carent. totum poema sic enim videor

videor appellare posse) luminibus ingenij, doctrinaeque distinguitur. Sic perge: sic ibis ad astra, profertim oratoria quoque facultate, vt video, non mediocriter instructus. Commentarium meum in epist. fam. dederam amico describendum: sed eius operam casus nescio quis interpellauit: edetur aliquando, vel hic, si licebit, vel certè Venetijs. quod minimè vellem absente me. post discessum tuum addidi non pauca, quaedam perpoliui. Cupio salutarè te veterem patronum meum, omni laude praestantem, Cardinale Comensem, cuius erga me officia, dum viuam, animo ac memoria tuebor, predicare numquam desinam. Vale. Romæ. VI 1. Kal. Oct. MDLXIX.

IACOBO GORSICIO.

Cracouiam.

15

PARTICVLAM litterarum tuarum, in qua scribis ad amicum tuum, audisse te, exclusum esse Romam Paullum Manutium, (hæc enim ipsa verba ponis) legi sine molestia qui enim rumor nec si verus esset valde afficeret animum meum, subsidia sibi ad omnes casus ex optima conscientia quærentem; is cum sit falsus, & inanis, quid est cur me tægar? Equidem, si scire vis, qui sit meus hac tota de re sensus, inclusus potius mihi videor esse, quàm excuslus, à quo enim die Romam veni, exeundi facultas, quam sæpe valetudinis, interdum animi etiam causa optaueram, data numquam est: non quin ijs hominibus, qui tanti apud me sunt, vt eorum voluntatem nutumque quasi legem obseruem, vtar facillimis: sed commissum fidei, diligentia, industria meæ negotium eiusmodi est, vt absente me facturam patiarur, quòd si priuata mea res ageretur, negligèrem: itasse: nunc, vt scire te arbitror, totum hoc munus ad

ad Sedis Apostolicæ dignitatem pertinet: pro qua si accideret vt vitam profundere opus esset, præclare mecum actum putarem. Hoc meum studium placere bonis viris, & ipsi in primis Pio v. Pont. Max. nihil omnino probanti, nisi quod ad summi Dei gloriam, communemque salutem referatur, ita lætor, vt ceterorum opiniones, & iudicia contemniam. quid enim laborem, quid de me sentiant, aut loquantur ij, qui ne sincerè iudicare possint, liuore impediuntur, aut maleuolentia, fortasse etiam hominem in saluberrima tollendæ prauitatis hæreticæ cura diu noctuque versantem, non labori, non valetudini parcentem, parum aquis oculis adspiciunt: sexcentas enim artes, quibus causa publica lædatur, quotidie veterator ille magnus, generis humani sempiternus hostis, excogitat. Sed nomini meo, quantum volunt, isti detrahant: me tamen, vt ab optimorum consiliorum cursu, rectissimæque mente deducant, numquam assequuntur. Te quidem ista, mi Gorfci, quæ aut à leuissimis hominibus temerè, aut ab improbissimis callidè disseminantur, si putem credere, ignorare videar & prudentiam, & bonitatem tuam: vt ingenuè tamen tecum agam; post illa verba, Exclulum esse Roma Paullum Manutium, optauit signum aliquod vel iudicij, vel saltem amoris in me tui: iudicij vt hoc adderes: Quod verisimile non videtur: aut etiam, Quod de tali viro vix crediderim: amoris, hoc; aut simile: Quod cupio esse falsum: Quod si verum est, doleo. Hæc tu si sic scripsisses, cum atricitia nostræ, tum constantiæ quoque tuæ satisfecisses: illa quidem ipsa verba, quæ subacerta nonnullis videri fortasse possint, condimento quasi aliquo mitigasses. Vtraq; est à te omissa significatio: & quâquam vtraq; mihi æquè grata futura esset.

D d

quippe

quippe qui à bonis eruditisque viris, id est à talibus, non minus probari, quàm diligi velim, tamen nescio quo modo sit, vt, amorì te nihil dedisse, aliquanto molestius feram. Qua de re scripsi ad te liberè, pro mea consuetudine: neque tamen dubito, quin tu hoc ipsum, quod scripsi, pro tua humanitate æqui bonique facias. Nam de statu rerum mearum mihi ipsi, auctori satis bono, velim credas, non modò Romæ esse me, verùm etiam libenter esse, existimatione integra, re familiariaucta potius, quàm imminura. Vale. Romæ. vi. Kal. Oct. 1569.

JO. BAPTISTÆ OLIVO.

Asulam.

16

ET SI cùm has scripsi, non satis commodè valebam, dedi tamen operam, humanitate coactus litterarum tuarum, vt aliquid rescriberem. Lector per iucundam tibi esse recordationem veteris amicitia, consuetudinisque nostræ: sed maioris lætitiæ causam asserunt officia tua, quibus uxorem meam primùm, graui morbo affectam, deinde filium, non minùs grauiter laborantem, assiduè coluisti. Vtinam, quam debere me fateor, aliquando referre gratiam possim: habebo quidem merito tuo parem, quamdiu vita contigerit. De statu rerum tuarum, ex Lælio Gauardo, probò iuvene, mihi que suis moribus, & sua virtute carissimo, cognoui ea, quæ vehementer optabam; dilige te, & colli à bonis, honestisque ciuib; opera, opèque tua multos adiuuari; augeri quotidie opinionem probitatis, & doctrinæ tuæ. quo tibi nomine plurimum gratulor: quæque tam præclaræ industriæ, tam propensæ ad communem salutem voluntati, præmia

EPIST. LIB. IX.

407

mia debentur, ea non dubito, quin tibi nunc quidem homines, olim verò Deus Opt. Max. vberissima persoluat. Vale, & vxori, filioque quorum in salute sita mea salus est, humanitatem, & diligentiam, si non dum conualuerunt, eandem præsta: à me verò, quæcumque ad commodum, laudèque tuam pertinere iutelligam, omitti posse nolim existimes: si quid ignorabo, admonitus à te vincam officijs meis opinionem tuam. Romæ. pridie Kal. Oct. 1569.

PRO COLLEGIO C. A.
NONI CORVM S. PETRI.

*S. R. Magdalene, & Leonora Austria, sororibus
Spiram.*

17

BENE agendi ratio maximè discitur eorum exemplo, quorum actiones generis nobilitas, aut splendor dignitatis illustrat. propterea neque optabilius quidquam est, quam vt Rges, principèsq; reliqui ad ornandam, tuendàmque Christi ecclesiam, vnde vera salus, æternæque vitæ felicitas emanat, suas omnes curas, omnia studia conferant: neque nos ex vlla re maiorem capere lætitiâ potuimus, quàm ex M. V. propensa ad cultum, ac venerationem Apostolorum voluntate, antea quidem nobis minimè dubio multorum sermone, nunc autem insigni vestis aureæ munere declarata. Et quamquam suæ pietatis, perpetuæque innocentie à Deo Opt. Max. fructum illum capient, quo nihil potest esse præstantius: tamen nos quoque, ne partes nostræ desiderentur, primò gratias eis de ista liberalitate, istâque mente quàm licet maximas & agimus, & habemus: deinde fore pollice-

D d 2

pollisemur, vt extet sui muneris memoria in nos plurimos inter ornamenta templi, in animis verò nostris numquam extinguatur. Interim precibus omnibus, vt M. V. perpetuò bene sit, quæque optant, feliciter, prospereque eueniant, ætæle sti numine petemus. Roma. xv i i. Kalend. Ianuar. 1569.

HIERONIMO RUBE O.

Rauennam.

18.

EPISTOLAE tuæ, in qua significas Ra-
uennatem historiam à te esse institutam, qua-
risque à me, quæ ad eam pertineant, nonnulla,
serius omnino, quàm tu expectabas, respondeo:
sed obliuionis, aut negligentia culpa liberat me
diuturnitas morbi, quo primum leuiore commo-
tus, postea grauius perculsus, ad hanc fere di-
em iacui. alioqui meum in hoc genere studium
nec tibi defuisset; nec defuturum vmquam, velim
existimes. non est enim meum, minimèque dece-
re arbitror, cum humaniora semper studia præci-
puè coluerim, nunc committere, vt humanitatis
officia, desiderare à me quisquam iure possit. Adde
meam erga doctos homines, in quibus excellere
te video, bonevolentiam: adde non mediocrem
obseruantiam erga ciuitatem vestram; quæ me o-
lim adolescentem omni liberalitatis genere com-
plexa, immemorem, aut ingratum, in ijs præser-
tim rebus, quas ad eius amplitudinem, & glori-
am spectare intellexero, profectò numquam senti-
et. nec verò dici potest, quàm valde gaudeam,
quòd exiteris, atque elaboras, vt eius antiqua no-
bilitas, æternis ingenij tui prodita monumentis,
ab om-

ab omni posteritate cognoscatur. nā tu iam hunc
ista voluntate magnam laudem consequeris: quid
futurum putas, cum voluntati res ipsa responderit?
honestis consilijs Deus hominēque fauent: ho-
nestius autem nihil, aut praestantius, quā de pa-
tri bene mereri. Vrge igitur, & illustra, quantum
in te est, gentiles ruos. quod eō tibi magis curae
debet esse, quia memoriam publicam, vetustate iam
deficientem, ab interitu vindicare non potes, quin
priuatam simul tui nominis memoriam immortalita-
ti commendes. In hoc argumento quid effice-
re, & praestare ipse possim, non equidem intelligo:
verumtamen, si quid possim, & si assequar aut le-
gendo, aut cogitando, totum illud, quidquid erit,
& quantumcunque erit, prolixē tibi, per liberali-
que animo & polliceor, & defero. Nam illa, quae
requiris, eiusmodi sunt, ut vel historiae veteris te-
stimonio, vel ipsa coniectura explicari facile pos-
sint. Si enim Caesarem, cum utriusque Galliae prae-
esset, in citeriore, conuentuum agendorum cau-
ssa, saepe hibernasse concedimus; id quod ambi-
gere non licet: quis dubitet, quin Rauennae, quo
nullum in ea provinciae parte nobilius oppidū in-
uenio, conuentum egerit? De foedere, ne hoc
quidem video cur in dubium vocetur, urbs enim
Cisalpinæ Galliae Rauennae fuit: at Galli foederati.
Locum Ciceronis in oratione pro Balbo, suffra-
gante, ut verba tua declarant, vetere libro, ita
legerem: P. Casium, virum bonum, qui viuit,
Rauennatem, foederato ex populo. Ut primum
patria, deinde patrie condicio ostendatur. nam
si legamus, Qui viuit Rauennae foederato ex popu-
lo: foederati populi nomen, id est, P. Casij patria,
ignorabitur, in quo repugnat Ciceronis consuetu-
do. neminem enim ciuitate Romana donatum

appellat,quin patriam simul nomet. Q. Iubim, seu, Q. Iunium, cur non placeat, eadem ratione adducor, nam si hunc Rauennatem esse dicemus: P. Cæſio quid fiet? an ſolus patria carebit? Dñi, quid ſentirem, rogatus à te: nec mihi tamen arrogare tantum auſim, vt meum iudicium anteponi tuo. In amore, atque etiam in ijs officijs, quæ amari debentur, me abs te vinci numquam patiar. Vale, Romæ. Kal. Feb. 1570.

CLAVDIO STRAMBONIO.

Romam.

19

FATEBOR ingenuè, vt & conſuetudo mea, & amicitia noſtra poſtulat, putaui te, pro tua prudētia, & æquitate, amore erga te meo contentiſſe eſſe: amoris fructum, & officia requirere numquam putaui: cum præſertim, ſi quis eſt, quem diſtringant curæ non quotidianæ tantum, ſed etiã permoleſtæ, is ego ſim, quod tu cùm ſcias, & mecum tamen ſe agas, quaſi neſcias: quid ſuſpiceri me abſte non amari? ſiquidem, quos amamus, eorum commodo libenter conſulimus. odi iſtam rationem: errare malo cum tanta voluptate: quantam opinio mihi aſſert beneuolentiæ tuæ, quam id cogitare, quod ſi credam, iniucundè viuam. quid enim profecerunt ſtudia mea, illa, illa, quæ tu dilaudare interdum ſolitus eſt: aut quid egi tantis vigilijs pro communi vtilitate ſuſceptis, ſiquidem hoc non ſum aſſecutus, vt, quibus laborem minuit labor meus, ab ijs mihi merces beneuolentiæ nulla perſoluatur: ac velim credas, non me tamen, ſi quid mihi hoc nomine debetur, id ab omnibus exigere. inſtar omnium pauci futuri ſunt; & in hoc ipſo paucorum numero in primis eſſe te, vehementer cupio.

cupio, amo enim tuos mores: ingenium plurimi facio: studia laudare nunquam desino. possum autem ex ista mente quæ virtutum vbertas aliquando futura sit, facile diuinare. & hac equidem spe, si verum scire vis, iacturam illam, quam interitu Iulij Poggiani Romanæ literæ fecerunt, aliquanto leuius fero. nam, si contexes extrema cum primis, reque ipse, ut soles, ad summam eloquentiæ laudē incitabis: non dubito, quin paucis annis Latine linguae amissam propè dignitatem restituas. quod eò facilius fore video, quia tu, non contentus inani verborum sonitu, quo delectantur multi, prudentiam simul ex iure civili, rerumque maximarum scientiam ex philosophiæ fontibus hauriendam iudicas. Quibus causis adductus egregius ille vir, omni præditus ingenij suauitate, Castilioneus Cardinalis, quem tu nobis, in tanta similium virorum penuria, e reptum iure doles, ita te ferebar in oculis, ut nemini concederet, qui tui amantior esse posset. Sed illum iam lugere definamus. quid enim lacrumæ proficiunt? aut etiam, (si veritatem consulimus: quod facere debemus) qui ab ijs malis, quibus referta est hominum vita, hac præsertim ætate, ad æternas beatissimorum sedes migrauerit, cur eum lugendum putemus? Hæc igitur, qua præter nostram voluntatem accidunt, ad summi Dei voluntatem referamus. ita fiet, ut ea vel modicè doleamus, vel ne dolenda quidem existimemus. Vale. Romæ. 8. Id. Maij. 1569.

PAULLO TACHONO.

Urbem.

20

DELECTATVS sum litteris tuis, non quia me
D d 4 ornant

ornant laudibus, sed quia beneuolentiam erga me
tuam declarant. amari enim ab eo viro, de quo bo-
na omnia boni omnes prædicant, & optabile in
primis est, & multorum diuitijs, atque opibus in-
teponendum. Quare hoc ego nomine mihi gratulor,
iudicio autem de me tuo, etsi vix fieri posse ar-
bitror, vt respondere possit industria mea, tamen,
siue rectè è sentis, gaudeo; siue erras, error quoque
tuus, vt verè dicam, mihi periuicundus est. Locut
Ciceronis, de quo meam sententiam exquiris, to-
tus, vt arbitror, à coniectura pendet. itaque, de-
finitus historiarum testimonio, affirmare nihil ausim.
quodd si tu, vbi obscura veritas est, verisimilia non
contemnis: fortasse non improbabis quod scripsi
in meis commentarijs, dixisse Ciceronem, Abutor
coronis, quia, cùm olitorem calefieri veller, qui si-
bi interdum coronarum munuscula miserat, abuti
coronis, id est, malam ei gratiam referre videbitur.
Hæc vt dixi, è coniectura. tu, si quid habes certius,
imperti: & vale. Romæ. xv. Kalend. April.
1569.

J. O. BAPTISTÆ JANVARIO

Vibonem.

31

Nec mea valetudo, graui iam quatuor fere
mensium afflicta morbo, permittit, vt multa, nec
humanitas, vt nihil omnino litteris tuis amantissi-
mè scriptis respondeam. quamquam, si quis est, cui
liceat hoc officium sine culpa prætermittere, aut is
ego sum: aut prorsus nemo. obruor enim episto-
larum numero, quæ quotidie mihi ab ignotis ho-
minibus, ex longinquis regionibus, non necessario
plerumque mittuntur argumento. Ego autem ne-
que hoc inaniù, & ambitosarum litterarum genere
natura

natura delectori & si velim id suscipere, ut vnus omnibus respondeam, quid me laboriosius, aut etiam quid stultius esse possit? cum præsertim valetudine utar infirma, negotijs autem curisque vrgear eiusmodi, quæ vel firmissimam defatigare ac frangere omnino possint. Ergo habenda mihi ratio est, quæ non habetur ab alijs, cum occupationis meæ, tum etiam salutis. quod si hominibus mei amantissimis in mentem veniret: æquis animis meam causam perpenderent: non otium meum ex otio suo metirentur: ita ad me scriberent, ut rescribendi necessitatem non imponerent. Duo genera excipio, vel qui scribunt ijs de rebus, quæ ipsorum vehementer intersint; quibus deesse, contra officium est; vel si qui sunt, qui, quacumque de re scribant, ita disertè loquuntur, ita ornate, ut eorum virtus, & eloquentia, non modò quæ possum, sed ea quoque quæ non possum, postulare à me suo quodam iure, atque exigere videatur. Hoc te in genere, Ianuari doctissime, constituo. tu enim quamquam ad ea indaganda, & perscrutanda, quibus inuentis, rerum obscurissimarum vis & natura patet, assidue totus incumbas; & in hoc studio ita verferis, ut omnino cum paucis excellas: tamen, quasi hac vna laude nõ contentus, ita colis, itaque tenes Latinam linguam, ut oratione tua nihil purius, elegantius, illustrius esse videatur. quod si cuperem laudari, de quo laborant multi, ego quotidie minùs minùsque curo: à nullo, mihi crede, mallet, quàm à te. sed, cum hanc in me cupiditatem siue ætas, siue valetudo, siue ratio extinxerit: ita non moueor ijs laudibus, quas tu amplissimas in me contulisti, quasi nihil ad me pertineant, aut quasi sensu prorsus omni caream: amore quidem tuo, vnde laudes istæ manant, (sic enim interpretor) mirabiliter delector: cumque ut eadem,

dem, quæ peperit, perpetuò alat, atque augeat humanitas tua, vehementer opto. ego enim, non modo vt parentis benevolentiam præstem, verum etiam ne genus vllum obseruantia, studij, officij, quod ad te ornandum attineat, prætermittam, pro virili mea parte operam dabo. De versibus, iocari te facile patior, & in ludicro argumento ingenij præstantiam ostendere. Sed noli à me expectare, vt paria paribus. te enim, vt alumnum suum, persequumque cultorem, amplexantur Musæ: me, qui, salutem iam pridem illis dicta, ad oratores me contuli, nunc, si quando ad eas conor accedere, vt alienum, ac transfugam, à se repellunt. Vale. Roma. Idibus August. 1570.

ANTONIO FURNARIO,

Neapolim.

23

Et valemus, & satis iucundè viuimus, re domestica ita iam constituta, vt adolefcenti filio, quem vnicum habemus, cogitandum de virtute potius, quàm de fortuna videatur. nam, quod ad me attinet, hanc habeo senectuti gratiam, vt pauca iam requiram: vel quòd ad illa longè meliora properamus non enim longè abesse videtur ille portus, quò peruehi cupimus ex diuturna tempestate; vel quòd stultum putamus, ea quærere cum labore, quæ nec si adipiscare, molestiæ finis est, quod te quoque, ex cultum litteris hominem, sentire arbitror: & hoc equidem nomine cum te diligo vehementiùs, tum diligi à te cupio. Memoria nostri tua, muneribus declarata suauissimis, per iucunda nobis est. Vale. Romæ xviii. Kalend. Febr. 1579.

EIDEM,

QVAM solet ex carissimis, iucundissimisque rebus percipi voluptas, eam ipsam ex epistola tua cepisse me, prorsus velim tibi persuadeas. hoc adeo inde perspicies, quòd, in magna valetudinis adversa mole tua, defatigato etiam curis animo, committendum tamen non putavi, ut amicitiae nostrae, & humanitati erga me tuae debitum rescribendi officium non persolverem. Probari à te mea scripta, atque etiam laudibus ornari, siue tu id iudicio tribuas, siue amorì largiaris, æque gaudeo. nam, si è studiis meis fructum aliquem expecto: quis uberior, aut præstantior laudatione doctissimi veri? si litteris ita utor, ut præter eas ipsas nihil cogitem, quod his temporibus facere propè necesse: amari tamen à te, quem qui non amat, hominem vix puto, in primis optabile est. Ac de isto quidem tam illustri aut opinionis, aut voluntatis testimonio mihi vehementer, ut debeo, gratulor; tibi verò gratias agerem, si te putare hoc officij genere delectari: quod certè tua bonitas respuit; aut si ego is essem, qui, officio deinceps aliquo, libentius in agendis, quàm in referendis gratijs operam collocarem. De tuo statu, si est, ut volumus, & si nihil anno superiore accidit incommodè; bene est: de meo, quem vicissim tibi pro mutuo inter nos animo curæ esse non ignoro, satis multa me scripsisse existimabo, si hoc vnum scripsero, languere me quotidie magis in earum rerum cupiditate, quas mirabar antea. ætas hoc fortasse fastidium parit: verumtamen ratione potiùs assequi mihi videor, ut ita sentiat. quid enim appetat, cum nec sciat, quid vtile futurum sit, nec iam usura possit esse diuturnas appropinquat enim

enim dies, qui nos ex immanſa errorum caligine ereptos, in æterna veritatis luce conſtituet. quæ me quidem cogitatio nec ſecundis rebus lætari, nec nimis angipatur aduerſis. Munuſculum, quod ad me ſingulis annis cum pulcherrima epiſtola mittere non deſinis, penſio quædam amoris eſt: quæ ego te, amore ipſo contentus, ea conditione libero, ne ſcribere tamen deſinas, æquiore enim animo omnibus muneribus, quàm ſuauiſſime tuarum epiſtolarum carere poſſum. Vale. Romæ, xviii, Kal. Feb. 1570.

E I D E M, Neapolim.

24

NON patiar ignorare te; quod gratum, & peni-
cundum tibi fore arbitror, viuere me nunc in pa-
tria, & planè viuere. fruor enim rebus ijs, ſine quibus
vita prorsus nulla eſt, propinquis, amicis, liberis, ipſa
demum libertate, quæ nihil eſt carius. nam Romæ;
tantum aberat, vt otioſo liceret vnquam eſſe, vt ne-
gotiorum affiduis quaſi fluctibus obrueret. Longius
à te abſum: quid refert ne Romæ quidem cum eſ-
ſem, fore ſperaui, vt vnquam te viderem: cum ætas
vtriuſq; , valetudo, vitæ genus peregrinari nos non
ſineret. habet autè hoc amor à virtute ortus, vt ab-
ſentes coniungantur animis, & ſit inter eos, recor-
datione mutæ voluntatis, & beneuolentiæ, tanta
ſuauiſſima, quantam vix, aut ne vix quidem vlla po-
teſt afferre conſuetudo. at pleriq; homines quoti-
diana fere ſalutatione, colloctione, familiaritate,
beneficijs etiam, atq; muneribus, ali. & conſeruari
amicitiā putant: niſi hæc adſint, deficere, & ex-
ſtingui. ſtultè. nam, ſi ab honeſto manat amicitia,
nulla re indiget, ipſa ſe ſua ſponte, ſuiſq; vitibus,
tuetur, ac ſuſtinet: ſua aliunde oritur; infirma ſem-
per, inops, inconſtanſq; ſit, nec eſſe eſt, à fortune va-
rietate pendeat; multis vitijs, & mutationibus, lai-
boret. Ergo nos à vulgo rectè diſſentimus, & à vulg
con-

consuetudine nostra ratio in primis abhorret: cum
 amemus inter nos amore singulari, nec tamen inter
 nos officia multa intercesserint, aut alter alterum
 de facie norit: quod multo minus, ob longinqua-
 tem locorum, in posterum continget: & voluntatis
 tamen aut ego tuæ mutationem, aut tu meæ, nō est,
 cur extimescas. Cupio te valere, & interdum, si va-
 cabis, ad me scribere. Ego commodius, quā Ro-
 mæ, valeo: quid mirum? qui tranquillissimo animo
 viuam, & valetudinem, ab omni occupatione longè
 remotus, præcipuè curem. desiderari autem litteras
 à te meas non patiar, si placere tibi sensero offici-
 um meum. Vale. Ex oppido, Plebe Sacci, quò me
 sæpe conferam, valetudinis, animique gratia: addo
 illud, ne studia colenti, quibus carui diutius, quā
 vellem, interpellatores molesti sint, iij. Non. No-
 uemb. 1570.

EPISTOLARVM
 PAVLLI MANVTII
 LIBER DECIMVS.

AMPLISSIMO CARDINALI

Joanni Morono.

VERUM est præscribere sapienti,
 quid agat, & quo modo agat: ne-
 que ego id vñquam commiserim:
 neque id est aut cōsuetudinis, aut
 naturæ meæ: verum tamen excu-
 sandus fortasse videar, si vel à meæ
 maxime re, quæ nunc agitur, vel
 ab

ab humanitate tua, quam omnes norunt, & prædicant, persuaderi me patiar, vt agam paullo liberius, quod sentio, &, quæ cum animo meo sum meditatatur, eadem nunc expromam, nihil dissimulans, nullo veritatem artificio regens. Ego, vir præstantissime, quoad putavi, te, vti pollicitus eras, acturum esse cum Pont. de causa mea, letabar vehementer, & in hac aduersa valetudine, quæ mihi omnem abstulisse iucunditatem videbatur, aliquam meam voluptate perfruebar. sperabam enim fore, vt auctoritas tua, prudentia, eloquentia, præsertim in optima causa, facile impetraret ab æquissimo ac benignissimo principe non immoderatum aliquid, aut eiusmodi, quod inuidiam excitare posset. non enim ego ita efferti cupiditate soleo; quid igitur? annuam tantum ordinarij stipendij solutionem: vt quemadmodum Pius Quartus Pontifex, immortalis memoria dignus, venientem ad Urbem insigni viatico donauerat; sic Pius Quintus, omni virtute ac laude præstans, ab Urbe discedentem non modò simili, sed maiore etiam munere prosequeretur. in quo ratio videbatur habenda ætatis meæ, habenda valetudinis, habenda etiam meritorum meorum. quamquam de meritis, ita me Deus amet, loquor non libenter: aduersatur enim modestia mea: sed hoc verbum expressit ab inuito dolor, & eorum temporum memoria, cum in meum nomen inuehebantur multi, aliena conferentes in me, mea mihi detrahentes. Hoc igitur alloquendi Pontificis, & cum eo statuendi, consilio tuo, quasi rebus meis nulla iam tempestas immineret, & quasi iam in portu nauigarem, ita letabar. Postea verò quàm de Mariano Victorio, summæ probitatis, raræ doctrinæ, excellentis industria viro, cognoui, acturum te esse de negotio meo in eo conuentu, qui

primus

primus habebitur eorum Cardinalium, quibus alendorum in Vrbe studiorum, moderandique Gymnasij publicè demandata cura est, planè sum admiratus mutationem consilij; &, vt ingenuè fatear, quemadmodum natura mea fert, nec bonitas tua recusat, ex alta quadam spe turbatus concidit, assidensque iacet animus meus. equidem ijs Cardinalibus tantum tribuo, quantum eorum summa virtus, ac dignitas postulat: æquè omnes diligo, æquè colo: sed ad eos certè nullam arbitror negotij mei partem attinere. A Pontifice sum Romam accersitus: à Pontifice discedendi facultatem peto, si potestas quæritur: vnus est summa. si liberalitas: vnus vnico verbo pollicetur, & præstat. si dignitas: quæ maior est, quàm, à Pontifice vocatum esse, à Pontifice cum benignitate dimittis. Hæc mea consilia sunt: quibus tamen, vt debeo, anteponam tua. satis enim exploratum habeo, nihil te cogitasse sine summa ratione, nihil acturum sine summa prudentia. & mihi, parum in vsu rerum versato, obscura multa sunt: tu tanquam Lynceus, vides omnia, probatus per totam ætatem ijs actionibus, & curis, vnde salus publica minimè dubio bonorū omnium testimonio manauit. Ego me semel, non temerè, aut repentina quadā voluntate impulsus, sed explorata ratione, certoq; iudicio adductus, in clientelam tuā tradidi: me, liberosq; meos tuæ potissimum fidei, beneuolentiæq; commisi. eadē mihi perpetuò mens, eadē, quoad viuam, in te vno sita spes erit. tu me ornandum, augendum, tuendum suscepisti: sæpe vidi pro varietate rerum mearum, & lætitiā, & sollicitudinem tuam: nunc tanquam bonus artifex tuum vt perpolias opus ac perficias oportet. expedi, obsecro, me hac molestia. vel potius hoc me periculo libera. vides enim, cum Romano

cælo minimè iam conuenire mihi posse: addidisse
esse in extremum fere discrimen salutem meam
tumnum aduentare, cuius varietatem, & inconsu-
etudinem, hic si permanerem, mea certè nequaquam so-
ret imbecillitas. Venetias multis nominibus co-
gito, idque mihi primum est & præter cetera opor-
tandum: sed, si vel per Pontificem, quod non opi-
nor, vel per quotidianam febrem, quod magis me-
tuo, patriam, longo terrarum ac maris intervallo
disiunctam petere non licebit: deponam volunta-
tem meam, suscipiam eam, quam necessitas affert,
accedam ad Sabinos colles: quos florere auri-
gionis amœnitate, cæli temperie, omnium rerum,
quas hominum victus, cultusque desiderat, vberita-
te. Interea me tibi totum, salutemque meam quam
suppliciter possum commendans, ac tradens, nego-
tij administrandi rationem singulari tua sapientia
permittito. Vale. vij. Kel. Septemb. 1570.

AMPLISSIMO CARDINALI

Guilermo Sirletto.

AVGURI tua vetera erga me merita recenti-
bus officijs, nec miror, & vehementer gaudeo. qui-
quam veteribus contentus esse poteram: erant e-
nim eiusmodi, ut addi nihil posse videretur: sed ta-
men, ut video, tua nunc quidem ad ea permultum
addidit humanitas. & quamquam neque tua, neque
collegarum tuorum, Moroni, & Cornelij, de viati-
co mihi impetrando summa contentio quidquam
profecerit: æquè tamen vobis omnibus debeo, ac
si profecisset plurimum. est enim animi liberaliter
instituti, spectare voluntatem in primis, minimè
quidem rem contemnere, potiore tamen ipsa re
voluntatem ducere. sanè optimi Pontificis angustias
tem-

temporum difficultas excusat: verumtamen ingrauescenti hominem ætate, non solum infirma, sed etiam ægra valetudine; imparatum à re domestica, cum filia nubili, ab urbe Roma, cuius nomen omnia pollicetur, post decem annorum labores, suis sumptibus in patriam redire, ijs fortasse, qui hæc solent animaduvertere, admirationem aliquam pariet. Et, quamquam ea, quæ bonis artibus debentur, ratio temporum impediat, ut etiam liberalissimorum Principum voluntas in optimo bene merendi cursu retardetur; me tamen à litteris nulla res abducat, si modò assequi otium licebit. satis cum vulgo insaniuimus: ambigua certis, turbulenta tranquillis, inania solidis præferentes. ætas, & præteriti iactura temporis admonet, ut resipiscamus, quodque reliquum est vitæ, viuamus nobis ipsis, bonis artibus, Deo potissimum; à quo vno, siquid aut ingenij, aut doctrinæ in nobis est, cum acceperimus; ad eiusdem vnius gloriam omnes ingenij, doctrinæque fructus referre in primis æquum est. Vale, & tibi persuade, neminem esse, vel vnquam fore, qui tuam præstantem virtutem aut magis amet, aut libentius prædicet. Cardinalem Carasam, iuuenem natum ad immortalem gloriam, exemplum antiquæ probitatis, cuius humanitati, qua me semper est complexus, debere me plurimum fateor, nisi graue est, meo nomine salutabis. vij. Kalend. Octobr. 1570.

EIDEM, Romanæ.

3

QVI DQVID tuli, dum in patriam reuertor, suaue est: tuli autem aspera, graua, difficilia, sanè quàm multa; & eo magis, quod asperitates omnes ægra valetudo, & corporis imbecillitas, vehementer augebat. Quæ dum ferrem, hæc mecum loque-

E c

batur

batur animus: Sustine, præte. itorum memoria, san-
 rorum spe, & cogita, quas turbas reliqueris, quibus
 laboribus emergeris, quam tranquillitatem, quam
 quietem, petas. In patriam tendis, refectam bo-
 nis omnibus. ibi te complexu excipiet dulcissima
 coniux, languentem fouebit, infirmum reficiet, ab-
 sistum subleuabit: nullum obsequij, studijque ma-
 nus abesse patietur. Erat hæc duris in rebus opti-
 ma consolatio. Itaque latus nonnumquam eram,
 in dolore, ac molestia comitum meorum. nunc, as-
 secutus ea, quæ speraui, in vnam curam incumbō,
 vt perditam valetudinem restituam. diuturnitate
 morbi, & inedia, corpus iam, & vires amiseram, ac-
 cessere itineris incommoda, quibus ita consumptus
 humor omnis est, vt nimia siccitate viræ periculi im-
 pendeat, in renocanda potissimum tunc *medici* *laborant*; quam si assequor, conualu-
 mihi prorsus videbor. dici non potest, quo desiderio
 teneor studiorum nostrorum. quasi ceruus ad fon-
 tem, si per valetudinem licebit, sitibundus accur-
 ram. tua mihi consuetudo, tua virtus ante oculos
 erit: quam imitari non desinam; & eo quidem ani-
 mo, vt in ipsa imitatione magnam felicitatis meæ
 partem statuam. assequi enim, quod optimum, at-
 que perfectissimum est, non cuius contingit: velle
 tamen, & conari, non mediocri dignum laude du-
 citur. Cupio conseruari veterem amorem in me-
 tuum, meritis quidem à me nullis, perpetuam tamen
 cultum obseruantia, quam eandem semper, aut eti-
 am, si modò ad eam accedere potest, quod ego
 non arbitror, maiorem fore tibi confirmo. Vale.

MATHÆO SENÆREGÆ.

Genuam.

4

I AM prorsus de velluto spem abieceram, (vtar enim noto verbo: nam veteres aliter loquebantur) nisi tu, rursus vt eam susciperem, tuis proximis literis effecisses. expectabo igitur, & quidem breui, (sic enim vis) aduentum propinqui tui, quem, arbitrator, in itinere philosophos ambulantes imitari. nā tribus mensibus non modò Genus, sed ab vltima Lusitania facile ad urbem peruenire potuit. Verùm ego fortasse calumnio: & illi moram, homini industrio, & agenti strenuè suam rem, negotia diuturniorem, quàm opinabatur, Florentiæ, vel Senis iniecerunt. sic enim existimo: reliqua fere per iocum. Simiolus, vt video, tibi quoque molestus est, duci enim te vides fictis verbis: nihil cohortatione, nihil admonitione profici: quidquid dicat, inane esse. itaque molestia te affici, necesse est, vel mea causa, vel quia rei te mouet indignitas. ac vercor, ne semper eodè loco simus, nisi tu des operam, vt ei per aliquem tuorum iudiciù intentetur, & à liçtore publico vocatus ad iudicè, seriò rem agi sentiat. Artes hominis prædixi. quo turpius est falli, & sinere eum diutius tibi verba dare. quare, si me amas, quacumque via potes, vrge, & contende omnibus nervis: quamquam hæc quidem res tuis nervis digna non videtur: sed contende tamen mea causa, vt euomat aliquando quidquid debet: quod si acciderit, atque adeo cùm acciderit: cur enim dubitem, quin diligentia tua fructum pariat: non dicam, tibi agam gratias: non enim pateris: sed, tibi acceptū referā, vt alia multa, quæ si obliuiscar, hominē me esse non purem. Vale, vale iterum, mi suauissime.

E c a

Mat.

Matthæ; tibi que persuade, me nulla magis in re,
quàm in tuis litteris, in amore, in studijs, officiis-
que erga me conquiescere. Romæ xvij. Kalend.
Octobr. 1570.

ANDREÆ ANTONINO.

Ofianum.

3

Nisi me valde amares, quod multis argumē-
tis intellexi, subirasci te mihi crederem, quod litte-
ris tuis amantissimè scriptis nihil umquam respon-
derim. sed si, cur officio defuerim, audias: non du-
bito, quin omni me prorsus & inhumanitatis, & ne-
gligentia suspicione liberandum putes. A quo e-
nim tempore Roma discessisti, nullo difficultatis
incommodique genere, nulla ferè dixerim miseria
negotia nostra caruerunt. ex ea sollicitudine, ac la-
boris assiduitate incidi in morbum, cuius primum
vi deterritus, deinde etiam diuturnitate defessus,
tentatis propè rebus omnibus, cum neque pericu-
li, neque molestia finem viderem, cepi consilium in
patriam reuertendi; extremoq; Septembri mense,
dissuadentibus medicis, & amicis, æger, in viam me
dedi. Pisaurum vsq; morbus ingrauescere visus est.
ad spectum maris, quasi iam in oculis diu expetita pa-
tria esset, propinqui boni spe, animus corpori me di-
cinam fecit. febris abiit, antequam Pisauo soluere-
mus. ita Venetias, refecti cibo, paullo firmiores ap-
pulimus, malum illud remanet, vt inueteratis mor-
bis ferè contingit, quod aluo sumus ita sicca, itaq;
restricta, nullo prorsus vt cibi genere molliri soluiq;
possit: quod si perpetuū esset, quid miserius? sed, ne
perpetuū sit, curabimus, & cauebimus, quibuscumq;
rebus poterit; his primū, quæ sunt in nobis ipsis, qui-
ete corporis, hilaritate animi, ratione victus; tum ijs
etiam

etiam, quæ à medicorum scientia, consiliôque proficiuntur. Habes id quod optasse te arbitror, de statu meo: tu, si placeat, vicissim aliquid de tuo. cum enim de te, tuisque rationibus certior fieri pro nostra necessitudine maiorem in modum cupio: tum sermone litterarum tuarum putissimo, atque elegantissimo, mirificè delector. Vale. Venetijs.

FRANCISCO MORANDO.

Veronam.

6

QUAE me causæ, minimè natura proclivem ad nova consilia nunc impulerint, ut negotium illud Romanum, quod Pius Pontifex Max. decem abhinc annis honorifico quingentorum scutatorum stipendio mihi demandauerat, reiiciendum putarim, non facile est scribere: velim quidem existimes, eiusmodi esse, ut aliter statuere meis rationibus alienissimum fuerit. Illud certe fieri non poterat, ut cum illo mihi amplius cælo conveniret. Quod experiri, constantiæ causæ, dum cupio, parum absuit quin ipsius cæli adspectum, usumque perdiderim. Nouum igitur consilium capiendum necessario fuit, si modò mihi carus esse vellem, si salutis, quam omnes antiquissimam habent, rationem ducere, si denique vitæ munus, à Deo datum, eousque tueri, & custodire, quoad ille ipse, qui dedit, arbitratu suo repeteret. Veni domum. hic verò me summa quies, & domestica commoda, maximèque fidelissima, atque amantissima conjugis cura tanta, quanta potest esse maxima, planè recreavit. Febris abiit, nec tamen valemus. morbi enim reliquæ supersunt, magis propè timendæ, quàm morbus ipse, qui enim valere possum, aut etiam quid non timeam, cum attenuatum, exsiccatumque corpus naturali munere

Ec 3

fungi

fungi sua sponte numquam possit: quæ res neque molestia parum habet, & si inueterauerit, periculo non vacat. Hoc igitur malum nisi depulero, valere me non dicam. Studia nostra, remissa occupationibus, retenta tamen animo, attingere nondum adeo; ne stomacho, vnde fluxit omne malum, prospera cupiditas obsit. Sed heus, mi Morande, quando te complectar? quando adspectu, sermonē, quæ fruatur tuositū ne ad nos, an ego ad te prior? Ego scilicet ad te. Ire enim, cum per anni tempus licebit, ad Gauderina balnea decretum est; quæ quater antea sumpsi, nec vñquam sine fructu: nunc eo sumam diligentius, quod maiorem ætas, morbiq; grauitas, ac diuturnitas cautionem postulat. inde excurram ad te, vt te videam, te complectar, tecum sim. De cydonite illa, exquisito artificio confecta, qua carui tot annos, interrupto locorum intervalis officij tui cursu, nisi tua sponte ad consuetudinē redieris, appellabo te quasi meo quodam iure, sic tamen, vt ipsum ius è tua fluxisse benignitate confitear. Vale, mi suauissime Morande, nōsque, vt solebas, ama. Venetijs.

CAMILLO PALAEOTTO.

Bononiam.

7

PYTAISTI ne vñquam fore, vt ego me Romanarum occupationum è vinculis eximerem? certè factum vides, nec mihi venit in mentem eius consilij pœnitere: quin quotidie magis gratulor. quod illa reliquerim, hæc sim adeptus; quod ab omni cura liber otio fruor ho. restitui mo; quod ea nunc denique studia recolare mihi liceat, à quibus diiunctus tot annos vixi, vel potius planè non vixi. quæ enim mihi potest esse vita sine litteris? valeat ambitio, & fucatus opum splendor. nihil est quod

quod cum suauissima librorum consuetudine conferri iure possit, qua mente cum essem, commisi tamen, ut aliter sensisse videar, cum sententiam numquam mutauerim. nam ad urbem Romam eo quidem consilio sum profectus, domesticis ut rationibus consulere; simul tamen id spectans, ne delicias meas, optimarum studia doctrinarum, prorsus defererem. aliter cecidit, quis me accuset inconstantia? uicit meam voluntatem potestas eorum, quibus, ut æquum est, non minus libenter, quam necessario, parui. sed mitto præterita. quasi enim, ea dum attingo, vulneris obductam prope cicatricem renouo. Hic me propinqui, familiares, noti pariter atque ignoti redeuntem excepere voluntate summa. Urbem priuatis ædificijs elegantiore, & publicis operibus magnificentiore, quam reliqueram, inueni; præterea, quamquam ardente bello, florentem ut in summa pace rebus omnibus, quæ vel ad usum corporis, vel ad animi delectationem pertinent. quo dolore interdû ac penè mihi succensere cogor, qui tot bonis; tanta tranquillitate, tanto etiâ nobilium virorum erga me amore tam diu me carere sim passus. lucri tamen id factum est, quod, nisi hinc discessissem, diuque absuissem, hæc ipsa profectò, quibus nunc ex intervallo recuperatis iucundissimè fruor, numquã omnino, quanti essent, intelligere potuissem. itaq; est, cur immortalī Deo gratias agam, habeamque maximas, quod mihi, occasione grauissimi morbi, missionis à Pontifice petendæ, ipsiq; Pontifici cecedendæ mentem attulerit. alioqui nec satis decorum putaissem, nec umquã omnino cõmissem, ut ante pactâ diem negotium publicû, Urbemq; relinquerem. In discessu comoda quædam sperabantur; nec defuit intercedentium dignitas, auctoritas,

gratia ratio temporum est aduersata, Pontifex, natura liberalissimo, Turcicum bellum, & presentis futuriq; sumptus necessitatem excusante. mirum id videri nonnullis. ego, qui propemodum id, quod accidit, opinione iam praeceperam, non sum commotus, ipsoque missionis impetratae munere, contentus, cetera non dixerim equidem contemnens, sed certè non maximi pendens, otij cupidus nihilo latior discessi. Nunc habeo cum valetudine negotium. eius enim morbi, quo me scis, Romæ dum essem, nec parum diu, nec leuiter laborasse, molestæ admodum reliquæ sunt. sed, vt spero, sublatis iam causis, quæ morbum & pepererant, & alebant sedulitate, ac fidei meorû cura, adiuvante etiam huius cæli, quod in lucem editus primum hausi, benignitate, breui omnino conualescam. Tu interea fac ne officium desiderem litterarum tuarum. Vale. Venetijs.

E I D E M. Bononiæ.

N A M ego istam villulam vehementer amo, quæ te fessum vrbaniis curis leuat, resicitque te cessu, & otio iucundissimo: vbi te colligis, animûmque transfers ad contemplationem pulcherrimarum rerum: quid agas, quid cures, lex nulla præscribit: scribis, aut legis, arbitrato tuo: modò aprica deambulatione, modò prospectu collium, quandoque aperto puroque cælo gaudes. nimirum hoc est viuere; & ista solitudine, isto vitæ genere, nihil beatius. cur ego tam longè absûm? cur negotijs impediior ijs, à quibus quo magis vt disiungar, diuellârque, operam do, eo me distringunt, retinéntque magis mihi crede, si rerum domesticarum soluta ratio esset, aduolare ad te statim, in ipsam inquam villulam rectâ

Ad me conferrem, ut tua consuetudine, tuis sermonibus, tuo conuictu fruerer: te denique discendente, custos remanerem, pomarij præfectus, villicus planè tuus, quod si accideret, ut istuc exulare perpetuò cogeret, modò te interdum socio, modò cum libellis, præclarè mecum actum putarem, multam salutem vi bibus, multam honoribus, in quibus ceteri insaniunt, libenter dicerem. quidenim expectem amplius didici iam, & magna mercede sum expertus, quàm inania sint illa, quæ, communi deceptus errore, præclara duxeram. magnæ vrbes magnas occupationes, ne dicam miserias, habemus. si quem delectat ambitiosusque augendæ rei familiaris cura tangitur: si sententiam in curia dicere, aut à multis in foro salutari, inter summa ponit: urbem amet: me quidem posthac æmulum, riualemque non habebit, vniquam. ætas nostra, mi Camille, ad otium vergit. vides, quàm fluxa sint omnia: quàm facile hunc & illum, florentes opibus, florentes ætate, repentina mors auferat: ut hoc ipsum, quod sparij nobis relinquitur, totum in lucro deputandum esse videatur. ac fieri quidem potest, ut diu viuamus: sed, obsecro, quid erit, cur nos diu vixisse lætemur, inter domesticas curas, inter hominum fraudes, infidelitates, insidias, addo etiam publicas calamitates, quibus anguntur boni viri, quales nos & esse, & haberi volumus? Amplectamur igitur studia nostra: remota ab arbitris loca amœna, salubria, quæramus: vulgi stultitias, ineptiæque vitemus: animos excolamus, ut eas fruges ferant, quas nec cæli calamitas corrumpat, nec malus vicinus furto subtrahat, nec belli seuientis impetus deuastet. In hac sententia te esse, & idem probari vtrique nostrum, litteræ tuæ, non minùs eleganter, quàm prudenter, scriptæ significant. Sed impedita, propter domesti-

cas difficultates, mea ratio est: tua longè facilior & expeditior. nihil enim obstat, quo minus, id quod vis, exsequi, & præstare possis: ego voluntate, & cogitatione pascor: ab ipsa re quàm longè absum, intelligo. Nec tamen parum profeci, quòd ab urbe Roma discessi. ibi enim ne spes quidem erat otij: hic sæpe vaco: nec tempus perire sino: sed, quòd otij perpetuitate careo, identidem interpellantibus aut hominibus, aut negotijs; & quòd angusta nimis ytor domestica re; ideo fit, ut conari, & instituere multa possim, absoluerè & perficere, præsertim quod expectationi respondeat, nihil fere possim. Habenda est etiam ratio valetudinis: quam vercos, ne in longum tempus affligerit Romanum cælum dicam, an negotium? an vtrumque potius quod ita esse reor. Sed, si valebo, si rem familiarem ita constituam, ut absentis animum nihil plingat: imitabor, quantum in me erit, consuetudinem tuam, expertemque culpæ voluptatem quæram. & quod te quoque facturum esse, vel potius iam facere compisse video, in litteris, in colenda pietate, in summi Dei, summique boni amore, & cupiditate conquiescam. Vale. Venetijs. Idib. Decem. 1370.

EIDEM. Bonniæ.

9

Nihil gratius oleis, vel earum magnitudine, vel condimenti suauitate, vel ipso amore tuo, qui te, ut mitteres admonuit. Hispanis honorè tribuit nobilium mensæ, quia magnitudine ceteris antecellunt; mihi nescio quo modo subinsulsa videntur. tuæ nec magnitudinem desiderant, & carnis habent multum, & præstanti sapore commendantur. quare non ~~oixerat~~, sed præclarè collocatur indu-

stria

stria tua in oleario colédo. in quo multa consequeris. tibi post urbanas curas, voluptatem quaris, domesticam rem iuuas : quamquam te quidem hoc arbitror in minimis ponere: amicos muneribus afficis: in quibus me non postremum locū obtinere, ita lētor, vt hac vna sepe cogitatione in magnis molestijs non mediocri solatium inuenerim. Fruere, mi Camille, ista voluptate, qua nihil honestius; isto industriæ genere, quo nec liberalius, nec nobilius quidquam esse potest. Scis enim, quid de sapientissimis viris proditum memoriæ sit: agrestem eos vitam, expertem deliciarum, ab omni luxu, atque ab illa bonorum multorum corruptrice copia remotam, victu cultūque simplici contentam, urbanæ pretulisse; agro bene culto, & ipsa, largo sinu suas opes effundente natura, nihil vidisse libentius. Quid magni Reges? nōne sua manu satas pulcherrimas arbores, apto ad speciem ordine, iucundāque descriptione dispositas, exterarum nationum legatis gloriæ causa ostentabant? Hoc qui student imitari, qui eos iure reprehendant? Utinā fundus meus aut ea saltem regione esset, vbi cæli grauitas minimè timenda videretur, mihi crede, olearia ego quoque instituerem, rusticis me oblectarem, operibus, valedudini simul animōque consulerem. quod aliqua tamen vt ratione consequar, quocumque loco, quacumque regione operam dabo. Nam hic diu commorandi spem auferunt multa, sed maxime frigoris iniuria, & vinorum austeritas: quæ, tenui corpore, imbecillo stomacho, ferre vix possū, vel planè nullo modo possum, itaque de migratione cogitandū. Vale. Venetijs. Ka. Ian. 1570.

FRANCISCO CICEREIO.

Mediolanum.

QVAM vereor, optime ac doctissime Cicerei, quia
serius

serius epistolæ tuæ respondeo, ne quid suspicte de me durius: quod certè non debes. quo enim tempore mihi Romæ reddita est, graui morbo laborabam: neq; conualui, nisi post multos menses, nec in Urbē, sed in patriam reuersus, nam valetudini meæ calum illud, quo vsus eram antea perbenigno, aduersari, & obesse ita cœperat, diutius vt terre non possem. itaque fuit omnino, vt vitæ consulerem, ab vrbe discedendum. in quo summi Pontificis clemētiam, & facilitatem laudabo numquam satis: qui, de languore meo certior factus, cū adhuc muneris mei susceptæque prouinciæ menses non paucis, peressent, abeundi tamen potestatem petentiæquissimo animo concessit. quam quidem eius benignitatem tanti æstimo, quanti suam quisque vitā & incolumitatem æstimare debet. viuere enim diu me posse, aut rectè saltem & firmiter vñquam valere, si permanerem vbi cœperam & grotare, febri præsertim adhuc vrgente quotidiana, planè desperabam. Hæc si tu nosti; non dubito, quin purgatus tibi satis supérque sim. id enim æquitas, & eorum artium, quas magna cum laude proficiteris humanitas postulat. Sin autem de statu meo nihil accepisti: mirari te fortasse non nihil dequit: malè tamen de me, quasi officium negligerem, aut inhumanitatis vitio laborarem, quem scires ab homine omnium officiosissimo, atque humanissimo, Octauiano Ferrario, diligi, existimare nō oportuit. inter diuersa enim studia, dissimilēs-ve mores, amicitia non oritur; aut, si oritur, non diu certè conseruatur. similem sibi quisque ad amandum deligit: in quo errare se non putat; sed, si errat, iudicium iudicio meliore corrigit, dissuta, non discissa, vt à sapientibus præcipitur, amicitia. At mihi cum Ferrario triginta iam annos, eoque amplius arduissima intercedit necessitudo.

frudo.
um, &
more,
trimqu
que po
tutisse
timus.
dum d
non a
eque
iple m
cum
Cruc
mec
num
com
ustit
tum
viro
erg
run
lau
mi
id
ni
na
lo
de
q
r
l
t
r
l

fructu quo primùm die mihi cognitus est, ingenium, & futurę doctrinę principia perpexi; postea mores in consuetudine probavi: inde ortus est vtrumque amor qui ne vñquam deficeret, alereturque potius, & ad summum perducere tur, ille suę virtutis, ego meę meritis in illum obseruantia, præstitimus. Hoc argumento, tu vide quid tibi sentiendum de me putes: ego, cùm Ferrario tali viro, cuius non minùs vita, quàm scientia, bonis omnibus, rectęque intelligentibus probatur, placere me video, ipse mihi displicere non possum. Nam quòd vñ cum eo Bartholomeum Capram, Hannibalémque Cruceium in cælum fers: planè tecum sentio, vel tu mecum potius, multi enim sunt anni, cùm, & hominum proborum, atque eruditorum celebri sermone commotus, & Ferrarij testimonio, quo quid grauius impulsus, vtrumque corpi diligere. Capram, iam tum audiebam, præter ius ciuile, dignamque nobili viro multarum litterarum scientiam, insigni quadam erga bonos omnes, præsertim liberalium disciplinarum amore flagrantem, liberalitate excellere. quę laus eo pluris in priuato ciue debet æstimari, quominus hodie in ijs, qui beati propter opes putantur, id est in principibus ipsis agnoscitur. Cruceij humanitatem expertus sæpe sum in rebus meis: doctrinam è scriptis eius non vulgarem, præstantem eloquentiam duxi. Quis igitur dubitet, (nam te quidem vix abitor) quin & illud apud me valeat, quod tu lepidè, verèque induxisti: si tibi cum ijs viris, quos ego vehementer amo, vehementerque collo, optimè conuenit, sequi omnino, vt mihi quoque tecum optimè conueniat, sed, mihi crede, his argumentis iam non eget virtus tua: quam probauit, largita tibi sua iura, ciuitas omnium nobilissima: probauit, mandato tibi publicè docendi munere,

scna-

senatus ille, cuius ad sapientiam & iustitiam, quæ ad sacram anchorâ, rebus aduersis, aut dubijs, omnes confugiunt : probarunt denique suo testimonio, suâque cõmendatione, tres illi viri omni profusus laude cumulati. Quæ cum speculo mecumque cogito, munus hoc amoris tui delatum ad me per litteras, & eas litteras, quibus vt nihil humanius, ita nihil possit esse ornatius, quantum sit, intelliga in quo tuendo, augendõque rebus ijs, quæ significationem habere poterunt voluntatis meæ cum tua laude coniunctam, partes meæ non desiderabuntur. tu velim existimes, quod tibi nunc libenter promitto, multo facturum esse me opportuno tempore libentius. id si credis, & si vtendum tibi statues in omni tua re studijs, officijs, facultatibusque meis, & eo quidem animo, tamquam ea tibi non recentis, aut dubia, sed veterissima, & multorum annorum vsu confirmata benevolentia iure debeantur. cui hoc alterum humanitatis tuæ non vulgare munus : quo me tibi deuinctum perpetuò fore polliceor. Vale. Ex opido Plebe Sacciv. Id. Nou. M. D. LXX.

OCTAVIANO FERRARIO.

Mediolanum.

II

Mi Ferrari, si me tantum amas, quantum profectò amas; gratulari te mihi æquum est, quod exoptata diu patriæ compos denique factus post annos decem, tenui fortuna contentus ita viuo, vt regum opes honorésque contempnam. carebam otio, studijs, rebus multis ad meam naturam aptis: quæ mihi nunc omnia Dei benignitas restituit: illisque fruor eo suauis, quo sit vltus desiderij diuturnitate iucundior. Siquid præterea non tam de meo, quàm de meorum statu scire vis : vt fere, qui

qui amant, curiosi sunt omnes: hæc accipe. vxor, & filius in vrbe, commoda vterque valetudine, illa rem domesticam, hic officinam, emendandorumque librorum curam administrat egregiè. mihi, tædio diutinx commoratiouis vibanz, rusticari vehementer placet: quo primùm afflicta diuturno morbo valetudini consulimus; & imbecillo corpori vires addimus: deinde, quasi quibusdam exsolutis vinculis, liberè vagatur, & voluptate pascitur animus honestissima. nullis hic angimur curis, nullis implicamur negotijs: licet id, quod antea numquàm licuit, prorsus nihil agere, si volumus: & quod licet, sæpe volumus. nam vehi curru, opida inuiserè propinqua, amicorum villulas obire, conuiuari etiam interdum, suauissimisque epulas condire sermonibus, hoc ipsum voco nihil agere, quamquam, qui valetudine parum firma, operam dat, vt suauiter, iucundè, & honestè simul viuat, is profectò nihil agere mihi non videtur. Sed in hoc tamen vitæ genere liberos, communes delicias nostras, abiectissime me penitus, nolim existimes. nobiscum ubiq; sunt comites numquam molesti, loquentes, silentes, cùm volumus, quoad volumus: & quamquam veteris morbi reliquix quædam supersunt, & vires adhuc languent: quiddam tamen aggredi sum ausus; quod si, vt spero, absoluiam; & si, vt principia dare se videntur, ita procedet industria, vel à te probabitur; (à te cùm dico, qui subtiliter, & sincerè iudicant, simul omnes intelligo. tu enim is es, què nec opinio fallat, nec volùtas à veritate detorqueat) vel, quin me putes omnis expertè ingenij, nec de mea, nec de cuiusquàm omnino facultate statuere, & existimare quidquàm posse, non recuso. Locus ipse me, vacuis interpellatoribus, & hæc viuendi arbitratu meo, rerum omnium dulcissima, optata antea potius, quàm sperata

sperata libertas inuitauit, vt ordiret id, quod, nisi h-
dem hic statuo, aut certè, nisi in hoc secessu, & in
hac pænè solitudine (eam si cum vrbe conferam;
quamquam celebre satis oppidum, solitudo tamē
quædam videri possit) maiorem anni partem con-
sumpsero, vereor, ne serò admodum, fortasse etiam
pertextere numquam liceat. opus est nec tempori
nec laboris exigui. tempus hic, vt video, deesse non
potest; laborem communis vtilitatis gratia num-
quam adducar vt fugiam: interim tamen, superio-
re periculo admonitus, operæ curæque plus inua-
letudinem, quàm in studia, conferam, Vale. Ex opi-
do Flebe Sacci. 6. Id. Non. 1 370.

HENRICO ET CAMILLO CÆ-

TANIS, FRATRIBVS BONIFA-

cij Principis filijs Roman.

13

L A B T A K I vos arbitror, nobilissimi adolescen-
tes, pro vestra erga me beneuolentia, meo in patri-
am reditu, minimè dubitantes, quin tranquille vi-
uam, vacem ijs molestijs, quibus in vrbe Roma ca-
rere vix poteram, fruar studijs, cum quibus volupta-
tem nullam confero. nam de fructu, quem posteri-
tas capere possit ex industria mea, nihil dico. cona-
tus equidem à puero sum, idque mihi propositum
in omni vita fuit, vt omnibus meo labore prodest
sem: vtrum autem, quod sequebar, assequi licuerit,
ad meum iudicium non reuoco: viderint ij, qui no-
stra legent. ego mihi temerè nihil arrogo, nec as-
sentor libenter, aut ita gloriola ducor, vt falsæ opi-
nionis errore, quod video multis contingere, ob-
lectari me sinam, quòd si nihil alijs prodesse pos-
sum. bene tamen mereor de me ipso, dum ea lego,
qui.

quibus cura sedantur, dissipatisque perturbationibus animus colligitur, & ab admiratione rerum inanum ad vera solidaque felicitatis cupiditate traducitur. hoc bono Romæ carebam, quia carebam litteris, & otio, molestissimis implicatus occupationibus, quarum ipsa nunc recordatione commoneor. itaque, cum opinari & credere nonnullos audio, eo me consilio ab vrbe discessisse, ut recuperata valitudine, redirem; ita statuo, vel eos ignorare, quam infelicitate mecum actum sit, quam diu Romæ vixi, vel in illo quingentorum scutorum stipendio tantum ponere, ut easdem subire molestias cum eodem expediat emolumento. qui si naturam morēsque meos tenerent: profectò longè aliter sentirent. non enim aut stipendium illud aut illa me lucri cupiditas Romam perduxit: quamquam hæc privata sortis homo non contempsit: sed ipse fami allectus propè certa, vitæ cum dignitate tradenda, fruendi nonnumquam studiis meis, amicorum cōsuetudine, voluptatibus etiam homine ingenuo, & liberaliter educato non indignis. quàm contrà ceciderit, vos optimè nostis. nunc, vel si stipendio vocarer multo maiore sic insanirem, ut meam quietem, diuino mihi munere post annos doctæ restituam, mea studia ipsam denique valitudinem vlllo pretio venderem: tum verò, si eadem illa contingerent, inre plecteretur: nemo excusatione aut venia dignum duceret: nemo querentem audiret: nemo opem ferret imploranti: ad avaritiæ culpam, & immodicam habendi libidinem converterentur omnia. Præstat igitur sapere, id est, quam alij fortunam admirantur, eam contemnere, paucis acquiescere, & ipsam contentum esse, quibus ipsa contenta natura est: quæ, dum vitæ arceantur incommoda, & ali-

menta suppetant necessaria, præterea nihil desiderat. Iam ætas, & valetudo, hæc admodum infirma, illa quotidie magis ingrauescens, admonent me, cupiditate ne prouehar longius; vela cito contraham, & impendentes futura vitæ procellas extimescam. itaque facio non inuitus, vt, cum huius peregrinationis exitus haud longè distet, non tam de via, quæ minima restat, quàm quæ exitu ipso, qui principium afferet æternæ vitæ, cogitem, atque elaborem. Hæc ideo collegi, ne quando vos aut aliquis potiùs vestri dissimilis, (nam id quidè à prudentia vestra expectandum non videtur) displicere mihi consiliū meum suspicari posset, quòd in patriam venerim. quod vtinam biennio maturiùs fecissem. non incidissem in eum morbum, quod valetudinem in perpetuum ferè perdidisti: rationes hic domesticæ minùs iacturæ fecissent: studia fortasse mea fructum studiosis aliquem tulissent. Vna tamen ex hoc naufragio tabula me delectat, quòd opinione fruor amoris in me vestri; quòd ex disciplina præceptisque meis maximum vos in ea via, quæ ad eloquentiam ducit, fecisse progressum intelligo; quòd, perspecta deniq; indole, volūtate, industria vestra, augurari facilè possum de futura gloria: nec locum iam habet adhortatio: curritis enim vestra sponte, quòd patrui Cardinalis dignitas, & virtus, quòd parentis integritas, & sapientia, quòd amtra decora, & maiorum nomen immortale vocat, Valete. Venetijs, 1x Kal. Dec. 1570.

JO. CASELIO.

ad arcem Sucriniam.

13.

VRBEM Romam ante duos menses, difficili diurnoq; coactus morbo, reliqui. melius omni-
mo mihi nunc est: nec dum tamen ita valeo, vt in-
remissa

termiffa officia repetere audeam. libros parce attingo, amicorum litteris, nifi graue fit argumentum, aut breuiter admodum, aut prorfus nihil refpondeo: negotia reliqua, vt valere ipfe poffim, valere iuffi: ea re nec fcripsi ad te antea: & in pofterum, ne quid oneris mihi imponas, quod infirma ferre valetudo nequeat, à te peto. Familiares tuos, nobiles adolefcentes, Ioachimum Baffeuitium, & Nicholaum Rafeium, verbis perhumaniter accepi: re non iuuo; quia nec ipfi rogant; & mihi, quid eorum cauffa præftare poffim, ipsis non rogantibus, in mentem non venit. modestifunt omnes, & morum elegantia præditi. ingenio, & litteris, cum à te diligantur, tuæque confuetudine fint vfi, non dubito, quin pro ætate excellant. ac fapienter quidem eos facere iudico, quod apud nos aliquandiu fibi viuendum ftatuant. præclaram enim indolem, materiæque virtutis haud mediocriter cælum Italicum adiuuabit. quod eo magis lætor, quia redundabit ad te aliquid ex eorum fumma laude; cum vel alumni fuerint difciplinæ tuæ; vel tuis hortatibus, confiliisque in Italiam, quali ad mercatum bonarum artium, fe contulerint. mihi autem, caue putes, gratius quidquam effe poffe, aut curari à me libentius, quàm quo ad exiftimationem pertinere tuam intelligam. id adeo cum præftanti doctrinæ tuæ, ftudiisque ad communem vtilitatem fpectantibus, tum fumma erga me perfpexit iam facis atque cognita, beneuolentiæ debere mihi videor. Vale. Venetijs 18, Kalend. Ian. 1570.

HORATIO CARDANETO.

Perufum.

GRATVLO tibi, mi Cardanete, nec fane

Pf2

magis

magis ex animo gratulari possum, quòd nobilissimorum adolescentum, Henrici, & Camilli Caetanorum, fratrum, auctus amicitia sis. melior omnino reperiri ratio nulla poterat, qua ferrem equis eorum me consuetudine carere, quam quòd vrantur tua, te enim vel studiosum similitudine, vel animorum coniunctione, vel mutuis etiam officiis quasi me alterum esse puto, qua modestia sint, qua gravitate, qua prudentia, quam à communibus ingenijs differant, quam à deprauatis huius seculi moribus abhorreant; quia breui admodum ipse intelliges, nihil dicam. auguratus quidem antea sum, si diuturna utrique vita contingerit: quod in tanta bonitate, tam propensis ad veram laudem studijs, ab immortali Deo sperandum videtur: nullam esse gloriam tantam, quam non faciliè consequantur: nullos honores, qui non eorum virtutibus vitò deferantur. Te rogo, pro eo quanti me facis, confisas in eos quidquid poteris officij, studij, obsequantij: quòdque facere est omnibus qui te norunt, solitus es, id tibi cum ipsis præcipuè faciendum putes, ut ijs pateant opes ingenij, eloquentiæ, doctrinæ tuæ. De meo statu, quidquid possum scribere ut video, cognitum iam habes. in eo tamen erras, vel potius errare te coegit aliorum sermo, quòd me benummatum in patriam rediisse putas. decem enim annorum laboribus vix tria scutatorum millia, id est quantum ad familiam collocandam requiratur, colligere potuimus. ita mihi nulla pecuniæ, nullum vestigal, præter veterem frugalitatem, quo vestigal nullum est uberius, animum paucis contentum, relinquitur. quare gratulari te mihi velim, non quòd abundem, quòd falsum est, sed quòd tranquillam mentem viuam: quòd in studijs quantum valetudinis ratio permittit, quòd cum meis, quòd denique nullis

nullis implicatus negotijs, sed in summo otio, summa quiete, summa libertate, quæ sunt omnibus diuitijs, rectè intelligentium iudicio, anteponenda. Valles, & illustissimis Caeranis salutem dicens à me plurimam. Venetijs xvii. Kalend. Ianuarii.
1570.

ANTONIO ROLANDO.

Palastrum.

51

AD HVC languebam ex vetere morbo: & filio non leuiter ægrotante, eram sanè perturbatior: committere tamen nolui, vt epistolæ tuæ insigni præsertim Homérica magniloquentia, & beneuolentiæ notis erga me tuæ, nihil omnino responderem. Quod petis, vt orationem tuam corrigam: primum id quidem necesse non est; cum scriptor sis luculentus, iudicio quæ excellas: deinde verò tantum ab re mea mihi otij non est, aliena vt possim legere. aut enim non vaco: aut, si quid temporis conceditur, ad ea, quæ inchoata, rudiaque iam pridem habeo, absolucunda, & perpolienda totum cōfero. quare à te peto, vt habeas rationem & valedudinis, & occupationis meæ. Ego, postea quàm in patriam reuerti, negotiorum magnitudine defatigatus, ætate etiam admonitus, & Venusini Poetæ versu, solue senescentem maturè sanus equum, mihi & musis duntaxat viuere constitui. nullas suscipio curas, nisi quas rerum domesticarum necessitas imponit. nouas amicitias non expeto: veteribus colendis operam non do: cum vxore, liberisque suauissimam vitam duco. hic enim dies, vt ille ait, alios mores, aliam vitam postulat. amicorum copia quid præter molestiam habeat, non video.

deo. si quis aliter sentit, arbitrari ipse suo vult
ego malo mihi sapere, quàm alijs. De vxore à te
ducta, de susceptis liberis, valde tibi gratulor. nam
etsi onus alendæ familiæ, durissimis temporibus,
magna rerum omnium caritate, perquàm grane
esse non ignoro: te tamen, virum bonum, penitus
optimarum artium, tua virtus ex omnibus incom-
modis, ac difficultatibus eripiet: aderitque Deus,
cuius eximia benignitas præclaris conatibus & op-
timis studijs deesse numquam solet. Vale. Vene-
tjjs. x. Kal. Ian. 1570.

EPISTOLARVM
PAVLLI MANVTII
LIBER VNDE-
CIMVS.

ILLVSTRISS. ET EXCEL-
LENTISS. IUVENI.

IACOBO BONCOMPAGNO.

OTA sententia est, à sapien-
tissimo viro litterarum prodia
monumentis, mutatione tem-
porum, euenta vario, per om-
nes ætates comprobata, cum
Principum moribus, atq; insti-
tutis, priuatorum hominum st-
sus, & studia congruere. est enim ita more com-
paratum, vt in eorum, qui imperant, vitam ij, qui
parent, veluti in speculum intuentes, dicta simul
& facta diligenter animaduertant. inde oritur
cupiditas imitandi: inde fit, vt aut virtutes emanet,
aut

aut vitia deriuentur, itaque, GREGORIO XIII. cui tu sanguine coniunctissimus, virtute carissimus es, in illa proxima cælo sede, incredibili Cardinatum omnium consensu, in quo perspicua diuini numinis voluntas apparuit, collocato, speciem quādam, & imaginem rerum omnium laudandarum quasi post tenebras exorta luce vidimus. & cum ad urbem quotidie tot immortales, præsertim qui nobili aliqua arte excellent, suæ quisque spei fauens, tam cupide consuant, nemo dubitat, quin, cum ille antea semper ita vixerit, vt ingenuarū disciplinarū studia rebus omnibus præferret, rectū & honestū sic amaret, vt nihil ambitioni, nihil gratiæ tribueret, ad æquitatē & religionē omnia referret eadē ei nunc prima sint, eadē studia colētes amplectatur, ornet honoribus, opibus augeat, maxima potestate cum optima mente coniuncta. Ille pacem, & concordiam Christianorum principum tuebitur ille præclaram in perdendo cōmuni hoste conspirationem fouebit: illi publica salus, Sedis Apostolicæ dignitas summi Dei gloria, à qua numquam oculos deflexit, erit antiquissima. In iustitia verò, cuius omnes partes nouit, plerāque cū laude exercuit, prorsus eum nihil fallit: non ex aliena pendebit opinione: non alienis consilijs aufertur: quæ sæpe labe, graui ciuitatum damno, bonos etiam Principes infecit: ipse disceptator, & iudex res publicas & priuatas pro sua sapientia suoque sensu moderabitur, ac reget. Quid artes illæ nostræ, quibus ad humanitatem informamur, quæ fessos curis animos leuant, nec tamen vilitatem à voluptate seiungunt, non ex nunc, nimium diu cū oblanguerint, spe quadam recreatæ, oculos tollere videntur: cūque nouo Principe, ad liberales omnes artes maximè pro-

penso, vehementer latentur, tum verò in te, Ita-
 coas illustrissime, spem suam in primis lo-
 catam habent, à te opera expectant, tibi se suum-
 que dignitatem, fatali quadam temporum calami-
 tate ademptam, supplices commendant. non ne-
 gabis, opinor, bene de te merentibus patrocinium
 tuum, & ad cetera, quæ in te elucet, ornamenta,
 cum ingenij, atque doctrinæ, tum verò eius mode-
 stia, quæ te tam secundis rebus admirabilem præ-
 buisti, addes hoc, quo nullum illustrius esse potest,
 ut litterarum causam suscipias, reliqua tamquam
 inania contemnas: quàmque tibi antea laudem ap-
 pud multos, versatus in celeberrimis Italiae gym-
 nasijs, non obscura voluntatis egregie significatio-
 ne peperisti, eius augendæ cum facultas hoc tem-
 pore diuinitus tributa maxima sit, non committes,
 ut ipse tibi aliquando, & gloriæ tuæ defuisse vide-
 aris. Quæ si cogitas, summa sapientia est; si perfi-
 cis, summa felicitas. nam ipsum, velle, quis in lau-
 de ponat, nisi, quod velis, res ipsa declararet felicé
 portò non ego quemquam duxerim, qui sibi licere
 putat, quidquid libet; sed qui, cum in magna po-
 testate sit, licere tamen sibi nihil vult, nisi quod ve-
 ritas, & ratio ipsa præscribat. sensus autem hic
 multitudinis est, ut, abundare quam plurimis re-
 bus, optabile in primis existimet. rectè vero uti, ne-
 que optant multi, & soli sapientes norunt. Ac mi-
 hi quidem, cum ad tuam superiorem vitam animû
 refero, hæc ipsa, quæ laudo, quæ tuum nomen im-
 mortalitati commendare possunt, eadem te senti-
 re, eadem cogitare, & velle, tuæque sponte satis
 ad verum decus inflatum esse, minimè dubitan-
 dum videtur: eoque brevius ad te scribo, ne super-
 vacua nea legas, distentus magnarum rerum curis
 scribendû tamen aliquid hoc tēpore sum arbitratus
 ut,

ut, cū
 tur, o
 ego q
 priuat
 & nob
 testat
 Quin

C

P
 ne a
 tur.
 sent
 sue
 op
 ter
 tis
 de
 m
 ne
 ti
 n
 p
 q
 d
 l

vt, cùm omnestecum gratulationis officio fungatur, omnes tibi natura operam & studium velint, ego quoque meam in te singularem obseruantiam, priuatim nihil spectans, tuæ studio laudis incensus, & nobilium disciplinarum amore flagrans, officio restat aliquo relinquerem. Vale x. Kalend. Quind. 6572.

CAMILLO PALÆOTTO.

Bononiam.

2

PRÆCLARA sanè amicitie lex de similitudine animorum in vtraque fortuna: quæ si seruetur, nihil esset humana vita iucundius. sed, quod tu sentis, & quod ego tecum, siue munus hoc nature fuerit, siue earum artium, quibus ab incunte ætate operam dedimus, in eo, quam pauci sint, qui nos imitentur, tu profectò pro tua prudentia animaduertis, ego pro mea tenuitate sæpe sum expertus, equidem nulla re magis lætor, quam opinione amoris in me tui. cui nisi ex omni parte responderem, hominem me non putarem, amo autem te non ob illa, quæ tibi possunt esse communia cum multis, quod vnus ex amplissimo xl. virum collegio sis; quod propinquitatibus, clientelis, opibusque valeas; denique, quod fratrem habeas Cardinalem, & eum Cardalem, quem non dignitas magis, quam virtus illustret: sed ob ea, quæ tua propria sunt; quod ab adulescentia ita vixisti, vt senilem in te prudentiam nemo requireret; quod, ortus clarissima gente, maiorem tamen ex te ipso nobilitate quæris: quod ad omnem virtutem, libero viro dignam, præcipuè verò ad liberalitatem propensus, excipis, & complecteris omni officiorum genere, quicumque se studiorum gratia Bononiam conferunt: &, quo quisque

F f 5

magis

magis virtute, industria, probitate videtur excellere, eo maior ac prastantior in eum tua benignitas elucet. ita fit, vt ad liberalium disciplinarum studia plurimos quidem inueterata iam Bononiensis gymnasij gloria ex vniuerso terrarum orbe, multos tamen tui quoque nominis fama pelliciat. Hæc ego cum alijs potiùs, quàm tecum: nunc erupit amoris vis, quæ me, nihil minùs ab initio cogitantem, propè inuitum ea scribere coegit, quæ tu cùm libenter agas, non libenter tamen audis. occasionem autem non ostendendæ solùm benevolentiz meæ, sed indicij quoque declarandi non leuem sanè tu dedisti, cùm in maximis occupationibus, in summa nouæ affinitatis læticia non modò de me ab'ente cogitasti, quo contentus esse debui, sed effudisti in me suauissimis litteris partē læticiae tuæ, affecistiq; me voluptate tanta, quantā animus meus capere potest maximam. Ac de isto quidē officio tibi nunc, vt debeo, gratias ago, habere numquā desinam: de ipsa verò re, quam significas, ita gratulor, vt, quæ mentis exprimere meæ sensum queat, verba prorsus nulla suppetant: ista enim affinitate, ad utrā familiam oculos conuerto, omnia video plena dignitatis, plena sapientiz, plena virtutis. cùm verò vtriusq; decora copulantur; tale quiddā existit, quod cùm intueor, haud faciliè, quid conferre possim, reperio. Quare debes expectare omnia iucundissima. soboles exoritur, approbâte immortalī Deo, digna parentibus, auis, maioribus, vnde mirabiles Christiana Resp. & in primis ipsa patria fructus capiat. Quod vt ita sit pro meo erga te singulari studio nō minùs opto, quàm si ad me ipsum, liberosq; meos eadē illa pertinerent. Tu me velim ames mutuò. Sigoniumq; mecū, & Amasium salutes. Vale. Ego, quāquā celum mutauerim, nondum tamen satis rectè valeo. Ex

Plebe

Plebe Sacci. xvj. Kal. Maij. 1571.

E I D E M, *Bononiam.*

3

VALDE accidit non sanè contra voluntatem
sed certè præter opinionem meam, vt Mediolani
confisterem. sic sunt humana. consilia nostra ple-
rumq; ratio, casus interdum, & fortuna moderatur.
Ego Genuam ea potissimùm causa petebam, vt vil-
lulis pulcherrimis, iucundo placidi maris adspectu,
& quod in primis valetudo mea requirit, verno cæ-
lo hieme summa fruerer. nam Venetijs hieme supe-
riore, cùm & cubiculo clauderer angusto, & cami-
no affiduè vterer luculento, parum tamen absuit,
quin me vis frigoris absumpserit. Scis, quæ mea te-
nuitas, quæ sit imbecellitas. nec ætatem, vt arbitror,
ignoras. quotidie labuntur vires, & eo magis, quòd
ea, quæ mihi ab adolescentia rerum omnium anti-
quissima fuerunt, & à quibus ne nunc quidè, ætate
ingrauescenti, diuelli possum, studia calorem illum,
quo alimur, exhaustiunt. Hæc de frigore: audi
nunc, quæ supersunt incommoda. Exercitationibus
dum vtor, confirmari me sentio: at ijs vti Vene-
tijs, præsertim sub dio, vel ob angustias viarum, vel
ob infinitam propè ciuium, peregrinorumque fre-
quentiam non licet. huc illuc impellimur: sapius
alieno motu, quàm nostro, mouemur: vix vt inter-
dum, ac ne vix quidem, si lubrica via est, consisten-
di facultas detur. De vinis quid loquar? diuturna
me consuetudo Romanis, omnium faciliè primis,
assuefecerat. similia non quærebam, sed quæ prorsus
dissimilia non essent: periit omnis industria. Car-
nis mira penuria: virulinam quidem, quæ differat à
bubula, reperire, felicitatis est. Excellunt viri nobi-
les benignitate, virtute, sapientia; neque ego eorum
amicitia, & consuetudine exclusus vnquam sum,
appe-

appetitus etiam à multis: quod in ijs rebus numero, quarum memoria non mediocriter oblector: sed nescio quomodo sit, ætatis fortasse vitio, vt quædã res, quibus olim pascabar, quotidie magis ex animo dilabantur. mihi vni, mi Camille, iam cupio viuere, dum viuo, sic tamen, vt, me ceteris etiam vixisse, aliquando intelligatur. Habes, cur Venetijs non sim: quò spectem, & vbi esse velim, ac reliquæ vitæ domicilium collocare, sane nondum constat. amenitatem, & salubritatem sequor. vtræque Genus est, vtræque, vt audio, Regij, quò peramanter inuitor & suburbanum mihi suum, magnificè exstructum, eleganter ornatum, vir primarius, integritate, doctrinaque excellens, Horatius Malsagutius, summi Pontificis cubicularius, semel & iterum detulit: mihi tamen ocellus Italix, Bonacensis ora, Asulanæ meo, vnde multa suppetent, satis propinqua, vehementer aridet. eò me conuertit animus: eò referunt pedes: ibi denique cum rusticis melim, rustico panem more, quàm alibi cum perurbanis, in magna non modò lautitia, verùm etiam copia, vitam agere. Interea sum in hac vrbe, &, vt video, diutius ero, quàm putabam, non tam quia propter anni tempus discedere vix iam licet; cum & imbres assidui vias corruerint; & ego is sim, qui vel leuissimis frangar incommodis; quàm quia duorum virorum, omni laude ac virtute circumfluentium, Bartholomæi Capræ, hospitis mei, & Octauiani Ferrarij, vetterima mihi necessitudine coniunctissimi, singulari doctrina, humanitate, beneuolentia perfruo. otij quidem habeo, quod tu fortasse vix credas, in vrbe amplissima, omniumque celeberrima, non minus, quàm oprabam, plus profecto, quàm sperare ausus essem. itaque studia calent, quod cum dico, simul illud dico, Mediolani me perlibenter esse. nam cum

studijs,

studijs,
dem ad
ne si qu
firma:
nita q
tanqu
ni. Kal

O
gular
in m
tis in
re, &
lio v
me
cun
lud
sap
par
tib
de
an
ta
pu
re
si
h
l
t

studijs, & litteris nullum vitæ genus, ne si Cresci quidem addantur diuitiæ, permutauerim. De valetudine si quæris: ea sum, quæ solco, id est non admodum firma: nec tamen cum domestica quiete, tum definita quadam victus ratione, aliqua etiam animi tranquillitate, tueor atque sustento. Vale. Mediolani. Kalend. Nouemb. 1571.

E I D E M, Bononiam.

4

OLEAS Mediolanum vsque mirus amor, & singularis humanitas. Sed vide, quid acciderit. venit in mentem Simonettæ tuo, ut est homo perelegantis ingenij, munus tuum cum suo munere coniungere, & subamari saporis oleas, quo ipso gratæ sunt, alio tamen sapore gratiores efficere. itaque misit ad me scire admodum condita cotonea; & qui attulit, cum mihi tuo nomine salutem dixisset, addidit illud, quod Simonetta lepidè coniecerat, de olearum sapore temperando. Est igitur cur utriusque vestrum pares agam gratias: nisi si paullo fortasse maiores tibi debentur, cuius occasione liberalitatis alia videretur exorta liberalitas, quamquam Simonette iam antea sanè vel plurimum debebam, quod humanitati suæ tantum tribuisset, ut ad me, vir nobilitate præstans, & senatorij muneris honore insignis, domum veniret, horasque mecum aliquot suauissimo sermone consumeret. quo quidem in genere, si mihi non dicam per studia, quæ licet periuicenda, voluntatis tamen, arbitrijque mei sunt, sed per valetudinem, cui seruire necesse est, liceret; ita me officio vinci non paterer: quemadmodum animi certè voluntate non vincor. Ego propter frigoris magnitudinem domo pedem efferre adhuc non audeo; itaque paucis vtor. Capra hospes meus, & Ferrarius, ille

ille quotidie, præsertim vespertinis horis, hic, quantum ei vel à philosophiæ studio, vel ab amicorû negotijs vacat, tantum ferè mecum est. horum virtus, humanitasq; facit, vt & paucos, & pauca desideret. & omnino, si studiorum similitudo, si officia, si mores benevolentiam gignunt: multos amore complecti, non illo vulgari, sed eo, qui excellit, id est qui inter nos est; quàm non facile sit, opinor, vides. nam quod in epistola tua, grauissimè, atque ornatissimè scripta, speras posse fieri, vt à Simonetra tantum diligar, quantum vel ille à te, vel tu ab illo diligeris, addo etiam, quantû ego me à te diligi pro tuis maximis officijs iam pridem mihi persuadeo: id qua ratione possit euenire, cûm aut in eum intueor, aut ipse me perpendo, non equidem intelligo. diuersa studia sunt: consuetudo non intercessit: vitæ ratio dissimillima. illum publica negotia, summarumque rerum cura distinet. ego humili litterarum otio delector. ille, ad amplitudinem natus, curat eas, quæ speciem, & splendorem habeant: ego, si quies animi datur, si colere licet eas artes, quibus à primis temporibus ætatis meum omne studium, operamq; dedi, cetera propè contemno, quærenda certè magno cum labore non arbitror. deniq; illi celebritas, mihi, vt fatear id quod est, solitudo vehementer placet. Faciam igitur, quod officij mei esse ducō, & quod à me dignitas hominis, ac virtus non modò postulat, verum etiam exigit, vt cum omni tempore, quanquam absens longeq; disunctus, animo diligenter obseruem, memoria colam, ijs etiam ornè laudibus, quibus ille suis maioribus vt respondeat, sic enititur, vt assequatur. quod cum scire tuis litteris, & persuasum habere, si cognouero: summo me, ac singulari affectum abs te esse munere indicabo. Vale. Mediolani, Kal. Feb. 1572.

E I D E M.

E I D E M, Bononiæ.

5

Q V I D est, cur sperem assequi me posse tua me-
rita officijs meis par in utroque voluntas : id enim
iuvat credere : sed conditio longè dispar. tibi enim
ad me ornandum vnà cum voluntate suppetunt re-
liqua, auctoritas, dignitas, virtus : mihi ad gratiam
referendam, præter voluntatem nihil propè relin-
quitur. itaque, tu me magis vt diligas, quàm ego te,
numquam concedam : idem, officij refidere plus a-
pud te semper fatebor. dissimulem : nihil me ingra-
tus. neque facile refellar. testes erant antea me-
nitorum tuorum, egregiæque cuiusdam voluntatis
erga me sanè quàm plurimi : nunc accessit, qui pro-
sexcentis vnus est, vir amplissimus Scipio Simonet-
ta : qui, quòd me amet, quòd aliquid esse putet,
quòd etiam in sermonibus laudet, magnam in eo
sanè benignitatē hominis agnosco ; sed tibi quoque
tribuo : cuius ille iudiciū quanti faciat, quo primum
die sum emallocutus : haud obscure perspexi. Quod
scire vis de mea valetudine, quā tibi summæ curæ
esse vehementer gaudeo : tantum abest, vt optima
fruar, vt ab optima absum aliquanto etiam longiùs
quā à deterrima, ac si mihi mediū quiddā cōtingat,
præclare mecū agi putē. sed, id vt optare potiùs li-
ceat, quàm sperare, ætas facit, & valetudo. studia
mitto : à quibus diuelli nō queo. nihil me magis, quā
scire, delectat. ita scribo, vt ad alios industriæ meæ
fructum peruenire cupiam : sed, mihi crede, plerūq;
sit, vt, quo diligentius in hac cura versor, eo plura
ipse discā, quàm alios doceam. De amicitia si tibi
scrupulus molestus est, euellet eum aut Aristoteles,
aut Cicero noster : quos tu cū magistros habeas,
miror sanè, cur ad me quidquam referas, nam ego
me

me vel scire nihil puto, quod tu nescias: vel, si quid scio, ab illis didicisse confiteor. hoc tantum dicam, idque tua causa mi Camille, quando te hoc de genere libenter vi teo disputare: si quis perfectam illam amicitiam, cum ex duobus animis tanquam unus sit, ut afficiantur pariter in utraque fortuna, ut nihil iucundum, nihil triste separatim, communia sint omnia; hoc, inquam, genus amicitiae si quis cogitet, & ea, quae leguntur in libris, inter homines quærat, cum frustra laborare, est enim amicitiae, ut reliquarum rerum omnium, idea quædam & species absoluta: cuius præstantiam mente comprehendere, & ingenio consequi fortasse licet, exempla certe sub oculos non ea sunt. hæc ego ita sentio: tu, siquid contra, doce me. Vale. Mediolani. Idib. Mart. 1572.

E I D E M. Bononiam.

6

AGRI vestri, siquidem, ut scribis, imbribus irrigari cepti sunt, meliore, quam nostri, qui adhuc valde sitiunt, celi munere fruuntur. de vindemia tamen, quod ad bonitatem firmitatemque vinorum attinet, bene speratur: de copia, fore certum est, ut non abundemus. Ego, non expectatis imbribus, iam sarcinulas collegeram, ut in viam me darent: nihil enim erat potius, quam ut domum redirem, eoque itinere te viderem, & villulam tuam, utroque autem fueret, quamdiu per anni tempus liceret: sed vicit consilium meum Cardinalium voluntas: quorum opera est effectum, ut GREGORIUS xij. Pontif. Max. qui tamen sua sponte liberales disciplinas miro quodam studio amplectitur, fouet, alit, honorifico me stipendio retinendum putauerit. Hic igitur cogimur consistere, libenter, ut Roma, in summa cele-

EPIST. LIB. XI.

457

celebritate, & amicorum copia; inuiti, vt à te di-
iuncti, cuius consuetudine non semel, aut iterum, sed
perpetuò a stuiis mensibus, amœna regione, iucun-
do otio, cum communibus musis frui cogitabamus.
hoc tamen quidquid est incommodi, non illud qui-
dem penitus, sed aliqua saltem ex parte, quantum
scilicet per vtriusque occupationes licebit, littera-
rum comodo sarcietur. Vale. Romæ vij, Idib.
Sept. 1572.

HIERONYMO CAPRÆ.

Mediolanum.

7

QVOD ad me Camilli Palæotti, viri nobilissimi,
meique amantissimi, litteras misisti, valde gratus:
quod verò cum ijs etiam tuas, easque Latine scrip-
tas, & ita quidem, vt Romanam illam veterem ele-
gantiam redoleant, multo etiam gratus. nam vt,
Mediolani cum essem, interdum sermone tuo sum-
ma cum voluptate fruebar: sic, adempta mihi nunc
tui sermonis vsura, totâ spem huius mitigandæ mo-
lestiæ tuis in litteris repono. quamquam hoc in ge-
nere ita moderabor meæ cupiditati, ne tibi plus o-
neris imponam, quàm vel occupationes tuæ, vel
studia patiantur: càm præsertim eadem scribendi
lege pariter vtrumque nostrum teneri æquum sit: vt
cum tibi caueam, mihi quoque, multis curis impli-
cato, cauere simul videar. quid igitur faciam? nimi-
rum id, quod vnum relinquitur, vt ex amoris in me
tui memoria solatium capiam, ea fruar, in ea te ab-
sentem inuear, alloquar, amplectar, & in exoptata
re falli me finam errore periucundo, atque hæc qui-
dem in perferendo tui desiderio satis commodâ ra-
tio est, illa perdifficilis, remunerandi officia tua: quæ
cum libenter, & sæpe cogitem, egregiæque partes

G g

in co

In eo meas animo expleam; nisi tamen id tibi re-
ipsa aliquando persuadeā, non bene mecum actum
existimabo. Extremum illud est, quod à te vehemē-
ter peto, vt, quantum mea causa vis, quem velle ar-
bitror quantum cupio, tantum studij ponas in tu-
enda mihi beneuolentia, cum qua thesauros non
permutauerim, virorum illustrium, sapientissimo-
rum senatorum, Scipionis Simonette, Ludouici Ma-
centij, Hieronymi Montij: quorum erga me singu-
larem humanitatem, semel atque iterum salutatio-
nis officio perpositam, nulla vnquam apud me de-
lebit obliuio. Aldus filius te salutat, amicitiamque
tuam, vt debet, plurimi facit. tu salutem viro opti-
mo, multisque virtutibus ornato, Hannibali Cru-
ceio, dices meo nomine. Vale. Venetijs. viij. Ka-
lend. Maij. 1572.

HANNIBALI CRUCEIO.

Mediolanum.

8

INFIRMO adhuc corpore ob recentem mor-
bum, nec mente, vt verè dicam, satis tranquilla, feci
tamen, vt hæc ad te exararem, amore impulsus, quo
te sum complexus ante multos annos, cui tu, ne quid
addi iam possit, humanitate tua, probitate, virtute
perfecisti. Ille igitur amor, qui me ad scribendum
impulit, idem purgationem tuam, quod me non sa-
lutasses, in discessu, vt indignā vtroque nostrum, pla-
nè respuit. Ego de te, tuorumque valetudine quam
sepe quaesierim, Ferrarius noster optimus testis est.
atque ille de te ea, quæ volebam scilicet, de filia
paullo duriora; quæ comprobata euentu, teque
ætate iam ingrauescente tam graui percussum esse
venere, vt debeo, vehementer doleo. ac mihi qui-
dem, partes esse meas veniendi ad te, vt hominis
aman-

Amantissimi officio fungeres, sæpe tunc in mentem venit: sed cum opem tibi à me afferri nullam posse, molestiam verò fortasse aliquam posse, intelligerem; essem præterea, ut soleo, imbecillior, tenui me, inuitus equidem, sed tamen tenui. tu certè, cum iaceres, aut confirmato corpore nondum esses, ad me ut venires, expectare non debui. non enim is ego sum, qui plus amicis oneris imponam, quàm quantum ipse suscipiam. Ego mihi largior, & hoc in prima amiciciæ parte pono, ne quem colam ambiciosius, ne sæpe domum eam, ne tempus inani sermonè conteram, ne deducendi, aut reducendi laborem, & molestiam capiam. Quæ si mihi concedi volo; cur ea tibi, vel alijs eripiam? At etiam purgastè de superiori tempore, quòd sex amplius mensibus, id est quamdiu Mediolani mihi esse contigit, ter aut quater ad me veneris. Id quidem satis ab Hannibale Cruceio fuit, homine publicis muneribus assidue distento, domesticis etiam tricis impedito, quæ nobis, qui, liberos habere, & patres familias appellari, pulchrum putauimus, negligendæ non sunt. Sed, ut hæc omittam, atque huius generis alia, quæ tibi cum multis communia esse possunt, & ut attingam ea, quæ vel tua propria sunt, vel certè communia cum paucis: nullumne munus, nullumne privilegium habet virtus? ea verò habet, & quidè maximum, ne vulgi legibus teneatur, ut sui iuris arbitriusque sit, ut se ipsa fruatur, ut otio interdum, & solitudine gaudeat. sint igitur visitationes voluntariæ, sint gratæ semper, & iucundæ, ideo tamen raræ, quia perquam rarò necessariæ. facessant hæc à nobis vulgaris, mi Crucei, in quibus non modò officiū, verum etiā laudem quidā locant: ego inepta, vilia, putida censeo, minimè digna ijs artibus, studiisque quæ colimus, viget, & vigebit ipsa per se, externam

opem contemnens, suis fulta viribus, necessitudo nostra absentes, praesentes ijdem erimus: & multa etiam, quibus praesentes saepe carent, animorum conjunctione, studiorumq; similitudine consequemur. cur enim, quod ipse tibi de me polliceor, & quod libenter praestabo, id à te, viro optimo, omniumq; humanissimo, non expectem? Vale, & Ferratio meo salutem, Venetijs, Idibus Maij. 1572.

IOANNI CRATONI.

Viennam.

9

QVA primùm hora in patriam redij, vnde menses aliquot absueram & valetudinis, & otij causa, quaesivi statim de filio, Ecquid Crato noster? Valeo, inquit, & nos amat: deinde, quid tu ad illum de me, quam saepe, quam amanter, quid ille ad te scripsisset, pluribus verbis exposuit. vix credas, & cum salua hic omnia compererim, & eam nunc, quam volebam, ætate, moribus, forma, quantus tamen ex litterarum tuarum humanitate lætitiæ cumulus accesserit, quamquam, cum mihi iam antea & natura, & consuetudo tua nota sit, peccare mihi videar, & graui admodum scelere obstringi, si, quod ab utraque abhorreat, & quod utraque indignum sit, suspicari me vnquam patiar. Nec verò, me quidem id, quod mihi boni contigit, agnoscere, languere autem in gratia referenda, velim existimes. refero enim, mi Crato, referamque dum viuam: at quibus rebus sijs, quibus te contentum fore scio, memoria, amore, obseruantia. nam reliqua neque tua dignitas, neque fortuna expectat: neque is ego sum, qui possim paria paribus, aut qui officium potius in compensanda re, quam in ementienda voluntate positum putem. in quo illam capio voluptatem, quod d

quoddam filius meus, quem studijs mihi & institutis persimilem esse, fortuna velim paullo meliore, te in oculis fert, laudare non desinit; sicut alterum parentem observat, & colit. is excusat silentium suum: habet enim, non modò quod assidue agat, verùm etiam quod libenter agat, in novis nuptijs: quæ si quid parient, vel dicam etiam ominis causa quod parient, id tibi, aut qui tuo nomine agat, sacro lachryæ suscipiendum deferatur: ut amicitia nostra, tuis instituta non vulgaribus officijs, nostris ad hanc diem studijs egregie culta, religionem quandam assequatur, quæ labem ab ea culpâque prorsus omnem perpetuò remoueat. Mediolani additus in litteras vixi, si quaeris, quo studiorum genere: explanandis Ciceronis orationibus: quod mihi propositum fuit ante multos annos. nunc dandi sunt dies, tui amicis, cum etiam negotijs. Commentarios in epistolas, quæ familiares vocantur, conuicio iam propè effragitatos, debere studiosis diutius vix possum. id nunc cogito, ad quem mittantur: an ad eum, qui me ornauit ea dignitate, cum qua nullas opes confero statuere: ad te enim refero, cui vel prudentia, vel amore erga nos quem anteponam, habeo neminem. Vale. Venerijs. 11. Kal. Maij. 1572.

HENRICO ET CAMILLO

Castanis. Perusiam.

10

ACCIDIT incommodè, ut, quo ego tempore ad urbem veni, negotij quidem causa, sed maxime studio nostræ consuetudinis ex intervallo regu-standa, vos, eodem fere Perusiam ex urbe discessissetis. quamquam cur ita loquor rectè vos, & sapienter fecistis, istam salubritatem secuti, urbe relicta anni tempore difficillimo, quod pro mea in vos sin-

gulari beneuolentia sanè vehementer lætor. me-
cum autem actum est incommodiùs, qui vestro ad-
spectu, vestro sermone caream, ex quo summam vo-
luptatem spe, & cogitatione præceperam, at potest
hoc sarciri litteris, qui potest habent enim litteræ
suauitatem, sed, ut ego sentio, minimè cum ea, qua
præsentem fruimur, conferendam: vel quòd in fami-
liari sermone arripere licet argumentum ex qua-
cumque re, quæ gratissima libertas est: vel quòd in
voce, oculis, vultu est quiddam, quod amemus ma-
gis, non modò quàm in litterarum notis, sed sapè
etiam, quàm in rebus ipsis, quæ litteris explicantur,
quo molestiùs careo sermonibus vestris, qui præ-
sertim fore suspicer, ut circiter idus Sept. fradisi iam
his caloribus, quibus maiores non meminimus, cum
filia, quam ante biennium ægra valetudine disce-
dens in cœnobio sacrarum virginum reliqueram, in
patriam reuertar hoc si euenerit, spe mea frustra-
tus, fortunam accusabo; vos quidem animo com-
plectens, dum de vestro erga me amore, dum de
moribus, dum de virtutè cogitabo: quod mihi nec
ipsa fortuna, nec vlla dies vñquam eripiet; facile,
ut spero, consequar, ut, quasi officium meum ex ali-
qua parte persoluerim, ita dolor, & desiderium ex
aliqua saltem parte leniatur. Valete. Romæ, 6. Kal.
Sept. 1572.

CAMILLO CAETANO,

Perusiam.

II.

DILIGENTIAM litterarum verus amor non
desiderat. itaque, quòd per biennium nec ego ad
te, nec tu ad me quidquam scripseris, verumquè no-
strum libenter omni culpâ libero. te quidem eti-
am vehementer laudo, quòd à iure civili, in quo
perdisce-

perdiscendo totus es, ab ijs artibus, vnde manat decus, officij minimè necessarij causa dessectendum non putasti. nam, quod ad me attinet, vixi cum veteribus musis, fortasse parum vtiliter, sed tamen vixi. quamquam quid vtilius, quàm rectè valeret id ego peregrinatione, & libero quodam vitæ genere, si minùs quàm optabam, at certè plusquàm sperabam: sum affecutus. videras hìc me diu languentem: vidi ego sæpe dolorem tuum: quo quidem amoris argumento ita sum lætatus, vt medicinam præstantiorem nullam senserim. nunc beneficium illud tuum, fratrisque tui Henrici, omni laude, quæ cadere in adolescentem possit, ornati, tueor, vt æquum est. & tuebor memoria sempiterna: officij etiam gratum fore me dicerem, si modò vestra vel fortuna, vel virtus officium à mea tenuitate vllum exspectaret. De Antonio Persio scripsi ad filium diligenter. non dubito, quin, vbi opus esse intelliget, eo curam, operam, industriam suam omnem conferat, neque id magis, vt mihi obsequatur, quàm vt à vobis gratiam ineat, atque adeo, vt hominem excellenti virtute præditum eo sibi conciliet officio, vnde in homines quamplurimos, & in multas ætates haud minima diffundetur & propagabitur utilitas. Vale, & salutem fratri plurimam. Romæ. 5. Id. Quinct. 1572.

HORATIO CARDANETO.

Perusiam.

12

CUM ante aliquot annos excellere te cognouerim ijs artibus, quas qui non diligit, hominem vix puto; & cum ad hanc laudem ornamenta morum, probitatis, humanitatis, id quod paucis admodum contigit, addideris: quid est, quod malim, quàm

Gg 4

fic

sic amari abs te, vt me tibi parem animū reddere, teque mihi carissimum esse tibi persuadearis amoris autem signa cū à te multa sint, hoc eiusmodi est, vt eo maximè delecter, quod me Perusiam inuitat, & quasi de veteri nomine appellas. ais enim promississe me, nec promissum soluisse. nā tu bona memoria es, quam tamen amor in me tuus aluit, & confirmauit. at mihi id exciderat, vel quia tunc ratione tēporis consiliū mutare sum coactus: vel quia leues culpas verus amor faciliè dissimulat. nūc in summa tibi obsequendi voluntate vide quid obsistat. ego, si cū vno alterōve puero iter haberē, expeditus nullo negotio excurrerem ad te. quid autem incundius, quam Caetanis meis, tibi que non modò id optanti, sed etiam exigenti dies aliquot dare? sed exiguo comitatu, cū filiam virginem ducam, tot dierum viam conficere quā honestum sit, tute cogita. Accedit illa molestia, quod duas lecticas, diurna mercede conductas, quaternis scilicet sentatis in die, vltra præscriptum à lecticarijs tempus remorari non licebit. breuis enim mora ferri posset: sed in vestra consuetudine, vestrisque sermonibus, addo etiam in lauta, nobilique ciuitate, biduum hora esset. Habes meam causam: quam, non video, cur non probes. nam, quod ad animi voluntatem attinet, tu vt cupidior mei videndi sis, quā ego tui, numquam concesserim. Vale. Romę. Id. Sext. 1572.

M. ANTONIO CIOFANO.

Salomonem.

13

VASCVLO æreo, quod ad me Hercules frater meus heri attulit, nihil amabilius, neque id vsu magis ipso, quā operis elegantia, equidem, Salomonenses

nenses homines valere ingenio satis antea cognoueram, hoc artificij genere ceteris hominibus antecellere, vix vñquam putassem. nunc perspecta industria, illos laudo, te de isto munere vehementer amo. Nos hic, fracti caloribus maximis, languemus, ego in primis, tenui admodum & infirma valetudine. itaque ingenium, artémq;, si tamen ingenij, aut artis aliquid in me est, non, vt solebam, in litteras, & studia, sed anni tempore coactus in vnam valetudinis curam confero: & si quid proficio, quæ doctrina præstantior vos istic, nisi me fallit poeta vester, gelidas vñdas, easque vberrimas, habetis. nimirum istuc est viuere, si cui cælum eiusmodi contingat, vt hic me tepeat, æstate refrigeretur. quod si vtrumque non licet, vel alterutrius optio detur: ordinem naturæ non equidem contemno, verumtamen æstiuam temperiem, nec, vt arbitror, iniuria, longè prætulerim. nam frigoris acerbitas camino luculento, pellita veste, cibi etiam ratione mitigatur: caloris leuandæ molestiæ, pauci sunt, qui sine periculo remedium inueniant. est igitur, cur tibi gratuler, cui contigerit id, nõ modò quod ego plaris facio, sed fortasse etiam quod te vera plaris est. ego si dignus amore tuo, dignus etiam dolore sum, cuius ad naturalem imbecillitatem vix ferenda robustioribus æstus incommoditas accesserit. Vale.
Romæ. v. Kal. Sext. 1571.

HORATIO MORONO.

14

EPISTOLA tua, sermonum tuorum simillima, quàm me affecerit, qua voluptate perfuderit, quæ ad meam superiorem erga te voluntatem cumulum addiderit, nec mihi verbis explicare, nec tibi mente consequi facile sit. ò miram prudentiam, suauitatem,

tiam, suauitatem, elegantiam! equidem antes te non vulgariter amabam, vel quòd Ioanni Morono Cardinali, præstantissimo viro, cuius in me exstant merita quamplurima, propinquus esses: vel quòd ore, sermone, moribus modestiam singularem præferres. nunc verò, cùm ex epistola tua, quàm longè per eloquentiæ rectissimam viam ingenio, studio, industria processeris, intellexerim, neque solùm, qui nunc es, verùm etiam, qui futurus aliquando sis, conijcere potuerim: ita sum amore incensus, nihil vt vñquam senserim ardentius. & quamquam hæc adolescentiæ tuæ tam præclara principia gratulationem potiùs, quàm cohortationem, requirant: in eam tamen partem nescio quo modo libentius delabor, vt te horter, ac rogem, ne contentus communi laude sis, ne mediocribus acquiescas, ne præstantiam naturæ tuæ languere vñquam finas, sed eam ita exerceas, vt, quod adhuc fecisti, & quod facturum te esse non dubito, ætatem semper virtute vincas. in eo si putabis omnia summa esse collocata; mihi crede, omnia summa ad te confluent, quæritur enim cum labore virtus: ea verò sine labore omnia consequitur: quod qui ignorant, aut qui aliter sentiunt, nihil habent in vita firmum, nihil stabile, dubia semper fortuna vacillant, nulla re perpetuò fruuntur. Vides autem, opinor, non eum te esse, cui liceat vtrumpvis, nam obscuro loco nati si dignum laude nihil præstant, vitio non datur: domesticis enim latebris desidia tegitur: à nobilibus autem quasi debita res exigitur virtus: eam si habent, verè nobiles dicuntur: si secus, illa ipsa à maioribus accepta nobilitas dedecus & culpam auget. te familiæ tuæ claritas ad gloriam vocat: tibi rectum atque expeditum iter ostendit: desistere te, aut offensdere nusquam patitur. quæ aiam proponenda tibi

tibi ne sint, effecisse iam videris: totus additus liberalibus disciplinis, totus incumbens ad ea, unde verum decus, & vera nobilitas exoritur: ut, qui tua studia planè nouerit, is tecum gratulatione potius, quam ego omiseram, quàm cohortatione, utendum esse iure putet. A me tamen quæ dicta sunt, sic in bonam partem accipies, si prius, eum esse me, tibi persuaseris, qui tuæ laudi, tuisque studijs libentissimè seruiat hoc enim si credes, res ipsa te profectò numquam fallet. Vale. 18. Kal. Sept. 572.

ANTONIO FERNARIO.

Neapolom.

15

QVOD felix, faustumque sit, iterum Romæ sum, id mihi, non dicam inuito, (quis enim inuitus, honesta præsertim conditione, Romæ sit) sed certè nec opinanti contigisse, velim credas. nam, cum post obitum Pij quinti, Pontificis Maximi, quo sedente nescio quo meo fato secundis uti ventis haud satis mihi umquam licuit, eo consilio ad urbem venissem, ut nubilem iam filiam, quam hîc, biennio antè æger discedens in cœnobio celeberrimo, sacris commendatam virginibus, reliqueram, in patriam ad nuptias reducerem, exceptus incredibili omnium læticia, precibus amicorum, suasu Cardinalium, iussu GREGORII 13. Pont. Max. cuius ex mente, propter sanctitatem, ac sapientiam honesta omnia, vtilia, salutaria proficiscuntur, sedem hîc statuere, & redeundi consilium abijcere sum coactus. quod tibi, mei amantissimo, qui me olim discedente doluisti, significandum putavi. vide enim mihi videor tuum vultum, cum hæc legeret, utinam tu quoque videres animum meum, ges-
dum

hæc scribo. tua læticia mihi læticiam affert: in a-
re pari, qui tuus est sensus; idem & est, et esse debet
meus. mutuz voluntatis fructus non apparet: quid
tum non ijsumus, qui amicitiam vtilitate medi-
muriā pridem erudiui animum, & docui, vulga-
ria quædam contemnere, in bonis, doctisq; viris
fortunam non querere, sola virtute, quæ nulla rei in-
digeret, nullam extra se appetit, contentum esse. in
quo tuos sensus meis cum sensibus cōgruere, neque
dubito, & vehementer gaudeo, Vale. Romæ. 12. Ka-
lend. Octob. 1572.

MARTINO BERZEVICÆO.

Patavium.

16

Ego verò & postremis Cratonis litteris respon-
di, contrā quā tu existimas; & illius epistolam, tū
quia tellis esset amicitiz nostrę; tum quòd ita scrip-
ta, vt ad elegantiam parum, ad prudentiam certè
nihil posset accedere, vnā cum meis imprimendam
curauī. quod tamen antea familiaribus meis, vehe-
menter petentibus, excluderam. nunc id ei submo-
lestum fuisse, indicant litterę tuę. in quo summam
eius modestiam agnosco. meæ quidem cogitatio-
nes, præter illius laudem, nihil spectant. quod si ali-
ter ei persuasum crederem, vitam mihi acerbam
putarem. nemo est, cui me magis debere & confite-
ar, & gaudeam. Volumen epistolarum mearum, cū
valetudinis causā ab vrbe discederem, dedi nego-
tium filio, vt ad eum mitteret. nec mandatum neg-
lexit. amat enim, obseruāque Cratonem, pro suis
erga nos officijs, æquē propemodum, ac me
ipsum. Quod ais, Patavij eūm essem, adire te ad
me, nisi Pinello duce, ausum non esse; cū tamen
Romæ perhumaniter à me esses acceptus: id equi-
dem valde sum miratus. tibi tua virtus aditum faci-
lè patefecit ad amicitiam meam. vtinam is sis, qui
p.p.

præstare
pateret d
le. Vener

E P
P A

scri
ser
Q
liu
&
fu
ro
d
e

præstare aliquid tua causa possim. ambigere te nō
paterer de animo erga te meo. Filius te salutat. Va-
le. Venetijs. 12. Kalend. Sext. 1571.

EPISTOLARVM
PAVLLI MANVTII
LIBER DVODE-
CIMVS.

CAMILLO PALAEOTTO.

Bonomiam.

IN tuas litteras ego sine nomine,
præsertim ad te, quem tanti fa-
cio, quanti fortasse neminem te-
quidem erratum meum vix ag-
nosco. itaque peto à te, vt mihi
litteras illas remittas: quo simul
intelligam, de emblemate quid

scripserim: si modò is ego sum; qui aliquid scrip-
serim. valde enim in hoc quoque perturbor.
Quod ais me rursus in bellum: ominare, quæso, me-
lius, ego enim quietem, ego otium, ego studia mea
& vrbi, & vrbanijs rebus antepono, sed si & vrbe, &
simul studijs meis frui licet: quis erit tam iniquus
rerum æstimator, qui mihi non concedat forij qui-
dem adhuc, quantum optaui semper, tantum con-
ceditur. negotium sponte nullum suscipiam. impo-
netur: ferā, quoad licebit, id est, quoad instituti mei
ratio permittet. nihil enim malo, quàm posteris
prodesse, in eo mihi diuitiæ, in eo sunt omnia, quod
si non assequor id, quod propositum est: me tamen
ipsum,

ipsum, conari, & velle, delectat, vtinam consuetudine tua ne carerem: nam, ea si accederet, in caelo essem. voluntas vtrique nostrum eadem fuit, facultas defuit. Vale. Romę, 13. Kal. Octob. 1572.

PAV EIDEM, Bononiam.

A G N O V I erratum amanuensis: in quo tamen subacceso negligentiam meam. nam si scribere, est officium: omnes officij partes complecti, eius est, qui cum vehementer amat, tum etiam amare vehementer debeat. cum autem esse me si profitear, & prædicem; quod vtrumque facio, faciamque dum viuam: non est, cur me quidquam dare auribus, aut gratiæ causa fingere, quisquam putet. tu enim is es, cuius in me ornando studium eiusmodi semper fuit, vt, non modò quantum possum, sed plus etiam quam possum, tua debere causa mihi videar. ideo fit, vt, si quid in minimis etiam rebus aut omittam, aut committam, sceleris propè loco ponam. tu autem cum dissimulas, mihi que ignoscis, ingenium simul & humanitatem declaras: nec me tamen culpa; curæve liberas. ego enim, cum tibi de ista facilitate agam gratias, ipse tamen mihi non ignosco, aut ea tenus ignosco, vt aliquo dolore non caream. Villula tua, non est, cur à me quidquam expectet, cum in te ipso sit, quod aliunde quaeris. atque illa quidem, vt arbitror, tecum, si posset, ita loqueretur. Ego te sessum vrbani curis recreo: ego otium, ego tibi valetudinem restituo. à me fruges, à me poma, à me etiam auiculas & palato gratas, & stomacho vtilis, habes, denique aut, hic dum es, viuus, aut numquam viuus. nunc tu me orna. quod potes. noli pati me ad quemquam confugere, aut cuiquam debere, nisi tibi, cui libenter debeo. Has voces, mi Camille, quas

tacita

tacita v
quam g
la tibi
nus op
loquet
1572.

D
spect
tiam.
dele
man
ac fa
quid
que
quo
abs
loc
mi
gra
mu
nu
un
int
lig
su
m
tu
tu
s

tacita videtur emittere, noli contemnere: refer aliquam gratiam bene merenti: ut, quid tui illi, quid illa tibi debeat, omnes intelligant. quam enim tu v-nus optime nosti, quis, nisi tu vnus de ea optime loquetur? Vale. Romæ, 13. Kalend. Decemb. 1573.

EIDEM, Bononiam.

3

Dix oleis quid expectasti eadem, quæ antea, ad specum pulchra, sapore perquam gratæ. pleniores etiam, quàm anno superiore, cæline muneris an tuo delectus visæ sunt. agerem gratias, si tua ferret humanitas, & nisi iam inter nos, pro vetere amicitia, ac familiaritate, putidum id esse videretur. tuam quidem industriam, quod eas tua manu seueris, atque alueris, nec admirari satis, nec laudare possum. quod verò eius industriæ fructum ad amicos etiam absentes peruenire vis, & quod in eo me numero locas: vtrique nostrum æquè gratulor. nam de nomine, oleæne poma sint, in quo tu mihi, suscepta grammatici persona, quasi litem intendis, ipso a te munere delinitus non contendam. quamquam, si nuces & amygdalæ, quæ ipsæ quoque oleum efficiunt, poma sint; quod, opinor, non negabis: cur oleas inter poma referri non liceat, haud equidem intelligo. sin tu, de earum nobilitate laborans, ut ferè suum opus amat omnis artifex, fruges appellari mauis: indulgebo non inuitus: ne te mihi, tamquam tuis muneribus detrahenti, subiratum liberalitatis tuæ cum aliquo fortassem eo damno pænitet. Vale. 5. Non Ian. 1573.

EIDEM,

QVAM mihi res maximæ cura fuit, & in qua me-
as omnes cogitationes, omniæque studia fixeram,
& locaram, ea cum ex animi sententia, diuino fa-
uente numine, successerint, litteris tibi, mei aman-
tissimo, significandum putavi. Vnicam filiam, inter
sacras virgines educatam, non hebetem ingenio,
nec paucis, nisi me fallit amor, virtutibus instruc-
tam, iuueni optimo satis honesti loci, haud postre-
mi ordinis in iure civili, addo etiam, quod hodie
potissimum requiritur, à fortunæ bonis non impa-
rato, meis reclamantibus, de sententia tamen fide-
lium amicorum despondi. hoc tu meum consilium,
pro vetere nostra necessitudine, tuæque æquitate,
non dubito quin & probes, & omnibus optimis
prosequare. equidem onus Ætna grauis deposuif-
se mihi videor: speroque fore, vt, quod reliquum est
vitæ, vacuo curis animo tranquille degam. Quæris,
vbi. Romæ, si per valetudinem licebit, nam hieme
fere tota mecum actum est non optimè, communis
tamen pituitæ morbo, quo robustiores etiam labo-
rarunt, alij sine periculo, alij sic, vt decesserint: in
quibus fuit is, cuius obitu dolendum est maximè,
poetica laude insignis Amaltheus. mihi eadem, quæ
antea, victus ratio medicina fuit: necdum audeo in-
stitutum mutare propter anni tempus inæquale. in
publicum, nisi necessaria re coactus, numquam pro-
deco: domesticis me finibus teneo: & cum libellis, id
est cum amoribus, & delicijs meis, iucundissime vi-
uo. Orationem pro Archia cum meo commentari-
olo scire cupio an acceperis. absolui iam in reli-
quas omnes, duabus exceptis pro Ligario, & Deio-
taro: quàm bene, alij iudicabunt, magno certè cum
labore,

labore, opera nunquam, nisi per morbum, intermissa. Quidam etiam explanare sum aggressus, & ut se principia dederunt, videor aliquid præstrare posse. assentor mihi fortasse. nam sua quisque amat: verumtamen hic omnes, præsertim qui litteris excellere putantur, initium, quod ad te mitto, valde probant. Cardinalem, fratrem tuum, veteris exemplum innocentie, columnen sanctæ sedis Apostolicæ salutari à te meis verbis, magis opere cupio. Vale. Romæ, x i i. Kal. Martij.

1573.

EIDEM, Bononiens.

5

Si c tu par pari. ego de filia mea paullo antè collocata, nunc tu de tua significas. cuius rei quæ tua lætitia sit, meus me sensus admonet. equidem cum ea voluptate, quam cepi superioribus diebus, quam spero diurnam fore, prorsus nihil confero, & quia te pariter affectu existimo, mirabiliter gaudeo. postulat enim noster amor, ego secundis verbis tuis æquè læter, ac meis, tu meis vicissim æquè læteris, ac tuis. Gōzadina familia vel doctrina, & sapientia, vel honoribus, & rebus gestis præclarinominis est, generi tui pater is & fuit in omni vita, & nunc quidem is maxime est, cui præferri nemo integritate, ingenio, dignitate conferri possint admodum pauci. filius adolescens, ex omni à te, tali viro, iuventute probatus, atque electus, non dubito, quin & parentis, & maiorum suorum laudibus egregiè respondeat. Quocirca tibi, ut debeo, de ista conjunctione vehementer gratulor eamque Deum Opt. Max. ita fortunare volo, ut maiorem quotidie tui consilij fructum, voluntatemque capias. Quod autè, abiecta rerum urbanarum

Hh

cura,

cura, otium & solitudinem cogitas: ignosce, non assentior. tunc, cum auctoritate valeas, virtute excellas; cum ita factus à natura sis, ita liberalibus disciplinis institutus, vt prodesse parua, laborantibus amicis opem ferre, familiam tuam, illam quidem satis claram, adhuc tamen illustrare possis; tu hæc desereres omnia, vt vni tibi viuas obsecro, quis probabit? vel dicam etiam, te permitte, quis non improbabit? ego sanè, qui te natum rebus maximis iam pridem intellexim, si feceris id, quod significas, vt salutem curiæ, foro, negotijs dicas, probabo, fortasse ominis causa, qui tibi cupiam, quidquid agas, ex animi sententia succedere; sensibus tamen quin angar intimis, impetare à me non potero. quid ceteri, quid sentienti quid loquentur? nam, etsi genus illud vix quod ordiris, totum cum virtute coniunctum, reprehendi posse non videtur: tibi tamen, vt opinor, multo minus quàm aliis pro tua superiore vita, benèque de omnibus merendi præclara consuetudine, conceditur. At ego me litteris totum tradidi, id enim obijcies, Diuersa, mi Camille, ratio est, ego enim, quod præstare posse videor, homo à rebus gerendis alienus, valetudinis incommodus, non magni animi, id libenter vnum ago & quidè in vrbe Roma, quod tu miraris, vt in deserta solitudine, interpellante nemine, quod beneficium optatum antea potius, quàm speratum, nunc à Pontifice optimo, ac liberalissimo, ad excianda doctrinarum ingenuarum studia mirè propenso, GREGORIO XIII. acceptum, memnero, & prædicabo, dum viam, fortasse etiam scripta mea, me mortuo loquentur, & obscurum posse esse non sine. Ego igitur si cum libellis assidue sum, & hoc non modò ad naturam, verum etiam ad

ad valetudinē meā apto vitæ genere delector: peccare me non arbitror. Te tua nobilitas, animi non minor, quam ingenij, præstantia, spectata sæpe virtus, ipsa patria vocat ad eas res, vnde laudes oriuntur maxime: vt, quod tibi vitæ reliquum erit, non priuatis humilibusque curis in remota villula, montanæque crepidine, sed actionibus nobilissimis in oculis, & in auribus clarissimæ atque eruditissimæ ciuitatis perpetuò traducas. quod si feceris, aut si non omnino neglexeris: medium enim quiddam est: magnopere cum tua, tum communi etiam multorum causa lætabor. Vale, & fratri tuo, integerrimo, ac sapientissimo Cardinali, & Sigonio, nostræ ætatis ornamento, ad illustrandam antiquitatem nato, salutem à me plurimam. Romæ. 1573.

EIDEM Bononiensi.

6

Post grauem trium ferè mensium, morbum, nunc denique incipit esse mihi paullo commodius. nec tamen adhuc vel eo, quo solebam, stomacho, vel ita firmo vt cor capite, vt cogitandi, aut etiam legendi laborem sustineam, gradum verò facere sine sensu doloris, aperto nuper educendis humoribus leuo crure, neque dum possum, & conari, supra quam vires patiantur, non audeo. quæ quoniam fieri quotidie mitiora sentio; aliquam in dolore voluptatem capio: cum præsertim propè anuersarius hostis valetudinis meæ iam abierit autumnus. Oleis tuis, quibus me, quocumque loco sim, carere non pateris, in quo tuam beneuolentiam agnosco, fruor cum filia, & genero. simul enim viuimus, & planè viuimus. ego autem parçè, quia nondum firmus offensiones

H h 2

etiam

etiam minimas extimesco, illi comedent liberis, quia rectè valent, nec in cibis plus minùsue diiudicant. De me ipso. dixi: de rebus meis quod ad te scriberent, noui nihil erat. omnia fere sunt ea dem quæ antea, hilara satis, & prospera. ampla non dixerim, ne mensiar. quamquam hoc vulgi more loquar. nam, si ampla sunt ea, quibus maiora non exoptamus; amplissimis opibus fruor. nihil enim deest, quod natura desideret: quod autem natura non desiderat, abesse facillè patior. Vale. Roma. Idibus Dec. 1573.

ANTONIO FURNARIO.

Neapolim.

VALDE sum lætatus læticia tua, humanissimis, & ornatissimis litteris expressa. amoris enim index est. amari autem à te, quo nihil amabilius, siue probitas, siue doctrina cogitetur, quis tanti non æstimet, quanti ea, quæ summa sunt nec verò, quamquam voluntatis erga te meæ nullus adhuc quidem fructus exstat, à me tibi gratiam non referri, debes existimare. nam, etsi disiuncti satis longè sumus, & congregiendi, colloquendi quæ facilitatem interualla locorum impediunt, meus tamen in te animus est, de te sæpe cogitat, de te etiam nec mediocri voluptate, secum ipse nonnumquam ipse loquitur. &, si tu, amare, & coire, officium esse putas; officia tibi mea numquam deesse, testis ipse mihi sum. Citrea, quæ mittis eo, mihi gratiora sunt, quod, ut mitteres, non te magis instituti tui memoria, quam amor admonuit. quod autem addis, eis stomachum imbecillum confirmari: cupio verum esse, idque mihi persuaderi facillè patior: quandoquidem & hoc medicina genere nihil suauius: &, stomacho si valerem, hoc fere

fere valetudine, præsertim iâ senior, cõtentus esse possem. nam, vt robustioribus me conferam, optare non debeat: cum id mihi natura semper: nunc etiam ætas deneget. Vale. Romæ. 4. Non. octobr. 1572.

EIDEM, Neapolim.

8

Vix credas, & memoria nostri tua quàm delecter: & eas, quas mittis, epistolas, quibus ipsa memoria declaratur, quàm libenter legam. Ego enim hoc mihi primum ab ipsa natura videor accepisse, vt amari vellem à tui similibus: qui quidem hodie (ne assentari me putes: à quo vitio longè absum) quàm pauci sint, qui rectè iudicant, mecum omnes intelligunt. accessit ratio, quæ voluntatem auxit, atque in hanc partem quasi propendentem impulit. hoc mihi bonum, id est amicitiam tuam, cum tua mihi vtrò detulerit humanitas, quam à me putas felicitatem præferri? atque adeo cur non in hoc ipso felicitatem esse maximam existiment? Est igitur, cur & ipse mihi gratulet, & tibi gratias agam. quorum alterum perpetuò à me fit: alterum vt fiat, à tua singulari benignitate non conceditur. Munusculo tuo, cum hæc inter nos minimè necessaria sint (quippe omnibus muneribus mutua præstat beneuolentia) nihil tamen gratius. Vale, Romæ. xv i i. Kalend. Febr. 1573.

EIDEM, Neapolim.

9

AMABO te, mi Farnari, quid tibi in mentem venit: an tu me vis muneribus obnuere? ego enim illa scripseram, non vt peterem, sed vt admonerem,
H h 3   spectans

spēctans videlicet illud tempus, quod adhuc quidem longè distat. amoris hæc nimirum interpretatio fuit. amor autem errare non potest: aut, si errat, gratificandi voluntatem secutus, & bene merendi studio ductus, quis tam insipiens, aut rerum tam iniquus aestimator est, qui non eum laude potius, quàm reprehensione dignum ducat? Cotonea sanè ipsa, tum celeriter abs te missa, mihi accidisse per quàm grata, nec possum negare, nec debeo. v. tar ijs, vt consuevi, post cibum, libenter, vt egregiè conditis, vt iliter, vt remedio pituita laborantibus aptissimo. O te amicum optimum: tantùmne immo etiam medicum suauem, qui curat simul & delectat. qualem qui reperit, si eum in oculis non fert, cum humanitatem ignorat prorsus, tum sua ipse diligere commoda non videtur. Vale. Roma. III. Kal. Feb. 1573.

MEDICOS omnes de conditis cotoneis audio sentire meliùs, quàm de citreis. itaque posthac quando tu, vt video, tuum institutum retinere vis, nec ego contrà disputo, illa malim propter valetudinem, sic tamen, vt pura sint, non cum aromatibus, & sicciora densa, quàm iremulo coacta gelu.

JO. CRATONI.

Viennam.

10

EPISTOLAM tuam, à te datam XVII. Kal. Nou. accepi VII. Kal. Dec. eo sanè gratior, quo minùs hoc tempore expectatam. noui enim, quàm vacuus numquam sis, non tam à tuo munere, quàm ab amicorum negotijs, quæ ita suscipis,

vt

ut sustineas, donec ad exitum perferantur, scripsisti igitur amore impulsus, & omnia vicit humanitas tua, quo tibi nomine debere me multum dicere, nisi tantum iam deberem, quantum persolvere vix possim. Romam qua causa adductus venerim, scripsit, opinor, ad te filius: quæ retinuerit, à me cognosce. atque hoc primum, quod tibi pro tua in me singulari benevolentia maximè voluptati fore non dubito: incredibili sum exceptus hominum lætitia. Pontifex ipse, præclarè in optimas artes animatus, cognito advenru meo, læti animi signa ostendit, negotiumque Cardinalibus dedit, ut ita mecum de mansionem agerent, ne discedere paterentur, noli quarere, quàm sim lætatus: non quo libenter abessem à meis, quibus mihi dulcius in vita nihil est: aut quo penderem ab aulicis honoribus, qui ne iuvenem quidem moverant unquam, ne nunc senem: sed ut homines, obliti superiorum temporum, eundem in vrbe Roma, qui sæper fuit, virtuti locum esse perspicerent. parvi rogantibus, cognita præsertim Pontificis voluntate. stipendium satis per se tenue, in quo meam facilitatem nonnulli reprehendunt, cum libertate & otio maximum videtur. nihil oneris imponitur. literis, ut in solitudine, frui licet, & ut spero licebit. unum, aut alterum Cardinalem bis in mense, terves summum, vel quia me diligunt, vel quia virtute excellunt, salutare consuevi. Cælum idem experior, quod antea, humidum, graue, inæquale: nec tamen valeo deterius, quàm in patria; vel quia, quod re virum doctissimum non fugit, hilaritas animi corpori medicinam facit; vel quia me domesticæ tricæ sollicitum non habent: vel fortasse etiam propter vina, quæ sunt hic ex omnigenere optima, piquita carere iam non possum, sexagenarius,

laborem scribendi, aut legendi fere numquam intermittens. Vereor, si longior epistola sit, ne tibi molestiam afferam: nisi si hæc ipsa tibi molestia maior est, quod excusatione tecum یتار. A te igitur peto, vt quemcumque Casar oratorem in demortui locum Romam mittet, eime de meliore nota commendes. dicerem significationem amoris in me tui commendationem fore omnium grauissimam: cum nemò sit, quin facillè diligar, quem diligi à te sentiat: sed egone tibi prescribam, homini omnium, quos in vita nouerim, humanissimo, & prudentissimo? Vale. Romæ. Kal. Dec. 1573.

JO. SARIO ZAMOSCIO.

II

MULTORVM mensium aduersa valetudine vexatus, omni prorsus carebam legendi, scribendique facultate. quod eo mihi in primis nomine permolestum est, quia, multis ad me scribentibus, respondere sine valetudinis incommodo vix possum. nam, etsi depulsa vis est morbi: pristinas tamen vires desidero, & capitis infirmitas non modò litterarum, sed propè sermonis vsum admittit quotidiani. Dabis igitur, mi Zamolci, veniam homini tui amantissimo, qui te pro ingenij doctrinæque præstantia summis ornare laudibus numquam desinit, si ad tuam elegantissimam epistolam hoc vnum rescribo, rescribere me tibi pluribus verbis hoc quidem tempore non licere. nam, cum licebit, persuade tibi, non esse nec commissurum, vt debitum humanitati, amicitiæque nostræ officium non persoluam. interim hæc pauca, vt recenti morbo, vacillantibus litterulis. Vale. Romæ Non, Dec. 1573.

VBERTO

Erst tu is es, cuius ingenium & virtus neque meum, neque cuiusquam omnino testimonium desideret : tamen vel amor in te meus, vel ipsa veritas adduxit, vt exstare vellem de tuis Elogijs iudicium meum, non tam apud te, qui te ipsum egregiè nosti, quàm apud omnes gentes, atque adeo apud ipsam posteritatem, quæ de studijs ingenijque nostris, expers amoris & odij, pro cuiusque merito sententiam feret. Ego enim tua scripta & legeram ante multos annos, & ita probaram, vt ex ijs, qui tunc excellere putabantur, tibi neminem anteferebam : nunc, vt verè dicam, non vt gratiæ causa tuis auribus largiri quidquam velim, hæc de tuis Ligurijs illustris, & diligens, & ornata commemoratio ita mihi placuit, vt, qui conferri tecum hoc in genere possit, prorsus neminem esse iudicauerim. nam ex vniuersa Italia, aut ex multis prouincijs multarum virtutum exempla colligere, id quod ex veteribus multi, ex recentioribus nonnulli fecerunt, haud sane magni negotij videtur esse : ex vna verò ciuitate, & ex vna satis angusta regione tamquam ex vberrimo fonte multos haurire, qui vitæ sanctitate, qui militari gloria, qui reipublicæ administrandæ scientia, qui solertia & inuestigandi nouarum rerum, nouarumque gentium studio, qui etiam litteris & eloquentia floruerint, hodieque florent, admirandum quiddam est, & immortali laude dignissimum. in qua cogitatione dum versor, non tam equidem patriæ tuæ gratulor, quòd eos ciues tulerit, qui tantas res gererent, aut qui insigni aliqua laude inter ceteros emerent, quàm

quod tu, incredibili quodam erga tuos amore incensus, ad eorum memoriam ab interitu vindicandam ingenium artemque contuleris. viuunt enim nomina, consumptis corporibus, excellenti scriptorum industria: &, si præcepem virtus inuenit, elacet; eo si caret, obscuratur, & extinguitur. Quod circa vel ijs ipsis, qui ornati à te sunt, quorum hodie nonnulli sua gloria viui perfruuntur, vel eorum posteris tanti debet esse munus, officiumque tuum quanti semper à fortibus ac sapientibus viris æstimatam nominis æternitatem videmus, qui tam non modò laboribus, ac periculis, verum etiam vita, ac sanguine quærendam putarunt. Et, vt aliquid de meo sensu, cum alumnus disciplinæ meæ, præstanti virum ingenio, natum maximis rebus, ornatè dicendi, scribendique facultate, siue Latina lingua, siue communis Italica spectetur, nemini prorsus ætate nostra concedentè, proprij elogij laude decorasti, etsi debitum in eo virtuti præmium persequisti, me tamen pro mea in illum singulari beneuolentia, qua voluptate lætitiaque affecteris, quo tibi beneficio deuixeris, nec mihi verbis exprimere, nec tibi cogitatione consequi facillimum sit. Ac tu quidem materiam cepisti nobilem, & præclaram: sed, vt ea speciosior, & incundior, &, vt ita dicam, se ipsa maior sit, eloquentiæ tuæ præstantia consequeris. omitto reliqua, ne sim nimius: nam sua quidque laude dignum est: sed in principijs tam multis tantam varietatem, tam splendidam, tam elegantem quis non admireretur, aut quis vidit vquam in ceteris enim elogiorum partibus tui nūquam non similis, id est grauis, & sublimis, & ornatus, in hac verò tantus es, vt in illis certare cum alijs, in hac te ipsum vincere voluisse videaris. Maçte
vir

vir inge
cui tot
torum l
res rel
diosum
æque
ablene
oprat.
tux pr
pridue

N i
assent
vel in
est, qu
& sum
obliu
strum
causs
mea
dus,
non
aut e
quor
bene
tam
ab h
cog
tem
non
teri
tali
bile

vir ingenio, atque virtute optimè de patria merite, cui tot ciues, tot heroes, tot Principes, communi factorum lege ereptos, vel temporis iniuriam timentes restituis, atque conseruas. nunc illa te suæ studiosum dignitatis, publici cupidum commodi, venæque suum alumnum agnoscit: nunc amplectitur absentem: nunc incolumem, florentem, beatum exoptat. quæ tibi merces vna pietatis in illam perpetuæ præstantissima videtur. Vale, Romæ, ex ædibus, pridie Kalend. Decemb. 1572.

CÆSARI ORLANDO. 13

N I H I L adest à natura mea longius, quàm vel assentari, quod sui commodi spe plerique faciunt; vel inanibus verbis tempus conterere; quod eius est, qui minimè sua bona nouit, quique secum sibi, & suis, tum etiam ciuibz vniuersis, & patriæ natum obliuiscitur. Ego, mi Cæsar, cum vtrumque nostrum æqua lance perpendo, cur ipse tibi assenter, causam video esse nullam. tu enim tua virtute, ego mea fortuna contentus viuo. si quis didicit esse blaudus, vt alterum capiat: eius artificio locus apud te non est. Ego, nem, si assentatio mercedem spectat, aut emolumentum aliquod aucupatur, nihil habeo, quod à te expectem, aut quod petam præstantius beneuolentia tua, at eam adeptus iam sum: adeptamque tanti facio, vt nihil anteponam. amari enim ab homine excellentis ingenij, summæ probitatis, cogitationes, curasque suas omnes ad vnâ virtutem referente, iuriconsulto denique eruditissimo, non ex recenti barbarie, sed ad illam doctrinæ veteris elegantiam exculto; amari, inquam, abs te, tali viro, & frui beneuolentia tua, ipsum per se optabile est. cum verò ab eadem beneuolentia multa
mihi

mihi quotidie commoda nascantur: quid est, quod me tibi debere non confitear: mitto reliqua: illud omnium maximum nec meminisse, nec predicare vumquam desinam, quod mihi non solum bibliotheca tua, omni propè referta librorum genere, sed ea, qua excellis, doctrina ita patet, vt, si quem ex his commentarijs, quos in Ciceronis oratione diu nocturne texo, posteritas fructum colligeret, eum tibi ex aliqua parte acceptum referre debeat. Sunt enim quædam, amissis duodecim tabulis, omni panè formularum, responsoꝝ, edictorum extincta memoria, ita complicata, & inuoluta, vt, nisi singularis Iurisconsulti scientia, vsu confirmata, aucta ingenio, adhibeatur, explicari, & euolui vix, aut ne vix quidem interdum possint. Agerem tibi gratias de isto munere, si vel tua pateretur humanitas; vel ego is essem, qui bene de me merenti verbis potius, quàm re, satisfactum esse vellem. memoria tuebor officia tua, donec illucescat ille dies, vt referre gratiam liceat: quod si assequar: non dubito, quin tu, quem tibi hominem adiunxeris, cum intelligas, tuâ præstanti liberalitate, beneque agendi consuetudine vehemens lætare. Hæc interim, cum de officio meo cogitarem, facere non potui, quin ad te scriberem: quamquam & à studijs meis inuitus auellerer; &, vt verè dicam, non me tuus tantum, sed meus etiam pudor ab hoc argumenti genere, quod totum ad tuam laudem pertinet, haud mediocriter auocaret. Vale. ex ædibus. Prid. Non. Decemb. 1572.

MAXIMO ZABERÆ. 14

Si quis est; qui tuam humanitatem, tuosque mores

mores & p
finat: cum
cum ego d
bantur, co
daueras, li
durius id
ire ad me
nescium
delectaba
si tibi qu
nonnihil
iuuabatur
grauis ex
constitui
tamen v
plum di
pius, ita
quæ si n
pies. n
di Ang
propen
& te sa
cant, i
in te m
cerit,
mens
pias,
ioco o
vt inc
nimo
licet
breu
stare
frate

mores & probè norit, & laudare loco numquam desinat: cum esse me, velim existimes. verumtamen, cum ego diutius, quàm studia fortasse tua patiebantur, eo, quem superiore mihi ætate commodaueas, lib. o sim vsus, nonnumquam mihi, ne tu durius id acceperis, venit in mentem suspicari. adire ad me solebas: nec in officio tuo mediocriter beneficium erat: quippe tua suauitate exhilarabar: delectabar ingenio: doctrina etiam, in qua mentiar tibi quemquam ex æqualibus tuis anteponom, nonnihil interdum & leuabatur labor meus, & adiuvabatur industria. hæc nisi restituis: nimium à te grauis errato meo, si modò erratum esse vis, pœna constituitur. Longè, inquis, habitas. Fateor: nec tamen ultra mille passus. ac memini, cum ad templum diui Petri, vt es religioni deditus, maxime q̃ pius, itare quotidie soleres. præclara consuetudo: quæ si mapet, incommodi nihil mea causa suscipies. non enim deuia sunt ædes meæ, ab arce sancti Angeli rectà euntibus ad basilicam beati Petri propemodum occurrunt: sin autem intermissa est, & te sanctæ Mariæ templum, quam Mineruæ vocant, magis tenet: impetrare tamen debet amor in te meus, non dicam, vt quotidie vnà simus, sed certè, vt adspectu me, & sermone tuo, semel in mense frui sinas. Hæc, mi Maxime, ita velim accipias, vt, si te delectant, serjò; si quid offendunt, ioco dicta credas. ego enim cum eo sum ingenio, vt incommodare velim nemini: tum eo erga te animo, vt tibi multa minùs; quàm ceteris. amo scilicet, vti debeo, studia tua; occupationes noui: breuitatem dierum video, addita præsertim tempestate, ventis, frigoribus, imbrebus infesta. Gabriel frater tuus, omni laude ornatus, nec te olescens, de quo,

mihi quotidie commoda nascantur: quid est, quod
 me tibi debere non confitear: mitto reliqua: illud
 omnium maximum nec meminisse, nec predicare
 vniquam desinam, quod mihi non solum bibliotheca
 tua, omniumque

mores & pro
 finat: cum e
 cum ego di
 tur, eo.

TORN A

bus. Prid. Non. Decemb. 1572.

MAXIMO ZABERAE. 14

S: quis est; qui tuam humanitatem, tuosque
 mores

nimo
 licet
 breui
 stare,
 frater

mores & probè norit, & laudare loco numquam de-
 sinat: cum esse me, velim existimes. verumtamen,
 cum ego diutius, quàm studia fortasse tua patie-
 mur, eo, quem superiore mihi ætate commo-
 do libo sim vsus, nonnumquam mihi, ne tu
 id exoptes, venit in mentem suspicari. ad-
 huc tuo mediocri be-
 nedicar:

PAGE.

nimo, ut
 licet, uti debeo, studia tua
 breuitatem dierum video, addita præsertim tempe-
 stare, ventis, frigoribus, imbrebus infesta. Gabriel
 frater tuus, omni laude ornatus, accitalescens, de quo
 ita

ita viuam, vt ſæpe cogito, vt valeat, quid agat, quam ſpem redditus afferat, ſcire vehementer velim: ad quem cùm litteras mitteres, ita cupio ſalutem adſcribas meis verbis, vt amari ſe à me non mediocriter intelligat. Vale. ex ædibus. Pridie Idibus Ianuar. 1573.

M. ANTONIO CIOFANO

Salmonem.

15

LANTARI re, quodd Romam venerim, valeamque poſt itineris laborem ſatis commodè, cùm eam atque etiam gaudeam, minimè tamen miror. Facit hoc amor in me tuus, illo primùm tempore, quo inita inter nos amicitia eſt, mihi non obſcure perſpectus, quotidie poſtea ijs illuſtrior officijs, quæ ſi putiar ex animo meo deleri, peccaſſe mihi valde videar. At gratiam non refero. Non arbitror te id ſpectare: quæ tua humanitas eſt, nec ego quidem ex eo moleſtiam capio, qui mihi ſim conſcius voluntatis in te meæ, & ſi qua tuſi dabitur orandi facultas, eam prætermittere non cogitem. Herculem quidem, fratrem tuum, tibi & probitate & virtute ſimillimum, dum hic ero, omni officiiorum genere complectar. Laudibus ijs, quas in me conſers, non quodd is ſim, qui gloriola capiar, ſed quodd ex quoque ab amore proficiſcuntur, magnopere delector. Vale Romæ. v. Kalend. Quinct. 1572.

AUGUSTINO ANGELELLO.

Fabrianum.

16

PERSVADE mihi mihi gratius, aut iucundius eſſe poſſe licet tuam, & quia purè in primis, ornateque

mareque loquuntur, & quoddam amorem in me tuum, perspectum illum quidem à me antea, clarioribus tamen argumentis quotidie magis ostendunt. Inscriptiones mihi ad filium. is te tuo merito amat, & gaudet muneribus tuis. mihi sanè, quas proximè misisti, valde probantur. Onuphrius ad te scripserat meo nomine, ut mitteres ad nos ea, quæ nos olim ad te misimus. tu nihil dum respondes. quid putemus? humanitatem, & diligentiam tuam non requiram. est enim utraque mihi probe cognita. quid ergo est? occupationibus distineris: quæ tamen adimere tibi nostri memoriam non debent, quemadmodum nec ipse in magnis curis & negotijs tui possum obliuisci, quamquam litteris tuis interdum non respondeam. quod si tu deteriore in partem non accipis, facis quod amicitia nostra dignum est. Vale. vij. Kal. Iun. 1573.

BRANCONDIO OPHIDANO. 17

EST omnibus à communi parente naturæ tributum, ut avari velint à sui similibus, & in animorum societate, & coniunctione multum ponant. Ego autem, quorum eminet virtus, & quibus in ipsis ea sunt, quæ præcipuum quendam amorem conciliant, eorum amicitia nihil optabilius, nihil esse præstantius, existimo. atque ego te, vel hominum sermone, vel tuis litteris, ornatissimè scriptis, adductus in horum numerum libenter aggrego, mihi autem vel maximè gratulor, quod ita te sentire video de studijs meis, ut mihi tantum largiari, quantum si agnoscam, aut ipse me parum nosse, aut, quos mea mihi fines modestia præscribit, eos præterire longè videar. nec tamen contra tuam benigni-

484 PAVLLI MANVTII
benignitatem disputo: potius eam amplector,
que amo. quodd si res tulerit, vt referre gratias pos-
sim, in his praesertim rebus, quae ad tuam laudem
pertineant: dabo operam, vt eo te esse apud me
loco, quem tua virtus postulat, intelligas, &
in magna tui amantissimorum homi-
num copia me tamen eorum ne-
mini concedere. Vale. Ro-
mae, Pridie Non. No-
uemb. 1572.

PAVLLI

PAVLLI MANVTII
PRÆFATIONES,
QVIBVS LIBRI

AD ILLVSTRES VIROS
AVT AD AMICOS
MISSI
COMMENDANTVR;

AD
RI
IN
Q
T

hoc
ipse
qua
um
tux
tiam
& c
qu
bi
sta
pa
cu
cu
fe
ho
a
de
o
n

AD MATTHAEVM SENAREGAM
AMBROSII FILIVM,
IN EPISTOLAS CICERONIS
QVAE FAMILIARES VOCAN-
TVR. I

VÓ-NŒ, Matthe Senarega, an
meo dicam felici contrigiſſe fato,
vt, relicto Louanienſi celeberrimo
gymnaſio, quò, tamquam ad
mercatum bonarum artium, vir-
tutis & eloquentiæ comparandæ
cauſa, conceſſeras, Venæſias te
hoc potiſſimum nomine contuleris, quòd noſtri, vt
ipſe dicere ſolitus es, videndi & cognoscendi mira
quædam te cupiditas incenderat: tu quidem, ſitu-
um ſenſum attendo, viſ me hoc tribuere fortuna-
tuz. nam, quòd ita euenerit, non modò vt ad amici-
tiam, & conſuetudinem, verùm etiam ad conuiſſũ,
& contubernium meum tibi aditus patuerit; in eo
quaſi tibi quiddam expetendum contigerit, ipſe ti-
bi gratulari plurimũ ſolitus es. de quo, non eſt meſi
ſtatuerẽ, verè ne ſentias, an ſecus. at illud meum eſt,
paucis oſtenderẽ, cur tu contrà mihi cariſſimus, iu-
cundiſſimuſq; ſis, & quòd nunc in meiſ ædibus me-
cum habiteſ, mecumq; viuas, in eo ego quoq; meæ
felicitatiſ aliquid agnoſcã. nam, ſi tu ita de me ſentis
honorificè, quòd iudicio mouearis; æquum eſt mihi
à te concedi, vt ego de te non minùſ verè, quàm tu
de me, iudicare poſſim. ſin iſtam tibi de me opini-
onẽ peperit humanitaſ: me quoque non ſolùm na-
tura, ſed ipſa iam ratio docuit, præclariſſe huma-
nitate

nitare excellere. itaque de me libenter in eam partem, ut homines officijs colam, laudibus exornem, re, si opus est, pro mea tenuitate sustentem. Sed mehercule ego de te, mi Matthee, à vero animi mei sensu iudico: nihil me gratia, nihil afficit ambitio. Primum, cum aliquoties mei salutandi causa domum meam venisses, pellexisti me in amorem tui, comitate morum, & lenitate sermonis: deinde, quod iam non tibi modò, verum & alijs petentibus negaueram, atque excluderam, ut ego te domo reciperem, eloquentia quae studijs erudirem, multis precibus usus peruicisti. Nec mihi tamen, quòd tibi, meorum sermonum cupiditate flagranti, meamque domesticam consuetudinem petenti, satis fecerim, adhuc venit in mentem panitere: quin, quo plus ad nostrum conuietum accedit temporis, eo maiorem è tuis moribus, tuisque studijs haurio suauitatem. non enim tam hoc in te laudo, quod certè in adolescente summa laude digni est, quòd à studio doctrinae non te suis illecebris voluptas, nè còmodum, ne ipsa quidè valetudinis ratio deducit; quàm illud & admiror, & praedicare satis pro dignitate nò possum, quòd in tuis cogitationibus hæc tibi prima est, & antiquissima, ut Deum optimum maximum, à quo vno, quæ verè bona sunt, emanant omnia, humanis rebus, quæ fluxæ nimis, infirmæque sunt, longè omnibus, anteponas. Perge adolescens optime in hoc præclaro diuinoque sensu. hæc est omnium rerum vna nobilissima, vna, mihi crede, quæ omnium Philosophorum scientias, vna, quæ omnium Regum opes facile vincat, quare tu quidem oblecta te, quod facis, eloquentia studio: in qua, quo modo principia se dant, fatuum anguror, ut breuè superiorè neminem, aliquando ne parem quidem habeas

habeas. sed illud stet in primis, neque umquam excidat, omnium virtutum Pietatem in Deum esse fundamentum. ac vide, quot inde tibi bona fluant. Primum, tuę salutis consulueris egregiè. animi salutem appello, non corporis. decet enim nos æternam potius illam vitam, omni felicitate circumfluentem, quàm hanc, quæ temporum spatij definitur, miserijis numquam vacantem, cogitare. deinde, patrem tuum, qui, ut audio de multis, atque etiam de te ipso, humanam prudentiam præ diuina religione nihil esse putat, incredibili voluptate lætitaque perfundes. cui quantum debeas, non ex eo solum intellige, quòd pater est; sed quòd is pater, qui te filium vult esse inter tuos ciues omni re florentem, atque honoratum; qui te consilijs a puero sapientissimis erudiuit; qui te suo exemplo, suis optimis institutis, ac factis ad laudem quotidie vocat. Tali patri, tam probo, tam tui amanti, tam libenter suas omnes curas in te consumentem, curare debes, ut id, quod reliquum est vite, per te sit iucundissimum. quod ita consequeris, si statueris, quibus artibus ideo nunc operam das, ut aliquando ceteris hominibus elegantia sermonis, & scientia rerum antecellas, earum artium infirmam esse gloriam, nisi perpetuò erga summum Deum amore studioque fulciatur. mihi quidem, cui tu carissimus esse aut vis, aut certè ita videris velle, ut mihi persuideas, magis illa re placere non poteris, quàm si te in eo, quod instituisti, vitæ innocenter & cum virtute degendæ studio constantem, tuique simillimum videro. Et, ut iam nunc intelligas, quos in animis hominum amoris igniculos vera virtus accendat; scis quintum abhinc mensem mihi tecum nihil fuisse, te mihi numquam visum, ignotam mihi tuam faciem; obscurum nomen. nunc, apud me quo loco sis,

non solum intelligo, verum etiam ingenuè confiteor: sic illud facile polliceor, vereque affirmo, si quid aut iam est in me facultatis, aut erit aliquando, ipsa, in quibus assidue versor, studiis partum, & vigiliis, velle me id in omni mea vita, quantumcumque erit, seruire totum vestrae laudi, tuę præsertim; quam à meis præceptis, & consilijs originem duxerit, exornabo eam, tamquam opus meum, quibus potero artibus, quæ licebit industria; florentemque pulcherrimis virtutibus alumnus disciplinae meae cum inspiciam, gratulabor utrique nostrum pariter, fructumque amoris & studij veteris in te mei ex tua gloria vberissimum capiam. Ac tu quidem, mi Carole, cum tibi nasci contigerit ex ea familia, in qua semper verus honor, & splendor virtutis enituit, nihil debes humile cogitare, nihil angustum, nihil obscurum, aut inane. excelsa petat animus tuus, ampla, illustria, plena dignitatis, & glorię. quod te semper à tua prima pueritia mea vox incitauit; quod pater tuus, cuius ad te cogitationes curaque referuntur omnes, assidue cohortatur, quod denique te vocant maiorum tuorum exempla; quorum nomina nulla dies exstinguet, nulla obscurabit obliuio, non enim, si præstiteris ea, quæ à te expectantur, quæ maxima sunt, nouum in tuam familiam decus inferes: antiqua renouabis, præclaramque consuetudinem retinebis in tua domo laudis expectanda, exercendarumque artium optimarum: quibus instructos, viles fuisse patriæ ciuēs, sibi & familiæ gloriosos, de tua gente multos, si annales euolueris, inuenies. Verum, quando te sacris addixisti, & illud vitæ genus complexus es, quod est totum in laudabili ratione, totum in præclaris cogitationibus & factis constitutum; non te libera voluntas, ut alios, ad honestum rectumque ducit; sed, quo te primum dic

die ad rel
tibi impos
rum in an
dem om
ni vita, id
Quare n
rio, exspe
multa s
obliqua
obiecta
& labi,
de tuis
tutis in
cipio fo
salutar
nacam
rumque
ipse ti
ingres
ea, qu
go, pr
ga pa
ferme
ret.
duci
tio,
tur a
cum
que
ea
Cic
cur
pie
du
en

die ad religionem contulisti, eodem die legem ipse tibi imposuisti perpetuæ continentia, exclusisti rerum inanum cupiditatem; velle ad solidam laudem omnia referre, velle summi Dei gloriam in omni vita, id est tuam salutem, spectare professus es. Quare non tibi monitores, quorum te moueat oratio, exspectandi ipse te excita, ipse acue, & impelle. multæ sunt propositæ adolescentibus viæ, fallaces, obliquæ, insidiosæ, oculis iucundæ, specie quadam obiecta voluptatis: in quibus errare quotidie vides, & labi, ducem sequentes libidinem, non rationem, de tuis æqualibus quàm plurimos. tu viam virtutis ingredi, simplicem, rectam, apertam, principio fortasse difficilem, atque asperam, exitu certè salutarem, & gloriosam. hanc, inquam, viam, signatam, & impressam vestigijs proborum sanctorumque viro- rum, si vis ipse tibi carus esse, si vis ipse tibi rectè consulere, vnam ingredi: aut, si ingressus iam es, curre per eam celeri gradu ad ea, quæ te manent, præmia immortalitatis. Hæc ego, pro meo in te amore singulari, veterèque erga parentem tuum studio, scriptis tecum ago, quæ sermonibus & libentius agerem, & sapius, si liceret. sed, quando te Patavij tua studia, a quibus abduci non debes, me Venetijs mearum rerum ratio, & valetudinis detinet infirmitas: proficiscetur ad te mea vox, his consignata litteris: quæ tecum erit perpetuò, vbi- cumque fueris, te prosequetur, quo- cunque iueris. nec verò dubitavi, quin ea tibi paullo gratior esset futura, coniuncta cum Ciceronis voce, id est cum ijs epistolis, in quibus cum Attico, familiari suo, non minùs gra- uiter, & sapienter, quàm eleganter, & splendide loquitur. fructum, ut spero, capies ex utraque non vulgarem, ego enim, ut velis optima, te hortor; Cicero volentem

adiuuat; ornat enim eloquentia, consilijs instruit sapientissimis. nam disputat saepe in istis epistolarum libris, sermone perquam eleganti, de statu reipub. de vitijs Principum, vnde fluunt excidia ciuitatum, de vicissitudine fortunæ. qui tibi erit, accuratè legenti, sapientiæ fons vberissimus. A me verò munusculum hoc habebis, meç in te voluntatis & studij argumentum, exiguum, inquier, fateor: sed velim speçes animum, non rem: quam tamen ne ipsam quidem debes contemnere, siquidem eiusmodi est, vt tuas, tuorumque laudes, à me non expressas, sed tamquam tenui penicillo designatas, simul cum benevolentia mea cunctis gentibus patefaciat. Venetijs, 1558.

*AD BENEDICTVM ACCOLTVM
RAVENNAE CARDINALEM, IN ORATIONVM
CICERONIS PARTEM
PRIMAM.*

MAXIME esset optandum, Accolre clarissime, vt, quæ olim à doctissimis viris magnò labore, magnisque vigilijs sunt elucubrata, ea nostram ad aetatem peruenire omnia potuissent. artium plurimarum scientia, quarum adiumento ad vitam rectè instituendam indigemus, non desideraretur. verùm ita casu nescio quo accidit: vt ex ijs scriptis, quæ veteres illi, homines sapientissimi, reliquerunt, non solum multa prorsus interierint, sed etiam, quæ in hanc diem seruata sunt, ita deprauata, ita mutila legantur, vt sæpissimè vix, aut ne vix quidem intelligi possint. hoc incommodum pater olim meus magna ex parte sustulit. cuius industria multos excitauit, vt, eandem rem aggressi, iacentem litterarum

landem

laudem p
alij fecer
certè, cu
quòd, cū
promiser
rit, hoc n
leat non
heredita
rum mor
tanti sol
onem,
tur esse
dæ stud
tatus;
cumba
quorum
dio, dil
test, v
que te
tatis
men
quam
gente
nomi
ita co
dele
bare
lijs e
com
ius g
ferr
tidi
hæc
uer
ter

laudem pro suis quisque viribus subleuaret, quod si alij fecerunt, tantum æmulatione gloriæ permoti: certè, cur ego id faciam, hoc plus habeo causæ, quod, cum pater studiosis id, quod in hoc genere promiserat, morte præuentus præstare non potuerit, hoc me nomine ita appellant, quasi ad filios soleat non paternæ solùm rei, sed voluntatis etiam hereditas peruenire. hæc me, vt deber, opinio multum mouet, sed auctoritas tua plurimum: quam ego tanti soleo facere, vt, quamcumque tu probas rationem, ea demum & utilis mihi, & honesta videatur esse. tu igitur cum ad hoc posteritatis adiuuandæ studium nos & vehementer, & sæpe sis cohortatus; effecisti, vt in eam rem tanto alacrius incumbamus; quanto pluri apud me tua, quàm reliquorum omnium consilia sunt. quod si labore, studio, diligentia profici in hoc genere quidquam potest, vt certè potest: magnopere spero fore, vt neque te officij tui in me admonendo, neque liberalitatis in adiuuando pæniteat. cuius rei quasi specimen erit hæc prima Ciceronis orationum pars, quam, ex veterum exemplarium collatione diligenter emendatam, in manus hominum sub tuo nomine emittimus, nam, cum vsu, & consuetudine ita comparatum sit, vt, quibus rebus Principes viri delectentur, in ijs rebus multi suum studium probare velint; ex quo fit, vt ab alijs canes, ab alijs equos, aut aues nobiles dono dari videamus: commodè me facturum existimaui, si quid ego eius generis ad te mitterem, quod omnibus te præferre voluptatibus intellexissem. soles enim quocidie fere à grauissimarum artium tractatione, in hæc studia, quæ sibi ab humanitate nomen adsciuerunt, quasi in hortum amœnissimum, diuertere: vbi te modò oratorum & poetarum flores, modò

modò dulcium amicorum colloquia mirifica delectant: vt præter id temporis, quod valetudini dare soles, quod sanè pusillum est, hora nulla sit, quam non in literis, cum virtute traducas. quam tuæ vitæ rationem qui ignorant, mirantur scilicet, vnde illa tibi in aduersis rebus fortitudo tanta, vnde animi robur illud inuicti, quod ne illa quidem ipsa, quæ in rebus humanis Fortuna dominatur, vllò pacto poterit infringere; contra cuius vim duplici te præsidio munieris, artium maximarum cognitione, & mentis optimæ conscientia. hæc est aliarum virtutum, quæ in te sunt multæ, quasi princeps, & regina quædam; vt in alijs neminem tibi antepone, in hac ne conferre quidem possim. Nam de prudentia, de pietate, de iustitia, ne videar assentari, nihil dicam: ne de liberalitate quidem: quæ tamē ita nota est, vt non, qui eam laudet, assentator: sed, qui non laudet, maleuolus existimetur. cum enim hæc dandi beneficij ratio eiusmodi sit, vt nulla certior ad laudem, nulla item magis lubrica videatur via; propterea quòd in beneficijs collocandis plerique fortunam hominum spectare solent, vt eandem gratiam, aut etiam cum tenore recipiant: non est, quod in hoc te labi quisquam arbitretur; cum & rarissimè contingat, cuiusquam opera vt egere videaris, & tu tamen quàm plurimis, ob eximiam naturæ tuæ liberalitatem, atque amplitudinem, benignè facere & soleas, & possis. & cum de omnibus ad bene merendum natura es maximè propensus: tum verò ipsa te ratio atque doctrina ita conformauit, vt ad eos honestandos, qui se ijs artibus, in quibus ipse excelsis, dedidere, tum soleas studium libentissimè conferre. quæ quidem humanitas & beneficentia tua non sane video, qui possit in vllò maior esse, quam

quam in
ad meum
diligenti
tiquitati
pæne aff
perficien
Principi
iudicij t
præmij
sum pro
mihi al
me ina
quem
lat, mi
satis si
quod
tener
quam
fido f
quæ
rand
ipsi
mã
non
neq
sed
tis

quam in me tuendo fuit. quæ est enim à te res, quæ ad meum commodum attineret, prætermiſſa & quis diligentius eſt adhortatus, ut hanc reſtituende antiquitatis laudem, qua pater meus olim excelluit, pænè aſſictam excitarem & quis eam ipſam ad rem perficiendam plura contulit & cum etiam magnis Principibus, tui ſimillimis, ita me commendaris, ut iudicij tui teſtimonio permoti, non minimis ad ſe præmijs euocarint. Quæ cùm recorder, etſi me ipſum probè noui, tamen interdum mihi aſſentor, & mihi aliquid videor eſſe, quòd à te ſim ornatus. hæc me inanis ambitio ita delectat, ut illum dolorem, quem ex difficultate capio remunerandi, ſi non tollat, minuat quidem certè. quamquam tu is es, qui te ſatis ſupèrque remuneratum exiſtimas, ſi modò id, quod dedisti, ab eo, qui acceperit, intelligis memoria teneri. quo in officio præſtando, noli credere quemquam eſſe, qui me vincat. & huius quidem rei conſido fore ut aliquando eiufmodi à me ſigna dentur, quæ nullum cuiquam de mea in te voluntate dubitandi locum relinquant: nunc earum rerum, quas ipſi quidem hoc tempore poſſumus, maxîma, primùm, ut dixi, Ciceronis orationum volumen in tuo nomine apparebit. omnino neque amplitudine tua, neque ijs, quæ in me contuliſti, digna res videtur: ſed, ut ſpero, muneris noſtri cœnuitatem humanitatis tuæ magnitudo ſubleuabit.

AD GVLIELMVM BELLAIVM
LANDEVVM APVD SVBALPINAS
GENTES PROREGEM, IN ORATIO-
NVM CICERONIS PARTEM SECVN-
DAM.

4

MAGNI reſert, Bellai ornatiffime, quo quidque
tempore

tempore agatur; & ad omnes res non paruum habere momentum solet occasio quædam, & commeditas, qua vti dicuntur ij, qui nihil, nisi loco facere consueverunt. nam, quemadmodum pictorum tabulæ certo loco positz delectant; eademque munda bono lumine constitutz, non item eorum, qui spectant, oculos tenere solent: sic actiones nostræ, mirum est, quantum opportunitate commendantur: ut interdum plus in tempore, quàm in ipsa re, positum esse videatur, quod ego cum semper iudicarem, tamen non sum veritus, quin tibi, in ijs rebus vel maximè occupato, quas Rex Christianissimus, & post hominum memoriam maximus, tuæ fidei diligentique mandauit, hoc ipsum, quod nunc à me proficiscitur, officium futurum esset vel iucundissimum. nam etsi magna tibi est grauissimorum negotiorum imposita moles; quam tu summa tua cum laude, & omnium præne gentium admiratione sustines: tamen in ipsa illa occupatione ita te litterarum tractatio delectat, ut & legas cum voluptate, quæ alij scripta reliquerunt, & scribas ipse, quæ à posteris cum admiratione perpetuò legentur. ex quo illud consequeris, ut non modò Regis voluntati seruias, quod est summa laude dignum; sed etiam posteritati consulas, quo laudabilius esse nihil potest. itaque tantum abest, ut à maioribus tuis, omni decore affluentibus, ad te ornandum quidquam haurias, ut etiam in te sit, quod ad illos redundet. nam, si tibi aliunde petenda sit laus; vnde plura suppetant ornamenta, quàm à fratribus tuis, maximeque ab eo, qui à Paulo 3. ita est in Cardinalium Collegium coopertus, ut ei summus Pontifex amplissimam dignitatem non quasi optatam concessisse, sed quasi debitam persoluisse videatur: cui quidem viro cum ad summam gloriam nihil desit; cumque item tibi

ce

ex res ab
ante cell
sapientia
amplius
quiescat
prudens
dioritat
ria. nam
tiffimus
(quam
sti) sed
quenti
intuer
tis exi
qui te
cum i
est cr
te me
orato
præd
mon
orati
dimi
nis i
rori
stud
aut
den
ne
cu

ex res abundè adsint, quibus homines hominibus
ante cellere videntur: tamen sit vestra bonitate &
sapientia, vt vicissim & tu in illius dignitate, atque
amplitudine, & ille in ingenio, atque virtute con-
quiescat tua. vterque verò magna apud Regem
prudētissimum, & summo iudicio præditum au-
doritatem, magno estis apud omnes nomine, & glo-
ria. nam tu quidem, quis est tam longinquus, cui no-
tissimus non sis? non ex præsentis corporis forma,
(quamquam multas provincias Regis legatus obji-
sti) sed ex imagine ingenij tui; quam verissimis elo-
quentiæ coloribus expressam in tuis scriptis licet
intueri, in hac cum & naturæ tuæ bonitas, & virtu-
tis eximia præstantia cernatur: sequitur, vt, ex eâ
qui te norunt, iidem ament. quorum ego in numero
cūm ita essem, vt nemini concederem: tamen non
est credibile, quantum ad illam ipsam animi erga
te mei voluntatem addiderit Gulielmi Pellicerij,
oratoris in hac vrbe Regij, hominis præstantissimi
prædicatio. cuius multi, & egregij de tua laude ser-
mones me iam antea commotum impulerunt, vt ex
orationibus Ciceronis, cuius tu libros è manibus
dimittere non soles, alteram partem cum tui nomi-
nis inscriptione diuulgarem. qua in parte ab er-
roribus, & mendis vindicanda quantum operæ,
studijque posuerim mihi ipse sum testis; quantum
autem profecerim, & tu, & alij iudicabunt. tibi qui-
dem, si consequar, vt nostra diligentia probetur, sa-
nè meos labores non exiguos compensatos esse fru-
stra existimabo.

AD ALEXANDRUM CAESARI-
 NVM CARDINALEM, IN ORATIO-
 NVM CICERONIS PARTIM TERTI-
 AM.

BENE mereri de litteris, etiam si utilitas præ-
 rea consequatur nulla, tamen præclarum in primis,
 atque egregium esse semper duxi: quamquam, vi-
 litatem inspectare si volumus, ea demum summa est,
 quæ ex hoc genere percipitur. fructus enim in po-
 steritatis memoria, & prædicatione positus est, quod
 nemo unquam sapiens non præstantissimè iudicavit.
 sed hæc bene merendi ratio duplex videtur esse, nã
 & qui aliquid ipsi scripserunt, & qui alios vel cohø-
 ratione vel præmio, ut scriberet, impulerunt, litteris
 opem tulisse existimantur. quæ hæc res eiusmodi
 sunt, ut, qui alterutram commodè facit, ei scilicet
 à studiosis omnibus grætiæ sint agenda; qui utram-
 que, ne haberi quidem satis possint. Acque hanc
 laudem; ne apud veteres quidem sæpe accidit, ut
 vnus consequeretur: propterea quod, qui ea virtu-
 te, atque fortuna fuerunt, ut & ingenio posteris pro-
 desse possent, & opibus, ut idem facerent, multos
 adducere; alterum facillè fecerunt, ut eos qui do-
 ctrina, & eloquentia valerent, adiunanda litera-
 rum studia excitarent; alterum facere, ut ipsi mo-
 numentum aliquod industriæ suæ relinquerent,
 propter rerum gerendarum curam non ita potue-
 runt, quod item nostris temporibus vsu videmus
 euenire, nam neque multi sunt, qui præstare utram-
 que possint; & qui possunt, ijs ferè, cum velint, non
 conceditur, cuius generis exemplum, ne id, quod a-
 dest, aliunde quaramus; concede quæso, Casarine
 præstantissime, ut à te sumam; & sine me hoc impe-
 trare

trare à modestia tua, vtea, quæ sentio, de te dicam. certè enim, qui maiorem aurius civilis, aut sacrarum litterarum cognitionem sit consecutus, neminem esse constat. neque tamen hæc studia quæ humaniora appellantur, quæ nos adhuc secuti sumus, contempsisti; in quibus etiam diligenter versatus es, ut illa superiora, quæ quibusdam ipsa per se nimis horrida videntur eloquentiæ pigmentis, cum velles, atque etiam quantum velles, illustrare posses. est igitur in te ipso, vnde posteritas adiunctur. nec, ut arbitror, voluntas deest: sed otium eripiunt maximarum rerum occupationes. nam, quia tua virtus non humili, neque obscuro loco latet. sed quasi in specula quadam excelsa, atque illustri posita est, vnde opem ostendere bonis omnibus videtur; ideo homines accurrunt ad te, vel ut consilium, vel etiam ut auxilium petant. itaque negotijs à litterarum transactione distractus, ex duabus rationibus, quibus initio bonas artes adiuuari posse dixi, alteram inuitus omittis, cum ipse nihil scribas; alteram studiosè amplecteris, cum ijs, quos industria vides excellere, nulla re desis. quamobrem Hieronimus Ferrarius, qui se iam pridem tibi addixit, homo & ingenij, & iudicij laude præstantissimus, cum alia, quæ à te habet, prædicare solitus est, tum illud vel maxime, quod domi tuæ viuens, te permittente, atque adeo libente, totum diem in litteris ponit, & otio fruitur tanto, quantum deserta in regione vix esset. cuius ex ingenio qui fructus percipiuntur, qui certe maximi sunt, ij sanè tuæ liberalitati referuntur accepti, à te habemus, quæ Ferrarius in veterum scriptis vel correctione restituit, vel explanatione illustrat, à te emendationes in Philippicas Ciceronis orationes, quas ille plurimas, atque op-

optimas ad me misit, quæ iam iamque edentur, & te inquam omnes sunt. itaque etiam eas ipsas orationes, ut à Ferrario, id est à te, restitutas, & quæ præterea in hoc tertio volumine continentur, in quibus ipsi quæ malè affecta erant, multa sanauimus; tibi inscriptas, atque dicatas emittimus, ut, quod beneficium habemus maximum, eius beneficij auctorem agnoscamus. & huic libro summum ornamentum Cæsarini nomen, apponatur. quare etiã id, quod iam pridem optaui, forasse consequar, ut, quàm præclare ego de te sentiam, cum intelligas, tu me cum existimes, quo in amicitiam, vel potius in clientelam tuam accepto, non pessimè sensisse videaris.

AD IOANNEM MOULUCIUM
CHRISTIANISSIMI REGIS CON-
SILIARIUM, EIVSDEMQUE APUD VENETAM
REMP. ORAT. IN CICERONIS
ORATORIOS LIBROS.

Q UOD te non fugit, Mouluci sapientissime, præstare omnes ceteris hominibus, sed alius alia re vult. non enim vnusmodi sunt nostræ voluntates; sed, quoniam ex animo, qui variè afficitur tãquam ex typo effinguntur, ipsæ quoque variz sint & multiformes, necesse est. ergo non eadem omnibus prima sunt. Quoniam verò ex ijs, quæ appetuntur, necesse est aliquid excellat, ut de multis optabilibus vnum optabile maximè sit: quid sit id, quod ego ceteris præstare putem, si de me queratur; dicam, id quod qui assequuntur, eorum in potestate sensus omnium, animique sunt. id autè sine dubio Eloquentia est: quæ tantum possidet dignitatis ut infra vel eorum fortunæ, quorum

im-

imperium prouinciarum nutumque sequuntur, me quidem iudice constituentur: cum ita accidat, ut ab hac quaecumque in partem volentes ducamur, illis inuiti saepe pareamus. Sed, quoniam quo loco posita laus est, cum locum maximis difficultatibus Natura circumsepsit, ut perueniendi facultatem paucissimis relinqueret: non est quare nobis in mentem veniat mirari, cur neque diuturna, neque in multis perfecta fuerit species eloquentiae. illud video, cum in hanc cogitationem mentis aciem intendi, bene dicendi gloriam duabus rebus ali maximam, otio, & libertate. itaque in urbe Roma, quae bonorum oratorum quasi secunda genitrix partus edidit vberrimos, neque ante secundum Punicum bellum, neque post Caesaris dominationem magnopere fuit, quod in hoc genere probares. Hannibale victo, hostis Italiae terribilis nemo fuit, tum in urbe securitas, tum summa tranquillitas orta: tum seditionum hominum ingenia populatibus concionibus acuit ambitio. conciones, inquam, eloquentiam pepererunt: nisi quid me fallit ratiocinantem: ratiocinor autem sic, & per hos quasi gradus interrogationis adscendo. Eloquentiae quod summum fuit propositum praemium consulatus: qui summus honor fuit. consulatum quis mandauit populus. populum quis tenuit? concionator optimus, ergo à concionibus exstitit orator. idemque sublati concionibus, nullus fuit. cum enim civilibus armis oppressa Respublica iaceret; vetus consuetudo perisset; à populo, cuius potestas vniuersi translata ad vnum esset, non iam magi iratus, non praefectura peterentur: eloquentiae, quae populi gratiam honorum spe quaesierat, inanis omnis & superuacanea fuit exercitatio. sic oratoria facultas summorum hominum studijs, exercitationibusque culta, cum à

optimas ad me misit, quæ iam iamque edentur, à te inquam omnes sunt. itaque etiam eas ipsas orationes, ut à Ferrario, id est à te, restitutas, & quæ præterea in hoc tertio volumine continentur, in quibus ipsi quæ malè affecta erāt, multa sanauimus; tibi inscriptas, atque dicatas emittimus, ut, quod beneficium habemus maximum, eius beneficij auctorem agnoscamus. & huic libro summum ornamentum Cæsarini nomen, apponatur. quare etiā id, quod iam pridem optauī, forassequar, ut, quā præclare ego de te sentiam, cū intelligas, tu me cum existimes, quo in amicitiam, vel potius in clientelam tuam accepto, non pessimè sensisse videaris.

AD IOANNEM MOULUCIUM
CHRISTIANISSIMI REGIS CONSILIARIUM, EIVSDEMQUE APUD VERTUTEM REIPUBLICÆ ORAT. IN CICERONIS ORATORIOS LIBROS.

QVOD te non fugit, Mouluci sapiens præstare omnes ceteris hominibus, sed re vult. non enim vniuersi sunt nostrates; sed, quoniam ex animo, qui variè aliamquam ex typo effinguntur, ipsæ quoque & multiformes, necesse est. ergo non omnibus prima sunt. Quoniam verò ex ijs, quæ peruntur, necesse est aliquid excellat, ut de his optabilibus vnum optabile maximè sit: quod id, quod ego ceteris præstare putem, si de me queratur; dicam, id quod qui assequuntur, eorum in potestate sensus omnium, animique sunt. id autē sine dubio Eloquentia est: quæ tantum possidet dignitatis ut infra vel eorum fortunæ, quorum im-

optimas ad me misit, quæ iamiamque edentur, &
 te inquam omnes sunt. itaque etiam eas ipsas ora-
 tiones, vt à Ferrario, id est à te, rescriptas, &
 præterea in hoc rebus, quibus ip-
 sibi in
 bene
 floren
 mentu
 id, quod
 quam
 tu me
 in client
 videaris

AD

CHR
 IAN
 TAN
 ORA

Q

præsta
 re vult
 tes; se
 quam
 & multi

nibus p

peruntur, necesse est aliquid excusare, vt ut
 tis optabilibus vnum optabile maxime sit quid sit
 id, quod ego ceteris præstare putem, si de me quæ-
 ratur; dicam, id quod qui assequuntur, eorum in
 potestate sensus omnium, animique sunt. id autem
 sine dubio Eloquentia est: quæ tantum possidet
 dignitatis vt infra vel eorum fortunæ, quorum
 im-

IRREGU
 PAGINA

peri
 ad v
 ra p
 nor
 fuit
 hom

imperium prouinciarum nutumque sequuntur, me qui-
dem iudice constituantur: cum ita accadat, ut ab
his quibusque in partem volentes ducamur,
Eloquii bene partem. Sed, quoniam quo loco
solutus est, cum locum maxime difficilissimum

GULAR NATION.

perisset, a populo, cuius potestas vniuersi translata
ad vnum esset, non iam magistratus, non præfetu-
rum peterentur: eloquentiæ, quæ populi gratiam ho-
norum spe quaesierat, inanis omnis & superuacanea
fuit exercitatio. sic oratoria facultas summorum
hominum studijs, exercitationibusque culta, cum a
K k 2 duobus

duobus Gracchis ad C. Cæsaris ætatem, hoc est per annos centum ferè ita viguisset, ut nihil unquam fuerit illustrius; non effugit rerum humanarum commune fatum: quas ubi ad summam siue industria, siue natura perduxit, retrò ferè præcipiti lapsu reuoluuntur. Imperatores deinde multum Romanam exceperunt: quorum ætatibus vestigium veteris eloquentiæ nullum agnosceres. quid post? multo minùs. nam, imperij sede in Græciam translata, crebræ vastationes Italiæ cõsecutæ; cum influentes barbararum nationum copias reprimeret nemo. tum non eloquentia modò, sed ipsa pænè litterarum memoria funditus deleta, nec suus est bonis disciplinis honor nisi multis post sæculis restitutus. patrum denique aut auorum nostrorum memoria, cum externos mores Italici calit temperies aliquando ad humanitatem deduxisset, paullulum oculos litteræ sustulerunt. doctrina primùm, seriùs enituit eloquentia: nec mirum: doctrinam enim sine eloquentia laudamus; eloquentem sine doctrina rectè intelligēs nemo duxit, nunc in oratorum nomine, quod eximium semper fuit, nihilo minor, atque haud scio an etiam maior, quàm priscis illis temporibus dignitas, & amplitudo est. mittuntur à Regibus ad Reges, aut ad liberas ciuitates, qui non de stillicidijs agant, non de iure fundi; quarum rerum controuersias qui peritè, & copiosè disceptarunt, scimus olim habitos esse eloquentes: sed ea tractent, quæ prudenter disputata, otium gētibus constituere, dignitatem imperij conseruare, terminos proferre possunt, hoc qui præstat, cum ego veteribus oratoribus non comparo solùm, sed etiã antepono. illi causas agebāt primùm apud iudices sorte ductos, deinde apud eos iudices, quibus de aliena re, non de

de sua iudiciis persuadere orator siue hoc, siue illud haud magno negotio posset. nunc agitur in consilio lectissimorum virorum: agitur ijs de rebus, vnde ad eos ipsos, qui iudicant, maximè potest siue emolumentum, siue damnum redundare: cum & de publica re iudicent, & in publica, extra quam nihil est, priuata cuiusque contineatur. his probare quæ velis, eo maioris ingenij videtur esse, quo difficilius ab artificio capitur prudentia. itaque, cum hoc multi voluerint, magnum decus atque ornamentum est eorum, quibus contigit, vt possent; qui sanè pauci sunt: maximum verò, si cui tantum aut natura dedit, aut exercitatio doctrinæ, vt inter hos ipsos emereret. qualem si quis te iudicet, Monluci clarissime, hunc ego rectè iudicare mihi persuadeam. nam, si consideremus, primum à quo missus orator sis, deinde, ad quos, tum quibus de rebus missus: ita reperiemus, missum ab eo Rege, qui omnes Reges sapientia vice-rit, quoniam quidem omnium vnus, quid contra Fortunam virtus posset, maximè declarauit: ad eam Rempublicam, quæ nisi sapientissimorum ciuium copia floreret, semperque floruisset, profectò neque tanta nunc esset, cum olim minima fuerit; neque tam diu staret, cum ceteræ Respublicæ suorum ciuium temeritate conciderint: ijs autem de rebus esse missum, quarum quæ magnitudo sit, ex eorum, ad quos pertinent, opibus apparet; quæ tantæ sunt, vt paucorum imperijs distributus terrarum orbis teneatur. Et, cum hæc legatio tibi perhonorifica fuit; tum illud, ad tui nominis celebritatem longè maximum accessit; quòd, cum à Principe Turcarum Solymano pacem defessa bellis Europa peroptaret, eaque sine Christianissimi Regis intercessione desperaretur, vnus electus, qui

tantum muneris obires, acceptus à Rege mandatis, ætate media, summis caloribus in Græciam natus. pacem ut componeres, optabatur: composuisti: hieme summa difficillimis itineribus, per dispositos equos in Galliam recurristi. Exceptus alia cura, cum de sedandis inter Regem tuum, Regemque Britannum magni momenti controuersis ageretur, præfuisi. te consulente, agente, ultro citroque cursante, abiectis armis pax inter eos firmissimo foedere constituta. Habes hoc omnino, Móluci, nō dico à Fortuna, quā casus, & temeritas regit, sed à te ipso, qui ad consilium & rationem omnia refers, ut in tuis actionibus felix usquequaque sis. nimirum Sors, quam in rebus humanis dominari quidam sunt opinati, non omnium est æquæ communis; sed ipsa sibi virtus propriam fortunam architectatur. non erras, quia non est errare sapientis: & quia sapienter agis, omnia procedunt. bonus etiam orator es, quia bonus vir: ingenium enim probitas commendat; nec minus mouet, is qui dicit, quàm ea, quæ dicuntur. Quod nisi Latinum sermonem in Italia peregrinitas immutasset: nā tu nobis longo intervallo & Crassus, & Antonios retulisses. sed quoniam ea lingua utimur, quam multis coeuntibus linguis generatam corrupta consuetudo peperit: veteribus Romanis oratione dissimilis, ingenio simillimus, non tu quidem loqueris ut illi, sed ut illi tamē & sapias, & persuades. Quare non fuit ab re, cum ego eos libros, in quibus perfecti formam oratoris à Cicerone videmus expressam, mēdis antea deformatos, nūc mea correctione expolitos emittere; non fuit inquam ab re, tuo nomini dicatos emittere; ut, quæ de perfecto oratore traduntur, ea perfecti item oratoris titulo cohonestarentur, hoc cum ita existimarem quia

quia videbatur esse aptissimum, feci, & feci collibentius, quodd, cum tu mihi & multa iam summæ humanitatis officia tribuisses, & is esses, qui tribuere etiam maiora posses; ego, nisi aliquid, præsertim ubi daretur occasio, retribuere, verebar, ne, ex duobus maximè insignibus vitijs, alterutrum infamiam non effugerem, ut vel ea viderer, quæ à te accepissem, minùs meminisse, quod à consuetudine naturæque mea alienissimum est; vel ea, quæ sperari possent, negligere; quod quia superbi esset, abest non modò à fortuna mea, sed etiam à voluntate plurimum. Venetijs. 1546.

AD BENEDICTVM RHAMBERTVM IN CICERONIS LIBROS DE OFFICIIS.

NON ignoras, Benedicte Rhamberte, sensum esse quandam in hominibus similitudinem, quæ cum in consuetudine cognita est, efficitur, ut, inter quos id accidit, amor exoritur, ab hoc quasi fonte multorum amicitia manarunt, multos etiam beneficium cum obligasset: cumque id, quod acceperant, memoria conservatum gratè animo redderent, idque uterque fieri ob ingenij bonitatem, & voluntatis erga se propensionem existimaret, statim est illam opinionem benevolentia consecuta. itaque duæ causæ sunt, quare obrem homines ament inter se: sed hæc posterior, quæ à rebus externis originem ducit, cum illa superiore, quæ à natura profisciscitur, nullo pacto videtur esse comparanda. illa enim primum habet eam suauitatem, quæ, ut opinor, & certè, nulla maior est, cum eos, quibus utimur, & iisdem rebus, quibus nos, & æque atq; nos affici scimus: deinde,

etiam qui in dando & accipiendo beneficio fru-
ctus est, eo non eget. nam, si hæc adio bene me-
rendi interdum est, & esse potest in ijs, qui volun-
tate non admodum coniuncti sunt, quanto facili-
us existet apud eos, quorum animi ita consensunt,
vt, quasi natura hortante, easdem res appetere, ab
ijsdem fugere videantur: at verò, qui officiorum
commoditatibus adducti in amicitiam coierunt;
etiamsi alter alteri initio summè diligan: tamen,
si quando accidet, id quod accidere sæpe solet, ut
ea, qua diligere cœperunt, causa tollatur; ceterè
eorum animi pederentim in amore languescunt,
quo in genere animaduertis, Rhamberte, quàm
multi quotidie labantur: de quibus, facile est in-
telligere quid sentias, cùm ab eorum instituto tua
ratio tam vehementer abhorreat. probè enim te,
quæ nostra debeat esse in iungendis amicitijs cau-
tio, quæ in iisdem colendis religio, quod item in
omni vitæ præstandum officium sit, horum librorum
quos nunc tibi inscriptos ad te mittimus, lectio
erudiuit. sensi in me ipso; quem, ab opibus non ma-
gnopere firmum, aut ne firmum quidem, ramen
ostausi adhuc annum tanto studio es complexus,
quantum, qui ab omni re paratissimus sit, remunerân-
do compensare vix possit. cùmque rerum mea-
rum status, vt sunt humana, interdum mutare-
tur, memoria teneo, te numquam immutatum,
eandem semper cùm mihi, tum fratribus meis vo-
luntatem, ac beneuolentiam præstitisse. cùm ve-
rò maior aliquanto inter nos consuetudo esse cœ-
pisset; quod quidem est factum, postea quàm te in
nostram vicinitate contulisti: facile sentio, ad
meam vitam rectè cōformandam quanto mihi ob-
seruatio tuorum morum fuerit adiumento. col-
locationes verò de litteris nostræ quid non dicā
delectari.

dele
licer
nim
gene
hanc
volun
tene
vide
vt ali
poru
tus e
prud
non f
eis tu
re sic
nimi
poti
tate
sum
de o
ni es
hoc,
me b
rem
taun

A D

D

R

A

I

N

S

veni

delectationis, sed utilitatis habuerunt; equidem, si
liceret, totos dies vellem tecum ponere. quarum e-
nim ego rerum cognitione delector, earum in omni
genere quæ tui sit iudicii subtilitas, intelligo. sed
hanc Latine scribendi rationem, in qua multi nunc
volunt excellere, paucissimi possunt, eam verò sic
tenes, ut tuis scriptis mihi quidem purius nihil esse
videatur. quod eo mirandum est magis, quia tu nō,
ut alij, diuturno atq; assiduo librorum usu, sed tem-
porum studio subsecutorum, hoc ut posses, consecu-
tus es. nam ut omittam, quod tibi, cuius fidei atque
prudentiæ Veneti senatus arcana creduntur, orium
non sepe contingit. ecqui dies est, quo non ex ami-
cis tuis aut consilio tibi aliquis, aut opera, aut etiam
re sit adiuuandus? qua in consuetudine retinenda
nimium diligens esse dum vis, accidit sæpe, ut tuum
potius ipse commodum, quàm officij colendi facul-
tatem prætermittas. quo ego me potius facere
sum arbitratus, si hæc opuscula, in quibus maxime
de officio præcepta traduntur, ad te, quem cogno-
ui esse omnium officiosissimum, mitterem. genus
hoc, Rhamberte, quoddam est, quo ego eos, qui de
me bene meriti sunt, remunerari soleo. perpende
rem, nulla videbitur. animum respice, gratissi-
mum dices.

AD DIEGV M HVRTADV M
DE MENDOZA CAROLI CÆSA-
RIS A CONSILIO. EIVSDEMQ.
APVD VENETAM REMP. ORAT.
IN PHILOSOPHIÆ CICERO-
NIS PARTEM PRIMAM. 8

SUPERIORIS diebus, cùm domum tuam
venissem, ut Benedictum Accolnum, qui apud te
diuersa-

diuersabatur, honoris causa viscerem, quem ego hominem, non tam quia Cardinalis est, quam quia Cardinalatu dignissimus, vehementer obsecro: casu accidit, cum ego adessem, ut inter vos sermo oriretur ijs de rebus, quæ, ab antiquis ignoratæ, nostra patrumque memoria non solum inuentæ sunt, sed ad summam etiam elegantiam perpolitæ. cuius generis cum Accoltus ita multa commemorasset, ut mihi quidem, credo item alijs, qui aderant, facile probaret, veterum solertijs nostrorum hominum industriam antecellere: iuggestisti tu, ne de philosophia quidem, in qua tantopere antiquitatem admiraremur, tibi videri esse dubitandû, quin ea posset etiam nunc expoliri, atque ornari; si modò, quæ quisque linguam à parentibus, atque à nutricibus traditam cum lacte simul hausisset, in ea vellet scribere: nunc vsu euenire, ut, externo sermone addiscendo, totam ætatem consumamus: quod si nos à pueritia disciplinarum cognitioni totos dederimus; non esse desperandum, quin & Platones, & Aristoteles aliquando possent existere: non enim & cælum hoc, vñ te spiritum ducimus, idem est, quod olim fuit, & hominum ingeniâ non eadem esse possunt. praua consuetudo naturâ peruertit. quæ, tam quâ ager, si colitur, fructus edit vberrimos; si negligitur, exarescit. annos triginta ponimus in verbis percipiendis: quantulum spatij restat, ut res ipsas cõsideremus? licet ad antiquitatẽ animum referre: num aut Græci illi philosophi, quorum nomen celeberrimum est, eâ, quæ ab Ægyptijs acceperant, Ægyptio potiùs, quàm patrio sermone scripta reliquerunt; aut nostri aliena lingua, non domestica, sunt vsi, cum ea, quæ vel de Græcis sumpserant, vel ipsi pepererant, in vsum posteritatis explicarent? cõstat, apud omnes gentes, qui suas cogitationes literis

teris
fos, qu
uissere
geret,
losoph
rum a
eò cog
est, ut
rent, n
atque
& euo
bus, &
suum p
non p
ea ling
veteres
tu si p
in eo l
fecit I
alias p
quunt
egit, v
quada
agere
milite
bation
gem, b
ius dic
tiq; su
patria
in te e
solùm
entijs
petari
an om

teris mandare voluerunt, eos fere ijs esse verbis v. sos, quorum significatione matris in gremio cognouissent quod ite nostra etate si fieret, facile coningeret, quod tu opinaris, Hurtade clarissime, vt in philosophia veteru inuentis non nihil, vel etia non parum addi posset. neque enim eos, qui fuerunt, vsque eò cogitatione, ingenioque processisse existimandū est, vt ijs, qui futuri sunt, quod præterea cognoscerent, nihil reliquerint. multa latent adhuc, retrusa, atque abdita in immensitate naturæ: quæ eliciet, & euocabit in lucem, si quis inuestigandis rationibus, & perscrutandis rerum causis ab ineunte etate suum studium dederit. quod ab ijs fieri commodè non potest, vel potius nullo modo potest, quibus nō ea lingua, in qua alti educati que sunt, sed ea, qua veteres utebantur, scribere consilium est. quorum tu si probares institutum, quotus quisque tecum esset in eo laudis genere conferendus? tenes enim perfectè Latinam linguam, tenes Græcam, Arabicam, alias præterea. scribis tamen, vt in patria tua loquuntur, in quo video quid spectes. quod pater tuus egit, vt optimè de Hispania mereretur; id tu alia quadam ratione consequi vis. ille enim, cū annum ageret vix dum quintum & decimum, qua etate milites in exercitu pauci solent esse, omnium approbatione, qui exercitus regeret, electus, Beatice Regem, bis acie fusum, regno exsuir, & quæcumque in eius ditione fuerāt, Catholici regis imperio potestatiq; subiecit. Aliam tu ornandæ, atq; amplificandæ patriæ tuæ rationē inuisti. profers enim, quantum in te est, Hispanicæ linguæ terminos; &, vt ea non solum verbis, & nominibus, sed etiam rebus, & scientijs, per te locupletata ab exteris nationibus appetatur, ingenio doctrinaq; consequeris, quod nescio an omnibus patris tui victorijs, atque triumphis sit ante-

anteponendum. nam, etsi, populos bello superare, & imperium augere, præclarum est: tamen mihi cum animo meo consideranti multo melior videtur esse conditio litterarum, quàm regnorum: hæc enim in vnius hominis fortuna posita sunt, & vnius sæpe culpa extinguuntur, illæ viuunt, & vigent quotidie magis, neque vlla temporis circumscriptione terminantur: itaq; magni & excellentes viri, qui bellicæ laudis gloria florent, cum earum rerū, quas gesserint, memoriam non satis fore diuturnā sperarent, nisi ab hominibus ingenio præditis celebrarentur: eos, qui id præstare possent, non vulgaribus præmijs affectos, in honore summo, atque etiam in amore semper habuerunt. Quo mihi illorum laus videtur esse illustrior, qui & res præclaras manu gerere, & quas gesserint, litteris custodire ipsi possunt, quo in numero fuit foror illa, tua præstantissima femina: cuius militaria facinora cum audimus, cuius eam nostræ ætatis viro animi magnitudine comparamus: cum autem ea, quas scripsit, legimus, vel antiquis scriptoribus ingenij præstantia simillimam iudicamus. Huiusmodi cum in tua familia mulieres existant, de viris quas sunt sperandas quæquæ fratres omnes tui, tuque in primis, ea, quæ sperabantur, iam præstitistis. itaque Carolus Imperator vestra potissimam virtute, vestraque fide nicitur, nam fratrem tuum, Marchionem de Mondejar, qui ceteros ætate antecit, cum alijs in rebus, tum in victoria Tunetana, equitibus levis armaturæ, & classis maximæ præpositum, magno suis rebus sensit esse adiumento: alterum autem, Episcopatu Iansenis ornatum, summè propter eruditionem, & prudentiam diligit: tertium Indicis prouincijs Proregem: quartum Hispanicis tririmibus præfecit: te primum sibi voluit esse in consilio: deinde, cum difficultatem

quan-

quandam temporum pænè fatalem impendere, & ea, quæ cogitabat, sine summa prudentia non esse tractanda intelligeret, vnum è maximo numero delegit, qui apud Venetam Remp. id muneris orator sustineres. quo quidem in munere clarior indies significatio tuæ virtutis elucet. nam ad vsum rerum, quo vales plurimum, addis doctrinæ cognitionem: quam à libris petitam, grauiore in causâ consiliū capere si vis, explicas, vt, proposito præteritarum rerum exitu, cautior præsentium sit deliberatio. quod quoniam maxime præstant historia, & philosophia: tu quidem vehementer vtriusque studio teneris: sed nescio quo pacto magis te philosophia delectat. credo, quod pluris apud te est, excogitare quæ nemo viderit, quàm imitari quæ alij fecerint. quo in genere cum omnino nullius ope videaris indigere, quippe qui ita abundes ingenio, vt, quocunque te applicaueris, excellas: tamen vide, quid egerim. iniui rationem, vt iuuare te possem. nam hos Ciceronis de philosophia libros cum vetustis exemplaribus contuli, & emendatos ad te misi; vt tibi, si quando eos in manus sumeres, quasi faciliior & expeditior legendi cursus esset. sæpe enim ex te audiui, cum diceres, antiquorum in scriptis ita multa esse corrupta, vt in eorum, qui legerent, animos permistè falsa cum veris influerent: cui malo si quis mederetur, eum te existimare à studiosis omnibus, sed à te ipso certe maximam esse gratiam initurum. quæ me vox non cohortata est, sed impulit, vt id facerem, quod fecisse me vides. Ac fieri tamen potest, vt meo te studio, & diligentia nihil iuuerim, & ea, quæ ego nunc in his libris restituta, in tuo nomine emitto, iam pridem ipse habeas omnia, domi tuæ nata, & à te ipso quæ sita: sed ego ita sum ratiocinatus: cum tu à philosophis didiceris, non in reges

reges solùm, & principes, qui summâ iuandi facilitatem habeant, sed in tenuiores etiam liberalitatis nomen posse cadere, quòd bene mereri, etiam si nò possunt, tamen & cupiant, & præclarum existiment: eadem ratione fore, vt, quòd ego te iuare uole- rim, pro eo id accipias, quasi maximè iuuerim.

AD MARCELLVM CERVI-
NUM SANCTÆ CRVCIS CAR-
DINALEM, IN PHILOSOPHIÆ
CICERONIS PARTEM ALTE-
RAM.

EST genus hominum, qui ita sentiunt, philoso-
phari, aut totum nihil esse, aut non eorum esse, qui
rerum agendarum in studio versantur: quorum in
altero mihi videntur, cùm homines sint, bestiarum
consuetudinem imitari, quæ tantùm ea, quæ pedibus
teruntur, quæque adsunt, intuentur, nihil altum su-
spiciunt, nihil longinquum cogitant: in altero res à
natura copulatas velle seiungere. nam, qui ab ad-
iunctione rerum philosophiam excludit, is quantum in se
ipso est, corporis & animi societatem dirimit: cùm
& corpus regimine animi, & animus ministerio cor-
poris indigeat. Sed proferunt multos, quibus igno-
ratio philosophiæ non oblitit, quo minùs ea, quæ
volebant, rectissimè perficerent. quasi verò sit eadè
rerum omnium natura, & quòd vni aliqua in causâ
contigerit, id cuilibet omnibus in causis posse con-
tingere credibile sit. naufragium facit natationis
ignarus: arripuit tabulam, & amplexu tenens, ad
litus incolumis à fluctibus appellitur: num ideo
natandi peritiam negemus esse vtilem, quòd, sine
ea qui fuit, è periculo tépestatis euaserit? incidat a-
liquis in febrem: non curatur, & conualescit: tolle-

mus

mus igitur medicinam, quoniam sunt, qui sine eius
ope sanentur in nihil minus: nisi si ea, quæ in casu sita
sunt, anteponimus ijs, quæ ratio gubernat. quod idē
de philosophia dicendum est, nam, ut illud dēmus,
sine ea multos esse laudem consecutos: non & hoc
dabimus, fore, ut sine eadē consequi omnes possint.
non eiusdem semper generis agenda sunt res. est,
ubi prudentia vel mediocri abundē satisfaciatur: est
item, ubi mentis altior contēplatio requiratur. hoc
extremū qui poterit, sequitur ut & illud primum: sed
qui illud primum, non & hoc extremum, quod cum
ita sit: utrum præstet habere, facilis est dijudicatio.
in optione enim, & eligēdi potestate, nemo fere est,
quin totum partibus censeat esse præferendū: prop-
terea quod non totum in partibus, sed partes inclu-
duntur in toto. Ergo, cum perspicuum hoc sit, acci-
dere & posse, & solere, ut philosophiæ cognitio &
utilitatem afferat, ignoratio detrimentum: dubium
non est, quin ea videatur esse cum rerum actione
coniungenda. Sed iisdē coniungi posse negant: quo
argumento aiunt eas dissimili in genere versari, al-
teram in otio, alterā in negotijs: itaq; se non videre
qui possit in utraq; vnus excellere. Hic ego, Cerui-
ne præstantissime, meam memoriam non excutiam,
ut ea, quæ legerim, aut audiuerim, reminiscar. non
est consilium, quæ ad illos redarguendos faciant,
veterum è scriptis eruere. volo, ut exemplo tuo re-
fellantur. Romæ viuis, & vixisti multos iam an-
nos, nunquam omnino tua virtus tam illustri loco
latuit: sed postea quàm te Paullus iij. incredibili
Pontifex non modò sapientia, sed bonitate etiam
ornatus, in altiore dignitatis gradu collocatum,
suorum omnium consiliorum & participem, &
adiutorem esse voluit: tum verò clarissimè sese
ostendit lumen animi, ingeniiq; tui: ut nullus
esset

esset honor tantus, qui, in te collatus, non videretur ei, qui contulisset, magnam esse iudicii laudem allaturus. itaque paullo post Cardinalis factus es, & factus tanto bonorum applausu, tantaque læticia, quantam in animis hominum rectè sentientium summa dignitas virtuti tributa potuit excitare. quo toto tempore valde tu quidem fuisti, atque es etiam nunc districtus à negotijs, maximeque ab ijs, quæ & ad sedandas Christianorum Principum discordias, & ad restituendam Religioni dignitatem pertinent: sed te tamen à philosophiæ studio nulla res vnquam potuit diuellere. sic & animo, & corpori suis vtrique muneribus aptè distributis, quotidie fere modò à cognitione ad res agendas, modò à rebus agendis ad cognitionem tractatus, teque ipse in hoc quasi circulo identidem reuoluens, effecisti quod ab ijs, de quibus initio dixi, fieri posse negatur, vt & in tractandis negotijs, & in considerandis rerum humanarum diuinarumque causis occupatus, dispari in studio, pari tamen cum laude verferis, ex quo intelligitur, ab ijs, qui rerum actioni se dedunt, & percipi philosophiam, & tractari posse: debere autem ostendimus: est igitur eorum, qui aliter existimant, sententia omnis explodenda. Nos quidem, & nostra sponte commoti, & tuo exemplo impulsus, quotidie magis philosophiam admirantes, in eius cognitione cupimus acquiescere; ad eamque, magnis defatigati laboribus, & molestijs, tamquam ad iucundissimum diuersorium properamus. quò si peruenero, vel potius cum peruenero (cur enim meam ipse cupiditatem omnibus optimis non prosequar) tum ego quidem multò, quam nunc facilius tua in me merita vel tuebor, vel etiam illustrabo. interea non sumus otiosi: vtinam potius aliquanto minùs occupati. prouinciam cepimus duram,

duram, atque difficilem, veterum scriptorum libros emendare. dum volumus, omnino in hoc onere sustinendo valde sudamus. sed animus, tuarum cohortationum memoria confirmatus, manet in officio, manebitque, dum id, quod instituimus, absoluitur: nunc edimus Ciceronis libros de philosophia, sanè multis à mendis, potissimum ex antiquo Bernardini Maffei, qui te maximè obseruat, iuuenis eloquentissimi, libro vindicatos. qui cùm ita digesti essent, vt in duas parres tributi legerentur; cumque ego ex ijs partibus eam maximè vellem tibi inscriptam emitte, quæ tuæ personæ, dignitatique aptissima videretur: feci, vt eam deligerem, in qua de natura deorum eleganter & acutè disputatur: vt, quoniam valde tibi pro tua veteri erga me voluntate, proque summis officijs deberi fructus industriz meæ videretur, ij dum ad maturitatem peruenirent, his te interim quasi floribus oblectares.

AD RAINUTIUM FARNE-
SIVM CARDINALEM, IN SVOS
COMMENTARIOS CICERONIS
EPISTOLARVM AD ATTICVM.

10

BENè audire, qui est rectè factorum fructus, omnes fere volumus, amplissime ac præstantissime Rainuti: ipsum quidem rectè facere, vnde illud quasi ex fonte deducitur, paucorum hominum semper fuit. est enim tum perfectæ naturæ, tum doctrinæ singularis: vt tamen natura sine doctrina facile possit ad laudem peruenire; doctrina sine natura laudabilis numquam, turpis etiam sæpe sit, itaque vel in agris inculto homines ingenio virtutem tamen coluere: doctrinis autem eruditi viri

L I

quæ,

quæ ad bene agendum esse instrumenta debueram, ijs ad perniciem suarum ciuitatũ sunt abusi. quid de Pistrato Græcæ historiæ loquuntur? quid nostræ de Cæsare idocũ vtrumq; & eloquentem fuisse; ijs tamẽ vtrumq; sensibus, vt, exempla maiorũ, & legũ sanctissima iura continentes, libertatẽ suis ciuibz eripere præclarum duxerint. ergo prima laus bonitatis est; quæ nihil, nisi seipsam, spectat, ipsa sibi finis est: altera doctrinæ; quæ nisi ad bonitatẽ referatur, laudabilis non est, ideoq; , vt laudetur, finem sequitur se ipsa præstantiorẽ. quod si quis est, qui alterũ cum altero coniunxerit; vt & bonus sit, & idem doctrinis institutus, neq; rectum ideo solũ cupiat, quia sit ipse ad rectum natura propensus, sed quia, quod rectum non est, id esse turpissimum intelligat: hic est, quem in vita humana diuina bona consecutum putemus. præclara res, sed exemplo minũs nota: id autem, vt ego opinor, ob eam causam, quod vnusquisque in vitam Principis, tanquam in speculum, intuens, ad illius similitudinẽ se ipse fingit, & format. Ideoq; viri sapientes alterũ rectũ cupierunt, vt aut reges philosopharentur, aut regnerent philosophantes: vtrum esset, futurum vt ex virtute penderemus. Quod si fuit vllum tempus cum homines rationes, & cogitationes omnes suas in philosophia constituerent: tum profecto cœpit esse, dum annus tuus ad Christianæ Reipublicæ nimium magno periculo fluctuantis, gubernacula Dei iussu accersitus, sedit in sede Pontificia Pontifex dignissimus, ea præditus non solũ auctoritate, sed etiam sapientia, vt hic nos in tantis tempestatibus seruare solus à naufragio posset. eũque laudandus est maximẽ, quod optimẽ ipse sentit, optimis semper in studijs, consilijsque defixus: tum, quod optimos viros adsciuit sibi

sibi & consiliarios, & suæ voluntatis administratos. in quo ego tantum soleo ponere, ut, si mihi ad alterutrum eligendum optio detur, non bonum Principem malim cum bonis administris, quam bonum cum sui dissimilibus. sed bene, quod habemus utroque; & Pontificem, qualem res poscebat, & Collegium tali Pontifice dignissimum. itaque nunc emergit virtus: honestum reuocatur: desertæ per multos annos literæ patronos habent, diuque, ut auguror, habebunt. tu Rainuti, fraterque tuus, duoclarissima Italix lumina, uterque Cardinalis, & Cardinalis uterque optimus, præclaram consuetudinem tenebitis ab auo traditam. certè enim non ideo te Patavij per tot annos summi doctores erudierunt, ut ea, quæ tantis vigilijs quærebas, consecutus negligeres. amabis eadem, & fouebis; tuumque erit proprium studium non solum colendæ virtutis, sed etiam ornandæ. refer animum ad eos, qui, multis antè sæculis extincti, tamen in laude viuunt: omnes reperies, his gradibus adscendentes, ad immortalitatem peruenisse. quorum tu quia facta imitaris, non dubito, quin eorum semper florentibus nominibus ita tuum nomen inferas, ut numquam exarescat Materiem habes ad gloriam, Anconitanam prouinciam: quam nunc ita regis adolescens, ut ea præstes, quæ sæpe desideramus in senibus. quæ quamquam ad eos solum, quibus cum potestate præes, pertinere videantur: tamen illa tuæ dirionis terminis non continentur. scis consuetudinem famæ. illa nos per ora hominum sublimes vehit: benefacta simul, & malefacta æquè circumfert: sed benefacta laudibus excipiuntur, malefacta conuiijs exploduntur. Itaque noli putare te Picentibus solis esse continentem, esse iustum, esse beneficium. Picentes hæc vident, longinqui

audiunt, & prædicant. te aiunt esse, ad quem adius omnibus pateat, cui sit iustitiæ, sit pietatis antiquissima cura; cuius & potestas timeatur, cum omnia possis; & bonitas diligatur, cum idem non plus licere tibi velis, quam quantum leges præscribant. macte adolescens laudibus eximie, imitator aui, maiorumque tuorum. rectè cogitasti, In imperio laudem non esse, nisi cum is, qui imperat, imperio dignus est. quod tibi siue à natura, siue à disciplina, siue, vt ego arbitror, ab vtraque simul contigit, quod ad naturam attinet, referimus ad Deum; de disciplina, te ipsum & laudamus, qui ad hæc præclara inuigilaueris; & amamus, quia sunt amabiles virtute præditi. me quidem & multis abhinc annis, cum Romæ te vidissem, atque allocutus essem, in tui obseruantiam voluntas inclinauit, iam tum de tua indole expectantem ea, quæ consecuta sunt; & postea Patauij, cum in studijs optimarum arrium totus esses, iudicium impulit. hæc tua Picentina legatio quasi operis perpolitio fuit: in qua thesauros philosophiæ, multorum annorum studio congestos, explicas, & cum provincia comunicas. itaque, cum ego multo antè, quam istam tibi administrationem summus Pontifex demandasset, eos commentarios, quibus epistolas ad Atticum illustrare sum conatus, in tuo nomine emittere statuissem: postea simul cum tuis laudibus creuit voluntas mea. Eos igitur nunc emitto, seriùs omnino, quam nonnulli expectauerant; sed meam tarditatem opus ipsum excusat. epistolas ad Atticum interpretanti properandum non fuit. alijs in rebus possum esse quantumuis strenuus: in hac qui possum esse non tardus: primùm multa difficilia; deinde non iisdem causis omnia, sed alia propter breuitatem, alia propter historias, alia propter mores. Huc adde, quod

IN COMM. IN CIC. EP. AD ATT. 517

quod mihi quibusdam in locis non satis fuit explicare ea, quæ aperta non erant; sed tentavi, num etiam paullo floridius possem, quam nostri grammatici solent. Neque tamen sum nescius, fore multos, qui me in his commentarijs vt hebetem, quia nonnulla minùs acutè viderim, vel fortasse etiam vt cæcum, quia prorsus non viderim, reprehendant, qui si mihi cur id faciant, causas asserant probabiles; non committam, vt ijdem me etiam vt pertinemem possint reprehendere. amo enim veritatem, neque eam in me ipso magis, quàm in alio: itaque complectar, sicubi eam videro. Tibi verò, clarissime Rainuti, quod in has Ciceronis epistolas laboris impendi, maximè ob eam causam cupio probari, vt, si qui verè iudicare propter inscitiam non possunt, aut propter malevolentiam nolunt, eos à consilio detrahendi tua deterreat auctoritas, Venetijs. 1548.

AD ALFONSVM CARAFAM ANTONII MARCHIONIS MONTISEBELLE F. IN SVOS COMMENTARIOS CICERONIS EPISTOLARVM AD Q. FRATREM. II

Si suo quæque res merito penderetur, Alfonso Carafa, hominum esset in virtute vigilantium præclara conditio: contraque, quos auersa à ratione voluntas ad malas artes, & flagitiosa consilia traducit, cum ijs pessimè semper ageretur, eorumque docti exemplo, sapientius deinde alij non modò suis, verùm etiam publicis rationibus confulerent. iidem enim, vt è corruptis seminibus vitiosæ fruges, sic à malis exemplis improba studia, à laudabilibus optima nascuntur. verùm hoc totum secus est, quippe non modò ad reprehendendum, qui re-

prehendi iure possunt. procliuiiores, quam ad laudandum, quæ laude digna sunt, omnes fere sumus, nec satis æqua lance turpe & honestum examinamus: quæ debemus pariter, alterum odisse, alterum diligere: sed etiam sæpe facimus, ut eas res, easque actiones, quarum causas ignoramus, quæque recte ne an secus fiant, dijudicare non possumus, acculemus tamen, acerrimaque vituperatione, quæ interdum efferni laudibus oporteret, ea deprimamus. Ac ne me putes, Alphonse clarissime, huius initium sermonis temerè detulisse, ego nunc, si nescis, meam, meam dico: immo verò communem utriusque nostrum causam ago. aut enim uterque agimus egregiè, aut uterque similiter peccamus. Audisne tu voces in Latinæ linguæ nomen irrumpentes, hominum obtrestantium, qui rei pulcherrimæ scientiam reprehendant, qui nos derideant, ludosque faciant, atque etiam, si dijs placet, odio dignos existiment, quod opera tantum ac temporis in hoc tam nobili studio collocemus: tu fortasse non audis, totus in litteras abditus, multorum à consuetudine seiunctus: aut, si audis, negligis, opinor, magnis non tam fortunæ, in qua tamen ipsa multum inest, quam rerum omnium laudabilium præsidij ad omnia munitus. me verò, humilis hominem loci, hac vna tibi Romani sermonis cupiditate parem, ceteris rebus omnibus inferiorem, ista sanè, quæ feriunt aures meas, vehementer commouent: non quòd ea, quibus vtuntur argumenta firma sint, quæ ostendam esse inania: sed quòd, ut eam quæque virginem, cuius amore flagret, intactam ab iniuria, puram ab omni labe velit, sic ego, quasi lutosi maculis adpersam, ac scædaram eloquentiam, quam semper dilexerim cum adspicio, sensibus intimis afficio, sic, ut ferre non possum. Obijciunt illud primum, quatenus aliquid

aliquid cognosci possit, eatenus in eo laborandum: Latinam linguam obsoleuisse iam, & extinctam pene totam esse: quam enim hodie nationem, ut omnes animo perlustrentur, Latina loqui? quod verò ex ea supersit in libris, minimum id esse, tamquam aliquod inane simulacrum corporis exanimis: quocirca neque sciri perfectè, cum exiguum partem libri contineant, neque pronunciari decenter, cum sermonis usus evanuerit, à nobis posse. Secundo loco statuunt: ut absolutè percipi, quod negant, Latina lingua possit; mirari se tamen etiam atque etiam cur industriam in ea perdiscenda tam diuturnam, ponamus: vitio quidem id fieri voluntatis, & iudicii; dignitatem in re tantam non esse, ut hæere per tot annos in hoc studio debeamus. Concludunt postremo: ut de perfecta cognitione, de dignitate, ac præstantia concedatur; tamen esse, cum, ea pulsa, successerit alia, minimè necessariam. Hæc isti; quæ specie aliquid videntur; ego, re nihil esse, si quando me præsentē disputantur, ostendo. Conuenit inter nos, esse aliquid in omnibus facultatibus, atque artibus extremum: quò nostra studia cum peruenierint, quiescendum. sed hoc extremum quibus terminis metimur, reine natura, an vulgi opinione? si opinione vulgi: licet propemodum otiosè viuere: mediocria, quæ putantur excellere, quæramus; id satis est: illa summa, ubi summum decus habitat, quæ vulgus ignorat, omittamus, sin extremum illud esse volumus, quò peruentum cum est, progredi longius non licet: moderata studia non dantur. perfectam enim scientiæ laudem adipisci, maximi operis est: itaque hoc extremum, quod, opinor, natura nouit una, sapiens nemo umquam se putauit esse consecutum. extant, litterarum clarissimis testata monumentis, exempla summorum philosophorum,

prehendi iure possunt. procliuiiores, quàm ad laudandum, quæ laude digna sunt, omnes fere sumus, nec satis æqua lance turpe & honestum examinamus: quæ debemus pariter, alterum odisse, alterum diligere: sed etiam sæpe facimus, ut eas res, easque actiones, quarum causas ignoramus, quæque recte ne an secus fiant, dijudicare non possumus, acculemus tamen, acerrimaque vituperatione, quæ interdum efferrè laudibus oporteret, ea deprimamus. Ac ne me putes, Alphonse clarissime, huius initium sermonis temerè detulisse, ego nunc, si nescis meam dico: immo verò communem vtriusque strum causam ago. aut enim vterque peccat, aut vterque similiter peccamus. ces in Latinæ linguæ nomen irrum, num obtruncantium, qui rei pulchre reprehendant, qui nos derideant, atque etiam, si dijs placet, odio dignum quod operæ tantum ac temporis studio collocemus: tu fortasse ne litæ abditus, multorum à cotæ: aut, si audis, negligis, opinor, fortunæ, in qua tamen ipsa multum rum omnium laudabilium præsidij nitus, me verò, humilis hominem loci, Romani sermonis cupiditate parem, ceteris omnibus inferiorem, ista sanè, quæ ferunt meas, vehementer commouent: non quòd ea, quibus vtuntur argumenta firma sint, quæ ostendam esse inania: sed quòd, ut eam quæque virginem, cuius amore flagret, intactam ab iniuria, puram ab omni labe velit, sic ego, quasi letosis maculis adpersam, ac sordatam eloquentiam, quam semper dilexerim cum adspicio, sensibus intimis afficior, sic, ut ferre non possim. Obijciunt illud primum, quatenus aliquid

aliquid cognosci possit, carens in eo laborandum:
 Latinam linguam obsoleuisse iam, & extinctam pæ-
 nè totam esse: quam enim hodie nationem, vt om-
 nes animo perlustrentur, Latina loqui? quod verò
 ex ea supersit in libris, minimum id esse, tamquam
 aliquod inane simulacrum corporis exanimis: quo-
 circa neque sciri perfectè, cum exiguum partem li-
 bri contineant, neque pronunciari decenter, cum
 sermonis vsus euanuerit, à nobis posse. Secundo lo-
 co statuunt: vt absolute percipi, quod negant, Latini
 quæ possit; mirari se tamen etiam atque etiam
 etiam in ea perdiscenda tam diuturnam,
 etiam quidem id fieri voluntatis, & iudicij;
 etiam tantam non esse, vt hæere per tot
 studio debeamus. Concludunt postre-
 ma cognitione, de dignitate, ac præ-
 stantia; tamen esse, cum, ea pulsa, suc-
 cessu non necessariam. Hæc isti; quæ spe-
 ctatur; ego, re nihil esse, si quando me-
 ritur, ostendo. Conuenit inter nos,
 omnibus facultatibus, atque artibus
 nostra studia cum peruenierint, qui-
 bus hoc extremum quibus terminis me-
 ritura, an vulgi opinione? si opinione
 propemodum otiose viuere: mediocria,
 utitur excellere, quæramus: id satis est: illa
 ubi summum decus habitat, quæ vulgus ig-
 norat, omittamus, sin extremum illud esse volumus,
 quod peruentum cum est, progredi longius non li-
 cet: moderata studia non dantur. perfectam enim
 scientiæ laudem adipisci, maximi operis est: itaque
 hoc extremum, quod, opinor, Natura nouit vna,
 sapiens nemo vmquam se putauit esse consecu-
 tum. extant, litterarum clarissimis testata mo-
 numentis, exempla summorum philosophorum,

qui cū etatem in abditarum rerum perscrutanda notitia contriuisent, multāque partim legendo, partim cogitando præclara & eximia reperissent; latere tamen adhuc, magnis innotutam difficultatibus, veritatem, & aliquid sibi, atque adeo multum esse quaerendum existimabant. Eadem nunc, aut certè similis admodum nostra ratio est. Quærimus id, quod in Latina lingua perfectum putamus, non assequemur: esto: verumtamen, quo plus, ut assequamur, contenderimus, eo scilicet propius, si quid studio proficitur, accedemus. At laboris, & industriæ terminus tamen statuendus aliquis est. Concedo: sed hoc quidem, si diligenter attendatur, nihil aliud est, quam perfectum ipsum definire. hoc enim ad vnum nostri labores intenduntur, hoc vnum nostra spectat industria, perfectum autem ipsum ego mihi ab hominibus imperitis definiri nolo. certè definiant ij, quibus ror magistris, Cicero, Cæsar, Terentius, Plautus, quorū ex libris, quæ Latinæ linguae sit elegantia, quæ veritas, quæ vis, facillè possum intelligere. quæ si non dico quāta sunt, (immensa enim esse video) sed si ea mihi magna ex parte comparassem; modum fortasse facerem studio meo. sed ut inter hos, qui nunc homines viuunt, aliquid esse videamur, nihil tamen, si verè de nobis ipsis iudicare volumus, præ illis, quorum exstant satis multa scripta diuinitus, nihil, inquam, planè sumus. Quare, quod ad scribendum attinet, habemus abundè quod imitemur. De pronuntiatione verò minimum laboro. quid enim? an putamus in ijs ipsis, qui tum Romæ vivebant, eandem pronuntiationem fuisse? non fuit. consuebant in urbem, illecti spe summorum magistratuum, quod habuit illis temporibus præmium eloquentia,

ora;

oratores ex vniuersa Italia. causas agebant Romani homines pariter & peregrini, sono vocis dissimiles, pronuntiatione diuersi: suam tamen quisque, pro eo, quantum quisque valebat, ingenio, laudem ferebat. si Curibus educatum, aut Arpini, orantem in foro, audires: Sabinum statim, aut Arpinatem agnosceres. neque tamen à forensi opera, & à iudicijs propterea quisquam est exclusus, quia minus Romane, hoc est, quia minus aptè, minusve decenter, pronuntiaret. Nunc ipsum, in hac, qua Itali omnes utimur, lingua estne omnium in disianctis & longinquis vrbibus simillima pronuntiatio? mehercule ne in iisdem quidem, Venetijs enim (domesticorum exemplo) aliter in vrbe media, aliter in extrema loquuntur. quapropter nimis iniusto priuilegio damnabitur Latina lingua, si, quod in ceteris linguis vsu videmus euenire, ut non modò diuersis, verum etiam iisdem & temporibus, & locis non similiter omnes pronuncient, id ei præcipuum apponatur; cuius etiam magnis ac præstantibus meritis aliquid largiri, tum humanitatis, tum æquitatis esset. Secundum erat de dignitate, in quo, non tam equidem quid ipse respondeam, quàm quid istos in hanc mentem impulerit, quaero. Itane dignitatem Latinae litteræ non habent? humiles, & obscuræ sunt litteræ illæ, quæ populi Romani nomen extollunt, atque illustrant: quæ summorum Imperatorum fortiter & præclare gesta per omnes gentes cum laude disseminant? quæ maiores opes, quàm vlla vquam lingua, maiora suorum meritorum præmia in orbis terrarum domina ciuitate sunt adeptæ? Sed ineptus sum, si me patronum Latinae linguae profitear: quæ tantum possidet eloquentiæ, ut, ipsa suam causam si agat, faciliè se ab aduersariorum calumnia vindicare possit. Nunc quod isti postremo

loco

loco argumentum, quasi postrema in acie sub-
dium firmissimum, collocant, videamus in eo quan-
tum roboris ac neruorum sit. plus enim est fortasse,
quàm vt contemnere, minùs certè, quàm vt peri-
mescere debeamus. Nusquam, inquit, viget vsus
Latini sermonis: aliter nunc omnes loquimur. id ve-
rum est. si quid igitur in Latinam linguam studij
confertur, opera non bene ponitur. hoc falsum. du-
plex autem est, qua vtor, ratio probandi. Primùm
illud suscipio, ac defendo: non, quæcumque neces-
saria non sint, propterea spernenda esse omnia,
atque explodenda; deinde, si spectetur utilitas,
ita Latinam vtilem esse linguam, vt etiam neces-
saria videatur. Quæ sunt, quæ verè, & propriè ne-
cessaria dicimus? nimirum ea, quibus carere nullo
modo possumus. huiusmodi sunt primùm elementa,
deinde, quibus famem, frigora quæ arcemus, victus,
vestimenta, ædes, aut ea, quibus hæc parantur, præ-
terea, in publicis rebus, leges, & magistratus, in pri-
uatis seueritas, & vigilantia. ex hoc numero Latini-
nam certè non esse linguam, facillè concedo, neque
enim is ego sum, qui libenter cum veritate pugnem.
Sed præter hæc, quibus hominum vita sustinetur, ac
regitur, quàm multa sunt, minimè necessaria, quæ
tamen habemus in delicijs, quæ amamus, quæ etiam
honore prosequimur gemmas, & vasa pretiosè ca-
lata, columnas marmoreas, laqueata tecta, sericas
vestes, textiles picturas, artem in vocibus, & sibus,
odores in vnguentis, condimenta in cibus, hæc cer-
tè, atque huius generis sexcenta, non vt necessita-
ti pareret, sed vt sensibus satis faceret, inuenit in-
dustria, quæ quin habeant iucunditatis, & orna-
menti plurimum, nemo negat. quòd si, quæ
sensus iuuant, & laboriosè quæ sita sunt, & re-
tinentur accurate: quanto nobis ea, quæ ani-
mum

muum oblectant, potiora debent esse & pascitur
 animus magnitudine rerum; quid Liuij sublimi-
 us historia, quæ populi Rom. bellicam virtutem
 commemorat & grauitate sententiarum quis Ci-
 cerone prudentiùs, quis eruditiùs disputat & ele-
 gantia verborum, & copia: quis eodem ornatior,
 quis vberior & varietate scriptorum: quod
 genus Romanæ litteræ desiderant poetas habent
 egregios, historicos, oratores, philosophos etiam
 excellenti doctrina claros. quæ si vera sunt: (sint,
 necne, res ipsa declarat: ambigere non licet) &
 si voluptatem studiosis Latina lingua parit incredi-
 bilem; possum istis tribuere, quod volunt; ne-
 cessariam vulgo non esse; dum ipsi contrà, quod
 ratio postulat, atque exigit, hoc mihi tribuant, a-
 mandam esse vehementer, atque expetendam. Sed
 hæc ad eam, qua legendo fruimur, voluptatem
 pars attinet: nunc, quod eram alterum pollicitus,
 de vtilitate videamus. Omnes linguæ aliarum
 admisione linguarum, si moderata sit, augentur;
 si nimia, corrumpuntur, atque intereunt. quod
 enim recipitur, id esse debet eiusmodi, vt reci-
 pientis naturam sua vi, suaque magnitudine non
 exsuperet. itaque sermo hic noster Italicus mul-
 tas Gallici sermonis, multas Hispanici, quas-
 dam aliarum nationum habet partes. causam si
 querimus: non alia, quàm earum gentium inter-
 uentus, & consuetudo, fuit. quod si Gallorum,
 aut Hispanorum immensa multitudo, (exempli
 causa dictum à me sit: omen quidem inane esse
 volo) sed si earum nationum maior aliqua vis in
 Italiam irruerit, ac permanerit: maior simul in-
 ducetur Gallici, aut Hispanici sermonis vsus; &
 fortasse aduentitium illud vsque eò valebit, vt
 hoc domesticum vincat, suisque sedibus expellat.
 quod

quod olim Romanæ linguæ contigit:quam, multarum ætatum spatio, multis maximarum rerum adiumentis auctam, atque confirmatam, diuersis tamen populis Italiam occupantibus, diuersarum linguarum impetus oppressit. Cùm igitur lingua linguam amplificet; nostræque hæc Italica, non multis ab hinc sæculis orta, nec admodum liberaliter prætorum nutritis educata, non ita dum adoleuerit, ut suis contenta viribus esse possit: statuo sic, atque concludo: accessionem ei fieri maiorem non posse, quàm si cùm Latina coniungatur: non modò, quia nulla plenior, aut ornatio: verùm etiam, quia nulla similior: ex quo sequitur, ut ad coeundam cum ea societatem nulla commodior. Est igitur litterarum Romanarum cùm per se laudabilis admodum, & iucunda tractatio, tum verò, siquidem hunc ipsum, quo nunc utimur, auctum exornatumque sermonem cupimus, magnopere necessaria. Atque hæc tu quoque vides, Alphonse ingeniosissime, tuumque iudicium cum mea sententia coniungis. itaque, cùm à prima pueritia ad eloquentiæ Romanæ cupiditatem incumbere cœpisses; postea te non ambitio, quæ sæpe præclare iacta fundamenta virtutis euerit, nõ commodum, non illa bonis artibus inimica voluptas ab hoc studio deduxit, ac ne nunc quidem languet; cùm tamen omnia videas ardere bello, armorumque strepitu aures tuæ quotidie personent. quia, dum patruus tui, Carolus Cardinalis, & Ioannes Palliani Dux, uterque ob virtutem immortalitate dignissimus, maximèque pater tuus, Antonius Marchio Montis belli, natus ad omnem gloriam, omni que princeps laude cumulatus, urbem Romæ, & iura Pontificia tuentur, partèsque in bello quiscue suas consilio, vigilantia, fortitudine ita expleat, ut antiquam maiorum suorum consuetudinem

IN
nem
nibus
pe dig
quent
quod
Paulu
admi
rorib
teris
cum
aut f
nume
ferati
ita fu
la, à
bend
tauit
nostr
suam
petu
que c
eit P
diuin
nus, i
& lau
vindi
lum v
mana
tunar
ius vi
omni
nere.
Pon
nem
rerun

nem referant: ipse te interea continet in tuis perē-
 nibus studijs, animūque tum alijs magno Princi-
 pe dignis virtutibus, tum verò maximè excolis elo-
 quentia, doctorem in ea, ducēque nactus, diuino
 quodam munere, viram excellentem, Ioannem
 Paullum Flauium, qui te nouo quodam, planèque
 admirabili genere disciplinæ, abductum a vulgi er-
 roribus, per directam semitam ad eximium illud ve-
 teris Romanæ linguæ decus faciliè ducit, quò vel
 cum summis laboribus ac vigilijs adspirare pauci,
 aut fortasse etiam nemo potest. quamquam me nō-
 numquam, de statu Latinæ linguæ cogitantem, mi-
 seratio quædam acerbo cum dolore tangit: quòd
 ita futurum animo cernam, vt hæc, per tot iam sæcu-
 la, à tot ingenijs, tam diligenter culta, Latinè scri-
 bendi ratio, quæ parentem nostram Italiam nobili-
 tauit, quæ tot in nos merita contulit, ætate demum
 nostra, nisi remedium aliquod diuinitus exstiterit,
 suam honestatem omnem neglecta prorsus in per-
 petuum amittat. quòd si rebus inclinatis, iam iam-
 que cadentibus opem ferre quisquam potest, vnus
 est Paullus xv. Pontifex omnium optimus, idēque
 diuina potius, quàm humana, sapientia præditus, v-
 nus, inquam, aut nemo vnquam, & Latinam linguā,
 & laudabilia quæque studia veterem in dignitatem
 vindicabit. qui cū frater fuerit aui tui, cumque il-
 lum vna virtus ad eum gradum extulerit, vnde hu-
 mana omnia despiciat, supra casus omnes, supra for-
 tunam ipsam collocatus: hunc te decet imitari, hu-
 ius vitam, perpetuò sanctissimè traductam, huius
 omnia facta, consilia, instituta tibi ante oculos po-
 nere. vides pietatem erga Deum, & in auctoritate
 Pontificia, id est in ipsa religione tuenda firmitudi-
 nem animi, atque constantiam. vides multiplicem
 rerum humanarum diuinarūque scientiam: trium
 verò

verò linguarum, Hebraica, Graeca, Latina cogniti-
onem parè singularem. eloquentia verò prorsus e-
um excellere omnes fatentur: qui quidem ita qua-
cumque de re non modò copiosè, verùm etiam ele-
gàter, ac disertè loquatur ex tempore, vt ei non ar-
te quaesita, sed à natura donata videatur eloquen-
tia. hunc igitur sequere & in illius vestigio pedem
statue. ipse enim Deum secutus est: cùm eam feli-
citatem, quam plerique mortales ignorant, animo
cogitaret, quem tu quoque finem spectas, vt audis;
& ob eam causam futurum homines augurantur,
vt eius dignitatis, quæ summæ proxima est, insignia
breuè omnino consequaris. quod cùm euenerit: la-
tabor primùm tua, deinde communium studiorum
caussa. qui enim tuos imperus ad laudem nunc vi-
demus, tuosque planè sensus intelligimus, an, vbi ad
istam voluntatem auctoritas, atque opes accesser-
int, fore dubitemus, vt à te ipso dissentias? Praesta-
bis Alphonse tu quidem alia præclara, te ipso scilicet
digna, tuæque familia, in qua florere vides heroes
permultos, gloria circumfluentes, virtutis in studio
defixos: maximè verò gratiam referes optimè de
te meritè Latinæ linguæ, eamque, paulatim Italia
cedentem, & ad transalpinas nationes, magno no-
stro dedecore, migrantem, in suam sedem, domici-
liumque reuocabis. Cuius gloriæ causa, si monen-
dus es, monitorem ad te: si rogandus, supplicem
volui mittere commentarium hunc meum in epi-
stolas ad M. Brutum, & ad Q. Fratrem: Qui cùm tibi
studia commendat eloquentiæ, in quibus ego per
tot annos, vtinam cum aliqua laude, magno certè
cum labore versor, commendat simul, paullo tamen
verecundiùs, se ipsum, & vigilias meas: quarum fru-
ctus mihi erit vberissimus tum beneuolentia, tum iu-
diciū tuum. Quæsiui omnino, idque mihi primum
fuit,

IN C
fuit, po
lic nos
comm
litteris
te esse
me, qu

AD
XP
XO
XIV

CV
danda
esse, d
tum h
ratem
simus
moria
um fu
men i
excel
liceat
culpa
contr
us, eo
excel
digni
igitur
rum e
hæc p
uidit
cilia
men
mult

fuit, posteritatis utilitatē, quod est proprium familiaris nostrae: sed in te ipsum simul, cum huic operam commentario darem, spectavi, tu si probas ea, quae litteris mandamus; si faues industriae, optimeque te esse animatum erga mea studia significas; ego me, quae summa sunt, omnia consecutum putabo.

AD ANTONIUM AELIUM POLAE
EPISCOPVM, IN ORATIONIS CICERO-
NIS PRO P. SEXTIO COMMENTA-
RIVM, 13

CUM alia multa, quae vigeant olim, rerum laudandarum studia periisse, atque extincta prorsus esse, dolendum est, Aeli, vir optime, ac doctissime: tum hanc, in qua sitam omnes vel maximam utilitatem intelligunt, interpretandi rationem ita amissimus, ut ex eorum, quibus nostra patrumque memoria suam hoc in genere industriam locare studium fuit, magno ac infinito propè numero, non tamen ita multos, qui tolerabiles videantur; qui verò excellent, quam paucissimos, aut fortasse neminem liceat inuenire. atque, huius quidem incommodi culpa vnde manuerit, exponam. Primum illud in controuersiam non cadit; quo quidque praestantius, eo laboriosius, ac difficilius esse, alioqui nihil iam excelleret, quod enim consequerentur multi, in eo dignitas non esset, & ex copia vilitas existeret. est igitur in magnis rebus item magna, quae nos ab earum quasi possessione arcet, constituta difficultas. haec porro simplex non est, sed in duo genera diuiditur. quaedam enim, sicuti existimantur, ita difficilia sunt: quaedam, cum non existimentur, tamen sunt. ubi difficultas & est, & apparet; inde multitudo voluntatem & studium libenter abducit.

rem

rem quidem ipsam, quanti est, opinione æstimamus, & vehementer expetimus: magnis verò laboribus, & vigilijs vt ematur, non facile quisquam à se ipso impetrat. amat enim hominis natura moderatam quietem, eaquæ alitur, & crescit; nimias contentiones, quibus frangitur, ac minuitur, recusat. vbi verò facile in speciem aliquid ostenditur, difficultas inclusa latet: cuiusmodi non esse pauca, inanis multorum docuit experientia: eò frequentes, bona spe inuitati, accurrunt; facileque ad eas res aggrediuntur, in quibus vel mediocrem operam si ponant, futurum, vt ex animi sententia succedat, arbitrantur. quos deinde, graui temeritatis infamia, refellit euentus. huius generis hæc est, de qua orationem instituimus, ratio interpretandi, quis enim est, qui se non existimet Liuium posse, Sallustium, Virgilium, ipsum mehercule Cicetorem ita commodè explicare, vt desiderari ab eruditis, beneque intelligentibus viris nihil queat: atque hi, cum in C. Marij, aut in L. Sullæ nomen inciderint; si Marij, aut Sullæ vitam, à Plutarcho sumptam, in sua scripta toram transtulerint; tum se suas præclare partes absoluisse existimant: cum interim, in quo doctrinæ, quæ paullo sit occultior, appareant notæ, in quo ingenij lumen eluceat, in quo prudentiæ vis, aut iudicij signa cernantur; nihil afferant. exire videmus quotidie, à postremi ordinis hominibus factos, speciosis magnaquæ pollicentibus, titulis insignes, minimi pretij commentarios: quos non modo qui scribunt, falsa de se ipsis opinione decepti, verum etiam qui typis impressos edunt, ijs qui hoc de genere iudicare possunt, inconsultis, quodammodo deformant præclara studia litterarum, & de posteritate ipsa pessimè merentur, sed cetera, quæ ferenda non sunt, feramus tamen, ac dissimulemus sanè multa.

commen-

commentarios verò illos qui passim leguntur, in Ciceronis orationes (quem librum? Latinorum omnium facile principem) grauem, inquam, illam immensivoluminis molem quis est qui ferre villo modo possit? loca sunt in Ciceronis orationibus malè mendis affecta quàm plurima: sanari nulum videas, sunt ob antiquitatis obscuram notitiã difficilia: quis est, de tot interpretũ numero, qui lumine explanationis illustret? denique communia tantum, quæque omnibus penè patent, ea sumunt ad explicandum: ex abditis, quò sine labore & ingenio accessus non est, doctrinæ fontibus nihil hauriunt. contrariæque, multa corrumpunt magis, dum emendare conantur; multa explanando peruertunt, & pulcherrimas sæpe sententias turpissimis inscientiæ maculis inquinant. Quæ me ita commouit indignitas, itaq; meum animum, vt verè dicam misereatio quædã affecit, quasi ob illatam viro optimo, egregiæque de litteris merito, Ciceronis, qui Romanæ terminis eloquentiæ longissimè protulit, ignominiã; vt statuerim, si cum viua valetudo, & cum valetudine otij suppetat triennium, aut quod omnino res exiget spatij, in hoc omnium pulcherrimo libro interpretando, studioforum gratia, consumere: non quòd ego is sim, qui mihi tantum arrogem, vt alijs de tractam scientiæ laudem ad me transferam: abest hoc à consuetudine mea, abest à natura plurimum: sed neq; rursus is sum, qui, cum ceteros probè nouerim, ipse me prorsus ignorem, & qui, cum alios accusem propterea, quia non præstant ea, quæ ab eorum studio postulantur, ego me, si quid præstare posse mihi videor, velim contemnere, non ita laudem fugio, etsi nec nimis appeto, alterum stupidæ cuiusdam sapientiæ, alterum insanix ambitionis esse vitium.

semper duci: neque verò, si quid mihi elegantioribus in litteris assumpsero, longe admodum ab his finibus, quos modestè ratio præscribit, discere mihi videbor. Isis tu, Æli, pro nostra vetere amicitia, & familiaritate, per quot annos, quibus laboribus hæc, quæ ab humanitate nomen acceperunt, studia coluerim, sciebat optimè omnium & mihi, cum viueret, hoc nomine tribuebat plurimum, Benardini Maffæus Cardinalis, meus illè, in omni mihi vita descendus Maffæus Urbis delicia, lepor, humanitas, exemplum antiqui officij, hos omnium virtutum, is amabat hæc studia mirificè, eaque quibus poterat rebus (poterat autem plurimis) tuebatur & fouebat. bene autem de hac, quæcumque in nobis est, vel potius quantula cumque est, Latine orationis facultate existimabat: meque quotidie, quantum possem, ut Latine scriberem, vrgebat, & scribebat ipse, ut scis, luculenter, & egregiè probabat omnino meum consiliū, & efferebat, maxime de commentarijs in Ciceronis orationes: sed exerceri malebat prius industriam meam in Antiquitatibus Romanis, ipso potissimum auctore institutis interim, ut quasi ex vnius partis forma de toto liceret ædificio conijcere, vnam aliquam, quæ speciem ingenij mei præberet, oratione subseciuis horis ut exponendā susciperem, hortatus est. ego sumpsi pro Sextio: nec multis post eum sermonem mensibus, hunc, qui nunc in tuo nomine, Antonij Æli, apparebit, commentarium absolui. & quod, ille si viueret, fecissem, ut hoc ei, quidquid est, muneris deferrem, studio meo commotus, illius virtute impulsus idē nunc, iisdem adductus causis, tecum facio libentissimè. nam cum amicitia inter nos est, quanta inter duos, quorum & voluntates, & iudicia consentiant,

IN COMM. OR. CIC. DROP. SEXT. 547
tiant, esse potest maxima: tum habes virtutem, non
eam, quæ petitur à libris, quæ vno scientiæ nomi-
ne deñitur, sed eam, quæ oritur ex animi præstan-
tia, & multas in se laudes continet, studium in sus-
cipiendis Ecclesiæ causa laboribus, constantiam
in perferendis; humanitatem in excipiendis
hominibus, benignitatem in subleuandis; comi-
tatem in consuetudine familiarium, gratitatem in
congressu & sermone clarorum tuique similium vi-
rorum; denique voluntatis propensionem ad op-
tima quæque singularem, itaque te summus ille ar-
tium honestarum patronus, cæcus Italis, Alexan-
der Fernesius Cardinalis in oculis ferit; tibi arca-
na communicat, tuis in consilijs, si quid delibera-
ndum est, multum, si quid perficiendum, in vigilan-
tia plurimum ponit, tu, quo apud illum Massæus
olim loco fuit, eodem ipse nunc es: rectissimamq;
laudandarum actionum vitam, observatis Massæi
vestigijs, ingressus, pergis eò fauentibus homini-
bus, approbante Deo, vbi debitum ijs qui bene ac
laudabiliter vixerint, præmiū summa dignitas per-
soluitur. Mouit etiam me vehementer illa ratio:
quod erat inter vos coniunctio animorum artissi-
ma, conueniebant sensus, congruebat voluntas;
præterea simplices animi, & puri, nulla simulatio-
nis arte obditi, nulla inuidiæ aut maleuolentiæ la-
be suffusi. Quare quoniam illa Massæi suauitas, il-
lud ingenium, illa virtus crepta morte, nimum in-
quò fato, nobis est? (tamen si memoriam illius vi-
ri neque mortis, neque omnino dies vlla vnumquam
eripiet) & quando, quæ illius erant partes in or-
nandis liberalibus disciplinis, ea translata ad te
videtur, præclariq; muneris quasi vicarius relictus
es; ego quoq; quod in illum studij, quod habui vo-
luntatis, ac beneuolentiæ, id erat tantū, ut accideret

nihil posset) totum illud in se vnum, illi quam si-
millimum, contuli: & qui te antea, multis erga me
meritis, multis ingenij tui suauitatibus adductus,
vnicè dilexisses, tamen id quod in amore sum-
mum videbatur, auctum, cum hoc accessit, etiam
atque etiam, plenissimèque cumulatum intelligo.
Tibi igitur offero, fructum ingenij mei, in oratio-
nem pro Sextio commentarium, operis vniuersi,
quod maiores à me vigilas postulat, imaginem
quod ipsum, Masséo promissum, idem tibi, qui e-
jus in locum successisti, iam nunc animo dicamus
verum hoc seriùs fortasse præstabitur. de te enim,
quod ad me attinget, constitutum est, & ut vides,
aggressus iam sum: de tempore, is, à quo nostro-
rum consiliorum pendet euentus, rerum omnium
modertaor viderit Deus. Habeo nunc in manibus
Antiquitates. eas nisi pertexero, nihil instituere
in animo est. pertexere autem ut possim, duo sunt
optanda, valetudo, & otium. quod verumque,
assiduis annorum superiorum studiis infirmatus, &
rei familiaris cura impediens, nunc quidem ma-
gna ex parte desidero. accipe interim hoc, quod ad-
est, argumentum tum obseruantiæ in te meæ, &
illud, quod aliquando, ut speramus, futurum est,
suo tempore expecta.

AD JOANNEM MORVILLE-
RIUM REGIS GALLORVM. APVD V-
NETAM REMP. ORAT. IN IV. DE-
MOSTHENIS PHILIPPICAS LATI-
NITATE DONATVS.

QVAM difficili in loco versetur eorum indu-
ria, qui de Græco verunt, neque ita, ut arbi-
tror

tror, ignoras, Ioannes Moruilleri, vir clarissime,
 cui vel exercitatio litterarum, vel ipsa natura, vel
 potius vtraque simul hoc dedit, vt in iudicando ex-
 celleres; & ego experiens ita sensi, vt qui alijs an-
 tea in hoc genere peccantibus acerbior fuisset,
 ac durior, idem postea, re tentata, eo libentiùs ig-
 nouerim, quo magis eandem ipse culpam extimes-
 cerem. Occurrunt ijs, qui de Græcis Latina faci-
 unt, duo inter se maximè contraria vitia: quorum
 vtrumque cùm euitandum æquè sit, ita periculosa
 tamen cautio est, vt fere, declinare ab altero dum
 vis, in alterum incurras, nam & qui in eo laborant,
 vt Græca verba totidem panè Latinis reddant,
 quòd fideles interpretes haberi volunt, ineptè fa-
 ciunt, atque in illa ipsa nimis attenuata diligentia
 grauitèr peccant; quoniam quidem res ipsa pri-
 mum fit, obscurior, quòd cùm interpretis officio
 pugnat, deinde Latine orationis dignitatè cultiq;
 destituta sordescit: & qui horum in verbis referen-
 dis religionem improbant, putidamque appellant,
 libertatem ipsi quandam, & licentiam magis amant,
 his plerumque contingit, vt, dum ad ornamenta
 toto animo intendunt, ab ipsa sententia longius
 aberrant summum artificium, summamque possi-
 det prudentiam, si quis, inter has difficultates
 constitutus, quasi medius inter duas Syrtis ita na-
 uigat, vt naufragium non faciat. quod ætate no-
 stra cùm ex transalpinis hominibus multi, ex no-
 stris etiam non pauci tentauerint, tamè, cùm om-
 nes excussi, vix vnum aut alterum ex vniuersa mul-
 titudine reperio, qui perfecti munus interpretis ex-
 plexerit. Atque ego videbam fore, vt in illam ip-
 sam peccantium interpretum turbam conijcerer:
 & communem esse causam confiteor: sed mea ta-
 men hoc probabilior est, quòd alij ad id, quod

in hoc genere perfectum est, peruenisse sunt arbitri; ego, quàm à perfecto longè distem, ipsemet intelligo: ut mihi saltem incorrupta fuerit idea, alios non solum perficiendi ratio defuerit, verum etiam iudicandi, sed, quia fieri potest, ut quem admodum alij falluntur in eo, quia sua scripta nimis indulgenter probant; ego contra fortasse fallar in eo, quia mea seuerè nimis improbem: expecto, quid tu sentias, Moruilleri sapientissime: ut, siue inter me & alios interpretes aliquid interesse duxeris; siue me quoque in eodem, quod ajunt, herere luro iudicaueris: ego, quicquid statueris, ad tuam sententiam meum de me ipso iudicium in utramque partem accommodem. Equidem probari à te, atque etiam laudari mea scripta velim: & qui minime soleo esse ambitiosus, tamen ignobilis quibusdam cupiditatis incendor, ut meum nomen in ore tuo versetur. non enim, à quouis homine laudari, optabile est; turpe etiam, à quibusdam. me quidem non tam ipsa laus, quam laudantis auctoritas afficit. quare, cum tu is sis, de quo duo Reges, at quales Reges? omnium, qui in Gallia regnauerint, maximi, pater, & filius, optime senserit: quorum alter legationem tibi ad Veneratam Reip. detulit, aliter eundem honorem postea confirmauit; eamque in ipsa legatione publicam personam omni re, loco, tempore ita sustineas, ac tuearis, ut summam in te grauitatem omnes laudet, nec tamen humanitatem quisquam desideret; magni refert ad ingenij mei commendationem, quid tu, vir primarius, & omni laude circumfluens, de hac mea tenui vigilia sentias. potest obscuram per se lucubrationem, tuum testimonium illustrare. quod ego si assequor, ad illa præstantiora, quæ maiorum vigiliarum sunt, quæ scis & me iam esse infici-

ea, siam alacrior; quæ ipsa posteri cum legent, (non enim dicam, si legent; quia, quod summè cupio, summè etiam, sperare iucundum est) de tua, non una, aut altera virtute, sed sapientia, quæ omnes virtutes continet, me narrante cognoscent; & cum cognouerint, ipsi quoque prædicabunt. Veretij. 1551.

AD HIPPOLYTUM ESTENSEM

CARDINALEM, IN LIBRVM DE

ROMANIS LEGIBVS.

14

OMNES artes, atque omnes res, HIPPOLYTUS Princeps, & Cardinalis, modò augeri, modò minui, nec easdem perpetuò esse, satis inter omnes constat. pater hoc quidem oculis primùm, deinde etiam mentibus, oculis notamus euenta: mente, cur quidque eueniat, quo-ve referenda sit cuiusque rei mutatio, intelligimus. itaque lapides, & metalla, quæ omnium durissima sunt, quæ vis hominum frangere vix potest, hæc tamen conficit, & consumit verustas. quidquid enim ex partibus aliquando coijt, & concretum est; id easdem in partes aliquando dilabitur, ac dissipetur, necesse est. habet hoc materia illa, unde res omnes constant, vt formæ mutationem quærat: idque, quod sequitur, affecuta, migrat in alias naturas, quasi, quod appetit, eæ nunquam esse contenta videatur, neque verò hæc naturales tantum ad res condicio pertinet, sed inuenta quoque hominum, operaque, attingit. mores, consuetudines, loquendi ratio, quam linguam vocamus, leges ipsæ, quas ne quid vniquam ex hominum memoria deleat, in æs incidimus, omnia demum, quæ ab arte naturam imitante fluxerunt, quotidie mutantur, ac tolluntur, non modò ab externis causis, contra voluntatem nostram, verùm

Mm 4

etiam

etiam à nobis ipsis, quia tempus ita postuleret; sed artes liberales, optimaque studia, quae nusquam magis, quam in Italia, honorauerat, atque auro erat, ætas nulla magis affixit, quam cum Romani Imperatores, Imperii sede in Thraciam translata, Italiam barbaris nationibus diripiendam ac deuastandam reliquerunt. quod nisi superioribus annis Principes, ac Pontifices aliquot, maxime verò Leonis x. egregia, propèque diuina liberalitas huic malo subuenisset: quem Laurentij Medices, patris sui, clarissimi viri, exemplo commotum, etiam veræ laudis cupiditas impulit, ut iacentes ingenuas artes, magnis propositis præmijs, excitaret: barbara, credo, quod ad litteras attinet, magna ex parte nunc esset Italia: dignitas omnis philosophiæ, splendor omnis obsoleuisset eloquentiæ. sed neque ille huius præclari operis summam potuit absoluere, ereptus morte disciplinis liberalibus nimis immatura: & interitum illius tempora sunt eiusmodi consecuta, ut quæ pallulum iam luxerant honestarum scientiarum studia, ea perpetuis multorum annorum tenebris, quasi nox quædam obscurauerit prorsus, atque exstinxerit. fatalis enim bellorum tempestas non exercitationem modò litterarum sustulit, verum etiam, quæ sunt in excolenda virtute positæ laudes, eas labefactauit omnes atque peruertit, ac nunc quoque, cum pacis aliqua spes, longo sanè interuallo, affluisset, misera rursus eodem malo tentatur Italia, veteresque calamitates aduersus bonis artibus nescio quis Genius inuehit. Nunc te, Hippolyte Cardinalis, cui summâ iuuandi generis humani voluntatem Deus tribuit, eximiam ad laudem vocat occasio, suscipe desertum panem ab omnibus litterarum patrociniis collige tu, quæ alij dissipant, omnium laudandarum doctrina-

I
doctrina
hominu
fortun
& Princ
tam ab
re, amp
neris e
nunc q
iam pr
leuano
tidie
quod
scribe
& cor
de me
sed, v
cenn
obu
nard
mag
ded
uan
om
nul
mo
ter
ter
de
qu
m
ne
h
a
b
n

doctrinarum studia, & restitue nobis illa, quæ vel hominum improbitas, vel, ut aliò culpa deriueretur, fortunæ vis eripuit. hæc est actio digna Cardinali, & Principe dignissima. Vidimus tuam præteritâ vitam ab ea nihil humile, nihil obscurum, nihil vulgare, ampla omnia, præclara, insitit: exempli, noui generis exspectantur. quæ tu, ne à te ipso dissentias, nunc quidem magna ex parte præstabis, atq; adeo iam præstas, bonis viris, & eruditis beneficentia subleuandis: quorum ex ingenijs nõ dubito quin quotidie aliquid efflorescere tuo beneficio videas, quod quia præclarum est, exemplum alij sequentur, scribent omnes, quod quisque poterit, illecti gloria, & commodorum spe compulsi. nam, ut coniecturam de me ipso faciam; quem esse nihil in litteris fateor; sed, ut aliquid tamen essem, laboravi, ego olim (decennium, opinor, abiit, eoq; amplius) auctoribus duobus eximijs viris, Petro Bembo Cardinali, & Bernardino Maffeo, qui postea dignitatem eandem magnis in Ecclesiam Christi meritis est consecutus, dederam me ad res Romanas, illas veteres, obseruandas, & ex omnibus antiquorum monumentis omni studio colligendas; ut, cum illam Remp. quæ nulla fuit, nec erit vmquã illustrior, vniuersam animo, ac scientia comprehendissem, Latinis eam litteris explicarem, egregiumque bene, ac laudabiliter institutæ ciuitatis exemplum meis, quatenus quidem ipse possem, scriptis expressum, posteris relinquere. Res erat præclara; meq; delectabat vehementer, & afficiebat ipsa tractatio. itaq; meam omnem industriam, omnem curam, omnes denique in hoc studio cogitationes fixeram, ac locaram. sed accidit iniquo meo fato, ut horum vtrumque, Bembum primò iam senem, cuius in beneuolentia ornamentum mihi erat plurimum, deinde Maffeum,

non ætate minùs, quàm virtute florentem, in quo
 mei spes origi sua omnis erat, à quo pende-
 bam totus, importuna morte ereptum amiserim. destitutus
 eo præsidio, quò meæ fortunæ nitebantur vao; fra-
 ctis animo, ac debilitatis; institutum Antiquitatum
 Romanarum opus omiseram, & ad alia me conuer-
 tendi. postea, vetò quàm, honorifica in primis con-
 ditione delata, magna sum à te tuo beneficio in ta-
 orum familiarium ordinem inuitatus; quod ego
 summæ felicitatis loco duxi, erectus mente, atque
 animo rursus, quod abieceram, suscepi, onusq; tan-
 tum, quantum priuatis opibus perferri vix, aut ne
 vix quidem potest, te vno fretus egregiè sustineo.
 Et, vt ex parte totum iudicare posses, de decè, quos
 exorsus sum, libris, hunc de legibus potissimum,
 quem ad te mitterem, delegi: non quòd ita possu-
 laret ordo: (sextum enim in Antiquitatum volu-
 mine locum obtinet) sed, quòd, cum omnium libro-
 rum materies non modò coacta iam in vnum à me
 esset vniuersa, verùm etià satis diligenter in par-
 tes distributa; casu accidit, vt hic minùs, quàm ce-
 teri, rudis, minùs esset impolitus. præterea fecili-
 benter, tuis actionibus admonitus. leges enim hic
 liber complectitur. porro leges nihil aliud, quàm
 rationem, nihil præter ordinem, docent. ratio autè,
 & ordo, si vsquam, in tuis moribus elucet. quippe
 nihil agis non moderatum, nihil non æquabile, ni-
 hil, quod non cum ea, quam sustines persona, id est
 cum religione verè Christiana, ac Sedis Apostoli-
 cæ dignitate consentiat. quare cum omnia mea
 tua sunt; quandoquidem ego me tibi, quidquid sum
 & quantus quantus esse possum, totum addixi: tum
 verò hic de legibus Romanis liber verè tibi debe-
 tur, tibi que est à me iure optimo scriptus, quo in li-
 bro bene positam à nobis operam si duxeris, de ce-
 teris

teris quin
 go enim
 ur, ac rion
 nos ab h
 valetudi
 neller
 propiti
 sus in d
 fra ha
 mus, p
 proleq

I-N

F
 di eff
 scrip
 rati
 fuer
 rem
 me
 bli
 nij
 be
 qu
 ru
 q
 e
 e
 e

teris quin idem sentias, haud equidem verebor. pergo enim studio pari, voluntate etiam, ut mihi videor, acriore. vnum modò exoptandum est, ut, quando nos ab hoc studio nulla utilitas, nulla voluptas, ne valetudinis quidem satis imbecillæ ratio potest auellere, nostris laboribus tua beneuolentia quasi propitium numen adsit, sic enim fiet, ne qua prorsus in difficultate, ne quo vñquam in scopulo nostra hæreat industria: & in eum, quò spectat animus, portum secundo cursu, tuæ benignitatis aura prosequente, facillè peruchemur. Venetijs. 1557.

IN EDITIONE KALENDARIE ROMANÆ.

FACTVM est à me sane libenter, ut, cum edendi essent Romani Fasti, è lapidibus Capitolinis descripti, adiungerem ad eos Kalendarium, ex quo ratio dierum, pro ea, quæ Romæ olim fuit, consuetudine, tota pater, atque in hanc me voluntarem, vel cupiditatem potius, primùm ea, quam & mea sponte, & patris exemplo semper spectavi, publica litterarum utilitas, deinde etià Caroli Sigonij, viri optimi, & ab omni prorsus iniqui animi labe puri, singularis doctrina deduxit. putavi enim, id quod res est, futurum, ut ad Kalendarium ex Fastorum societate commendationis tantum accederet, quantum ad ipsos Fastos è Sigonij studio, ingenioq; esse adiunctum, qui diligenter additamenta ipsius, & in ea commentarium, qui propediem edetur, plenissimum legerit, facillè cognoscet. non enim illa supplementa, quæ in lapidibus illis, vnde Fastos habemus, desiderantur, ex Livio, aut Dionysio, aut ex duobus tribusve præterea libris, quos etiam

leuiter

leuiter eruditi homines in manibus habent, colliguntur, non est id, ut rudes antiquitatis homines existimant, ioculare quiddam opera hæc quidē esset, non industria. & operæ quis laudem tribuit, cum in tempore dumtaxat posita sit: industria verò non ab ingenio, non ab intentione quadam mentis abest: itaque iure laudatur. quòd si satis esset historiam semel aut iterum legendo percurrere; nemo esset, cui Romanarum rerum noticiam assiduobienij trienniue studio comprehendere vnus non liceret: in qua tamen ego iam per desudō: & quo diligentius ea ipsa, quam me, cogitatione retracto, eo certius, quod genere sit difficultatis, intelligo. itaque alij collegerunt, omnes dant statim laudem præripere conentur. videri nullo, qui, meis scriptis ad huiusmodi aliquot abhinc annis excitati, & librorum, de quibus edendis cogit polliceor, animaduersis, quasi quæ in eundam studiorum viam prolato cipites, dum anteire nobis volunt, maximeque pudendos errores incidunt, alios alij peritiores, nulla facta mora, nos, non illos quidem nominatim figunt, tamen satis aperta, ne omnino debita laudetur, aliquando refellemus. Redeo ad Sigonium. Ille verò, cum, inspectis antiquis libris, lapidibus, nummis, nomina magistratuum vetustate vel amissa prorsus inuenit, vel mutila perfecit, cum fastorum partem, alienum in locum translatam, in suam sedem retulit, cum censuras, tum triumphos addidit, & trunco quasi corpori sua membra restituit, nihil potuit difficilius, nihil, in quo maiorem à bonis bonarumque literarum studiosis hominibus inire

IN
inire gratia
quem nos
reponat)q
lis vtancu
posceban
aliquot e
hoc adf
plemen
vehemē

ita
fus
ac
fa
m
c
t

inire gratiam posset: hoc enim libro, hoc inquam
quem nos edimus, (nam inchoata quis perfectis an-
teponat) qui res Romanas curant, horis fere singu-
lis vtantur necesse est. itaq; cum qui litteris à me
poscebant superioribus mensibus, amici homines
aliquot ex Hispania, plures ex Gallia, & Germania,
hoc adscribebant omnes, Cum Caroli Sigonij sup-
plementis. quorum à me voluntati satisfactum esse,
vehemèter gaudeo, eoq; magis, quòd adiunxi, quòd
non exspectabant, non poscebant certè,
Romanum, vtile illud quidem dictum
in eo genera distinguuntur, sed vi-
to, quòd ad comitia, iudicia, sena-
q; omnia, qui coniectura, ingeni-
inde scientiam deriuabunt.

HYMNUM FALETVM
S FERRARIENSIVM
VD VENETAM REM-
TOREM IN IPSIVS

16

is est eorum, Hieronyme Faletè,
arem humilèq; aitem, sed ad nobi-
liberalemq; doctrinam, sua studia
unt: maxima verò, si quis eam philosophi-
em, quæ Poësis appellatur, ita est complexus,
itaq; hæret in ea cognoscenda, vt auelli nulla pror-
sus ratione possit. itaq; veteres illos, quibus optimi
ac summi Dei vocem audire, eiusq; sermone frui
sepe licuit, homines sapientissimos, atque sanctissi-
mos, poetice facultatis admodum studiosos fuisse
constat, sualq; cogitationes non eo, quo quilibet v-
teretur, sermone, sed versibus exponere voluisse.
quorum extant nonnulla, sanè præclara: quæ cum
legimus.

leuiter eruditi homines in manibus habent, colliguntur. non est id, ut rudes antiquitatis homines existimant, ioculari quiddam opera hæc quidē esset, non industria. & operæ quis laudem tribuit, cum in tempore dumtaxat posita sit industria verò non ab ingenio, non ab intentione quadam mentis abest: itaque iure laudatur. quòd si satis esset historiæ semel aut iterum legendo percurrere; nemo esset, cui Romanarum rerum noticiam assidue biennij trienniue studio comprehendere vniuersam non liceret: in qua tamen ego iam per decennium desudo: & quo diligentius ea ipsa, quæ legi sapissime, cogitatione retracto, eo certiùs, quantum in hoc genere sit difficultatis, intelligo. itaque opto, ut, quæ alij collegerunt, omnes edant statim, & mihi hanc laudem præripere contentur. video enim fuisse nonnullos, qui, meis scriptis ad huius scientiæ studium aliquot abhinc annis excitati, & indicibus eorum librorum, de quibus edendis cogitare me, iamdiu polliceor, animaduersis, quasi quodam lumine ad ineundam studiorum viam prolato, ambitione præcipites, dum antecire nobis volunt, in maximos maximeque pudendos errores inciderunt. quorum alios alij peritiores, nulla facta mora, alios fortasse nos, non illos quidem nominatim significatione tamen satis aperta, ne omnino debita laude fraudentur, aliquando resellemus. Redeo ad Sigonium. Ille verò, cum, inspectis antiquis libris, lapidibus, nummis, nomina magistratuum vetustate vel amissa prorsus inuenit, vel mutila perfecit, cum fastorum partem, alienum in locum translata, in suam sedem retulit, cum censuras, tum triumphos addidit, & trunco quasi corpori sua membra restituit, nihil potuit difficilius, nihil, in quo maiorem à bonis bonarumque literarum studiosis hominibus

inire

IN
inire gratia
quem nos
reponat) q
lis vran
posceban
aliquot e
hoc adfe
plement
vehemē
fortasse
Kalende
caussa, c
lius ob
rum, R
6q; va

AD
H
PR
P
P

M
qui
lem
con
pa
ita
fus
ac
fa
m
c
t

inire gratiam posset: hoc enim libro, hoc, inquam
quem nos edimus, (nam inchoata quis perfectis an-
teponat) qui res Romanas curant, horis fere singu-
lis utantur necesse est. itaq; cum qui litteris à me
poscebant superioribus mensibus, amici homines
aliquot ex Hispania, plures ex Gallia, & Germania,
hoc adscribebant omnes, Cum Caroli Sigonij sup-
plementis. quorum à me voluntati satisfactum esse,
vehementer gaudeo, eoq; magis, quòd adiunxi, quod
fortasse non exspectabant, non poscebant certè,
Kalendariū Romanum, vtile illud quidem dierum
caussa, quorum in eo genera distinguuntur, sed uti-
lius ob id aliquanto, quòd ad comitia, iudicia, sena-
tum Romana deniq; omnia, qui coniectura, ingeni-
oq; valebunt, multā inde scientiam deriuabunt.

AD HIERONYMVM FALETVM
HERCVLIS FERRARIENSIVM
PRINC. APVD VENETAM REM-
PVB. ORATOREM IN IPSIVS
POEMATA. 16

MAGNA laus est eorum, Hieronyme Faletè,
qui non ad vulgarem humilēq; artem, sed ad nobi-
lem aliquam liberalemq; doctrinam, sua studia
contulerunt: maxima verò, si quis eam philosophiæ
partem, quæ Poësis appellatur, ita est complexus,
itaq; hæretica cognoscenda, ut auelli nulla prorsus
ratione possit. itaq; veteres illos, quibus optimi
ac summi Dei vocem audire, eiusq; sermone frui
sæpe licuit, homines sapientissimos, atque sanctissi-
mos, poetica facultatis admodum studiosos fuisse
constat, suāq; cogitationes non eo, quo quilibet v-
teretur, sermone, sed versibus exponere voluisse.
quorum extant nonnulla, suā præclara: quæ cum
legimus,

legimus, afficimur, & quasi diuina quadam vi abrepti, extollimur haud paullo altius, quàm qui rerum humanarum in studio versantur. Habet igitur ars poetica dignitatem; quandoquidem in ea latent arcana philosophiæ, quæ profanis oculis non patent: ea rudes animos excolit: ea nos ab rerum humillimum studio deducit: ad egregios mores, ad veram religionem, ad excellentem magnarum rerum cupiditatem vocat. Habet eadem suauitatem: quia uocibus aptè constructa oratio miram infundit auribus animisq; iucunditatem. Et, ut vno verbo comprehendam, poësis numerus est: numerus porro nihil aliud, quàm ordo: ordinis autem principium à Deo fluxit. diuini sunt igitur homines poetæ, nec vllò nō honorum genere decorandi. poetæ autem definitio, non quicumq; versus faciunt; qui molesta & odiosa garrulitate sæpe nobis obstrepunt; sed eos, quorum in vita non minùs, quàm in scriptis, elucet ordo; à quibus colitur humanitas, & beneficentia nō modò laudatur, verùm etiam pro facultatibus exercetur, hæc enim sunt sacra illa mysteria, quæ poësis fabularum specie ita velat, ut ea tamen vatū excellentium, hoc est bonorum virorum, mentes intelligant, quæ verò his virtutibus aduersantur vitia, hæc sunt illa monstra, inimica naturæ, quæ poeticis figmentis ostenduntur, sus Erymanthius, leo Nemeus, hydra Lernæa, gigantes, & harpyiæ, quæq; alia traduntur, perdendis hominibus, aut frugibus nata. Neque verò tu, Falete doctissime, tantā animi præstantiam possideres; non esses tam ad omnem virtutem, ad omnem laudem propensus; non tam æ moribus elegans, in consuetudine comis, atq; edam pro tuarum copiarum ratione beneficus, ac liberalis, nisi magistrā ab ineunte ætate habuisses poëticam artem; quæ te suis præceptis erudit, atque infor-

I
informa
deret, ni
maiorum
ta, cogit
memori
delicijs
Ferrari
maxim
ac tant
summi
distri
à grau
sarum
quide
veter
Græc
ses; a
itine
cape
bello
situn
ca, c
cū
dor
eo
iam
sui
cui
rū
tib
qu
v
ru
a
tr

informauit; nihil ut ageres, quod ab honesto diffideret, nihil ut in omni vita, præter decus, & antiqua maiorum tuorum, hominum clarissimorum, instituta, cogitares. cuius tanti beneficij non est apud immemorem gratia collocata. habes enim pocum in delicijs: eam amas: eam ornas, cumque Herculis, Ferrariensium Principis post hominum memoriam maximi, personam sustineas, idque tanto splendore, ac tanta, quanta nemo vnquam antea, dignitate; summis tamen magnarum rerum occupationibus districtus, scribis sæpe versus Calliope dictante, & à grauissimis curis tamquam in amœnissimos Musarum hortos animi causa diuertis. Superioribus quidem diebus, cum egregium illum Athenagoræ, veteris philosophi, librum, de altera hominum vita Græcè scriptum, Italicum in sermonem conuertisses; atque ego te, quod viatores, difficili confecto itinere, consueuerunt, aliquot dierum quietè velle capere existimarem: inueni te poema tuum de bello Sicambrio, nonnullis abhinc annis compositum, ita tractantem accuratè, ut adderes non pauca, quædam detraheres, multa corrigeres, quæ cum legerem, admiratus elegantiam verborum, splendoremque sententiarum, hortatus sum ut ederes, & eo magis, quod reliqua tua poemata, non modò iam typis impressa, verùm etiam scripta, per manus, perque ora doctorum virosum eximia tua cum laude volitarent. quæ in re non modò meo, verùm etiam studiosorum omnium nomine gratias tibi habeo, habeoque. dum viuam, immortales; quod meis hortatibus, ac precibus tribuisti tantum, ut te inhi totum remitteres, tuorumque poematum ius omne tuum, omnemque planè potestatem ad me liberalissimè transferres. quod cum impetrassem, exceptus sum illico ea cura, Principi ne

alici

alicui viro, quod fere solet, an amico homini, ac fam-
 iliari, an verò tibi ipsi potius ingenij tui fortus ef-
 sent dicandi. tibi quidem tua debere videbantur:
 sed ab huiusmodi consilio tua mihi multis in rebus
 perspecta modestia deterrebat. rursus, cum intelli-
 gerem, omnes fere libri, qui typis divulgantur, vel
 ijs dicari solere, quorum auctoritas, aut quorum o-
 pes virilitatem aliquando aliquam ei, qui mitteret,
 parere posset, vel ijs, quos pro magnis eorum be-
 neficijs aliquo munere remunerari æquum esset;
 vel ijs denique, cum quibus minimè vulgaris inter-
 eederet amicitia: hæc, Falete humanissime, cum
 omnia concurrerent, victus sum, tuaque ad te ipsum
 scripta, mittere constitui. nam, etsi Princeps tu qui-
 dem fortuna non es, summis tamen Principibus
 tua te virtus ita commendauit, clarumque reddi-
 dit, vt eorum opibus æquè, ac tuis, eos, quos diligis,
 beare possis. sed omisso reliquos. Hercules verò,
 Ferrariensium Princeps, immortalitate dignissimus,
 cui te totum vni addixisti, cuius esse vis quidquid
 in omni vita præstare potes, is quo te numero ha-
 beat, facile declarauit, cum, post multas legationes,
 ad Sarmatarum Regem, ad Imperatorem, ad Pon-
 tificem, oratoris apud Venetam Remp. munus ho-
 norificentissimum tibi commisit. quapropter, quod
 ad hanc partem attinet, parui refert, virum Principi
 nomine liber aliquis inscribatur, an verò eius,
 cuius apud Principes auctoritas ea sit, vt prodesse
 quibus velit non medioeriter possit. De tuis autem
 erga me officijs quid agam pluribus? quæ cum &
 multa sint, & maxima; tum verò illud excellit,
 quòd in hac mea satis diuturna oculorum valetudi-
 ne venire domum meam quàm sæpissimè, animum-
 que meum, tristibus curis affectum, tuo adspectu, ac
 sermone recreare solitus es. Amicitia verò si spe-
 canda

Sæda fuit; neminem tibi debui anteferre. coniunxit
 enim nos non casus, vt multos, non vulgare aliquod
 studium, non ambitio, non vtilitas, sed ipsa, quæ
 omnes res nobilitate vincit, virtus, & artium libe-
 ralium societas; quarum vterque nostrum incredi-
 bili studio tenetur. Mitto igitur ad te quando ita
 ratio postulat, tua poemata, non vt tibi, de me op-
 timè merito, quasi gratiam referam de tuo; sed vt
 habeat à me nostra ætas atque adeo posteritas ip-
 sa, primum, testimonium beneuolentiæ, atque ob-
 seruantiæ in te meæ, deinde beneficium, quod, tua
 scripta cum leget, fatebitur esse maximum. Interea
 peto à te, vt in illo maiorum vigiliarum opere de
 Pisco, cui nondum extremam manum imposuisti,
 exorari te sinas, id est vt absoluas, atque perpoli-
 as, magnum enim inde fructum capient omnes iu-
 ris consulti: cum te difficiles admodum reconditæ
 materiæ nodos ingenio soluentem, & quæstiones
 illas implicatas atque innolutas explicantem, ex-
 quisitoque quodam ordine tractantem intuebun-
 tur. Neque verò tua mihi est occupatio minis no-
 ta; cum & negotia tractes Principis eximij; & ob
 tuam virtutem nobiles viri non modò quotidie, ve-
 rum omnibus pænè horis officij honorisque causa
 ad te adeant: rursus cum te esse noui, qui, quod ti-
 bi occupationes eripiunt, id ingenij præstantia cõ-
 sequaris. consule igitur gloriæ tuæ: consule studio-
 sis omnibus antiquarum nouarumque legum: effice,
 vt quantum in poetica facultate, quantum eloquen-
 tia polles, tantum in iure ciuili, maximeque in ea
 parte, quæ obscuritatis habet plurimum, valere te
 tua scripta significant. Meam verò hanc, quam
 profectò in hac epistola vides elucere, voluntatem,
 animique singularem ad te amantem propensio-
 nem amplectere; atque ita statue, si tu mihi, quod,

ut video, præclarè facis, in amore respondebis, per
amicorum neque nostra, neque veterum memoria
coniunctius vllum fuisse. idque quanti à me fiat,
dabo operam, quantum in me erit, quotidie cer-
tiùs ut intelligas.

**AD ISABELLAM VILLAMA-
RINAM SALERNITANI PRIN-
CIPIS CONIVGEM IN SCIPI-
ONIS CAPICII POEMATA. 17**

Ex omnibus rebus humanis cum nihil sit litte-
ris doctrinaque præstantius, sequitur, ut literato
Principe laudabilius nihil esse videatur. non enim,
si quis humili fortuna scientijs animum excoluerit,
quamuis omnium virtutum intelligentia sit orna-
tus, à què tamen eas virtutes exercere poterit, ut
summo loco natus. omnium est scire, non omnium
tamen agere. non cadit in quemvis administratio
iustitiæ, non liberalitatis, esse oportet, quibus impe-
res, ut iustitiam colere possis, quod des, ut libe-
ralitatem. Et, quoniam ad hæc primum à natura for-
mamur, & fingimur, ut, quæ laudabilia sunt, nostra
sponte diligamus; deinde præceptis instituimur, ut
voluntatem ratio confirmet: verumq; si quis habet,
verissimis laudibus ornatur, eo magis si ires, cui
certum etiam illud contigerit, ut fortunæ com-
modis abundet. nam, qui virtutem non ut primum bo-
num, sed ut alterius boni causam querit, ut diviti-
arum, ut bonorum: ei virtus, quæ perfecta non est,
quia queritur ad aliud: perfectam laudem afferre
non potest. perfecta verò virtus est, quæ se ipsa con-
tenta nihil appetit, quod extrà sit. hanc si quis est qui
sequatur, qui unam diligit, qui ipsam propter ipsam,
non

non propter ipsam aliud, experendam ducat; hic est, quem Dij præter ceteros diligere putantur, cui quidē eam mentē dederint, ut præter ceteros sciret. Tua hæc est, Isabella præstantissima, tua in quā hæc maximē laus est, cum enim tibi aut ad opes, aut ad dignitatē nihil fere posset accedere: quarū rerum cupiditate adducti, magnarum artium in studijs pleriq; vigilarunt ipsa, nihil huiusmodi spectās, virtutis amore capta, cuius pulchritudinem animo cerneres, effecisti, studio tu quidē, sed ingenio magis, ut, cum esses omnium nobilissima, omniumque pulcherrima, quorū alterū maiorū tuorū, maximeque viri tui, Principis omni laude cumulati, magnis rebus testata virtus, alterū benignissima tibi Natura dedit, eadem & sis, & habearis omnium doctissima, hinc illa ad te colendam singularis omnium propensio; hinc multorum poetarum, quibus gravissima Regum bella magni operis argumentum suppeditare poterant, ad te canendam traducta ingenia: hinc Capicius ille tuus, tuarum laudum laudatissimus præco: qui te admiratur vnam, qui observat: qui cum de te multa, & vera prædica- vit, ita concludit, vnam habere, quæ optabilia sint, omnia, itaque me quidem eodem studio inflammavit, nihil unquam ut ardentius optarim, quam ex tuis vnus esse, quod quo facilius impetrarem, feci, ipso permittente, atque etiam libente Capicio, ut eius libros, de Principijs rerū duos, de Vate maximo tres, meæ in te summæ observantiæ testes emitterem, diuinum carmen est, multis luminibus ingenij, multa arte distinctum. equidem nihil legi in hoc genere perfectius: ut ne Lucretius quidē plaris apud me sit: quo cum antea propter sermonis elegantiam delectarer, utererque multum, cæpit mihi iam mihi esse familiaris, postea quàm Capicium

legi. Hoc opus, & quia scriptum est à tui studiof-
 mo, & quia versibus te dignis, id est luculentissimis,
 non dubito, quin à me missum auidè accipias, sic in-
 quam, vt de isto me munere ames plurimum.

AD TORQUATVM BEMBV
 PETRI FILIVM, IN VIRGI-
 LIVM. 18

QVOD ego de poetica facultate sentio, idem
 tibi, Torquate Bembe, qui res præclaras ingenio
 studioque consecutus es, bene iam esse cognitum
 ac persuasum facile puto, non esse eam inter ea,
 quæ minimi ducuntur; non vulgarem, non leuem;
 summum esse quiddam, ac plane diuinum; quique
 suas ad eam cogitationes conferant, etiam si, quod
 volunt, non assequantur, probandos tamen esse,
 quia scilicet ad maxima contendant; qui verò in ea
 ita versentur, vt excellent, colendos nobis esse ve-
 hementer, omniq; omnium laudum genere coho-
 nestandos. Ac minor equidem fuisse, hodieque esse
 nonnullos, qui rem hanc pulcherrimã, ac deorum
 nobis munere concessam, paruipendant, atq; etiam,
 si dijs placeat, in sermonibus vituperent. Quid, in-
 quiunt, est poetica? fabulas continet: fabulis autem
 quid inanius? Ridiculè: qui ex ipsorũ ingenijs cete-
 rorum ingenia metiantur; quæq; ipsis obscura sunt,
 ea reliquos videre non putent. Ego contrã ita soleo
 disputare; vtinam, Torquate, te præsentè, ac tui si-
 milibus: nihil enim tã optandum, quàm habere in-
 dicẽ in controuersijs, qui causam; qua de agitur,
 quæq; propter aliquã difficultatẽ in dubiũ vocatur,
 optimè calleat. sed ego cõtrã, cùm in hos incidi, ita
 soleo disputare. Est-ne aliquid hominum generi uti-
 lius, aut omnino philosophia præstãtius: negare co-
 guntur.

guntur. si negēt, eos ratio refellet, & veritas ipsa: quę
cū pugnāt, facillē vincit. vna enim est philosophia
quę vitia nostris ex animis euellat; vna, quę inferat
virtutes: humana omnia, multis obstructa difficul-
tatibus, aperit; diuina, nō illa quidē prorsus, sed ma-
gna tamen ex parte patefacit. atque hanc, quę tan-
tas res pręstat, siue artem, siue scientiam, ne com-
munis esset omnibus, vulgi quę tractatione, impu-
ris quę mentibus contaminata sordesceret, obscuris
fabularum inuolucris, quasi aliquid sacrosanctum,
velauit, & custodiuit antiquitas. fabulas porrō ipsas
non eo, quo vulgus utebatur communi, & soluto, sed
exquisito, & numeris adstricto orationis genere
priuati illi, summa homines sapientia pręditi, prodi-
derunt. placebat hoc illis, primum vt rei dignita-
tem, si posset, quatenus posset, verborum augetet e-
legantia: lectis enim, admodum quę puris ē vocibus
efficitur versus: nihil hauritur de fæce: deinde, quia
cū philosophiā tractaret, maiore nescio qua sua-
uitate ex illo consentu, quem numerosa vocum in
versibus compositio gignit, aures animos quę per-
fundi pulchrum putabant quę cū ita sint: neque
fabulas, quę philosophiam continent, neque versus,
quibus facillē ipsę continentur, iare quisquam re-
prehenderit. His ego ad coarguendam istorum in-
scitiam, alij quę pręterea vtrorū argumentis, addo
exempla, eaque Italorum, & eorum hominum, qui
nostra patrum quę memoria floruerunt. Pontanos,
Sannazarios, Fracastorios (omitto alios: sunt enim
multi) nonne musarum in primis consuetudo dele-
ctauit propius accedo. pater tuus, Torquate, Petrus
Bembus, quem orbis terrarum cantat: ne ciniuria:
vixit enim, quantos ei vitę cursus fuit, in virtute to-
tus: cum alias coluit philosophię partes, tum ve-
rō poeticam artem amauit amore quodam arden-
tissimo;

rissimo; eiusque studium à prima pueritia complexus, numquam ne in extrema quidem senectute dimisit. scripsit autem versus in omni ætate multos, & scripsit omnium elegantissime, sic, ut ei Apollo dictasse videatur. itaque rectè fecit, optimoque sanè consilio pater meus, qui Latinorum poetarum principem Virgilium eius nomini, quem optimum poetam nouerat, inscriptam emiserit. rectè item ego, qui, patris mei exemplum secutus, tibi, & tanti viri filio, multis virtutibus ornato, & facultatis poetice studiosissimo, ac peritissimo, eundem poetam, quasi munus Bembæ familię debitum, dicauerim. nam, quemadmodum parentes nostri alter alterum tum sermonibus, tum scriptis ornabat; ut, quantum inter se amarent, æqui, & iniqui cognoscerent: item ego cupio, & conabor, quantum in me erit, (an præstare possim, nescio; sed conabor certè) ut ex meis scriptis nostram amicitiam, meamque in te summam obseruantiam etiam ipsa posteritas intelligat. non enim; cum hanc meam multis abhinc annis ad te amandum & colendum voluntatem contuli, id solum spectauim, ut quasi hereditatem adirem amicitie paternæ: tamen si hoc ipsum quoque me mouit, sicuti monere debuit, sanè plurimum: sed tua quædam propria secutus sum: tuos, inquam, mores, tua studia, tuas virtutes vidi primùm: deinde ex iudicio fluxit amor; &, quod mea sponte propendebam. ratio impulit. noui te adolescentem, noui iuuenem & Patauij, & Venerijs, sanctissime viuentem, & præclara illa cum doctissimis viris philosophiæ studia tractantem, in quibus cum iam, tuo quidem aliquid, aliorum a te iudicio multum profecisses; Romam te, in eam urbem, contulisti, quam pater tuus theatrum per annos multos habuit suarum virtutum celeberrimum. ibi nunc tu quoque spectaris,

&

& probaris : ibi plausum fers à bene intelligentibus, beneque sentientibus viris : ibi denique vera illa Petri Bembi cernitur, & agnoscitur in te filio non minus animi, quam corporis effigies : & ut principia se dant, futurum omnes existimant, ut summi tibi in Ecclesia Petri honores, ac praefecturae deferantur : deberi quidem iam, nemo est, qui non intelligat. Quare laetor equidem, ac fruor iam nunc, praemio erga te studio, quasi praesentibus honoribus tuis ; & praecipio gaudia, quanta potest animus meus capere maxima, tuae futurae dignitatis. perge modo, ut cepisti, in tuis perennibus studiis, & animum tuum pulcherrimis, teque dignis cogitationibus exerce. vides eam viam, qua pater tuus iuit. exstant vestigia isthac cunctis rectissimus est ad gloriam transitus, offensio nulla, nullus error. quod fecisti, laudamus : sunt enim magni, vereque laudandi processus in virtute tui. quod reliquum est : quia te summum illud ad decus, quod excellentibus ingenij propositum est, tamquam ad metam peruenire cupimus ; & quod cupimus, id in te ipso positum videmus ; fauemus animis, prosequimur studiis, vocibus cohortamur. Atque ego quidem, huiusce animi mei non obscurum, ut opinor, argumentum, hunc librum, qui me tacente apud omnes gentes loquetur, tibi inscriptum ad te mitto, volo aeternum exstare monumentum, vnde homines, quid de te senserim, quid iudicauerim, intelligant, volo, habeas ipse munus à me, vnde, quid tua causa velim, conijcias ; & maiora, cum ornandi tui major aliqua facultas existeret, officia, studiaque expectes. Venetijs. 1555.

AD PAVLLVM RHAMNVSIVM

IOANNIS BAPTISTAE FILIVM, IN
CAESARIS COMMENTARIOS. 39

QVI magistram vitæ dixit esse Historiam: nã ille, Paulle Rhamnusi, & dixisse verè, & præclarè sensisse mihi videri solet. facile enim vnus homo, qui multis hominibus uenerit, cùm intelligit, eruditus, atque ipse, sibi normam componit actionum suarum, vitæque totius inter omnes errores, omniâque pericula ad veritatem, ac salutem dirigendæ, nec aliud est nostra prudentia, quàm euentorum obseruatio, rerumque præsentium, ac futurarum ex præteritis, tamquam ex fonte, scientia derivari. quod ex vniuerso litterarum genere, vel sola, vitæ certè maximè præstat historia; præsertim si quis eam ita tractet, vt, euenta dum noiat, animum referat ad causas, in easque attentè inspiciat, & rationem quærat, cur hoc factum, illud omissum, cur ex illo calamitates, ex hoc optata contigerint. Atque hoc primum est de historię fructu. sequitur dignitas. Res gestę narrantur inter summos Reges, potentissimas ciuitates, bellicosissimas nationes. causas porro bellorum sunt, quę sunt humanarum rerum maximæ, Imperium, salus, gloria: quę ponuntur in armis omnia, & à consilio ducum, à virtute militum, ab ipsa fortuna pendent. Neque verò dignitatem quidem habet, ac fructum, voluptatem autem historia desiderat, nam, si voluptas est, quam magnarum variarumque rerum adspèctus animis nostris infundit: nulla pulchrior species, nulla gratior, nulla prorsus historia iucundior. vides, vt in tabula picta, aduersa ducum excellentium stratagemata, artes, insidias; spem potiundi, metum amittendi; casos

exercitus, vrbes captas, imperia deleta: agè, fortuna commutata, cadere insultantem, victum exsurgere; eodem panè momento læticiam pelli mærore succedente, mæroremque lætitiâ. hæc dum legimus, haurit animus voluptatem incredibilem; aliturque pabulo suauissimo, nec fatiatur, donec ad exitum peruenerit. Cyrus ille, Persarum Rex, qui orientem subegit, Pyrrhus Epirota, castrametandi laude præter ceteros insignis, & duo illi, barbarorum omnium clarissimi, Alexander Macedo, & Hannibal, præterea de Græcis Themistocles, Agessilaus, Epaminondas, quo modo, cum eorum facta commemorantur, animos nostros afficiunt: expectatione suspendunt, pascunt gaudio, metu macerant. verùm hæc maximè Romana patent in historiâque vel diuturnitate, ac magnitudine bellorum, vel varietate fortunæ vberissimam exemplorum in omni genere copiam suppeditat. Romana porro viri præstantes multi cum litterarum monumentis tradiderint; quorum ingenijs, quæ cuique merces gloriæ pro cuiusque facultate debebatur, ea posteritatis iudicio persoluta; eminet inter omnes, mea sententiâ, (nec verò secus antiquitas sensit) primumque sibi dignitatis gradum C. Cæsar iure vindicari: nam & vixit quæ plurimum ætate Romæ flourit eloquentia: & coluit ipse eloquentiam præter ceteros: rebus verò gerendis non interfuit modò, verùm etiam præfuit: quo factum, ut usum quoque, qui valet in scribenda historia multum, cum doctrinâ coniunxerit. exstant, bono quodam litterarum fato, præclari illius de bellis, ipso Duce gestis, commentarij; qui se non solum omnibus omnium historijs æquare, verùm, ut omnes fatentur, anteferre etiam videntur. Breuitatem scis in oratione magnam esse laudem, cum eo tamen, si vitetur obscenitas.

tas. facile enim, dum illam sequimur, in hanc incidimus, quod in Thucydide vitium Cicero notauit: cum esset alioqui scriptor egregius. At verò C. Cæsar, cum breuitatem maximè omnium admauerit, ita tamen pressus est, ut eodem nihil fieri possit illustrius. propriè loquitur, & significanter: ornamentorum tantum habet, quantum in exponenda re decet. nam elaboratam studiosius orationem, nimiaque excultam elegantia prudentiam aures non modo in commentarijs, verum in historia quoque respuunt. Hic tibi est, Rhamnusi optime, mihi que multis nominibus carissime, in manibus habendus, tractandus assidue, obseruandus, ediscendus: ut eum penitus, si fieri potest, aut certè quantum potest, imitatione exprimas. nam, cum tibi Veneta Respublicum illud memorabile, omniumque difficillimum, quod Henrico Dandulo Duce aduersus Byzantios gestum est, Latina oratione tradiderit explicandum; magnisque etiam tuam industriam præmijs honestandam decreto publico censuerit: debes eniti vehementer, ac omnes ingenij tui nervos contendere, ne quis te tanto impari oneri fuisse unquam patet. Atque ego quidem, qui te sero in oculis, qui tuæ gloriæ fauco, cum in ipsam rem intueor, grauem sanè, admodumque difficilem, paululum commoueor: rursus, cum ad ingenium tuum, ad industriam, ad illos animi tui præclaros ad laudem impetus, mentem & cogitationem refero, facile confirmor, & huiusce tibi commissi muneris eum, quem cupio, id est planè gloriosum exitum expecto. Verum, ne sint in te ipso, quæ sunt: & sit hæc quæ tibi ineunda via est, quantumuis lubrica, incerta, impedita: an tu potes labi, potes errare, potes vquam offendere, cūcem secutus patrem tuum, Ioannem Baptistam Rhamnusi, spectatæ sapientie virum,

virum, consiliorum omnium summi Xuirum Collegij participem, cuius elucet in vrbe nostra virtutes eximia: nomen autem, æternis consignatum atque impressum ingenij monumentis, per orbem terrarum fama dissipauit: is te sua doctrina instruet, consilio monebit, prudentia reget, at quo studioso quo scilicet pater filium, & quo talis pater talem filium debet. nec sanè video, quem deceret magis, aut in quem hæc aptius, quàm in te, prouincia conueniret. nam, cùm eas res quæ tibi sunt Latinis literis tractandæ, magna ex parte liber, vt audio, contineat Gallica scriptus vetere lingua, tum ipsa per obscura, tum multis præterea diuersarum linguarum vocabulis permixta, atque confusa; cum porro librum pater tuus & vnicum habeat, & vnus ipse (de nostris quidem hominibus) optimè omnium intelligat: sapientissimè, vt in omni re semper, ita proximis mensibus decretum à Xuiris est, vt hæc tibi potissimum Venetæ pars historiz mandaretur, cuius haurire scientiam non aliunde, quàm ex tuis ædibus, licebat. Ego quidem, etsi intelligo, qui sis, quàm te delectet verus honor, quàm tua sponte incumbas ad decus; tamen hortor te, sensus huc omnes tuos, cogitationesque conuertas; excites ipse te; consideres etiam atque etiam, quid susceperis, à quibus commissum, qua tua ætate, qua omnium expectatione. Venetam scribis historiam, nec vniuersam, sed quod in ea maximè putatur excellere: scribis Principum Reipub. decreto: scribis adolescens: qua ætate magnas res aggressos vel insignis admodum manet gloria, vel temeritatis nota semper erumpit. Quibus ex rebus, & quòd ante studiorum tuorum præstantes fructus edidisti: & quòd patris tui virtus tua virtus putatur, nec tibi sunt petenda extrinsecus quæ domi tuæ nascuntur: orta est inter homines opinio, histor.

historiam te nobis daturum egregiam : in qua Venetæ urbis ita nartes præclara facinora , vt aliena cum laude tui nominis immortalitatem coniungas , quod ita futurum , mihi persuasum est , si te ad legendos assidue Cæsaris commentarios contuleris , eorumque ad imitationem , & quasi imaginem totum effinxeris . hoc enim in genere nihil habent perfectius Latinę litterę : & eos , quo tibi essent , tui iuris quodam modo facti , cariore aliquanto , cum hoc tempore nostris ex ædibus haud paullo , quàm antea , emendatiores exirent , volui in tuo nomine apparere , multis in hanc mentem caussis , ijsque minimè vulgaribus adductus . nam , vt omitтам , quod historiam scribenti nihil apertius , nihil omnino his commentarijs vtilius quisquam dixerit : valde me commouit multorum annorum , ac penè sæculorum in fouendis optimarum artium studijs præclara tuæ gentis consuetudo . ac volo mihi , quod attinet ad illa vetustiora , silentium imponere : venio ad ea , quæ propius ad ætatem nostram accedunt . Auo tuo , cuius tu nomen , & vnà cum nomine virtutem refers , quis in omni vita virtutem amauit ardentius ? qui cum in litteris vsquequaque excelluerit , tum verò iuris ciuilis cognitionem egregiè consecutus est : eiusque rei testes habuit amplissimas Venetæ Imperij ciuitates , in quibus tum ciuiliū , tum capitalium quæstionum iuocicijs , magna pariter & integritatis , & doctrinę laude , præfuit . Mitto Hieronymum , patrum , medicinæ , ac philosophiæ studijs præstantem : qui cum in Syriam eo consilio esset profectus , vt Arabicis litteris imbueretur ; paucis annis tantum profecit , vt plerosque Auicennę libros in Latinam linguam egregiè conuerterit . Alios quoque possum de tuis maioribus , hac laude præstantes , minimè paucos inuenire ; sed parente tuo

tuo cont
ciuitate
eruditi
prædij
quàm d
runt .
Gallia
am, Re
rit, m
ment
sens ip
in tab
solitu
tere,
lente
cię st
gis in
plic
hi q
vt e
per
iun
xen
ma
vir
alc

A

m

7

c

tuo contentus vno esse possum, quo semper in hac ciuitate non solum amico, verum etiam patrono eruditi homines vsi sint; neque sibi ornamenti, aut præsidij plus in eius amicitia, atque auctoritate, quam commodi repositum in benignitate senserunt. Accedit illud, quod idem pater tuus cum in Gallia, Reip. causa, diu vixerit, eamque prouinci- am, Rege Lodouico 12. vniuersam fere peragraue- rit, magnam eorum locorum partem, de quibus mentionem in his commentarijs fieri vides, præ- sens ipse nonit, eaque tibi in sermone, non secus ac in tabula picta, diligenter, verissimeque ostendere solitus est. itaque, cum hunc librum ad te statui mittere, illud intellexi, magistrum te habere excel- lentem in hoc rerum ac locorum Gallicæ prouin- ciæ studio, parentem tuum: quo sum aliquanto ma- gis in suscepto consilio confirmatus. Tibi verò dis- placere meum erga te officium non existimo. mi- hi quidem ipsi ob eam causam grauissimum fuit, vt ex te aui munere beneuolentiæ in te meam perspiceres: quæ cum à parentum nostrorum con- iunctione, qua nulla maior esse potuit, originem du- xerit, quotidie tamen augetur studijs erga me tuis, maxime verò causis ijs, vnde facillè manat amor, virtute, ac probitate, quarum altera tuis in scriptis, altera in moribus elucet.

AD ANTONIUM TRIULTIUM
CARDINALEM IN HISTORIAM SAL-
LUSTII.

20

CVM omnes me litteræ, omnisque libero homi-
ne digna cognitio vehementer delectat, Antoni
Triulti, Cardinalis amplissime: cum verò pascor in-
credibili voluptate, & afficior maiorem quendam

in modum sensibus intimis, dum historiam tracto, quid enim potest esse iucundius? Rerum interitus obliuio est. at ea reuiuiscunt historia, cum in nostram memoriam reuocantur: quæque multorum annorum spatio, multis ab hinc sæculis gesta sunt, ea nos, exiguo volumine comprehensa, & tamquam in conspectu nostro posita, cognoscimus. Si sermonibus delectamur: resonat in scriptis hominum vox eloquentissimorum, nihil temere, nihil incomposcite narrantium, omnia grauitè, suo quidque ordine, & loco si conuetudine clarorum virorum: versamur, vetera legentes, cum Regibus, cum Principibus viris, magnis in bello ducibus sapientissimis rerum, rectoribus: ora ipsa mehercule, lineamenta, & formam non tam corporis, quam animi, eorum, quos numquam vidimus, videmur tamen quasi præsentis intueri. Quod si rectè instituendæ vitæ rationem ac doctrinam sequimur: vsu maximè rerum quæritur prudentia. vsus est, vel cum experimur ipsi, vel eum, experientibus alijs, quid euenerit, de seruiamus. nobis ipsis, experiri multa si velimus, facile non licet. labore opus est, ac tempore: & fortuna tentanda: nec tentatur interdum sine periculo, commodius ergo, ac tutius, euentis aliorum examinandis, prudentia comparatur. id autem, profectò vides, Antoni doctissime, ac sapientissime, proprium esse historiarum bonum: in qua parent fortunæ vicissitudines, regnorum mutationes, hominum siue vitia, siue virtutes: ex quibus quæ vitanda nobis sint, quæ experienda, nullo nostro periculo, nullo labore, sedentes in ocio docemur. Atque hoc in genere Polybius inter Græcos, de nostris maximè is, cuius nunc libros tibi in scriptos emitto, Sallustius excellit. euentum enim ita narrat, vt causas simul aperiat. ex quo oritur illa omnium pulcherrima scientia, vt malo-

rum,

ram, & c
mus, nil
consilia,
gula met
antiquor
dam tua
milia tu
& imita
est, neq
mo, ac r
omniū
cogitar
lo virt
nihil a
fides,
de Ro
signes
eorum
studi
mum
egre
tum,
mili
stun
glori
Hic
ne
eū
flo
fo
in
ita
v
el
t

rem, & calamitatum origine perspecta, nihil agamus, nisi quod ratio praescribit; omniaque nostra consilia, omnes actiones veterum exemplorum regula metiamur. Quae cum sit omnium, qui annales antiquorum euoluunt, communis utilitas: alia quaedam tua conditio est. habes enim historiam in familia tua: neque tibi, si quid inuenire vis egregium, & imitatione dignum, confugere ad libros necesse est, neque longius euagari, & quasi peregrinari animo, ac mente, in ore multorum. domo petas, licet, omnium virtutum exempla, persequere maiores tuos cogitando, quae fuerit eorum in pace iustitia, in bello virtus, in omni fortuna moderatio, si attendes, nihil ad gloriam domesticam requires. iustus Aristides, prudens Themistocles, fortis Epaminondas: de Romanis multi, multis eximijque virtutibus insignes. horum alij sacra dum legunt, bonas artes ex eorum vita discunt, & ad easdem res, eademque studia laudis cupiditate rapiuntur. at tu refer animum ad tuos maiores. eminere videbis, instructum egregijs artibus, Ioannem illum Iacobum Triulcium, magni animi, summi consilij virum, scientia rei militaris aetate sua facile principem; praeterea, iustum, liberalem, abstinentem, plane, praeter decus, & gloriam, nihil in vita cogitantem. Nam de laudibus Hieronymi, parentis tui, quia tecum quasi loquor, ne seruire tuis auribus videar, nolo multus esse: tantum dicam; quam diu vixerit, Gallicam rem in bello floruisse; postea quam hostium multitudine oppressus, fortiter pugnans in acie perierit, concidisse tantum in vno viro momenti fuit, ac roboris! Age, sint haec, ve ita dicam; in campetri quadam luce posita: quid tamen vrbe Roma, id est in omnium gentium celeberrimo theatro, non spectata, probataque vehementer est triui tuae gentis Cardinalis doctrina, religio, sapientia, &,

Triulcius

Triulcorum nomine multorum vocibus in multas partes dissipato, non ipsa tantum Roma, sed omnis planè Italia, omnis, ubi colitur humanitas, Europa personaret. Omitto alios: sunt enim multi: nec tu quemquam ignoras. non enim sunt ex imaginibus, aut ex illa colorum inani specie maioris tui cognoscendi. querenda tibi facies tuorum non est. clari sunt ex rectè factis: virtute distinguuntur: cum alius in alia, in omnibus simul omnes enituerint. Quæ tu quoniam à primis annis ad hanc ætatem non modò cogitasti, verum etiam vita, ac moribus expressisti, propterea te, Episcopatu Tolonenſi iam antea insignitum, legationibus honestatum, primùm Perusina, & Auenionensi, in quibus miram iustitiæ laudem tulisti, deinde ad Regem Galliarum, & ad Veneçiam Remp. ubi prudentiam, ubi gravitatem incredibilem præstitisti, proximis diebus Cardinalem creavit Paullus, Pontifex omnium optimus, omniumque maximus, iudicio præditus acerrimo in æstimaſtis hominum ingenijs, ac moribus, itaque animatus, ut quæ cuiusque meritis præmia debentur, talibentissimè, ac liberalissimè persolvat. in tuo, nemo est, qui tuam animi singularem æquitatem, ac moderationem vehementer non admiretur ac laudet, qui summæ nuncium dignitatis, cum est ad te multis præsentibus allatus, ita acceperis, ut nemo, te commotum, nemo, ne leniter quidem affectum, ex vultu, aut oratione, aut villo corporis gestu, poterit intelligere. ita patuit, quod ab insipientibus ambigi, ac disputari quandoque solet, à bonis viris virtutem magis ipsam diligere, quàm virtutis insignia; honorem esse præmium rectè agendi, finem non esse: magnos illos, ac præstantes esse homines, qui laudabiliter ita vivant, quasi laudem percipiant, ita laudem, aut dignitatem excipiant, quasi nihil minus

minus antea cogitauerint. quod in re & animadu-
uersum est maximè, & obseruatur quotidie magis.
colere enim te quidem studiis, quàm antea, om-
nes videntur: ipse autem, qui antea sueras, idem
omnibus es. nemo excluditur seimone tuo, nemo
congressu: tui omnibus copiam facis: eandè om-
nibus humanitatem ostendis. Sequitur insolentia
fortunam: comes est rerum secundarum arrogan-
tia: tu mansuetudinem amas: tu continentiam: tu
benignitatem perpetuò retines. iure ergo hoc e-
tiam nomine Cardinalis es. iure habes hanc, quò
tui te pro Petri Ecclesia suscepti labores extule-
runt, maximi sacerdotij dignitatem. & nunc tu
quidè comitatu stipatus honestissimo familiarium
tuorum, multo tamen insignior, atque ornatior
cohorte tuarum virtutum, quæ tibi comites ubiq;
sunt, Romam redibis expectatus, expecturusque,
columen futurus Christianæ Reip. splendor sacri
Collegij, ornamentum familiæ tuæ. I, decus Ita-
liæ, amor, ac deliciae bonorum omnium, dijs be-
ne iuuantibus, ad eam urbem, quæ sola peregrinam
virtutem excipit, sola ornat honoribus, sola do-
minam facit rerum omnium humanarum. nos au-
tem, quibus, tuam iusticiam, tuam benignitatem
ostenderas, læti tua dignitate, massi discessu, te
prosequimur abeuntem optimis omnibus; faue-
mus animis, precamur linguis; vota prorsus eadè,
quæ pro parentibus, ac liberis nostris, pro tua salute
suscepimus. Atque ego, in hac omnium eximia læ-
titia pariter & molestitia, præcipuo quodam colo-
re diuellor; quia fate nescio quo meo contigeris,
ut, quàm diu Venetijs fuisti, ego semper afflictus
importuno morbo iacuerim: quo etiam nunc lan-
gueo: & ad morbum accedit ægritudo: quoniam
quidem, alijs ad te adeuntibus, deque illa digni-

tate gratulantibus, ipse excludor vnus, nec possum
 meæ summæ erga te obseruantia præsentis officio
 satisfacere; hac tamen spe sustentor, quod humani-
 tas ac sapiëntia tua faciliè fortunam à crimine seisi-
 get. consilio aliquid peccatur: accuses: iure feceris.
 culpam autem in ijs rebus, quæ non à volunta-
 te nostra pendent, sapiens nemo vmquam dixit esse.
 quare nec tu mihi, quia non valeo, vitio dandum
 putabis: & hoc ipsum, quia me non valere, non
 tam corporis, quam officij causa doleo, laudi etiã
 fortasse tribues. equidem habeo non voluntatis
 modò testem, verùm etiã studij ac benevolentie
 in te mea, hominem honoratum, & cum omni vir-
 tute excellentem, tum verò omnium, quos ego in
 vita viderim, humanissimum, qui te amat egregiè,
 facitque plurimi, tuasque laudes vtraque manu ad
 astra sæpe tollit. verùm ego non id solùm specto,
 mea vt vni tibi pateat obseruantia. illustrabo eam,
 si potero, meis aliquando scriptis, & patefaciam
 omnibus gentibus, intetim, vt hæc tibi nostra ex al-
 liquo signo voluntas illucescat, præclaram edo tuo
 cū nomine Sallustij historiam: cui tu si locū dabis in-
 ter eos libros, qui ab oculis tuis abesse nō solent, vi-
 gebit apud te nostri memoria: quories eam videbis,
 toties animo tibi occurrā: adero tibi sæpe absē; tra-
 citus sæpe tecū loquar; meq; esse de tuis familiari-
 bus vnum de ijs maximè, qui operam tibi assiduam
 præbent, qui tuo potissimum honori seruiunt, exi-
 stimabis: quod vt ita sit, vehementer opto: & si as-
 sequor, feram in cælum istam humanitatem, colam
 animo, tuebor officijs, & imitabor, quantum pote-
 ro: studio certè, si minùs re licebit, tibi vt satisfaci-
 am elaborabo. Venerijs. 1557.

AD ALOYSIUM GARZONIUM
IN LIBROS XXIII. DE LINGVA LA-
TINA, QUI CALEPINI NOMINE
CIRCUMFERUNTUR, 21

CONSTARE tibi puto, Aloysi Garzoni, cum ad res præclaras natus homo sit, quippe qui solus ex omnibus animantibus munere rationis, ac mentis excellat, nullam tamen artem eodem tempore & inuentam simul esse, & absolutam. omnes humiliter tenui; ab initio profectæ, paulatim quasi per gradus adscendentes, ad id, quod summum videtur esse, peruenerunt hoc & in litteris accidit, maximèque quibusdam in libris, qui eiusmodi sunt, ut, semel atque iterum aucti, locupletari tamen, atque ornari deinde possint, quo ex genere bonum satum Calepinus sortitus est, cui quotidie fere omnes homines de suo largiantur. certè enim illius Dictionarium, quod nunc emittimus, non tam ipsius industria quàm aliorum labore studioque in tantam altitudinem excreuit. vnum tamen desidero, quod ij, quibus illud propositum fuit, ut in hunc librum quamplurima congererent, id ipsum, quod fecerunt, ut adderent, facere cōsideratiùs diligentiusq; potuerunt. quorsum enim in herbarum montiumque nominibus colligendis diligentes sumus, verba autē Latinæ linguæ illustria maximè, ac significantia, quæ nescire nemo vult, in augendo Calepino negligimus ergo ipsi hoc potissimum spectauimus: & opinor, tantum præstitimus, quantum qui, hoc dictionario cum alijs dictionarijs conferendo, cognosceret, non dubito quin de hac opera nobis & faueat, & bene precetur. non enim libet hic cōmemorare, quæ quibus in verbis sint à nobis additanti

sexcenta sunt, neque sumpta ex apertis aliorum librorum indicibus, sed ex ijs Latinæ linguæ fontibus, ad quos peruenire cuius non licet. vtrum autem ipsi peruenierimus, res ipsa indicet. In eo etiam ab aliorum instituto discrepauimus, quodd alij tantū, vt addant, quæ vtilia putant, elaborant; nos etiam, quæ non vtilia sunt, & discendi cupidis contraria. quæ scilicet Calepinus ipse nos rectè percepit, hæc, inquam, dedimus operam, vt de libro, tamquam de tritico lolium, eximeremus. addidimus, mutauimus, sustulimus, prout res postulauit. dictiones certè Græcas, ex multiplici lectione deprauatas, vt est fere, nisi diligenter caueas, corruptrix librorum Typographia, tam multas correximus, vt quod fabulosum est, nos dicere *ισομας* possumus, Augez stabulum à nobis esse repurgatum. Nostrum etiam in hoc opere proprium illud putamus, quodd, cum alij in addendo supra modū curiosi fuerint, vt liber exarseret; nos contrā, ne quid præter rem adderemus, superstitiosi fuimus, nec minùs in excutendo diligentes. vt in dictionibus Græcis, latinarum ordini, intertis, vel potiùs intrusis, multas, quasi de alieno loco, migrare coegimus, exépli gratia, inter Latinas dictiones quæ locum habere potuit Catabathynus, aut Hodædoceus, aut Pseudonymus, & huiusmodi, quæ à Latinis scriptoribus Latine pro exéplo adductæ, minimè reperiatur; quæ propemodū innumerabilia sustulimus, eodè iure quo Latina vocabula de Græco dictionario tolleremus. Et quoniam hoc volumē, ob variam infinitamque doctrinam, multorum per manus circumfertur: facile futurum putauī, vt tibi à me in scriptum exiret, significationem multis daret amoris erga te mei. nam, vt omittam merita in me tua quæ nulla vñquam delebit obliuio, tui me suauita:

suauitates ingenij, tua incredibilis humanitas, singularis probitas, eximia ad colendam virtutem animi propensio ad amandum alliciunt. non enim ideo mihi carus es, quia sis Venetæ Reipub. omnium amplissimæ, à secretis, aut quia nunc vnà cum viro clarissimo omnibusque virtutibus ornatissimo, Michaeli Suriano Legato, particeps & minister consiliorum omnium ad Philippum, Hispaniæ Regem, sis profectus: sed quia talem te præstas, vt & hæc tibi, admodum ampla, atque honorifica, munera iure deferantur, & egregiis animi tui bonis maiora quoque debeantur. Sit igitur hic liber & tibi, & rel quis argumentum beneuolentiæ meæ, testimonium iudicij: grati verò animi non omnino quale velim, sed quale possum hoc tempore, monumentum. tu autem istam præclaram in nos voluntatem conserua: & quo instituisti cursu, per directam, maximèque expeditam, ac certā litterarum viam ad gloriam contende. quod ego quidem, qui tnos sensus, tnos ad laudem impetus optimè teneo, ita opto, vt sperem; ita spero, vt futurum mihi persuadeam. idque etiam reliquis prædicare non desino. Venetijs. 1558.

AD MICHAELEM CHISLERI-
VM CARDINALEM, IN LIBRVM DE
LOCVTIONE DEI, ACADEMIÆ VE-
NETÆ NOMINE. 22

RERVM humanarum consilia exitus, quàm varia sint hominum consilia, declarant. quod si quis bene cogitat; sequitur, vt idem laudabiliter agat. rectè autem agentem, nihil vñquam frustrabitur, nihil faller. Decet igitur nos optima spe niti, admodumq; firma, quibus, in cōdenda, atq; in sūcūda

Academia nostra, nihil, præter Dei gloriam, & e-
munem hominum vtilitatem, propositum fuit. Ne-
que verò actiones nostræ, vt speramus, eiusmodi e-
runt, vt hanc ad optimas res animorum nostrorum
incredibilem propensionem ambigüe aliquis in-
terpretari, aut in dubium reuocare possit, apparan-
tur quotidie summa cura, & edentur à nobis diuina
doctrina referti, qui pietatem, ac religionem com-
plectuntur, illustres libri. & interim, quasi specimen
quoddam, aut pignus nostræ voluntatis, egregia
quædam de locutione Dei, ab excellenti viro con-
scripta, pijs mentibus, ac sacrarum litterarum, id
est veræ gloriæ, studiosis communicanda censui-
mus: quæ duabus maximè de causis, præstantissi-
me vir, tuo nomine decuit esse inscripta: primum,
quòd, suscepto Academiæ nostræ patrocínio, ni-
hil prætermittis, quod ad eam ornandam, augen-
damque pertineat; & nos, quæ à te officia profici-
euntur, quibus animis, quàm libenter, quàm grã-
tis excipiamus, aliquo item officio tum ipsi tibi,
tum ceteris omnibus indicatum, maximèque per-
spicuum esse cupimus: deinde, quæ de Deo loquun-
tur, ad quem potius mitri æquum fuit; quàm ad
eum, qui diuina studia in omni suæ vitæ cursu,
cunctis & opibus, & honoribus anteposuit: qui
cùm vniuersam de Deo, diuinisque rebus doctri-
nam accuratissimè quæsiuit, tum verò cum ipsa
doctrina vitæ rationem coniunxit, & vt omnes
rectam, salutarèque viam tenerent, aut, qui di-
uerterant, in eam reuocarentur, studio, consilio,
monitis, auctoritate contendit: nihil obscure fama
loquitur de tuis virtutibus. nihil de te aut exi-
guum, aut dubium assertur. parent multis, ac cer-
tissimis argumentis eximia tua in Christi Ecclesiâ
merita: colunt te omnes ob doctrinam: imitantur
multi

IN LIB. DE LOCVTIONE DEI. 577

multi ob integritatem : amant ob humanitatem, maximéque ob rectam, ac simplicem naturam, ab omni facu omni que fastu longissimè remotam. præconem verò tuarum laudum omnibus horis audimus eum, qui summa ipse laude dignus est, Federicum Baduarium, auctorem & conditorem, Deo duce, Academiæ nostræ: cui quidem viro tum viræ probitas, tum ex assiduo studio doctrina, & ex diuturno rerum vñ prudentia fidem, atque auctoritatem in omni sermone conciliat. ipso igitur non modò approbante, verùm etiam hortante, præclarum de Deo libellum, grauem sententijs, illustrem verbis. ad te mittit, tuoque dicatum nomini cum omnibus gentibus Academia nostra communicat. quæ cùm se tibi, suo primùm iudicio commota, tuis deinde meritis impulsæ, penitus addixerit, eandem obseruantiam in omni vita præstabit, & vt eam futuræ quoque gentes intelligant, ipso, ad quem omnia referimus, summo Deo opem ferente, aliquo merito consequemur. Tu interim, quando iam hoc tribuisti humanitati tuæ, vt nos susciperes; tribue idem constantiæ, vt suscepto tuearis, ac foueas; ita tamen, si nos, tuo præsidio, ac studio dignos, id est, nostra ingenia, in optimis artibus exercentes, nostrasque voluntates ad vnā virtutem dirigentes, & audies, & re ipsa cognosces. Venetijs. 1538.

AD ANTONIUM CARLONEM AL-
LIFARVM PRINCEPEM, IN SANNAZA-
RII POEMATA.

23

VT est præclarum, ornatissimè Princeps, in arte poetica excellere: sic ea cognoscere, quibus ad illā laudem perueniatur, maximum quid dā, ac difficilissimum est. fallitur enim, si quis absoluti poetæ

OO4

partes

partes in eo positas arbitratur, ut, cum metiēda, animis rationem optimē perceperit, cum elegantissimarum vocum suppellectilem quasi quandam sibi compararit, addo etiam, cum materiem animo comprehensam ordine quodam atque artificio distinxerit, hisce rebus tamquam egregiē munitus ad scribendum se conferat. grauiora sunt, quæ requirantur & ex abditis plurimarum artium ac doctrinarum fontibus haurienda. nam meum eius consilium, qui hoc in genere elaborat, vel in primis id spectare debeat, ut, voluptati versusum vtilitate sententiarum admiscenda, nihilo minus lectorem moneat, quā oblectet, monita verò illa plerumque necessaria sint, ut in vitij summam turpitudinem inesse, virtutibus summam gloriam, ostendatur: quomodo hoc sine philosophiæ cognitione prudenter ac peritè poterit efficere? Iam, si res exigat, ut aut de cæli stellarumque ratione, aut de regionum terrestrium ac maritimarum situ dicendum sit: certe hos locos non potuerit, nisi qui Astrologiam & Geographiam attigerit, commodè tractare. itaque, si quis huius facultatis studium eo complexus animo est, ut aliquando, quæ litteris mandare studuerit, ea se speret, veluti pictorem egregium, omnibus artis coloribus illustraturus, is omnium fere disciplinarum scientiam, quæ ad bene beatèque viuendum pertinent, ne prorsus ignoret, necesse est. Quod si ad assequendum poetæ nomen vbertatem illam ingenij a natura datam satis esse putat, atque hac vna instructus, facile audet canoros illos quidem, rerum tamen inanes versus vel domipangere, vel intriujs ad populi aures effundere; statim ab intelligentibus explodetur, neque solum imprudens aut parum verecundus, sed etiam plane stultus, ac temerarius habetur.

Quo

Quo minùs est mirandum, si, ut hac arte præstarent, quam paucissimis contigit, cum in omni præterea liberalium doctrinarum genere plurimi semper floruerint. Sed egregiorum poetarum multo etiam maiorem hac nostra tempestate, quam præcis temporibus, penuriam esse constat: siue quoddam sæculi felicitas illa fuit: siue, quod equidem magis existimo, quia non iisdem, quibus olim, præmijs ad virtutem nunc homines excitantur. Eorum autem, quos in hoc genere præstantes cognouimus, sine controversia primum locum obtinuit vir eximius, & omni laude cumularus, Iacobus Sannazarius: cuius ingenij monumenta non vetustas, non obliuio delebit: ut ex tot Regum triumphis haud paullo clarior quam ex vnius hominis doctrina, atque ingenio, Parthenope sit futura. Hoc autem, Princeps egregie, tui muneris fere totum est: qui, cum ad summam generis nobilitatem etiam optimarum disciplinarum scientiam adiunxeris; tamen hæc per se, nisi accederet studium de posteris bene merendi, quasi minima iudicans, quæcumque à doctis viris mandata litteris, digna, quæ inter manus versentur, existimas, in apertum ut referantur, maximopere contendis. Quo nomine ipsi profectò Sannazarij manes tibi non vulgares gratias habent, cum eos libros, quos ille moriens tuæ fidei commendaret, peruulgandos diligentissimè curas. Qui verò ingeniarum artium studijs dediti sunt, ij se tibi tantum debere proficentur, quantum perfolui nullo modo possit. itaque à me, qui eodem in ære sum, perere videntur; vniuersorum causam ut suscipiam, tibi quæ, propter hoc officium, quid omnes de te & sentiant, & loquantur, aliqua ratione significem. Ego, licet ipsa te rectè factorum conscientia contentum esse, nihil præterea requirere, exploratum habeam; tamen;

vt eorum honestissimo desiderio ne desim, do me libenter in eam partem, in quam etiam mea sponte propendebam, & ad ostendendum non eorum modo animum, sed etiam obseruantiam & pietatem in te meam, hæc ipsa Sannazarij poemata, quæ nostris typis edenda curasti, nomini tuo dicata ad te mitto. Leges hic omnia, quæcumque ab eo Latine scripta nunc exstant. primum autem erit diuinum illud, quod ipse de partu Virginis inscripsit, opusculum: deinde Christi lamentatio: mox eclogæ quinque: quas tamen decem scripserat; sed, è Gallia reuersus, has tantum, quas emisimus, & fragmentum illud, quod post Salices collocauimus, inuenit, reliquis, aut furto surreptis, aut per incuriam suorum, quibus eas discedens crediderat, amissis, sequuntur elegiarum libri tres, epigrammatum totidem. quæ omnia tuo inscripta nomini apparebunt, vt eius beneuolentiæ, quam Sannazario & uiuo, & mortuo præstitisti, hunc saltem fructum percipias. Venetijs. 1535.

**AD CAROLVM BORROMÆIVM
CARDINALEM, IN D. CÆCILII
CYPRIANI OPERA.** 26

MAGNA in molestia versor, Carole Borromæie, præstantissime Cardinalis, quod auunculo tuo Pio iij. Pontifice, cuius & benignitas, & sapientia, veterem dignitatem restituere bonis artibus facile poterat, vereri sæpe cogor, ne publica incommoda, & aduersi communium temporum casus, cursum optimæ voluntatis impediant, maximique inter homines operis, atque pulcherrimi perfectionem desideremus, nec verò, vbi resideat tanti mali culpa, asperire difficillimum est. optimis rebus difficultatem

tatem afferunt vitia nostra, ita Deo permittente, ut aliquando resipiscamus. nam, si homines intelligerent, quod tu optimè intelligis, Borromæe prudentissime, quanti sit, ac semper fuerit, ab vno Deo expectare omnia, inania ducete, quæ à nostris consilijs proficiuntur: primùm illud consequerentur, ut iucundè viuerent, soluti molestissimis curis, quibus in omnium rerum affluentia ne magni quidem principes vacant: deinde, quæ metuere solemus aduersa, ea vel nulla vñquam acciderent, vel nullo statim negotio depellerentur, nunc aliter euenit. dum enim à nostris ingenijs, opibusque secundas res petimus, dum & magnificas ædes, & ingentem agri modum, & auri, argenti que vim, quæ ne bona quidem sunt, sola esse bona credimus, ea que consecuti, quasi nobis dati sint obsolescentes perpetuæ felicitatis, ita nihil timemus incommodi, desituri sæpe diuino præsidio, iure plestinur, è maxima læticia in maximos luctus, miseriae que coniecti. vrerem priuatis exemplis, nisi publica nimium etiam multa suppetere. Vidit us, graui Christianæ Reipub. damno, ardentem diu ciuili bello Germaniani: cum exitiosa discordiarum semina, mentibus iniecta multitudinis imperita, principes ignari quid exsistere malorum posset, auctoritate, opibus, armis denique fouissent. inde sibi plebs infusa, ut est cupida semper nouarum rerum, licentiam arbitrari suo viuendi, simulatione ac specie religionis, arripuit. ex eo nequitia primùm, & incestus, deinde vis, rapina, exces, quæ que proposita impunitate nascuntur mala; passim consecuta sunt, pendent enim à diuinis humana iura. illa si contemnamus, hæc non facile tuebimur. illa si labefactentur, hæc statim corrunt. sublato igitur, qui per tot sæcula vigebat, summi Dei cultu, perturbata sacrorum rituum

vetere.

vetere disciplina, locum suum retinere diuini nec honestas, nec pietas potuit: periit fides, & omnis inopia subleuanda consuetudo: illa verò, minimi pendens humana omnia, vni Deo seruientis animi demissio, qua nulla magis hominem Christianum virtus decet, quæ, tamquam hesperus, aut lucifer inter sidera, sic ipsa inter virtutes reliquas præcipue fulget, extincta penitus est. tum & domestica bella, populis variè dissidentibus, exorta, & externis hostibus, Christiano semper nomini crudeliter infestis, ad vniuersorum perniciem patefactus aditus est: quosque antea tot ciuitatum, ac principum, integræ vires, atque coniunctæ faciliè sustinere irruentes, ac repellere potuissent, nunc vt eorum impetum imminutz, atque distractæ, ferre possint, sperandum vix est. Quid reliquæ prouinciæ? satisne valent, & alieno malo doctæ sibi cauent? immo, quasi sit in dolore voluptas, in exitio salus, ita se libenter in eandem flammam pleræque coniiciunt. vincere iam cæpit humanam medicinam morbus: proxima quæque corumpuntur: nec iam vllæ possunt aut artes hominum, aut vires tantam pestem à finibus auertere. Gallia quidem, opibus antea florentissima, semper hostium religionis expultrix, semper inuadentibus Ecclesiam monstris inimica, nunc alienatis multorum animis, deformata domesticis cladibus, ad spectum miserabili, pænè procliui ad perniciem labitur. nec periculo vacant finitimæ gentes: quæ si fortè, quod auertat diuina clementia, insanire cœperint, verendum est, ne malum erumpat, quod ferri non possit. nec verò nos, nisi præsidio nitamur innocentie, quo vno seruati possumus, & vincere, vel excelsa asperrimarum alpium iuga, vel amnes rapidi, aut munitæ arces, lectæve militum copie, defendent. communibus remedijs communes depellun-

pellon
men f
singul
rupta
placa
huc i
nes p
offici
viden
hono
tent
nequ
Qua
quib
mi i
mo
qua
uia
tim
des
mu
mo
par
per
cū
te
m
&
ap
el
er
te
se
a
q

pellentur morbi: nunc, in extremum adducta discrimen salute publica, exquisitam quantam, & planè singularem curationē rei magnitudo postulat. corrupta iam pridem vitæ ratio Deum offendit, eadem placabit emendata. huc igitur studia conferenda: huc intendendæ sunt curæ quod quâquam ad omnes pertinet, cū in communi periculo commune officium requiratur: præcipuæ tamen eorum partes videntur esse, qui, summo in gradu dignitatis, atque honoris, tamquam in specula, constituti, oculis patent omnium mortalium, ut nullum prorsus eorum neque dictum, neque factum obscurum esse possit. Quæramus, quarum rerum amore flagrauerint, aut quibus artibus aditum sibi in cælū aperuerint primi illi nostræ religionis antistites, quos ecclesijs moderandis præfecerat Deus: reperiemus eos, tamquam in hac vita peregrinarentur, ita semper, obuia quæq; contemnentes, ad cælestem patriam, optimiq; parentis Dei, qui nos ad se vocare numquam desinit, ad spectum, amplexumq; properasse, quàm multos è sacrarum litterarū monumentis, & ex memoria vetustatis licet e uerè, quorum omnes vitæ partes ea, quæ nos in malis ponenda censemus, paupertas, exsiliū, carcer, mors denique illustrauerit: cū sæpe in maximis incommodis, atque adeo inter exquisitissima tormenta, corporis dolorem animi lætitia superante, quàm hoc suauē est! diceret, & immortalī Deo pro tam insigni munere gratias agerent. Non longè abeamus. Estne quisquam, aut esse potest beato Cæcilio Cypriano, cuius nunc emendatissima scripta emittimus, aut vitæ sanctitate, aut mortis constantia maior, & clarior quàm ille se gessit in omni vitæ abstinentē, & piē in Episcopii autem officio, ac munere quam non attigit, immo quam non absoluit magno dignā præfide virtutem existant

exstant de eo prodita litteris, æternæque configura-
 ta memoriæ præclara sanctorum hominum testimo-
 nia: sed in te nota, atque ante oculos posita, testi-
 bus non egemus, vitæ illius propè animatam imagi-
 nem in libris, quos reliquit, verissimis expressam li-
 neamentis intruemur. quantus est in ruenda Ecce-
 lesiæ Catholicæ dignitates quàm senerus in retinen-
 da vetere disciplina; quàm acer in condemnandis
 nouarum opinionum auctoribus, in contumacia in-
 sectanda, libidine comprimenda; quæ sententiarum
 grauitas, verborum vis, doctrinæ præstantiæ nemo
 ita languet, aut ita friget in cupiditate summi boni,
 qui non excitetur, & quasi facibus admotis incen-
 datur, cum eius epistolas legit. Iam reliqua eius do-
 ctrina quos fructus affert, quàm vberes, quàm salu-
 tares; doceamur exoriri calamitates omisso veri Dei
 cultu, hereses gigni Pontificis auctoritate contempta,
 qui virginitatem, & pudicitiam colat, ei proposita
 esse maxima in calo præmia; qui Ecclesiæ præsit, a-
 perto animo ac simplici esse oportere, prudentia
 tamen ita testum, ut insidijs minimè pateat cõmu-
 nis inimici. planè omnes veterum philosophorum
 libri, præceptis referti comparandæ virtutis, si cum
 Cypriani sermonibus conferantur, inanes, & panè
 pueriles videbuntur. Sumantur in manus, quæ de e-
 leemosyna, ac benignitate litteris mandauit: statim
 omnes, si quæ resident in mentibus nostris avaritiæ
 sordes exhauriri, & infundi eximium erga pauperes
 amorè sentiemus. Grauis est, & latè patet inuidia
 morbus: at hic rationibus egregiè curatur, ex intima
 Theologia deprõptis. Vexamur calamitatibus,
 & ærumnis, quibus proposita est hominum vita: præ-
 claram audiamus Cypriani vocem ad patientiam
 cohortantis, exemplo multorum allato, qui nihil a-
 cerbum, aut malum præter culpam vniquam duxe-
 runt,

runt, & cum illo immenso sempiternæ vitæ lucro libenter omnes huius exiguæ vitæ fructus commutauerunt. Exstat etiam ad Martyres, primùm, vt cum dolore pugnent, acerbissimisq; cruciatibus forti animo resistant, prudens & pia cohortatio; deinde, quòd morte vitam quesierint, & ex hostibus Dei victoriâ reporrtauerint, amoris & gaudij plena gratulatio. Neque verò aliter sensit, aut sui dissimilem se præbuit in extremo vitæ die: sed, cum ita semper vixisset, vt obscure, in gloriâq; decedere non posset, ita decessit, vt hoc vno vel obscurissimam vitam illustrare posset. Multa prætereo; nec sanè persequi conor omnia; ne suscepisse hoc videar, vt Cyprianum debitis ornem laudibus: quod, vt ego sentio, vel pro eius dignitate nemo, vel, solus ipse præstare posset. Verùm hæc me commemoratio cum ipsa per se delectauit, tum quòd in ea beneficij tui magnitudinē, & præstantem ad bene merendum naturæ propensionem agnoscebam, qui totus in eam curam incubueris, vt omnia Cypriani scripta, mendis antea deformata, nunc in vetèrem illam integritatem, ac speciē, accersito etiā Verona miræ vultustatis exemplari, accurata doctorem virorum industria restituerentur, quo sanè nomine, incredibile dictum est, quantum se tibi, omnes boni debere fateantur, quāquā neq; nunc primùm, neque hoc vno tuos ad laudē impetus argumento cognoscimus. Omitto illa superiora, qualem te præstiteris in patria, qualem in Ticinensi gymnasio, cum, nihil præter verum decus, veramque gloriam cogitans, Francisco Alciato, singularis doctrinæ viro, iuris prudentiam publicè profidenti operā dares. sint hæc in tuis latibus minima: non quia, si spectentur sola maxima videri non debeant: sed minora maioribus obscurantur: & angustior ille fuit priuatæ vitæ campus, quam

quàm ut in eo tua virtus commodè posset excurre. itaque, Romam traductus ad publica negotia, parem facultati materiâ nactus, dum te fingis quotidie ad exemplum sapientissimi Pontificis, auunculi tui, quotidie te ipsum vincis bene agendo, adiuvante naturam imitatione, quemadmodum sine præstanti natura parum proficeret imitatio. ab hac disciplina fluxerunt illa, quæ quàm paucis contingant omnia, ignorat nemo; in consilio gravitas, in laboribus patientia, nihil in potestate insolens, nihil in opum abundantia dissolutum, severissimis omnia continentia legibus adstricta: ut ab eius personæ, quam sustinet, dignitate numquam oculos deflectere, sed illud perfectum, absolutumque decorum, cuius & studium, & splendor magna ex parte iam obsolevit, assidue spectare videaris. Iure igitur quotidie tibi summæ res à summo Pontifice committuntur. iure se in tuam clientelâ, quasi portus quendam in tantis horum temporum tempestatibus tutissimum, ac salutarem sperantes, conferunt omnes boni. tuum est, egentem patrocinio communem causam suscipere; & opinari, quod auunculus tuus, immortalitate dignus, iam pridem sibi persuasit, egregieque præstitit, duas maximè res à Principe viro postulari, unam, ne quid reprehensione dignum committat; in quo tu excellis omnium consensu; alteram, ne quid laude dignum prætermittat; quod alii quanto est optabilius, atque præstantius. nam, vacare culpa, est illud qui tem, his præsertim moribus, egregium, eiusmodi tamen, ut in privati hominis conditione subsistat, ad principis ornamenta non perveniat, vera virtus actione gaudet; vim suam longè lateque diffundi, & propagari sua bona cupit; eoque ipso alitur, & augetur ceteræ enim res, cum communicantur, minuuntur; ex virtute quantum ad

IN C
ad alio
tibi pr
meliu
me tan
uantia
addux
tum i
tibi en
nitas,
quit, v
rales d
autem
mi, tu
trabar

AD

IA

IN

PI

M

C

deinde

in me

dem

studii

felici

nima

eam

cum

causa

arqu

bus

term

vel

IN OR.CIC.PRO ARC.POS.COM. 37

ad alios manat, tantumdem ad ipsam accedit. Quæ tibi profectò sæpe in mentem venerunt; neq; hæc melius cuiusquam oratio, quàm tu vita exprimis. me tamen cùm incredibilis quædam erga te obseruantia, vt Cypriani libros tibi inscriptos emitterem adduxisset, eadem impulit obseruantia, & perpetuum in ipsam virtutem amor, vt hæc scriberem, tibi enim, quamquam neque cohortationi tua bonitas, neque admonitioni prudentia locum relinquit, veruntamen, vt studio meo satisfacerem, liberales disciplinas commendare cupiebam: reliquis autem, qui hæc legent, quid ab excellentibus animi tui bonis sperari posset, significandum arbitrabar.

AD ILL. ATQVE EXCELL.
IACOBVM BONCOMPAGNV.
IN ORATIONIS CICERONIS
PRO ARCHIA POBTA COM-
MENTARIVM. 35

CVM mihi tuæ primùm virtutis, ac dignitatis, deinde eius, qua me ex complexus, beneuolentiæ in mentem venit: (venit autem sæpissime) tibi quidem animo ac mente pro meo erga te singulari studio vehementer gratulor. ego autem, vt eius felicitatis, quæ in hominem cadere possit, haud minimam partem assecutus, lætitia fruor tanta, quantum animus meus capere maximam potest. rursus cùm retorcor, omnibus ad te quotidie honoris causa confluentibus, quorum ego in te celendo atque obseruando nemini concedo, me vnum tribuisse mensibus ad te non venisse: quamquam intermissi causas officij, vt opinor, habeo satis iustas, vel calores perpetuos, quibus maiores non memi-

nimus, vel ætatem, imbecillitatemque meam, quarum altera quietem postulat; altera non. modò postulat, verùm etiam flagitat; peccasse tamen. mihi video; & quasi excusationem accusatio vincat, ita sensibus angor intimis, & in grauiſſimo dolore verſor. Atque hæc quidem aliquanto etiam acerbior cogitatio eſſet, niſi perſpecta mihi & cognita natura tua ſacillitas, & ſingularis humanitas certam planè ſpem afferret, nihil mihi obeſſe apud te, nihil detrabere priuſus aut de amore tuo, aut de iudicio abſentiæ meæ. quod quidem abs te, artium optimarum à pueritia ſtudioſiſſimo, eo ſaciliùs debeo impetrare, quia non ego, vt alij, ſeruius æſtumarum ſum; non me languori, non inertie, aut deſidia tradidi; nec rurſus quibuſdam voluptatibus, quæ cum ab ætate mea, cum etiam à voluntate abhorrent, operam dediſti, ſed ad explanandas Cicéronis orationes exiſſimato meo totus incudui. quid autem hiſtribus menſibus, quibus vacationem ſibi quandam à negotijs plerique ſumunt, ego in hoc negotij genere, omnium, vt arbitror, nobiliſſimo, præſtiterim, cum euperem te intelligere, vt quaſi rationem otij mei redderem, feci vt ad te mitterem non quas à quo die ad te veni orationes explicari; ne moleſta foretaſſe in magnis occupationibus, aut parum incunda tibi copia eſſet, (decem enim illæ omnino ſunt) ſed vnā tantum; & tamque ſatis breuem, præ Archia pœta, ſanè luculentam, & ornatam, in qua ſtudia illa, quæ ab humanitate nomen acceperunt, quibus vterque noſtrum mirificè delectatur, in celum laudibus extolluntur. Equidem ſpero forè, vt quemadmodum ego, cum interpreterabar, voluptate me perfundi maxima ſentiebam; ſic tu, cum & ipſam orationem, & meam ſimul interpretationem leges, (ſimul enim vtraque mitto) non minorem animum voluptate

IN HIPPOL. CAP. II. VERS. P. 389

voluptatem capias : quod si ita eris, vberimum tulisse me fructum indulgentiae meae putabo : & quod operis superest, ad id eo sum alacrior, quo tibi magis, multas virtutes cum litterarum gloria coniungenti, quam ceteris, haec studia colentibus, placere, & probari mea scripta velim. Opto ut valeas, meque ut facis, perpetuo diligas. Ex ædibus, pridie Kalend. Octob. 1572.

AD EUNDEM ILL. ATQVE EXC.
IACOBVM BONCOMPAGNV
IN HIPPOLYTI CAPILVPI
VERSVS.

36

SÆPÈ mihi, clarissime ac praestantissime IACOBE, venit in mentem gratulari, quod Romae sis : non quod urbis ornamenta, & illa, quibus multorum oculi pascuntur, antiquitatis miranda vestigia me capiant, quae tamen nunquam contempsi : sed quod in ea civitate vitam agere, quae otio, libertate, copia rerum omnium, omni denique virtute, virtutumque principe iustitia floreat, & in qua haec ipsa vel eadem perpetuo, vel etiam praestantiora, GAZGORA 10 13. Pont. Max. fore videantur, ita iucundum est, ut ad summam felicitatem propè nihil deesse videatur : Haec ego mecum saepe libenter cogito, multo etiam libentius, cum illud addo, frui me benevolentia tua, esse in clientela tam illustri praestantis ingenio, honore, auctoritate iuvenit, ea nobilitate ornati, quae vera demum nobilitas est, cum ab una virtute, summisque erga remp. studijs, ac meritis originem ducat. Nec verò, quae meae sunt partes, ne me tanto bono prorsus indignum praebeam, eas, ut quisquam iure desideret, committo, quamquam eipsum, dispari fortuna, paria esse officia non possunt

Pp 2

gratiae

gratiae tamen referendae facultates multae sunt. quarum illa fortasse non postrema: equidem ea vehementer delector; tueri memoria beneficium; commemorare, ubi locus est: cui debemus, eius causa velle omnia, praestare quae possumus: denique non amore, non studio, non obseruantia deesse. Quid illud? non ad officium pertinet, atque adeo insigne quoddam officij genus est, eo de homine, a quo beneficium accepimus, quid alij sentiant, aut loquantur, in primis animaduertere, & eos, qui a certo sensu, veroque iudicant, beneuolentia complecti; qui obtreant, & quibus recte iudicandi facultate adimit inuidia, ab ijs animum abducere, refellere falsa, vera praedicare: Sed haec opinio, & voluntatu dissimilitudo, quam pauci effugunt, in tuo statu ne accidat omnium florentissimo, tu quidem cum alijs virtutibus, verò probitate, modestia, lenitate consequeris. una omnium vox, vnus deus, laude sensus est quo tamen quisque sapientior, aut eruditior, eo te magis & diligit, & laudat. qui cum sine multi, ex eo tamen numero vidi in primis excellere magna sapientia, sancta religione, moribus integerrimis Epicopum, poetica verò laude antiquis illis vatibus quam simillimum, Hippolytum Capilupum: cuius ego consuetudine, doctissimisque sermonibus, si mihi, quantum per eius humanitatem licet, tantum per mea studia liceret, fruerer horis omnibus incredibili voluptate. interdum tamen vna sumus: & quia certamus amore erga te; ideo sit, ut eo magis inter nos amemus, atque ille, totus ad tuam amplitudinem, & gloriam incumbens, assidua tuorum studiorum, tuarumque laudem praedicatione non contentus, cum tuae vitae rationem luculentis quoque versibus explicasset, eosque mihi ostendisset; in quo humanitatem, ac beneuolentiam eius agnosco, iudicium,

quo

IN HIPPOL. CAPIL. VERS. P. 391

quo præstat, fortasse possum requirere: admiratus
doctrinæ varietatem, singulari sermonis elegantia
coniunctam, artemque miram cum præstanti natu-
ra ita contendentem, ut neutra alteram vincat, v-
traque pariter excellat, putavi me commodè factu-
rum, si, dum animi causa propinqua loca ita perua-
garis, ut à tuo comitatu Musas, elegantioresque lit-
teras non disiungas, eos ipsos versus, nondum edi-
tos, & adhuc quasi parentis in sinu commorantes,
euolare ad te sinerem mittente me. postulat enim
hoc anni tempus, ut otium iucunda aliqua re falla-
tur, quod si ad iucunditatem fructus additur: quid
magis expectandum? at in hoc opusculo utrumque
cognosces, optimeque perspicies: meum autem
hoc officium, ut spero, vehementer probabis. Ego
interim commentarios meos in Ciceronis Oratio-
nes, biennio ante inchoatos, hieme proxima supe-
rioris ad exitum adductos, perpolire conor, & ita
corrigere, ut addam multa, nonnulla detrahā,
pauca quædam mutem. res est magni sanè laboris,
mihi præsertim, numquam intermissa tot mensium
opera iam defatigato, ac panè confecto: sed addit
vires Maximi Pontificis egregia benignitas, meque
etiam, in præclaro munere pergentem anti-
quitatis illustrandæ, & eam, quam suscepī,

Spartam pro viribus ornantem,
posterū temporis haud
exigua spe susten-
tat. Vale.

FINIS.

INDEX EORVM AD
QVOS MISSÆ
SVNT EPISTOLÆ.

A

Alexandro Crifto.	272
Alfonso Carastæ, Cardinali creato.	3
Aloyfio Eftenfî, Cardinali creato.	267
Andree Antonino.	424
Andree Gostinio.	304
Andree Patricio.	177.178.237
Andree Siluio.	286
Andree Zebridouio, Epifcopo Craouiensî.	155
Antonio Auguftino.	62.63.64.67.
Antonio Furnario.	317.318.319.340.351.374.
	414.415.416.463.472.473.
Antonio Merla.	211
Antonio Merule.	341.372.
Antonio Poffeuino.	38
Antonio Rolando.	256.441
Antonio Verantio, Epifcopo Agriensî.	153
Auguftino Angelello.	381.398.399.482

INDEX.

B

Bartholomeo Riccio.	60
Benedetto Accolto, Cardinali.	203.205.206.
Benedetto Rhamberto.	67
Bernardino Mascio, Episcopo creato.	24
Botuio Nericio.	396
Brancondio Ophidano.	483

C

Casari Ferantio.	91
Casari Orlando.	479
Camillo Caetano.	418
Camillo Paleotto.	331.323.326.351.426.428.
	430.445.447.449.451.452.465.466.467.468.
	469.471.
Carolo Borromeo, Cardinali.	358
Carolo Sigonio.	259
Christophoro, Baroni Lobconiczia.	376
Christophoro Madrutio, Cardinali.	34
Christophoro Ruso.	329
Christophoro Saxo.	298
Claudio Strambonio.	368.410.
Cole Antonio Caracciolo, Marchioni Vici.	290.
Pro collegio Canoniorum D. Petri, Sereniss. Re-	
ginis Auslrijs.	407.

D

Decio Brancaloni.	315.316.
Dionysio Lambino.	281.239.
	Fabio

INDEX.

F.

<i>Fabio Stella.</i>	70-72
<i>Federico Gallo.</i>	250
<i>Federico Vivaldo.</i>	378
<i>Ferdinando Gatula.</i>	338
<i>Francisco Cicereio.</i>	431
<i>Francisco Gonzaga.</i>	37
<i>Francisco Luisino.</i>	27
<i>Francisco Mancino.</i>	345
<i>Francisco Molino.</i>	103
<i>Francisco Morando.</i>	186.305.415.
<i>Francisco Plantedio.</i>	371.403.
<i>Francisco Richardoto Episcopo Atrebaten.</i>	277
<i>Francisco Robertellio.</i>	277
<i>Francisco Varga, Carol. V. Imper. oratori.</i>	46

G.

<i>Gabrieli Catiano.</i>	15
<i>Gaspari Contareno, Cardinali.</i>	101
<i>Guilielmo Paccio.</i>	220
<i>Guilhelmo Sirletto, Cardinali.</i>	410.411

H.

<i>Hannibali Caro.</i>	94.95.96.97
<i>Hannibali Cruceio.</i>	209.454.
<i>Henrico & Camillo Gaetano fratribus.</i>	436.457
<i>Herculi Ciosano.</i>	400
<i>Hieronymo Capra.</i>	493
<i>Hieronymo Faletto, Herculi Ferrariensium Ducis</i>	

INDEX

Ducis oratori.	48
Hieronymo Furnarina.	82
Hieronymo Lippomano.	39-42-44
Hieronymo Rubeo.	408
Hieronymo Seripando Cardinali creato.	265
Hippolyto Capilupio, Episcopo Fancusi.	262
Hippolyto Eflensi, Cardinali.	101
Horatio Cardaneto.	296-336-439-459
Horatio Morano.	461
Horatio Vrsino.	244
L.	
Iacobo Boncompagno.	442
Iacobo Falconio.	373-381
Iacobo Gorscio.	404
Iacobo Grifolo.	207
Io. Antonio Seroni.	292
Io. Antonio Turoneo.	248
Io. Antonio Vulpio.	383
Io. Baptiste Arcucio.	374
Io. Baptiste Ianuario.	412
Io. Baptiste Oliuo.	406
Io. Baptiste Pastorio.	74
Io. Baptiste Pigne.	213
Io. Baptiste Rasario.	254
Io. Baptiste Rhamnuso Xuiram consiliy a se- cretis.	131
Io. Baptiste Saracio.	268
Io. Baptista Titio.	287-321
	Ioanni

INDEX.

<i>Ioanni Cafelio.</i>	337.345.353.402.433
<i>Ioanni Cratonia Crafsheim.</i>	39.1.393.394
	456.474
<i>Io. Francisco Cömenduno, Cardinali creato.</i>	328
<i>Io. Francisco Cremona.</i>	367
<i>Ioanni Genua.</i>	330
<i>Ioanni Morono, Cardinali.</i>	417.
<i>Ioanni Sambuco.</i>	199.200.215
<i>Ioanni Sario Zamofcio.</i>	280.284.476
<i>Ioanni Turritiano.</i>	285.288
<i>Ioanni Vincentio Pinello.</i>	160
<i>Iulio Bellogrado.</i>	264
<i>Iulio Iusto.</i>	307
<i>Iulio Pogiano.</i>	241

L.

<i>Leuino Torrentio.</i>	83.188.234
<i>Laurentio Gambara.</i>	189.218
<i>Lazaro Bonamico.</i>	219

M.

<i>Marcello Cernino, Cardinali.</i>	21
<i>Marco Antonio Ciofano.</i>	460.482
<i>Marco Antonio Lombardino.</i>	86
<i>Marco Antonio Murcto.</i>	103.104.105.106,
	107.108.111.112.114.115.116.117.118.119
	120.121.123.124.125.126.128.130.160.
<i>Marco Antonio Natta.</i>	135.136.137.138.139.
	140.141.142.143.144.146.147.148.149
	150.320.

Ma:

INDEX.

Mario Corrado. 66.191.309.310.332.334.343.

369.

Mario Nizolio.

36.301

Martino Berzenuco.

464

Matthæo Senarega.

423

Maximo Zabvera.

480

Michaeli Sophiano.

211

Michaeli Turriano, Cenetensi Episcopo.

150

Mucio Calmo Episcopo Interamnia.

346

N.

Nicasio Castetano.

263.294.378

Nicolao Caetano Cardinali.

382

Nicolao Gotio.

279

Nicolao Nathanaelo.

190

O.

Ottaviano Ferrario.

233.246.247.252.434

Ottaviano Magio.

99

Ottavio Sammarco.

343

P.

Paullo Contareno.

29

Paullo Lupo.

379

Paullo Magnulo.

211.212.213

Paullo Manutio.

390

Paullo Sacrato.

270.312

Paullo Stempouio.

364.365

Paullo Tachono.

411

Petro Celso.

198

Petro Masara.

320

Petro

INDEX

Petro Misconio, Sarmatarum Regis Consiliario

156.235.282.377

Petro Perpiniano.

334-354

Pio 4. Pontifice creato.

227

Pio 4. Pontifici Max.

356

R.

Raimutio Farnesio, Cardinali creato.

1

Romulo Ceryneo.

35.183.

S.

Sebastiano Leoni.

84.124

Siluefro Alcobrandino.

225

Silvio Antoniano.

58

Stanislao Fogeluetrio.

238

Stephano Saulio.

5.9.13

87

Vberto Poliet.

477

Vido Fabro.

18

Vido Gualterio.

348

Vido Lolgio.

92

Vido Panciro'o.

263

Vincentio Giliano.

185

Vincentio Maccario.

366

Vincen. Riccio i Spe. 384.385.386.387.388.389

Vincentio Stella.

74-76

Z.

Zerbino Ritio.

346

*76.77.78.79.81.163.165.167.168.169.170.171

172.173.175.179.180.182.192.194.217.299.

Epis.

INDEX.

Episcopo creato.	313
Scriptis hanc, rogatus à nobilissimo viro.	274
Scriptis hanc, à principe rogatus.	359
Ex libro de quatuor Rebus pub.	49
Proæmium libri de Magistratibus Romanis.	87

Index eorum ad quos missæ sunt præfationes.

Ad Alexandrum Cesarinum Card.	500
Ad Alphonsum Carasam, Antony, Marchionis Mantis belli F.	520
Ad Aloysium Garzonium.	573
Ad Antonium Aelium, Pole Episcopum.	537
Ad Antonium Carlonem, Allisarium Princi- pem.	577
Ad Antonium Trinitium, Card.	567
Ad benedictum Accoltum, Card.	494
Ad Benedictum Rhabbertum.	513
Ad Carolum Borromæum, Card.	580
Ad Carolum Pisanum.	491
Ad Diegum Hurtadum de Mendoza, Caroli s, Imp. orat.	515
In librum Francisci Vargas.	575
Ad Gulielmum Bellaium Langeum, apud Sub- alpinas gentes Proregem.	497
Ad	

INDEX.

<i>Ad Hieronymum Faletum Herculis Ferrari-</i>	
<i>ensium Ducis oratorem.</i>	551
<i>Ad Hippolytum Estensem, Card.</i>	545
<i>Ad Joannem Monlucium Regis Gallorum ora-</i>	
<i>torem.</i>	508
<i>Ad Joannem Moruillerium, Regis Gallorum o-</i>	
<i>rat.</i>	542
<i>Ad Isabellā Villamariam, Salernitani Prin-</i>	
<i>cipis coniugem.</i>	556
<i>Kalendarij Romani prefatio.</i>	545
<i>Ad Marcellum Ceruinum, Card.</i>	520
<i>Ad Matthæum Senaregam.</i>	488
<i>Ad Michaelē Chistrium, Card.</i>	575
<i>Ad Paulum Rhamnufum.</i>	562
<i>Ad Rainutium Farnesium, Card.</i>	523
<i>Ad Torquatū Bembū, Petri F.</i>	558

FINIS.

*Esras Bland verē
posidet hunc librum
legit J. B. Banist.*

© Amen.

EPISTOLA-
 RVM PAVLLI
 MANVTII LI.
 BR XII.

EIVSDEM QVÆ PRÆ-
fationes appellantur: cum
nova quoque ac-
cessione.

FRANCIS COOMBS.
LONDINI

Excudebat Robertus Robinsonus.

1591.

Cum Privilegio.

cura, otium & solitudinem cogitas: ignosce, non assentior. tunc, cum auctoritate valeas, virtute excellas; cum ita factus à natura sis, ita liberalibus disciplinis institutus, vt prodesse patriæ, laborantibus amicis opem ferre, familiam tuam, illam quidem satis claram, adhuc tamen illustrare possis; tu hæc deseres omnia, vt vni tibi viuas obsecro, quis probabit? vel dicam etiam, te permitte, quis non improbabit? ego sanè, qui te natum rebus maximis iam pridem intellexim, si feceris id, quod significas, vt salutem curiæ, foro, negotijs dicas, probabo, fortasse omnis causa, qui tibi cupiam, quidquid agas, ex animi sententia succedere; sensibus tamen quin angar intimis, impetrare à me non potero. quid ceteri, quid sentient? quid loquentur? nam, etsi genus illud vitæ quod ordiris, totum cum virtute coniunctum, reprehendi posse non videtur: tibi tamen, vt opinor, multo minus quam aliis pro tua superiore vita, beneque de omnibus merendi præclara consuetudine, conceditur. At ego me literis totum tradidi. id enim obijcies. Diuersa, mi Camille, ratio est. ego enim, quod præstare posse videor, homo à rebus gerendis alienus, valetudinis incommodus, non magni animi, id libenter vnum ago & quidē in vrbē Roma, quod tu miraris, vt in deserta solitudine, interpellante nemine: quod beneficium optatum antea potius, quam speratum, nunc à Pontifice optimo, ac liberalissimo, ad excitanda doctrinarum ingenuarum studia mirè propenso, GREGORIO XIII. acceptum, meminerō, & prædicabo, dum viuam, fortasse etiam scripta mea, me mortuo loquentur, & obscurum postertis esse non sineat. Ego igitur si cum libellis assidue sum, & hoc non modo ad naturam, verum etiam

ad

ad valet
re me no
minor, q
virtus, ip
riuntur n
non priu
monstrau
in oculis
mæ ciuit
aut si non
dam est:
am multo
integer
nio, no
antiquita
mæ. 15

POST
nunc den
nec tamen
vel ita fir
gendi lab
ne sensu
bus leuo
præ quam
am fieri q
re volupt
uersarius
tumulus.
loco sim
neuolet
ro. simul
autem pa

ad valetudinē meā apto vitæ genere delectori: peccare me non arbitror. Te tua nobilitas, animi non minor, quam ingenij, præstantia, spectata sæpe virtus, ipsa patria vocat ad eas res, vnde laudes oriuntur maxime: vt, quod tibi vitæ reliquum erit, non priuatis humilibusque curis in remota villula, montanâque crepidine, sed actionibus nobilissimis in oculis, & in auribus clarissimæ atque eruditissimæ ciuitatis perpetuò traducas. quod si feceris, aut si non omnino neglexeris: medium enim quiddam est: magnopere cum tua, tum communi etiam multorum causa laborabor. Vale, & fratri tuo, integerrimo, ac sapientissimo Cardinali, & Sigonio, nostræ ætatis ornamento, ad illustrandam antiquitatem nato, salutem à me plurimam. Roma. 1573.

EIDEM Bononiensi.

6

Post grauem trium ferè mensium, morbum, nunc denique incipit esse mihi paullo commodius. nec tamen adhuc vel eo, quo solebam, stomacho, vel ita firmo vtor capite, vt cogitandi, aut etiam legendi laborem sustineam, gradum verò facere sine sensu doloris, aperto nuper educendis humoribus leuo erure, neque dum possum, & conari, supra quam vires patiantur, non audeo. quæ quoniam fieri quotidie mitiora sentio; aliquam in dolore voluptatem capio: cum præsertim propè anuersarius hostis valetudinis meæ iam abierit autumnus. Oleis tuis, quibus me, quocumque loco sim, carere non pateris, in quo tuam beneuolentiam agnosco, fruor cura filia, & genero. simul enim viuimus, & planè viuimus. ego autem parçè, quia nondam firmus offensiones

H h 2

etiam

etiam minimas extimesco, illi comedent libertius, quia rectè valent, nec in cibis plus minusue dijudicant. De me ipso dixi: de rebus meis quod ad te scriberem, noui nihil erat. omnia fere sunt eadem quæ antea, hilara satis, & prospera, ampla non dixerim, ne mentiar. quamquam hoc vulgi more loquar. nam, si ampla sunt ea, quibus maiora non experimus; amplissimis opibus fruor. nihil enim deest, quod natura desideret: quod autem natura non desiderat, abesse facile patior. Vale. Romæ. Idibus Dec. 1573.

ANTONIO FVRNARIO.

Neapolim.

7

VAIDE sum letatus læticia tua, humanissimis, & ornatisissimis litteris expressa. amoris enim index est. amari autem à te, quo nihil amabilius, siue probitas, siue doctrina cogitetur, quis tanti non æstimet, quanti ea, quæ summa sunt: nec verò, quamquam voluntatis erga te mea nulus adhuc quidem fructus exstat, à me tibi gratiam non referri, debes existimare. nam, etsi disuncti satis longè sumus, & congregiendi, colloquendi que facultatem interualla locorum impediunt, meus tamen in te animus est, de te sæpe cogitat, de te etiam nec mediocri voluptate, secum ipse nonnumquam ipse loquitur. &, si tu, amare, & colere, officium esse putas; officia tibi mea numquam deesse, restis ipse mihi sum. Citrea, quæ mittis eo, mihi gratiora sunt, quod, ut mitteres, non te magis instituti tui memoria, quam amor admonuit. quod autem addis, eis stomachum imbecillum confirmari: cupio verum esse, idque mihi persuaderi facile patior: quandoquidem & hoc medicinæ genere nihil suauius: &, stomacho si valerem, hac fere

ferre valetudine, præsertim iâ senior, cõtentus esse
possem. nam, vt robustioribus me conferam, opta-
re non debeo: cum id mihi natura semper: nunc e-
tiam ætas denegat. Vale. Romæ. 4. Non. octobr.
1572.

EIDEM, *Neapolim.*

8

Vix credas, & memoria nostri tua quàm de-
lecter: & eas, quas mittis, epistolas, quibus ipsa
memoria declaratur, quàm libenter legam. Ego
enim hoc mihi primum ab ipsa natura videor acce-
pisse, vt amari vellem à tui similibus: qui quidem
hodie (ne assentari me putes: à quo vitio longè
absum) quàm pauci sint, qui rectè iudicant, me cū
omnes intelligent. accessit ratio, quæ voluntatem
auxit, atque in hanc partem quasi propendentem
impulit. hoc mihi bonum, id est amicitiam tuam,
cum tuâ mihi vltro detulerit humanitas, quàm à
me putas felicitatem præferri? atque adeo cur non
in hoc ipso felicitatem esse maximam existimem?
Estigitur, cur & ipse mihi gratuler, & tibi gratias
agam. quorum alterum perpetuò à me fit: alterum
vt fiat, à tua singulari benignitate non conceditur.
Mensisculi tuo, cum hæc inter nos minimè neces-
saria sint (quippe omnibus muneribus mutua præ-
stat beneuolentia) nihil tamen gratius. Vale, Ro-
mæ. xv 11. Kalend. Febr. 1573.

EIDEM, *Neapolim.*

9

AMARO te, mi Furnari, quid tibi in mentem
venit? an tu me vis muneribus obruere? ego enim
illa scripseram, non vt peterem, sed vt admonerem,
H h 3 spectans

spectans videlicet illud tempus, quod adhuc quidem longè distat. amoris hæc nimirum interpretatio fuit. amor autem errare non potest: aut, si errat, gratificandi voluntatem secutus, & bene merendi studio ductus, quis tam insipiens, aut rerum tam iniquus æstimator est, qui non eum laude potius, quàm reprehensione dignum ducat? Coronea sanè ipsa, tum celeriter abs te missa, mihi accidisse per quàm grata, nec possum negare, nec debeo. v. tarijs, vt consuevi, post cibum, libenter, vt egregiè conditis, vtiliter, vt remedio pituita laborantibus aptissimo. O te amicum optimum: tantùmnet immo etiam medicum suauem, qui curat simul & delectat. qualem qui reperit, si eum in oculis non fert, eum humanitatem ignorat prorsus, tum sua ipse diligere commoda non videtur. Vale. Romæ.
 III. Kal. Feb. 1573.

MEDICOS omnes de conditis coroneis audio sentire meliùs, quàm de citreis. itaque posthac quando tu, vt video, tuum institutum retinere vis, nec ego contrà disputo, illa malim propter valitudinem, sic tamen, vt pura sint, non cum aromatibus, & sicciora densa, quàm tremulo coacta gelu.

JO. CRATONI.

Vicini am.

10

EPISTOLAM tuam, à te datam XVII. Kal. Nou. accepi VII. Kal. Dec. eo sanè gratior, quo minùs hoc tempore expectatam. noui enim, quàm vacuus numquam sis, non tam à tuo munere, quàm ab amicorum negotijs, quæ ita suscipis,
 vt

ut sustineas, donec ad exitum perferantur, scripsisti igitur amore impulsus, & omnia vici humanitas tua, quo tibi nomine debere me multum dicerem, nisi tantum iam deberem, quantum persolvere vix possim. Romam qua causa adductus venerim, scripsit, opinor, ad te filius: quæ retinuerit, à me cognosce. atque hoc primum, quod tibi pro tua in me singulari benevolentia maxime voluptati fore non dubito: incredibili sum exceptus hominum læticia. Pontifex ipse, præclare in optimas artes animatus, cognito aduentu meo, læti animi signa ostendit, negotiumque Cardinalibus dedit, ut ita mecum de mansione agerent, ne discedere parerentur, noli quærere, quàm sim lætatus: non quo libenter abessem à meis, quibus mihi dulcius in vita nihil est: aut quo penderem ab aulicis honoribus, qui ne iuuenem quidem mouerant vnamquam, ne nunc senem: sed ut homines, obliui superiorum temporum, eundem in vire Roma, qui sæper fuit, virtuti locum esse perspicerent. parui rogantibus, cognita præsertim Pontificis voluntate, stipendium satis per se tenue, in quo meam facilitatem nonnulli reprehendunt, cum libertate & otio maximum videtur, nihil oneris imponitur: literis, ut in solitudine, frui licet, & ut spero licebit. vnum, aut alterum Cardinalem bis in mense, tervel summum, vel quia me diligunt, vel quia virtute excellunt, salutare consuevi. Cælum idem experior, quod antea, humidum, graue, inæquale: nec tamen valeo deterius, quàm in patria; vel quia, quod re virum doctissimum non fugit, hilaritas animi corpori medicinam facit; vel quia me domesticæ tricæ sollicitum non habent: vel fortasse etiam propter vina, quæ sunt hic ex omni genere optima. pituita carere iam non possum, sexagenarius,

laborem scribendi, aut legendi fere numquam intermittens. Vereor, si longior epistola sit, ne tibi molestiam afferam: nisi si hæc ipsa tibi molestia maior est, quòd excusatione tecum vtar. A te igitur peto, vt quemcumque Casar oratorem in demortui locum Romam mittet, eime de meliore nota commendes. dicerem significationem amoris in me tui commendationem fore omnium grauissimam: cum nemò sit, quin facìle diligat, quem diligi à te sentiat: sed egòne tibi prescribam, homini omnium, quos in vita nouerim, humanissimo, & prudentissimo? Vale. Romæ. Kal. Dec. 1572.

JO. SARIO ZAMOSCIO. II

MULTORVM mensum aduersa valetudine vexatus, omni prorsus carebam legendi, scribendique facultate. quod eo mihi in primis nomine permolestum est, quia, multis ad me scribentibus, respondere sine valetudinis incommodo vix possum. nam, etsi depulsa vis est morbi: pristinas tamen vires desidero, & capitis infirmitas non modò litterarum, sed propè sermonis vsum adiungit quotidiani. Dabis igitur, mi Zamosci, veniam homini tui amantissimo, qui te pro ingenij doctrinaque præstantia summis ornare laudibus numquam desinit, si ad tuam elegantissimam epistolam hoc vnum rescribo, rescribere me tibi pluribus verbis hoc quidem tempore non licere. nam, cum licebit, persuade tibi, non esse me commissurum, vt debitum humanitati, a ricitæque nostræ officium non persoluam. interim hæc pauca, vt recenti morbo, vacillantibus littèrulis. Vale. Romæ Non, Dec. 1573.

VBERTO

ET SI tu is es, cuius ingenium & virtua neque meum, neque cuiusquam omnino testimonium desideret: tamen vel amor in te meus, vel ipsa veritas adduxit, ut exstare vellem de tuis Elogijs iudicium meum, non tam apud te, qui te ipsum egregie nosti, quam apud omnes gentes, atque adeo apud ipsam posteritatem, quæ de studijs ingenijque nostris, expertis amoris & odij, pro cuiusque merito sententiam feret. Ego enim tua scripta & legeram ante multos annos, & ita probaram, ut ex ijs, qui tunc excellere putabantur, tibi neminem anteferebam: nunc, ut verè dicam, non ut gratiæ causa tuis auribus largiri quidquam velim, hæc de tuis Ligurijs illustis, & diligens, & ornata commemoratio ita mihi placuit, ut, qui conferri tecum hoc in genere possit, prorsus neminem esse iudicauerim. nam ex vniuersa Italia, aut ex multis prouincijs multarum virtutum exempla colligere, id quod ex veteribus multi, ex recentioribus nonnulli fecerunt, haud sane magni negotij videtur esse: ex vna verò ciuitate, & ex vna satis angusta regione tamquam ex vberissimo fonte multos haurire, qui vitæ sanctitate, qui militari gloria, qui reipublicæ administrandæ scientia, qui solertia & inuestigandi nouarum rerum, nouarumque gentium studio, qui etiam litteris & eloquentia floruerint, hodieque florent, admirandum quiddam est, & immortalī laude dignissimam, in qua cogitatione dum versor, non tam equidem patriæ tuæ gratulor, quòd eos ciues tulerit, qui tantas res gererent, aut qui insignialiqua laude inter ceteros emererent, quàm

quod tu, incredibili quodam erga tuos amore incensus, ad eorum memoriam ab interitu vindicandam ingenium artemque contuleris. viuunt enim nomina, consumptis corporibus, excellenti scriptorum industria: & si præconem virtus inuenit, elucet; eo si caret, obscuratur, & exstinguitur. Quo circa vel ijs ipsis, qui ornati à te sunt, quorum hodie nonnulli sua gloria viuiperfruantur, vel eorum posteris tanti debet esse munus, officiumque tuum quanti semper à fortibus ac sapientibus viris æstimatam nominis æternitatem videmus, qui eam non modò laboribus, ac periculis, verum etiam vita, ac sanguine querendam putarunt. Et, vt aliquid de meo sensu, cum alumnum disciplinæ meæ, præstanti virum ingenio, natum maximis rebus, ornate dicendi, scribendique facultate, siue Latina lingua, siue communis Italica spectetur, nemini proferatæ nostræ concedentē, proprii elogij lude decorasti, etsi debitum in eo virtuti præmium persolvisi, me tamen pro mea in illum singulari beneuolentia, qua voluptate lætitiæque affecteris, quo tibi beneficio deuinxeris, nec mihi verbis exprimere, nec tibi cogitatione consequi facillimum sit. Ac tu quidem materiam cepisti nobilem, & præclaram: sed, vt ea speciosior, & iucundior, & vt ita dicam, se ipsa maior sit, eloquentiæ tuæ præstantia consequeris. omitto reliqua, ne sim nimius: nam sua quidque laude dignum est: sed in principijs tam multis tantam varietatem, tam splendidam, tam elegantem quis non admiraretur, aut quis vidit vniquam in ceteris enim elogiorum partibus tui nunquam non similis, id est grauis, & sublimis, & ornatus, in hac verò tantus es, vt in illis certare cum alijs, in hac te ipsum vincere voluisse videaris. Maſte
vir

vir ingenio, atque virtute optimè de patria merite, cui tot ciues, tot heroes, tot Principes, communi factorum lege ereptos, vel temporis iniuriam timentes restituis, atque conseruas. nunc illa te suæ studiosum dignitatis, publici copidum commodi, vereque suum alumnum agnoscit: nunc amplectitur abientem: nunc incolumem, florentem, beatum exoptat. quæ tibi merces vna pietatis in illam perpetuæ præstantissima videtur. Vale, Romæ, ex ædibus, pridie Kalend. Decemb. 1572.

CAESARI ORLANDO. 13

Nihil abest à natura mea longius, quam vel assentari, quod sui commodi spe plerique faciunt; vel inanibus verbis tempus conterere; quod eius est, qui minimè sua bona nouit, quique secum sibi, & suis, tum etiam ciuibus vniuersis, & patriæ natum obliuiscitur. Ego, mi Cæsar, cum vtrumque nostrum æqua lance perpendo, cur ipse tibi assenter, causam video esse nullam. tu enim tua virtute, ego mea fortuna contentus viuo. si quis didicit esse blaudus, vt alterum capiat: eius artificio locus apud te non est. Ego autem, si assentatio mercedem spectat, aut emolumentum aliquod aucupatur, nihil habeo, quod à te exspectem, aut quod petam præstantius beneuolentia tua. at eam adeptus iam sum: adeptamque tanti facio, vt nihil anteponam. amari enim ab homine excellentis ingenij, summæ probitatis, cogitationes curasque suas omnes ad vnam virtutem referente, iurisconsulto denique eruditissimo, non ex recenti barbarie, sed ad illam doctrinæ veteris elegantiam exculto; amari, inquam, ab te, tali viro, & frui beneuolentia tua, ipsum per se optabile est. cum verò ab eadem beneuolentia multa
mihi

mihiquotidie commoda nascantur: quid est, quod me tibi debere non confitear: mitto reliqua: illud omnium maximum nec meminisse, nec prædicare vquam desinam, quod mihi non solum bibliotheca tua, omni propè referta librorum genere, sed ea, qua excellis, doctrina ita patet, vt, si quem ex his commentarijs, quos in Ciceronis orationes diu noctuque texo, posteritas fructum colliget, eum tibi ex aliqua parte acceptum referre debeat. Sunt enim quædam, amissis duodecim tabulis, omni penè formularum, responforum, edictorum extincta memoria, ita complicata, & inuoluta, vt, nisi singularis Iurisperiti scientia, vsu confirmata, aucta ingenio, adhibeatur, explicari, & euolui vix, aut ne vix quidem interdum possint. Agerem tibi gratias de isto munere, si vel tua pateretur humanitas; vel ego is essem, qui bene de me merenti verbis potius, quàm re, satisfactum esse vellem. memoria tuebor officia tua, donec illucescat ille dies, vt referre gratiam liceat: quod si assequar: non dubito, quin tu, quem tibi hominem adiunxeris, cum intelligas, tua præstanti liberalitate, beneque agendi consuetudine vehementer latere. Hæc interim, cum de officio meo cogitarem, facere non potui, quin ad te scriberem: quamquam & à studijs meis inuitus auellerer; &, vt verè dicam, non me tuus tantum, sed meus etiam pudor ab hoc argumenti genere, quod totum ad tuam laudem pertinet, haud mediocriter auocaret. Vale. ex adi-
bus. Prid. Non. Decemb 1572.

MAXIMO ZABERÆ. 14

Si quis est, qui tuam humanitatem, tuosque
mores

mores & probè norit, & laudare loco numquam desinat: eum esse me, velim existimes. verumtamen, cum ego diutius, quàm studia fortasse tua patiebantur, eo, quem superiore mihi ætate commodaueras, libio sim vius, nonnumquam mihi, ne tu diutius id acceperis, venit in mentem suspicari. adire ad me solebas: nec in officio tuo mediocre beneficium erat: quippe tua suauitate exhilarabar: delectabar ingenio: doctrina etiam, in qua mentiar si tibi quemquam ex æqualibus tuis anteponam, nonnihil interdum & leuabatur labor meus, & adiuvabatur industria. hæc nisi restituis: nimium à te grauis errato meo, si modò erratum esse vis, pœna constituitur. Longè, inquis, habitas. Fateor: nec tamen ultra mille passus, at memini, cum ad templum diui Petri, vt es religioni deditus, maximeq; pius, itare quotidie soles. præclara consuetudo: quæ si manet, incommodi nihil mea causa suscipies. non enim deuiz sunt ædes meæ, ab arce sancti Angeli rectà euntibus ad basilicam beati Petri propemodum occurrunt: sin autem intermissa est, & te sanctæ Mariæ templum, quam Mineruæ vocant, magis tenet: impetrare tamen debet amor in te meus, non dicam, vt quotidie vnà simus, sed certè, vt adspectu me, & sermone tuo, semel in mense frui sinas. Hæc, mi Maxime, ita velim accipias, vt, si te delectant, seriò; si quid offendunt, loco dicta credas. ego enim cum eo sum ingenio, vt incommodare velim nemini: tum eo erga te animo, vt tibi multo minùs; quàm ceteris. amo scilicet, vti debeo, studia tua: occupationes noui: breuitatem dierum video, addita præsertim tempestate, ventis, frigoribus, imbribus infesta. Gabriel frater tuus, omni laude ornatus adolescens, de quo,
ita

ita vinam, vt sæpe cogito, vt valeat, quid agat, quam spem redditus afferat, scire vehementer velim: ad quem cum litteras mittes, ita cupio salutem adscribas meis verbis, vt amari se à me non mediocriter intelligat. Vale. ex ædibus, Pridie Idibus Ianuar. 1573.

M. ANTONIO CIOFANO.

Salmonem.

15

LACTARI te, quòd Romam venerim, valeamque post itineris laborem satis commodè, cum etiam atque etiam gaudeam, minimè tamen miror. Facit hoc amor in me tuus, illo primùm tempore, quo inita inter nos amicitia est, mihi non obicure perspectus, quotidie postea ijs illustrior officijs, quæ si pitiar ex animo meo deleri, peccasse mihi valde videar. At gratiam non refero. Non arbitror te id spectare: quæ tua humanitas est, nec ego quidem ex eo molestiam capio, qui mihi sim conscius voluntatis in te meæ, & si qua tui dabitur ornandi facultas, eam prætermittere non cogitem. Herculem quidem, fratrem tuum, tibi & probitate & virtute simillimum, dum hic ero, omni officiorum genere complectar. Laudibus ijs, quas in me confers, non quòd is sim, qui gloriola capiar, sed quòd ex quoq; ab amore proficiuntur, magnopere delector. Vale Romæ. v. Kalend. Quint. 1572.

AUGUSTINO ANGELELLO.

Fabrianum.

16

PERSVADE tibi, nihil mihi gratius, aut incundius esse posse litteris tuis, & quia parè in primis, ornateque

nateque loquuntur, & quod amorem in me tuum, perspectum illum quidem à me antea, clarioribus tamen argumentis quotidie magis ostendunt. Inscriptiones misi ad filium. is te tuo merito amat, & gaudet muneribus tuis. mihi sanè, quas proximè misisti, valde probantur. Onuphrius ad te scripserat meo nomine, ut mitteres ad nos ea, quæ nos olim ad te misimus. tu nihil dum respondes. quid putemus? humanitatem, & diligentiam tuam non requiram. est enim utraque mihi probè cognita. quid ergo est? occupationibus distineris: quæ tamen adimere tibi nostri memoriam non debent, quemadmodum nec ipse in magnis curis & negotijs tui possum obliuisci, quamquam litteris tuis interdum non respondeam. quod si tu deteriore in partem non accipis, facis quod amicitia nostra dignum est. Val. vij Kal. Iun. 1573.

BRANCONDIO OPHIDANO. 17

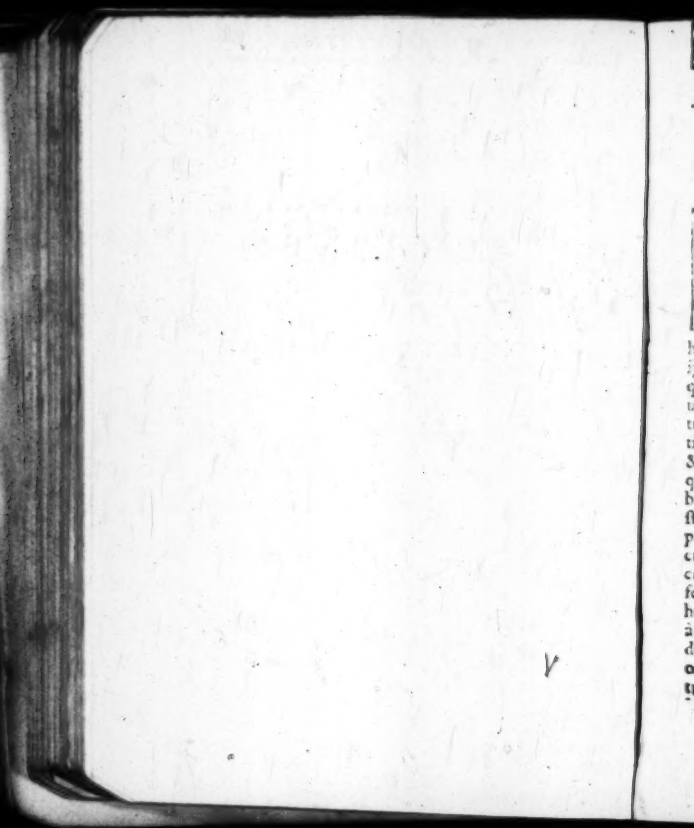
EST omnibus à communi parente naturæ tributum, ut amari velint à sui similibus, & in animorum societate, & coniunctione multum ponant. Ego autem, quorum eminet virtus, & quibus in ipsis ea sunt, quæ præcipuum quendam amorem conciliant, eorum amicitia nihil optabilius, nihil esse præstantius, existimo. atque ego te, vel hominum sermone, vel tuis litteris, ornatissimè scriptis, adductus in horum numerum libenter aggrego, mihi autem vel maxime gratulor, quod ita te sentire video de studijs meis, ut mihi tantum largiari, quantum si agnoscam, aut ipse me parum nosse, aut, quos mea mihi fines modestia præscribit, eos præterire longè videar. nec tamen contra tuam benigni-

benignitatem disputo: potiùs eam amplector, at-
que amo. quòd si res tuleris, vt referre gratias pos-
sim, in his præsertim rebus, quæ ad tuam laudem
pertineant: dabo operam, vt eo te esse apud me
loco, quem tua virtus postulat, intelligas, &
in magna tui amantissimorum homi-
num copia me tamen eorum ne-
mini concedere. Vale. Ro-
mæ, Pridie Non. No-
uemb. 1571.

PAVLLI-

PAVLLI MANVTII
PRÆFATIONES,
QVIBVS LIBRI

AD ILLVSTRES VIROS
AVT AD AMICOS
MISSI
COMMENDANTVR:

AD MATTHAEVM SENAREGAM AMBROSII FILIVM,
IN EPISTOLAS CICERONIS
QVAE FAMILIARES VOCAN-
TUR. I

VÓ-NE, Matthee Senarega, an
meo dicam felici contigisse fato,
et, relicto Louanienſi celeberrimo
gymnaſio, quò, tamquam ad
mercatum bonarum artium, vir-
tutis & eloquentiæ comparandæ
cauſſa, conſeſſeras, Vene ias te
hoc poſſiſſimũ nomine contuleris, quòd noſtri, vt
ipſe dicere ſolitus es, videndi & cognoſcendi mira
quædam te cupiditas incenderat: tu quidem, ſi tu-
um ſenſum attendo, vis me hoc tribuere fortunæ
tuæ. nam, quòd ita euenerit, non modò vt ad amici-
tiam, & conſuetudinem, verum etiam ad conuiſſũ,
& contubernium meum tibi aditus patuerit; in eo
quaſi tibi quiddam expetendum contigerit, ipſe ti-
bi gratulari; Iurimũ ſolitus es. de quo, non eſt me ſi
ſtatuerẽ, verè ne ſentias, an ſecus. at illud meum eſt,
paucis oſtendere, cur tu contrà mihi cariſſimus, iu-
cun-diſſimusq; ſis, &, quòd nunc in meis ædibus me-
cum habites, mecumq; viuas, in eo ego quoq; meæ
felicitatis aliquid agnoſcã. nam, ſi tu ita de me ſentis
honorificè, quòd iudicio mouearis; æquum eſt mihi
à te concedi, vt ego de te non minùs verè, quàm tu
de me, iudicare poſſim. ſin iſtam tibi de me opini-
onẽ peperit humanitas: me quoque non ſolùm na-
tura, ſed ipſa iam ratio docuit, præclarũ eſſe huma-
nitate.

nitare excellere. itaque de me libenter in eam partem, ut homines officijs colam, laudibus exornem, re, si opus est, pro mea tenuitate sustentem. Sed mehercule ego de te, mi Matthee, à vero animi mei sensu iudico: nihil me gratia, nihil afficit ambitio. Primum, cum aliquoties mei salutandi causa domum meam venisses, pellexisti me in amorem tui, comitate morum, & lenitate sermonis: deinde, quod iam non tibi modò, verum & alijs petentibus negaueram, atque excluderam, ut ego te domo reciperem, eloquentiæque studijs erudirem, multis precibus vltus peruicisti. Nec mihi tamen, quòd tibi, meorum sermonum cupiditate flagranti, meamque domesticam consuetudinem petenti, satisfecerim, adhuc venit in mentem pernitere: quin, quo plus ad nostram conuiuium accedit temporis, eo maiorem è tuis moribus, tuisque studijs haurio suauitatem. non enim tam hoc in te laudo, quòd certè in adolescente summa laude dignum est, quòd à studio doctrinæ non te suis illecebris voluptas, nò còmodum, ne ipsa quidè valetudinis ratio deducit; quàm illud & admiror, & prædicare satis pro dignitate nò possum, quòd in tuis cogitationibus hæc tibi prima est, & antiquissima, ut Deum optimum maximum, à quo vno, quæ verè bona sunt, emanant omnia, humanis rebus, quæ fluxæ nimis, infirmæque sunt, longè omnibus, anteponas. Perge adolescens optime in hoc præclaro diuinoque sensu. hæc est omnium rerum vna nobilissima, vna, mihi crede, quæ omnium Philosophorum scientias, vna, quæ omnium Regum opes facillè vincat. quare tu quidem oblecta te, quòd facis, eloquentiæ studio: in qua, quò modo principia se dant, futurum auguror, ut breui superiorè neminem, aliquando ne parem quidem habeas

habeas. sed illud stet in primis, neque umquam excidat, omnium virtutum Pietatem in Deum esse fundamentum. ac vide, quot inde tibi bona fluant. Primum, tuę salutis consulueris egregiè. animi salutem appello, non corporis. decet enim nos æternam potius illam vitam, omni felicitate circumfluentem, quàm hanc, quę temporum spatijs definitur, miserijs numquam vacantem, cogitare. deinde, patrem tuum, qui, ut audio de multis, atque etiam de te ipso, humanam prudentiam præ diuina religione nihil esse putat, incredibili voluptate lætitięque perfundes. cui quantum debeas, non ex eo solum intellige, quòd pater est; sed quòd is pater, qui te filium vult: esse inter tuos ciues omni te florentem, atque honoratum; qui te consilij a puero sapientissimis erudiuit; qui te suo exemplo, suis optimis institutis, ac factis ad laudem quotidie vocat. Tali patri, tam probo, tam tui amanti, tam libenter suas omnes curas in te consumenti, curare debes, ut id, quod reliquum est vite, per te sit iucundissimum. quod ita consequeris, si statueris, quibus artibus ideo nunc operam das, ut aliquando ceteris hominibus elegantia sermonis, & scientia rerum antecellas, earum artium infirmam esse gloriam, nisi perpetuò erga summum Deum amore studioque fulciatur. mihi quidem, cui tu carissimus esse auis, aut certè ita videris velle, ut mihi persuadeas, magis vlla re placere non poteris, quàm si te in eo, quod instituisti, vitæ innocenter & cum virtute degendę studio constantem, tuique simillimum videro. Et, ut iam nunc intelligas, quos in animis hominum amoris igniculos vera virtus accendat; scis quintum abhinc mensem mihi tecum nihil fuisse, te mihi numquam visum, ignotam mihi tuam faciem; obscurum nomen. nunc, apud me quo loco sis,

intelligere te puto. paucissimis diebus ex consuetu consuetudo, ex consuetudine amor, ex amore familiaritas exorta. itaque tecum & sapissime sum, quod sub iisdem tectis necesse est; & admodum iucundè, quod ea, quæ in tuis moribus elucet: probitate consequeris. Et, quoniam is ego sum, quæ, quod me voluntas ducat à ratione profecta, eò libenter sequar, gessi morem animo meo, tacitè hortanti, ut hanc meam ad te amandum propensionem non modò tibi, sed, quatenus quidem per me liceat, reliquis etiam hominibus illud ut aliquo officio ac munere declararem. cumque tulisset casus, ut hoc tempore Ciceronis epistole familiares, et, quas tu iam legendo & peruolutando triuisti, denno typis, ut nunc loquimur, essent imprimendæ: per opportuna ad id, quod volebam, visi res est. nam, hunc librum si cum tui nominis inscriptione publicarem, putavi me facere quiddam, quod utrique nostrum æquè conueniret: tibi, quia ex his primùm Ciceronis epistolis ad Latinæ orationis elegantiam informamur, ex his primus eloquentiæ quasi succus, qui qualis initio fuerit, permagni interest, ebibitur: mihi, quia, cum hic liber omnium fere versetur inter manus, circumferet, id quod ego cupio, tuum nomen & meum de te iudicium, meam que spem quàm plurimis ostendet. quorum alterum est eiusmodi, ut ego tibi nunc ex æqualibus tuis neminem in illo genere laudis anteponom: altera, cum ætate processeris, ea mihi de te pollicetur, quæ si euenerint, omnium autem rerum euentus in Deo positus est) vir eris inter viros: maximus, habebit à te familia tua memoriam nominis sempiternam, patria vero exemplum in ciuitate virtutis excolendæ præclarissimum. Venetijs, 1554. mense Maio.

AD CAROLVM PISAVRIVM
LEONARDI FILIVM IN EPISTO-
LAS CICERONIS AD ATTICVM: 2

BENEFICIORVN, Carole Pisauri, non eadem omnium est ratio. multi, quid detur, spectare solent, sua quidque magnitudine metiuntur, nihil attendunt præterea: ego potius, quibus de causis, & à quo homine detur, animaduerto: ac, si quid in aliquem, aut in me ipsum collatum est gratiæ, tanti soleo æstimare, quanti videtur is, qui contulit, æstimandus. hinc fit, ut quæ à patre tuo, viro sapientissimo, & cum alijs laudibus ornato, tum verò omnium, quos ego in vita nonerim, humanissimo, quæ ite à patruo, qui nuper magno bonorū omnium mare re mortuus est, Ioanne Maria, Paphi Episcopo, excellenti non minus doctrina, quàm bonitate, prædito, diuersis temporibus in me profecta sunt officia, ea quamquam summa non fuerint, (neque enim tulit occasio, neque rationes meæ postularunt) pro summis tamen acceperim, & earum rerum loco duxerim, quas qui possident, beati existimantur. fons enim ille, vnde manarunt, amor fuit, & cum amore iudicium, quod uterque de me habuit: quod equidem, si potero, tuebor officijs: studio certè, omnique prorsus cura, atque industria bonum virum, meritorumque memorem præstabo. quod si liceret ingenium cum voluntate coniungere: ut alterum alteri responderet, & cupiditati vires equarentur: illustrarem beneficia vestra: ac fortasse efficerem, ut gratia mihi à vobis aliqua deberetur, gratiā persolueri. verū, ut, hoc quidē ab infirmitate mea sperari minimè posse,

non solum intelligo, verum etiam ingenuè confiteor: sic illud facile polliceor, vereque affirmo, si quid aut iam est in me facultatis, aut erit aliquando, ijs, in quibus assidue versor, studijs partum, & vigilijs, velle me id in omni mea vita, quantumcumque erit, seruire totum vestræ laudi, tuque præferim; quæ cum à meis præceptis, & consilijs originem duxerit, exornabo eam, tamquam opus meum, quibus potero artibus, qua licebit industria; florentemque pulcherrimis virtutibus alumnus disciplinæ meæ cum inspiciam, gratulabor utique nostrum pariter, fructumque amoris & studij veteris in te mei ex tua gloria vberissimum capiam. Ac tu quidem, mi Carole, cum tibi nasci contigerit ex ea familia, in qua semper verus honor, & splendor virtutis enituit, nihil debes humile cogitare, nihil angustum, nihil obscurum, aut inane. excelsa petat animus tuus, ampla, illustria, plena dignitatis, & gloriæ. quod te semper à tua prima pueritia mea vox incitauit; quod pater tuus, cuius ad te cogitationes curæque referuntur omnes, assidue cohortatur, quod denique te vocant maiorum tuorum exempla; quorum nomina nulla dies exstinguet, nulla obsecrabit obliuio. non enim, si præstiteris ea, quæ à te expectantur, quæ maxima sunt, nouum in tuam familiam decus inferes: antiqua renouabis, præclaramque consuetudinem retinebis in tua domo laudis expectandæ, exercendarumque artium optimarum: quibus instructos, viles fuisse patriæ ciues, sibi & familiæ gloriosos, de tua gente multos, si annales euolueris, inuenies. Verum, quando te sacris addixisti, & illud vitæ genus complexus es, quod est totum in laudabili ratione, totum in præclaris cogitationibus & factis constitutum; non te libera voluntas, ut alios, ad honestum rectumque ducit; sed, quo te primum

die

die ad religionem contulisti, eodem die legem ipse tibi imposuisti perpetuæ continentiæ, exclusisti rerum inanum cupiditatem; velle ad solidam laudem omnia referre, velle summi Dei gloriam in omnivita, id est tuam salutem, spectare professus es. Quare non tibi monitores, quorum te moueat oratio, expectandi: ipse te excita, ipse acue, & impelle. multæ sunt propositæ adolescentibus viæ, fallaces, obliquæ, insidiosæ, oculis iucundæ, specie quadam obiecta voluptatis: in quibus errare quotidie vides, & labi, ducem sequentes libidinem, non rationem, Vt tuis æqualibus quàm plurimos. tu viam virtutis ingredi, simplicem, rectam, apertam, principio fortasse difficilem, atque asperam, exitu ceterè salutarem, & gloriosam. hanc, inquam, viam, signatam, & impressam vestigijs proborum sanctorumque virorum, si vis ipse tibi carus esse, si vis ipse tibi rectè consulere, vnam ingredi: aut, si ingressus iam es, curre per eam celeri gradu ad ea, quæ te manent, præmia immortalitatis. Hæc ego, pro meo in te amore singulari, veterèque erga parentem tuum studio, scriptis tecum ago, quæ sermonibus & libentius agerem, & sapius, si liceret. sed, quando te Patavij tua studia, a quibus abduci non debes, me Venetijs mearum rerum ratio, & valetudinis detinet infirmitas: proficiscetur ad te mea vox, his consignata litteris: quæ tecum erit perpetuò, ubicumque fueris, te prosequetur, quocumque iueris. nec verò dubitavi, quin ea tibi paullo gratior esset futura, coniuncta cum Ciceronis voce, id est cum ijs epistolis, in quibus cum Attico, familiari suo, non minùs grauitè, & sapienter, quàm eleganter, & splendide loquitur. fructum, ut spero, capies ex utraque non vulgarem. ego enim, ut velis optima, te hortor; Cicero volentem

adiuvat ; ornat enim eloquentia , consilij in-
 struit sapientissimis . nam disputat sæpe in his
 epistolarum libris , sermone perquam eleganti,
 de statu reipub . de vitijs Principum , vnde flu-
 unt excidia ciuitatum , de vicissitudine fortunæ . qui
 tibi erit , accuratè legenti , sapientiæ fons vberimus .
 A me verò munusculum hoc habebis , meæ in te vo-
 luntatis & studij argumentum . exiguum , inquires .
 fateor : sed velim spectes animum , non rem : quam ta-
 men ne ipsam quidem debes contemnere , siquidem
 eiusmodi est , vt tuas , tuorumque laudes , à me non
 expressas , sed tamquam tenui penicillo designatas ,
 simul cum beneuolentia mea cunctis gentibus pa-
 tesfaciat . Venetijs , 1558 .

AD BENEDICTVM ACCOLTVM
 RAVENNAE CARDINALEM , IN O-
 RATIONVM CICERONIS PARTEM
 PRIMAM . 3

MAXIME esset optandum , Accolte clarissime ,
 vt , quæ olim à doctissimis viris magni labore , ma-
 gnisque vigilijs sunt elucubrata , ea nostram ad æta-
 tem peruenire omnia potuissent . artium plurima-
 rum scientia , quarum adiumento ad vitam rectè in-
 situendam indigemus , non desideraretur . verùm
 ita casu nescio quo accidit : vt ex ijs scriptis , quæ ve-
 teres illi , homines sapientissimi , reliquerunt , non
 solùm multa prorsus interierint , sed etiam , quæ in
 hanc diem seruata sunt , ita deprauata , ita mutila
 legantur , vt sæpissimè vix , aut ne vix quidem intelli-
 gi possint . hoc incommodum pater olim meus ma-
 gna ex parte sustulit . cuius industria multos excita-
 uit , vt , eandem rem aggressi , iacentem litterarum
 laudem

laudem pro suis quisque viribus subleuaret, quod si alij fecerunt, tantum æmulatione gloriæ permoti: certè, cur ego id faciam, hoc plus habeo causæ, quod, cum pater studiosus id, quod in hoc genere promiserat, morte præuentus præstare non potuerit, hoc me nomine ita appellant, quasi ad filios soleat non paternæ solùm rei, sed voluntatis etiam hereditas peruenire. hæc me, ut debet, opinio multum mouet, sed auctoritas tua plurimum: quam ego tanti soleo facere, ut, quamcumque tu probas rationem, ea demum & utilis mihi, & honesta videatur esse. tu igitur cum ad hoc posteritatis adiuuandum studium nos & vehementer, & sæpe sis cohortatus; effecilli, ut in eam rem tanto alacrius incumbamus; quanto pluri apud me tua, quam reliquorum omnium consilia sunt. quod si labore, studio, diligentia profici in hoc genere quidquam potest, ut certè potest: magnopere speio fore, ut neque te officij tui in me admonendo, neque liberalitatis in adiuuando præniteat. cuius rei quasi specimen erit hæc prima Ciceronis orationum pars, quam, ex veterum exemplarium collatione diligenter emendatam, in manus hominum sub tuo nomine emittimus. nam, cum vsu, & consuetudine ita comparatum sit, ut, quibus rebus Principes viri delectentur, in ijs rebus multi suum studium probare velint; ex quo fit, ut ab alijs canes, ab alijs equos, aut aues nobiles dono dari videamus: commodè me facturum existimaui, si quid ego eius generis ad te mitterem, quod omnibus te præferre voluptatibus intellexissem. soles enim quotidie fere à grauissimarum artium tractatione, in hæc studia, quæ sibi ab humanitate nomen adsciuerunt, quasi in hortum amœnissimum, diuertere: vbi te modò oratorum & poetarum flores,
modò